

Digesta

Δημοσιεύματα

Παναγιώτης Αργαλιάς

Ν° 16:

**Υποχρεώσεις και
δικαιώματα των
συμβαλλομένων μερών στη
συνθήκη του χάρτη
ενέργειας**

Εκδόσεις Digesta OnLine

Αθήνα, 2019

ISBN: 978-618-84548-0-4

Συγγραφέας: Παναγιώτης Αργαλιάς
Τίτλος: Υποχρεώσεις και δικαιώματα των συμβαλλομένων μερών στη συνθήκη του χάρτη ενέργειας
Εκδότης: Κωνσταντίνος Δ. Παναγόπουλος, Βασιλείου Τσιτσάνη 6Α – Βάρη, ΑΦΜ: 029542890 – ΔΟΥ Γλυφάδας , Τηλ.: 2103344042
Εκδόσεις Digesta & Digesta OnLine
Τόπος Έκδοσης: Αθήνα
Έτος: 2019
Ηλεκτρονική Διεύθυνση: <http://digestaonline.gr/>
ISBN (για την ηλεκτρονική έκδοση) 978-618-84548-0-4

Εκδόσεις Digesta[©]

Εμπορικό Σήμα κατοχυρωμένο στο Υπουργείου Ανάπτυξης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ.....	21
Ο ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	21
I. Πως εμφανίζεται το δίκαιο της Ενέργειας στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου και ποιες είναι οι ιδιαιτερότητές του.....	21
I.A Εισαγωγή – Ιστορική αναδρομή.....	21
I.B. Σύγχρονο Ενεργειακό Περιβάλλον.....	29
I.Γ Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Διεθνούς Δικαίου Ενέργειας.....	30
II Τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου στο πλαίσιο των ενεργειακών δραστηριοτήτων.....	31
II.A Εισαγωγή.....	31
II.B Τα υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου στο Δίκαιο της Ενέργειας.....	34
III. Ενέργεια και Περιβάλλον.....	40
IV. Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας - ΣυνθΧΕ – Διεθνής Ενεργειακός Χάρτης...47	
IV.A Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας.....	47
IV.B ΣυνθΧΕ και Πρωτόκολλο του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα	51
IV. Γ Διεθνής Ενεργειακός Χάρτης.....	55
IV.Δ Τρόπος συμμετοχής στα όργανα της ΣυνθΧΕ	57
IV.Δ.1 Εισαγωγή.....	57
IV.Δ.2 ΣυνθΧΕ και Πρωτόκολλο του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα	59
V. Νομική φύση του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Χάρτη, της ΣυνθΧΕ και του Διεθνούς Ενεργειακού Χάρτη.....	68
VI. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις	81
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	86
ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΜΕΡΩΝ ΣΤΗ ΣΥΝΘΧΕ	86
I. Εισαγωγή.....	86
II. Υποχρεώσεις και δικαιώματα στον τομέα του εμπορίου ενέργειας.....	87
II.A. Υποχρέωση ανάπτυξης ανταγωνιστικών αγορών και εγκαθίδρυσης συνθηκών ανταγωνισμού	89
II.B Υποχρέωση εξάλειψης εμποδίων στη μεταφορά ενεργειακής τεχνολογίας.....	94
II.Γ Υποχρέωση διατήρησης συνθηκών ελεύθερης πρόσβασης σε κεφάλαια	96
II.Δ Υποχρέωση διασφάλισης ελεύθερης διαμετακόμισης	97

Π.Ε Υποχρέωση σχετικά με τα επενδυτικά μέτρα που σχετίζονται με το εμπόριο	105
III. Προώθηση και Προστασία των επενδύσεων	107
III.A Υποχρεώσεις βάσει του άρθρου 10 της ΣυνθΧΕ	113
III.A.1 Δημιουργία σταθερών, δίκαιων, ευνοϊκών και διαφανών συνθηκών για τη διενέργεια επενδύσεων	114
III.A.2 Ίση και δίκαιη μεταχείριση στις επενδύσεις των επενδυτών άλλων συμβαλλομένων μερών	115
III.A.3 Απολύτως σταθερή προστασία και ασφάλεια των επενδύσεων	117
III.A.4 Παράλογα ή άνισα μέτρα	118
III.A.5 Μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που απαιτείται βάσει του διεθνούς δικαίου συμπεριλαμβανομένων και των υποχρεώσεων βάσει συνθήκης	121
III.A.6 Umbrella Clause	122
III.A.7 Υποχρεώσεις soft law - Προώθηση των επενδύσεων	124
III.A.8. Υποχρέωση τήρησης της Εθνικής Μεταχείρισης και της Ρήτρας του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους	126
III.A.9 Υποχρέωση αποτελεσματικού ένδικου συστήματος προστασίας.....	127
III.A.10 Υποχρέωση μη εφαρμογής μέτρων ασύμβατων με τις διατάξεις του ΠΟΕ	129
III. Β Υποχρέωση προστασίας στην περίπτωση της Απαλλοτρίωσης.....	130
III.Γ Υποχρέωση αποζημίωσης σε ειδικές περιστάσεις	135
III.Δ Υποχρέωση ελεύθερης μεταφοράς επενδυτικών κεφαλαίων	136
III.Ε Ελεύθερη μεταφορά προσωπικού.....	136
III. ΣΤ Δυνατότητες εξαιρέσεων.....	137
IV. Άλλες υποχρεώσεις	141
IV. Α Φορολογικές υποχρεώσεις	141
IV.Β Κυριαρχία επί των ενεργειακών πόρων	149
IV.Γ Περιβαλλοντολογικές Υποχρεώσεις	153
IV.Δ Διεθνής ευθύνη των κρατών	159
IV. Ε Δυνατότητα επίκλησης εξαιρέσεων από τα συμβαλλόμενα μέρη	162
V. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	164
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ.....	167
Η ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΧΕ	167
I. Η επίλυση των διαφορών στο Διεθνές δίκαιο	167
I. Η ειρηνική διευθέτηση των διαφορών	167
I.A. Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών	170
I.A.1. Διπλωματικές μέθοδοι	171
I.A.2 Δικαιοδοτικοί μηχανισμοί	174

II. Εμπορική και Επενδυτική διαιτησία	176
II.A Το Διεθνές Κέντρο για το Διακανονισμό των Επενδυτικών διαφορών (ICSID)	178
II.B Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο της Στοκχόλμης (SCC)	182
II.Γ Η Επιτροπή του Διεθνούς Εμπορίου των Ηνωμένων Εθνών (UNCITRAL)..	186
II.Δ Αναγνώριση και εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων	188
III. Επίλυση των διαφορών στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ	189
III.A Η επίλυση των διαφορών βάσει του άρθρου 27 της ΣυνθΧΕ (μεταξύ κρατών)	190
III.B Επίλυση διαφορών επενδυτή και συμβαλλομένων μερών	194
III.Γ Επίλυση διαφορών στη διαμετακόμιση	203
III.Δ. Επίλυση διαφορών στο εμπόριο	209
III.Δ.1 Εισαγωγή	209
III.Δ.2 Σύστημα επίλυσης διαφορών όταν ένα μέλος της ΣυνθΧΕ δεν είναι μέλος του ΠΟΕ	209
III.Δ.3 Μηχανισμός Επίλυσης Διαφορών στο Σύστημα του ΠΟΕ (Όταν τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ είναι και συμβαλλόμενα μέρη στον ΠΟΕ) ..	216
III.E Επίλυση διαφορών στον ανταγωνισμό	224
III.ΣΤ Επίλυση διαφορών στο περιβάλλον	226
IV. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις	226
ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	230
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΩΣ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΧΕ	230
I. Η Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Πολιτική	230
I.A Εισαγωγή – Αναδρομή	230
I.B Μεταρρυθμίσεις - Συνθήκη της Λισαβόνας - Εξωτερική διάσταση της Ενεργειακής Πολιτικής	236
II. Η ΕΕ ως μέλος του Ενεργειακού Χάρτη	247
II.A Εισαγωγή	247
II.B. Θεσμικά Ζητήματα	252
II. B.1 Η νομική φύση της ΣυνθΧΕ	252
II.B.2 Σχέση του Δικαίου της ΕΕ και της ΣυνθΧΕ	256
II.B.3 Ο δικονομικός χαρακτήρας της συμμετοχής της ΕΕ στη Συνθήκη για τον Ενεργειακό Χάρτη	264
II. B. 4 Άμεση Ισχύς των διατάξεων της ΣυνθΧΕ	268
II.B.4.1 Άμεσο ενδοκοινοτικό αποτέλεσμα μετά την ίδρυση του ΠΟΕ	271
II.B.4.2 Άμεση Ισχύς της Συνθήκης για τον Ενεργειακό Χάρτη	275
II.Γ. Ζητήματα ουσιαστικού Δικαίου που απορρέουν από τη συμμετοχή της ΕΕ στη ΣυνθΧΕ	280

Π.Γ.1. Σκοποί Ενεργειακής Πολιτικής και εξωτερικής δράσης της ΕΕ και σκοποί της ΣυνθΧΕ.....	280
Π.Γ.2 Ανταγωνιστικές αγορές στην ΕΕ και στη ΣυνθΧΕ.....	281
Π.Γ.3 Δίκτυα στην ΕΕ και στη ΣυνθΧΕ	286
Π.Γ.4 Φορολογική Πολιτική της ΕΕ και ΣυνθΧΕ	288
Π.Γ.5 Επενδυτική Πολιτική της ΕΕ και ΣυνθΧΕ.....	291
Π.Γ.5.1 Το ζήτημα της δεσμευτικότητας των προκοινοτικών συμφωνιών ...	296
Π.Γ.5.2 Επενδυτικές διαφορές μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών μη κρατών μελών	299
Π.Γ.5.3 Επενδυτικές διαφορές μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών κρατών μελών	305
Π.Γ.6 Ενεργειακή αποδοτικότητα και συναφή περιβαλλοντολογικά ζητήματα στην ΕΕ και στη ΣυνθΧΕ.....	307
III. Η σχέση της Ελλάδας με τον ενεργειακό Χάρτη	311
III.A Εισαγωγή.....	311
III.B Ελληνικό Ενεργειακό Νομοθετικό Πλαίσιο	313
III.Γ Υποχρεώσεις Ελλάδας προκύπτουσες από ΣυνθΧΕ στο πλαίσιο του ΤΑΡ ..	317
IV. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις	320
ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ.....	325
ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΕ ΚΑΙ ΣΥΝΘΧΕ	325
I. Το θεσμικό Πλαίσιο της GATT και του ΠΟΕ	325
I .A. Εισαγωγή – Ιστορική Αναδρομή	325
I.A.1 Η Υπογραφή της GATT	327
I.A.2 Οι επτά πρώτοι γύροι διαπραγματεύσεων	328
I.A.3 Ο Γύρος της Ουρουγουάης (1986-1994).....	331
I.A.3.1 Τα Βασικά Θέματα του «Γύρου της Ουρουγουάης» και η δημιουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου(WTO)	332
I.A.4 Ο Γύρος της Ντόχα.....	334
I.A.5 Το εμπόριο ενέργειας στον ΠΟΕ.....	335
II. Σχέση της ΣυνθΧΕ και του ΠΟΕ	337
II. Α Εισαγωγή.....	337
II.B. Ζητήματα Ουσιαστικού Δικαίου του ΠΟΕ και της ΣυνθΧΕ.....	342
II.B.1 Η ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους.....	342
II.B.2 Ρήτρα της εθνικής μεταχείρισης.....	345
II.B.3 Η ελευθερία διαμετακόμισης.....	352
II.B.4 Διατυπώσεις σχετικά με την εισαγωγή και την εξαγωγή	356
II.B.5 Σήματα προελεύσεως	357
II.B.6 Διαφάνεια	358

Π.Β.7. Ποσοτικοί Περιορισμοί	360
Π.Β.8 Μονοπώλια εισαγωγής	363
Π.Β.9 Γενικές Εξαιρέσεις (GATT άρθρο XX)	366
Π.Β.10 Εξαιρέσεις για λόγους ασφάλειας	370
Π.Β.11 Ζώνη εμπορίου και ελευθέρων συναλλαγών.....	372
Π.Β.12 Αναπτυσσόμενες Χώρες.....	374
Π.Γ. Ειδικές Συμφωνίες	376
Π.Γ.1. Η συμφωνία για τα τεχνικά εμπόδια.....	376
Π.Γ.2 Η συμφωνία για τα μέτρα διασφάλισης.....	379
Π.Γ.3 Άδειες εισαγωγής.....	380
Π.Γ.4. Συμφωνία για την τελωνειακή εκτίμηση	383
Π.Γ.5 Η συμφωνία για τον έλεγχο πριν από την φόρτωση αποστολή.....	384
Π.Γ.6 Ντάμπινγκ.....	385
Π.Γ.7 Συμφωνία για τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα	388
Π.Γ.8 Κανόνες καταγωγής.....	390
Π.Γ.9 Η Συμφωνία για τις υπηρεσίες και η ΣυνθΧΕ	391
Π.Γ.10 Η Συμφωνία για τις εμπορικές πτυχές των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας και η ΣυνθΧΕ.....	393
ΠΙ. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις	395
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	400
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	406
I. Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία	406
II. Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	416
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ.....	429
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	431
I, Αποφάσεις – Γνωμοδοτήσεις του ΔΔΧ.....	431
II. Διαιτητικές αποφάσεις	432
III. Αποφάσεις - Γνωμοδοτήσεις ΔΕΕ-ΔΕΚ.....	433
IV. ΠΟΕ	437
ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ.....	440
I. Νομοθεσία ελληνόγλωσση	440
II. Νομοθεσία ξενόγλωσση.....	445
ΝΟΜΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ.....	446
I. Νομική τεκμηρίωση ελληνόγλωσση	446
II. Νομική τεκμηρίωση Ξενόγλωσση	447

Συντομογραφίες

A. Ελληνόγλωσσες

ΑΚΕ = Αφρική, Καραϊβική, Ειρηνικός

ΑΠΕ = Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΓΣΔΕ = Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου

ΔΔΔ = Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης

ΔΕΣ = Διμερείς Επενδυτικές Συμφωνίες

ΔΟΕ = Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας

ΕΕ = Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕΠ = Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

ΕΚ = Ευρωπαϊκή Κοινότητα

ΕΚΑΕ = Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας

ΕΚΑΧ = Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

ΕΟΚ = Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΠΣ = Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία

ΕΣΣΔ = Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

ΕτΠ = Επιτροπή των Περιφερειών

ΖΕΣ = Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών

ΗΠΑ = Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΚΕΠΠΑ = Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας

ΟΕΔ = Όργανο Επίλυσης Διαφορών

ΟΗΕ = Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΚΕ = Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

ΟΟΣΑ = Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΠΟΕ = Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΡΕΜ = Ρήτρα Εθνικής Μεταχείρισης

ΡΜΕΚ = Ρήτρα του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους

ΣΓΠ = Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων

ΣΔΘ = Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας

ΣΕΕ = Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣΕΚΑΕ = Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας

ΣΕΚΑΧ = Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα

ΣΕΟΚ = Συνθήκη Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας
ΣΛΕΕ = Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΜΕΑ = Σχέδιο μέτρων έκτακτης ανάγκης
ΣΟΟ = Συμφωνία Οικονομικής Ολοκλήρωσης
ΣΣΚ = Συμβούλιο Συνεργασίας των Χώρων του Κόλπου
ΣυνθΧΕ = Συνθήκη του Χάρτη Ενέργειας
ΥΦΑ = Υγροποιημένο φυσικό αέριο

B. Ξενόγλωσσες

ACER = Agency for the Cooperation of Energy Regulators
ECOSOC = Economic and Social Council
ENTSO = European Network of Transmission System Operators for Electricity
GATS = General Agreement on Trade in Services
ICC = International Chamber of Commerce
ICSID = International Centre Settlement of Investment Disputes
IEA = International Energy Agency
OPEC = Organization of the Petroleum Exporting Countries
REN 21 = Renewables Energy Network for the 21st Century
SCC = Stockholm Chamber of Commerce
TAP = Trans Adriatic Pipeline
UNCITRAL = United Nations Commission on International Trade Law
UNCLOS = United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982
UNCTAD = United Nations Conference on Trade and Development
UNFCCC = United Nations Framework Convention on Climate Change
IAEE = International Association of Agricultural Economists
NATO = North Atlantic Treaty Organization
TRIPS = Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι κοινά αποδεκτό ότι η ενέργεια αποτελεί απαραίτητο συστατικό της ζωής και της ανθρώπινης δραστηριότητας. Αν και η ανωτέρω θέση δεν είναι καινούρια αλλά χρονολογείται από την αρχή της ανθρωπότητας, ωστόσο, το σημερινό ενεργειακό περιβάλλον παρουσιάζει ιδιαίτερες προκλήσεις, που σχετίζονται με άλλες πολιτικές και δραστηριότητες, όπως οι περιβαλλοντολογικές εξελίξεις και οι οικονομικές δραστηριότητες. Ειδικότερα, η ενέργεια αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας, ενώ διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο στον τομέα του περιβάλλοντος. Οι έννοιες ενεργειακή ασφάλεια, ενεργειακή ισότητα και περιβαλλοντολογική βιωσιμότητα¹ αποτελούν ένα πλαίσιο, που δημιουργεί προβληματισμούς και επιτείνει την ανάγκη εξεύρεσης λύσεων σε παγκόσμιο, διεθνές και ενωσιακό επίπεδο.

Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί θεμελιώδη έννοια, που σχετίζεται με την αποτελεσματική διαχείριση των εθνικών και εξωτερικών πηγών ενέργειας, τις ενεργειακές υποδομές, και την ικανότητα των εταιρειών, που δραστηριοποιούνται στον χώρο της ενέργειας, να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της παρούσας ή ακόμη και της μελλοντικής ενεργειακής ζήτησης. Η ενεργειακή ισότητα είναι μία έννοια που αναφέρεται στην παροχή της προσφερόμενης ενέργειας σε όλους τους πληθυσμούς της γης. Η περιβαλλοντολογική βιωσιμότητα αναφέρεται στην ενεργειακή αποδοτικότητα και στην ανάπτυξη και την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.²

Τα σημαντικά ζητήματα που απασχολούν την παγκόσμια ενεργειακή αγορά μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

¹ A. Goldthau, W. Hoxrell, J. M. Witte, Global energy Governance, The Way Forward, στο A. Goldthau, J. M. Witte, (eds) Global Energy Governance, The New Rules of the Game, Brookings Institution Press, Washington 2010, σελ. 343.

² Ol. Wyman, Energy Trilemma Index, World Energy Council, διαθεσιμότητα στο διαδικτυακό τόπο <https://www.worldenergy.org/data/trilemma-index/>.

1. Ενεργειακή Ασφάλεια

Αν και δεν υπάρχει συναίνεση μεταξύ των κρατών αναφορικά με την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας, ένας τυπικός ορισμός της ενεργειακής ασφάλειας είναι η συνεχής και αδιάλειπτη διαθεσιμότητα ενέργειας σε επαρκείς ποσότητες και σε εύλογες τιμές.³

Ειδικότερα, η ενεργειακή ασφάλεια διακρίνεται σε μακροπρόθεσμη και βραχυπρόθεσμη. Ως μακροπρόθεσμη ενεργειακή ασφάλεια ορίζεται η αδιάλειπτη διαθεσιμότητα των πηγών ενέργειας σε προσιτές τιμές, ενώ η έννοια της βραχυπρόθεσμης ενεργειακής ασφάλειας επικεντρώνεται στην ικανότητα του ενεργειακού συστήματος να αντιδρά αμέσως σε ξαφνικές αλλαγές στην ισορροπία προσφοράς-ζήτησης.⁴

Η ενεργειακή ασφάλεια παρουσιάζει πολλές εκφάνσεις και σχετίζεται με τις επενδύσεις στις αγορές και την προμήθεια ενέργειας, με τις οικονομικές εξελίξεις και τις περιβαλλοντολογικές ανάγκες. Η δημιουργία αγωγών και δικτύων αποτελεί στη σύγχρονη ενεργειακή εποχή μια πολυσύνθετη δράση, η οποία απαιτεί τη δημιουργία επενδύσεων, προκειμένου να μεταφέρονται αποτελεσματικά οι ενεργειακές ύλες.

Παγκόσμιος στόχος της ενεργειακής ασφάλειας είναι η πρόσβαση σε διαφοροποιημένες πηγές φυσικού αερίου, με παράλληλη διατήρηση σημαντικού όγκου εισαγωγών από αξιόπιστους προμηθευτές. Τα προσεχή έτη, το ΥΦΑ θα συνεχίσει να αποτελεί με αυξανόμενο ρυθμό τη σημαντικότερη, εν δυνάμει, πηγή διαφοροποίησης.⁵ Οι νέες προμήθειες ΥΦΑ από τη Βόρεια Αμερική, την Αυστραλία, το Κατάρ και οι ανακαλύψεις νέων κοιτασμάτων στην Ανατολική Αφρική είναι πιθανόν να αυξήσουν το μέγεθος και τη ρευστότητα των παγκόσμιων αγορών ΥΦΑ. Αναμένεται ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτών των ποσοτήτων ΥΦΑ θα κατευθύνεται στις ασιατικές αγορές, αλλά ορισμένες ευρωπαϊκές εταιρείες διαπραγματεύονται, ήδη, με παραγωγούς των ΗΠΑ συμβάσεις προμήθειας ΥΦΑ.

³ *Energy Charter Secretariat*, International Energy Security: Common Concept for Energy Producing, Consuming and Transit Countries, Βρυξέλλες 2015, σελ. 6· *K. Talus*, Security of Supply, An Increasingly Political Notion, στο B. Deelvaux, M. Hunt, K. Talus (eds), EU Energy Policy Issues, Euroconfidential, Βρυξέλλες 2008, σελ. 125 επ..

⁴ *International Energy Agency*, What is energy security, διαθεσιμότητα στο διαδικτυακό τόπο, <http://www.iea.org/topics/energysecurity>.

⁵ *Energy Charter Secretariat*, Fostering LNG Trade: Developments in LNG, Trade and Pricing, Βρυξέλλες 2009, σελ. 10-11.

Ο μετριασμός της ενεργειακής ζήτησης είναι ένα από τα αποτελεσματικότερα εργαλεία για τη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης των κρατών, που συμμετέχουν στις παγκόσμιες ενεργειακές αγορές. Η μείωση της ενεργειακής εξάρτησης συνδέεται άμεσα με την επίτευξη υψηλών στόχων ενεργειακής απόδοσης, έτσι ώστε να εξοικονομείται ενέργεια αλλά και να παρέχονται, παγκοσμίως, ενεργειακές υπηρεσίες με τη χρήση λιγότερων ενεργειακών πρώτων υλών.

Στο πλαίσιο της ΕΕ, το ζήτημα που απασχολεί την ενεργειακή αγορά, αποτελεί η αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Στην εν λόγω περίπτωση, τα προβλήματα των εκτάκτων αναγκών απαιτούν δράσεις, οι οποίες σχετίζονται με την υποχρέωση των κρατών να διατηρούν αποθέματα πετρελαίου για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, με την άντληση αποθεμάτων πετρελαίου από το συγκεκριμένο απόθεμα και με μέτρα περιορισμού της ζήτησης.⁶ Στην ηλεκτρική ενέργεια, η σύνδεση των χωρών για την παροχή της ηλεκτρικής ενέργειας πραγματοποιείται και υλοποιείται στο πλαίσιο των λεγόμενων δικτύων. Στο ανωτέρω πλαίσιο καθίσταται απαραίτητη η ενίσχυση των μηχανισμών έκτακτης ανάγκης/αλληλεγγύης, συμπεριλαμβανομένων του συντονισμού των εκτιμήσεων επικινδυνότητας και των σχεδίων έκτακτης ανάγκης και προστασίας των στρατηγικών υποδομών.⁷ Θα πρέπει να εξασφαλιστεί η καλύτερη δυνατή προετοιμασία και ο καλύτερος σχεδιασμός προκειμένου να βελτιωθεί η ανθεκτικότητα και η αιφνίδια διαταραχή του ενεργειακού εφοδιασμού, η προστασία των στρατηγικών υποδομών και η συλλογική υποστήριξη των πιο ευάλωτων Κρατών μελών. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να ξεκινήσει μια ευρύτερη συζήτηση σχετικά με την προστασία των στρατηγικών ενεργειακών υποδομών, π.χ. των συστημάτων μεταφοράς φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες παρέχουν υπηρεσία ζωτικής σημασίας για όλους τους καταναλωτές.⁸

Θα μπορούσε, λοιπόν, να ισχυριστεί κανείς ότι η συνεργασία των κρατών αποτελεί απαραίτητη συνιστώσα προκειμένου να αποφεύγονται ενεργειακές κρίσεις, οι οποίες έχουν επίπτωση, συνήθως, αυξητική στις ενεργειακές τιμές. Οι εξελίξεις

⁶ Οδηγία (ΕΚ) 98/93 του Συμβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 1998 για την τροποποίηση της Οδηγίας 68/414/ΕΟΚ περί υποχρεώσεως διατηρήσεως ενός ελαχίστου επιπέδου αργού πετρελαίου ή/και προϊόντων πετρελαίου από τα κράτη μέλη της ΕΟΚ (ΕΕ L 358 της 31.12.1998, σ. 100 - 104).

⁷ *F. E. Gonzalez Diaz*, EU Policy on Capacity Mechanisms, στο L. Hancher, A. De Hauteclouque, M. Sadowska (eds), *Capacity Mechanisms in EU Energy Market*, Oxford University Press, Oxford 2015, σελ. 22-24.

⁸ *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*, Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ενεργειακή Ασφάλεια, COM/2014/0330 Τελικό.

αυτές και η απαραίτητη διεθνής συνεργασία πρέπει να διευκολυνθούν, με την ένταξή τους, στις προτεραιότητες των τομέων εξωτερικής πολιτικής.

2. Ανταγωνιστικές Αγορές

Δεύτερο σημαντικό ζήτημα αποτελεί η εγκαθίδρυση και λειτουργία ανταγωνιστικών ενεργειακών αγορών.⁹ Οι προσπάθειες για την εγκαθίδρυση ανταγωνιστικών ενεργειακών αγορών επιδιώκουν τον διαχωρισμό των δραστηριοτήτων στις ενεργειακές αγορές. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να αλλάξει το μοντέλο της καθετοποιημένης επιχείρησης, σύμφωνα με το οποίο εταιρίες δραστηριοποιούνταν σε όλα τα στάδια του ενεργειακού τομέα (παραγωγή, μεταφορά και διανομή των ενεργειακών πηγών). Η τάση που επικρατεί στις ενεργειακές αγορές σχετίζεται με την προσπάθεια να κατανεμηθούν οι δραστηριότητες της παραγωγής, διανομής και μεταφοράς των ενεργειακών πρώτων υλών σε διαφορετικούς φορείς, έτσι ώστε να μην διατηρηθεί το μοντέλο της μονοπωλιακής ενεργειακής αγοράς. Ο χωρισμός των δραστηριοτήτων σχετίζεται άμεσα και με την διατήρηση προσιτών ενεργειακών τιμών στους καταναλωτές και γενικότερα στους τελικούς χρήστες ενέργειας. Χωρίς τον αποτελεσματικό διαχωρισμό των δικτύων από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας, υπάρχει κίνδυνος διακρίσεων στην εκμετάλλευση των δικτύων, αλλά και στην παροχή κινήτρων για νέες επενδύσεις στον τομέα των δικτύων.

Ο αποτελεσματικός διαχωρισμός μπορεί να γίνει μόνον με την άρση του κινήτρου για τις κάθετα ολοκληρωμένες επιχειρήσεις, οι οποίες κάνουν διακρίσεις κατά των ανταγωνιστών τους, όσον αφορά την πρόσβαση στο δίκτυο και τις επενδύσεις. Ειδικότερα, θα πρέπει να απαιτείται από τα κράτη να εξασφαλίζουν ότι το αυτό πρόσωπο ή πρόσωπα δεν μπορούν να ελέγχουν επιχειρήσεις παραγωγής ή προμήθειας και, ταυτοχρόνως, να ασκούν έλεγχο ή δικαιώματα σε διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ή σε σύστημα μεταφοράς ενέργειας.¹⁰

Στόχοι των ανταγωνιστικών αγορών ενέργειας είναι η παροχή πραγματικών επιλογών σε όλους τους καταναλωτές, είτε είναι πολίτες, είτε επιχειρήσεις, η παροχή

⁹ *D. B. Spencer*, Can Law Manage Competitive Markets, *Cornel Law Review* 2008, Τόμος 93, Τεύχος 4, σελ. 765, ειδικά 766-776.

¹⁰ *U. E. Ozgur*, Analysis on Issues Related to Competition under the Energy Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2012, σελ. 11-12.

νέων επιχειρηματικών ευκαιριών και η αύξηση του διασυνοριακού εμπορίου, ώστε να επιτευχθούν βελτιώσεις αποδοτικότητας, ανταγωνιστικές τιμές, υψηλότερα πρότυπα παρεχόμενων υπηρεσιών και η ενίσχυση της ασφάλειας του εφοδιασμού. Η διαφάνεια των τιμών της ενέργειας, στο βαθμό που ενισχύει τους όρους με τους οποίους εξασφαλίζεται ότι δεν υπάρχει στρέβλωση του ανταγωνισμού στις αγορές, αποτελεί βασικό παράγοντα για την υλοποίηση και την καλή λειτουργία των ανταγωνιστικών αγορών ενέργειας.

3. Ενεργειακή απόδοση και εξοικονόμηση ενέργειας

Τρίτο σημαντικό και παγκόσμιο ενεργειακό ζήτημα αποτελεί η επίτευξη υψηλής ενεργειακής απόδοσης και εξοικονόμησης ενέργειας. Η ενεργειακή απόδοση μπορεί να διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στη μετάβαση προς ένα πιο ανταγωνιστικό, ασφαλές και βιώσιμο ενεργειακό σύστημα. Παρά το γεγονός ότι η ενέργεια αποτελεί την κινητήρια δύναμη των κοινωνιών και των οικονομιών μας, η ανάπτυξη θα πρέπει να βασίζεται σε λιγότερη ενέργεια με χαμηλότερο κόστος. Με την θέσπιση και υλοποίηση μέτρων ενεργειακής απόδοσης, τα κτίρια¹¹ καταναλώνουν λιγότερη ενέργεια, ο μη αποδοτικός εξοπλισμός αποσύρεται σταδιακά από την αγορά και οι ετικέτες, που τοποθετούνται σε οικιακές συσκευές, όπως τηλεοράσεις και λέβητες, παρέχουν στους καταναλωτές τη δυνατότητα να προβαίνουν σε συνειδητές αγοραστικές επιλογές. Οι δημόσιες αρχές, η βιομηχανία, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά έχουν αρχίσει να ευαισθητοποιούνται περισσότερο σχετικά με τις δυνατότητες εξοικονόμησης ενέργειας.

Η επίτευξη σημαντικής εξοικονόμησης ενέργειας είναι δυνατή, μόνο εφόσον προσδιοριστούν σαφώς οι τομείς προτεραιότητας και κινητοποιηθούν τα επενδυτικά κεφάλαια, που θα είναι προσιτά στους επενδυτές. Με τα νέα επενδυτικά σχέδια μπορούν να εφαρμοστούν νέες τεχνολογίες στους τομείς των κατασκευών, της μεταποίησης και των μεταφορών και να επιτευχθεί βελτίωση και αύξηση της εξοικονόμησης ενέργειας και της ενεργειακής απόδοσης.¹² Ωστόσο, τα προγράμματα και τα σχέδια θα πρέπει εφαρμοστούν επιτυχώς σε παγκόσμιο διεθνές και ενωσιακό

¹¹ Σ. Π. Αργυρόπουλος, Εξοικονόμηση Ενέργειας στον κτιριακό τομέα, Ενέργεια και Δίκαιο 2006, Τεύχος 6, σελ. 76.

¹² *International Energy Agency, Capturing the Multiple Benefits of Energy Efficiency*, 2^η Έκδοση, IEA Publications, Παρίσι 2015 σελ. 129.

επίπεδο. Ας σημειωθεί ότι με την υλοποίηση των επενδυτικών σχεδίων επωφελούνται και οι καταναλωτές καθόσον θα προκύψει εξοικονόμηση χρημάτων.

Η ενεργειακή απόδοση διαδραματίζει έναν κρίσιμο ρόλο στον περιορισμό της αύξησης της παγκόσμιας ζήτησης ενέργειας.¹³ Στην Κίνα και στην Ινδία η ενεργειακή απόδοση και η εξοικονόμηση ενέργειας αποτελούν υποχρεωτικούς στόχους, ενώ οι κανονιστικές ρυθμίσεις εφαρμόζονται στη βιομηχανία σε ολοένα και μεγαλύτερο ποσοστό. Αναφέρουμε, ενδεικτικά, ότι η εφαρμογή της νομοθεσίας για την ενεργειακή απόδοση στις βιομηχανίες παρουσιάζει αυξητική τάση (από το 3% το 2005, η εφαρμογή των ρυθμίσεων έχει αυξηθεί στο 33%). Στις χώρες του ΟΟΣΑ, τα μέτρα ενεργειακής απόδοσης μειώνουν την αύξηση της ζήτησης σε ποσοστό 60%. Εκτιμάται ότι η ενεργειακή απόδοση του νέου εξοπλισμού, που θα αγοραστεί σε όλο τον κόσμο το 2030, μπορεί να αυξηθεί κατά 11%, με αποτέλεσμα να εξοικονομείται ενέργεια, που αντιστοιχεί σε 300 δολάρια ανά τόνο ισοδύναμου πετρελαίου. Ωστόσο, υπό το σημερινό καθεστώς, η κατανάλωση ενέργειας από φορτηγά και βαρέα οχήματα ρυθμίζεται μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες, στον Καναδά, στην Ιαπωνία, στην Κίνα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα αυστηρότερα πρότυπα εκτιμάται ότι θα μειώσουν τη ζήτηση πετρελαίου από τα νέα φορτηγά το 2030 κατά 15%. Οι αλλαγές στο σχεδιασμό των προϊόντων, η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση υλικών προσφέρουν τεράστιες δυνατότητες για την εξοικονόμηση της ενέργειας και για τα προϊόντα υψηλής ενεργειακής έντασης, όπως ο χάλυβας, το τσιμέντο, το πλαστικό ή το αλουμίνιο. Η αποδοτική χρήση και η επαναχρησιμοποίηση των υλικών μπορεί να έχει ως συνέπεια τη μείωση των ενεργειακών πρώτων υλών στην παραγωγική διαδικασία μέχρι το 2040.¹⁴

Η ενεργειακή απόδοση μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αύξηση των θέσεων εργασίας και στην ενίσχυση της ανάπτυξης, ιδίως μέσω της τόνωσης των κατασκευών, ενός κλάδου που δύναται να συμβάλλει στην στήριξη και την ανάκαμψη των οικονομιών.¹⁵

¹³ *International Energy Agency, Energy Efficiency Market Report 2015*, 2^η Έκδοση, IEA Publications Παρίσι 2015, σελ. 16-17.

¹⁴ *International Energy Agency, World Energy Outlook 2015, Executive Summary*, IEA Publications Παρίσι 2015, σελ. 6.

¹⁵ Οδηγία (ΕΕ) 2012/27 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2012, για την ενεργειακή απόδοση, την τροποποίηση των οδηγιών 2009/125/ΕΚ και 2010/30/ΕΕ και την κατάργηση των Οδηγιών 2004/8/ΕΚ και 2006/32/ΕΚ, προοίμιο παρ. 30, (ΕΕ L 315 της 14.11.2012, σ. 1 - 56)· *International Energy Agency, Capturing the Multiple Benefits of Energy Efficiency*, όπ. παρ. σελ. 21.

Στον τομέα της βιομηχανίας, η πολιτική ενεργειακής απόδοσης στοχεύει στη μείωση της ποσότητας ενέργειας, που απαιτείται για την ίδια διαδικασία ή για το ίδιο προϊόν – που σημαίνει εκτέλεση των ίδιων ή περισσότερων δραστηριοτήτων με λιγότερη ενέργεια, χωρίς να παρεμποδίζονται οι προοπτικές ανάπτυξης.

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει στην ΕΕ το κανονιστικό πλαίσιο αναφορικά με το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών αερίου.¹⁶ Το σύστημα αυτό αποτελεί ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης (και την μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου) στη βιομηχανία και τις αεροπορικές μεταφορές, καθώς παρέχει την απαραίτητη κανονιστική προβλεψιμότητα.

Επιπροσθέτως, η ενεργειακή απόδοση ενισχύει την ανταγωνιστικότητα μέσω της δημιουργίας αγορών για αποδοτικές συσκευές υψηλής προστιθέμενης αξίας και για τεχνολογίες αποκεντρωμένης ενεργειακής διαχείρισης.

Στη διαδικασία της ενεργειακής απόδοσης συμμετέχουν και οι καταναλωτές. Η καλύτερη ενημέρωση των καταναλωτών (π.χ. διαφάνεια στους λογαριασμούς, ατομικοί μετρητές), καθώς και το δικαίωμα συμμετοχής στις ανταγωνιστικές αγορές, μέσω της επιλογής του προμηθευτή ενέργειας παρέχουν στους καταναλωτές τη δυνατότητα να διαχειρίζονται ενεργά την ενεργειακή τους κατανάλωση.¹⁷

Στον τομέα των μεταφορών η εξοικονόμηση ενέργειας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Τις μεταφορές σήμερα, είτε αυτές αφορούν ανθρώπους είτε εμπορεύματα, τις διακρίνουμε σε ιδιαίτερες κατηγορίες: τις επίγειες ή χερσαίες, τις θαλάσσιες και τις αεροπορικές. Οι δύο τελευταίες, πλην ελαχίστων άκρως περιορισμένων και εξειδικευμένων εξαιρέσεων, χρησιμοποιούν ως κοινή πηγή ενέργειας τα συμβατικά υγρά καύσιμα, τα οποία είναι προϊόντα διύλισης αργού πετρελαίου. Οι επίγειες μεταφορές, παρουσιάζουν μια διαφοροποίηση ως προς την πηγή ενέργειας τους έναντι των άλλων δύο. Στην περίπτωση των επίγειων ή χερσαίων μεταφορών, τα συμβατικά καύσιμα δεν είναι η μοναδική πηγή ενέργειας. Μπορεί να είναι η επικρατέστερη πηγή ενέργειας, αλλά υπάρχει η δυνατότητα και γίνονται σημαντικές προσπάθειες για όλο και μεγαλύτερη διείσδυση στο ενεργειακό τους μείγμα και άλλων πηγών ενέργειας. Μία από αυτές τις εναλλακτικές πηγές ενέργειας, η δεύτερη σημαντικότερη του τομέα, είναι η ηλεκτρική ενέργεια, η οποία εισέβαλε

¹⁶ E. D. Cross, B. Delvaux, L. Hancher, P. J. Slot, G. Van Calster, W. Vandenberghe, στο M. M. Roggenkamp, K. Redgewell, I. del Guayo, A. Ronne (eds), *Energy Law in Europe National EU and International Regulation*, Oxford University Press, Oxford 2007, σελ. 375.

¹⁷ Οδηγία (ΕΕ) 2012/27 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2012, για την ενεργειακή απόδοση, την τροποποίηση των οδηγιών 2009/125/ΕΚ και 2010/30/ΕΕ και την κατάργηση των Οδηγιών 2004/8/ΕΚ και 2006/32/ΕΚ, όπ. παρ. προοίμιο παρ. 30.

στο προσκήνιο παλαιόθεν με τράινα, τραμ, μετρό, τρόλεϊ και πρόσφατα επεκτείνεται και με ηλεκτρικά και υβριδικά οχήματα. Άλλη πηγή, είναι τα ανανεώσιμα καύσιμα, τα βιοκαύσιμα, βιοντίζελ και η βιοαιθανόλη, Σημαντικές, επίσης, ερευνητικές και πειραματικές προσπάθειες γίνονται, σήμερα, για την ανάπτυξη νέων ανταγωνιστικών τεχνολογιών και για την εξασφάλιση βιώσιμων οικονομικά και περιβαλλοντικά ενεργειακών πηγών και εναλλακτικών καυσίμων, σε αντικατάσταση των συμβατικών υγρών καυσίμων.

4. Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και περιβαλλοντολογική βιωσιμότητα

Τέταρτο και τελευταίο ζήτημα, που απασχολεί το διεθνές ενεργειακό περιβάλλον, αποτελεί η χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ως ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας νοείται η ενέργεια που προέρχεται από φυσικές διαδικασίες (π.χ. ηλιακό φως και τον αέρα) που αναπληρώνονται με ταχύτερο ρυθμό από ό,τι καταναλώνονται. Ηλιακή, αιολική, γεωθερμική, υδροηλεκτρική και κάποιες μορφές βιομάζας αποτελούν κοινές πηγές ανανεώσιμης ενέργειας. Το 2013 οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αντιπροσώπευαν σχεδόν το 22% της παγκόσμιας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, και προβλέπεται ότι η χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας θα αυξηθεί σε ποσοστό 26% το 2020.

Η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας συμβάλλει γενικά στην ενεργειακή διαφοροποίηση και μειώνει τις εισαγωγές καυσίμων, που μολύνουν το περιβάλλον από τα ορυκτά καύσιμα, συμβάλλοντας στη μείωση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου. Εκτιμάται ότι η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι απαραίτητη για ένα ασφαλές και βιώσιμο ενεργειακό σύστημα και αυτό δύναται να επιτευχθεί μέσω της παροχής κινήτρων για την χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.¹⁸

5. Στόχοι της παρούσας διατριβής

Στο ανωτέρω αναλυθέν παγκόσμιο ενεργειακό πλαίσιο το ενδιαφέρον μας επικεντρώνεται στο ζήτημα του Οργανισμού του Ενεργειακού Χάρτη.¹⁹ Η διαδικασία

¹⁸ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.iea.org/aboutus/faqs/renewableenergy>.

¹⁹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org>.

του Ενεργειακού Χάρτη²⁰ σχετίζεται με μια πολιτική πρωτοβουλία, η οποία δρομολογήθηκε στις αρχές του 1990. Η πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων και το τέλος του Ψυχρού πολέμου δημιούργησαν δυνατότητες συνεργασίας μεταξύ ευρωπαϊκών και ασιατικών χωρών.

Η πρωτοβουλία ανήκε στον Πρωθυπουργό της Ολλανδίας Ruud Lubbers, ο οποίος τον Ιούνιο του 1990, πρότεινε τη δημιουργία ενός μηχανισμού, που θα βοηθούσε τις τέως σοσιαλιστικές δημοκρατίες να μετατραπούν, από κρατικά διευθυνόμενες οικονομίες, σε οικονομίες της ανοιχτής αγοράς, διεπόμενες πλέον από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.²¹ Οι εκπρόσωποι των κρατών που θα υπέγραφαν τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας (ή Χάρτης Ενέργειας) συμμετείχαν σε Διάσκεψη, που πραγματοποιήθηκε στη Χάγη, την 16^η και 17^η Δεκεμβρίου 1991. Εν συνεχεία, τον Δεκέμβριο του 1991, υπογράφηκε στη Χάγη ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας. Μετά την υιοθέτηση και υπογραφή του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας, υπογράφηκε το Δεκέμβριο του 1994, η ΣυνθΧΕ και το Πρωτόκολλο του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα, τα οποία τέθηκαν σε ισχύ τον Απρίλιο του 1998. Τέλος, τον Μάιο του 2015 υιοθετήθηκε και υπογράφηκε ο Διεθνής Χάρτης Ενέργειας. Βασικές επιδιώξεις των ανωτέρω κειμένων είναι η διαμόρφωση μιας πολυμερούς συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας. Υπό το σημερινό καθεστώς μπορούμε να μιλήσουμε για τον Οργανισμό για τον Χάρτη Ενέργειας.²² Στον οργανισμό συμμετέχουν με διάφορους τρόπους περισσότερα από 100 κράτη και διεθνείς οργανισμοί, που βρίσκονται ή εδρεύουν σε όλες τις ηπείρους της γης. Δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ο Οργανισμός παγκόσμιος ή οικουμενικός, διότι δεν συμμετέχει στον Οργανισμό το σύνολο των κρατών. Ωστόσο, ο αριθμός των κρατών σε συνδυασμό με το γεγονός ότι πρόκειται για έναν ενεργειακό οργανισμό που θέτει στόχους και επιδιώξεις σε όλο το φάσμα του τομέα της ενέργειας (παραγωγή, εμπόριο, διαμετακόμιση, επενδύσεις, ενεργειακή απόδοση, προστασία του περιβάλλοντος, ενεργειακή ασφάλεια) σηματοδοτεί τη σημαντική συνεισφορά στον τομέα της ενέργειας. Ας σημειωθεί ότι παρά το γεγονός ότι δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ένα παγκόσμιο οργανισμό, ωστόσο, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η δυνατότητα προσχώρησης είναι εφικτή με την έννοια ότι

²⁰ Ο αγγλικός όρος είναι Energy Charter Process.

²¹ A. Konophyanic, T. Walde, Energy Charter Treaty and Its Role in International Energy, Journal of Energy and Natural Resources Law 2006, Τόμος 24, Τεύχος 4, σελ. 523, ειδικά 524.

²² Είναι χαρακτηριστικό ότι ο διαδικτυακός τόπος είναι www.energycharter.org.

πρόκειται για ένα ανοιχτό οργανισμό, που επιτρέπει την συμμετοχή νέων συμβαλλομένων μερών.

Μετά την εισαγωγική προσέγγιση θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε στο κεντρικό πρόβλημα, που εξετάζει η παρούσα διατριβή και να οριοθετήσουμε την ανάλυση μας, ενώ σε ένα τελευταίο στάδιο θα εντοπίσουμε τα προβλήματα που εξετάζει η παρούσα επιστημονική, εργασία, τα οποία σκοπεύουμε να απαντήσουμε στα επόμενα κεφάλαια της διατριβής.

Η ΣυνθΧΕ αποτελεί μια ολοκληρωμένη προσπάθεια στον τομέα της ενέργειας, η οποία δύναται να συμβάλει στην επίτευξη ενεργειακών στόχων. Ειδικότερα, σκοποί της ΣυνθΧΕ αποτελούν η δημιουργία ανταγωνιστικών αγορών ενέργειας, η προστασία των επενδύσεων, η ελευθερία διαμετακόμισης, η ενεργειακή απόδοση και η περιβαλλοντολογική βιωσιμότητα. Η επίτευξη των στόχων, ωστόσο, σχετίζεται με συμφέροντα των κρατών, με θέματα εξωτερικής πολιτικής και με ζητήματα παγκόσμιας ενεργειακής διακυβέρνησης. Το πρόβλημα που τίθεται είναι το κατά πόσο ένας διεθνής οργανισμός, ο οποίος λειτουργεί στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου μπορεί να παρέχει τα κατάλληλα εργαλεία, προκειμένου να επιλύσει ζητήματα ενεργειακού ενδιαφέροντος και να οδηγήσει σε ένα μοντέλο παγκόσμιας ενεργειακής διακυβέρνησης.²³

Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι η συμβολή του Οργανισμού δημιουργεί ζητήματα Διεθνούς Δικαίου, Διεθνούς Εμπορικού και Ενεργειακού δικαίου και Δικαίου ΕΕ. Προκειμένου να περιορίσουμε την ανάλυση μας στην παρούσα διατριβή εξετάζουμε τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ και των σχετικών με αυτήν κειμένων. Δεν επιμένουμε στις πολιτικές διακηρύξεις, οι οποίες δεν δημιουργούν νομικά δεσμευτικό πλαίσιο για τα συμβαλλόμενα μέρη.

Ως εκ τούτου, το πρώτο ζήτημα στο οποίο καλούμαστε να απαντήσουμε αφορά την ανάλυση των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ. Η παρουσίαση στοχεύει στην ανάλυση των ουσιαστικών υποχρεώσεων αλλά και των υποχρεώσεων δικονομικού χαρακτήρα των συμβαλλομένων μερών. Η παρουσίαση των υποχρεώσεων ουσιαστικού χαρακτήρα περιλαμβάνει τομείς, όπως το εμπόριο και η διαμετακόμιση των ενεργειακών προϊόντων, την προστασία των επενδυτών, την φορολογία των ενεργειακών

²³ A. Florini, B. K. Sovacool, Bridging the Gaps in Global Energy Governance, Global Governance 2011, Τεύχος 17, σελ. 57, ειδικά 67.

προϊόντων κ.λπ.. Στην περίπτωση των διονομικών δικαιωμάτων η ανάλυση επιδιώκει να παρουσιάσει τους τρόπους επίλυσης διαφορών, σύμφωνα με το δίκαιο της ΣυνθΧΕ.

Το πρόβλημα, όμως, της ανάλυσης των ανωτέρω υποχρεώσεων καθίσταται περισσότερο ακανθώδες καθόσον μέλος του Οργανισμού αποτελεί και η ΕΕ, ένας οργανισμός, που διακρίνεται για την σημαντική συμβολή του στο ενεργειακό περιβάλλον και ο οποίος εφαρμόζει το μοντέλο της υπερεθνικής ενοποίησης, που είναι διάφορο από το διακυβερνητικό μοντέλο. Οι πρώτες ενεργειακές Συνθήκες θέσπιζαν τη συνεργασία σε σημαντικές πρώτες ύλες της εποχής τον άνθρακα, τον χάλυβα και την ατομική ενέργεια. Ως εκ τούτου, στη δεκαετία του 1950 ιδρύθηκαν η ΕΚΑΧ και η ΕΚΑΕ. Υπό το σημερινό καθεστώς, η ΕΕ διαθέτει διακριτή νομική βάση (άρθρο 194 ΣΛΕΕ) στον τομέα της ενέργειας. Σκοποί της ενεργειακής πολιτικής ορίζονται η διασφάλιση της λειτουργίας της αγοράς ενέργειας, η διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού, η προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας, η εξοικονόμηση της ενέργειας, η ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς και η καλύτερη διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων. Στη ΣυνθΧΕ συμμετέχουν η ΕΕ, η ΕΚΑΕ αλλά και τα Κράτη μέλη της ΕΕ μεμονωμένα. Το ζήτημα που καλούμαστε να θέσουμε και να προσπαθήσουμε να απαντήσουμε είναι πως συμμετέχει η ΕΕ στη ΣυνθΧΕ. Ειδικότερα, τα ζητήματα που ανακύπτουν είναι τα εξής:

1. Ποια είναι η φύση της ΣυνθΧΕ, στο πλαίσιο του Δικαίου της ΕΕ;
2. Πως κατανέμονται οι αρμοδιότητες μεταξύ Κρατών μελών και ΕΕ στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής, στο πλαίσιο της συμμετοχής τους, ως συμβαλλομένων μερών στην ΣυνθΧΕ;
3. Πως συνδυάζονται οι κανόνες της ΕΕ και της ΣυνθΧΕ στο πλαίσιο της εγκαθίδρυσης ανταγωνιστικών ενεργειακών αγορών, προστασίας των επενδύσεων, φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων;
4. Πως επιλύεται η σύγκρουση του Δικαίου της ΕΕ και Δικαίου της ΣυνθΧΕ.

Επίσης, η ΣυνθΧΕ παραπέμπει στις διατάξεις του ΠΟΕ αναφορικά με το εμπόριο ενεργειακών προϊόντων. Ο ΠΟΕ ιδρύθηκε μετά το τέλος του γύρου της Ουρουγουάης στο Marrakesh, το 1994 και λειτουργεί μέσω των Συμφωνιών, που έχουν επικυρωθεί από τα μέλη του. Οι συνεχείς διαπραγματεύσεις των κρατών μελών οδήγησαν, με το τέλος του Γύρου της Ουρουγουάης, στην ομόφωνη επικύρωση των τριών βασικών συμφωνιών, οι οποίες περιέχουν γενικές αρχές και κανόνες που

ρυθμίζουν τις εμπορευματικές συναλλαγές, τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, που σχετίζονται με το εμπόριο. Στην περίπτωση μας πολλά κράτη μέλη της ΣυνθΧΕ είναι και μέλη του ΠΟΕ. Στόχευση μας είναι εξετάσουμε τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των συμβαλλομένων κρατών στο πλαίσιο του ΠΟΕ και ειδικότερα εξετάζεται ο τρόπος συμμετοχής συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ, που δεν είναι μέλη του ΠΟΕ.

Το τρίτο ερώτημα, λοιπόν, στο οποίο καλούμαστε να απαντήσουμε είναι πώς διαμορφώνονται οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των κρατών μελών της ΣυνθΧΕ στο πλαίσιο της παράλληλης ισχύος της ΣυνθΧΕ και του ΠΟΕ και εάν θα μπορέσουν οι δύο οργανισμοί να συνεργαστούν αρμονικά στον ενεργειακό τομέα, καθόσον για τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ, που δεν είναι και μέλη του ΠΟΕ, δεν ισχύει όλο το θεσμικό πλαίσιο και οι συμφωνίες του ΠΟΕ. Επιπροσθέτως, η ανάλυση στοχεύει να καταδείξει πώς επηρεάζεται η ΣυνθΧΕ από τις διατάξεις του ΠΟΕ. Ειδικότερα, πώς εφαρμόζονται οι κανόνες του ΠΟΕ στο εμπόριο ενεργειακών προϊόντων στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ.

Η παρούσα διατριβή αποτελείται από πέντε κεφάλαια:

- Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τα χαρακτηριστικά του διεθνούς ενεργειακού δικαίου και αναλύουμε τη φύση της ΣυνθΧΕ, τις αρχές, τους σκοπούς, τα όργανά της και τον τρόπο λειτουργίας της·
- Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύουμε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις ουσιαστικού δικαίου των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ·
- Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύουμε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις δικονομικού δικαίου των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ·
- Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύουμε τον τρόπο συμμετοχής της ΕΕ και των Κρατών μελών της στη ΣυνθΧΕ·
- Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάζουμε τη σχέση του ΠΟΕ και της ΣυνθΧΕ.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

I. Πως εμφανίζεται το δίκαιο της Ενέργειας στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου και ποιες είναι οι ιδιαιτερότητές του

I.A Εισαγωγή – Ιστορική αναδρομή

Το Διεθνές Δίκαιο αποτελεί το δίκαιο, που διέπει τη διεθνή κοινότητα. Η διεθνής κοινότητα, ως έννοια, περιλαμβάνει τις σχέσεις και τις συλλογικές επιδιώξεις που αναπτύσσουν, κατά τη μεταξύ τους επικοινωνία, τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί.²⁴ Το διεθνές δίκαιο αποτέλεσε, αρχικά, δημιούργημα των κρατών. Οι πρώτες διεθνείς συνθήκες αφορούσαν εδαφικές διευθετήσεις, ενώ ρύθμιζαν ζητήματα σχετικά με την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών.²⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ρυθμίσεις της συνθήκης της Βεσφαλίας,²⁶ οι οποίες ρύθμιζαν θέματα σχετικά με την ειρηνική επίλυση των διαφορών και τη λήψη συλλογικών μέτρων εναντίον των εισβολέων. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, το διεθνές δίκαιο εξελίχθηκε με τη μέθοδο των συνδιασκέψεων και των συνεδρίων. Μπορούμε να αναφέρουμε το Συνέδριο της Βιέννης (έλαβε χώρα τα έτη 1814-1815), καθώς επίσης και τις δύο διεθνείς συνδιασκέψεις της Χάγης, οι οποίες έλαβαν χώρα τα έτη 1899 και 1907 αντιστοίχως. Μέσω των συνδιασκέψεων, το διεθνές σύστημα άρχισε να πολυμεροποιείται καθώς ο αριθμός των κρατών, που συμμετείχε σε αυτές, αυξανόταν σταδιακά.²⁷ Η μέθοδος, όμως, των συνδιασκέψεων δεν αποδείχθηκε

²⁴ *E. Ρούκονας*, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2010, σελ. 4· Γενικότερα *I. Brownlie*, Principles of International law, 6^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2003· *D. Harris*, *S. Sivakumaran*, Cases and Materials on International Law, 8^η Έκδοση, Sweet & Maxwell, London 2015· *M. Shaw* International Law, 7^η Έκδοση, Cambridge University Press, Cambridge 2014· *R. Higgins*, Problems and Process International Law and How We Use It, Clarendon Press, Oxford 1995· *A. Cassese*, International Law, Oxford University Press, Oxford 2005· *M. D. Evans*, International Law, 3^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2010.

²⁵ *Π. Νάσκου Περάκη*, Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Η θεσμική Διάσταση, 5^η Έκδοση, Εκδόσεις Θέμις, Αθήνα 2011, σελ. 37.

²⁶ *Κ. Σβολόπουλος*, Η ιστορική εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας, Εκδόσεις Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 41-44.

²⁷ *Γ. Τενεκίδης*, *Αικ. Τενεκίδου Φραγκοπούλου*, Διεθνείς Οργανισμοί Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί, Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1981, σελ. 21 επ· *Π. Νάσκου Περάκη*, Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, όπ. παρ. σελ. 39.

επαρκής διότι, παρά τη μεταξύ τους συνεργασία, τα κράτη δεν μπόρεσαν να αποφύγουν τις εμπόλεμες συγκρούσεις, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την έναρξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου.²⁸ Η θεμελιακή αλλαγή του πλέγματος των διεθνών σχέσεων πραγματοποιήθηκε μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο.²⁹ Η αποτυχία ειρηνικής συνύπαρξης των κρατών συνέβαλε στην ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών.³⁰ Η Κοινωνία των Εθνών αποτέλεσε τον πρώτο παγκόσμιο οργανισμό, που έθετε ως βασικό στόχο τη διαφύλαξη της ειρήνης και της ασφάλειας, ενώ μέσω των πράξεων και των αποφάσεων της, θα συνέβαλε στην ειρηνική συνύπαρξη και συνεργασία των κρατών. Η Κοινωνία των Εθνών ιδρύθηκε στις 28 Ιουνίου 1919 με τη διεθνή συνθήκη, που αποκαλείται Σύμφωνο της Κοινωνίας των Εθνών.³¹

Μετά την αποτυχημένη προσπάθεια της Κοινωνίας των Εθνών να επιβάλει αποτελεσματικές κυρώσεις³² στις μεγάλες δυνάμεις³³ ιδρύθηκε ο ΟΗΕ, ο οποίος έθετε ως θεμελιώδη στόχο τη διαφύλαξη της ειρήνης και της ασφάλειας.³⁴

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, μέχρι το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, δεν υπήρξαν πολυμερείς προσπάθειες συνεργασίας σε τομείς συναφείς με την ενέργεια. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ωστόσο, ιδρύθηκαν η ΕΚΑΧ και η ΕΚΑΕ με την ΣΕΚΑΧ³⁵ και την ΣΕΚΑΕ³⁶ αντίστοιχα. Οι ανωτέρω Συνθήκες επιδίωκαν τη δυνατότητα συνεργασίας στους ενεργειακούς τομείς του άνθρακα, του χάλυβα και της ατομικής ενέργειας. Η ανάγκη, όμως, μιας συστηματικότερης προσέγγισης των ενεργειακών θεμάτων δεν ήταν προφανής, διότι μεταπολεμικά υπήρχαν άφθονα αποθέματα φθηνού πετρελαίου. Η εποχή του φθηνού πετρελαίου

²⁸ Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, διήρκεσε από τον Αύγουστο του 1914 έως τον Νοέμβριο του 1918, εξελίχθηκε δηλαδή μετά τις συνδιασκέψεις της Χάγης.

²⁹ *Ε. Ρούκουνας*, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 38.

³⁰ *Κ. Ν. Ιωάννου*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Τεύχος Α, Κομοτηνή 1976, 93 επ. · *A. L. Bennet, J. K. Oliver*, Διεθνείς Οργανισμοί Αρχές και Προβλήματα, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006, σελ. 47.

³¹ *Χ. Αποστολίδης*, Δευτερογενή υποκείμενα διεθνούς δικαίου, στο Μ. Σαρηγιαννίδης (επιμ.) Θεμελιώδεις Έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2014, σελ. 529.

³² Γενικότερα για την έννοια των κυρώσεων και τη λειτουργία τους στο διεθνές δίκαιο, *Ευγ. Δ. Ν. Καλπύρης*, Κυρώσεις χωρίς χρήση βίας υπό το καθεστώς του κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2001, σελ. 11 επ..

³³ Το Οκτώβριο του 1935 ο Ιταλός ηγέτης Μπενίτο Μουσολίνι εισέβαλε στην Αιθιοπία. Επιβλήθηκαν οικονομικές κυρώσεις από την Κοινωνία των Εθνών αλλά ήταν αναποτελεσματικές. Επίσης, η Γερμανία παραβίασε τις διατάξεις περί αφοπλισμού και της μη χρήσης βίας και η Κοινωνία των Εθνών και σε αυτή την περίπτωση δεν επέβαλε αποτελεσματικές κυρώσεις.

³⁴ *Α. Παπακόστα*, Διεθνής Οργάνωση, Η νομική φύση της διεθνούς οργάνωσης, Διεθνείς Οργανισμοί, Εκδόσεις Απ. Αναστασίου, Αθήνα 1986, σελ. 111 επ. και της ίδιας, Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, Εκδόσεις Απ. Αναστασίου, Αθήνα 1985, σελ. 11 επ..

³⁵ Η ΣΕΚΑΧ υπεγράφη στις 18 Απριλίου 1951, τέθηκε σε ισχύ στις 23 Ιουλίου 1952 και έπαυσε να ισχύει στις 23 Ιουλίου 2002.

³⁶ Η ΣΕΚΑΕ υπεγράφη στις 25 Μαρτίου 1957 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1958.

βασίστηκε στις πετρελαϊκές ανακαλύψεις, που έγιναν στη Μέση Ανατολή και στη Δυτική Αφρική από εταιρίες. Επιπροσθέτως, το ενεργειακό καθεστώς χαρακτηριζόταν από την παραχώρηση του μονοπωλίου εξερεύνησης και εκμετάλλευσης των ενεργειακών πηγών, από την παραγωγό χώρα, σε μια ή περισσότερες ξένες εταιρίες. Ας σημειωθεί ότι οι συγκεκριμένες εταιρίες ήταν κάθετα ολοκληρωμένες, με την έννοια ότι δραστηριοποιούνταν στην εξερεύνηση, τη μεταφορά, τη διύλιση, την αποθήκευση και την διανομή των ενεργειακών πρώτων υλών. Αποτέλεσμα αυτού του ενεργειακού καθεστώτος ήταν η αυξημένη δυνατότητα τους να ρυθμίζουν το μέγεθος της παραγωγής του πετρελαίου και τις συνθήκες εμπορίας μεταξύ των χωρών εξαγωγών και εισαγωγών ενέργειας.³⁷

Η πετρελαϊκή κρίση του 1973³⁸ κατέδειξε την ανάγκη εντονότερης και συστηματικότερης συνεργασίας, μεταξύ των κρατών, στον τομέα της ενέργειας. Η εν λόγω κρίση ξεκίνησε το 1973, όταν τα μέλη του Οργανισμού Εξαγωγικών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών (OPEC) επέβαλαν το λεγόμενο εμπάργκο πετρελαίου. Εξαιτίας αυτής της πρακτικής, η τιμή πετρελαίου από 3 δολάρια το βαρέλι αυξήθηκε και εκτινάχθηκε στα 12 δολάρια το βαρέλι. Ταυτόχρονα, το 1973, διεξάγεται ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ,³⁹ κατά τον οποίο η Αίγυπτος και η Συρία, με την υποστήριξη και άλλων αραβικών χωρών, επιτέθηκαν κατά του Ισραήλ για να ανακτήσουν τα αραβικά εδάφη, που είχε αποσπάσει το Ισραήλ στον πόλεμο των έξι ημερών, που εξελίχθηκε το 1967. Οι Ηνωμένες Πολιτείες επέλεξαν να επανεφοδιάσουν το Ισραήλ με όπλα και σε απάντηση ο OPEC αποφάσισε να προβεί σε αντίποινα, ανακοινώνοντας εμπάργκο πετρελαίου κατά του Καναδά, της Ιαπωνίας, της Ολλανδίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και των Ηνωμένων Πολιτειών.⁴⁰

Με τις ενέργειες των αραβικών χωρών να θεωρούνται ως έναρξη πετρελαϊκού εμπάργκο και τη μακροπρόθεσμη πιθανότητα υψηλών τιμών πετρελαίου, διακοπής του ανεφοδιασμού και ύφεσης, δημιουργήθηκε ένα ισχυρό ρήγμα εντός του ΝΑΤΟ. Οι αραβικές πετρελαιοπαραγωγές χώρες εξάρτησαν το τέλος του εμπάργκο από τις επιτυχείς προσπάθειες των ΗΠΑ να εμποδίσουν την ειρήνη στη Μέση Ανατολή, γεγονός που περιέπλεξε την κατάσταση. Για την αντιμετώπιση αυτών των εξελίξεων, ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Ρίτσαρντ Νίξον, ξεκίνησε παράλληλες διαπραγματεύσεις με

³⁷ *N. Μούσης* Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο Οικονομία και Πολιτική, 10^η Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003, σελ. 398.

³⁸ *E. Hobsbawm*, Η εποχή των άκρων, ο σύντομος εικοστός αιώνας, 1914-1991, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο Αθήνα 2003, σελ. 312.

³⁹ *E. Hobsbawm*, Η εποχή των άκρων, ο σύντομος εικοστός αιώνας, 1914-1991, όπ. παρ. σελ. 313.

⁴⁰ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο https://el.wikipedia.org/wiki/Πετρελαϊκή_κρίση_1973.

τις αραβικές πετρελαιοπαραγωγές χώρες για τον τερματισμό του εμπάργκο και με την Αίγυπτο, τη Συρία, το Ισραήλ, προκειμένου να οργανωθεί μια ισραηλινή οπισθοχώρηση από το Σινά και τα Υψίπεδα του Γκολάν. Εξαιτίας των ανωτέρω εξελίξεων, αυξήθηκαν οι εισαγωγές πετρελαίου της μεγαλύτερης καταναλώτριας χώρας, ήτοι των ΗΠΑ. Στον απόηχο της κρίσης, οι χώρες-εισαγωγής πετρελαίου ξεκίνησαν την εφαρμογή μιας πληθώρας νέων και, ως επί το πλείστον, πάγιων πολιτικών για τη συγκράτηση της ενεργειακής εξάρτησής τους. Η επιτυχία του εμπάργκο απέδειξε την οικονομική δύναμη της Σαουδικής Αραβίας, του μεγαλύτερου εξαγωγέα πετρελαίου.

Μετά την κρίση του 1973 έγινε αντιληπτό ότι θα έπρεπε να ληφθούν μέτρα για την προστασία των καταναλωτών, καθόσον οι χώρες παραγωγής πετρελαίου διέθεταν ένα σημαντικό εργαλείο οικονομικής και πολιτικής επιρροής, ήτοι τα αποθέματα πετρελαίου τους. Στο ανωτέρω πλαίσιο, οι ΗΠΑ ανέλαβαν την πρωτοβουλία να προκαλέσουν συνδιάσκεψη. Οι εργασίες της διεθνούς συνδιάσκεψης κατέληξαν στη σύναψη της διεθνούς συμφωνίας για την ενέργεια και στη δημιουργία του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ.⁴¹ Σκοπός του ανωτέρου Οργανισμού αποτέλεσε η ενίσχυση της δυνατότητας των κρατών να αντιμετωπίζουν διαταραχές στην προμήθεια του πετρελαίου. Την ίδια περίοδο οι προσπάθειες των εξαγωγικών χωρών να εθνικοποιήσουν την παραγωγή τους, όχι μόνο στέρησε από τις πετρελαϊκές εταιρίες της Δύσης την πρόσβαση στα αποθέματα πετρελαίου, αλλά προκάλεσε ρήγμα στη δομή των, καθέτως, ολοκληρωμένων εταιριών. Αυτή η διαδικασία αποτέλεσε την αρχή της απελευθέρωσης των αγορών του πετρελαίου.⁴²

Το 1979, έξι χρόνια αργότερα, ακολούθησε και η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, που ήταν αποτέλεσμα των πολιτικών ανακατατάξεων και των ταραχών, που επέφερε η επανάσταση εναντίον του σάχη στο Ιράν⁴³. Οι ταραχές είχαν ως αποτέλεσμα την ανάκτηση της εξουσίας από τον Ισλαμιστή Αγιατολάχ Χομεϊνί. Οι διαμαρτυρίες διέλυσαν τον πετρελαϊκό τομέα του Ιράν, με αποτέλεσμα η τιμή του αργού πετρελαίου να ανέλθει στα 35-40 δολάρια το βαρέλι. Παρόλο που το νέο καθεστώς του Χομεϊνί επανέλαβε τις εξαγωγές πετρελαίου, αυτές δεν πραγματοποιούνταν με συστηματικό τρόπο, ενώ ήταν λιγότερες από ό,τι πριν την επανάσταση, γεγονός που

⁴¹ N. Μούσης Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο Οικονομία και Πολιτική, όπ. παρ. σελ. 400.

⁴² A. Goldthau, J. M. White, Rules and Institutions in Global Energy, στο A. Goldthau, J. M. White (eds), Global Energy Governance, The new rules of the game, όπ.παρ. σελ. 4.

⁴³ M. Παπαντώνη, Η Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Πολιτική, στο Κ. Στεφάνου (επιμ.), Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τόμος Γ, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης Αθήνα 2006, σελ. 407.

εκτόξευσε τις τιμές στα ύψη. Τα επόμενα έξι χρόνια, από το 1980 μέχρι το 1986, οι τιμές του πετρελαίου μειώνονταν συνεχώς, καθώς η ζήτηση ήταν χαμηλή και πλέον νέες πετρελαιοπαραγωγοί χώρες είχαν εμφανιστεί στον παγκόσμιο πετρελαϊκό χάρτη. Χώρες όπως το Μεξικό, η Βενεζουέλα και η Νιγηρία επεκτάθηκαν σημαντικά στην εξαγωγή πετρελαίου, ενώ οι ΗΠΑ και Ευρώπη εισήγαγαν περισσότερο πετρέλαιο από το Prudhoe Bay και τη Βόρεια Θάλασσα, προκαλώντας με τον τρόπο αυτό ρήγματα στην ενότητα των μελών του OPEC.⁴⁴ Η περίοδος της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης τερματίστηκε στις αρχές του 1986, όταν η Σαουδική Αραβία εγκατέλειψε την πολιτική περιορισμού της παραγωγής της.

Ακολούθησαν τη δεκαετία του 1990, η πολιτική διακήρυξη του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Χάρτη και η υπογραφή της ΣυνθΧΕ, οι οποίες αναλύονται διεξοδικά σε επόμενη ενότητα του παρόντος κεφαλαίου.

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, που τέθηκε σε ισχύ την 01.01.1993, ιδρύεται η ΕΕ.⁴⁵ Αν και το καινούριο αυτό μόρφωμα δεν είχε νομική προσωπικότητα, ωστόσο το τριπλωτικό σύστημα, που εφαρμόστηκε, καταδείκνυε την προσπάθεια των Κρατών μελών της ΕΕ να προσδώσουν στο νέο αυτό μόρφωμα χαρακτήρα πολιτικό και ίσως αργότερα να οδηγούμασταν σε μια μορφή οργάνωσης, που θα είχε ομοσπονδιακά χαρακτηριστικά. Ο πρώτος πυλώνας περιελάμβανε τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, ήτοι την ΕΚΑΧ, την ΕΟΚ και την ΕΚΑΕ. Ο δεύτερος πυλώνας περιελάμβανε την ΚΕΠΠΑ⁴⁶ και ο τρίτος πυλώνας τον χώρο ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης (ή Συνεργασίας στη Δικαιοσύνη και τις Εσωτερικές Υποθέσεις). Αναφορικά με την ΚΕΠΠΑ, μπορούμε να πούμε ότι μετά την εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν και την ισλαμική επανάσταση στο Ιράν, τα Κράτη μέλη της ΕΕ συνειδητοποίησαν την αδύναμη παρουσία της ΕΕ στη διεθνή σκηνή. Σε ένα πρώτο στάδιο τα Κράτη μέλη, σε συνεργασία με τα όργανα της Ένωσης, προσπάθησαν να ενισχύσουν ένα μηχανισμό διακυβερνητικής φύσης, την ΕΠΣ.⁴⁷ Στο

⁴⁴ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο https://en.wikipedia.org/wiki/1979_energy_crisis.

⁴⁵ Π. Ι. Κανελλόπουλος, Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συνθήκη της Λισαβόνας, 5^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 74-75.

⁴⁶ Ν. Nugent, Πολιτική Διακυβέρνηση στην ΕΕ, Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές, 3^η έκδοση, Εκδόσεις Σαββάλας Αθήνα 2012, σελ. 519 επ..

⁴⁷ Κ. Στεφάνου, Το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων, στο Δ. Κ. Ξενάκης, Μ. Ι. Τσινιζέλης (επιμ.), Παγκόσμια Ευρώπη, Οι Διεθνείς Διαστάσεις της ΕΕ, Εκδόσεις Σιδέρης Αθήνα 2006, σελ. 137· Π.Κ. Ιωακείμης, Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της ΕΕ στο Κ. Στεφάνου, Αρ. Φατούρος, Θ. Χριστοδουλίδης (επιμ.) Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τόμος Ι, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2001, σελ. 558· Κ. Δ. Κεντρωτής, Θησέας και Μινώταυρος: Ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ, Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2003, σελ. 231· Αρ. Πάσας, Κοινή Εξωτερική πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο Ν. Μαραβέγιας, Μ.

πλαίσιο του ανωτέρου μηχανισμού, ενέκριναν το 1981 την έκθεση του Λονδίνου, που επέβαλλε στα Κράτη μέλη τη γενική υποχρέωση να προβαίνουν σε εκ των προτέρων διαβούλευση, με τη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όταν πρόκειται για οποιοδήποτε ζήτημα εξωτερικής πολιτικής, που αφορά το σύνολο των Κρατών μελών. Ακολούθησαν η έκθεση της Επιτροπής Dooge (1985), ενώ οι διατάξεις για την ΕΠΣ ενσωματώθηκαν στην ΕΕΠ.⁴⁸ Η αναποτελεσματικότητα, όμως, του ανωτέρου μηχανισμού, όπως αυτή εκδηλώθηκε στο πλαίσιο του Γιουγκοσλαβικού πολέμου και κατά τη λήξη του ψυχρού πολέμου, οδήγησαν στην ίδρυση της ΚΕΠΠΑ, που αποτυπώθηκε στο κείμενο της ΣΕΕ.⁴⁹ Η ΚΕΠΠΑ δεν αποτέλεσε, ιδιαίτερα, σημαντική πρόοδο, διότι διατήρησε το μηχανισμό διακυβερνητικής συνεργασίας της ΕΠΣ. Ωστόσο, κατέδειξε τη βούληση των ηγετών της ΕΕ να συνεργαστούν συστηματικότερα στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, που εντάσσεται ως αρμοδιότητα στον σκληρό πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας. Η ΚΕΠΠΑ σχετίζεται με την εξωτερική ενεργειακή πολιτική, με την έννοια ότι πολλές φορές οι αποφάσεις στην πολιτική ενέργειας επηρεάζονται από τα κοινά συμφέροντα των κρατών στην εξωτερική πολιτική. Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ εξαρτάται από εισαγωγές, που προέρχονται από ασταθείς περιοχές και προμηθευτές και η συγκεκριμένη εξάρτηση ενέχει σοβαρούς κινδύνους. Παράδειγμα που καταδεικνύει τη σχέση της ενέργειας με συμφέροντα εξωτερικής πολιτικής αποτελούν οι ρωσοουκρανικές κρίσεις φυσικού αερίου. Η ρωσοουκρανική κρίση αερίου του Ιανουαρίου του 2006 οδήγησε σε μείωση των ρωσικών εξαγωγών σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες σε ποσοστό 10%-35%. Η συγκεκριμένη κρίση διήρκεσε τρεις ημέρες και αποτέλεσε ορόσημο για την πολιτικοποίηση των ρωσοουκρανικών σχέσεων, ενώ προκάλεσε διαδοχικές παρεμβάσεις της αμερικανικής κυβέρνησης με στόχο την ελάττωση της εισαγωγικής

Τσινισιζέλης (επιμ.), *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση Οργάνωση και Πολιτικές 50 χρόνια*, Εκδόσεις Θεμέλιο Αθήνα 2007, σελ. 348· *Ελ. Νεφράμη*, *Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς Σύνταγμα, θεσμικές επιπτώσεις στις εξωτερικές σχέσεις*, Ευρωπαϊκή Πολιτεία, Δίκαιο Πολιτική και Οικονομία 2007, Τεύχος 1, σελ. 175· *Π. Ι. Κανελλόπουλος*, Η θεσμική μεταρρύθμιση της συνθήκης της Νίκαιας, ΕΕΕυρΔ 2002 Τεύχος 4, σελ. 8 επ. · *Κ. Μπόσκοβιτς*, Η διάκριση μεταξύ οικονομικού και πολιτικού χώρου: Το παράδειγμα του Υπατου Εκπροσώπου για θέματα ΚΕΠΠΑ, Ευρωπαϊκή Πολιτεία, Δίκαιο Πολιτική και Οικονομία 2008, Τεύχος 1, σελ. 157· *Α. Κίντης και Θ. Ντόκος*, Διεθνής οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια, Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, στο Δ. Κ. Ξενάκης, Μ. Ι. Τσινισιζέλης (επιμ.), Παγκόσμια Ευρώπη, Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 2006, σελ. 274· *Ι. Παρίσης*, Η Ευρώπη της Άμυνας, Έκδοση Έκφραση Πολιτισμός, Αθήνα 2010, σελ. 78.

⁴⁸ Η ΕΕΠ, που υπογράφηκε στο Λουξεμβούργο στις 17 Φεβρουαρίου 1986 από εννέα κράτη μέλη και στις 28 Φεβρουαρίου 1986 από τη Δανία, την Ιταλία και την Ελλάδα, είναι η πρώτη μεγάλης σημασίας τροποποίηση της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Άρχισε να ισχύει την 1η Ιουλίου 1987.

⁴⁹ Εισήχθη ειδικός Τίτλος σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ). Με αυτόν τον τρόπο, η ΚΕΠΠΑ αντικατέστησε την ΕΠΣ.

εξάρτησης της ΕΕ από τη Ρωσία.⁵⁰ Η κρίση του 2006 ήταν περισσότερο ψυχολογική παρά ουσιαστική διότι διήρκησε λίγες ημέρες δεδομένης της επιρροής της GAZPROM, στους βασικούς ευρωπαϊούς πελάτες της, τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Ιταλία. Οι στρατηγικοί εταίροι στην ΕΕ συνειδητοποίησαν ότι ο βασικός κίνδυνος δεν βρισκόταν σε ένα σκόπιμο ρωσικό embargo, αλλά στον κίνδυνο διάλυσης του ουκρανικού πολιτικού μορφώματος. Στην περίπτωση της κρίσης του 2009, η ρωσική πλευρά είχε προειδοποιήσει, από τον Νοέμβριο του 2008, ότι θα διέκοπτε την τροφοδοσία αερίου προς την Ουκρανία, στην περίπτωση, που έως την 31.12.2008, δεν αποπληρωνόταν το συνολικό χρέος προς την GAZPROM, που ανερχόταν στο ποσό των 2,4 δις ευρώ. Τον Ιανουάριο του 2009 η κρίση στις ρωσοουκρανικές ενεργειακές σχέσεις άρχισε να εντείνεται στη Σλοβακία και στη Βουλγαρία, ενώ ανάλογα προβλήματα αντιμετώπιζαν η Μολδαβία, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Σερβία και η Βοσνία Ερζεγοβίνη. Σε μια δεύτερη κατηγορία επικινδυνότητας είχαν περιέλθει η Ελλάδα, η Τσεχία, η Αυστρία, η Σλοβενία, η Ουγγαρία και η Πολωνία.⁵¹ Ήταν η πρώτη φορά που η προμήθεια φυσικού αερίου από το Σοβιετικό δίκτυο αγωγών είχε διακοπεί πλήρως προς χώρες της Ευρώπης. Την 19^η Ιανουαρίου 2009, μετά από διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους πρωθυπουργούς της Ρωσίας και της Ουκρανίας, Πούτιν και Τιμοσένκο αντίστοιχα, επήλθε συμφωνία και ξανάρχισε η ομαλή ροή ρωσικού αερίου. Η συμφωνία του 2009 προέβλεπε την πρόσβαση της GAZPROM στην ουκρανική αγορά μέσω της θυγατρικής της τελευταίας (GAZPROM Sbyt Ukrainy) και την αποδυνάμωση της RosUkrEnergo, ως του εμπορικού μεσάζοντα, ανάμεσα στην Gazprom και την Naftogaz.⁵² Η αποδυνάμωση της RosUkrEnergo αποτελούσε πάγια πολιτική στόχευση της Μόσχας, διότι με τη συγκεκριμένη συμφωνία η Ρωσία θα αποκτούσε άμεση πρόσβαση στις φιλορωσικές ανατολικές επαρχίες, που αποτελούσαν μια πολιτικά ευαίσθητη περιοχή.

Οι ανωτέρω συνθήκες καταδεικνύουν τα προβλήματα που προκύπτουν στον τομέα της ενέργειας. Υπό το σημερινό καθεστώς, τα κράτη αλλά και η ΕΕ, επιδιώκουν να λάβουν μέτρα προκειμένου να μην επηρεάζονται από τις ανωτέρω ενεργειακές κρίσεις. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε:

⁵⁰ Θ. Τσακίρης, ο Γαλάζιος Χρυσός, Οι ρωσοουκρανικές σχέσεις και η ευρωπαϊκή στρατηγική φυσικού αερίου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2011, σελ. 96.

⁵¹ Θ. Τσακίρης, Ο Γαλάζιος Χρυσός, Οι ρωσοουκρανικές σχέσεις και η ευρωπαϊκή στρατηγική φυσικού αερίου, όπ. παρ. σελ. 120.

⁵² Η εθνική κοινοπραξία Naftogaz της Ουκρανίας αποτελεί την ηγετική επιχείρηση στην ενεργειακή αγορά της Ουκρανίας.

1. Την προώθηση της διαφάνειας και την καλύτερη διακυβέρνηση στον ενεργειακό τομέα μέσω ενεργειακών συνεργειών με τρίτες χώρες, με στόχο να εγκαθιδρυθούν σταθερά και αμοιβαίως επωφελή νομικά πλαίσια για τις επενδύσεις και τις συναλλαγές στον τομέα της ενέργειας·
2. Τη βελτίωση των δυνατοτήτων παραγωγής και εξαγωγών στις χώρες παραγωγής και την ανάπτυξη και αναβάθμιση των υποδομών μεταφοράς της ενέργειας στις χώρες παραγωγής και διαμετακόμισης·
3. Τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος·
4. Τη βελτίωση των συναλλακτικών όρων στον τομέα της ενέργειας, με την παροχή διαμετακομιστικής πρόσβασης χωρίς διακρίσεις και πρόσβασης σε τρίτους στις υποδομές (αγωγούς) εξαγωγής·
5. Την ενίσχυση της φυσικής και περιβαλλοντικής ασφάλειας καθώς και της ασφάλειας των ενεργειακών υποδομών·
6. Τη διαφοροποίηση των πηγών προσφοράς ενεργειακών πρώτων υλών.⁵³

Σε ένα ευρύτερο παγκόσμιο επίπεδο, χαρακτηριστικά του διεθνούς δικαίου της ενέργειας μπορούμε να διακρίνουμε στην Ανακοίνωση για την παγκόσμια ενεργειακή ασφάλεια των G8 στη διάσκεψη, που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2006 στο St Petersburg. Στην εν λόγω ανακοίνωση αναγνωρίζεται το κοινό συμφέρον των παραγωγών και καταναλωτών κρατών ενέργειας αναφορικά με τη προαγωγή της ενεργειακής ασφάλειας. Οι ηγέτες των κρατών δεσμεύτηκαν σε ένα πλαίσιο οικονομικής ανάπτυξης, μέσω της αποτελεσματικής πρόσβασης στις αγορές ενέργειας και της πραγματοποίησης επενδύσεων στον τομέα της προσφοράς ενέργειας. Ως στόχοι ορίστηκαν η επίτευξη του στόχου της απελευθέρωσης των αγορών ενέργειας, αναφορικά με την παραγωγή, τη χρήση και τη διαμετακόμιση ενεργειακών πρώτων υλών. Δεσμεύτηκαν, επίσης, στην προώθηση του διαλόγου στο θέμα ενεργειακής ασφάλειας. Επιπροσθέτως, τέθηκαν τα ζητήματα της εξοικονόμησης ενέργειας και της χρησιμοποίησης τεχνολογιών φιλικών προς το περιβάλλον, με σκοπό την αντιμετώπιση της αλλαγής του κλίματος.⁵⁴

⁵³ *Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Υπατος Εκπρόσωπος, Εξωτερική Πολιτική για την εξυπηρέτηση των ενεργειακών συμφερόντων της Ευρώπης, Αντιμετώπιση Εξωτερικών Ενεργειακών Κινδύνων, στο διαδικτυακό τόπο <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st09971.gr06.pdf>.*

⁵⁴ *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ G8, Σχέδιο Petersberg για την Παγκόσμια Ενεργειακή Ασφάλεια, 16.07.2006, St. Petersburg Summit Documents, διαθεσιμότητα στο διαδικτυακό τόπο <http://www.g8.utoronto.ca/summit/2006stpetersburg/energy.html>.*

I.B. Σύγχρονο Ενεργειακό Περιβάλλον

Το σημερινό ενεργειακό σύστημα αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, καθόσον οι αναταραχές και η αβεβαιότητα, που διέπει τις σχέσεις των κρατών της Μέσης Ανατολής, δημιουργεί προβλήματα ενεργειακού εφοδιασμού. Η Μέση Ανατολή παραμένει η μοναδική πηγή πετρελαίου με περιορισμένο κόστος. Η διαμάχη μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας έχει δημιουργήσει προβλήματα σχετικά με τον εφοδιασμό του φυσικού αερίου. Η ηλεκτρική ενέργεια δεν παρέχεται σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού της υποσαχάριας Αφρικής, ενώ η παγκόσμια ζήτηση ενέργειας θα αυξηθεί με ποσοστό 37% μέχρι το 2040.

Η παγκόσμια κατανομή της ενεργειακής ζήτησης έχει αλλάξει δραματικά. Η Ευρώπη, η Ιαπωνία, η Κορέα και η Νότιος Αμερική έχουν σταθεροποιήσει τη ζήτησή τους σε ενεργειακά προϊόντα, ενώ έχει αυξηθεί η κατανάλωση σε χώρες της Ασίας της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της Λατινικής Αμερικής.⁵⁵

Ορόσημο θα αποτελέσει το έτος 2030, όταν η Κίνα θα είναι η μεγαλύτερη χώρα κατανάλωσης πετρελαίου. Υπό τις σημερινές συνθήκες, η Ινδία, η Νοτιανατολική Ασία, η Μέση Ανατολή και η υποσαχάρια Αφρική αποτελούν τις χώρες και περιοχές, που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια ενεργειακή ζήτηση. Η ζήτηση για το φυσικό αέριο αυξάνεται σε ποσοστό πάνω από το 50%, ενώ οι δυνατότητες, που προκύπτουν από το παγκόσμιο εμπόριο ΥΦΑ, παρέχουν σημαντική προστασία στις περιπτώσεις προβλημάτων ανεπάρκειας εφοδιασμού. Οι περιοχές που ζητούν, εντονότερα, φυσικό αέριο είναι η Κίνα και η Μέση ανατολή.⁵⁶

Η ηλεκτρική ενέργεια είναι η ταχύτερα αναπτυσσόμενη τελική μορφή ενέργειας, ενώ ο τομέας της ηλεκτρικής ενέργειας συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στη μείωση του ποσοστού των καυσίμων στο παγκόσμιο ενεργειακό μίγμα. Επίσης, η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αυξάνει, σταδιακά, το ποσοστό της στη παγκόσμια παραγωγή ενέργειας, ενώ το έτος 2040 θα ανέρχεται στο ένα τέταρτο της παγκόσμιας παραγωγής ενέργειας.⁵⁷ Σε παγκόσμιο επίπεδο, η εξέλιξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αποτελεί μέσο, προκειμένου τα κράτη να μειώσουν τις

⁵⁵ *International Energy Agency, World Energy Outlook 2014, Executive summary, IEA Publications Παρίσι 2015 σελ. 1· World Energy Outlook 2014 Executive summary, IEA Publications Παρίσι 2015, σελ. 1.*

⁵⁶ *World Energy Outlook 2014, Executive Summary, όπ. παρ. σελ. 2· World Energy Outlook 2015 Executive Summary, όπ. παρ. σελ. 3.*

⁵⁷ *World Energy Outlook, όπ. παρ. 2014, σελ.4.*

αρνητικές περιβαλλοντολογικές επιρροές των ορυκτών καυσίμων και της πυρηνικής ενέργειας και να διασφαλίσουν τον στόχο της ενεργειακής ασφάλειας.⁵⁸

1.Γ Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Διεθνούς Δικαίου Ενέργειας

Από τα ανωτέρω προκύπτουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του διεθνούς δικαίου ενέργειας.

Πρώτον, αποτελεί σχετικά πρόσφατο δίκαιο, με την έννοια ότι η εξέλιξη του τοποθετείται χρονικά μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και ειδικότερα μετά τις πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979. Προσπάθειες για συνεργασίες υπήρξαν και πριν από τις πετρελαϊκές κρίσεις, ωστόσο, δεν ήταν συστηματικές και δεν είχαν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι προαναφερόμενες πετρελαϊκές κρίσεις αιφνιδίασαν τα κράτη και δημιούργησαν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.

Δεύτερον, το Διεθνές Δίκαιο Ενέργειας συνδέεται με την οικονομική και εξωτερική πολιτική των κρατών. Στον οικονομικό τομέα, η αύξηση των τιμών του πετρελαίου επηρέασε δυσμενώς το κόστος παραγωγής των επιχειρήσεων και αποδιοργάνωσε τα οικονομικά τους σχέδια. Επιπροσθέτως, η μετακύλιση της αύξησης του κόστους παραγωγής στους καταναλωτές επιβάρυνε τους οικογενειακούς προϋπολογισμούς και οδήγησε στη μείωση της ζήτησης των προϊόντων. Στην οικονομική θεωρία η αύξηση του κόστους παραγωγής έχει ως συνέπεια τον πληθωρισμού κόστους παραγωγής, ο οποίος καταλήγει σε αύξηση της ανεργίας, καθόσον οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να απολύσουν εργαζομένους, ταυτόχρονα με την αύξηση των τιμών των προϊόντων τους. Η σχέση του Διεθνούς Δικαίου Ενέργειας με την εξωτερική πολιτική των κρατών καταδεικνύεται από τα γεγονότα, που οδήγησαν στις πετρελαϊκές κρίσεις αλλά και στις διαδοχικές κρίσεις φυσικού αερίου μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας.

Τρίτον, το Διεθνές Δίκαιο της ενέργειας είναι επίκαιρο, καθόσον τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί επιδιώκουν να εξασφαλίσουν την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, τη δημιουργία δικτύων προκειμένου να μεταφέρονται αποτελεσματικά οι ενεργειακές πηγές, την απελευθέρωση των ενεργειακών τους αγορών, καθώς επίσης και την υιοθέτηση τεχνολογιών φιλικών προς το περιβάλλον.

⁵⁸ *Renewables Energy Network for the 21st Century (REN 21) Secretariat*, Renewables Global Status Report, Παρίσι 2014, σελ 22.

Τέταρτον, γεγονός αποτελεί ότι απαιτείται συνεργασία μεταξύ των κρατών, καθόσον δεν είναι δυνατόν να διευθετηθούν τα ενεργειακά ζητήματα, στο πλαίσιο των εθνικών πολιτικών, αλλά απαιτείται η δημιουργία ενός συστήματος παγκόσμιας διακυβέρνησης ενέργειας.⁵⁹

II Τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου στο πλαίσιο των ενεργειακών δραστηριοτήτων

II.A Εισαγωγή

Στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου και σύμφωνα με τη θεωρία του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου δύνανται να δραστηριοποιούνται κράτη, διεθνείς οργανισμοί, εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, ιδιώτες (σε συγκεκριμένες περιπτώσεις), μη κυβερνητικές οργανώσεις. Με τον όρο μη κυβερνητικές οργανώσεις εννοούμε τις ενώσεις προσώπων, των οποίων η σύσταση και η νομική προσωπικότητα διέπονται από το εσωτερικό δίκαιο, ενώ οι δραστηριότητές τους αναπτύσσονται σε περισσότερες χώρες.⁶⁰

Το κράτος αποτελεί το πληρέστερο υποκείμενο του διεθνούς δικαίου. Θεωρείται πρωτογενές υποκείμενο του διεθνούς δικαίου, με την έννοια ότι η ύπαρξη της κρατικής του εξουσίας δεν εδράζεται σε κάποιον προγενέστερο κανόνα δικαίου. Συστατικά στοιχεία⁶¹ του κράτους αποτελούν το έδαφος (ηπειρωτικό χερσαίο έδαφος, θαλάσσιος χώρος, εναέριος χώρος), ο μόνιμος πληθυσμός, η κυβερνητική εξουσία, και η ανεξαρτησία. Πληθυσμός αποτελεί με την ευρεία έννοια το σύνολο των μονίμων ή προσωρινώς διαμενόντων προσώπων στο κράτος, ενώ με τη στενότερη σημασία το σύνολο των προσώπων που έχουν τη υπηκοότητα-ιθαγένεια του κράτους. Η προϋπόθεση της κυβερνητικής εξουσίας σχετίζεται με το γεγονός ότι η εν λόγω

⁵⁹ *T. Meyer*, The Architecture of International Energy Governance, American Society International Law Proceedings 2012, Τεύχος 106, σελ. 389, ειδικά 391-393.

⁶⁰ *Χ. Αποστολίδης*, Δευτερογενή υποκείμενα διεθνούς δικαίου, στο Μ. Σαρηγιαννίδης (επιμ.), Θεμελιώδεις έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 182· Γενικότερα για τα υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου *I. Brownlie*, Principles of Public International Law, 6^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2003, *D. Harris, S. Sivakumaran*, Cases and Materials on International Law, 8^η Έκδοση, Sweet & Maxwell, London 2015, *M. Shaw* International Law, 7^η Έκδοση, Cambridge University Press, Cambridge 2014, *R. Higgins*, Problems and Process, International Law and How We Use It, Clarendon Press, Oxford 1995, *A. Cassese*, International Law, Oxford University Press, Oxford 2005, *M. D. Evans*, International Law, 3^η Έκδοση Oxford University Press, Oxford 2010.

⁶¹ Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, Montevideo Pan-American Conference of 1933, Άρθρο 1.

εξουσία δεν υπόκειται σε καμιά άλλη εξουσία, έχει την ικανότητα αποτελεσματικού ελέγχου του μεγαλύτερου μέρους του εδάφους και του πληθυσμού, επιβολής των κατασταλτικών μηχανισμών και δύναται να εκπληρώνει τις διεθνείς της υποχρεώσεις.

Ο λαός ως υποκείμενο του διεθνούς δικαίου εμφανίζεται στη διεθνή σκηνή από το 1960 κατά την εποχή της αποαποικιοποίησης. Ο χαρακτηρισμός του λαού ως υποκειμένου του διεθνούς δικαίου εδράζεται στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και το δικαίωμα του λαού να αντιστέκεται και να αγωνίζεται εναντίον ενός ξένου κατακτητή. Ο λαός έχει νομική προσωπικότητα, στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου, η οποία είναι χρονικά οριοθετημένη, όσο διαρκεί η άσκηση του δικαιώματος του λαού.

Το άτομο ως φορέας δικαιωμάτων, υπό το σημερινό καθεστώς του Διεθνούς Δικαίου, αποτελεί υποκείμενο του διεθνούς δικαίου με περιορισμένη ικανότητα δικαίου. Ως υποκείμενο του διεθνούς δικαίου, το άτομο αποτελεί μη πλήρες υποκείμενο.⁶² Αποτελεί, επίσης έμμεσο υποκείμενο του διεθνούς δικαίου με την έννοια ότι δύναται να επικαλεστεί τις διεθνείς συνθήκες, που υπογράφονται από τα κράτη, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Επίσης, πλέον, το άτομο έχει τη δυνατότητα να προσφύγει ενώπιον διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων για την προστασία των δικαιωμάτων του.⁶³

Οι διεθνείς οργανισμοί⁶⁴ αποτελούν δευτερογενή υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, με την έννοια ότι δημιουργούνται από τα κράτη. Η ίδρυση του διεθνούς οργανισμού συντελείται με τη σύγκλιση μιας διεθνούς διάσκεψης των ενδιαφερομένων κρατών. Η ιδρυτική συνδιάσκεψη αποτελεί κατάληξη πολυάριθμων συζητήσεων, που πραγματοποιούνται σε πολιτικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο εμπειρογνομόνων.⁶⁵ Ο διεθνής οργανισμός ιδρύεται στο πλαίσιο της ιδρυτικής

⁶² *J. Vrhoveen*, *Droit International Public*, Larquier, Βρυξέλλες 2000, σελ.295.

⁶³ *C. Redgewell*, Introduction, στο *M. M. Roggenkamp, C. Redgewell, I. del Guayo, A. Ronne*, *Energy Law in Europe National, EU and International Regulation*, όπ. παρ. σελ. 15.

⁶⁴ *Μ. Πετμεζάς*, *Διεθνείς Οργανισμοί*, Με ειδική αναφορά στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, Εκδοτικό Κέντρο Βόρειας Ελλάδας Ε.Π.Ε., Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 15 επ.· *Σ. Γ. Βαρουζάκης*, *Διεθνείς Οργανώσεις Τόμος Α*, Αι σύγχρονες διεθνείς οργανώσεις, Αθήνα 1972, σελ. 17 επ.· *Π. Γέμτου*, *Η οργάνωση των διεθνών οικονομικών σχέσεων*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα 1978, σελ. 19-23· *Αντ. Μπρεδήμα*, *Διεθνείς Οργανισμοί*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Τεύχος Β, Νομικό Πλαίσιο, Δομή, Λειτουργία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα Κομοτηνή 1990, σελ 19 επ., *Μ. Σαρηγιαννίδης*, *Μέρος Πρώτο Π. Γενική θεωρία διεθνών οργανισμών*, στο *Διεθνείς Οργανισμοί*, Π. Νάσκου – Περράκη, Κ. Αντωνόπουλος, Μ. Σαρηγιαννίδης, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 53 επ..

⁶⁵ Παράδειγμα = Πριν από την συνδιάσκεψη του San Francisco για την ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών προηγήθηκε η συνάντηση Τσώρτσιλ και Ρούσβελτ. Η ίδρυση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Διεθνούς Τράπεζας, με πρωτοβουλία των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας, βασίστηκε στις συζητήσεις δύο ομάδων εμπειρογνομόνων.

συνθήκης, που αποτελεί πολυμερή συνθήκη. Η ιδρυτική συνθήκη⁶⁶ αποτελεί συμβατικό κείμενο, στο οποίο συμβαλλόμενα μέρη μπορεί να είναι κράτη αλλά και διεθνείς οργανισμοί. Χαρακτηριστικά του διεθνούς οργανισμού αποτελούν:

- Η μονιμότητά του, η οποία αποτυπώνει μια μόνιμη μορφή συνεργασίας και επιτρέπει στον οργανισμό να διακρίνει τη δραστηριότητα του από την βούληση των κρατών·
- Οι κοινοί σκοποί διεθνούς συνεργασίας·
- Η δράση στο πλαίσιο της διεθνούς νομιμότητας. Ειδικότερα, οι διεθνείς οργανισμοί διέπονται αποκλειστικά από το Διεθνές Δίκαιο και ως εκ τούτου οι σκοποί, που θέτει ο διεθνής οργανισμός και η διεθνής του δράση δεν μπορούν να διαφεύγουν από τη διεθνή νομιμότητα.⁶⁷ Επιπλέον, οι Διεθνείς Οργανισμοί δεν ασκούν γενικευμένες αρμοδιότητες, όπως τα κράτη, αλλά ειδικές σύμφωνα με το καταστατικό και την ιδρυτική τους πράξη (αρχή της ειδικότητας).⁶⁸
- Τα ιδιαίτερα όργανα του, με την έννοια ότι ο οργανισμός διαθέτει απαραίτητως όργανα, που δεν εντάσσονται στη συνταγματική δομή των εξουσιών των κρατών μελών·
- Η ιδιαίτερη βούλησή του, με την έννοια ότι τα όργανα του οργανισμού εκφράζουν την δική τους βούλησή του, η οποία διακρίνεται από εκείνη των κρατών που τον αποτελούν.⁶⁹
- Η νομική προσωπικότητα των διεθνών οργανισμών αποτελεί ουσιώδες χαρακτηριστικό τους και είναι διαφορετική των κρατών μελών. Με την έννοια νομική προσωπικότητα εννοούμε την ικανότητα των διεθνών οργανισμών να είναι υποκείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.⁷⁰ Οι Διεθνείς Οργανισμοί

⁶⁶ Οδ. Γ. Σπηλιόπουλος, Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα 2004, σελ. 79· N. Blokker, International Organizations and Their Members International Organizations Belong to All Members and to None, Variations on a Theme, International Organizations Law Review 2004, Τεύχος 1, σελ. 139, ειδικά 140-141.

⁶⁷ Chr. Ahlborn, The Rules of International Organizations and the Law of International Responsibility, Amsterdam Center for International Law, University of Amsterdam, ACIL Research Paper No 2011-03, International Organizations Law Review 2011, Τόμος 8, Τεύχος 2, σελ. 397 – 482.

⁶⁸ ICJ, Γνωμοδότηση της 08.07.1996, *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*, ICJ Reports 1996, σελ. 66, 78.

⁶⁹ E. Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο όπ. παρ., σελ. 470-475· Για την αυτονομία των διεθνών οργανισμών, J. D'Aspremont, The Multifaceted Concept of the Autonomy of International Organizations and International Legal Discourse, στο R. Collins, N. D. White, International Organizations and the Idea of Autonomy, Routledge Oxon 2011, σελ. 66.

⁷⁰ ICJ, Γνωμοδότηση της 11.04.1949, *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, ICJ Reports 1949, σελ. 174, 178-179· ICJ Γνωμοδότηση της 13.07.1954, *Effect of Awards of Compensation made by the United Nations Administrative Tribunal*, ICJ Reports 1954, σελ. 47, 53.

λόγω της αναγνώρισης νομικής προσωπικότητας μπορούν να προβαίνουν στις ακόλουθες δικαιοπραξίες:

1. Να προβαίνουν σε ενοικιάσεις ακινήτων·
2. Να συνάπτουν συμβόλαια·
3. Να παρίστανται ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους·
4. Να συνάπτουν διεθνείς συνθήκες·
5. Να τους παραχωρούνται προνόμια και ασυλίες·
6. Να συμμετέχουν σε άλλους Οργανισμούς·
7. Να εγείρουν αξιώσεις κατά κράτους μέλους και μη μέλους καθώς και κατά Διεθνούς Οργανισμού⁷¹ και να νομιμοποιούνται παθητικά ως προς την έγερση απαιτήσεων.

II.B Τα υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου στο Δίκαιο της Ενέργειας

Στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου ενέργειας δραστηριοποιούνται πολυάριθμοι οργανισμοί και ενώσεις, τα κράτη ως πρωτογενή υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, φυσικά και νομικά πρόσωπα. Η ανάλυση μας θα επικεντρωθεί στην παρουσίαση συγκεκριμένων οργανισμών και ενώσεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

1. Παγκόσμιο Συμβούλιο για την Ενέργεια

Το Παγκόσμιο Συμβούλιο για την ενέργεια δημιουργήθηκε το 1923 και συμβάλλει στο διάλογο για την προαγωγή του ενεργειακού συστήματος, συνεκτιμώντας την προστασία του περιβάλλοντος και την επίτευξη πλεονεκτημάτων για όλα τα κράτη και για όλες τις κοινωνικές ομάδες. Στις εργασίες του Συμβουλίου εκπροσωπούνται περισσότεροι από 3000 οργανισμοί, οι οποίοι εδρεύουν σε περισσότερες από 90 χώρες. Αρμοδιότητα του αποτελεί η ενημέρωση σχετικά με τις παγκόσμιες, περιφερειακές και εθνικές ενεργειακές στρατηγικές.⁷²

⁷¹ Π. Νάσκου Περάκη, Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, όπ. παρ. σελ. 56-60.

⁷² Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <https://www.worldenergy.org/>.

2. Οργανισμός πετρελαιοπαραγωγών εξαγωγικών χωρών (OPEC)

Σκοπός του Οργανισμού αποτελεί ο συντονισμός και η εναρμόνιση των πετρελαϊκών πολιτικών των συμβαλλομένων μερών και η διασφάλιση της σταθερότητας των αγορών πετρελαίου, προκειμένου να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική παροχή πετρελαίου στους καταναλωτές. Επίσης, επιδιώκεται η διασφάλιση ενός σταθερού εισοδήματος για τους παραγωγούς πετρελαίου και της απόσβεσης των ενεργειακών επενδύσεων, που πραγματοποιούνται από τα κράτη μέλη.⁷³ Ο Οργανισμός των πετρελαιοπαραγωγών εξαγωγικών κρατών ιδρύθηκε στη Βαγδάτη, τον Σεπτέμβριο του 1960 με την υπογραφή διεθνούς συμφωνίας, στην οποία συμβαλλόμενα μέρη ήταν το Ιράν, το Ιράκ, το Κουβέιτ, η Σαουδική Αραβία και η Βενεζουέλα. Στο συγκεκριμένο οργανισμό προσχώρησαν το Κατάρ, η Ινδονησία, η Λιβύη, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Αλγερία, η Νιγηρία, το Εκουαδόρ, η Γκαμπόν και η Αγκόλα. Σήμερα ο Οργανισμός αποτελείται από 14 κράτη μέλη.⁷⁴

3. International Energy Agency (IEA)

Ιδρύθηκε το 1974, προκειμένου να συμβάλει στην αντιμετώπιση κρίσεων στην προμήθεια του πετρελαίου. Αποτελούσε συλλογική αντίδραση των συμβαλλομένων μερών στην πετρελαϊκή κρίση του 1973-1974. Αποτελεί αυτόνομο οργανισμό, ενώ απαρτίζεται από 29 συμβαλλόμενα μέρη. Αρμοδιότητες του αποτελούν η εξέταση ενεργειακών ζητημάτων, που αφορούν την ενεργειακή ασφάλεια, την οικονομική ανάπτυξη, τις περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις στον τομέα της ενέργειας και η δημιουργία ενός πλαισίου διαλόγου μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.

4. Διεθνές Ενεργειακό Forum

Το διεθνές ενεργειακό Forum επιδιώκει να ενισχύσει την αμοιβαία κατανόηση και γνώση των κοινών ενεργειακών συμφερόντων των κρατών. Υπό το σημερινό καθεστώς, τα κράτη μέλη που έχουν υπογράψει το Χάρτη του Διεθνούς Ενεργειακού Forum ανέρχονται στα 74. Στη συγκεκριμένη συνεργασία συμμετέχουν κράτη και

⁷³ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/23.htm.

⁷⁴ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/25.htm.

από τις έξι ηπείρους, ενώ περιλαμβάνονται κράτη παραγωγοί ενέργειας και κράτη καταναλωτές ενέργειας στον τομέα του φυσικού αερίου και του πετρελαίου. Επίσης, συμμετέχουν και κράτη διαμετακόμισης ενεργειακών προϊόντων. Αποτελεί, κυρίως, χώρο διαλόγου των κρατών αναφορικά με ενεργειακά ζητήματα, με κυριότερο την παγκόσμια ενεργειακή ασφάλεια.⁷⁵

5. Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ)

Ο παγκόσμιος οργανισμός εμπορίου⁷⁶ αποτελεί τον πυρήνα του διεθνούς εμπορίου και επηρεάζει, ως ένα βαθμό, το εμπόριο των ενεργειακών προϊόντων. (Θα ακολουθήσει ειδικό κεφάλαιο όπου θα αναλυθεί διεξοδικά)

6. Διεθνής Ένωση Φυσικού Αερίου

Η Διεθνής Ένωση Φυσικού Αερίου αποτελεί παγκόσμιο οργανισμό, που στόχο έχει την προώθηση της τεχνολογικής και οικονομικής προόδου στον τομέα του φυσικού αερίου.⁷⁷

7. Ενεργειακή Κοινότητα

Η Ενεργειακή Κοινότητα αποτελεί διεθνή οργανισμό, ο οποίος ασχολείται με θέματα ενέργειας. Ιδρύθηκε στην Αθήνα το έτος 2005 και τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2006. Σκοπός του οργανισμού αποτελεί η συνεργασία σε ενεργειακά θέματα μεταξύ των χωρών της ΕΕ, των χωρών της Νοτιανατολικής Ευρώπης και των χωρών της Μαύρης Θάλασσας. Ειδικότεροι σκοποί αποτελούν:

1. Η προσέλκυση των επενδύσεων στην παραγωγή ενέργειας και στη δημιουργία δικτύων για τη διασφάλιση ενεργειακού εφοδιασμού, οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής·

⁷⁵ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <https://www.ief.org/about-ief/ief-overview.aspx>.

⁷⁶ *Αντ. Μπρεδήμας, Αν. Γουργουρίνης*, Το Δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2015, σελ. 16· *Π. Γκλαβίνης*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2009· *Κ. Στεφάνου, Χρ. Γκόρτσου*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005· *M. Matsushita, Th. J. Schoenbaum, P. Mavroidis*, The World Trade Organization Law, Practice and Policy, Oxford University Press, Oxford 2003· *A. F. Lowenfeld*, International Economic Law, Oxford University Press, Oxford 2003.

⁷⁷ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.igu.org/about-igu>.

2. Η δημιουργία μιας ενοποιημένης ενεργειακής αγοράς·
3. Η διαμόρφωση ανταγωνιστικών αγορών ενέργειας·
4. Η παραγωγή ενεργειακών υλών, στο πλαίσιο της διασφάλισης της προστασίας του περιβάλλοντος.⁷⁸

Επίσης, στο πλαίσιο των ενεργειακών αγορών δραστηριοποιούνται ενώσεις ιδιωτών με χαρακτηριστικά παραδείγματα την:

1. Ένωση για την βιομηχανία ηλεκτρικής ενέργειας

Η Ένωση για την βιομηχανία ηλεκτρικής ενέργειας⁷⁹ αποτελεί τομεακή ένωση με στόχο την προώθηση των κοινών συμφερόντων στην βιομηχανία ηλεκτρικής ενέργειας σε ένα πανευρωπαϊκό επίπεδο.

2. Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία των Εμπόρων

Η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία των εμπόρων ενέργειας⁸⁰ αποτελεί ένωση των εμπόρων ενέργειας στους τομείς του φυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας. Ιδρύθηκε το 1999 στο πλαίσιο της απελευθέρωσης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου Ενέργειας δραστηριοποιούνται πολυάριθμοι οργανισμοί και ενώσεις ιδιωτών.⁸¹ Οι ανωτέρω φορείς δραστηριοποιούνται στην επίλυση θεμάτων αναφορικά με παγκόσμια, διεθνή και ευρωπαϊκά ενεργειακά ζητήματα, ενώ έχουν συγκροτηθεί και φορείς που δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένους τομείς ενέργειας.

Αν θα θέλαμε να κατατάξουμε τους οργανισμούς, που ασχολούνται με την ενέργεια, μπορούμε να διακρίνουμε βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων:

Το πρώτο κριτήριο είναι εάν η δραστηριότητα των οργανισμών αφορά αποκλειστικά τον τομέα της ενέργειας ή εάν η ενέργεια εμπεριέχεται στους στόχους του οργανισμού και στις δραστηριότητές του. Παράδειγμα τομεακού οργανισμού αποτελεί ο Οργανισμός για το Χάρτη Ενέργειας, διότι κεντρικός του στόχος ορίζεται

⁷⁸ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Who_are_we.

⁷⁹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.eurelectric.org/about-us>.

⁸⁰ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.efet.org/AboutUs>.

⁸¹ K. Dick, Exploring the Legal Status of Non-Governmental Organisations under International Energy Treaties, *International Community Law Review* 2008, Τεύχος 10, σελ. 227, ειδικά 246-247.

η μακροπρόθεσμη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας. Είναι γεγονός ότι στη ΣυνθΧΕ περιέχονται διατάξεις, που αφορούν το περιβάλλον και τη φορολογία. Ωστόσο, ο μοναδικός λόγος που εμπεριέχονται στη ΣυνθΧΕ είναι η έντονη συσχέτιση των ανωτέρω πολιτικών με τον τομέα της ενέργειας. Παράδειγμα οργανισμού που εμπεριέχει στις δραστηριότητες του και την ενέργεια χωρίς, όμως, να είναι ο μοναδικός του στόχος, αποτελεί ο ΠΟΕ. Ο ανωτέρω Οργανισμός στοχεύει στην ανάπτυξη του εμπορίου πολλών ειδών προϊόντων. Η ανάπτυξη του εμπορίου ενεργειακών προϊόντων δεν αποτελεί σημαντική προτεραιότητα για τον ΠΟΕ, ωστόσο, έχουν επιλυθεί μέσω του δικαιοδοτικού του συστήματος, διαφορές σχετικά με το εμπόριο ενεργειακών προϊόντων. Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται και η ΕΕ, η οποία, μεταξύ πολλών πολιτικών, αναπτύσσει την ενεργειακή της πολιτική.⁸²

Δεύτερο κριτήριο της κατάταξης των ενεργειακών οργανισμών δύναται να αποτελέσει η φύση της συνεργασίας, που διέπει τα συμβαλλόμενα κράτη. Η διάκριση αυτή αναφέρεται στους διακυβερνητικούς και τους υπερεθνικούς οργανισμούς. Μοναδικό παράδειγμα υπερεθνικού οργανισμού, που δραστηριοποιείται στον τομέα της ενέργειας, αποτελεί η ΕΕ, η οποία ακολουθεί το υπερεθνικό μοντέλο ενοποίησης, που εδράζεται στη θεωρία του νεολειτουργισμού. Όλοι οι υπόλοιποι οργανισμοί που δραστηριοποιούνται στην ενέργεια ακολουθούν το μοντέλο της διακυβερνητικής συνεργασίας, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη είναι αυτά που καθοδηγούν την επίτευξη των στόχων των οργανισμών. Ο διακυβερνητικός τρόπος συνεργασίας εξελίσσει το δίκαιο της ενέργειας με ήπιες μεθόδους και συνήθως το δικαιοδοτικό του όργανο (εάν υπάρχει) ασχολείται με περιορισμένο όγκο δικαστικής ύλης. Η αριθμητική διαφοροποίηση των διακυβερνητικών οργανισμών εις βάρος του υπερεθνικού είναι απόλυτα φυσιολογική, διότι η ενέργεια αποτελεί, πλέον, λόγω της αναγκαιότητας και της οικονομικής της επιρροής, αρμοδιότητα που εντάσσεται στον σκληρό πυρήνα του κράτους. Επιπλέον, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο λόγος που η ΕΕ αποτελεί το μοναδικό παράδειγμα υπερεθνικού οργανισμού είναι διότι, όπως ειπώθηκε, δεν είναι τομεακός αλλά διαθέτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και ως εκ τούτου επηρεάζει εντονότερα τα Κράτη μέλη.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το διεθνές ενεργειακό σύστημα παρουσιάζεται ιδιαίτερα αποκεντρωμένο με την έννοια ότι δεν υπάρχει ένας παγκόσμιος διεθνής

⁸² K. Redgewell, *International Regulation of Energy Activities*, στο M. M. Roggenkamp, K. Redgewell, I. del Guayo, A. Ronne (επιμ.), *Energy Law in Europe: National, EU and International Regulation*, όπ. παρ. σελ. 19.

οργανισμός με αρμοδιότητες σε θέματα ενέργειας. Το διεθνές περιβάλλον ενέργειας είναι πολυποίκιλο και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει αρχή παγκόσμιας διακυβέρνησης των ενεργειακών ζητημάτων.⁸³ Το γεγονός αυτό δυσχεραίνει τη συνεργασία, διότι οι υποχρεώσεις των κρατών ενδέχεται να συγκρούονται στο πλαίσιο της συμμετοχής σε περισσότερους, από έναν, διεθνείς οργανισμούς. Ειδικά, στον διεθνή χώρο απαιτείται μια περισσότερο συνεκτική πολιτική και προσπάθεια να ενισχυθεί το μοντέλο της διακυβερνητικής συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας με υπερεθνικά μέσα, έτσι ώστε η διείσδυση στις εθνικές έννομες τάξεις να είναι εντονότερη και περισσότερο αποτελεσματική. Ωστόσο, η ανωτέρω πρόταση προσκρούει στην εθνική κυριαρχία των κρατών καθόσον η ενεργειακή πολιτική αποτελεί, υπό τις σημερινές συνθήκες, θεμελιώδη πολιτική τόσο της οικονομικής πολιτικής όσο και της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Στο πλαίσιο αυτό απαιτείται εντονότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών στη βάση αμοιβαίων και κοινών συμφερόντων και μεγαλύτερη εκχώρηση αρμοδιοτήτων σε διεθνείς οργανισμούς, οι οποίοι θα λειτουργούν με υπερεθνικά στοιχεία.

Αναφορικά με τα κράτη⁸⁴ σκόπιμο είναι να τονιστεί ότι αποτελούν τους βασικούς δρώντες του ενεργειακού συστήματος. Πρώτον, διότι στο πλαίσιο της κρατικής κυριαρχίας τα κράτη έχουν τη δυνατότητα να εκμεταλλεύονται τους φυσικούς τους πόρους. Δεύτερον, διότι η έννοια της εδαφικής κυριαρχίας συνεπάγεται δικαιοδοσία επί όλων των καταστάσεων, που εμπίπτουν στην εδαφική επικράτεια των κρατών, π.χ. μεταφορά ενεργειακών υλών και προϊόντων, παραγωγή και διανομή ενέργειας. Ταυτοχρόνως, οι γεωπολιτικές και γεωγραφικές συνθήκες της παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας και ειδικότερα ο διεθνής χαρακτήρας των ενεργειακών δραστηριοτήτων απαιτεί τη σύναψη συμφωνιών μεταξύ κρατών για να διευκολυνθεί η μεταφορά ενεργειακών υλών αλλά και οι άλλες ενεργειακές δραστηριότητες⁸⁵. Η διακυβερνητική συνεργασία, που διέπει τους φορείς που

⁸³ X. Αποστολίδης, Οι Διεθνείς Οργανισμοί, Δευτερογενή υποκείμενα δικαίου στο Μ. Σαρηγγιανίδης (επιμ.) Θεμελιώδεις Έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 184.

⁸⁴ Για τα υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου, I. Brownlie, Principles of Public International Law, 6th Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2003· D. Harris, S. Sivakumaran, Cases and Materials on International Law, 8th Έκδοση, Sweet & Maxwell, London 2015· M. Shaw International Law 7th Έκδοση, Cambridge University Press, Cambridge 2014· R. Higgins, Problems and Process International Law and How We Use It, Clarendon Press, Oxford 1995· A. Cassese, International Law, Oxford University Press, Oxford 2005· M. D. Evans, International Law, 3rd Έκδοση Oxford University Press, Oxford 2010.

⁸⁵ A. Fatouros, An International Legal Framework for Energy, Recueil des cours de l'Académie de Droit International de la Haye, 2007, Τόμος 332, σελ. 363, ειδικά 387.

ασχολούνται με ενεργειακά θέματα, αφήνει ευρεία περιθώρια πρωτοβουλίας στα κράτη. Επίσης, όπως προείπαμε, η ενέργεια συνδέεται με την εξωτερική πολιτική, που αποτελεί αρμοδιότητα του σκληρού πυρήνα του κράτους, αλλά και με το περιβάλλον.

Στην περίπτωση των φυσικών, νομικών προσώπων και των ενώσεων μπορούμε να αναφέρουμε ότι στο πλαίσιο των ενεργειακών αγορών δραστηριοποιούνται εταιρείες μεγάλης δυναμικότητας, διότι οι επενδύσεις στην ενέργεια απαιτούν σημαντική συσσώρευση του κεφαλαίου.⁸⁶ Η δύναμη των εταιριών αυτών έχει περιορισθεί, τα τελευταία χρόνια, λόγω της οριζόντιας κατάτμησης των ενεργειακών δραστηριοτήτων (παραγωγή, μεταφορά, προμήθεια). Επίσης, τίθενται ρυθμίσεις για την προστασία των επενδύσεων, που πραγματοποιούνται στον τομέα της ενέργειας (π.χ. στη ΣυνθΧΕ). Με άλλα λόγια ο ιδιώτης (κυρίως νομικό πρόσωπο) δύναται να προσφύγει σε δικαιοδοτικά όργανα στον τομέα των ενεργειακών επενδύσεων.

Καταληκτικά τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, είναι κυρίως τα κράτη, οι μεγάλες εταιρίες που συμμετέχουν στη διαδικασία παραγωγής μεταφοράς και διανομής ενέργειας από τον παραγωγό στον καταναλωτή και οι διεθνείς οργανισμοί.

III. Ενέργεια και Περιβάλλον

Η χρήση της ατομικής και της πυρηνικής ενέργειας από τη δεκαετία του 1960, καθώς και τα οικολογικά ατυχήματα στα τέλη της δεκαετίας του 1960 κατέδειξαν ότι η προστασία του περιβάλλοντος⁸⁷ αποτελεί σημαντική συνιστώσα της αποτελεσματικής ανάπτυξης.⁸⁸ Το διεθνώς αναγνωρισμένο κείμενο, όπου τίθενται βασικές αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος αποτελεί η διακήρυξη της Στοκχόλμης του 1972. Το 1992 ακολούθησε η Διακήρυξη του Ρίο ντε Τζανέιρο,

⁸⁶ P. Muchlinski, *Multinational Enterprises and the Law*, 2^η έκδοση, Oxford International Law Library, Oxford 2007, σελ. 10.

⁸⁷ Γ. Κρεμλής, *Ενέργεια και Περιβάλλον*, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3, σελ. 677· Γενικότερα R. Lyster, A. Bradbook, *Energy Law and the Environment*, Εκδόσεις Cambridge University Press, Cambridge 2006· P. Park, *International Law for Energy and the Environment*, 2^η Έκδοση, CRC Press Taylor & Francis Group London 2013· K. Makuch R. Pereira, *Environmental and Energy Law*, 1^η Έκδοση, Wiley-Blackwell, London 2012.

⁸⁸ X. Αθανασοπούλου, *Οικονομική ελευθερία και προστασία του περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 2· Al. Kiss *Droit International de l' Environnement*, Εκδόσεις Pedone Παρίσι 1989, σελ. 36.

αναφορικά με την καθιέρωση της προστασίας του περιβάλλοντος στο πλαίσιο της γενικότερης οικονομικής ανάπτυξης.

Μια σημαντική πτυχή της ενεργειακής παραγωγής αποτελεί η επίπτωσή της στο περιβάλλον και ειδικότερα στην αλλαγή του κλίματος.⁸⁹ Οι προκλήσεις του περιβάλλοντος μπορούν, ενδεχομένως, να αντιμετωπιστούν σε ένα πλαίσιο εθνικό, ωστόσο, το σημαντικό ζήτημα της αλλαγής του κλίματος απαιτεί πολυμερείς προσπάθειες και την σύναψη πολυμερών συνθηκών. Η Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές, που εγκρίθηκε στη Νέα Υόρκη την 9^η Μαΐου 1992 και τέθηκε σε ισχύ την 21^η Μαρτίου 1994, συνέβαλε σημαντικά στη θέσπιση βασικών αρχών για την καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικότερα, στη συγκεκριμένη σύμβαση ορίζεται η αρχή των «κοινών αλλά διαφοροποιημένων αρμοδιοτήτων», σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να συνεκτιμώνται οι εθνικές και περιφερειακές ανάγκες, όσον αφορά, την ανάπτυξη των συμβαλλομένων μερών. Συνέβαλε, επίσης, στην περαιτέρω ευαισθητοποίηση του κοινού, παγκοσμίως, στα προβλήματα που συνδέονται με την αλλαγή του κλίματος. Ωστόσο, η σύμβαση δεν περιλαμβάνει ποσοτικώς εκφρασμένες και λεπτομερείς, ανά χώρα, δεσμεύσεις μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου. Τα συμβαλλόμενα κράτη στη σύμβαση αποφάσισαν στην πρώτη συνεδρίαση, που πραγματοποιήθηκε στο Βερολίνο τον Μάρτιο του 1995, να διαπραγματευθούν ένα πρωτόκολλο, που να περιλαμβάνει μέτρα μείωσης των εκπομπών αερίων για την περίοδο μετά το 2000, σε ό,τι αφορά τις εκβιομηχανισμένες χώρες. Κατόπιν μακροχρόνιων εργασιών, υιοθετήθηκε το «Πρωτόκολλο του Κιότο στη σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές και την από κοινού τήρηση των σχετικών δεσμεύσεων» στις 11 Δεκεμβρίου 1997.⁹⁰ Το Πρωτόκολλο του Κιότο αποτελεί διεθνή συμφωνία και αφορά τις εκπομπές έξι αερίων θερμοκηπίου: του διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), του μεθανίου (CH₄), του πρωτοξειδίου του αζώτου (N₂O), των υδροφθορανθράκων

⁸⁹ Θ. Π. Φορτσάκης, Δίκαιο της Ενέργειας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, Κομοτηνή 2009, σελ. 145-147· Μ. Παπαντώνη, Το Δίκαιο της Ενέργειας, Ευρωπαϊκή Θεώρηση, Ελληνική θεώρηση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2003, σελ. 308-309· Β. Καραγεώργου, Σ. Μανωλκίδης, Αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, Η Ευρωπαϊκή και Ελληνική προοπτική, Ενέργεια και Δίκαιο 2006, Τεύχος 5, σελ. 5 επ· Υ. Selinanova, A Management of the Patchwork of Agreement in Trade and Investment, στο Α. Goldthau, J. M. Witte (eds) Global energy Governance, The New Rules of the Game, όπ. παρ. σ. 57· G. L. Schiavo, The EU Emission Trading Scheme in Phase III and the New Californian Cap-and-Trade System: A Comparative Assessment, European Energy and Environmental Law Review 2012, Τόμος 21, Τεύχος 3, σελ. 106· Μ. S. Peters, The Impact of the EU ETS on flaring of Gas on the UK Continental Shelf, European Energy and Environmental Law Review 2013, Τόμος 22, Τεύχος 4 σελ. 161.

⁹⁰Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php.

(HFC), των υπερφθοριωμένων υδρογονανθράκων (PFC) του εξαφθοριούχου θείου (SF6).

Αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα στην καταπολέμηση της θέρμανσης του πλανήτη, επειδή περιλαμβάνει δεσμευτικούς και ποσοτικοποιημένους στόχους περιορισμού και μείωσης των αερίων θερμοκηπίου. Οι εκβιομηχανισμένες χώρες δεσμεύτηκαν συλλογικά να μειώσουν τις οικείες εκπομπές αερίων θερμοκηπίου, κατά 5 %, τουλάχιστον, σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990, την περίοδο 2008-2012. Για την επίτευξη των εν λόγω στόχων, το Πρωτόκολλο προτείνει μια σειρά μέσων:

1. Ενίσχυση ή θέσπιση εθνικών πολιτικών μείωσης των εκπομπών (αύξηση της ενεργειακής αποτελεσματικότητας, προώθηση των αειφόρων μορφών γεωργίας, ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κ.ά.)·

2. Συνεργασία με τα άλλα συμβαλλόμενα μέρη (ανταλλαγή πείρας ή πληροφοριών, συντονισμός των εθνικών πολιτικών μέσω αδειών εκπομπής)·

Την 8^η Δεκεμβρίου 2012, το Πρωτόκολλο του Κιότο τροποποιήθηκε ως προς τη χρονική περίοδο των δεσμεύσεων μείωσης των εκπομπών αερίων. Ορίστηκε νέα περίοδος δέσμευσης, που θα ξεκινούσε από την 1^η Ιανουαρίου 2013 και θα διαρκούσε μέχρι την 31 Δεκεμβρίου 2020, ενώ αναθεωρήθηκε ο κατάλογος των αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου.⁹¹

Ειδικότερα, στο άρθρο 2 του τροποποιημένου Πρωτοκόλλου του Κιότο ορίζεται ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος προκειμένου να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις, που ανέλαβε, αναφορικά με τους ποσοτικοποιημένους περιορισμούς στις μειώσεις των εκπομπών αερίων και με στόχο την προαγωγή της αειφόρου ανάπτυξης, υποχρεούται να εφαρμόσει πολιτικές που προωθούν:

- Τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας·
- Την προώθηση, έρευνα, ανάπτυξη και αύξηση της χρήσης νέων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την προώθηση των τεχνολογιών δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα και καινοτόμων τεχνολογιών, που είναι φιλικές προς το περιβάλλον·
- Τη σταδιακή μείωση ή εξάλειψη των ατελειών της αγοράς, των φορολογικών κινήτρων, των φορολογικών και δασμολογικών εξαιρέσεων και επιδοτήσεων σε όλους τους τομείς, που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου,

⁹¹Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://unfccc.int/kyoto_protocol/doha_amendment/items/7362.php.

εφόσον αντιτίθενται στους στόχους της σύμβασης και την εφαρμογή των μηχανισμών της αγοράς:

- Τον περιορισμό και τη μείωση των εκπομπών μεθανίου μέσω της ανάκτησης και της αξιοποίησης τους, κατά τη διαχείριση των αποβλήτων, καθώς και στη φάση παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ενέργειας·
- Την εφαρμογή και δημοσίευση σε τακτά χρονικά διαστήματα εθνικών και περιφερειακών προγραμμάτων, τα οποία περιλαμβάνουν μέτρα για τον περιορισμό της αλλαγής του κλίματος και μέτρα για τη διευκόλυνση της κατάλληλης εφαρμογής αυτών.⁹²

Το πρωτόκολλο του Κιότο δημιούργησε μηχανισμούς για τη μείωση των εκπομπών των αερίων του Θερμοκηπίου, οι οποίοι βασίζονται στο μηχανισμό της αγοράς. Ο πρώτος μηχανισμός αναφέρεται στο εμπόριο δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Με το σύστημα αυτό οι φορείς της αγοράς, που εκπέμπουν τα αέρια του θερμοκηπίου, θα έχουν τη δυνατότητα να αγοράζουν δικαιώματα εκπομπών αερίων. Ωστόσο, τα δικαιώματα αυτά θα μειώνονται σταδιακά, με αποτέλεσμα να μειωθούν και ενδεχομένως στο μέλλον να εξαλειφθούν οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου.⁹³ Ο δεύτερος μηχανισμός ονομάζεται μηχανισμός κοινής εφαρμογής και παρέχει τη δυνατότητα κοινών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων. Το σημαντικό στοιχείο είναι ότι η χώρα, που χρηματοδοτεί τις δραστηριότητες αυτές επωφελείται από τη μείωση των εκπομπών και μπορεί να αποκτήσει μονάδες εκπομπών αερίων, που προκύπτουν από έργα που στοχεύουν στη μείωση των ανθρωπογενών εκπομπών αερίων. Ωστόσο, η θεμελιώδης προϋπόθεση, που τίθεται, είναι ότι οι δραστηριότητες και τα έργα συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών στη χώρα εφαρμογής.⁹⁴ Ο τρίτος μηχανισμός ονομάζεται μηχανισμός της καθαρής ανάπτυξης και προβλέπει τη δυνατότητα υλοποίησης προγραμμάτων από ανεπτυγμένες χώρες σε αναπτυσσόμενες χώρες. Μέσω του μηχανισμού αυτού, οι ανεπτυγμένες χώρες επωφελούνται από τις μειώσεις των εκπομπών, ενώ οι αναπτυσσόμενες ωφελούνται από την υλοποίηση των προγραμμάτων.^{95, 96}

⁹² Άρθρο 10 στοιχείο β του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

⁹³ Άρθρο 17 του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

⁹⁴ Άρθρο 6 του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

⁹⁵ Άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

⁹⁶ *Energy Charter Secretariat, Energy Efficiency and Emissions Trading, A PEEREA perspective after the entry into force of the Kyoto Protocol and of the EU ETS*, Βρυξέλλες 2006, σελ. 5-9.

Επιπροσθέτως, το Πρωτόκολλο του Κιότο παρέχει τη δυνατότητα στα Ηνωμένα Έθνη, στις ειδικευμένες υπηρεσίες και στο Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας, καθώς και σε κράτη μέλη ή παρατηρητές (που δεν είναι μέρη της Σύμβασης) των ανωτέρω φορέων να συμμετέχουν και να εκπροσωπηθούν σε συνόδους διάσκεψης των μερών.⁹⁷

Τον Δεκέμβριο του 2015, 195 κράτη (και η ΕΕ), που είναι μέλη της Σύμβασης - Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) υιοθέτησαν μια παγκόσμια συμφωνία για το κλίμα, η οποία προβλεπόταν να τεθεί σε ισχύ το 2020. Πρόκειται για την 21η σύνοδο της Διάσκεψης των Μερών (COP 21) της Σύμβασης Πλαισίου του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) και την 11η σύνοδο της Διάσκεψης των Μερών του Πρωτοκόλλου του Κιότο (CMP 11). Η ανωτέρω συμφωνία βασίζεται στη διακυβερνητική συνεργασία και αποτελεί νομικά δεσμευτική συμφωνία. Η σύναψη της υποδεικνύει στους φορείς της ενεργειακής αγοράς αλλά και στις κυβερνήσεις των κρατών ότι επιλογή της παγκόσμιας ενεργειακής διακυβέρνησης είναι η αποφυγή της αύξησης του κλίματος σε ποσοστό πάνω από τους 2°C και η επιδίωξη μείωσης της παγκόσμιας θερμοκρασίας στον 1.5°C. Οι κυβερνήσεις συμφώνησαν να θέτουν νέους στόχους ανά πέντε χρόνια και να αναφέρουν εάν εφαρμόζονται αποτελεσματικά οι ανωτέρω στόχοι στις επικράτειές τους. Επίσης, τα κράτη συμφώνησαν να ενισχύσουν την ικανότητα των κοινωνιών να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής και να παρέχουν συνεχή και ενισχυμένη διεθνή υποστήριξη προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να υλοποιηθούν οι ανωτέρω στόχοι.⁹⁸ Η συμφωνία είναι ανοιχτή για υπογραφή από τις 22 Απριλίου και για ένα χρόνο, ενώ θα τεθεί σε ισχύ μετά την κατάθεση των εγγράφων επικύρωσης από 55 κράτη, τα οποία εκπέμπουν το 55% των παγκόσμιων εκπομπών.

Στις 22 Απριλίου 2016, η ΕΕ και τα 28 κράτη μέλη της προχώρησαν στην υπογραφή της παγκόσμιας Συμφωνίας του Παρισιού για το Κλίμα, σε μια τελετή υψηλού επιπέδου στη Νέα Υόρκη των Ηνωμένων Πολιτειών.⁹⁹ Επίσης, η ΕΕ επικύρωσε και κατέθεσε επίσημα τις πράξεις επικύρωσης της Συμφωνίας των Παρισίων, την 5^η και 7^η Οκτωβρίου 2016¹⁰⁰ αντίστοιχα. Η Κίνα και οι ΗΠΑ

⁹⁷ Άρθρο 13 παρ. 8 του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

⁹⁸ Βλ. σχ. διαδικτυακό τόπο ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris/index_en.htm.

⁹⁹ Συμβούλιο της ΕΕ, ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ 202/16 22/04/2016, Κλιματική αλλαγή: Η ΕΕ υπογράφει τη Συμφωνία του Παρισιού.

¹⁰⁰ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/climate-change/timeline>.

επικύρωσαν τη Συμφωνία την 3^η Σεπτεμβρίου 2016, ενώ η Ινδία προέβη προσφάτως στην επικύρωση της συμφωνίας, ήτοι την 2^η Οκτωβρίου 2016.¹⁰¹ Μετά τις ανωτέρω επικυρώσεις η Συμφωνία θα τεθεί σε ισχύ την 4^η Νοεμβρίου 2016,¹⁰² γεγονός που αποτελεί σημαντικό βήμα στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη.

Οι περιβαλλοντολογικές πολιτικές έχουν, επίσης, επιπτώσεις στο εμπόριο ενέργειας. Η προσπάθεια αντιμετώπισης της αλλαγής κλίματος ωθεί τις κυβερνήσεις στην ανάπτυξη νέων πηγών ενέργειας και νέων τεχνολογιών. Η ενδεχόμενη κρατική επιδότηση σε παραγωγούς νέων μορφών ενέργειας είναι πιθανό να μην είναι συμβατή με τις διατάξεις περί επιδοτήσεων του ΠΟΕ. Επίσης, οι τεχνικές ρυθμίσεις, που προάγουν την αποτελεσματική χρήση ενέργειας πρέπει να μην εμποδίζουν το εμπόριο, ούτε να ευνοούν συγκεκριμένες μορφές ενέργειας.

Αναφορικά με τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, σκόπιμο είναι να ειπωθεί, ότι αυξήθηκε το 2014 στις αναπτυσσόμενες χώρες, ωστόσο, οι εκπομπές ρύπων, οι οποίες συνδέονται με την κατανάλωση ενέργειας παρέμειναν σε σταθερό επίπεδο. Αν και η παγκόσμια οικονομία, το 2014 παρουσίασε αύξηση, το θετικό στοιχείο της σταθερότητας των εκπομπών ρύπων και όχι της αύξησής τους οφείλεται στη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και στη βελτίωση της ενεργειακής αποτελεσματικότητας. Αν και η Ευρώπη παρέμεινε μια σημαντική αγορά ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η πρωτοπορία, στη χρήση τους, ανήκει στη Κίνα, στη Βραζιλία, στην Ινδία και στη Νότιο Αφρική. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η ενέργεια και το περιβάλλον αποτελούν δύο πολιτικές που συνδέονται μεταξύ τους.¹⁰³

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Περιβάλλοντος καταδεικνύει τη σχέση που διέπει την ενέργεια και το περιβάλλον. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Περιβάλλοντος εξελίχτηκε σε απώτερο στάδιο της οικονομικής ολοκλήρωσης και δεν τέθηκε, ως στόχος, από την ίδρυση της ΕΟΚ. Η προστασία του περιβάλλοντος ανάγεται σε στόχο της

¹⁰¹ Βλ. σχ στο διαδικτυακό τόπο http://unfccc.int/paris_agreement/items/9444.php.

¹⁰² *United Nations* Reference: C.N.735.2016.TREATIES-XXVII.7.d (Depositary Notification), Paris Agreement, Paris, 12 December 2015.

¹⁰³ *A. Rojey*, Energy and climate, John Wiley, New York 2009, σελ. 1· *S. J. Rubinm, Th. R. Graham*, Environment and Trade, The Relation of International Trade and Environmental Policy, Frances Pinter Ltd. London 1982, σελ. 161 επ. · *S. Ball, St. Bell*, Environmental Law, 2^η Έκδοση, Blackstone Press London 1994, σελ. 11-15· *D. H. Cole*, Pollution and Property, Cambridge University Press, Cambridge 2002, σελ 85.

Κοινότητας, για πρώτη φορά στη Σύνοδο κορυφής του 1972.¹⁰⁴ Η προστασία του περιβάλλοντος ανάγεται σε αυτοτελή κοινοτική δράση με την ΕΕΠ, όπου προσδιορίστηκαν οι βασικές αρχές και τα αντικείμενα της ευρωπαϊκής περιβαλλοντολογικής δράσης.¹⁰⁵

Υπό το σημερινό καθεστώς ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας, σκοποί της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Περιβάλλοντος αποτελούν:

1. Η διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος·
2. Η προστασία της υγείας του ανθρώπου·
3. Η συνετή και ορθολογική χρησιμοποίηση των πόρων·
4. Η προώθηση, σε διεθνές επίπεδο, μέτρων για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντολογικών προβλημάτων και ιδίως η καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος.¹⁰⁶

Οι βασικές αρχές που διέπουν την άσκηση της περιβαλλοντολογικής πολιτικής είναι:

Η αρχή της ενσωμάτωσης, σύμφωνα με την οποία σε κάθε τομέα πολιτικής πρέπει να συνεκτιμάται και η προστασία του περιβάλλοντος·

Η αρχή της απαίτησης υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος, ως αυτοτελούς κριτηρίου της διαμόρφωσης των κοινοτικών ρυθμίσεων·

Η αρχή της πρόληψης και της προφύλαξης. Η αρχή της πρόληψης επιτρέπει τη λήψη αρνητικών μέτρων, συνήθως απαγορεύσεων των δραστηριοτήτων που είναι επικίνδυνες για το περιβάλλον. Η αρχή της προφύλαξης προϋποθέτει τον εντοπισμό του προβλήματος, την επιστημονική αξιολόγηση των κινδύνων, που απορρέουν από το πρόβλημα και δεν μπορούν να προσδιορισθούν επιστημονικά με επαρκή βεβαιότητα. Σε αντίθεση με την αρχή της πρόληψης, η οποία εδράζεται σε επιστημονική βεβαιότητα και αποδείξεις, η αρχή της προφύλαξης σχετίζεται με την

¹⁰⁴ *I. Καρακώστας*, Περιβάλλον και Δίκαιο, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 2006, σ. 12· *Θ. Ι. Παναγόπουλος*, Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Περιβάλλοντος Ι, Νομικές Βάσεις, στο Κ. Στεφάνου (επιμ.), Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές-Οικονομική Ολοκλήρωση και Πολιτικές, Το Ρυθμιστικό Πλαίσιο, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης Αθήνα 2006, σελ. 559 επ· *Δ. Τσαντίλης*, *Κ. Χατζημπίρος*, Η Περιβαλλοντολογική Πολιτική της ΕΕ, στο Ν. Μαραβέγιας, Μ. Τσινισιζέλης, Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση Οργάνωση και Πολιτικές 50 χρόνια, όπ. παρ. σελ. 634 επ· *Κ. Βασιλάκη Μπουγιούκα*, Το Κοινοτικό Δίκαιο του Περιβάλλοντος, ΕΕΕυρΔ 1992, Τεύχος 2, σελ. 259· *Γ. Παπαδημητρίου*, Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την οδηγία 85/337. Ένα παράδειγμα στρεβλής προσαρμογής του ελληνικού προς το κοινοτικό δίκαιο, ΕΕΕυρΔ 1992, Τεύχος 2 σελ. 243· *Γ. Κρεμλής*, Η Ευρωπαϊκή Πολιτική και το Δίκαιο του Περιβάλλοντος, Το Κοινοτικό Κεκτημένο, Νόμος και Φύση 1998, Τόμος 5, Τεύχος 3 σελ. 553, Γενικότερα *M. S. Andersen*, *D. Liefferink* European Environmental Policy: The Pioneers, Manchester University Press, Manchester 1999.

¹⁰⁵ Άρθρα 130 Π της ΕΕΠ.

¹⁰⁶ Άρθρο 191 ΣΛΕΕ.

ύπαρξη ενδείξεων, αναφορικά με την επικινδυνότητα (που δεν έχει αξιολογηθεί με βεβαιότητα λόγω ελλείψεως επιστημονικών δεδομένων) συγκεκριμένης δραστηριότητας¹⁰⁷.

Η αρχή της αειφορίας ή της βιώσιμης ανάπτυξης υποδηλώνει ότι η ανθρώπινη επέμβαση στο περιβάλλον πρέπει να διασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων και της εξέλιξης των οικοσυστημάτων προς όφελος των επόμενων γενεών.

Η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος κατά προτεραιότητα στην πηγή τους. Σύμφωνα με την ανωτέρω αρχή, επιτάσσεται η αποκατάσταση της ζημίας, κατά προτεραιότητα, στην πηγή.

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», σύμφωνα με την οποία ο ρυπαίνων είναι αυτός που βαρύνεται με τα έξοδα για την υλοποίηση μέτρων, που είναι απαραίτητα για τη διασφάλιση και την προστασία του περιβάλλοντος.¹⁰⁸

Στο πλαίσιο της ΕΕ έχουν, επίσης, εκδοθεί αρκετές νομοθετικές πράξεις σχετικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την εξοικονόμηση της ενέργειας.

IV. Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας - ΣυνΘΧΕ - Διεθνής Ενεργειακός Χάρτης

IV.A Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας

Η δημιουργία του Ενεργειακού Χάρτη σχετίζεται με μια πολιτική πρωτοβουλία, η οποία δρομολογήθηκε στις αρχές του 1990.¹⁰⁹ Η πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων, και το τέλος του Ψυχρού πολέμου δημιούργησαν δυνατότητες ενοποίησης και συνεργασίας μεταξύ ευρωπαϊκών και ασιατικών χωρών. Χρήσιμο είναι να τονιστεί ότι η διαφοροποίηση οικονομικών και πολιτικών συστημάτων αποτελούσε ανασχετικό παράγοντα στη διεθνή συνεργασία. Οι συνθήκες για ενεργειακή συνεργασία, μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών καθώς και

¹⁰⁷ Γ. Κρεμλής, Η ενέργεια και το περιβάλλον, ό. π., σελ. 677, ειδικά 681.

¹⁰⁸ Ι. Καράκωστας, Περιβάλλον και Δίκαιο, 2^η Έκδοση, όπ. παρ. σελ. 37-47· Γενικότερα Ελ. Π. Δίκαιος, Η προστασία του περιβάλλοντος στο ιδιωτικό δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 2009· Γ. Μπαλιάς, Η αρχή της προφύλαξης στο διεθνές, κοινοτικό και συγκριτικό δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα 2005· Ε. Κουτούπα Ρεγκάκου, Δίκαιο του Περιβάλλοντος 2^η Έκδοση επαυξημένη, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα, Θεσσαλονίκη 2007· Ελ. Ι. Ελευθεριώτου, Ιδιοκτησία και Περιβάλλον, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα Κομοτηνή 2007.

¹⁰⁹ Energy Charter Secretariat, ECT, A Reader's Guide, Βρυξέλλες 2002, σελ. 7.

των πρώην κρατών της Σοβιετικής Ένωσης, κατέστησαν περισσότερο πρόσφορες και αναγκαίες μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Από τη μια πλευρά, τα πρώην κράτη της Σοβιετικής Ένωσης (συνεκτιμώντας και τον ιδιαίτερο ρόλο της Ρωσίας) κατείχαν στην εδαφική τους επικράτεια επαρκή αποθέματα ενεργειακών πηγών (πρώτες ύλες) και προσδοκούσαν την προσέλκυση επενδύσεων. Από την άλλη πλευρά, οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης επιθυμούσαν να εισάγουν ενεργειακές πρώτες ύλες και από άλλες χώρες, δεδομένου ότι μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή το μεγαλύτερο μέρος των αποθεμάτων τους, προερχόταν από τη μέση Ανατολή.¹¹⁰ Οι ανάγκες των ανωτέρω κρατών θα μπορούσαν να διευθετηθούν με διμερείς συμφωνίες. Το μειονέκτημα, ωστόσο, της μεθόδου των διμερών συμφωνιών ήταν η δυσκολία ομοιογενοποίησης των σχετικών ενεργειακών ρυθμίσεων. Είναι γεγονός ότι η πολυμερής συνθήκη αποτελεί ένα αποτελεσματικό εργαλείο διεθνούς συνεργασίας, με την έννοια ότι προκύπτει στο πλαίσιο μια διεθνούς συνδιάσκεψης μετά από διαδοχικές συναντήσεις εκπρόσωπων των κρατών. Επίσης, οι πολυμερείς συνθήκες διαμορφώνοντας ένα εσωτερικό δικαιοδοτικό σύστημα διευκολύνουν τη δυνατότητα των ρυθμίσεων να καταστούν εξαναγκαστές.

Στο πλαίσιο αυτών των συνθηκών, ο Πρωθυπουργός της Ολλανδίας Ruud Lubbers, τον Ιούνιο του 1990, πρότεινε τη δημιουργία ενός μηχανισμού, που θα βοηθούσε τις πρώην σοσιαλιστικές δημοκρατίες να μετατραπούν από κρατικά διευθυνόμενες οικονομίες σε οικονομίες της ελεύθερης αγοράς, οι οποίες θα διέπονται από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.¹¹¹ Οι εκπρόσωποι των κρατών που θα υπέγραφαν τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας συμμετείχαν σε διάσκεψη, που πραγματοποιήθηκε στη Χάγη την 16^η και 17^η Δεκεμβρίου 1991.¹¹²

Σκοποί του Χάρτη αποτέλεσαν και αποτελούν η βελτίωση της ενεργειακής ασφάλειας, η αποτελεσματικότητα της παραγωγής, της μεταφοράς, της διανομής και χρήσης ενέργειας, καθώς επίσης η περιβαλλοντολογική ασφάλεια σε μια κοινά αποδεκτή οικονομική βάση.¹¹³ Παρατηρούμε ότι στους σκοπούς του Χάρτη συμπλέκονται οι ενεργειακοί σκοποί, οι σκοποί του περιβάλλοντος καθώς επίσης και οι οικονομικοί σκοποί. Επίσης, οριζόταν ότι θα προωθηθεί η ανάπτυξη

¹¹⁰ A. Fatouros, An International Legal Framework for Energy, Recueil des cours de l'Académie de Droit International de la Haye 2007, Τόμος 332, σελ. 363, ειδικά 409-410.

¹¹¹ A. Konoplyanic, T. Walde, Energy Charter Treaty and its Role in International Energy, Journal of Energy and Natural Resources Law, όπ. παρ. σελ. 524.

¹¹² *The Energy Charter Process, an Overview*, βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/process/overview>.

¹¹³ Τίτλος - Άρθρο I του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας.

αποτελεσματικών αγορών ενέργειας και η σταδιακή οικοδόμηση μιας παγκόσμιας αγοράς ενέργειας, βάσει των αρχών της μη διάκρισης και των προσδιοριζόμενων, από την αγορά, τιμών. Οι ανωτέρω στόχοι θα υλοποιούνταν στο πλαίσιο της κρατικής κυριαρχίας και των δικαιωμάτων των κρατών.¹¹⁴

Ειδικότεροι στόχοι αποτέλεσαν η ανάπτυξη ενεργειακής πολιτικής με όρους συμβατούς με τη ΓΣΔΕ, στο πλαίσιο του ΠΟΕ, η πρόσβαση σε τοπικές και διεθνείς αγορές, η προώθηση της ανάπτυξης και διασύνδεσης των υποδομών μεταφοράς ενέργειας, η κατάργηση των τεχνικών, διοικητικών και άλλων εμποδίων στο εμπόριο του ενεργειακού εξοπλισμού και των τεχνολογιών, που σχετίζονται με την ενέργεια.¹¹⁵ Η συνεργασία στον ενεργειακό τομέα θα συνεπαγόταν την προαγωγή των σκοπών του Χάρτη, την αμοιβαία πρόσβαση σε τεχνικές και οικονομικές πληροφορίες, τη διαμόρφωση κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, που θα δημιουργεί συνθήκες για την ανάπτυξη των ενεργειακών πηγών, τον συντονισμό και την εναρμόνιση με τις αρχές ασφάλειας και τις οδηγίες για τη μεταφορά και εγκατάσταση των ενεργειακών προϊόντων. Επίσης, η συνεργασία συνεπαγόταν διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών και τεχνογνωσίας στον ενεργειακό και περιβαλλοντολογικό τομέα καθώς και στην έρευνα τεχνολογικών ενεργειακών σχεδίων.¹¹⁶

Στο Χάρτη γίνεται λόγος για τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η οποία και θα συμβάλλει στην ενεργειακή αποδοτικότητα.¹¹⁷ Η εφαρμογή των σκοπών του Χάρτη θα επιτευχθεί μέσω της διακυβερνητικής συνεργασίας, ενώ σημαντική πτυχή του Χάρτη αποτελεί η προαγωγή και η προστασία των επενδύσεων.¹¹⁸ Ειδικότερα, γίνεται λόγος για την προώθηση των επενδύσεων μέσω διαμόρφωσης, σε εθνικό επίπεδο, ενός σταθερού, διαφανούς και αποτελεσματικού πλαισίου, συμβατού με το διεθνές εμπορικό και επενδυτικό δίκαιο.¹¹⁹ Στον τομέα των επενδύσεων τα κράτη δεσμεύτηκαν να αποφύγουν τη διπλή φορολογία των επενδύσεων και να διαπραγματευτούν και να επικυρώσουν νομικά δεσμευτικές συμφωνίες στον τομέα της προστασίας και προώθησης των επενδύσεων. Για την εφαρμογή των σκοπών του Χάρτη τα κράτη αποφάσισαν να ενισχύσουν την ιδιωτική πρωτοβουλία χρησιμοποιώντας το δυναμικό των επιχειρήσεων, των οργανισμών και όλων των

¹¹⁴ Τίτλος - Άρθρο I του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας.

¹¹⁵ Τίτλος - Άρθρο I παρ. 1 του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας.

¹¹⁶ Τίτλος - Άρθρο I παρ. 2 του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας.

¹¹⁷ Τίτλος - Άρθρο I παρ. 3 του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας.

¹¹⁸ Τίτλος - Άρθρο I παρ. 4 του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας.

¹¹⁹ Τίτλος - Άρθρο I παρ. 4 του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας.

διαθέσιμων οικονομικών πηγών, καθώς επίσης και να διευκολύνουν την τεχνολογική συνεργασία των επιχειρήσεων. Τα κράτη θα διασφάλιζαν ότι, κατά την επίτευξη των στόχων του Χάρτη, θα σέβονταν τους διεθνείς κανόνες της βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας. Τα συμβαλλόμενα μέρη του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας¹²⁰ δεσμεύθηκαν να επιδιώξουν τους στόχους του Χάρτη και να τηρήσουν τις αρχές του, όπως επίσης και να εδραιώσουν τη συνεργασία τους στο πλαίσιο μιας νομικά δεσμευτικής συμφωνίας και σχετικών πρωτοκόλλων.^{121,122} Ως αποτέλεσμα της λήξης του ψυχρού πολέμου τα κράτη, που υπέγραψαν τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας συμφώνησαν να συνεκτιμούν τις ειδικές συνθήκες των κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην ΕΣΔΔ, καθώς και τις προϋποθέσεις, που απαιτούνται για τη διαμόρφωση, στις ανωτέρω χώρες, οικονομιών της αγοράς. Τέλος, τα κράτη στις τελικές διατάξεις του Χάρτη αναφέρουν ότι εξουσιοδοτούν την κυβέρνηση της Ολλανδίας, τον Πρόεδρο του Συμβουλίου των ΕΚ να μεταφέρουν το κείμενο του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Χάρτη στο Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων καθόσον δεν μπορούσε να καταχωρηθεί ως διεθνής συνθήκη στη Γραμματεία του ΟΗΕ.¹²³ Οι διατάξεις του Χάρτη δεν ορίζουν όργανα, τα οποία θα λαμβάνουν αποφάσεις αλλά ούτε και τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται οι αποφάσεις. Ωστόσο, η ανωτέρω έλλειψη δύναται να χαρακτηριστεί φυσιολογική και συμβατή με το διεθνές δίκαιο καθόσον πρόκειται, όπως προαναφέραμε, για πολιτική διακήρυξη.

¹²⁰ Το έτος 2015 τα κράτη που έχουν υπογράψει τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας ανέρχονται στον αριθμό 69. Μέλη του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Χάρτη αποτελούν το Αφγανιστάν, η Αλβανία, η Αρμενία, η Αυστραλία, η Αυστρία, το Αζερμπαϊτζάν, η Λευκορωσία, το Βέλγιο, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Βουλγαρία, το Μπουρουντί, ο Καναδάς, το Τσαντ, η Κροατία, η Κύπρος, η Τσεχία, η Δανία, η Εσθονία, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η ΕΚΑΕ, η Φιλανδία, η Γαλλία, η Γεωργία, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η Ισλανδία, η Ινδονησία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, η Ιορδανία, το Καζακιστάν, το Κιργιστάν, η Λετονία, το Λιχτενστάιν, η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, η Μαυριτανία, η Μολδαβία, η Μογγολία, το Μαυροβούνιο, το Μαρόκο, η Ολλανδία, ο Νίγηρας, η Νορβηγία, το Πακιστάν, η Παλαιστίνη, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, η Ρωσία, η Σερβία, η Σλοβακία, η Σλοβενία, η Ισπανία, η Σουηδία, η Ελβετία, η Συρία, το Τατζικιστάν, η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Τουρκία, το Τουρκμενιστάν, η Ουκρανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, οι Ηνωμένες Πολιτείες, το Ουζμπεκιστάν και η Υεμένη.

¹²¹ Τίτλος-Άρθρο III του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας.

¹²² *Energy Charter Secretariat, The International Energy Charter, Consolidated Energy Charter Treaty with Related Documents, Βρυξέλλες 2015, σελ. 2.*

¹²³ Βλ. σχ. Άρθρο-Τίτλος 4 του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας και άρθρο 102 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ σύμφωνα με το οποίο «*1.κάθε συνθήκη ή διεθνής συμφωνία που θα υπογράψει ένα Μέλος των Ηνωμένων Εθνών, αφού θα έχει αρχίσει να ισχύει αυτός ο Χάρτης, θα καταχωρίζεται το ταχύτερο δυνατό στη Γραμματεία, η οποία και θα τη δημοσιεύει. 2. Κανένα συμβαλλόμενο μέρος μιας τέτοιας συνθήκης ή διεθνούς συμφωνίας, οι οποίες δε θα έχουν καταχωριστεί σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 αυτού του Άρθρου, δε θα μπορεί να επικαλεστεί, σε όργανο των Ηνωμένων Εθνών, αυτή τη συνθήκη ή αυτή τη συμφωνία.*».

IV.B ΣυνθΧΕ και Πρωτόκολλο του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα

Μετά την υιοθέτηση και υπογραφή του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Χάρτη και σύμφωνα με την αποτυπωμένη, στον ανωτέρω χάρτη, βούληση των κρατών, υπογράφηκαν τον Δεκέμβριο του 1994, η ΣυνθΧΕ και το Πρωτόκολλο για την Ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα, τα οποία τέθηκαν σε ισχύ τον Απρίλιο του 1998. Στις αιτιολογικές σκέψεις της Συνθήκης, τα υπογράφοντα κράτη επιβεβαίωσαν τη βούληση τους να επιδιώξουν την απελευθέρωση του εμπορίου, την αρχή της αποφυγής των διακρίσεων, την αποτελεσματική εφαρμογή της πλήρους εθνικής μεταχείρισης και του μάλλον ευνοούμενου κράτους σύμφωνα με την ΓΣΔΕ. Εξεδήλωσαν τη βούλησή τους να προωθηθεί η συμμετοχή στη ΓΣΔΕ των κρατών, τα οποία δεν ήταν ακόμη μέλη της συμφωνίας. Επιπροσθέτως, αναγνώρισαν την ανάγκη για την αποδοτικότερη δυνατή εξερεύνηση, παραγωγή, μετατροπή, αποθήκευση, μεταφορά, διανομή και χρήση της ενέργειας, ενώ δήλωσαν ότι θα λάβουν υπόψη τους τη σύμβαση πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές και την επείγουσα ανάγκη να ληφθούν μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, τη σύμβαση για τη διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση και τα πρωτόκολλά της, καθώς και άλλες διεθνείς περιβαλλοντικές συμφωνίες, που αφορούν θέματα σχετικά με την ενέργεια.¹²⁴

Με τη ΣυνθΧΕ θεσπίζεται πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών και λοιπών βιομηχανικών χωρών με σκοπό, ιδίως, την ανάπτυξη του ενεργειακού δυναμικού των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ.

Με το πρωτόκολλο για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα επιδιώκεται η προώθηση πολιτικών ενεργειακής απόδοσης, συμβατών με την αειφόρο ανάπτυξη, η παροχή κινήτρων για μια πιο αποδοτική και φιλική, προς το περιβάλλον, χρήση της ενέργειας και η ενθάρρυνση της συνεργασίας στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης.

¹²⁴ Βλ. σχ. Προοίμιο της ΣυνθΧΕ.

Αναφορικά με τις ουσιαστικές διατάξεις της ΣυνθΧΕ διαπιστώνεται ότι εμπεριέχονται ρυθμίσεις για μία σειρά θεμάτων, που καλύπτουν τη συνολική διαδικασία της ενέργειας. Οι σημαντικότερες διατάξεις της Συνθήκης αφορούν την προστασία των επενδύσεων, το εμπόριο ενεργειακών υλών και προϊόντων, τη διαμετακόμιση, την ενεργειακή απόδοση και τη διευθέτηση των διαφορών.¹²⁵

Όσον αφορά τις επενδύσεις, τα συμβαλλόμενα μέρη καλούνται να ενθαρρύνουν και να δημιουργήσουν σταθερές, ευνοϊκές και διαφανείς συνθήκες για τους ξένους επενδυτές και να εφαρμόζουν, στην περίπτωση τους, τη ΡΜΕΚ, ή να τους επιφυλάσσουν τη μεταχείριση της οποίας τυγχάνουν οι δικοί τους επενδυτές, σύμφωνα με το πλέον ευνοϊκό γι' αυτούς καθεστώς.¹²⁶

Σημαντική ρύθμιση με την οποία καθίσταται το άτομο υποκείμενο του διεθνούς δικαίου, είναι η αποκατάσταση, αποζημίωση, αντισταθμιστική παροχή ή οποιαδήποτε άλλη διευθέτηση, προκειμένου ο επενδυτής ενός συμβαλλόμενου μέρους να αντιμετωπίσει ζημία, που υφίσταται, στην επικράτεια ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους, λόγω πολέμου ή άλλης ένοπλης σύγκρουσης, κατάστασης εθνικής ανάγκης, πολιτικών αναταραχών ή άλλων παρόμοιων γεγονότων.

Επιπροσθέτως, ορίζεται ότι η συγκεκριμένη αποκατάσταση θα πρέπει να είναι άμεση, αποτελεσματική και επαρκής και το συμβαλλόμενο μέρος, που ζημιώνει τον επενδυτή, θα παρέχει την πλέον ευνοϊκή μεταχείριση, είτε πρόκειται για δικό του επενδυτή, επενδυτή οποιοδήποτε άλλου συμβαλλόμενου μέρους ή επενδυτή από οποιοδήποτε τρίτο κράτος.¹²⁷

Μια ακόμη ρύθμιση, που αφορά τον επενδυτή ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους, αποτελεί το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες επενδύσεις δεν εθνικοποιούνται, δεν απαλλοτριώνονται, ούτε υπόκεινται σε μέτρο ή μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος με την εθνικοποίηση ή την απαλλοτρίωση. Το δικαίωμα του επενδυτή ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους μπορεί να περιοριστεί όταν η απαλλοτρίωση πραγματοποιείται για λόγους δημοσίου συμφέροντος, γίνεται άνευ διακρίσεων, τηρεί όλες τις νόμιμες διατυπώσεις και συνοδεύεται από την καταβολή άμεσης επαρκούς και αποτελεσματικής αποζημίωσης.¹²⁸

Τα κράτη μέλη, επίσης, δεσμεύτηκαν να προωθήσουν την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές με εμπορικούς όρους και να αναπτύξουν μια ανοιχτή και

¹²⁵ Άρθρο 2 της ΣυνθΧΕ.

¹²⁶ Άρθρο 10 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

¹²⁷ Άρθρο 12 παρ. 1-2 της ΣυνθΧΕ.

¹²⁸ Άρθρο 13 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

ανταγωνιστική αγορά για τις ενεργειακές ύλες και τα προϊόντα.¹²⁹ Η εμπορία ενεργειακών υλών και προϊόντων, μεταξύ των αντισυμβαλλόμενων μερών, διέπεται από τις διατάξεις της ΓΣΔΕ (GATT) του 1994 και τις διατάξεις του ΠΟΕ. Αυτό σημαίνει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη στη Συνθήκη είναι υποχρεωμένα να εφαρμόζουν τις διατάξεις της GATT όσον αφορά το εμπόριο των ενεργειακών υλών και προϊόντων, ακόμη και εάν δεν αποτελούν μέλη της GATT, ή αντιστοίχως του ΠΟΕ.

Στον τομέα του ανταγωνισμού κάθε συμβαλλόμενο μέρος θα εργαστεί για να θεραπεύσει τις στρεβλώσεις και τα εμπόδια αναφορικά με τις οικονομικές δραστηριότητες στον ενεργειακό τομέα. Τα κράτη θα επιδιώξουν να εξαλείψουν τις μονοπωλιακές και αντανταγωνιστικές πρακτικές στον ενεργειακό τομέα.¹³⁰

Στον τομέα της διαμετακόμισης κάθε μέρος λαμβάνει τα μέτρα που είναι αναγκαία για να διευκολυνθεί η διαμετακόμιση των ενεργειακών υλών και προϊόντων, σύμφωνα με την αρχή της ελεύθερης διαμετακόμισης και χωρίς διακρίσεις όσον αφορά την καταγωγή, τον προορισμό ή την ιδιοκτησία των εν λόγω ενεργειακών υλών και προϊόντων. Επίσης, η πρακτική των κρατών δεν θα συνεπάγεται τη διαφορετική αντιμετώπιση αναφορικά με τη διαμόρφωση των τιμών, ούτε την επιβολή αδικαιολόγητων περιορισμών ή φόρων.¹³¹

Στον τομέα της μεταφοράς της τεχνολογίας τα συμβαλλόμενα μέρη συμφώνησαν να προωθήσουν την πρόσβαση και τη μεταφορά τεχνολογίας με εμπορικούς όρους, στη βάση της αρχής της μη διάκρισης, για να ενισχύσουν το εμπόριο και τις επενδύσεις στις ενεργειακές ύλες και τα ενεργειακά προϊόντα. Επίσης, συμφώνησαν να σέβονται την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων και της βιομηχανικής ιδιοκτησίας στον τομέα της μεταφοράς τεχνολογίας.¹³²

Μία άλλη υποχρέωση των κρατών αποτελεί η δημιουργία συνθηκών που θα επιτρέπουν την πρόσβαση στην αγορά κεφαλαίου νομικών και φυσικών προσώπων των άλλων συμβαλλομένων μερών, για τη χρηματοδότηση ενεργειακών επενδύσεων. Με τον τρόπο αυτό θα ενισχυθεί η επενδυτική δραστηριότητα στον ενεργειακό τομέα.¹³³

Η Συνθήκη προβλέπει διαδικασίες διευθέτησης των διαφορών μεταξύ των κρατών, αφενός, και μεταξύ των ιδιωτών επενδυτών και του κράτους υλοποίησης των

¹²⁹ Άρθρο 3 της ΣυνθΧΕ.

¹³⁰ Άρθρο 6 της ΣυνθΧΕ.

¹³¹ Άρθρο 7 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

¹³² Άρθρο 8 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

¹³³ Άρθρο 9 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

επενδύσεων, αφετέρου. Σε περίπτωση που ανακύψουν διαφορές μεταξύ επενδυτή και κράτους, ο επενδυτής δύναται να αποφασίσει την παραπομπή της διαφοράς σε διεθνή διαιτησία. Σε περίπτωση που ανακύψουν διαφορές μεταξύ κρατών, είναι δυνατή η σύσταση ενός ad hoc διαιτητικού δικαστηρίου, εφόσον δεν ευοδωθούν οι διπλωματικές προσπάθειες επίλυσης της διαφοράς.¹³⁴

Τίθεται υποχρέωση των κρατών, προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια, να υποδείξουν τουλάχιστον ένα γραφείο πληροφοριών, στο οποίο μπορούν να απευθύνονται οι αιτήσεις ενημέρωσης, σχετικές με τους νόμους, κανονισμούς, νομικές αποφάσεις και διοικητικά μέτρα γενικής εφαρμογής αναφορικά με τις ενεργειακές ύλες και προϊόντα.¹³⁵

Κάθε αντισυμβαλλόμενο μέρος ασκεί την κυριαρχία του στους ενεργειακούς πόρους του, σύμφωνα και υπό την επιφύλαξη των διατάξεων Διεθνούς Δικαίου, ενώ επίσης έχει το δικαίωμα να αποφασίζει για τις γεωγραφικές περιοχές, που τελούν υπό τη δικαιοδοσία του και οι οποίες προορίζονται για κοιτασματολογικές έρευνες και εκμετάλλευση.¹³⁶

Στον τομέα του περιβάλλοντος αναφέρεται ρητά ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος προωθεί την επίτευξη αειφόρου ανάπτυξης λαμβάνοντας υπόψη τις υποχρεώσεις του, βάσει των διεθνών περιβαλλοντικών συμφωνιών στις οποίες συμμετέχει.

Η Συνθήκη δεν δημιουργεί νέο φορολογικό δίκαιο ή νέες φορολογικές υποχρεώσεις. Η άμεση φορολόγηση εξακολουθεί να διέπεται από την εθνική νομοθεσία κάθε χώρας ή από τις εφαρμοστέες διμερείς συμβάσεις.¹³⁷

Ταυτόχρονα, όπως αναφέρθηκε, με τη ΣυνθΧΕ υπογράφηκε (Δεκέμβριος του 1994) και τέθηκε σε ισχύ (Απρίλιος 1998) το Πρωτόκολλο του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα. Το πρωτόκολλο, αυτό, θεσπίστηκε σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης, οι οποίες προβλέπουν, ρητά, τη δυνατότητα διαπραγμάτευσης των πρωτοκόλλων και διακηρύξεων, που αποβλέπουν στην επίτευξη των στόχων και αρχών του Χάρτη, ενώ νομική του βάση αποτέλεσε το άρθρο 19 της ΣυνθΧΕ.

Οι εν λόγω στόχοι είναι οι ακόλουθοι:

¹³⁴ Άρθρα 26 και 27 της ΣυνθΧΕ.

¹³⁵ Άρθρο 20 της ΣυνθΧΕ.

¹³⁶ Άρθρο 18 της ΣυνθΧΕ.

¹³⁷ Άρθρο 21 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

- Η προαγωγή πολιτικών ενεργειακής απόδοσης, συμβατών με τη βιώσιμη ανάπτυξη·
- Η δημιουργία των συνθηκών, που θα ενθαρρύνουν τους παραγωγούς και τους καταναλωτές σε οικονομικότερη, αποδοτικότερη και φιλικότερη, προς το περιβάλλον, χρήση της ενέργειας.¹³⁸

Τα αντισυμβαλλόμενα μέρη δεσμεύτηκαν στη θέσπιση πολιτικών ενεργειακής απόδοσης καθώς και των νομικών και κανονιστικών πλαισίων που θα επιτρέψουν την, μεταξύ άλλων, προαγωγή της εύρυθμης λειτουργίας των μηχανισμών της αγοράς.

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι με τη ΣυνθΧΕ υιοθετήθηκε ένα νομικό πλαίσιο, που περιελάμβανε το σύνολο των ενεργειακών δραστηριοτήτων. Η ολοκληρωμένη υιοθέτηση ενός ενεργειακού θεσμικού πλαισίου αποτέλεσε καινοτομία στο διεθνές ενεργειακό περιβάλλον και στόχευσε στη δημιουργία συνθηκών μακροπρόθεσμης συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Ωστόσο, θα πρέπει να εξεταστούν αναλυτικότερα σε επόμενα κεφάλαια, οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών, προκειμένου να διαπιστωθεί το περιεχόμενο και η δεσμευτικότητά τους.

IV. Γ Διεθνής Ενεργειακός Χάρτης

Με απόφαση της Διάσκεψης του Χάρτη Ενέργειας δρομολογήθηκε η διαδικασία, που θα κατέληγε στην υιοθέτηση ενός νέου Ενεργειακού Χάρτη, προκειμένου να επικαιροποιηθούν οι στόχοι και οι αρχές, που είχαν τεθεί στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας.¹³⁹ Τον Μάιο του 2015, κράτη που αντιπροσωπεύουν πάνω από το ένα τέταρτο των μελών των Ηνωμένων Εθνών, συναντήθηκαν στην Χάγη (υπουργική συνδιάσκεψη, Χάγη II) για την υπογραφή του Διεθνούς Ενεργειακού Χάρτη. Ο Διεθνής Ενεργειακός Χάρτης αποτελεί πολιτική διακήρυξη, που υιοθετήθηκε και υπογράφηκε με επίσημο τρόπο. Περίπου 80 κράτη έλαβαν μέρος στις διαπραγματεύσεις του Διεθνούς Ενεργειακού Χάρτη, οι οποίες δρομολογήθηκαν κατά τη διάρκεια του έτους 2014, στα κεντρικά γραφεία της

¹³⁸ Βλ. σχ. <http://www.energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-efficiency-protocol>.

¹³⁹ *Energy Charter Secretariat*, International Energy Charter, Agreed text for adoption in The Hague at the Ministerial Conference on the International Energy Charter on 20 May 2015, Βρυξέλλες 2015, σελ. 1.

γραμματείας του Ενεργειακού Χάρτη στις Βρυξέλλες. Η έναρξη των διαπραγματεύσεων πραγματοποιήθηκε στη βάση του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Χάρτη, που υιοθετήθηκε το 1991 στη Χάγη (Χάγη Ι). Σκοπός των διαπραγματεύσεων ήταν η επεξεργασία ενός κειμένου, που θα συνεκτιμά τις σύγχρονες ενεργειακές εξελίξεις, καθώς επίσης και τη δημιουργία συνθηκών έτσι ώστε ο Οργανισμός να διαδραματίσει ένα ηγετικό ρόλο στην εξέλιξη της αρχιτεκτονικής της παγκόσμιας ενεργειακής διακυβέρνησης.¹⁴⁰ Ο Διεθνής Χάρτης Ενέργειας έχει υπογραφεί μέχρι σήμερα από 74 χώρες.¹⁴¹

Ο νέος Χάρτης θέτει τις κοινές αρχές για τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της ενέργειας και σε άλλους σχετικούς, με την ενέργεια, τομείς. Με την υπογραφή του Χάρτη, τα κράτη και οι ειδικευμένοι διεθνείς οργανισμοί διατύπωσαν εγγράφως τη δέσμευσή τους να θέσουν αρχές, όπως την πολιτική και οικονομική συνεργασία, την κρατική κυριαρχία στις ενεργειακές πηγές, την ανάπτυξη αποτελεσματικών ενεργειακών αγορών, την αρχή της μη διάκρισης, την προαγωγή κατάλληλου επενδυτικού κλίματος, την ανταλλαγή τεχνολογιών στον ενεργειακό τομέα, καθώς και την αρχή του σεβασμού του περιβάλλοντος.¹⁴²

Σύμφωνα με το προοίμιο ο Διεθνής Ενεργειακός Χάρτης αποτελεί πολιτική διακήρυξη, που σκοπό έχει την ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας μεταξύ των υπογραφόντων μερών και δεν συνεπάγεται νομικές δεσμεύσεις. Ο διεθνής ενεργειακός χάρτης αναγνωρίζει με άμεσο τρόπο το σημερινό ενεργειακό πλαίσιο, δίνοντας έμφαση στην ενεργειακή ασφάλεια, το περιβάλλον και την οικονομική ανάπτυξη. Ως εκ τούτου, ο νέος χάρτης επιθυμεί να ενισχύσει την ενεργειακή ασφάλεια και παραγωγή ενέργειας με τρόπο κοινωνικά αποδεκτό, περιβαλλοντολογικά βιώσιμο και οικονομικά επωφελή.

¹⁴⁰ *Energy Charter Secretariat*, The International Energy Charter, Consolidated Energy Charter Treaty with Related Documents, Βρυξέλλες 2015, σελ. 1.

¹⁴¹ βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/process/international-energy-charter-2015/1st-anniversary-of-the-hague-ii-conference>, Αλβανία, Αρμενία, Αυστρία, Αφγανιστάν, Βέλγιο, Βοσνία Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Γεωργία, Δανία, Δημοκρατία της Κορέας, ΕΕ και ΕΚΑΕ, Ελβετία, Ελλάδα, Εσθονία, Ζουαζιλάνδη, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ιορδανία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Καζακστάν, Καμπότζη, Κάτω Χώρες, Κίνα, Κιργιστάν, Κολομβία, Κροατία, Κύπρος, Λετονία, Λευκορωσία, Λιθουανία, Λιχτενστάιν, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μαρόκο, Μαυριτανία, Μαυροβούνιο, Μολδαβία, Μογγολία, Μπαγκλαντές, Μπενίν, Μπουρούντι, Νίγηρας, Νορβηγία, Οικονομική Κοινότητα των Χωρών της Δυτικής Αφρικής (ECOWAS), Ουγγαρία, Ουγκάντα, Ουζμπεκιστάν, Ουκρανία, Πακιστάν, Παλαιστίνη, Πολωνία, Πορτογαλία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Ρουάντα, Ρουμανία, Σενεγάλη, Σερβία, Σλοβακία, Σλοβενία, Σουηδία, Τανζανία, Τουρκία, Τουρκμενιστάν, Τσαντ, Τσεχία, Υεμένη, Υεμένη, Φίλιππίνες, Χιλή.

¹⁴² *International Energy Charter*, Frequently Asked Questions, διαθεσιμότητα στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/process/frequently-asked-questions>.

Επίσης, στους στόχους του Χάρτη αναφέρεται ότι συνεκτιμάται ο ρόλος της ενέργειας στην ανάπτυξη κάθε χώρας.¹⁴³ Γίνεται λόγος για τη μείωση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου και την ορθότερη και περιβαλλοντολογικά αποτελεσματικότερη χρήση των ορυκτών καυσίμων.¹⁴⁴ Σημαντική προσθήκη αποτελεί ότι τα κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να επιδιώξουν τους σκοπούς ενισχύοντας τις περιφερειακές ενεργειακές αγορές και βελτιώνοντας τη λειτουργία της παγκόσμιας ενεργειακής αγοράς στους τομείς, που όριζε ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας. Αξιόλογη ρύθμιση, που αντανακλά και τις σύγχρονες εξελίξεις στην αγορά ενέργειας, αποτελεί η ρητά διατυπωμένη ανάγκη της διαφοροποίησης των ενεργειακών πηγών και διαδρόμων.¹⁴⁵

Τα μέλη της Διάσκεψης του Χάρτη Ενέργειας προσδοκούν ότι η υπογραφή του Διεθνούς Χάρτη Ενέργειας θα ενθαρρύνει τα μη μέλη της ΣυνθΧΕ να προσχωρήσουν στη Συνθήκη, παρά το γεγονός ότι η υπογραφή του Διεθνούς Χάρτη Ενέργειας δεν υποχρεώνει τα κράτη να προσχωρήσουν και στη ΣυνθΧΕ. Παρέχεται η δυνατότητα, ωστόσο, στα μέλη, που έχουν υπογράψει το Διεθνή Χάρτη Ενέργειας, να συμμετέχουν ως παρατηρητές στη Διάσκεψη του Χάρτη Ενέργειας και να ενημερωθούν σχετικά με τα οφέλη, τις υποχρεώσεις και το πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας, που προκύπτει από τη ΣυνθΧΕ.¹⁴⁶ Διατάξεις για όργανα δεν ορίζονται στο Διεθνή Ενεργειακό Χάρτη, αλλά ούτε και ο τρόπος λήψης αποφάσεων.

IV.Δ Τρόπος συμμετοχής στα όργανα της ΣυνθΧΕ

IV.Δ.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με τη γενική θεωρία του Δημοσίου Διεθνούς δικαίου,¹⁴⁷ ο τρόπος συμμετοχής των κρατών στο πλαίσιο συνθηκών ή οργανισμών διεθνούς συνεργασίας σχετίζεται, αρχικά, με το γεγονός της εκούσιας βούλησης του κράτους να συμμετάσχει στο διεθνή οργανισμό ή σε συνθήκες. Προβλέπεται, ωστόσο, και η

¹⁴³ Τίτλος I του Διεθνούς Χάρτη Ενέργειας.

¹⁴⁴ Τίτλος I παρ. 3 του Διεθνούς Χάρτη Ενέργειας.

¹⁴⁵ Τίτλος II του Διεθνούς Χάρτη Ενέργειας.

¹⁴⁶ *Energy Charter Secretariat*, International Energy Charter, Agreed text for adoption in The Hague At the Ministerial Conference on the International Energy Charter on 20 May 2015, όπ. παρ. σελ. 21.

¹⁴⁷ Π. Νάσκου Περράκη, Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, I Θεσμική Διάσταση, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα Κομοτηνή 1993, σελ. 26-29· Αν. Μπρεδήμας Διεθνείς Οργανισμοί Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Τεύχος Β, Νομικό Πλαίσιο, Δομή και Λειτουργία, όπ. παρ. σελ 96 επ..

εκούσια αποδοχή της συμμετοχής του κράτους από τον ίδιο τον οργανισμό ή από τα όργανα της Συνθήκης. Η αποδοχή από την πλευρά του οργανισμού υλοποιείται, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, με απόφαση της συνέλευσης, στην οποία συμμετέχουν όλα τα κράτη. Αναφορικά με τις κατηγορίες των μελών διακρίνουμε το πλήρες μέλος, το συνδεδεμένο μέλος και τον παρατηρητή. Πλήρη μέλη είναι αυτά, που υπέγραψαν την ιδρυτική συνθήκη ή προσχώρησαν μεταγενέστερα στο Διεθνή Οργανισμό. Τα πλήρη μέλη θεωρούνται ίσα και συμμετέχουν ισότιμα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ανεξαρτήτως της έκτασης του πληθυσμού τους ή της οικονομικής τους επιφάνειας. Συνδεδεμένα μέλη είναι τα κράτη, που δεν συμμετέχουν στο μηχανισμό λήψης των αποφάσεων, δεν έχουν υπογράψει την ιδρυτική συνθήκη αλλά συμμετέχουν στον οργανισμό με περιορισμένα δικαιώματα βάσει ειδικής συμφωνίας, που υπογράφεται μεταξύ των συνδεδεμένων μελών και του οργανισμού. Αναφορικά με το καθεστώς παρατηρητή, έχει τεθεί ένα πλαίσιο προσδιορισμού των υποχρεώσεων του παρατηρητή με τη σύμβαση της Βιέννης για την εκπροσώπηση των κρατών στις σχέσεις τους με τους διεθνείς οργανισμούς της 14^{ης} Μαρτίου το 1975. Σύμφωνα με τη ανωτέρω σύμβαση, υποχρεώσεις ενός Παρατηρητή αποτελούν:

1. Η βεβαίωση και εκπροσώπηση του κράτους και η εξασφάλιση των συμφερόντων σχετικά με το διεθνή οργανισμό·
2. Η παρακολούθηση των εργασιών του οργανισμού και η συμμετοχή στις συναντήσεις των οργάνων του, καθώς επίσης και η υποβολή σχετικών εκθέσεων στην κυβέρνηση του·
3. Η προαγωγή της συνεργασίας με τον οργανισμό.

Ωστόσο, ο παρατηρητής δεν διαθέτει δικαίωμα ψήφου. Καθεστώς παρατηρητή αναγνωρίζεται σε κράτη, σε εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα¹⁴⁸ αλλά και σε διεθνείς οργανισμούς, (π.χ. Αφρικανική Ένωση, Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούν παρατηρητές του ΟΗΕ). Επίσης, συνήθως πρακτική αποτελεί και η συμμετοχή μη κυβερνητικών οργανώσεων στις εργασίες των Διεθνών Οργανισμών (π.χ. το Ευρωπαϊκό και Κοινωνικό Συμβούλιο (Economic and Social Council, ECOSOC) του ΟΗΕ δέχεται στις συνεδριάσεις του μη κυβερνητικές οργανώσεις).

¹⁴⁸ Παράδειγμα αποτελεί η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, που αποτελεί παρατηρητή στον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών.

IV.Δ.2 ΣυνθΧΕ και Πρωτόκολλο του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα

Στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ, τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί μπορούν να συμμετέχουν με δύο κυρίως τρόπους, είτε να είναι πλήρη μέλη, είτε να είναι παρατηρητές.

Τα πλήρη συμβαλλόμενα μέλη¹⁴⁹ έχουν όλες τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα, που απορρέουν από τη Συνθήκη. Υπό το σημερινό καθεστώς, τα πλήρη μέλη συμμετέχουν στη Διάσκεψη του Χάρτη και στις επιτροπές του Οργανισμού.

Στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί μπορούν να συμμετέχουν και ως παρατηρητές. Μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις κατηγορίες παρατηρητών:

1. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στα συμβαλλόμενα μέρη που έχουν υπογράψει το Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας και δεν έχουν υπογράψει τη ΣυνθΧΕ. Τα ανωτέρω συμβαλλόμενα μέρη θεωρούνται παρατηρητές στη Διάσκεψη του Χάρτη.

2. Η δεύτερη κατηγορία παρατηρητών αναφέρεται στα συμβαλλόμενα μέρη που έχουν υπογράψει το Διεθνές Ενεργειακό Χάρτη και δεν έχουν υπογράψει τη ΣυνθΧΕ. Τα ανωτέρω συμβαλλόμενα μέρη θεωρούνται παρατηρητές στη Διάσκεψη του Χάρτη.

Οι δύο ανωτέρω κατηγορίες αποτελούν σημαντικό τρόπο συμμετοχής, διότι με την υπογραφή των ανωτέρω κειμένων τα μέρη - παρατηρητές εκφράζουν την πολιτική τους βούληση να υποστηρίξουν τις αρχές και τους σκοπούς των δύο πολιτικών διακηρύξεων. Μπορούν να παρακολουθούν και να συμμετέχουν στις συνεδριάσεις της Διάσκεψης του Χάρτη και των επιτροπών του Οργανισμού, χωρίς, όμως, να έχουν δικαίωμα ψήφου.

3. Η τρίτη κατηγορία αναφέρεται στους προσκεκλημένους παρατηρητές. Ο συγκεκριμένος τρόπος αποτελεί την πιο περιορισμένη συμμετοχή μη συμβαλλομένων

¹⁴⁹ Συμβαλλόμενα μέρη αποτελούν: Το Αφγανιστάν, η Αλβανία, η Αρμενία, η Αυστραλία (δεν την έχει επικυρώσει), η Αυστρία, το Αζερμπαϊτζάν, η Λευκορωσία (δεν την έχει επικυρώσει αλλά ισχύει προσωρινά), το Βέλγιο, η Βοσνία – Ερζεγοβίνη, η Βουλγαρία, η Κροατία, η Κύπρος, η Τσέχικη Δημοκρατία, η Δανία, η Εσθονία, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ΕΚΑΕ, η Φιλανδία, η Γαλλία, η Γεωργία, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η Ισλανδία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, το Καζακστάν, το Κιργιστάν, η Λετονία, το Λιχτενστάιν, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Μολδαβία, η Μογγολία, η Ολλανδία, η Νορβηγία (δεν την έχει επικυρώσει), η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, η Ρωσία (δεν την έχει επικυρώσει), η Σλοβακία, η Σλοβενία, η Ισπανία, η Σουηδία, η Ελβετία, το Τατζικιστάν, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Τουρκία, το Τουρκμενιστάν, η Ουκρανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και το Ουζμπεκιστάν.

μέρων στις διαδικασίες της ΣυνθΧΕ.¹⁵⁰ Η συμμετοχή στη Διαδικασία του Χάρτη δεν συνεπάγεται καμία επίσημη δέσμευση, ενώ τα συγκεκριμένα κράτη μπορούν να συμμετέχουν στη Διάσκεψη του Χάρτη, χωρίς δικαίωμα ψήφου μετά από πρόσκληση.¹⁵¹

4. Στην τέταρτη κατηγορία παρατηρητών εντάσσονται διεθνείς οργανισμοί, όπως η Ένωση των Ασιατικών Νοτιανατολικών Χωρών, η Ενεργειακή Συνεργασία των Χωρών της Βαλτικής Θάλασσας, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας των Χωρών της Μαύρης θάλασσας, ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη, ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη στην Ευρώπη, η Οικονομική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη, η Παγκόσμια Τράπεζα, ο ΠΟΕ.¹⁵²

Η διαδικασία προκειμένου ένα κράτος ή ένας διεθνής οργανισμός να συμμετέχει ως παρατηρητής είναι απλή και ταχεία. Ειδικότερα, θα πρέπει να υποβληθεί μία έγγραφη αίτηση στη Γραμματεία του Χάρτη. Η αίτηση προωθείται στη Διάσκεψη του Χάρτη προκειμένου να ληφθεί η τελική απόφαση.

Τα βασικά όργανα, που λειτουργούν στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, είναι η Διάσκεψη (Συνέλευση) του Χάρτη Ενέργειας και η Γραμματεία.

Η Διάσκεψη του Χάρτη Ενέργειας αποτελεί όργανο διαβούλευσης, καθόσον τα συμβαλλόμενα μέρη συνεδριάζουν σε υπουργικό και διπλωματικό επίπεδο,¹⁵³ σε τακτά χρονικά διαστήματα. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος δικαιούται να έχει έναν εκπρόσωπο.

Αναφορικά με τη σύγκληση της Διάσκεψης μπορούμε να διακρίνουμε τις τακτικές και τις έκτακτες συνεδριάσεις. Οι τακτικές συνεδριάσεις διεξάγονται κατά διαστήματα, που καθορίζονται από τη Διάσκεψη του Χάρτη. Η Διάσκεψη του Χάρτη μπορεί να συγκληθεί και εκτάκτως σε ημερομηνίες, που μπορεί να καθορίζει η ίδια ή μετά από γραπτό αίτημα ενός συμβαλλομένου μέρους. Στην περίπτωση της υποβολής αιτήματος για έκτακτη διάσκεψη θα πρέπει το εν λόγω αίτημα να γίνει αποδεκτό από

¹⁵⁰ Προσκεκλημένοι παρατηρητές θεωρούνται, υπό το σημερινό καθεστώς, η Αλγερία, το Μπαχρέιν, η Αίγυπτος, το Ιράν, η Νότια Κορέα, το Κουβέιτ, η Νιγηρία, το κράτος του Ομάν, το Κατάρ, η Σαουδική Αραβία, η Τυνησία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Βενεζουέλα.

¹⁵¹ *Energy Charter Secretariat*, ECT A Reader's Guide, όπ. παρ. σελ. 67.

¹⁵² Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/members-observers>.

¹⁵³ Βλ. σχ. 26th Energy Charter Conference Jointly organised by the Ministry of Energy of Georgia and the Energy Charter Secretariat, 3-4 Δεκεμβρίου 2015, Tbilisi, Γεωργία, διαθέσιμη στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/energy-charter-conference/meetings/26th-energy-charter-conference>.

το ένα τρίτο τουλάχιστον των συμβαλλομένων μερών, εντός έξι εβδομάδων, από τη στιγμή, που θα διαβιβαστεί το αίτημα στα συμβαλλόμενα μέρη από τη γραμματεία.¹⁵⁴

Οι αρμοδιότητες της Διάσκεψης σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων που της έχουν ανατεθεί από τη ΣυνθΧΕ. Ειδικότερα, το εν λόγω όργανο είναι αρμόδιο για τον/την:

1. Παρακολούθηση και εφαρμογή των αρχών του Χάρτη, των διατάξεων της ΣυνθΧΕ και των σχετικών πρωτοκόλλων·

2. Εξέταση και έγκριση προγραμμάτων εργασίας, που εκτελεί η Γραμματεία, καθώς επίσης των ετήσιων λογαριασμών και του προϋπολογισμού της Γραμματείας·

3. Εξέταση και θέσπιση των όρων κάθε συμφωνίας περί έδρας ή άλλης συμφωνίας, συμπεριλαμβανομένων των προνομίων και ασυλιών, που θεωρούνται απαραίτητα για τη Διάσκεψη του Χάρτη και τη Γραμματεία·

4. Ενθάρρυνση της συνεργασίας με σκοπό τη διευκόλυνση και την προώθηση μεταρρυθμίσεων προς την κατεύθυνση της αγοράς και του εκσυγχρονισμού των ενεργειακών τομέων στις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και στην πρώην ΕΣΔΔ, η οικονομία των οποίων βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο·

5. Έγκριση της αρμοδιότητας για τη διαπραγμάτευση των διατάξεων της ΣυνθΧΕ και των πρωτοκόλλων της, καθώς επίσης και για την εξέταση και έγκριση των τροποποιήσεων των σχετικών κειμένων·

6. Προσχώρηση ενός τρίτου κράτους στην ΣυνθΧΕ·

7. Εξέταση και έγκριση των συμφωνιών σύνδεσης·

8. Διορισμό του Γενικού Γραμματέα, ενώ λαμβάνει οποιαδήποτε απόφαση απαιτείται για τη σύσταση και τη λειτουργία της Γραμματείας, συμπεριλαμβανομένης της διάρθρωσης, των βαθμίδων ιεραρχίας του προσωπικού και των όρων απασχόλησης των υπαλλήλων και του λοιπού προσωπικού.

Η Διάσκεψη του Χάρτη αποτελεί κύριο όργανο αλλά μπορεί να συγκροτεί με απόφασή της και επικουρικά όργανα που είναι απαραίτητα για την εκτέλεση των ποικίλων καθηκόντων της. Η Διάσκεψη του Χάρτη προβαίνει, ανά τακτά χρονικά διαστήματα (όχι μεγαλύτερα των πέντε ετών) σε διεξοδική εξέταση των καθηκόντων, που προβλέπονται στην ΣυνθΧΕ, ανάλογα με το βαθμό στον οποίο θα έχουν υλοποιηθεί οι διατάξεις της Συνθήκης και των πρωτοκόλλων της. Στο τέλος κάθε

¹⁵⁴ Άρθρο 34 της ΣυνθΧΕ· *Energy Charter Secretariat*, ECT A Reader's Guide, όπ. παρ. σελ. 59.

εξέτασης, η Διάσκεψη του Χάρτη μπορεί να τροποποιεί ή να καταργεί τα καθήκοντα και να απαλλάσσει τη Γραμματεία του Οργανισμού από συγκεκριμένες αρμοδιότητες.

Το δεύτερο κύριο όργανο είναι η Γραμματεία¹⁵⁵, η οποία αποτελείται από το Γενικό Γραμματέα και το απαραίτητο, για τη λειτουργία της, προσωπικό. Η θητεία του Γενικού Γραμματέα, ο οποίος διορίζεται από τη Διάσκεψη του Χάρτη, διαρκεί πέντε έτη. Αρμοδιότητες της Γραμματείας αποτελούν:

1. Η υποβολή εκθέσεων στη Διάσκεψη του Χάρτη και η παροχή κάθε αναγκαίας συνδρομής για την εκτέλεση των καθηκόντων της·

2. Η διεκπεραίωση των καθηκόντων της, βάσει της Συνθήκης και των σχετικών πρωτοκόλλων της, καθώς και κάθε άλλο καθήκον, το οποίο της αναθέτει η Διάσκεψη του Χάρτη.

Η Γραμματεία μπορεί να προβεί στις διοικητικές και συμβατικές ρυθμίσεις, που απαιτούνται για την ουσιαστική εκτέλεση των καθηκόντων της.

Εκτός, όμως, από τα ανωτέρω κύρια όργανα έχουν συσταθεί και αρκετά επικουρικά για να συνδράμουν στην εκτέλεση των καθηκόντων της Διάσκεψης του Χάρτη.

1. Η ομάδα στρατηγικής (Strategy Group)

Στη συνδιάσκεψη, που πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη, την 9^η Δεκεμβρίου 2000, με απόφαση της Διάσκεψης του Χάρτη, συστάθηκε η ομάδα στρατηγικής του Ενεργειακού Χάρτη. Η απόφαση της Διάσκεψης αποτέλεσε απάντηση στο ενδιαφέρον, που έδειξαν τα συμβαλλόμενα μέρη αναφορικά με τη δημιουργία ενός μόνιμου forum, απαραίτητου για να συζητηθούν θέματα πολιτικής, στρατηγικής, καθώς, επίσης, και οι καινούριες προκλήσεις στον τομέα της ενέργειας. Η συγκεκριμένη επιτροπή λειτουργεί ως ένα πλαίσιο διαλόγου για την επιτάχυνση της αποδοχής και της εφαρμογής της ΣυνθΧΕ, αλλά και για να συζητούνται ευρέως οι τρόποι με τους οποίους θα εκσυγχρονισθεί και θα είναι πιο αποτελεσματική η διαδικασία για τον Ενεργειακό Χάρτη.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Άρθρο 35 της ΣυνθΧΕ.

¹⁵⁶ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/strategy-group>.

2. Ομάδα επενδύσεων του Χάρτη (Investment Group)

Ένα άλλο επικουρικό όργανο αποτελεί η ομάδα επενδύσεων του Χάρτη. Αποτελεί όργανο που ασχολείται με οποιοδήποτε ζήτημα σχετίζεται με τις επενδυτικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ. Βασικές αρμοδιότητες του ανωτέρου οργάνου αποτελούν:

- Η δημιουργία ενός πλαισίου διαλόγου για όλα τα θέματα, που σχετίζονται με επενδυτικές δραστηριότητες·
- Η εξέταση αναφορών και εκθέσεων των κρατών, αναφορικά με το επενδυτικό κλίμα και την αναδιάρθρωση και ιδιωτικοποίηση της επενδυτικής αγοράς ενέργειας·
- Η άσκηση πίεσης στα συμβαλλόμενα μέρη, αναφορικά με τη μείωση των περιορισμών στις επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα·
- Η παροχή εξειδικευμένων συμβουλών και συστάσεων σε συγκεκριμένα κράτη μέλη, αναφορικά με την επενδυτική τους πολιτική στο τομέα της ενέργειας·
- Η παροχή επικαιροποιημένης πληροφόρησης αναφορικά με τις πρόσφατες εξελίξεις στις ενεργειακές επενδυτικές πολιτικές των συμβαλλομένων μερών.¹⁵⁷

3. Η ομάδα εμπορίου και διαμετακόμισης (Trade and Transit Group)

Η ομάδα εμπορίου και διαμετακόμισης του Ενεργειακού Χάρτη συνιστά πλαίσιο διαλόγου και συζήτησης αναφορικά με θέματα, που σχετίζονται με τις διασυνοριακές ροές ενέργειας και καλύπτονται από τις ρυθμίσεις της ΣυνθΧΕ. Αρμοδιότητες της συγκεκριμένης ομάδας αποτελούν:

- Ο έλεγχος και η παροχή βοήθειας στην εφαρμογή των διατάξεων της ΣυνθΧΕ και των σχετικών πρωτοκόλλων, διατυπώνοντας συστάσεις για τη βελτίωση της εφαρμογής από τα κράτη μέλη·
- Η δημιουργία ενός πλαισίου διαλόγου μεταξύ των κρατών μελών αναφορικά με τις ρυθμίσεις του Χάρτη για τις διασυνοριακές ενεργειακές ροές·
- Η υποβολή προτάσεων για την ενίσχυση και την εδραίωση ανοιχτών και ανταγωνιστικών αγορών ενέργειας.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/investment-group>.

4. Η Επιτροπή προϋπολογισμού (Budget Committee)

Η επιτροπή προϋπολογισμού παρέχει πληροφορίες και συμβουλές στη Διάσκεψη του Χάρτη αναφορικά με θέματα, που σχετίζονται με την οικονομική διοίκηση και διαχείριση της Γραμματείας. Αρμοδιότητες της αποτελούν:

- Η παροχή γνωμοδότησης προκειμένου να εγκριθούν από τη Διάσκεψη, ο ετήσιος και οι συμπληρωματικοί προϋπολογισμοί της Γραμματείας;
- Η εκτέλεση αρμοδιοτήτων που ανατίθενται σε αυτήν από τη Διάσκεψη του Χάρτη.

Κάθε κράτος μέλος συμμετέχει στην Επιτροπή με ένα εκπρόσωπό του, ενώ μπορεί να εξουσιοδοτηθεί από τη Διάσκεψη για να λάβει αποφάσεις εκ μέρους της. Οι αποφάσεις που μπορούν να ληφθούν από την Επιτροπή Προϋπολογισμού αντί της Διάσκεψης του Χάρτη, αφορούν την εξέταση και την έγκριση των ετήσιων λογαριασμών και των προϋπολογισμών της Γραμματείας. Ο Γενικός Γραμματέας του Χάρτη παρέχει στην Επιτροπή όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για να εκτελέσει προσηκόντως τα καθήκοντά της.¹⁵⁹

5. Η ομάδα εργασίας για τα διαδικαστικά θέματα (Procedural Group)

Η ομάδα εργασίας για τα διαδικαστικά θέματα απαρτίζεται από εκπροσώπους όλων των κρατών μελών, που έχουν υπογράψει τη ΣυνθΧΕ και επιθυμούν να συμμετέχουν στη συγκεκριμένη ομάδα εργασίας. Ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 2014, μετά από την έγκριση της Διάσκεψης του Χάρτη. Η ομάδα εργασίας για τα διαδικαστικά θέματα προετοιμάζει και προτείνει μια αναθεωρημένη και επικαιροποιημένη έκδοση των διαδικαστικών κανόνων της Διάσκεψης του Ενεργειακού Χάρτη συμπεριλαμβανόμενων και των δικαιωμάτων ψηφοφορίας. Επίσης, προτείνει κανόνες για τον διορισμό του Γραμματέα του Ενεργειακού Χάρτη και του Αναπληρωτή Γραμματέα.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/investment-group>.

¹⁵⁹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/budget-committee>.

¹⁶⁰ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/procedural-issues>.

6. Η συμβουλευτική νομική επιτροπή (Legal Advisory Group)

Η συμβουλευτική νομική επιτροπή αποτελείται από νομικούς των κρατών μελών, που επιθυμούν να συμμετέχουν στην Επιτροπή. Στόχος του προέδρου της Επιτροπής είναι να συμπεριλαμβάνονται στη συγκεκριμένη επιτροπή εκπρόσωποι όλων των νομικών συστημάτων. Αρμοδιότητες της επιτροπής αποτελούν:

- Η ανάλυση και ερμηνεία των διατάξεων και των άρθρων της ΣυνθΧΕ·
- Η παροχή νομικών συμβουλών και γνωμοδοτήσεων σχετικά με θέματα που τίθενται από τον Πρόεδρο της Επιτροπής ή τον Πρόεδρο μιας ομάδας εργασίας.¹⁶¹

7. Συμβουλευτική ομάδα για τη βιομηχανία (Industry Advisory Group)

Η συμβουλευτική ομάδα για τη βιομηχανία ιδρύθηκε από τη Διάσκεψη του Ενεργειακού Χάρτη το έτος 2004, προκειμένου να ενισχύσει τις επαφές με τη βιομηχανία και να ενδυναμώσει το διάλογο με τον ιδιωτικό τομέα στο πλαίσιο της διαδικασίας του Ενεργειακού Χάρτη. Στόχος της αποτελεί η βελτίωση του επιχειρηματικού και επενδυτικού κλίματος. Η συγκεκριμένη ομάδα αποτελεί συμβουλευτικό όργανο και παρέχει συμβουλές σχετικά με τις επενδύσεις στην ενέργεια, τις διασυνοριακές ροές ενέργειας και την ενεργειακή αποδοτικότητα.¹⁶²

8. Νομική συμβουλευτική επιχειρησιακή ομάδα (Legal Advisory Task Force)

Η νομική συμβουλευτική επιχειρησιακή ομάδα ιδρύθηκε από τη Γραμματεία για να συμβάλλει στο σχεδιασμό προτύπων συμφωνιών στον τομέα των δικτύων και των αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ομάδας συζητούνται βελτιώσεις των μηχανισμών επίλυσης διαφορών της ΣυνθΧΕ, καθώς και το περιεχόμενο όρων και ρητρών, που τίθενται στο πλαίσιο επενδυτικών συμφωνιών. Η συγκεκριμένη ομάδα αποτελείται από νομικούς, που εργάζονται σε εταιρίες, οι

¹⁶¹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/legal-advisory-committee>.

¹⁶² Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/industry-advisory-panel>.

οποίες δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας και με την τεχνογνωσία τους συμβάλλουν στην διευθέτηση ζητημάτων που εμφανίζονται στην αγορά ενέργειας.¹⁶³

9. Η ομάδα εργασίας για την ενεργειακή αποτελεσματικότητα (Energy Efficiency Group)

Η ομάδα εργασίας του Χάρτη για την ενεργειακή αποτελεσματικότητα και για θέματα που σχετίζονται με το περιβάλλον αποτελεί το θεσμικό όργανο που ασχολείται με θέματα ενεργειακής αποδοτικότητας. Η εν λόγω ομάδα εργασίας αποτελεί σημαντικό χώρο διαλόγου για συνεργασία. Πολλές οικονομίες, υπό καθεστώς μετάβασης, έχουν αναπτύξει, μέσω της ανωτέρω ομάδας, πολιτικές νομοθετώντας και λαμβάνοντας μέτρα στον τομέα της ενεργειακής αποδοτικότητας.

Αναφορικά με τον τρόπο λήψεως αποφάσεως διαπιστώνουμε ότι απαιτείται ομοφωνία των παρόντων μελών όταν οι αποφάσεις της Διάσκεψης του Χάρτη αφορούν τα ακόλουθα θέματα¹⁶⁴:

- α) Την έγκριση τροποποιήσεων της ΣυνθΧΕ, εκτός των τροποποιήσεων των άρθρων 34 και 35 που αφορούν τις διατάξεις των οργάνων·
- β) Την έγκριση της προσχώρησης στην Συνθήκη, κρατών ή οργανισμών περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης·
- γ) Την εντολή διαπραγμάτευσης και την έγκριση ή έκδοση των κειμένων των συμφωνιών σύνδεσης·
- δ) Την έγκριση τροποποιήσεων των παραρτημάτων αναφορικά με τα ενεργειακά προϊόντα·
- ε) Την έγκριση τεχνικών αλλαγών των παραρτημάτων της Συνθήκης· και
- στ) Την έγκριση του διορισμού μελών των ειδικών επιτροπών από τον Γενικό Γραμματέα.

Στα υπόλοιπα θέματα τίθεται ο κανόνας της συναίνεσης. Η διαφορά μεταξύ συναίνεσης και ομοφωνίας είναι ότι στην περίπτωση της συναίνεσης τα συμβαλλόμενα μέρη διαβουλεύονται για να επιτευχθεί η συμφωνία ενώ στην περίπτωση της ομοφωνίας απαιτείται υποχρέωση επίτευξης συμφωνίας. Εάν, όμως

¹⁶³ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/legal-advisory-task-force>.

¹⁶⁴ Άρθρο 36 της ΣυνθΧΕ.

δεν μπορεί να επιτευχθεί συμφωνία με συναίνεση, τότε τίθενται ειδικές ρυθμίσεις για να διευκολυνθεί η εξεύρεση κοινής λύσης.

Ειδικότερα, αποφάσεις που αναφέρονται σε θέματα προϋπολογισμού (σχετικά με τους ετήσιους λογαριασμούς και τον προϋπολογισμό)¹⁶⁵ μπορούν να ληφθούν με ειδική πλειοψηφία των συμβαλλομένων μερών, των οποίων οι εισφορές αντιπροσωπεύουν τα τρία τέταρτα των συνολικών εισφορών. Στην ανωτέρω περίπτωση, με άλλα λόγια, τίθεται ένα διπλό κριτήριο, η πλειοψηφία των κρατών μελών και επίσης εάν τα κράτη μέλη αντιστοιχούν στα τρία τέταρτα των συνολικών καταβαλλόμενων εισφορών.

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος συνεισφέρει στον ετήσιο προϋπολογισμό του Οργανισμού σύμφωνα με την ικανότητα πληρωμής του. Οι εισφορές των συμβαλλομένων μερών καθορίζονται, ετησίως, από τη Γραμματεία του Οργανισμού βάσει των ποσοστιαίων εισφορών της τελευταίας διαθέσιμης κανονικής κλίμακας προϋπολογισμού των Ηνωμένων Εθνών.¹⁶⁶

Επίσης, αποφάσεις της Διάσκεψης του Χάρτη, που αναφέρονται στη σταδιακή εξέταση των καθηκόντων και στην υλοποίηση των διατάξεων της Συνθήκης και των σχετικών πρωτοκόλλων λαμβάνονται με πλειοψηφία των τριών τετάρτων των συμβαλλομένων μερών.¹⁶⁷ Η ανωτέρω εξέταση διενεργείται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, τα οποία δεν πρέπει να υπερβαίνουν το χρονικό διάστημα των πέντε ετών.

Οι υπόλοιπες αποφάσεις λαμβάνονται με την πλειοψηφία των τριών τετάρτων των συμβαλλομένων μερών, στο πλαίσιο της λειτουργίας της Διάσκεψης του Χάρτη. Ωστόσο, η πλειοψηφία τριών τετάρτων των συμβαλλομένων μερών αναφέρεται στα μέρη που παρίστανται και λαμβάνουν μέρος στην ψηφοφορία κατά τη συνεδρίαση της Διάσκεψης του Χάρτη, στην οποία αποφασίζονται τα σχετικά θέματα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι για να μην δημιουργούνται φαινόμενα περιορισμένης συμμετοχής των μερών στις διαδικασίες ψήφισης, η ΣυνθΧΕ ορίζει ότι με εξαίρεση τις αποφάσεις, που λαμβάνονται για τους ετήσιους λογαριασμούς και τον

¹⁶⁵ Άρθρο 34 παρ. 3 στοιχ. ε της ΣυνθΧΕ.

¹⁶⁶ *Energy Charter Secretariat*, ECT, A Reader's Guide, όπ. παρ. σελ. 61 και Παράρτημα Β της ΣυνθΧΕ: *United Nations Secretariat*, Assessment of Member States' advances to the Working Capital Fund for the biennium 2016-2017 and contributions to the United Nations regular budget for 2016 ST/ADM/SER.B/932 28 December 2015, σελ. 9.

¹⁶⁷ Άρθρο 34 παρ. 7 της ΣυνθΧΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 36 παρ. 3 της ΣυνθΧΕ.

προϋπολογισμό, καμία απόφαση δεν θα είναι έγκυρη χωρίς την υποστήριξη της απλής πλειοψηφίας των συμβαλλομένων μερών.¹⁶⁸

Τίθενται, επίσης, ορισμένοι κανόνες σχετικά με τον τρόπο ψηφοφορίας. Ειδικότερα, ένας οργανισμός περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης, όταν ψηφίζει, διαθέτει αριθμό ψήφων ίσο προς τον αριθμό των κρατών μελών του, που είναι συμβαλλόμενα μέρη συνθήκης, με την προϋπόθεση ότι ο εν λόγω οργανισμός δεν ασκεί το δικαίωμα ψήφου του εάν τα κράτη μέλη του ασκήσουν το δικό τους, και αντιστρόφως. Ενώ στην περίπτωση συνεχών καθυστερήσεων, όσον αφορά την εκπλήρωση των οικονομικών υποχρεώσεων ενός συμβαλλομένου μέρους, στο πλαίσιο της Συνθήκης, η Διάσκεψη του Χάρτη δύναται να αναστείλει εξ ολοκλήρου ή εν μέρει τα δικαιώματα ψήφου του εν λόγω συμβαλλομένου μέρους.

V. Νομική φύση του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Χάρτη, της ΣυνθΧΕ και του Διεθνούς Ενεργειακού Χάρτη

Αναφορικά με τη νομική φύση του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Χάρτη και του Διεθνούς Ενεργειακού Χάρτη δεν τίθενται αμφισβητήσεις ότι αποτελούν πολιτικές διακηρύξεις (soft law). Ειδικότερα, δεν απορρέουν από το κείμενό τους νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις. Οι διατάξεις είναι γενικής φύσης, θέτουν κατευθυντήριες αρχές και προτείνουν μέσα, έτσι ώστε τα κράτη να προωθήσουν τους ανωτέρω στόχους. Η έννοια του soft law έχει πολυποίκιλη σημασία. Από νομοθετικής απόψεως, αποτελεί έννοια, που δεν σχετίζεται με νομικά δεσμευτικά εργαλεία. Περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, δηλώσεις, διακηρύξεις, συστάσεις.¹⁶⁹ Αν και η έννοια του soft law σχετίζεται με μη δεσμευτικά μέσα, ο ρόλος του είναι ιδιαίτερα σημαντικός στη διαδικασία σύναψης μιας πολυμερούς συνθήκης. Ειδικότερα, αποτελεί ένα προστάδιο, που δημιουργεί προϋποθέσεις για τη σύναψη πολυμερών συνθηκών.¹⁷⁰ Επιπροσθέτως, ο ρόλος του soft law επεκτείνεται και στην εφαρμογή

¹⁶⁸ Άρθρο 36 παρ. 6 της ΣυνθΧΕ.

¹⁶⁹ *A. Boyle, Soft Law in International Law - Making*, στο M. Evans (ed.) *International Law*, Τέταρτη Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2014, σελ. 119, ειδικά 120.

¹⁷⁰ Ως παράδειγμα της συγκεκριμένης λειτουργίας του soft law δύναται να αναφερθεί η Διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του 1948, η οποία υιοθετήθηκε αρκετά χρόνια πριν από τα σύμφωνα του 1966, για τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα.

και την ερμηνεία μιας διεθνούς συνθήκης. Η ανωτέρω λειτουργία του καταδεικνύεται μέσω των ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ.¹⁷¹

Πέρα από τους ανωτέρω ρόλους που διαδραματίζει το soft law ως ένα σύνολο αρχών, συστάσεων και κανόνων χωρίς δεσμευτικές συνέπειες, είναι σημαντικό να επικεντρωθούμε και στο χαρακτήρα της συγκεκριμένης ρύθμισης - διάταξης, η οποία εντάσσεται σε μια διεθνή συνθήκη. Στην περίπτωση αυτή διακρίνουμε μεταξύ κανόνων, που θέτουν ειδικές και σαφείς δεσμεύσεις και μπορούν να χαρακτηριστούν hard law και κανόνων, οι οποίοι θέτουν αρχές ή γενικές δεσμεύσεις αφήνοντας μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια στα συμβαλλόμενα, σε μια συνθήκη, μέρη (soft law). Με άλλα λόγια οι υποχρεώσεις soft law, που τίθενται στα συμβαλλόμενα μέρη μιας διεθνούς συνθήκης, δεν επιβάλλουν πραγματικές και ουσιαστικές δεσμεύσεις, παρά το γεγονός ότι εντάσσονται στο πλαίσιο μιας διεθνούς συνθήκης.¹⁷²

Το soft law, στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις, μέσω των διακηρύξεων και των ψηφισμάτων διεθνών οργανισμών, εξελίσσει τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου και ειδικότερα αυτές που δεν εδράζονται στο εθνικό δίκαιο.¹⁷³

Η σχέση του soft law με το διεθνές εθιμικό δίκαιο παρουσιάζει ιδιαιτερότητες. Ειδικότερα, η χρησιμοποίηση του soft law ως απόδειξη της πρακτικής των κρατών ή της πεποίθησης δικαίου εξαρτάται από διάφορες παραμέτρους. Η υιοθέτηση ενός ψηφίσματος με συναίνεση ή με ομόφωνη ψήφο μπορεί να έχει βαρύνουσα σημασία σε σχέση με ένα ψήφισμα, που υιοθετείται με ειδική πλειοψηφία και δεν συμμετέχουν στην υιοθέτηση του, κράτη που επηρεάζουν την πρακτική ή την πεποίθηση δικαίου ενός, υπό διαμόρφωση, εθιμικού κανόνα δικαίου.¹⁷⁴

Πιο ενδιαφέρουσα παρουσιάζεται η ΣυνθΧΕ. Πρώτον, πρόκειται για πολυμερή συνθήκη, καθόσον τα συμβαλλόμενα μέρη είναι περισσότερα από δύο.

Δεύτερον, η ΣυνθΧΕ αποτελεί ανοιχτή συνθήκη, καθόσον μπορεί να προσχωρήσει οποιοδήποτε κράτος ή οργανισμός περιφερειακής οικονομικής

¹⁷¹ Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών 2625/1970 της 24.10.1970, «Διακήρυξη για τις αρχές του διεθνούς δικαίου σχετικά με τις φιλικές σχέσεις και τη συνεργασία μεταξύ κρατών σύμφωνα με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών».

¹⁷² Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992, Annex I, Rio Declaration on Environment and Development 1992, Principle 15.

¹⁷³ A. Boyle, Soft Law in International Law - Making, στο M. Evans (ed.) International Law, όπ. παρ. σελ. 119, ειδικά 128-129.

¹⁷⁴ A. Boyle, Soft Law in International Law - Making, στο M. Evans (ed.) International Law, όπ. παρ. σελ. 119, ειδικά 131, Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, 3281/1974 της 12.12.1974, «Charter of Economic Rights and Duties of States».

ολοκλήρωσης.¹⁷⁵ Η διαδικασία της προσχώρησης απαιτεί, αρχικά, αίτηση του ενδιαφερομένου κράτους ή του περιφερειακού οργανισμού οικονομικής ολοκλήρωσης στη Διάσκεψη του Χάρτη και στη Γραμματεία του Οργανισμού. Η αίτηση υποβάλλεται σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη για να διατυπώσουν τη γνώμη τους.

Εάν τα συμβαλλόμενα μέρη συναινούν στην προσχώρηση, η Διάσκεψη του Χάρτη καλεί το ενδιαφερόμενο κράτος ή οργανισμό να υπογράψει τη Συνθήκη. Αυτή είναι μια πιο χρονοβόρα διαδικασία, δεδομένου ότι θα πρέπει, αρχικά, να εκτιμηθεί η συμβατότητα (μέσω υποβολής σχετικών εκθέσεων) της νομοθεσίας (του κράτους ή του οργανισμού) με τις διατάξεις της Συνθήκης. Μόλις οι σχετικές εκθέσεις έχουν εγκριθεί από τη Διάσκεψη του Χάρτη Ενέργειας, το υποψήφιο μέρος καλείται να προσχωρήσει στη Συνθήκη. Η συγκεκριμένη απόφαση της Διάσκεψης του Χάρτη, που ανακοινώνεται στον εκπρόσωπο του ενδιαφερομένου μέρους από το Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού, περιέχει τους όρους και τις προϋποθέσεις, που πρέπει να εκπληρωθούν για να ολοκληρωθεί η διαδικασία προσχώρησης. Το ενδιαφερόμενο μέρος αποστέλλει απάντηση στον Γενικό Γραμματέα δηλώνοντας την πρόθεση του να προσχωρήσει στον Οργανισμό. Το τελικό στάδιο της διαδικασίας προσχώρησης αποτελεί η επικύρωση των σχετικών κειμένων του Οργανισμού και η κατάθεση του εγγράφου επικύρωσης στα αρμόδια όργανα.¹⁷⁶

Τρίτον, θεσπίζεται η ρητή απαγόρευση των επιφυλάξεων. Ειδικότερα τα τρίτα κράτη ή οργανισμοί, που επιθυμούν να προσχωρήσουν στη Συνθήκη θα πρέπει να αποδεχτούν όλες τις διατάξεις της Συνθήκης, ως σύνολο.¹⁷⁷ Ενισχυτικό στοιχείο του τρίτου χαρακτηριστικού αποτελεί το γεγονός ότι τα παραρτήματα της Συνθήκης και οι αποφάσεις, που τίθενται στο παράρτημα της τελικής πράξης της Διάσκεψης για τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας, που υπεγράφησαν στη Λισαβόνα στις 17 Δεκεμβρίου 1994, αποτελούν αναπόσπαστα μέρη της συνθήκης.¹⁷⁸ Ωστόσο, στα παραρτήματα τίθενται εξαιρέσεις, ενώ τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν προβεί σε ερμηνευτικές δηλώσεις¹⁷⁹ προκειμένου να αποσαφηνίσουν έννοιες και υποχρεώσεις, που αποδυναμώνουν την ρητή διάταξη περί απαγόρευσης των επιφυλάξεων.

¹⁷⁵ Άρθρο 41 της Συνθήκης.

¹⁷⁶ *Energy Charter Secretariat*, ECT A Reader's Guide, όπ. παρ. σελ. 73-76.

¹⁷⁷ Άρθρο 46 της Συνθήκης.

¹⁷⁸ Άρθρο 48 της Συνθήκης.

¹⁷⁹ Τελική πράξη της διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας - Δήλωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη γραμματεία του Χάρτη Ενέργειας σύμφωνα με το άρθρο 26 παράγραφος 3 στοιχείο β) σημείο ii) της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας (EE L 380 της 31.12.1994 σ. 3 – 23).

Τέταρτον, αποτελεί γεγονός ότι η ΣυνθΧΕ εφαρμόζεται στα εδάφη των συμβαλλομένων μερών (χωρική εφαρμογή). Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις, που εφαρμόζεται και σε άλλα εδάφη. Ειδικότερα, κράτος ή οργανισμός περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης μπορεί, κατά τη στιγμή της υπογραφής, κύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης, να προβεί σε δήλωση, που κατατίθεται στο θεματοφύλακα, ότι η δεσμευτική ισχύς της Συνθήκης θα εκτείνεται σε όλα τα εδάφη ή σε ένα ή σε περισσότερα από αυτά.¹⁸⁰ Επίσης, κάθε συμβαλλόμενο μέρος έχει τη δυνατότητα, σε μεταγενέστερη ημερομηνία, με δήλωση που κατατίθεται στο θεματοφύλακα, να επεκτείνει τη δεσμευτική ισχύ της Συνθήκης σε άλλα εδάφη που καθορίζονται στη δήλωση.¹⁸¹ Οι ανωτέρω δηλώσεις ανακαλούνται με κοινοποίηση στο θεματοφύλακα.

Πέμπτον, τίθενται κανόνες προκειμένου να επιλύεται το φαινόμενο της σύγκρουσης των συνθηκών (χρονική εφαρμογή). Ειδικότερα εάν ένα ή περισσότερα συμβαλλόμενα μέρη έχουν συνάψει, προηγουμένως, ή συνάψουν αργότερα διεθνή συμφωνία για θέματα που αφορούν την προστασία και την προαγωγή των επενδύσεων και της επίλυσης των διαφορών, καμιά διάταξη των συγκεκριμένων συμφωνιών δεν ερμηνεύεται ως απόκλιση από οποιαδήποτε σχετική διάταξη της ΣυνθΧΕ και το αντίστροφο, όταν οι επίμαχες διατάξεις είναι πιο ευνοϊκές για τον επενδυτή ή την επένδυση.¹⁸²

Έκτον, η τροποποίηση της ΣυνθΧΕ απαιτεί την πρωτοβουλία των συμβαλλομένων μερών. Ως εκ τούτου, κάθε συμβαλλόμενο μέρος δύναται να προτείνει τροποποιήσεις της ΣυνθΧΕ. Εν συνεχεία, το κείμενο της τροποποίησης ανακοινώνεται στα συμβαλλόμενα μέρη, μέσω της Γραμματείας τουλάχιστον τρεις μήνες, πριν από την ημερομηνία κατά την οποία προτείνεται προς έγκριση από τη Διάσκεψη του Χάρτη. Οι τροποποιήσεις της συνθήκης, τα κείμενα των οποίων έχουν εγκριθεί από τη Διάσκεψη του Χάρτη, ανακοινώνονται από τη Γραμματεία στο θεματοφύλακα, ο οποίος τις υποβάλλει σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη προς κύρωση, αποδοχή ή έγκριση. Σε ένα τελικό στάδιο οι πράξεις κύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης τροποποιήσεων της Συνθήκης κατατίθενται στο θεματοφύλακα. Οι τροποποιήσεις τίθενται σε ισχύ, μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, που τις έχουν κυρώσει,

¹⁸⁰ Άρθρο 40 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

¹⁸¹ Άρθρο 40 παρ. 2 της ΣυνθΧΕ.

¹⁸² Άρθρο 16 της ΣυνθΧΕ. Η συγκεκριμένη διάταξη δεν ισχύει στο πλαίσιο της Συνθήκης «Treaty between Norway, the USA, Denmark, France, Italy, Japan, the Netherlands, Great Britain and Ireland and the British Overseas Dominions and Sweden with regard to Svalbard».

αποδεχθεί ή εγκρίνει την ενενηκοστή ημέρα από την κατάθεση στο θεματοφύλακα των πράξεων, που αντιστοιχούν στα τρία τέταρτα, τουλάχιστον, των συμβαλλομένων μερών. Στη συνέχεια, οι τροποποιήσεις τίθενται σε ισχύ για οποιοδήποτε άλλο συμβαλλόμενο μέρος την ενενηκοστή ημέρα μετά την κατάθεση της πράξης κύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης των τροποποιήσεων.¹⁸³

Έβδομον, η ΣυνθΧΕ παρέχει δυνατότητες διεθνούς συνεργασίας σε μη μέλη της, καθόσον τα ζητήματα της ενέργειας διακρίνονται για την παγκόσμια εμβέλειά τους. Στόχευση της ΣυνθΧΕ αποτελεί η γεωγραφική εξάπλωσή της, μέσω της διεθνούς συνεργασίας με μη κράτη μέλη.¹⁸⁴ Δύο είναι, κυρίως, οι τρόποι με τους οποίους ένα μη μέλος μπορεί να συνεργαστεί με τα όργανα της ΣυνθΧΕ:

1. Το μη μέλος μπορεί να συμμετέχει στις εργασίες της Συνθήκης ως παρατηρητής:

2. Το μη μέλος μπορεί να συμμετέχει ως συνδεδεμένο μέλος. Η συμφωνία σύνδεσης ως μέσο συμμετοχής ενός κράτους υποδηλώνει την μη πλήρη συμμετοχή του. Ο στόχος της συμφωνίας σύνδεσης είναι το συνδεδεμένο κράτος να μπορέσει σταδιακά να προσαρμοστεί στους σκοπούς, που επιβάλλει η συνθήκη, προκειμένου σε ένα μεταγενέστερο χρονικό σημείο και μετά την παρέλευση επαρκούς χρονικού διαστήματος να προσχωρήσει στη ΣυνθΧΕ και να αποτελεί, εφεξής, πλήρες μέλος της ΣυνθΧΕ. Στο ανωτέρω πλαίσιο, η Διάσκεψη του Χάρτη μπορεί να επιτρέψει τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων για συμφωνίες σύνδεσης με κράτη ή οργανισμούς περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης ή με διεθνείς οργανισμούς, για την προώθηση των στόχων και αρχών Οργανισμού. Οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του συνδεδεμένου κράτους προσδιορίζονται από τη συμφωνία σύνδεσης και αντανακλούν ένα πλήθος παραγόντων, που συνεκτιμώνται, όπως οι ιδιαιτερότητες της ενεργειακής αγοράς του συνδεδεμένου μέλους.¹⁸⁵

Όγδοον, η ΣυνθΧΕ παρέχει δικαίωμα αποχώρησης, το οποίο δύναται να ενεργοποιηθεί μετά την παρέλευση πενταετίας, από την ημερομηνία που η Συνθήκη άρχισε να ισχύει για το ενδιαφερόμενο συμβαλλόμενο μέρος. Ως εκ τούτου, μετά την παρέλευση του ανωτέρου χρονικού διαστήματος, το συμβαλλόμενο μέρος μπορεί, ανά πάσα στιγμή, να κοινοποιήσει εγγράφως στο θεματοφύλακα την αποχώρησή του από τη Συνθήκη. Η χρονική ισχύς της αποχώρησης αποτελεί ζήτημα που σχετίζεται

¹⁸³ Άρθρο 42 της ΣυνθΧΕ.

¹⁸⁴ *Energy Charter Secretariat*, ECT, A Reader's Guide, όπ. παρ. σελ. 64.

¹⁸⁵ Άρθρο 43 της ΣυνθΧΕ.

με τις υποχρεώσεις του κράτους που αποχωρεί, με την έννοια ότι θα πρέπει η αποχώρηση να ενεργοποιηθεί μετά την παρέλευση ενός χρονικού διαστήματος. Ως εκ τούτου, η αποχώρηση αρχίζει να ισχύει από τη λήξη ενός έτους μετά την ημερομηνία παραλαβής της κοινοποίησης από το θεματοφύλακα ή σε μεταγενέστερη ημερομηνία, που προσδιορίζεται στην κοινοποίηση αποχώρησης. Σημαντική ρύθμιση, που συμβάλλει στην προώθηση των επενδύσεων στον τομέα της ενέργειας, αποτελεί η ρύθμιση, που ορίζει ότι οι υποχρεώσεις του συμβαλλόμενου μέρους, που αποχωρεί, εξακολουθούν να ισχύουν για τις επενδύσεις για χρονική περίοδο 20 ετών. Αναφορικά με τα πρωτόκολλα στα οποία συμμετέχει ένα συμβαλλόμενο μέρος, ορίζεται ότι αυτά παύουν να ισχύουν για το εν λόγω συμβαλλόμενο μέρος από την ημερομηνία, κατά την οποία αρχίζει να ισχύει η αποχώρησή του. Στις 31 Δεκεμβρίου του 2014, η Ιταλία κοινοποίησε, επισήμως, την αποχώρησή της από τη ΣυνθΧΕ.¹⁸⁶ Αν και η συγκεκριμένη ενέργεια της Ιταλικής Κυβέρνησης ήταν σύννομη και σύμφωνη με το άρθρο 47 της ΣυνθΧΕ, η συγκεκριμένη αποχώρηση αποτέλεσε μια σοβαρή ανατροπή στις προσπάθειες για να εφαρμοστούν, σε μεγαλύτερη γεωγραφική κλίμακα, οι αρχές που εμπεριέχονται στη Συνθήκη.¹⁸⁷

Ένατον, η ΣυνθΧΕ προβλέπει, ρητώς, στο άρθρο 45 ΣυνθΧΕ την προσωρινή εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης πριν από την επικύρωσή της, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω εφαρμογή είναι συμβατή με την εσωτερική έννομη τάξη του ενδιαφερομένου μέρους. Κάθε υπογράφων μέρος της ΣυνθΧΕ έχει το δικαίωμα, κατά την υπογραφή της σύμβασης, να δηλώσει ότι δεν είναι σε θέση να αποδεχθεί προσωρινή εφαρμογή.¹⁸⁸

Είναι γνωστό ότι η διαδικασία σύναψης μιας διεθνούς συνθήκης περιλαμβάνει τη διαπραγμάτευση, την υιοθέτηση, την υπογραφή, την επικύρωση και τη θέση σε ισχύ. Η υπογραφή της συνθήκης δεν επιβάλλει υποχρέωση για την τελική επικύρωση της διεθνούς συνθήκης. Επίσης, οι διεθνείς συνθήκες δεν παράγουν νομικά αποτελέσματα πριν τη θέση τους σε ισχύ. Η προβλεπόμενη, από τις διεθνείς συνθήκες, δυνατότητα προσωρινής εφαρμογής τους είναι σημαντική στις περιπτώσεις

¹⁸⁶ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/members-observers/countries/italy>.

¹⁸⁷ *Energy Charter Secretariat*, Energy Charter Annual Report 2015, Βρυξέλλες 2016, σελ. 2.

¹⁸⁸ Δηλώσεις μη προσωρινής εφαρμογής της ΣυνθΧΕ έχουν υποβληθεί από την Αυστραλία, την Ισλανδία, την Ιαπωνία και τη Νορβηγία.

δυσκολίας (λόγω του παρατεταμένου χρονικού διαστήματος) εκπλήρωσης των προϋποθέσεων θέσης σε ισχύ των συνθηκών.¹⁸⁹

Το άρθρο 25 της Συμβάσεως της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών προβλέπει ότι μπορεί να εφαρμοστεί μια συνθήκη ή τμήμα αυτής, προσωρινά μέχρι τη θέση της σε ισχύ, αν η συνθήκη το προβλέπει ή τα μέρη δεν έχουν συμφωνήσει διαφορετικά. Το άρθρο 25, ωστόσο, δεν ορίζει την ουσία της προσωρινής εφαρμογής ή τις ειδικές υποχρεώσεις, που επιβάλλονται στα συμβαλλόμενα μέρη, κατά το χρονικό διάστημα προσωρινής εφαρμογής. Αντίθετα, παρέχει στα συμβαλλόμενα μέρη ευρεία διακριτική ευχέρεια να διαμορφώσουν το συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο θα καταστεί δυνατή η προσωρινή εφαρμογή της επίμαχης συνθήκης.¹⁹⁰

Η παρ 1 του άρθρου 45 της ΣυνθΧΕ θέτει τον γενικό κανόνα της προσωρινής εφαρμογής, σύμφωνα με τον οποίο η ΣυνθΧΕ εφαρμόζεται προσωρινά συμπεριλαμβανομένων και των διατάξεων περί προστασίας των επενδύσεων. Το συμβαλλόμενο μέρος δύναται να αρνηθεί την προσωρινή εφαρμογή της ΣυνθΧΕ σε τρεις περιπτώσεις. Πρώτον, όταν η διαδικασία της προσωρινής εφαρμογής δεν είναι συμβατή με το Σύνταγμα, τους νόμους και τους κανονισμούς του κράτους. Δεύτερον, όταν το κράτος ή ο οργανισμός, που υπογράφει τη ΣυνθΧΕ, υποβάλει στο θεματοφύλακα δήλωση ότι δεν είναι σε θέση να αποδεχθεί την προσωρινή εφαρμογή.¹⁹¹ Ωστόσο, παρά την υποβολή της ανωτέρω δήλωσης περί μη προσωρινής εφαρμογής, το υπογράφον μέρος εφαρμόζει προσωρινά το μέρος VII (Διαρθρωτικά και θεσμικά θέματα) έως ότου τεθεί σε ισχύ η Συνθήκη. Ειδικότερα, στην περίπτωση του αποκλεισμού της προσωρινής εφαρμογής, οι θεσμικές διατάξεις της ΣυνθΧΕ (π.χ. σχετικά με τη συμμετοχή στη Διάσκεψη του Χάρτη, τα δικαιώματα ψήφου, τον προϋπολογισμό) εξακολουθούν να ισχύουν, υπό την προϋπόθεση ότι αυτό δεν έρχεται σε αντίθεση με τους νόμους και τους κανονισμούς του υπογράφοντος μέρους.¹⁹² Με τη συγκεκριμένη εξαίρεση - ρύθμιση επιτρέπεται σε ένα υπογράφον μέρος να συμμετέχει στις διαπραγματεύσεις των πρωτοκόλλων και δηλώσεων της ΣυνθΧΕ, ακόμη και στην περίπτωση που έχει αρνηθεί τη προσωρινή εφαρμογή της Συνθήκης.

¹⁸⁹ *M. Polkinghorn, L. Gouiffes*, Provisional Application of the Energy Charter Treaty: The Conundrum, σε *Graham Coop* (ed.) *Energy Dispute Resolution: Protection, Transit and the Energy Charter*, Juris Net, New York 2011, σελ. 250.

¹⁹⁰ *A. M. Niebruegge*, Provisional Application of the Energy Charter Treaty: The Yukos Arbitration and the Future Place of Provisional Application in International Law, *Chicago Journal of International Law*, 2007-2008, Τεύχος 8, σελ. 355, ειδικά 357.

¹⁹¹ Άρθρο 45 παρ. 2 (α) της ΣυνθΧΕ.

¹⁹² *Energy Charter Secretariat*, ECT, A Reader's Guide, όπ. παρ., σελ. 64.

Ωστόσο, έχει την υποχρέωση να συμμετέχει στα όργανα του Οργανισμού και να καταβάλει τις απαιτούμενες εισφορές στον Οργανισμό. Τρίτον, ένα υπογράφων μέρος δύναται να καταγγείλει την προσωρινή εφαρμογή της Συνθήκης, με γραπτή κοινοποίηση στο θεματοφύλακα της πρόθεσής του να μην καταστεί συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης. Η λήξη της προσωρινής εφαρμογής για οποιονδήποτε υπογράφων μέρος ισχύει μετά την παρέλευση 60 ημερών από την ημερομηνία κατά την οποία ο θεματοφύλακας παρέλαβε τη σχετική γραπτή κοινοποίηση. Στην περίπτωση καταγγελίας και τερματισμού της προσωρινής εφαρμογής, το υπογράφων μέρος υποχρεούται να εφαρμόζει τις διατάξεις περί προστασίας των επενδύσεων και επίλυσης των επενδυτικών διαφορών για χρονικό διάστημα 20 ετών μετά την ημερομηνία κατά την οποία αρχίζει να ισχύει η καταγγελία (εκτός εάν συμπεριλαμβάνεται στο Παράρτημα PA της ΣυνθΧΕ, το οποίο αναφέρεται στα μέρη, που έχουν υπογράψει τη ΣυνθΧΕ, αλλά δεν έχουν αποδεχθεί την προσωρινή εφαρμογή της ΣυνθΧΕ).

Αναφορικά με τη δυνατότητα προσωρινής εφαρμογής μπορούν να γίνουν οι εξής παρατηρήσεις:

Πρώτον, η προσωρινή εφαρμογή δεν αποτελεί ίδια νομική κατάσταση για το υπογράφων μέρος με τη νομική κατάσταση της θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης.¹⁹³ Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι δεν γεννώνται δεσμευτικές υποχρεώσεις για το συμβαλλόμενα μέρη κατά τη διάρκεια της προσωρινής εφαρμογής. Μια σημαντική διαφορά, που τυποποιείται στη ΣυνθΧΕ είναι ότι η προσωρινή εφαρμογή μπορεί να αποκλειστεί στην περίπτωση επίκλησης του εθνικού δικαίου, ενώ μετά την επικύρωση της Συνθήκης η ανωτέρω δυνατότητα εξανεμίζεται¹⁹⁴

¹⁹³ Permanent Court of Arbitration (Interim Award on Jurisdiction and Admissibility) Διατητική απόφαση της 30.11.2009, Υπόθεση No. AA 227/2009, *Yukos Universal Limited/Russian Federation*, παρ. 309 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε μια σειρά από ενέργειες της Ρωσίας, συμπεριλαμβανομένων συλλήψεων, φορολογικών μέτρων προσημειώσεων κ.α., που οδήγησαν στην πτώχευση της εταιρίας και στην υποτίμηση της αξίας των μετοχών του επενδυτή). Permanent Court of Arbitration (Interim Award on Jurisdiction and Admissibility) 30.11.2009, Υπόθεση No. AA 226/2009, *Hulley Enterprises Limited (CYPRUS)/Ρωσικής Ομοσπονδίας*, παρ. 394 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε μια σειρά από ενέργειες της Ρωσίας, συμπεριλαμβανομένων συλλήψεων, φορολογικών μέτρων προσημειώσεων κ.α., που οδήγησαν στην πτώχευση της εταιρίας και στην υποτίμηση της αξίας των μετοχών του επενδυτή), Permanent Court of Arbitration (Interim Award on Jurisdiction and Admissibility), 30.11.2009, Υπόθεση No. AA 228/2009, *Veteran Petroleum Limited (CYPRUS)/Ρωσικής Ομοσπονδίας*, παρ. 394 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε μια σειρά από ενέργειες της Ρωσίας, συμπεριλαμβανομένων συλλήψεων, φορολογικών μέτρων προσημειώσεων κ.α., που οδήγησαν στην πτώχευση της εταιρίας και στην υποτίμηση της αξίας των μετοχών του επενδυτή).

¹⁹⁴ *Al. de Gramont, E. M. Albans*, *The Sun Never Sets: Provisional Application and the Energy Charter Treaty*, Graham Coop (ed.) *Energy Dispute Resolution: Protection, Transit and the Energy Charter*, Juris Net, New York 2011, σελ. 211, ειδικά 230-231.

Δεύτερον, στην περίπτωση που ένα υπογράφων μέρος έχει αποδεχθεί την προσωρινή εφαρμογή της Συνθήκης, υποχρεούται να την εφαρμόζει ως σύνολο και ενιαίο κείμενο, γεγονός που υποδηλώνει ότι δεν μπορεί να εφαρμόσει, επιλεκτικά, συγκεκριμένα μέρη ή διατάξεις της Συνθήκης.¹⁹⁵

Τρίτον, η μη προσωρινή εφαρμογή λόγω μη συμβατότητας της ΣυνθΧΕ με το εθνικό δίκαιο του υπογράφοντος μέρους και η δυνατότητα δήλωσης μη προσωρινής εφαρμογής αποτελούν δύο διαφορετικές εξαιρέσεις. Ειδικότερα, δεν απαιτείται να έχει υποβληθεί δήλωση, στην περίπτωση που ένα υπογράφων μέρος θεωρεί ότι η προσωρινή εφαρμογή αντίκειται στο εθνικό του δίκαιο. Η έλλειψη συνδέσεως των δύο εξαιρέσεων καταδεικνύει ότι η άρνηση της προσωρινής εφαρμογής μπορεί να θεμελιωθεί όχι μόνο στο εθνικό δίκαιο αλλά και σε άλλους λόγους, που μπορεί να επικαλεστεί το υπογράφων μέρος.¹⁹⁶

Τέταρτον, αναφορικά με τη χρονική δυνατότητα επίκλησης του εθνικού δικαίου, προκειμένου να μην εφαρμοστεί η δυνατότητα προσωρινής εφαρμογής, το Διαιτητικό Δικαστήριο στην υπόθεση Yukos δέχτηκε ότι το νόημα της διάταξης 45 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ είναι ότι το υπογράφων μέρος μπορεί και μετά από χρόνια να επικαλεστεί το εθνικό δίκαιο, προκειμένου να μην εφαρμόζει προσωρινά τη ΣυνθΧΕ.¹⁹⁷ Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το διεθνές δίκαιο δεν επιτρέπει στα κράτη να επικαλούνται το εθνικό δίκαιο στην περίπτωση απόκλισης από τις υποχρεώσεις τους, βάσει του διεθνούς δικαίου.¹⁹⁸ Αλλά το ερώτημα που τίθεται και χρήζει αναλύσεως είναι εάν μπορεί ένα υπογράφων μέρος, που έχει δεχτεί την προσωρινή εφαρμογή σιωπηρά (χωρίς να υποβάλει δήλωση) και άρα τη θεωρεί συμβατή με το εθνικό του δίκαιο, να επικαλεστεί μεταγενέστερο νομοθετικό πλαίσιο για να ενεργοποιήσει την εξαίρεση του εθνικού δικαίου. Το Διαιτητικό Δικαστήριο, στην υπόθεση Yukos έκρινε ότι ο προσδιορισμός ως προς το εάν ή όχι η αρχή της προσωρινής εφαρμογής είναι σύμφωνη με το σύνταγμα, τους νόμους ή τους κανονισμούς του υπογράφοντος μέρους, πρέπει να γίνεται με κριτήριο το εθνικό δίκαιο κατά την υπογραφή της ΣυνθΧΕ. Σε αντίθετη περίπτωση το υπογράφων μέρος θα μπορούσε να τροποποιήσει τη νομοθεσία του, μετά την υπογραφή της ΣυνθΧΕ,

¹⁹⁵ ICSID, Διαιτητική απόφαση της 6^{ης} Ιουλίου 2007 (απόφαση επί της δικαιοδοσίας), ARB/05/18, *Ioannis Kardassopoulos/Γεωργίας*, παρ. 211.

¹⁹⁶ ICSID, Διαιτητική απόφαση της 6^{ης} Ιουλίου 2007 (απόφαση επί της δικαιοδοσίας), ARB/05/18, *Ioannis Kardassopoulos/Γεωργίας*, παρ. 228, Permanent Court of Arbitration, Διαιτητική απόφαση της 18.06.2014, Υπόθεση No. AA 227, *Yukos Universal Limited/Russian Federation*, παρ. 261-264.

¹⁹⁷ Οπ. παρ. Υπόθεση No. AA 227, *Yukos Universal Limited/Russian Federation*, παρ. 284.

¹⁹⁸ Άρθρο 27 της Συνθήκης της Βιέννης του 1969 για το Δίκαιο των Συνθηκών.

προκειμένου να αποφύγει τις υποχρεώσεις, που έχει αναλάβει.¹⁹⁹ Η ενδεχόμενη ανωτέρω δυνατότητα του υπογράφοντος μέρους θα προσέκρουε και στην υποχρέωση του κράτους να απέχει από πράξεις, οι οποίες εμποδίζουν την εκπλήρωση του αντικειμένου και του σκοπού των συνθηκών.²⁰⁰ Επίσης, σύμφωνα με την αρχή *pacta sunt servanda* κάθε συνθήκη σε ισχύ, δεσμεύει τα συμβαλλόμενα μέρη και θα πρέπει να τηρείται με καλή πίστη.²⁰¹ Η αποφυγή της προσωρινής εφαρμογής μέσω του εθνικού δικαίου εμποδίζει την εκπλήρωση του σκοπού της ΣυνθΧΕ και παραβιάζει την αρχή της καλής πίστης. Αν και η προσωρινή εφαρμογή δεν ισοδυναμεί με την θέση σε ισχύ της Συνθήκης, ωστόσο, οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη ΣυνθΧΕ είναι υπαρκτές και νομικά δεσμευτικές. Με την επίκληση του εθνικού δικαίου θίγονται οι νόμιμες προσδοκίες των δυνητικών επενδυτών στον ενεργειακό τομέα. Η συγκεκριμένη δυνατότητα θα πρέπει να μην ενεργοποιείται δεδομένης και της δυνατότητας των υπογραφόντων μερών να υποβάλουν δήλωση περί μη προσωρινής εφαρμογής της ΣυνθΧΕ.

Πέμπτον, αναφορικά με τις νομικές συνέπειες της καταγγελίας και του τερματισμού της προσωρινής εφαρμογής της ΣυνθΧΕ, μπορούμε να τις διακρίνουμε σε ουσιαστικές και διαδικαστικές. Οι διαδικαστικές συνέπειες αναφέρονται στη συμμετοχή του υπογράφοντος μέρους, που τερματίζει την προσωρινή εφαρμογή της ΣυνθΧΕ. Ειδικότερα, τα ζητήματα που ανακύπτουν είναι εάν ο τερματισμός της προσωρινής εφαρμογής υποχρεώνει το υπογράφων μέρος να καταβάλει την ετήσια εισφορά του ή να συμμετέχει στις εργασίες του Οργανισμού. Η ΣυνθΧΕ στην περίπτωση της καταγγελίας ορίζει ως υποχρέωση την τήρηση των διατάξεων περί επενδύσεων και περί του τρόπου επίλυσης των επενδυτικών διαφορών. Ως εκ τούτου, η απάντηση θα πρέπει να είναι αρνητική, ήτοι το υπογράφων δεν είναι υποχρεωμένο να καταβάλει τη συνεισφορά του, αλλά ούτε δικαιούται να συμμετέχει στις εργασίες του Οργανισμού.²⁰²

Αναφορικά με τις ουσιαστικές, η ΣυνθΧΕ ορίζει ρητά ότι παρά τον τερματισμό της προσωρινής εφαρμογής της ΣυνθΧΕ, οι διατάξεις περί προστασίας των επενδύσεων και περί της επίλυσης των επενδυτικών διαφορών για επενδύσεις,

¹⁹⁹ Όπ. παρ. Υπόθεση No. AA 227, *Yukos Universal Limited/Russian Federation*, παρ. 343-344.

²⁰⁰ Άρθρο 18 της Συνθήκης της Βιέννης του 1969 για το Δίκαιο των Συνθηκών.

²⁰¹ Άρθρο 26 της Συνθήκης της Βιέννης του 1969 για το Δίκαιο των Συνθηκών.

²⁰² *M. Polkinghorn, Laurent Gouiffes, Provisional Application of the Energy Charter Treaty: The Conundrum*, σε Graham Coop (ed.) *Energy Dispute Resolution: Protection, Transit and the Energy Charter*, όπ. παρ. σελ. 277.

που πραγματοποιήθηκαν στο κράτος υποδοχής κατά τη διάρκεια της προσωρινής εφαρμογής, συνεχίζουν να ισχύουν για περίοδο 20 ετών.

Η Ρωσία υπέγραψε τη ΣυνθΧΕ το 1994 και είχε αποδεχθεί την προσωρινή εφαρμογή της Συνθήκης εν αναμονή της επικύρωσης. Αυτό σήμαινε ότι η Ρωσία είχε συμφωνήσει να εφαρμόσει τις διατάξεις της Συνθήκης, στο βαθμό που συνάδουν με το σύνταγμα και τους νόμους της Ρωσίας. Η μη κύρωση δεν αποτέλεσε εμπόδιο για τη Ρωσία να συμμετέχει ενεργά στις εργασίες της διαδικασίας του Χάρτη Ενέργειας. Ειδικότερα, δεν υπέβαλε καμία δήλωση κατά τη στιγμή της υπογραφής ή σε μεταγενέστερο χρονικό διάστημα, αλλά και δεν συμπεριελήφθη, μεταξύ των υπογραφόντων μερών που απαριθμούνται στο παράρτημα ΡΑ της ΣυνθΧΕ, που δεν δέχονται την προσωρινή υποχρέωση εφαρμογής.

Στις 20 Αυγούστου 2009, η Ρωσική Ομοσπονδία ενημέρωσε, επίσημα, τις αρχές της ΣυνθΧΕ, αναφορικά με την πρόθεσή της, να μην καταστεί συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ και του Πρωτοκόλλου για την ενεργειακή απόδοση και τα συναφή περιβαλλοντικά ζητήματα.²⁰³ Σύμφωνα με το άρθρο 45 (3 (α)) της Συνθήκης η τελευταία ημέρα της προσωρινής εφαρμογής της ΣυνθΧΕ και του ανωτέρου Πρωτοκόλλου σε σχέση με τη Ρωσία, ήταν η 18^η Οκτωβρίου 2009.²⁰⁴

Ωστόσο, η Ρωσία υποχρεούται να εφαρμόσει, παρά τον τερματισμό της προσωρινής εφαρμογής, τις διατάξεις περί προστασίας των επενδύσεων της ΣυνθΧΕ, συμπεριλαμβανομένης της υποχρέωσης διαιτητικής επίλυσης της διαφοράς βάσει του μέρους V της Συνθήκης για περίοδο 20 ετών. Σύμφωνα με το άρθρο 45 της ΣυνθΧΕ, η Ρωσία εξακολουθεί να δεσμεύεται από τις υποχρεώσεις, που απορρέουν από τη ΣυνθΧΕ, διότι δεν υπέβαλε σχετική δήλωση, προκειμένου να αρνηθεί, ρητά την προσωρινή εφαρμογή της ΣυνθΧΕ. Ειδικότερα, στην περίπτωση της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αυτό σημαίνει ότι οι επενδύσεις, που γίνονται στη Ρωσία πριν από την 19η Οκτωβρίου 2009, θα συνεχίσουν να επωφελούνται από μέτρα προστασίας της Συνθήκης για περίοδο 20 ετών, ήτοι μέχρι τις 19 του Οκτωβρίου, 2029.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι πρόκειται για μια κλασσική συνθήκη του διεθνούς δικαίου στον τομέα της ενέργειας. Ως κλασσική συνθήκη είναι γραπτή, περιέχει υποχρεώσεις και δικαιώματα των συμβαλλομένων κρατών και διέπεται από

²⁰³ *A. Tita*, Global Energy Institutions. Russia at the TEA Can Tip the Scale, Assuring Enhanced Governance, *The Journal of World Investment & Trade* 2012, Τεύχος 13, σελ. 982, ειδικά 985.

²⁰⁴ *D. G. Victor, L. Yueb*, The New Energy Order, Managing Insecurities in the Twenty-first Century, *Foreign Affairs* 2010, Τεύχος 89, σελ. 61, ειδικά 66· *S. J. Blank*, The Eurasian Energy Triangle, China, Russia and the Central Asian States, *Brown Journal of World Affairs*, 2005-2006, Τεύχος 12, σελ. 53 επ..

το διεθνές δίκαιο,²⁰⁵ ήτοι τη Συνθήκη της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών μεταξύ των κρατών του 1969. Αν και κατά την υπογραφή της ΣυνθΧΕ συμμετείχαν οι ΕΚ, δεν εφαρμόστηκαν οι κανόνες της Σύμβασης για το Δίκαιο των Συνθηκών μεταξύ κρατών και Διεθνών Οργανισμών ή μεταξύ Διεθνών Οργανισμών της 21^{ης} Μαρτίου 1986, διότι αναφέρονται σε διακυβερνητικούς οργανισμούς και όχι σε υπερεθνικούς.

Οι ρυθμίσεις της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών μεταξύ κρατών χαρακτηρίζονται από τον ενδοτικό τους χαρακτήρα, με την έννοια ότι στις περισσότερες περιπτώσεις προκρίνουν τη βούληση των συμβαλλομένων μερών. Σκόπιμο θεωρούμε να επιμείνουμε στο ζήτημα της ερμηνείας της ΣυνθΧΕ γιατί θεωρούμε ότι δύναται να επηρεάσει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των συμβαλλομένων μερών, καθόσον η διατύπωση τους ακολουθεί το πρότυπο των γενικών και αφηρημένων κανόνων δικαίου. Ως γενικός και αφηρημένος κανόνας δικαίου ορίζεται αυτός που εφαρμόζεται σε βιοτικά συμβάντα και σε πρόσωπα, τα οποία δεν μπορούν εκ των προτέρων να προσδιοριστούν. Ο δεύτερος λόγος που θεωρούμε κρίσιμο το ζήτημα της ερμηνείας αναφέρεται στο γεγονός ότι η ΣυνθΧΕ περιέχει αρκετά παραρτήματα και δηλώσεις, που καταδεικνύουν ότι η αρχική συνθήκη δεν ήταν νομοτεχνικά άρτια αλλά διεπόταν από πλήθος εξαιρέσεων.

Στη θεωρία του Διεθνούς Δικαίου μπορεί ο συστηματικός μελετητής να αντιληφθεί τρεις βασικές σχολές σκέψης, αναφορικά με το ζήτημα της ερμηνείας των συνθηκών. Η πρώτη σχολή προκρίνει τη βούληση των συμβαλλομένων μερών, η δεύτερη σχολή εμμένει στο κείμενο και στη γραμματική διατύπωσή της Συνθήκης, ενώ η τρίτη σχολή ενδιαφέρεται για το σκοπό της συνθήκης.²⁰⁶ Πρέπει να τονιστεί ότι η τελολογική σχολή εφαρμόζεται, κυρίως, στις πολυμερείς συνθήκες. Όλες οι ανωτέρω μέθοδοι είναι ικανές να οδηγήσουν στο ίδιο αποτέλεσμα αλλά με διαφορετικό τρόπο, ενώ δύνανται να προκαλέσουν διαφωνίες και διαφορετικά αποτελέσματα κατά την ερμηνεία συγκεκριμένων ζητημάτων. Πριν την εφαρμογή της Συνθήκης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών του 1969, οι κανόνες σχετικά με την ερμηνεία των συνθηκών αποτελούσαν εθιμικό δίκαιο. Με την ανωτέρω Συνθήκη οι προγενέστεροι εθιμικοί κανόνες τυποποιήθηκαν στο πλαίσιο των άρθρων 31-33 της ανωτέρω Συνθήκης.

²⁰⁵ Άρθρο 1 στοιχείο α της Συνθήκης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών μεταξύ Κρατών.

²⁰⁶ *D. Harris, S. Sivakumaran, Cases and Materials on International Law*, όπ. παρ. σελ. 675.

Βάσει των προαναφερθεισών διατάξεων οι συνθήκες πρέπει να ερμηνεύονται με καλή πίστη, σύμφωνα με τη συνήθη έννοια, που αποδίδεται στους όρους της Συνθήκης (στο σύνολό τους) και υπό το πρίσμα του αντικειμένου και του σκοπού της.²⁰⁷ Ως σύνολο συνθήκης ορίζεται το κυρίως κείμενο, το προοίμιο και τα παραρτήματα της συνθήκης ενώ περιλαμβάνει: α) Κάθε συμφωνία σχετική προς τη συνθήκη, η οποία συνομολογήθηκε μεταξύ όλων των συμβαλλομένων μερών στο πλαίσιο της σύναψης της συνθήκης, β) Κάθε έγγραφο το οποίο συντάχθηκε κατά τη σύναψη της συνθήκης και έγινε αποδεκτό από τα υπόλοιπα μέρη ως έγγραφο, που σχετίζεται με τη συνθήκη. Επίσης, λαμβάνονται υπόψη: α) Κάθε μεταγενέστερη συμφωνία μεταξύ των μερών, η οποία αφορά την ερμηνεία της συνθήκης, β) Κάθε μεταγενέστερη πρακτική, που ακολουθείται από τα συμβαλλόμενα μέρη, κατά την εφαρμογή της συνθήκης, και γίνεται αποδεκτό ότι συνιστά συμφωνία των συμβαλλομένων μερών ως προς την ερμηνεία της συνθήκης και γ) Όλοι οι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, που εφαρμόζονται στις, μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, σχέσεις. Επίσης, δύναται να χρησιμοποιηθούν αναφορικά με την ερμηνεία της ΣυνθΧΕ και συμπληρωματικά μέσα ερμηνείας, στα οποία συμπεριλαμβάνονται οι προπαρασκευαστικές εργασίες και συνθήκες, υπό τις οποίες, η συγκεκριμένη συνθήκη συνήφθη. Τα συμπληρωματικά κριτήρια ερμηνείας επιβεβαιώνουν το πόρισμα των βασικών κριτηρίων ή επιλύουν ερμηνευτικά προβλήματα όταν τα βασικά κριτήρια καθίστανται ατελέσφορα. Αυτό συμβαίνει όταν η εφαρμογή των βασικών κριτηρίων καθιστά την έννοια ασαφή ή οδηγεί σε αποτέλεσμα, το οποίον τυγχάνει προδήλως άτοπο ή παράλογο.²⁰⁸

Η ΣυνθΧΕ διέπεται από τους ανωτέρω κανόνες ερμηνείας.²⁰⁹ Μια επισήμανση που πρέπει να γίνει είναι ότι η μη αποδοχή, έγκριση ή επικύρωση από κάποια κράτη μέλη της Συνθήκης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, δεν απαλλάσσει τα κράτη από το εθιμικό δίκαιο, που διέπει τις συνθήκες. Αναφορικά με το κριτήριο του σκοπού και του αντικειμένου της ΣυνθΧΕ, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η συγκεκριμένη Συνθήκη διέπεται από διάφορους σκοπούς, όπως το ελεύθερο και ανταγωνιστικό εμπόριο, την επίτευξη ελεύθερης διαμετακόμισης ενεργειακών προϊόντων, την ενεργειακή αποδοτικότητα, την περιβαλλοντολογική προστασία και την προστασία των επενδύσεων. Ως εκ τούτου, τα ερμηνευτικά ζητήματα της

²⁰⁷ Άρθρο 31 της Συνθήκης για το Δίκαιο των Συνθηκών μεταξύ των Κρατών.

²⁰⁸ Άρθρο 32 της Συνθήκης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών μεταξύ των Κρατών.

²⁰⁹ Άρθρο 26 παρ. 6 της ΣυνθΧΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 31 παρ. 3 στοιχ. γ.

ΣυνθΧΕ θα πρέπει να επιλύονται στο πλαίσιο των διευρυμένων σκοπών της Συνθήκης στον τομέα της ενέργειας και της προσπάθειας οικοδόμησης μακροπρόθεσμης συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.

VI. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Εκ των ανωτέρω μπορούμε να παρουσιάσουμε ορισμένες καταληκτικές σκέψεις, που αναφέρονται στο παρόν κεφάλαιο. Πρώτο ζήτημα στο οποίο επιθυμούμε να εστιάσουμε την προσοχή μας αποτελούν τα χαρακτηριστικά του Διεθνούς Δικαίου Ενέργειας.

Πρώτο χαρακτηριστικό του δικαίου της ενέργειας αποτελεί το γεγονός ότι πρόκειται για ένα σχετικά σύγχρονο δίκαιο, με την έννοια ότι η εξέλιξη του τοποθετείται χρονικά μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και ειδικότερα μετά τις πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979. Οι συστηματικές προσπάθειες για συνεργασία των κρατών, στον τομέα της ενέργειας, αρχίζουν να πραγματοποιούνται μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Προφανώς, η πραγματοποίηση δύο παγκοσμίων πολέμων αποτέλεσε αρνητικό κίνητρο για τα κράτη να συνεργαστούν στον τομέα της ενέργειας, διότι οι ενεργειακές πηγές δημιουργούν συγκρούσεις και διαφωνίες μεταξύ των κρατών. Κλασσικό παράδειγμα συνεργασίας αποτελούν η ΕΚΑΕ και η ΕΚΑΧ, στις οποίες συμμετείχε και η Γερμανία, αν και ήταν η χώρα, που προκάλεσε τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Επίσης, οι περισσότεροι οργανισμοί, που δραστηριοποιούνται σε θέματα ενέργειας δημιουργήθηκαν μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και συνέβαλλαν στην συνεργασία των κρατών και στην αποτροπή συγκρούσεων.

Δεύτερο χαρακτηριστικό του δικαίου ενέργειας είναι ότι δεν πρέπει να μελετηθεί μεμονωμένα, καθόσον συνδέεται με άλλες πολιτικές, όπως η οικονομική πολιτική, η εξωτερική πολιτική των κρατών, καθώς επίσης και η πολιτική περιβάλλοντος. Οι πετρελαϊκές κρίσεις, καθώς και οι πιο πρόσφατες κρίσεις φυσικού αερίου μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα των επιπτώσεων των ενεργειακών διαταραχών στην εξωτερική πολιτική των κρατών μελών. Η ενέργεια, επίσης, συνδέεται με την ανάπτυξη και ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, καθόσον η διακύμανση των ενεργειακών τιμών δημιουργεί

αβεβαιότητα και περιορίζει τις οποιοσδήποτε επενδυτικές προσπάθειες στον τομέα της ενέργειας.

Τρίτο χαρακτηριστικό αποτελεί ότι το διεθνές δίκαιο ενέργειας δεν αποτελεί ένα αυτόνομο μέρος του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου, με την έννοια ότι δεν έχουν διαμορφωθεί αρχές και κανόνες του διεθνούς δικαίου αποκλειστικά για τις ενεργειακές δραστηριότητες.

Τέταρτο χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι το δίκαιο της ενέργειας είναι επίκαιρο, καθόσον τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί, υπό τις παρούσες συνθήκες, επιδιώκουν να εξασφαλίσουν την ασφάλεια του ενεργειακού τους εφοδιασμού, τη δημιουργία δικτύων, προκειμένου να μεταφέρονται αποτελεσματικά οι ενεργειακές πηγές, την απελευθέρωση των ενεργειακών τους αγορών, καθώς επίσης και την υιοθέτηση τεχνολογιών φιλικών προς το περιβάλλον.

Πέμπτο χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι απαιτείται συνεργασία μεταξύ των κρατών, καθόσον δεν είναι δυνατόν να διευθετηθούν τα ενεργειακά ζητήματα στο πλαίσιο των εθνικών πολιτικών, αλλά απαιτείται η δημιουργία ενός συστήματος παγκόσμιας διακυβέρνησης ενέργειας. Η άποψη μας είναι ότι η παγκόσμια ενεργειακή διακυβέρνηση δεν είναι δυνατόν να προκύψει από έναν οικουμενικό ενεργειακό φορέα, διότι στον τομέα αυτό, εμφιλοχωρούν συμφέροντα κρατών, τα οποία θίγουν τον πυρήνα εξουσίας των κρατών με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την κυριότητα των κρατικών ενεργειακών πηγών και του ορυκτού πλούτου. Η λύση της διευθέτησης των ενεργειακών ζητημάτων μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο ως αποτέλεσμα συνεργασίας μεταξύ των βασικών διεθνών δρώντων και θεωρούμε ότι αναγκαία καθίσταται η συμμετοχή των βασικών χωρών εισαγωγής και εξαγωγής ενέργειας. Ζητούμενο, ωστόσο, αποτελούν τα χαρακτηριστικά της συνεργασίας, ήτοι εάν θα προτιμηθεί το διακυβερνητικό ή το υπερεθνικό μοντέλο.

Δεύτερο ζήτημα, που πρέπει να τονιστεί, είναι οι βασικοί διεθνείς δρώντες, οι οποίοι και δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας. Από το πρώτο ζήτημα καθίσταται σαφές ότι στη συγκεκριμένη πολιτική πρωταγωνιστούν τα κράτη, τα οποία αποτελούν τους βασικούς δρώντες του ενεργειακού συστήματος. Αυτό οφείλεται στην κυριαρχία που ασκούν επί των ενεργειακών πόρων και στο γεγονός ότι η διακυβερνητική συνεργασία, που διέπει τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της ενέργειας, παρέχει εκτεταμένες δυνατότητες στα κράτη. Σημαντικοί δρώντες στο διεθνές ενεργειακό περιβάλλον είναι και οι διεθνείς οργανισμοί. Ωστόσο, η

δραστηριότητα των διεθνών οργανισμών εξαρτάται από το καταστατικό τους και από τις αρμοδιότητες, που καλούνται να εκπληρώσουν. Αν εξαιρέσει κανείς την ΕΕ (που δραστηριοποιείται σε πολλά πεδία πολιτικής), η οποία λειτουργεί στο πλαίσιο του υπερεθνικού μοντέλου, οι υπόλοιποι οργανισμοί, που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, προωθούν το πρότυπο της διακυβερνητικής συνεργασίας. Άρα σε ένα τέτοιο σύστημα θεωρούμε ότι ο οργανισμός, που καλύπτει τους περισσότερους ενεργειακούς στόχους θα είναι περισσότερο αποτελεσματικός παρά το γεγονός ότι ενδεχομένως λειτουργεί σύμφωνα με το διακυβερνητικό μοντέλο. Τέλος, στον τομέα της ενέργειας δραστηριοποιούνται εταιρείες μεγάλης δυναμικότητας διότι οι επενδύσεις στην ενέργεια απαιτούν σημαντική συσσώρευση του κεφαλαίου. Η δύναμη των εταιριών αυτών έχει περιορισθεί, τα τελευταία χρόνια, λόγω της οριζόντιας κατάτμησης των δραστηριοτήτων, που αφορούν την ενέργεια (παραγωγή, μεταφορά, διύλιση κ.λπ).

Τρίτο σημαντικό ζήτημα αποτελεί η υπό ανάλυση ΣυνθΧΕ και ο Οργανισμός για το Χάρτη Ενέργειας. Η ΣυνθΧΕ αποτελεί τη σημαντικότερη διεθνή πολυμερή συνθήκη²¹⁰ στον τομέα της ενέργειας. Περιέχει δεσμεύσεις σε διάφορους τομείς της ενέργειας, όπως τον ανταγωνισμό, το εμπόριο ενεργειακών προϊόντων, τη διαμετακόμιση και άλλα ενεργειακά ζητήματα. Με τη ΣυνθΧΕ τέθηκε η νομική βάση (κάτι που έως τότε δεν είχε συμβεί) για τη δημιουργία και την απελευθέρωση της διεθνούς αγοράς ενέργειας για τον 21^ο αιώνα. Τα προηγούμενα χρόνια, ο πρωταρχικός στόχος των συμμετεχόντων κρατών ήταν η εξασφάλιση της πλήρους εφαρμογής των δεσμεύσεων, που προκύπτουν από τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Αυτό σήμαινε την προώθηση της αυξημένης πολυμερούς συνεργασίας στους τομείς της διαμετακόμισης, των επενδύσεων, της περιβαλλοντολογικής προστασίας και της ενεργειακής αποδοτικότητας. Εντούτοις, καθώς οι αγορές ενέργειας εξελίσσονται, η επικαιροποίηση της πολυμερούς συνεργασίας αποτελεί, ίσως, το πιο σημαντικό ζήτημα στο συνεχώς μεταβαλλόμενο ενεργειακό περιβάλλον. Η διαδικασία του Χάρτη Ενέργειας πρέπει να ανταποκριθεί με επάρκεια στις προκλήσεις που επηρεάζουν τις αγορές ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, η ΣυνθΧΕ καλείται να διαδραματίσει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διεθνή διακυβέρνηση ενέργειας κατά τη διάρκεια του 21^ο αιώνα.

²¹⁰Y. Selivanova, *International Energy Governance: The Role of the Energy Charter*, American Society of International Law Proceedings 2006, Τεύχος 106, σελ. 394, ειδικά 396-397.

Ο Οργανισμός για το Χάρτη Ενέργειας, που εξελίσσει τη διαδικασία του Χάρτη Ενέργειας, είναι ειδικός και τομεακός διότι οι στόχοι αναφέρονται στην ενεργειακή πολιτική και δεν δύναται να χαρακτηριστεί οικουμενικός αλλά με την ευρεία έννοια περιφερειακός, διότι περιλαμβάνει κράτη από όλες τις ηπείρους, που συνεργάζονται στη βάση κοινών ενεργειακών συμφερόντων.

Στο πλαίσιο του ανωτέρω Οργανισμού η συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών εδράζεται στα παρακάτω στοιχεία, τα οποία μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι διέπεται από το πρότυπο της διακυβερνητικής συνεργασίας:

Πρώτον, κανόνας στη λήψη αποφάσεων αποτελεί η ομοφωνία για τα σημαντικά ζητήματα και η συναίνεση για κάθε άλλο ζήτημα, γεγονός που αποτυπώνει τη δύναμη των κρατών αναφορικά με την επιρροή στη λήψη των αποφάσεων. Το γεγονός ότι αν δεν επιτευχθεί συναίνεση, τίθενται δυνατότητες ειδικής-ενισχυμένης πλειοψηφίας δεν αναιρεί τον κανόνα της συναίνεσης, καθόσον η ενισχυμένη πλειοψηφία εφαρμόζεται στην περίπτωση, που δεν επιτευχθεί συναίνεση.

Δεύτερον, δεν υπάρχουν εντός του Οργανισμού υπερεθνικά όργανα αλλά μόνο διακυβερνητικά, εντός των οποίων οι εκπρόσωποι των κρατών υπερασπίζονται τα εθνικά συμφέροντα.

Τρίτον, τα κράτη είναι εκείνα που δύνανται να κινήσουν τη διαδικασία τροποποίησης χωρίς τη συμμετοχή κάποιου άλλου οργάνου.

Τέταρτον, το θετικό στοιχείο της απαγόρευσης των επιφυλάξεων για τα κράτη στην ΣυνθΧΕ αναιρείται εν μέρει λόγω των πολλών παραρτημάτων και δηλώσεων της Συνθήκης, κείμενα τα οποία είναι δεσμευτικά και περιέχουν αρκετές εξαιρέσεις, θίγοντας ουσιαστικά την ομοιόμορφη εφαρμογή της Συνθήκης.

Αν και η διακυβερνητική συνεργασία δεν αποτελεί την καλύτερη λύση για την πρόοδο και την αποτελεσματικότητα της ενεργειακής πολιτικής, ωστόσο, η πολυμεροποίηση των ενεργειακών ρυθμίσεων εντείνει τη συνεργασία, η οποία μπορεί αργότερα να εμπλουτιστεί με υπερεθνικά στοιχεία. Υπερεθνικές τομές θα μπορούσαν να θεωρηθούν η μεγαλύτερη δέσμευση του συστήματος επίλυσης διαφορών στα συμβαλλόμενα μέρη, η εκτεταμένη εφαρμογή ειδικών πλειοψηφιών στη λήψη των αποφάσεων, η δημιουργία υπερεθνικών οργάνων και η νομική πρόβλεψη, σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις του οργανισμού να είναι δεσμευτικές τόσο για τα συμβαλλόμενα μέρη, όσο και για τους ιδιώτες.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στον ανωτέρω Οργανισμό συμμετέχουν, με διάφορους τρόπους, περισσότερα από εκατό κράτη και διεθνείς οργανισμοί από όλες

τις ηπείρους, την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, την Κεντρική Ασία και τον Καύκασο, καθώς επίσης οι ΗΠΑ, η Κίνα, η Ιαπωνία, η Αυστραλία, η ΕΕ με όλα τα Κράτη μέλη της, χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής. Ωστόσο, αρνητικό σημείο αποτελεί ότι υπάρχουν σημαντικές χώρες στον τομέα της ενέργειας, που δεν αποτελούν πλήρη μέλη της ανωτέρω διαδικασίας. Ειδικότερα, η Κίνα έχει υπογράψει μόνο το Διεθνή Χάρτη Ενέργειας και από το 2001 συμμετέχει στις εργασίες του Οργανισμού με την ιδιότητα του παρατηρητή.²¹¹ Η Ρωσία έχει ρητά εκφράσει τη βούλησή της να αποχωρήσει από τον Οργανισμό, ενώ η Ινδία δεν συμμετέχει στον Οργανισμό ούτε ως πλήρες μέλος αλλά και ούτε ως παρατηρητής. Επιπροσθέτως, οι ΗΠΑ δεν αποτελούν πλήρη μέλη του Οργανισμού, αλλά έχουν υπογράψει μόνο τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας και τον Διεθνή Χάρτη Ενέργειας. Η μη συμμετοχή ή μη πλήρης συμμετοχή των ανωτέρω κρατών θα αποτελέσει ανασχετικό παράγοντα στην αποτελεσματικότητα του Οργανισμού, καθόσον οι διεθνές ενεργειακές ρυθμίσεις θα πρέπει να έχουν την συναίνεση των κρατών που επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την παγκόσμια ενεργειακή αγορά.

²¹¹ S. Zhang, The Energy Charter Treaty and China: Member or Bystander? The Journal of World Investment & Trade 2012, Τεύχος 13, σελ. 597, ειδικά 598-599.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΜΕΡΩΝ ΣΤΗ ΣΥΝΘΧΕ

I. Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο στοχεύει στην ανάλυση των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ. Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυσή μας θεωρούμε σκόπιμο να διατυπώσουμε μια μεθοδολογική παρατήρηση. Οι υποχρεώσεις ενός συμβαλλόμενου μέρους αποτελούν δικαιώματα ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους. Ως εκ τούτου, με την ανάλυση των υποχρεώσεων ουσιαστικά παρουσιάζουμε τα δικαιώματα των υπολοίπων συμβαλλομένων μερών και των επενδυτών. Δεύτερη παρατήρηση είναι ότι ενδεχομένως ο όρος δικαίωμα ενός κράτους να διατυπώνεται καταχρηστικά, διότι τα κράτη ασκούν εξουσίες και αρμοδιότητες. Ωστόσο, στην αγγλική βιβλιογραφία, που χρησιμοποιούμε σε σημαντικό βαθμό αναφέρεται ο όρος right ή obligation ή duty, προκειμένου να αναλυθούν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών αντίστοιχα. Όλες οι ανωτέρω υποχρεώσεις και δικαιώματα θεσπίζουν ένα νομικό πλαίσιο για την προώθηση της μακροπρόθεσμης συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας, από την οποία προκύπτουν αμοιβαία οφέλη, σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας, της ΣυνθΧΕ και του Διεθνούς Χάρτη Ενέργειας.²¹²

Επιδίωξη της ΣυνθΧΕ είναι να εφαρμόσει τις αρχές που προκύπτουν από τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό και αναφορικά με την επιδίωξη μακροπρόθεσμης συνεργασίας μπορούν να γίνουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις:

1. Η ΣυνθΧΕ εφαρμόζει ένα νέο μοντέλο μακροπρόθεσμης συνεργασίας, που επιδιώκει να αποκτήσει παγκόσμια εμβέλεια. Η καινοτομία της ΣυνθΧΕ είναι ότι

²¹² Άρθρο 2 της ΣυνθΧΕ.

είναι τομεακή συμφωνία²¹³ που περιλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα ενεργειακών δραστηριοτήτων και προϊόντων,²¹⁴

2. Η ενεργειακή συνεργασία εντάσσεται στο πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς, της αμοιβαιότητας των ωφελημάτων, ενώ διέπεται από την αρχή της μη-διάκρισης. Η συσχέτιση με την οικονομία της αγοράς υποδηλώνει την εφαρμογή μέτρων, που στοχεύουν στην απελευθέρωση των ενεργειακών αγορών, στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής.²¹⁵

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η δεδομένη συνεργασία δεν δύναται να έχει βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα, διότι οι ανωτέρω αρχές ή στόχοι μπορούν να υλοποιηθούν σε παγκόσμιο και σε περιφερειακό επίπεδο στο πλαίσιο συστηματικών και μακροπρόθεσμων πολιτικών.

II. Υποχρεώσεις και δικαιώματα στον τομέα του εμπορίου ενέργειας

Το μέρος II της ΣυνθΧΕ φέρει τον τίτλο εμπόριο²¹⁶ και περιλαμβάνει τις διατάξεις 3-9. Η νομική δομή του εμπορικού καθεστώτος της ΣυνθΧΕ είναι δίπτυχη και δισδιάστατη και περιλαμβάνει τις σχετικές διατάξεις της ΣυνθΧΕ, βάσει των κανόνων, που θέτει η ΓΣΔΕ του 1994 και τις τροποποιητικές διατάξεις, που σχετίζονται με το εμπόριο, βάσει των κανόνων του ΠΟΕ.²¹⁷ Οι λόγοι της ανωτέρω προσέγγισης ήταν κυρίως δύο. Ο πρώτος σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν ήταν δυνατόν να επιλυθούν όλα τα ζητήματα, που σχετίζονταν με το εμπόριο, κατά τη στιγμή της υπογραφής της ΣυνθΧΕ, όπως το θέμα του ενεργειακού εξοπλισμού και του νομικά δεσμευτικού καθεστώτος των τελωνειακών δασμών. Ο δεύτερος λόγος σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν είχαν ολοκληρωθεί οι διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης κατά τη στιγμή υιοθέτησης και υπογραφής της Συνθήκης. Ένας άλλος λιγότερο σημαντικός λόγος ήταν ότι οι ΕΚ, ο μοναδικός περιφερειακός οργανισμός, που συμμετείχε στις διαπραγματεύσεις, ρύθμιζαν το εμπόριο πυρηνικής

²¹³ A. Fatouros, *An International Legal Framework for Energy*, Recueil des cours de l'Académie de Droit International de la Haye, 2007, Τόμος 332, σελ. 363, ειδικά 411.

²¹⁴ Βλ. σχ. και συνδυαστικά τα Προοίμια της ΣυνθΧΕ, του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας και του Διεθνούς Χάρτη Ενέργειας.

²¹⁵ Βλ. σχ. και συνδυαστικά τα Προοίμια της ΣυνθΧΕ, του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας και του Διεθνούς Χάρτη Ενέργειας.

²¹⁶ L. Brazell, *Draft Energy Charter Treaty, Trade, Competition, Investment and Environment*, Journal of Energy and Natural Resources Law 1994, Τόμος 12, Τεύχος 3, σελ. 305-308.

²¹⁷ Υιοθετήθηκε τον Απρίλιο του 1998.

ενέργειας με τις ανεξάρτητες χώρες της Κοινοπολιτείας, μέσω διμερών συμφωνιών.²¹⁸ Ως εκ τούτου, ορισμένες διατάξεις του ΠΟΕ συμφωνήθηκε να μην εφαρμοστούν στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ.²¹⁹

Αναφορικά με τους τελωνειακούς δασμούς τα συμβαλλόμενα μέρη συμφώνησαν να επιδιώκουν να μην αυξήσουν τους δασμούς ή τις λοιπές επιβαρύνσεις, που επιβάλλονται κατά την εισαγωγή ή εξαγωγή. Επιπλέον, εάν ένα συμβαλλόμενο μέρος επιθυμούσε να αυξήσει τους εισαγωγικούς τελωνειακούς δασμούς, υποχρεούνταν να προβεί σε κοινοποίηση και διαδικασία διαβούλευσης.²²⁰

Αρχικά, οι εμπορικές διατάξεις ίσχυαν στο εμπόριο των ενεργειακών υλών και προϊόντων και περιελάμβαναν τα ορυκτά καύσιμα όπως ο άνθρακας, το φυσικό αέριο, το πετρέλαιο, την πυρηνική ενέργεια, την ηλεκτρική ενέργεια. Υπό το σημερινό καθεστώς η εφαρμογή των εμπορικών διατάξεων έχει επεκταθεί και στον ενεργειακό εξοπλισμό,²²¹ με αποτέλεσμα το εμπορικό καθεστώς της ΣυνθΧΕ να περιλαμβάνει περισσότερες από 70 κατηγορίες ενεργειακών ειδών, όπως σωλήνες αγωγών, ανεμογεννήτριες κ.α..²²²

Στις 24 Απριλίου 1998, στο πλαίσιο Διεθνούς Διάσκεψης που πραγματοποιήθηκε, συγχρόνως, με τη Διάσκεψη του Χάρτη Ενέργειας, εγκρίθηκε το κείμενο της τροποποίησης των εμπορικών διατάξεων της ΣυνθΧΕ. Με την τροποποίηση, αυτή, εισάγονται στη Συνθήκη οι σχετικές διατάξεις του ΠΟΕ, που απορρέουν από τις Πολυμερείς Εμπορικές Διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης και συμπεριλαμβάνεται στις εμπορικές διατάξεις της Συνθήκης κατάλογος του, σχετικού με την ενέργεια, εξοπλισμού. Ωστόσο, το Παράρτημα W περιλαμβάνει τους κανόνες του ΠΟΕ που δεν εφαρμόζονται. Οι εξαιρούμενες διατάξεις σχετίζονται με τις παρακάτω κατηγορίες:

1. Με τις θεσμικές διατάξεις, καθώς η Διάσκεψη του Χάρτη αντικαθιστά τα όργανα του ΠΟΕ,

²¹⁸ *Energy Charter Secretariat, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, Βρυξέλλες, 2002, σελ. 14.

²¹⁹ Παράρτημα W: Exceptions and Rules Governing the Application of the Provisions of the WTO Agreement στο *Energy Charter Secretariat, The International Energy Charter, Consolidated Energy Charter Treaty with Related Documents*, Βρυξέλλες 2015, σελ. 129 επ..

²²⁰ Άρθρο 29 της ΣυνθΧΕ.

²²¹ Παράρτηματα EM I και EQ I *Energy Charter Secretariat, The International Energy Charter, Consolidated Energy Charter Treaty with Related Documents*, όπ. παρ. 105-123.

²²² *Energy Charter Secretariat, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, όπ. παρ. σελ. 14.

2. Με τις τελικές διατάξεις που αναφέρονται στην έναρξη ισχύος, την προσχώρηση και την αποχώρηση των συμβαλλομένων μερών, επειδή η ΣυνθΧΕ περιέχει σχετικές διατάξεις,
3. Με τις διατάξεις αναφορικά με την επίλυση των διαφορών, καθόσον προβλέπεται από τη ΣυνθΧΕ μηχανισμός επίλυσης των εμπορικών διαφορών,
4. Όλες οι διατάξεις σχετικά με τους τελωνειακούς δασμούς, διότι η ΣυνθΧΕ περιέχει μια υποχρέωση, που βασίζεται στην βούληση των μερών αναφορικά με την μείωση των τελωνειακών δασμών στα ενεργειακά προϊόντα και στον ενεργειακό εξοπλισμό.
5. Όλες οι διατάξεις που χορηγούν ειδική και διαφοροποιημένη μεταχείριση για τις αναπτυσσόμενες χώρες, εκτός από εκείνες που επιτρέπουν προτιμησιακή μεταχείριση στο πλαίσιο του συστήματος γενικευμένων προτιμήσεων,
6. Οι διατάξεις της Συμφωνίας για τη γεωργία, της Συμφωνία για την εφαρμογή των Υγειονομικών και Φυτοϋγειονομικών μέτρων και της Συμφωνίας για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα είδη ένδυσης – γιατί το περιεχόμενό τους είναι εκτός του πεδίου εφαρμογής της ΣυνθΧΕ,
7. Οι διατάξεις των συμφωνιών του ΠΟΕ για το εμπόριο, που σχετίζονται με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τις υπηρεσίες.²²³

II.A. Υποχρέωση ανάπτυξης ανταγωνιστικών αγορών και εγκαθίδρυσης συνθηκών ανταγωνισμού

Η εξέλιξη των ενεργειακών αγορών σχετίζεται με καταχρηστικές συμπεριφορές επιχειρήσεων που κατέχουν δεσπόζουσα θέση, με συμπεριφορές που οδηγούν σε χειραγώγηση της αγοράς και με ρυθμιστικά ελλείμματα λόγω ανεπαρκούς νομοθεσίας.²²⁴ Επίσης, τα διαφορετικά μοντέλα της αγοράς και η ανάγκη ανάπτυξης των ενεργειακών επενδύσεων, απαιτούν τη διεθνή συνεργασία σε σταθερό επίπεδο στον τομέα της ενέργειας.²²⁵

Πριν αναφερθούμε στις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ, χρήσιμο είναι εξετάσουμε τις προπαρασκευαστικές εργασίες του

²²³ *Energy Charter Secretariat, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, όπ. παρ. σελ. 15.

²²⁴ *P. L. Joskow, Lesson Learned From Electricity Market Liberalisation*, *The Energy Journal*, Special Issue, *The Future of Electricity: Papers in Honour of David Newberry*, International Association of Agricultural Economists (IAAE), Milwaukee 2008, σελ. 22-23.

²²⁵ *U. E. Ozgur, Energy Charter Secretariat, Analysis on Issues Related to Competition under the Energy Charter Treaty*, Βρυξέλλες 2012, σελ. 7.

συγκεκριμένου άρθρου. Ειδικότερα, ένα κοινό χαρακτηριστικό των σχεδίων και των προτάσεων, αναφορικά με τις διατάξεις του ανταγωνισμού, είναι ότι περιέγραφαν λεπτομερώς τις αντιανταγωνιστικές συμπεριφορές και υποχρέωναν τα συμβαλλόμενα μέρη να επιτύχουν τον επανασχεδιασμό και την απελευθέρωση της αγοράς.²²⁶

Για παράδειγμα, σύμφωνα με το Σχέδιο του άρθρου 7, τα συμβαλλόμενα μέρη θα ενθαρρύνονταν να *«αναλαμβάνουν την υποχρέωση να απαγορεύουν τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και τις εναρμονισμένες πρακτικές, που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού»*.²²⁷ Σύμφωνα, επίσης, με το Σχέδιο του άρθρου 10, τα συμβαλλόμενα μέρη θα ήταν υποχρεωμένα να αποφεύγουν τις *«κρατικές ενισχύσεις, που έχουν ως αντικείμενο τη νόθευση του ανταγωνισμού στο εμπόριο»*.²²⁸ Ωστόσο, οι αντιπροσωπείες των κρατών αντιτάχθηκαν στις δεσμευτικές υποχρεώσεις, που προέκυπταν από τα ανωτέρω σχέδια άρθρων,²²⁹ γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να εφαρμοστεί ένα ήπιο νομικό πλαίσιο στον τομέα του ανταγωνισμού.

Στο πλαίσιο του ισχύοντος πλαισίου, η πρώτη υποχρέωση, που τίθεται αναφέρεται στην υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να καταβάλλουν προσπάθειες για να προωθήσουν την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές,²³⁰ βάσει εμπορικών κριτηρίων και γενικότερα να συνδράμουν στην ανάπτυξη μιας ανοιχτής και ανταγωνιστικής αγοράς ενεργειακών υλών και προϊόντων.²³¹ Η συγκεκριμένη διάταξη περιλαμβάνει δύο υποχρεώσεις. Πρώτον, ορίζεται η ανάγκη τα κράτη να λάβουν μέτρα για την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές. Η υποχρέωση αυτή συνίσταται στη λήψη μέτρων, που θα επιτρέπουν το διασυνοριακό εμπόριο ενεργειακών προϊόντων, εξοπλισμού και υπηρεσιών. Η πρόσβαση αντιτίθεται στην έννοια του προστατευτισμού και αναφέρεται στη λήψη μέτρων, που επιτρέπουν σε εταιρίες του συμβαλλόμενου μέρους να δραστηριοποιούνται στις διεθνείς ενεργειακές αγορές. Επίσης, η πρόσβαση στις διεθνείς αγορές σχετίζεται και με την υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να επιτρέπουν στις εταιρείες να δραστηριοποιούνται, χωρίς

²²⁶ Τα κείμενα των προπαρασκευαστικών εργασιών του Άρθρου 6 είναι διαθέσιμα στη Γραμματεία του Οργανισμού, Basic Agreement for the European Energy Charter, Draft 20.01.1992, Draft Articles 5, 7, 9, 10.

²²⁷ Basic Agreement for the European Energy Charter, Draft, 05.11.1992, Draft Article 7.

²²⁸ Basic Agreement for the European Energy Charter, Draft 05.11.1992, Draft Article 10.

²²⁹ U. E. Ozgur, Energy Charter Secretariat, Analysis on Issues Related to Competition under the Energy, όπ. παρ. σελ. 10.

²³⁰ Fr. N. Botchway, International Trade Regime and Energy Trade, Syracuse, Journal of International Law and Commerce 2001, Τόμος 28, Τεύχος 1, σελ. 1, ειδικά σελ. 5.

²³¹ Άρθρο 3 της ΣυνθΧΕ.

εμπόδια, στην επικράτειά τους. Η υποχρέωση αυτή, αν και γενική, σχετίζεται με μία εξίσου γενική υποχρέωση, που αναφέρεται στην ανάπτυξη ανοιχτών και ανταγωνιστικών αγορών. Οι δύο αυτές υποχρεώσεις συνδέονται άμεσα, διότι δεν είναι εφικτή η ανταγωνιστική αγορά ενέργειας χωρίς την προϋπόθεση της πρόσβασης στις διεθνείς ενεργειακές αγορές. Το πρόβλημα, όμως, που τίθεται είναι ποια είναι τα μέτρα, που αναφέρονται στην υποχρέωση ανάπτυξης ανταγωνιστικών αγορών ενέργειας και μπορούν να συμβάλλουν στην έννοια της ανταγωνιστικής αγοράς. Η ΣυνθΧΕ επιδιώκει να εξειδικεύσει την έννοια της ανταγωνιστικής αγοράς, θέτοντας στα συμβαλλόμενα μέρη συγκεκριμένες υποχρεώσεις, στο πλαίσιο του ανταγωνισμού, της διαμετακόμισης ενεργειακών προϊόντων, μεταφοράς της τεχνολογίας και πρόσβασης στα κεφάλαια.

Πριν προχωρήσουμε στις ειδικότερες υποχρεώσεις, στο πεδίο του ανταγωνισμού κρίνεται σκόπιμο να γίνουν οι παρακάτω προκαταρκτικές παρατηρήσεις:

1. Αναφορικά με την υποχρέωση δημιουργίας συνθηκών ανταγωνισμού πρέπει να τονιστεί ότι ο κλάδος της ενέργειας έχει υποστεί θεμελιώδεις αλλαγές, από την ίδρυσή της ΣυνθΧΕ. Η θεμελιωδέστερη αλλαγή, που έχει επισυμβεί, είναι η κατάργηση των καθετοποιημένων επιχειρήσεων και η απελευθέρωση των αγορών ενέργειας. Με τις αλλαγές αυτές ενισχύεται ο ανταγωνισμός και δημιουργείται ένα φιλικό προς τις επενδύσεις περιβάλλον. Τα συμβαλλόμενα μέρη συμβάλλουν με τη νομοθεσία τους στην απελευθέρωση των βιομηχανιών τους, ενώ θεσπίζουν τις αρχές της ελεύθερης αγοράς στον τομέα της εξόρυξης, μεταφοράς και διανομής ενέργειας.

2. Παρά την εισαγωγή του ανταγωνισμού στον ενεργειακό δίκτυο, οι βιομηχανίες των κρατών (και ορισμένων συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ) συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν εμπόδια, που σχετίζονται με την πολιτική του ανταγωνισμού. Ο γενικός στόχος των πολιτικών ανταγωνισμού είναι να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των αγορών και η πρόληψη αντιαγωνιστικών συμπεριφορών. Ωστόσο, στην απελευθερωμένη ενεργειακή αγορά τα θέματα ανταγωνισμού δεν περιορίζονται σε αντι-ανταγωνιστικές συμπεριφορές, όπως η παρεμπόδιση, ο περιορισμός ή η νόθευση του ανταγωνισμού, μέσω των οριζόντιων και κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών.²³² Τα γραφειοκρατικά εμπόδια και οι στρεβλωτικές της αγοράς κυβερνητικές παρεμβάσεις μπορούν να δημιουργήσουν

²³² Α. Δ. Πλιάκος Το Δίκαιο της ΕΕ Θεσμικό και ουσιαστικό δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, σελ 468-478.

προβλήματα και εμπόδια στην είσοδο νέων επιχειρήσεων. Οι φραγμοί, αυτοί, μπορεί να περιλαμβάνουν κρατικούς διοικητικούς περιορισμούς, αποκλειστικά δικαιώματα για την έκδοση πιστοποιητικών, αδειών για την έναρξη των εργασιών των επιχειρήσεων στον τομέα της ενέργειας. Έτσι, θέματα ανταγωνισμού μπορεί να προκύψουν ως αποτέλεσμα των εμποδίων για την πρόσβαση στο δίκτυο. Ως κύρια ρυθμιστικά εμπόδια στον τομέα του ανταγωνισμού μπορούν να θεωρηθούν:²³³

- Οι περιορισμοί του ανταγωνισμού, δηλαδή με την εισαγωγή ασυνήθιστων κανόνων και προτύπων, τα οποία εμποδίζουν ξένες επιχειρήσεις να εισέρχονται και να ανταγωνίζονται τα εθνικά ενεργειακά προϊόντα στις ενεργειακές αγορές,
- Αποκλεισμός από τον ανταγωνισμό διά της απαλλαγής ορισμένων δραστηριοτήτων από το πεδίο εφαρμογής των κανόνων του ανταγωνισμού,
 - Δημιουργία στρεβλώσεων του ανταγωνισμού, όπως η πραγματοποίηση εκτελεστικών παρεμβάσεων, η οποία ενισχύει τη θέση συγκεκριμένων επιχειρήσεων (μέσω αυθαίρετων πολιτικών δημοσίων προμηθειών).²³⁴

Για να ξεπεραστούν τα εμπόδια στον ανταγωνισμό, θα πρέπει να ενισχυθεί η συνεργασία των εμπλεκόμενων κρατών σε θέματα ανταγωνισμού.

3. Η ανάπτυξη εταιριών, που δραστηριοποιούνται σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει συμβάλει στην αύξηση του ενδιαφέροντος αναφορικά με διασυνοριακά ζητήματα ανταγωνισμού. Ωστόσο, το Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο δεν μπορεί να συμβάλει με επάρκεια, όταν προκύπτουν ζητήματα μεταξύ εθνικών αρχών ανταγωνισμού.²³⁵ Η διεθνοποίηση των όρων ανταγωνισμού απαιτεί συνεργασία μεταξύ των εθνικών επιτροπών ανταγωνισμού, αλλά και ειδικότερα στον τομέα της ενέργειας μεταξύ των ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών.²³⁶

Ειδικότερα, στη ΣυνθΧΕ ορίζεται ότι τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να επιδιώκουν να εμποδίζουν πρακτικές στρέβλωσης της αγοράς και του ανταγωνισμού στις οικονομικές δραστηριότητες στον ενεργειακό τομέα.²³⁷ Η έννοια του ανταγωνισμού αποτελεί οικονομική έννοια και σχετίζεται με τον τρόπο που λειτουργεί η αγορά ενέργειας.

²³³ United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), Έγγραφο της 30.08.2010, TD/RBP/CONF.7/L.7, Model Law on Competition (2010), Chapter VII, σελ. 4–5.

²³⁴ U. E. Ozgur, Energy Charter Secretariat, Analysis on Issues Related to Competition under the Energy, όπ. παρ. σελ. 12.

²³⁵ R. Wish, Competition Law, 7^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2012, σελ. 506.

²³⁶ U. E. Ozgur, Energy Charter Secretariat, Analysis on Issues Related to Competition under the Energy, όπ. παρ. σελ. 10.

²³⁷ Άρθρο 6 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

Ειδικότερη υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών είναι να εξασφαλίζουν ότι στο πλαίσιο της δικαιοδοσίας τους, θεσπίζουν και επιβάλλουν νόμους που απαιτούνται και ενδείκνυνται, ώστε να αντιμετωπίζονται οι μορφές μονομερούς και συντονισμένης αντανταγωνιστικής συμπεριφοράς στις οικονομικές δραστηριότητες στον ενεργειακό τομέα.²³⁸

Αρνητικά σημεία της συγκεκριμένης διάταξης είναι ότι η μονομερής και συντονισμένη αντανταγωνιστική συμπεριφορά πρέπει να ορίζεται από κάθε συμβαλλόμενο μέρος, σύμφωνα με τη νομοθεσία του και η πρακτική, αυτή, μπορεί να οδηγήσει σε αδυναμία τήρησης συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού από τα κράτη μέλη της ΣυνθΧΕ. Επίσης, οι όροι «επιβολή» και «επιβάλλει» περιλαμβάνουν δράση βάσει της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού ενός συμβαλλομένου μέρους, μέσω ερευνών, νομικών διαδικασιών ή διοικητικής δράσεως.²³⁹

Η ΣυνθΧΕ αναγνωρίζοντας την ανάγκη συνεργασίας σε θέματα ανταγωνισμού²⁴⁰ παρέχει δυνατότητες συνεργασίας με δύο κυρίως τρόπους. Πρώτον, τα συμβαλλόμενα μέρη, που έχουν πείρα στην εφαρμογή κανόνων ανταγωνισμού εξετάζουν με κάθε προσοχή, εάν τους ζητηθεί και στο πλαίσιο των διαθέσιμων πόρων, τη δυνατότητα παροχής τεχνικής βοήθειας για την εφαρμογή κανόνων ανταγωνισμού σε άλλα συμβαλλόμενα μέρη. Δεύτερον, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να συνεργάζονται για την επιβολή των κανόνων ανταγωνισμού, διεξάγοντας διαβουλεύσεις και ανταλλάσσοντας πληροφορίες. Δεν απαιτείται, ωστόσο, η παροχή πληροφοριών από ένα συμβαλλόμενο μέρος, η οποία αντίκειται στην νομοθεσία του σχετικά με την κοινοποίηση πληροφοριών, την εμπιστευτικότητα ή το επαγγελματικό απόρρητο.²⁴¹

Από τα ανωτέρω μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

1. Πρώτη παρατήρηση που πρέπει να γίνει είναι ότι το Άρθρο 6 της ΣυνθΧΕ θέτει έναν ευρύ στόχο, στο πεδίο της επικράτησης όρων υγιούς ανταγωνισμού στις αγορές ενέργειας. Ωστόσο, δεν συνεπάγεται μια αυστηρή νομική δέσμευση για τα συμβαλλόμενα μέρη, αλλά τυποποιεί κανόνες ήπιας εφαρμογής (soft law).

²³⁸ Άρθρο 6 παρ. 2 της ΣυνθΧΕ.

²³⁹ Τελική Πράξη της Διάσκεψης του Χάρτη Ενέργειας, Ερμηνευτική Δήλωση αρ. 7 στο The International Energy Charter, Consolidated Energy Charter Treaty with Related Documents, όπ. παρ. σελ. 47.

²⁴⁰ *Energy Charter Secretariat, Analysis of Mutual Exchanges of Business Assets within Investment Activities in the Energy Sector*, Βρυξέλλες 2014, σελ. 33.

²⁴¹ Άρθρο 6 παρ. 3 και 4 της ΣυνθΧΕ, *Energy Charter Secretariat, Best Practices Guidelines on Restructuring (including Privatization) in the Energy Sector*, Βρυξέλλες 2003, σελ. 10.

Ειδικότερα, το κείμενο χρησιμοποιεί εκφράσεις όπως «τα κράτη εξετάζουν, καταβάλλουν προσπάθειες, εξασφαλίζουν, συνεργάζονται», που υποδηλώνουν τη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών, αναφορικά με την τήρηση των ανωτέρω υποχρεώσεων. Επιπλέον, η ΣυνθΧΕ δεν τυποποιεί υποχρέωση σχετικά με την εφαρμογή νόμων, που συμβάλλουν στην επικράτηση των όρων του ανταγωνισμού.²⁴² Αν και οι κανόνες παρέχουν διακριτική ευχέρεια στα συμβαλλόμενα μέρη, ωστόσο, αποτελούν συνεισφορά στο διεθνές ενεργειακό πλαίσιο και συμβάλλουν στην ανάπτυξη των επενδύσεων, μέσω της συνεργασίας των συμβαλλομένων μερών και της δημιουργίας ενός πλαισίου διαλόγου (forum).

2. Δεύτερη παρατήρηση αποτελεί το γεγονός ότι το σύστημα επίλυσης των διαφορών του ανταγωνισμού θέτει ως αποκλειστικό μέσο τη διπλωματική μέθοδο επίλυσης διαφορών, γεγονός που καταδεικνύει την ευρεία διακριτική ευχέρεια, που έχουν τα συμβαλλόμενα μέρη στο πλαίσιο του ανταγωνισμού αλλά και τον προαναφερόμενο χαρακτήρα των σχετικών διατάξεων.

3. Τρίτη παρατήρηση αποτελεί το γεγονός ότι η ΣυνθΧΕ δεν θέτει μια αυτόνομη πολιτική του ανταγωνισμού στη ΣυνθΧΕ αλλά τη διαμορφώνει με ένα ήπιο τρόπο, προκειμένου να ενισχύσει και να βελτιώσει το επενδυτικό ενεργειακό κλίμα.

II.B Υποχρέωση εξάλειψης εμποδίων στη μεταφορά ενεργειακής τεχνολογίας

Στο πλαίσιο της επίτευξης του στόχου της πρόσβασης στις ανοιχτές και ανταγωνιστικές ενεργειακές αγορές εντάσσεται και η συγκεκριμένη υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών. Ειδικότερα, τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν στην προώθηση της πρόσβασης στην ενεργειακή τεχνολογία και τη μεταφορά της, σε εμπορική βάση και χωρίς διακρίσεις, για την ενίσχυση του αποτελεσματικού εμπορίου ενεργειακών προϊόντων.²⁴³

Η συγκεκριμένη υποχρέωση τίθεται στο κεφάλαιο των διατάξεων του εμπορίου, αλλά έχει γενικό χαρακτήρα καθόσον συμβάλλει όχι μόνο στο εμπόριο των ενεργειακών προϊόντων αλλά και στην ανάπτυξη των επενδύσεων και όλων των αρχών, που τίθενται από τη ΣυνθΧΕ.

²⁴² *Energy Charter's Sub-Group, Interpretation of and Advice on Article 6(1)*, Βρυξέλλες 1993, σελ. 2.

²⁴³ *Energy Charter Secretariat, Investment and Market Development in Carbon Capture and Storage Role of the Energy Charter Treaty*, Βρυξέλλες 2009, σελ. 31.

Επιπλέον, η ανωτέρω υποχρέωση, αν και τυποποιείται στο δεσμευτικό πλαίσιο μια διεθνούς συνθήκης, δεν δημιουργεί ουσιαστικές υποχρεώσεις και δεν συνεπάγεται κυρώσεις για τα συμβαλλόμενα μέρη (soft law). Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι τα συμβαλλόμενα μέρη «*συμφωνούν*» σχετικά με την ελεύθερη πρόσβαση στην τεχνολογία και τη μεταφορά της, γεγονός που υποδηλώνει την ευρεία διακριτική τους ευχέρεια. Η συμβολή της είναι ότι τυποποιεί την αρχή της μη διάκρισης στη μεταφορά της τεχνολογίας.

Επιπροσθέτως, η αναφορά στο σεβασμό και την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σημαντική με την έννοια ότι σχετίζεται με τους κανόνες του ΠΟΕ (καθόσον η ΣυνθΧΕ δεν αναφέρει συγκεκριμένες ρυθμίσεις). Ωστόσο, στην περίπτωση της προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, οι προϋποθέσεις για να ισχύει το πλαίσιο του ΠΟΕ είναι να σχετίζονται με το εμπόριο και η διαφορά να ανακύπτει μεταξύ συμβαλλομένων μερών, που συμμετέχουν, ταυτοχρόνως, στη ΣυνθΧΕ και τον ΠΟΕ.

Οι στόχοι της ανωτέρω συμφωνίας υλοποιούνται με την εξάλειψη των υπαρχόντων και νέων εμποδίων στη μεταφορά τεχνολογίας στον τομέα της ενέργειας. Η συγκεκριμένη ρύθμιση, ωστόσο, παρέχει στα συμβαλλόμενα μέρη τη δυνατότητα να αποκλίνουν από την συγκεκριμένη υποχρέωσή τους επικαλούμενα την μη διάδοση των πυρηνικών όπλων, καθώς επίσης και τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου.²⁴⁴ Η δεύτερη αυτή υποχρέωση παρουσιάζει σαφήνεια και δημιουργεί ουσιαστικές υποχρεώσεις στα συμβαλλόμενα μέρη.

Η μεταφορά τεχνολογίας αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την ανάπτυξη των επενδύσεων και την απελευθέρωση των ενεργειακών αγορών. Η ΣυνθΧΕ, προβλέπει δύο υποχρεώσεις για τα συμβαλλόμενα μέρη, οι οποίες θέτουν ένα σχετικά δεσμευτικό πλαίσιο, ενώ η ΣυνθΧΕ δεν τυποποιεί συγκεκριμένο τρόπο επίλυσης διαφορών για την άρση των εμποδίων.²⁴⁵

²⁴⁴ Άρθρο 8 της ΣυνθΧΕ.

²⁴⁵ P. Cameron, The Energy Charter Treaty Provisions On Low Carbon Investment Final Report, Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2013, σελ. 19.

II.Γ Υποχρέωση διατήρησης συνθηκών ελεύθερης πρόσβασης σε κεφάλαια

Αναφορικά με την πρόσβαση στα κεφάλαια, θα πρέπει να τονιστεί ότι η ανωτέρω υποχρέωση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να λειτουργήσουν οι ελεύθερες κεφαλαιαγορές. Η μεταφορά κεφαλαίων συνδυάζεται με την ελευθερία κίνησης και διακίνησης κεφαλαίων και με την αποτροπή περιορισμών, οι οποίοι οδηγούν σε ελέγχους, από τα συμβαλλόμενα μέρη, στη μεταφορά κεφαλαίων. Η ελεύθερη ροή κεφαλαίων διευκολύνει το διασυνοριακό εμπόριο ενεργειακών υλών, γιατί διευκολύνει τις συνεργασίες μεταξύ εταιριών, που δραστηριοποιούνται στον ενεργειακό τομέα και εδρεύουν σε διαφορετικές χώρες.²⁴⁶ Επίσης, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη χρηματοδότηση διασυνοριακών ενεργειακών επενδύσεων.

Η βασική υποχρέωση, που τίθεται, αναφέρεται στην προσπάθεια των συμβαλλομένων μερών να προωθήσουν και να διασφαλίσουν τις προϋποθέσεις πρόσβασης εταιρειών και υπηκόων άλλων συμβαλλομένων μερών στην κεφαλαιαγορά τους, με στόχο τη χρηματοδότηση και τη διενέργεια επενδύσεων. Η πρόσβαση αυτή θα πρέπει να πραγματοποιείται, σε βάση όχι λιγότερο ευνοϊκή, από εκείνη που παρέχουν τα συμβαλλόμενα μέρη, σε παρόμοιες περιπτώσεις, στις δικές του εταιρείες και υπηκόους ή στις εταιρείες και υπηκόους οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους ή τρίτου κράτους, αναλόγως του ποια είναι η πιο ευνοϊκή. Ως εκ τούτου, στην πρόσβαση κεφαλαίων ισχύουν οι ΡΜΕΚ και ΡΕΜ.²⁴⁷ Για την εκπλήρωση της ανωτέρω υποχρέωσής τους, τα συμβαλλόμενα μέρη δύνανται να εγκρίνουν προγράμματα, που προβλέπουν την πρόσβαση σε κρατικές πιστώσεις, επιχορηγήσεις, εγγυήσεις και ασφάλειες για τη διευκόλυνση του εμπορίου ή των επενδύσεων.²⁴⁸

Ειδικότερες υποχρεώσεις των κρατών μελών αποτελούν η λήψη προληπτικών μέτρων, συμπεριλαμβανόμενης της προστασίας των επενδυτών, των καταναλωτών, των καταθετών, καθώς επίσης και η εξασφάλιση της ακεραιότητας και της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τους συστήματος και των κεφαλαιαγορών.

²⁴⁶ *Energy Charter Secretariat*, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide, όπ. παρ. σελ. 36.

²⁴⁷ Άρθρο 9 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

²⁴⁸ Άρθρο 9 παρ. 2 της ΣυνθΧΕ.

Κατά την εφαρμογή προγραμμάτων οικονομικών δραστηριοτήτων στον ενεργειακό τομέα, τα συμβαλλόμενα μέρη βελτιώνουν την οικονομική σταθερότητα και το επενδυτικό κλίμα, επιδιώκουν δε να ενθαρρύνουν, κατά τον ενδεδειγμένο τρόπο, τις σχετικές δραστηριότητες, ενώ αξιοποιούν την εμπειρογνωμοσύνη των σχετικών διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Η ελευθερία, που παρέχεται στα συμβαλλόμενα μέρη, αναφέρεται στη δυνατότητα των χρηματοπιστωτικών τους οργανισμών να εφαρμόζουν τις δικές τους πρακτικές δανειοδότησης και ασφάλισης.²⁴⁹

Το άρθρο 9 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ανενεργό διότι οι περισσότεροι επενδυτές προσφεύγουν στα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και στις αγορές κεφαλαίων για να χρηματοδοτήσουν της επενδύσεις τους. Για να ενεργοποιηθεί η συγκεκριμένη ρύθμιση απαιτείται οι κεφαλαιαγορές των συμβαλλομένων μερών να είναι προσιτές στους ξένους και εγχώριους επενδυτές με όμοιους όρους και χωρίς διακρίσεις.²⁵⁰ Αν και η ΣυνθΧΕ επικεντρώνεται, κυρίως στις άμεσες επενδύσεις στην ενέργεια, (π.χ. επενδύσεις, οι οποίες σχετίζονται με την απόκτηση ελέγχου από τον επενδυτή), ωστόσο θέτει ρυθμίσεις σχετικά με τη χρηματοδότηση, μέσω πιστωτικών ιδρυμάτων, των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στον τομέα της ενέργειας²⁵¹. Η βασική υποχρέωση που τίθεται σχετίζεται με την προσπάθεια των μερών να παρέχουν πρόσβαση στις κεφαλαιαγορές βάσει των ρητρών MEK και PEM. Η συγκεκριμένη υποχρέωση θα μπορούσε να ενταχθεί στην κατηγορία των λεγόμενων υποχρεώσεων soft law, διότι δεν επιβάλλει κυρώσεις και αφήνει ευρεία περιθώρια διακριτικής ευχέρειας στα συμβαλλόμενα μέρη.

II.Δ Υποχρέωση διασφάλισης ελεύθερης διαμετακόμισης

Η παγκόσμια κατανάλωση ενέργειας συνεχίζει να εξαρτάται από ρυπογόνες πηγές ενέργειας. Τα κράτη, που είναι ενεργειακά ανεξάρτητα, είναι ελάχιστα παγκοσμίως και αυτό το γεγονός καταδεικνύει το σημαντικό ρόλο, που διαδραματίζει η διαμετακόμιση ενεργειακών προϊόντων στην παγκόσμια αγορά ενέργειας.²⁵² Το

²⁴⁹ Σχετικές είναι οι διατάξεις του άρθρου 9 της ΣυνθΧΕ.

²⁵⁰ P. Cameron, The Energy Charter Treaty Provisions On Low Carbon Investment Final Report, όπ. παρ. σελ. 19.

²⁵¹ A. Fatouros, An International Legal Framework for Energy, Recueil des cours de l'Académie de Droit International de la Haye, 2007, Τόμος 332, σελ. 363, ειδικά 417.

²⁵² Energy Charter Secretariat, Energy Transit, The Multilateral Challenge, Βρυξέλλες 1998, σελ. 22.

φαινόμενο της διαμετακόμισης δεν είναι νέο, καθόσον η διασυνοριακή και διαπεριφερειακή μεταφορά των ενεργειακών πόρων απασχολούσε και απασχολεί τα κράτη από τη σύστασή τους. Η διαμετακόμιση ενέργειας στηρίζεται σε μια ποικιλία μέσων,²⁵³ συμπεριλαμβανομένων των πλοίων και άλλων μέσων μεταφοράς, των διασυνοριακών χερσαίων και υποβρύχιων αγωγών και δικτύων.²⁵⁴ Η διακρατική συνεργασία σε σχέση με τα θέματα διαμετακόμισης ενέργειας δεν είναι επαρκώς θεσμοθετημένη²⁵⁵ σε σχέση με άλλους τομείς της ενέργειας, όπως το εμπόριο ενέργειας, την προστασία των επενδύσεων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Η διαμετακόμιση, επιπλέον, συμβάλλει στην επίτευξη του στόχου της ενεργειακής ασφάλειας και στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών αγορών ενέργειας. Συνδέεται με οικονομικά ζητήματα και με την προώθηση επενδυτικών σχεδίων κατασκευής δικτύων και αγωγών. Στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, η ελευθερία της διαμετακόμισης θεωρείται ένα κρίσιμο ζήτημα για τη συλλογική ενεργειακή ασφάλεια,²⁵⁶ με την έννοια ότι οι ενεργειακοί πόροι και οι ενεργειακές ύλες μεταφέρονται, δια μέσου διαφόρων κρατών, προκειμένου να κατευθυνθούν από τον παραγωγό στον καταναλωτή.²⁵⁷

Η ΣυνθΧΕ προβλέπει κανόνες διαμετακόμισης στο άρθρο 7.²⁵⁸ Το εν λόγω άρθρο της Συνθήκης απαγορεύει τις διακρίσεις αναφορικά με τη διαμετακόμιση ενέργειας, περιέχει διατάξεις σχετικά με την επίλυση των διαφορών, ενώ περιλαμβάνει ένα αναλυτικό ορισμό για τις εγκαταστάσεις μεταφοράς ενέργειας.²⁵⁹ Ως «εγκαταστάσεις μεταφοράς ενέργειας» νοούνται οι αγωγοί μεταφοράς αερίων υψηλής πίεσης, τα δίκτυα και γραμμές μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας υψηλής τάσεως, οι αγωγοί μεταφοράς αργού πετρελαίου, οι αγωγοί μεταφοράς πετρελαϊκών

²⁵³ *F. Jamal*, Legal Aspects of Transnational Energy Pipelines: A Critical Appraisal, *European Networks Law & Regulations Quarterly* 2015, Τόμος 3, Τεύχος 2, σελ. 103, ειδικά 105.

²⁵⁴ *R. Leal*, *Arcas Energy transit, Activities: Collection of Intergovernmental Agreements on Oil and Gas Transit Pipelines and Commentary*, Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2015, σελ. 7-9.

²⁵⁵ *A. Konoplyanic*, Gas Transit in Eurasia: Transit Issues between Russia and the European Union and the Role of the Energy Charter, *Journal of Energy & Natural Resources Law* 2009 Τόμος 27, Τεύχος 3, σελ.446 επ..

²⁵⁶ *A. Papaioannou*, Security of Energy Supply, the Approach in the European Union and the contribution of the Energy Charter Treaty, *Maastricht Journal of European & Competition Law* 1995, Τεύχος 2, σελ. 34, ειδικά σελ. 36.

²⁵⁷ *Energy Charter Secretariat*, The Energy Charter Treaty and Related Documents: A Legal Framework for International Energy, Βρυξέλλες 2015, σελ. 15.

²⁵⁸ *K. P. Waern*, Transit Provisions of the Energy Charter Treaty and Energy Protocol on Transit, *Journal of Energy and Natural Resources*, 2002, Τόμος 20, Τεύχος 2, σελ. 174.

²⁵⁹ Συγκριτικά *Energy Charter Secretariat*, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty, Βρυξέλλες 2002, και του ίδιου Οργανισμού, Applicable Trade Provisions of the Energy Charter Treaty 2003, *Energy Charter Secretariat*, Regional Electricity Markets in the ECT area, Βρυξέλλες 2003.

προϊόντων και άλλες μόνιμες εγκαταστάσεις, που προορίζονται αποκλειστικά για τη διακίνηση ενεργειακών υλών και προϊόντων.²⁶⁰ Ο όρος διαμετακόμιση στη ΣυνθΧΕ ορίζεται ως :

i) Η μεταφορά, διαμέσου της επικράτειας ενός συμβαλλομένου μέρους, προς ή από λιμενικές εγκαταστάσεις, που βρίσκονται στην επικράτειά του για τη φόρτωση ή την εκφόρτωση ενεργειακών υλών και προϊόντων, που κατάγονται από την επικράτεια άλλου κράτους, και προορίζονται για την επικράτεια τρίτου κράτους εφόσον το άλλο κράτος ή το τρίτο κράτος είναι συμβαλλόμενο μέρος ή

ii) Η μεταφορά μέσω της επικράτειας ενός συμβαλλομένου μέρους ενεργειακών υλών και προϊόντων, που κατάγονται από την επικράτεια άλλου συμβαλλομένου μέρους και προορίζονται για την επικράτεια του εν λόγω άλλου συμβαλλομένου μέρους, εκτός και αν τα δύο ενδιαφερόμενα συμβαλλόμενα μέρη αποφασίσουν διαφορετικά και καταχωρίσουν την απόφασή τους με κοινή εγγραφή.

Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό η διαμετακόμιση ενέργειας έχει την έννοια ότι η ενέργεια προέρχεται από ένα κράτος, διαπερνά ένα άλλο κράτος και εξέρχεται στην περιοχή του άλλου κράτους, ή του ίδιου από όπου προήλθε.²⁶¹ Η διέλευση και η διαμετακόμιση αναφέρεται σε δύο ή περισσότερα κράτη, ωστόσο το άρθρο 7 αναφέρεται και στην περίπτωση που έχουμε ένα κράτος, που αποτελεί ταυτόχρονα κράτος προέλευσης και προορισμού. Σε κάθε περίπτωση, οι ρυθμίσεις της διαμετακόμισης εφαρμόζονται μόνον όταν όλα τα μέρη είναι συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ.

Η εν λόγω ρύθμιση της ΣυνθΧΕ εισάγει βασικές αρχές προστασίας, ορίζοντας ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα, ώστε να διευκολύνει τη διαμετακόμιση ενεργειακών υλών και προϊόντων σύμφωνα με:

1. Την αρχή της ελευθερίας της διαμετακόμισης,
2. Την αρχή της μη διακρίνουσας μεταχείρισης λόγω καταγωγής, προορισμού ή κυριότητας των εν λόγω ενεργειακών υλών και προϊόντων,
3. Την αρχή του άνευ καθορισμού διακρίσεων των τιμών και τελών,²⁶²
4. Την αρχή της μη επιβολής παράλογων καθυστερήσεων, περιορισμών ή επιβαρύνσεων.

²⁶⁰ Άρθρο 7 παρ. 10 στοιχ. β της ΣυνθΧΕ.

²⁶¹ *Sergei Vinogradov*, Cross-Border Oil and Gas Pipelines Legal and Regulatory Regimes, AIPN Study, Centre for Energy, Petroleum & Mineral Law & Policy, University of Dundee, σελ. 40.

²⁶² *Energy Charter Secretariat*, Gas Transit Tariffs in selected Energy Charter Treaty Countries, Βρυξέλλες 2006, σελ.70.

Βάσει των ανωτέρω αρχών δεν θα δημιουργούνται προσκόμματα και προβλήματα κατά τη μεταφορά των ενεργειακών προϊόντων και πρώτων υλών. Οι περισσότερες από τις παραπάνω αρχές τέθηκαν για πρώτη φορά στη ΣυνθΧΕ στο πλαίσιο του τομέα της ενέργειας. Για παράδειγμα η αρχή της μη διάκρισης ειδικά στην περίπτωση των χωρών προορισμού των ενεργειακών προϊόντων αποτελεί σημαντική συνεισφορά στην επίλυση ζητημάτων ενεργειακής ασφάλειας των συμβαλλομένων μερών.²⁶³

Οι ανωτέρω αρχές συμβάλλουν στην ενεργειακή ασφάλεια στην ασφαλή διαμετακόμιση και στην διενέργεια επενδύσεων και ειδικότερα στη συνεχή και αδιάλειπτη παροχή και προμήθεια ενεργειακών πρώτων υλών.²⁶⁴ Με τον τρόπο αυτό θα μπορέσουν να αποφευχθούν ενεργειακές διεθνείς κρίσεις και να ενισχυθούν οι επενδύσεις στον τομέα της διαμετακόμισης. Ειδικότερα, με την επιβολή δίκαιων τελών η φιλοξενούσα χώρα ή χώρα διέλευσης ωφελείται από την είσπραξη των εσόδων, ενώ από την άλλη πλευρά οι ξένοι επενδυτές, που επιθυμούν να επενδύσουν στη φιλοξενούσα χώρα, έχουν αμοιβαίο και δίκαιο όφελος. Η διενέργεια επενδύσεων είτε σε νέες είτε σε υπάρχουσες υποδομές διασφαλίζει τη λειτουργία και τη σταθερή ροή των ενεργειακών εμπορικών συναλλαγών. Τέλος, βελτιώνεται σε σημαντικό βαθμό η συνεργασία μεταξύ των κρατών και των επενδυτών, καθόσον εξασφαλίζεται ένα θεσμικό πλαίσιο, που παρέχει ασφάλεια στις ενεργειακές επενδύσεις και υποδομές στη βάση της μη διακριτικής μεταχείρισης.²⁶⁵ Ειδικότερα οι διατάξεις και οι όροι της διαμετακόμισης δεν θα διακρίνουν ανάλογα με την καταγωγή ή τον προορισμό του υπό διαμετακόμιση προϊόντος.²⁶⁶

Στην περίπτωση, ωστόσο, που η διαμετακόμιση ενεργειακών υλών και προϊόντων είναι αδύνατη, από εμπορική άποψη, να πραγματοποιηθεί μέσω εγκαταστάσεων μεταφοράς ενέργειας, τα συμβαλλόμενα μέρη δεν παρεμποδίζουν την εγκατάσταση νέου δυναμικού, εκτός και εάν ορίζεται διαφορετικά σε ισχύουσα νομοθεσία, που τηρεί όμως τις προαναφερόμενες αρχές.

Ωστόσο, ελλείψει τέτοιας νομοθεσίας, κανένας περιορισμός δεν μπορεί να τεθεί σε νέες υποδομές από το κράτος υποδοχής, εκτός εάν αυτό θέτει σε κίνδυνο την

²⁶³ R. Leal Arcas Energy transit, Activities: Collection of Intergovernmental Agreements on Oil and Gas Transit Pipelines and Commentary, όπ. παρ. σελ. 10.

²⁶⁴ Energy Charter Secretariat, International Energy Security, Common Concept for Energy Producing, Consuming and Transit Countries, όπ. παρ. σελ. 18.

²⁶⁵ Energy Charter Secretariat, Gas Transit Tariffs in selected Energy Charter Treaty Countries όπ. παρ. σελ. 13.

²⁶⁶ Άρθρο 7 παρ. 3 της ΣυνθΧΕ.

ασφάλεια και την αποτελεσματικότητα του δικού του ενεργειακού συστήματος.

Ειδικότερα, ένα συμβαλλόμενο μέρος διαμέσου της επικράτειας, του οποίου, διαμετακομίζονται ενεργειακές ύλες και προϊόντα, δεν είναι υποχρεωμένο:

α) να επιτρέπει την κατασκευή ή την τροποποίηση εγκαταστάσεων μεταφοράς ενέργειας ή

β) να επιτρέπει νέα ή συμπληρωματική διαμετακόμιση μέσω υφιστάμενων εγκαταστάσεων μεταφοράς ενέργειας,

όταν αποδεικνύει στα άλλα ενδιαφερόμενα συμβαλλόμενα μέρη ότι αυτό ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο την ασφάλεια ή την αποδοτικότητα των ενεργειακών συστημάτων του, συμπεριλαμβανόμενης της ασφάλειας του εφοδιασμού.

Πέρα από τις ανωτέρω υποχρεώσεις τα συμβαλλόμενα μέρη ενθαρρύνουν τους σχετικούς φορείς να συνεργάζονται για:

α) Τον εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων μεταφοράς ενέργειας, που απαιτούνται για τη διαμετακόμιση ενεργειακών υλών και προϊόντων,

β) Την ανάπτυξη και τη λειτουργία εγκαταστάσεων μεταφοράς ενέργειας, που να εξυπηρετούν την επικράτεια περισσοτέρων του ενός συμβαλλομένων μερών,

γ) Τη λήψη μέτρων για τον μετριασμό των επιπτώσεων των διακοπών του εφοδιασμού σε ενεργειακές ύλες και προϊόντα,

δ) Τη διευκόλυνση της διασύνδεσης με εγκαταστάσεις μεταφοράς ενέργειας. Τα δικαιώματα αυτά περιλαμβάνουν το δικαίωμα διέλευσης, το δικαίωμα της μη διακοπής, καθώς και το δικαίωμα της μη διάκρισης σε μελλοντικές διαπραγματεύσεις.²⁶⁷

Αναφορικά με το άρθρο 7 της ΣυνθΧΕ μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

1. Το άρθρο 7 της ΣυνθΧΕ αποτελεί πολυμερές νομικό πλαίσιο στον τομέα της διασυνοριακής διέλευσης ενέργειας, που υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να διευκολύνουν τη διέλευση σε μη διακριτική βάση, σύμφωνα με την αρχή της ελεύθερης διέλευσης που κατοχυρώνεται και στο πλαίσιο του ΠΟΕ/GATT.²⁶⁸ Οι ανωτέρω ρυθμίσεις, ωστόσο, υπερβαίνουν τις διατάξεις του ΠΟΕ, διότι περιέχουν ρητές υποχρεώσεις σε σχέση με την διαμετακόμιση ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων των σταθερών υποδομών, που αποτελούνται από αγωγούς υψηλής πίεσης μεταφοράς

²⁶⁷ R. Leal Arcas, M. Peykova, T. Choudhury, M. Makhoul, Energy Transit: Intergovernmental Agreements on Oil and Gas Transit Pipelines, Renewable Energy Law & Policy Review 2015, Τεύχος 2, σελ. 122, ειδικά 116.

²⁶⁸ Z. Whang, Securing Energy Flows from Central Asia to China and the Relevance of the Energy Charter Treaty to China, Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2015, σελ. 44.

φυσικού αερίου, δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας υψηλής τάσης, αγωγούς μεταφοράς αργού πετρελαίου, αγωγούς προϊόντων πετρελαίου, και άλλες μόνιμες εγκαταστάσεις.

2. Η τήρηση των αρχών διαμετακόμισης από τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ, καθώς επίσης και η θέσπιση διατάξεων, που θα θέτουν ίσους όρους διαμετακόμισης αποτελούν ένα σχετικά δεσμευτικό πλαίσιο λόγω του απαγορευτικού τους χαρακτήρα, αλλά επίσης και λόγω της άμεσης σχέσης που έχει η διαδικασία της διαμετακόμισης με τις επενδύσεις.

3. Ωστόσο, το πλαίσιο επίλυσης των διαφορών, που εξετάζεται στο κεφάλαιο 3 εξασθενεί το δεσμευτικό χαρακτήρα των ρυθμίσεων καθόσον βασίζεται σε διπλωματική μέθοδο επίλυσης της διαφοράς (μεσολάβηση) και όχι σε δικαστική. Ως εκ τούτου η επίλυση των διαφορών επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών, γεγονός που περιορίζει τον εξαναγκαστό χαρακτήρα του δικαίου.

Μετά τη θέση σε ισχύ της ΣυνθΧΕ το 1998, η Διάσκεψη του Χάρτη Ενέργειας αποφάσισε το 2000 να ενεργοποιήσει τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων, προκειμένου να τεθούν συγκεκριμένοι κανόνες αναφορικά με τη διαμετακόμιση ενεργειακών προϊόντων. Η διαδικασία αυτή θα κατέληγε στην υιοθέτηση ενός πρωτοκόλλου σχετικά με τη διαμετακόμιση. Ωστόσο, η Διάσκεψη του Χάρτη ενέργειας ακύρωσε, την 29^η Νοεμβρίου 2011, τη διαπραγματευτική εντολή αναφορικά με το Πρωτόκολλο διαμετακόμισης. Θεωρούμε, όμως, σημαντικό να αναφέρουμε τις ρυθμίσεις του Πρωτοκόλλου, οι οποίες σηματοδοτούν μια εντονότερη συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών όταν αυτή επιτευχθεί.

Το σχέδιο για το Πρωτόκολλο διαμετακόμισης της ΣυνθΧΕ θέτει ως στόχο να εξασφαλίσει την αδιάλειπτη παροχή ενέργειας, διαφανείς και χωρίς διακρίσεις όρους διαμετακόμισης,²⁶⁹ την αποτελεσματική χρήση και την κατασκευή, την επέκταση, ανακατασκευή και λειτουργία των δικτύων μεταφοράς ενέργειας και εγκαταστάσεων, ελαχιστοποιώντας τις επιβλαβείς επιπτώσεις στο περιβάλλον.²⁷⁰ Επίσης, επιδιώκει την εξασφάλιση έγκαιρης διευθέτησης των διαφορών. Σύμφωνα με το οριζόμενο πεδίο εφαρμογής το σχέδιο-Πρωτόκολλο εφαρμόζεται στα ενεργειακά προϊόντα και ενεργειακές ύλες, ενώ αναφορικά με την ισχύ του σχεδίου-

²⁶⁹ E. Marcinkeviciute, Energy Charter Treaty Transit Protocol: European Gas Market Liberalization and its Effect on the European - Russian Gas Trade, Texas Journal of Oil, Gas and Energy Law 2009-2010, Τόμος 5, Τεύχος 1, σελ. 109, ειδικά 119-123.

²⁷⁰ Άρθρο 2 του Σχεδίου Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση της ΣυνθΧΕ.

Πρωτοκόλλου καμία διάταξή του δεν πρέπει να συγκρούεται με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Επίσης, οι διατάξεις του σχεδίου Πρωτοκόλλου συμπληρώνουν, και ενισχύουν τις διατάξεις της Συνθήκης.^{271, 272}

Στο σχέδιο του Πρωτοκόλλου²⁷³ διαμορφώνονται μια σειρά από υποχρεώσεις, που ενισχύουν την αρχή της ελεύθερης διαμετακόμισης. Ειδικότερα, κάθε συμβαλλόμενο μέρος τηρεί όλες τις υποχρεώσεις, που απορρέουν από τις αρχές της διαμετακόμισης και εξασφαλίζει ότι η εσωτερική του νομοθεσία προβλέπει αποτελεσματικά και χωρίς διακρίσεις μέσα για τη διεκδίκηση των απαιτήσεων και των δικαιωμάτων σε σχέση με τις συμφωνίες διαμετακόμισης.²⁷⁴ Τα συμβαλλόμενα μέρη, επίσης, λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι οι εγκαταστάσεις μεταφοράς ενέργειας λειτουργούν και συντηρούνται, έτσι ώστε να ελαχιστοποιούνται, με ένα οικονομικά αποδοτικό τρόπο, οι επιβλαβείς επιπτώσεις στο περιβάλλον. Εκτός, όμως, από την περιβαλλοντολογική συνέπεια, τα συμβαλλόμενα μέρη θα πρέπει να μεριμνούν, ώστε οι εθνικές νομοθεσίες τους να παρέχουν δυνατότητες αποτελεσματικής προστασίας για την αποκατάσταση σε περίπτωση φθοράς ενεργειακών προϊόντων κατά τη διαμετακόμιση.²⁷⁵

Στον τομέα των χρεώσεων και των τελών το σχέδιο πρωτοκόλλου παραπέμπει στη διάταξη V του ΠΟΕ σχετικά με την ελεύθερη διαμετακόμιση. Ως εκ τούτου, οποιοσδήποτε χρεώσεις επιβάλλονται από ένα συμβαλλόμενο μέρος θα συνάδουν με το θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ. Σύμφωνα με το ανωτέρω θεσμικό πλαίσιο, το συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ δεν επιτρέπεται να επιβάλλει είτε (1) δασμούς διαμετακομίσεως ή (2) οποιαδήποτε άλλη διαμετακομιστική επιβάρυνση, με εξαίρεση χρεώσεις, που αναφέρονται στο κόστος της μεταφοράς, των διοικητικών εξόδων ή άλλων υπηρεσιών, που παρασχέθηκαν σε σχέση με την διαμετακόμιση. Ωστόσο, οποιαδήποτε τέτοια χρέωση πρέπει να είναι ανάλογη με τα πραγματικά έξοδα που απαιτούνται. Σε αντίθετη περίπτωση, το τέλος θα είναι ασυμβίβαστο με το άρθρο V. Επίσης, οι επιβαρύνσεις αυτές πρέπει να είναι εύλογες λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες διαμετακόμισης.

²⁷¹ Άρθρο 3 του Σχεδίου Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση της ΣυνθΧΕ.

²⁷² Άρθρο 4 του Σχεδίου Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση της ΣυνθΧΕ.

²⁷³ *A. Belyi, S Nappert, V. Pogoretsky, Modernising the Energy Charter Process? The Energy Charter Conference Road Map and the Russian Draft Convention on Energy Security, Journal of Energy & Natural Resources Law 2011, Τόμος 29, Τεύχος 3, σελ. 390.*

²⁷⁴ Άρθρο 5 παρ. 1 και 3 του Σχεδίου Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση της ΣυνθΧΕ.

²⁷⁵ Άρθρο 7 παρ. 1 και 2 του Σχεδίου Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση της ΣυνθΧΕ.

Στο σχέδιο του πρωτοκόλλου περιλαμβάνονται νομοθετικές και διοικητικές υποχρεώσεις των κρατών μελών. Ειδικότερα κάθε συμβαλλόμενο μέρος εξασφαλίζει ότι όλες οι σχετικές νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις, σε σχέση με τη διαμετακόμιση, εφαρμόζονται με αντικειμενικό και αμερόληπτο τρόπο.²⁷⁶ Κάθε συμβαλλόμενο μέρος πρέπει να ανταποκρίνεται άμεσα στα αιτήματα από οποιοδήποτε άλλο συμβαλλόμενο μέρος για συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με τις νομοθετικές, ρυθμιστικές και διοικητικές διατάξεις ή διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες, οι οποίες αφορούν ή επηρεάζουν την εφαρμογή της διαμετακόμισης ενέργειας. Για λόγους διαφάνειας, κάθε συμβαλλόμενο μέρος υποβάλλει στη Γραμματεία εντός εύλογου χρονικού διαστήματος έκθεση, στην οποία συνοψίζονται όλοι οι νόμοι, οι κανονισμοί και τα άλλα μέτρα που αφορούν τη διαμετακόμιση της ενέργειας. Η Διάσκεψη του Χάρτη αναθεωρεί τις εκθέσεις σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Τέλος εφαρμόζεται και ένα σύστημα διαβούλευσης μεταξύ των συμβαλλομένων μερών όταν πράξη ή παράλειψη ενός συμβαλλόμενου μέρους επηρεάζει αρνητικά την εφαρμογή του σχεδίου-πρωτοκόλλου. Κάθε άλλο συμβαλλόμενο μέρος δύναται να κοινοποιεί στη γραμματεία τη συγκεκριμένη ενέργεια ή παράλειψη. Η Διάσκεψη του Χάρτη μπορεί να λαμβάνει και να εξετάζει αναφορές από τα συμβαλλόμενα μέρη, που επιθυμούν να εκφράσουν τις ανησυχίες σχετικά με ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος αναφορικά με την εφαρμογή των υποχρεώσεων διαμετακόμισης του πρωτοκόλλου.²⁷⁷ Το σχέδιο παρέχει εξειδικευμένες ρυθμίσεις σχετικά με διάφορα θέματα διαμετακόμισης αλλά το αρνητικό του σημείο είναι ότι σε ένα τόσο σοβαρό ενεργειακό ζήτημα, όπως η διαμετακόμιση ενέργειας, παραπέμπει στον ΠΟΕ και δεν δημιουργεί δικές του αυτόνομες ρυθμίσεις που θα σέβονται και το πλαίσιο του ΠΟΕ. Ειδικότερα, θα έπρεπε να πραγματοποιηθούν διαβουλεύσεις για μια ισορροπημένη ερμηνεία των διατάξεων περί διαμετακόμισης της ΣυνθΧΕ και του ΠΟΕ.

Καταληκτικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι, υπό τις παρούσες συνθήκες, το κρίσιμότερο ζήτημα στον τομέα της διαμετακόμισης ενέργειας είναι η έλλειψη διαφάνειας των τελών διέλευσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα τέλη διέλευσης αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε επίπεδο κράτους και ρυθμίζονται μέσω διακυβερνητικών συμφωνιών. Αυτές οι διαπραγματεύσεις συχνά διεξάγονται στο

²⁷⁶ Άρθρο 18 παρ. 1 του Σχεδίου Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση της ΣυνθΧΕ.

²⁷⁷ Άρθρο 18 παρ. 5 και 6 του Σχεδίου Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση της ΣυνθΧΕ.

πλαίσιο αυστηρής εμπιστευτικότητας, ενώ τα αποτελέσματα, σπάνια δημοσιεύονται στο ευρύ κοινό.²⁷⁸ Η ΣυνθΧΕ έχει συμβάλει στην κωδικοποίηση του θεσμικού πλαισίου των συμφωνιών που συνάπτονται, στο πλαίσιο της δημιουργίας αγωγών. Οι συμφωνίες αυτές είναι, συνήθως, η συμφωνία που συνάπτεται μεταξύ των κρατών, από τα οποία διέρχεται ο αγωγός (IGA) και η συμφωνία του κράτους και του επενδυτή – εταιρίας, που κατασκευάζει τον αγωγό. Η ανωτέρω κωδικοποίηση αποτελεί πρόοδο, ωστόσο, δεν επιλύει το ζήτημα του διαφορετικού υπολογισμού των τελών διέλευσης, γεγονός που δημιουργεί εμπόδια στην αποτελεσματική διαμετακόμιση της ενέργειας.

II.E Υποχρέωση σχετικά με τα επενδυτικά μέτρα που σχετίζονται με το εμπόριο

Υπό το θεσμικό πλαίσιο της ΣυνθΧΕ και του ΠΟΕ, επενδυτικά μέτρα που σχετίζονται με το εμπόριο νοούνται τα κυβερνητικά μέτρα, τα οποία είναι υποχρεωτικά ή εκτελεστά δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας ή δυνάμει διοικητικών αποφάσεων και αποτελούν προϋπόθεση για την διενέργεια επενδύσεων στη χώρα υποδοχής. Τα μέτρα αυτά δεν επιτρέπονται όταν δεν είναι συμβατά με τις αρχές της ρήτρας της εθνικής μεταχείρισης, και της κατάργησης των ποσοτικών περιορισμών.²⁷⁹ Η υποχρέωση σχετικά με τα ανωτέρω μέτρα είναι ότι ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν εφαρμόζει κανένα επενδυτικό μέτρο στον τομέα του εμπορίου, που δεν συμβιβάζεται με τις διατάξεις και αρχές του ΠΟΕ. Τέτοιου είδους μέτρα νοούνται:

- α) Η αγορά ή η χρησιμοποίηση από μια επιχείρηση προϊόντων εγχώριας προέλευσης,
- β) Η αγορά ή η χρησιμοποίηση εισαγόμενων προϊόντων από μια επιχείρηση να περιορίζεται σε ποσό, που έχει σχέση με τον όγκο ή την αξία των τοπικών προϊόντων τα οποία εξάγει,
- γ) Το μέτρο που περιορίζει την εισαγωγή από μια επιχείρηση προϊόντων, που χρησιμοποιούνται ή έχουν σχέση με την τοπική της παραγωγή σε ποσό που έχει σχέση με τον όγκο ή την αξία της τοπικής παραγωγής την οποία εξάγει,

²⁷⁸ *Energy Charter Secretariat, From Wellhead to Market Oil Pipeline Tariffs and Tariff Methodologies in Selected Energy Charter Member Countries, Βρυξέλλες 2007, σελ. 71.*

²⁷⁹ *Energy Charter Secretariat, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide, όπ. παρ. σελ.16-17.*

δ) Το μέτρο που περιορίζει την εισαγωγή από μια επιχείρηση προϊόντων, που χρησιμοποιούνται ή έχουν σχέση με την τοπική της παραγωγή, περιορίζοντας την πρόσβασή της στο ξένο συνάλλαγμα σε ποσό, που έχει σχέση με την εισροή ξένου συναλλάγματος, η οποία μπορεί να αποδοθεί στην επιχείρηση,

ε) Το μέτρο που περιορίζει την εξαγωγή ή την πώληση προϊόντων για εξαγωγή από μια επιχείρηση, είτε πρόκειται για συγκεκριμένο προϊόν, όγκο ή αξία προϊόντων, είτε για αναλογία όγκου ή αξίας της τοπικής της παραγωγής.

Η συγκεκριμένη ρύθμιση παρέχει δύο δυνατότητες απόκλισης από τα συμβαλλόμενα μέρη. Τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να εφαρμόζουν επενδυτικά μέτρα στον τομέα του εμπορίου, ως προϋπόθεση επιλεξιμότητας για προγράμματα προώθησης των εξαγωγών, ξένης βοήθειας, δημοσίων συμβάσεων προμηθειών ή προτιμσιακών δασμών ή ποσοστώσεων.²⁸⁰ Επίσης, κάθε συμβαλλόμενο μέρος μπορεί προσωρινά να συνεχίσει να εφαρμόζει επενδυτικά μέτρα στον τομέα του εμπορίου τα οποία ίσχυαν περισσότερο από 180 ημέρες πριν από την υπογραφή της ΣυνθΧΕ, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων περί κοινοποίησης και σταδιακής κατάργησης, που παρατίθενται στο παράρτημα TRM.

Σύμφωνα με το ανωτέρω Παράρτημα κάθε συμβαλλόμενο μέρος κοινοποιεί στη γραμματεία κάθε επενδυτικό μέτρο, που εφαρμόζει στον τομέα του εμπορίου, το οποίο δεν είναι σύμφωνο με την ρήτρα της εθνικής μεταχείρισης και την κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών εντός:

α) 90 ημερών μετά την έναρξη ισχύος της, εάν το συμβαλλόμενο μέρος είναι μέλος του ΠΟΕ ή

β) 12 μήνες μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης, εάν το συμβαλλόμενο μέρος δεν είναι μέλος του ΠΟΕ. Τα επενδυτικά μέτρα γενικής ή ειδικής εφαρμογής κοινοποιούνται ταυτοχρόνως με τα κυριότερα χαρακτηριστικά τους.

Σημαντική υποχρέωση αποτελεί η κατάργηση των επενδυτικών μέτρων που σχετίζονται με το εμπόριο. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος καταργεί τα κοινοποιούμενα επενδυτικά μέτρα εντός:

α) δύο ετών από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της ΣυνθΧΕ, εάν το συμβαλλόμενο μέρος είναι μέλος του ΠΟΕ και

β) εντός τριών ετών από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της ΣυνθΧΕ, εάν το συμβαλλόμενο μέρος δεν είναι ένα μέλος του ΠΟΕ.

²⁸⁰ Άρθρο 5 παρ. 3 της ΣυνθΧΕ.

Ένα συμβαλλόμενο μέρος, προκειμένου να μην θέσει σε μειονεκτική θέση υφιστάμενες επιχειρήσεις, οι οποίες υπόκεινται σε ένα κοινοποιούμενο επενδυτικό μέτρο, που σχετίζεται με το εμπόριο δύναται να εφαρμόσει το επενδυτικό μέτρο κατά την περίοδο της σταδιακής κατάργησης σε μια νέα επένδυση εφόσον:

(Α) Τα προϊόντα της εν λόγω επένδυσης είναι παρόμοια προϊόντα με αυτά των υφισταμένων επιχειρήσεων και

(Β) Η εν λόγω εφαρμογή είναι απαραίτητη για να αποφευχθεί η στρέβλωση των όρων ανταγωνισμού μεταξύ των νέων επενδύσεων και των υφισταμένων επιχειρήσεων. Οι ανωτέρω προϋποθέσεις ισχύουν σωρευτικά.

III. Προώθηση και Προστασία των επενδύσεων

Η ραγδαία αύξηση των διεθνών επενδυτικών ροών από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα ήταν αποτέλεσμα ρυθμιστικών-κανονιστικών και τεχνολογικών αλλαγών. Πρώτον, πολλές χώρες περιόρισαν τους ελέγχους στις εισροές και εκροές κεφαλαίων από και προς το εξωτερικό.

Δεύτερον, η ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας οδήγησαν στην απελευθέρωση της διεθνούς ροής κεφαλαίων.

Τρίτον, οι επενδυτές μπορούσαν να χρησιμοποιούν, διασυνοριακά, τα περιουσιακά τους στοιχεία, μειώνοντας τον κίνδυνο στα ενδεχόμενα κέρδη τους. Αποτέλεσμα των ανωτέρω αλλαγών ήταν η τεράστια αύξηση των διεθνών επενδύσεων. Και ειδικότερα των ΑΞΕ.

Ένας από τους πιο συνηθισμένους τρόπους για να πραγματοποιηθούν ΑΞΕ είναι μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών. Επιπλέον, οι ΑΞΕ ενισχύουν τη μακροοικονομική ανάπτυξη των επενδύσεων, την ενίσχυση της αγοράς εργασίας και την αυξημένη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα.²⁸¹ Στον τομέα των επενδύσεων σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι διμερείς επενδυτικές συμφωνίες. Οι διεθνείς επενδύσεις ρυθμίζονται μέσω διμερών συμφωνιών, που είναι νομικά δεσμευτικές συμβάσεις και παρέχουν σημαντική νομική προστασία για τους επενδυτές και τις

²⁸¹ T. Bak, Potential Impact of the Energy Charter Treaty on FDI Promotion and Protection in view of Global Trends, Energy Governance and Possible Actions towards ECT Non-Members, Energy Charter Secretariat, Knowledge Center, Βρυξέλλες 2013 όπ. παρ. σελ. 4.

επενδύσεις στις αντισυμβαλλόμενες χώρες.²⁸² Οι διμερείς επενδυτικές συμφωνίες στον τομέα της ενέργειας, προορίζονται για να ενθαρρύνουν τις επενδύσεις στις χώρες της υποδοχής. Αν και συνάπτονται στο πλαίσιο διμερούς διαπραγμάτευσης συντάσσονται με σχετικά ομοιόμορφο τρόπο και παρέχουν παρόμοια προστασία εξασφαλίζοντας στους επενδυτές δίκαιη και ίση μεταχείριση, την τήρηση των ρητρών MEK και PEM, την προστασία από την άμεση ή έμμεση απαλλοτρίωση και τη δυνατότητα του επενδυτή να κινήσει διαιτητική διαδικασία προκειμένου να επιλύσει τη διαφορά του με το κράτος υποδοχής. Μέχρι το τέλος του 2009, είχαν υπογραφεί 2750 ΔΕΣ. Η αύξηση του αριθμού των διμερών επενδυτικών συμφωνιών προσδιορίζεται στη δεκαετία του 1990, ενώ τα επόμενα χρόνια πολλαπλασιάστηκαν.²⁸³

Το κεφάλαιο που αναφέρεται στην προστασία και την προώθηση των επενδύσεων αποτελεί ορόσημο και ακρογωνιαίο λίθο της ΣυνθΧΕ²⁸⁴. Οι διατάξεις του στοχεύουν στην προώθηση και την προστασία των ξένων επενδύσεων στις χώρες μέλη.²⁸⁵ Για το σκοπό αυτό, η Συνθήκη παρέχει ένα αριθμό δικαιωμάτων σε ξένους επενδυτές όσον αφορά τις επενδύσεις τους στη χώρα υποδοχής. Οι ξένοι επενδυτές προστατεύονται από σημαντικούς πολιτικούς κινδύνους, όπως οι διακρίσεις, απαλλοτριώσεις και εθνικοποιήσεις, από παραβίαση των ατομικών συμβάσεων των επενδύσεων, από ζημιές που οφείλονται σε πολέμους και παρόμοιες καταστάσεις και από αδικαιολόγητους περιορισμούς στη μεταφορά κεφαλαίων. Ο βαθμός πολιτικού κινδύνου στη χώρα υποδοχής επηρεάζει σημαντικά την απόφαση των ξένων εταιρειών για το αν θα πραγματοποιήσουν μια επένδυση. Όσο υψηλότερη είναι η

²⁸² J. Wirth, "Effective Means" Means? The Legacy of *Chevron v. Ecuador* Shearman & Sterling Student Writing Prize in Comparative and International Law, Outstanding Note Award, Columbia Journal of Transnational Law, Τεύχος 52, σελ. 325, ειδικά 328-330.

²⁸³ E. Sussman, A Multilateral Energy Sector Investment Treaty: Is it Time For a Call For Adoption by All Nations?, International Lawyer 2010, Τόμος 44, Τεύχος 3, σελ. 939, ειδικά 953.

²⁸⁴ Κ. Π. Ηλιόπουλος, Διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο της ενέργειας – οι επενδύσεις, Ενέργεια και Δίκαιο 2014, Τεύχος 21, σελ. 28, ειδικά σελ. 33.

²⁸⁵ Για μια συγκριτική επισκόπηση του επενδυτικού πλαισίου στις χώρες μέλη της ΣυνθΧΕ, *Energy Charter Secretariat*, In-depth review of the investment climate and market structure in the energy sector of the Republic of Latvia Βρυξέλλες 2015· και του ίδιου Οργανισμού, Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Armenia Βρυξέλλες 2015· Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Mongolia Βρυξέλλες 2013· Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Lithuania, Βρυξέλλες 2013· Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Kazakhstan, Βρυξέλλες 2013· In-Depth Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Moldova Βρυξέλλες 2011· Follow-up Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Bosnia and Herzegovina Βρυξέλλες 2011· Follow-up In-depth Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Azerbaijan, Βρυξέλλες 2011.

αντίληψη του κινδύνου, τόσο μεγαλύτερη είναι η απόδοση και το κέρδος που αναμένουν οι επενδυτές. Αντίστροφα, όσο χαμηλότερη είναι η αντίληψη του κινδύνου, περισσότερα κεφάλαια²⁸⁶ είναι πιθανό να επενδυθούν και αναμένονται περισσότερα πιθανά έσοδα για τη χώρα υποδοχής. Με τη μείωση των πολιτικών κινδύνων, που οι ξένοι επενδυτές αντιμετωπίζουν στο κράτος μέλος υποδοχής, η ΣυνθΧΕ επιδιώκει να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών και να συμβάλει στην αύξηση των διεθνών επενδυτικών ροών.

Δεδομένου ότι η ΣυνθΧΕ αποτελεί μια τομεακή συμφωνία στον τομέα της ενέργειας, η έννοια της επένδυσης συνδέεται με πρόσθετους ορισμούς που σχετίζονται με την ενέργεια. Ως εκ τούτου, ο ορισμός της επένδυσης σχετίζεται με την έννοια της οικονομικής δραστηριότητας, με τον ορισμό των ενεργειακών υλών και προϊόντων. Συνδέοντας τα τρία στοιχεία ως επένδυση μπορεί να νοηθεί η οικονομική δραστηριότητα στον τομέα της ενέργειας σχετικά με ενεργειακές πρώτες ύλες και προϊόντα. Ειδικότερα, επένδυση αποτελεί κάθε είδους περιουσιακό στοιχείο²⁸⁷ που κατέχει ή ελέγχει άμεσα ή έμμεσα ένας επενδυτής και το οποίο περιλαμβάνει:

- α) υλική και άυλη, κινητή και ακίνητη ιδιοκτησία, και οποιαδήποτε άλλα περιουσιακά δικαιώματα, όπως, μισθώσεις, υποθήκες, εμπράγματα ασφάλειες και ενέχυρα,
- β) εταιρεία ή επιχείρηση ή εταιρικά μερίδια, μετοχές ή άλλες μορφές συμμετοχής στο κεφάλαιο μιας εταιρείας ή επιχείρησης, καθώς και ομόλογα και άλλα χρέη εταιρείας ή επιχείρησης,
- γ) χρηματικές απαιτήσεις, καθώς και συμβατικές απαιτήσεις για παροχές, που έχουν οικονομική αξία και αφορούν μια επένδυση
- δ) πνευματική ιδιοκτησία
- ε) αποδόσεις
- στ) κάθε εκ του νόμου, ή εκ συμβάσεως ή δυνάμει των εκ του νόμου εγκρίσεων και αδειών δικαίωμα αναλήψεως οιασδήποτε οικονομικής δραστηριότητας στον ενεργειακό τομέα.

Η μεταβολή του τύπου της επένδυσης των περιουσιακών στοιχείων δεν μεταβάλλει τον χαρακτήρα τους ως επενδύσεων. Ο όρος «επένδυση» καλύπτει όλες τις

²⁸⁶ *M. Kozak*, Can Synthetic Fuels Help Alleviate Europe's Petroleum Dependence?, An Overview of Coal-to-Liquids in Poland, Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2007, σελ. 6.

²⁸⁷ *I. Minoronova*, Exchanges of Business Assets within Investment Activities in the Energy Sector: Key Concepts, Energy Charter Secretariat, Knowledge Centre, Βρυξέλλες 2013, σελ. 11.

επενδύσεις, είτε τις ήδη υπάρχουσες είτε εκείνες, που έχουν διενεργηθεί μετά την τελευταία από τις ημερομηνίες έναρξης ισχύος της συνθήκης για το συμβαλλόμενο μέρος του επενδυτή, που πραγματοποιεί την επένδυση και για το συμβαλλόμενο μέρος στην επικράτεια του οποίου διενεργείται η επένδυση.

Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι η έννοια της επένδυσης είναι αρκετά ευρεία και περιλαμβάνει πολλές μορφές επενδύσεων στον τομέα της ενέργειας²⁸⁸. Το Διαιτητικό Δικαστήριο αναφορικά με τον ορισμό του όρου «επένδυση» έχει κρίνει ότι αφορά ή συνδέεται με μια οικονομική δραστηριότητα, ενώ θεωρεί ότι η ερμηνεία των λέξεων «που συνδέονται με» αναφέρεται κυρίως στην πραγματική, παρά νομική σχέση μεταξύ της υποτιθέμενης επένδυσης και της οικονομικής δραστηριότητας στον ενεργειακό τομέα. Μια απλή συμβατική σχέση με έναν παραγωγό ενέργειας, η οποία δεν έχει καμιά λειτουργική σχέση με τον τομέα της ενέργειας, δεν επαρκεί για να ενεργοποιήσει την προστασία της ΣυνθΧΕ. Η φράση «που συνδέονται με» πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με το αντικείμενο και το σκοπό της ΣυνθΧΕ.²⁸⁹ Επίσης, η έννοια της οικονομικής δραστηριότητας, που σχετίζεται με μια υποτιθέμενη επένδυση πρέπει να αναφέρεται στον τομέα της ενέργειας, χωρίς η δραστηριότητα να χρειάζεται να πληροί τον ορισμό του άρθρου 1 (5) μιας οικονομικής δραστηριότητας στον ενεργειακό τομέα.²⁹⁰

Στην υπόθεση, Limited Liability Company AMTO κατά της Ουκρανίας, η εταιρία ZAES/Energoatom πραγματοποιούσε οικονομική δραστηριότητα στον ενεργειακό τομέα, καθώς η δραστηριότητα της αφορούσε την παραγωγή ενέργειας υλικών και προϊόντων και ειδικότερα την ηλεκτρική ενέργεια. Η εταιρία EYUM-10 παρείχε τεχνικές υπηρεσίες εγκατάστασης, επισκευής, που σχετίζονται άμεσα με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονταν μέσω μακροχρόνιων συμβάσεων. Στην επιστολή της προς EYUM-10 με ημερομηνία 28 Φεβρουαρίου 2002, η ZAES χαρακτήριζε την EYUM-10 ως «ένα στρατηγικό εταίρο για 20 χρόνια» και δήλωνε ότι οι υπηρεσίες EYUM-10 ήταν στρατηγικής σημασίας και κατευθύνονταν στην αξιόπιστη και ασφαλή εκμετάλλευση των μονάδων ισχύος του πυρηνικού σταθμού της. Η στενή σχέση της EYUM-10 με τη ZAES στην παροχή των υπηρεσιών, που συνδέονται άμεσα με την παραγωγή ενέργειας σημαίνει ότι η

²⁸⁸ *Energy Charter Secretariat, Investment and Market Development in Carbon Capture and Storage Role of the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 29.

²⁸⁹ Άρθρο 2 της ΣυνθΧΕ.

²⁹⁰ Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, Διαιτητική απόφαση της 26.03.2008, No 080/2005, *Limited Liability Company AMTO/Ουκρανίας*, παρ. 42.

συμμετοχή της ΑΜΤΟ στο μετοχικό κεφάλαιο της ΕΥΜ-10 αποτελεί μια επένδυση που συνδέεται με μια οικονομική δραστηριότητα στον ενεργειακό τομέα. Για τους ανωτέρω λόγους, το Διαιτητικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το ποσοστό συμμετοχής του ενάγοντος (ΑΜΤΟ) στην ΕΥΜ-10 αποτελεί μια επένδυση, κατά την έννοια της ΣυνθΧΕ.

Για μεγαλύτερη σαφήνεια σχετικά με το κατά πόσο μια επένδυση που γίνεται στην επικράτεια ενός συμβαλλομένου μέρους ελέγχεται άμεσα ή έμμεσα από ένα επενδυτή οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους, ως έλεγχος μιας επένδυσης νοείται ο έλεγχος στην πράξη, που καθορίζεται μετά από εξέταση των πραγματικών περιστάσεων της κάθε κατάστασης. Η εξέταση θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της, σχετικούς παράγοντες αναφορικά με τον επενδυτή, όπως το οικονομικό συμφέρον, την ικανότητα άσκησης ουσιαστικής επιρροής στη διαχείριση και στη λειτουργία της επένδυσης και την ικανότητα άσκησης ουσιαστική επιρροής στην επιλογή των μελών του διοικητικού συμβουλίου ή οποιουδήποτε άλλου διαχειριστικού οργάνου. Όταν υπάρχει αμφιβολία με το κατά πόσον ένας επενδυτής ελέγχει άμεσα ή έμμεσα την επένδυση, ο επενδυτής που ισχυρίζεται την ύπαρξη τέτοιου ελέγχου αναλαμβάνει ο ίδιος το βάρος της απόδειξης της ύπαρξης του.²⁹¹

«Οικονομική δραστηριότητα στον ενεργειακό τομέα», αποτελεί μια οικονομική δραστηριότητα που αφορά την εξερεύνηση, την εξόρυξη, τη διύλιση, την παραγωγή, την αποθήκευση, τη χερσαία μεταφορά, τη μεταβίβαση, τη διανομή, την εμπορία, το μάρκετινγκ ή την πώληση ενεργειακών υλών και προϊόντων ή τη διανομή θέρμανσης σε πολλαπλά κτίρια.

Ειδικότερα, ορίζονται χαρακτηριστικές οικονομικές δραστηριότητες στον ενεργειακό τομέα. Ειδικότερες ενεργειακές οικονομικές δραστηριότητες θεωρούνται:

1. Η αναζήτηση, εξερεύνηση καθώς και εξόρυξη ενεργειακών πηγών όπως πετρελαίου, φυσικού αερίου άνθρακα και ουρανίου,
2. Η κατασκευή και λειτουργία εγκαταστάσεων παραγωγής ισχύος περιλαμβανομένων και εκείνων, που κινούνται με αιολική ενέργεια και άλλες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας,
3. Η χερσαία μεταφορά, διανομή, αποθήκευση και τροφοδοσία ενεργειακών υλών και προϊόντων μέσω δικτύων και αγωγών μεταφοράς και διανομής ή ειδικών σιδηροδρομικών γραμμών καθώς και η κατασκευή εγκαταστάσεων γι' αυτά

²⁹¹ Τελική πράξη της διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας (ΕΕ L 380 της 31/12/1994 σ. 3 - 23), Ερμηνευτική Δήλωση 3.

περιλαμβανομένης και της εγκατάστασης αγωγών πετρελαίου φυσικού αερίου και άνθρακα

4. Η αποκομιδή και διάθεση αποβλήτων από εγκαταστάσεις, που έχουν σχέση με την ενέργεια

Αναφορικά με την έννοια της οικονομικής δραστηριότητας η ΣυνθΧΕ διευκρινίζει ότι δεν παρέχει δικαιώματα ανάληψης δραστηριοτήτων πέραν εκείνων που αφορούν τον ενεργειακό τομέα.²⁹²

Η έννοια του επενδυτή²⁹³ αναφορικά με το συμβαλλόμενο μέρος ορίζεται ως i) το φυσικό πρόσωπο, που έχει την υπηκοότητα ή την ιθαγένεια ή κατοικεί μόνιμα στην επικράτεια του εν λόγω συμβαλλομένου μέρους, σύμφωνα με το ισχύον δίκαιο, ii) εταιρεία ή άλλος οργανισμός, που διέπεται από το δίκαιο το οποίο ισχύει στο εν λόγω συμβαλλόμενο μέρος. Αναφορικά με ένα τρίτο κράτος, ένα φυσικό πρόσωπο, εταιρεία ή άλλος οργανισμός που πληροί, *mutatis mutandis*, τις ανωτέρω προϋποθέσεις.²⁹⁴

Η έννοια της διενέργειας επενδύσεων νοείται ως η πραγματοποίηση νέων επενδύσεων, η απόκτηση του συνόλου ή μέρους υφιστάμενων επενδύσεων ή η μεταστροφή σε διαφορετικούς τομείς επενδυτικών δραστηριοτήτων.²⁹⁵ Ενώ ως αποδόσεις της επένδυσης νοούνται τα ποσά, που προέρχονται από ή συνδέονται με μια επένδυση, ανεξάρτητα από τη μορφή με την οποία καταβάλλονται, συμπεριλαμβανόμενων των κερδών, των μερισμάτων, των τόκων, της υπεραξίας των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, της διαχείρισης, της τεχνικής συνδρομής ή άλλων αμοιβών ή επιστροφών σε είδος.²⁹⁶

Αφού προσδιορίσαμε τα στοιχεία που επηρεάζουν την έννοια της επένδυσης και διαπιστώσαμε την ευρύτητά της, εστιάζουμε την προσοχή μας στα δικαιώματα, που παρέχονται στους επενδυτές και τα συμβαλλόμενα μέρη στον τομέα των ενεργειακών επενδύσεων.

Η προώθηση των επενδύσεων και η προστασία τους αποτελούν διαφορετικές έννοιες. Η προώθηση των επενδύσεων σχετίζεται με την παροχή κινήτρων,

²⁹² Τελική Πράξη της Διάσκεψης του Χάρτη (ΕΕ L 380 της 31/12/1994 σ. 3 -23), Ερμηνευτική δήλωση αρ. 4.

²⁹³ Άρθρο 1 παρ. 7 της ΣυνθΧΕ.

²⁹⁴ Α. Γουργουρίνης, Προστασία ξένων επενδύσεων στον τομέα της θαλάσσιας μεταφοράς ενεργειακών πόρων και δικαιοδοσία επενδυτικών διαιτητικών δικαστηρίων της Συνθήκης του Χάρτη Ενέργειας, στο Ν. Ε. Φαραντούρης (επιμ.), Ενέργεια Ναυτιλία και Θαλάσσιες Μεταφορές, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013, σελ. 93, ειδικά 98.

²⁹⁵ Άρθρο 1 παρ. 8 της ΣυνθΧΕ.

²⁹⁶ Άρθρο 1 παρ. 9 της ΣυνθΧΕ.

κατάλληλης διοικητικής οργάνωσης των κρατών, προκειμένου αλλοδαποί φορείς να θεωρήσουν την ενεργειακή επένδυση στα συμβαλλόμενα μέρη ελκυστική και προσοδοφόρα. Η δεύτερη έννοια της προστασίας αναφέρεται στην προστασία της ήδη πραγματοποιηθείσας επένδυσης. Με άλλα λόγια ποιες είναι οι επιπτώσεις της κυβερνητικής πολιτικής των συμβαλλομένων κρατών, από τη στιγμή που θα έχει πραγματοποιηθεί η επένδυση. Ωστόσο, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι δύο έννοιες αλληλοσυμπληρώνονται καθόσον η μακροπρόθεσμη παροχή κινήτρων είναι σημαντικός παράγοντας για τη διενέργεια ενεργειακών επενδύσεων. Οι ενεργειακές επενδύσεις απαιτούν μεγάλη συσσώρευση κεφαλαίων και ως εκ τούτου οι επενδυτές θα αποκομίσουν τα οφέλη της επένδυσης στη διάρκεια ενός μεγάλου χρονικού διαστήματος. Με άλλα λόγια οι ευνοϊκοί και αρχικά συμφωνηθέντες όροι θα πρέπει να διατηρηθούν σε όλη τη χρονική διάρκεια της επένδυσης. Η ΣυνθΧΕ διαθέτει διατάξεις και για την προώθηση των επενδύσεων αλλά και για την προστασία τους. Οι διατάξεις που αφορούν την προώθηση των επενδύσεων θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν soft law (άγουρο ή μαλακό δίκαιο) ενώ αυτές που σχετίζονται με την προστασία των επενδύσεων μπορούν να χαρακτηριστούν (hard law).²⁹⁷

III.A Υποχρεώσεις βάσει του άρθρου 10 της ΣυνθΧΕ

Η παρ. 1 του άρθρου 10 ορίζει τα εξής:

Σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας συνθήκης, κάθε συμβαλλόμενο μέρος ενθαρρύνει και δημιουργεί σταθερές, δίκαιες, ευνοϊκές και διαφανείς συνθήκες για τη διενέργεια επενδύσεων στην επικράτειά του από επενδυτές των άλλων συμβαλλομένων μερών. Οι όροι αυτοί περιλαμβάνουν την υποχρέωση να παρέχει πάντοτε ίση και δίκαιη μεταχείριση στις επενδύσεις των επενδυτών άλλων συμβαλλομένων μερών. Οι επενδύσεις αυτές απολαύουν επίσης απολύτως σταθερής προστασίας και ασφάλειας και κανένα συμβαλλόμενο μέρος δεν θίγει κατά κανένα τρόπο με παράλογα ή άνισα μέτρα τη διαχείριση, συντήρηση, χρήση, εκμετάλλευση ή διάθεσή τους. Ουδέποτε επιφυλάσσεται σε τέτοιες επενδύσεις μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που απαιτείται βάσει του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων βάσει συνθήκης. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος τηρεί οποιοσδήποτε υποχρεώσεις έχει αναλάβει

²⁹⁷ T. Roe, M. Happold, Settlement of Investment Disputes under the Energy Charter Treaty, Cambridge University Press, Cambridge 2011, σελ. 104-105.

έναντι ενός επενδυτή ή μιας επένδυσης ενός επενδυτού οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους.

Το άρθρο 10 παρ. 1 αποτελεί πολύπλοκη διάταξη²⁹⁸ και αποτελείται από πέντε προτάσεις. Η πρώτη πρόταση αναφέρεται σε μια ευρεία υποχρέωση του συμβαλλόμενου μέρους να ενθαρρύνει και να δημιουργεί σταθερές, δίκαιες, ευνοϊκές και διαφανείς συνθήκες για τη διενέργεια επενδύσεων στην επικράτειά του από επενδυτές των άλλων συμβαλλομένων μερών. Οι επόμενες τέσσερις προτάσεις αναφέρονται σε ποικίλες υποχρεώσεις, που σχετίζονται με το συμβατικό δίκαιο των επενδύσεων. Κάποιες υποχρεώσεις σχετίζονται με τις επενδύσεις και κάποιες με τους επενδυτές. Το τελευταίο εδάφιο απαιτεί από το συμβαλλόμενο μέρος να τηρεί όλες τις υποχρεώσεις στις σχέσεις του με τον επενδυτή ή την επένδυση του επενδυτή (umbrella clause)

III.A.1 Δημιουργία σταθερών, δίκαιων, ευνοϊκών και διαφανών συνθηκών για τη διενέργεια επενδύσεων

Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 10 δεν διατυπώνει μια αυστηρή υποχρέωση για τα συμβαλλόμενα μέρη. Πρώτον, διότι είναι ασαφές, με την έννοια ότι δεν μπορούν να προσδιοριστούν με σαφήνεια ποιες είναι οι δίκαιες, ευνοϊκές και διαφανείς συνθήκες για τη διενέργεια των επενδύσεων. Δεύτερον, διότι οι συνθήκες σχετίζονται με την προώθηση των επενδύσεων και άρα αποτελούν soft law. Η συνεισφορά της γενικής αυτής υποχρέωσης είναι ότι βοηθάει στην ερμηνεία των υπολοίπων υποχρεώσεων του άρθρου 10, οι οποίες αποτελούν αυστηρό δίκαιο και γεννούν την ευθύνη του συμβαλλόμενου μέρους έναντι του επενδυτή. Οι σταθερές συνθήκες σχετίζονται με το πλαίσιο, εντός του οποίου οι επενδύσεις πραγματοποιούνται. Παρόλα αυτά η ανωτέρω υποχρέωση δεν αποτελεί μια ρήτρα σταθερότητας. Το νομικό πλαίσιο είναι εξ ορισμού μεταβαλλόμενο και προσαρμόζεται στις εξελισσόμενες συνθήκες καθημερινά, ενώ το συμβαλλόμενο κράτος διαθέτει το κυριαρχικό δικαίωμά του να ασκεί τις νομοθετικές του εξουσίες και αρμοδιότητες. Ως εκ τούτου, η προσπάθεια να συγκεκριμενοποιήσουμε το σκοπό και την έννοια των

²⁹⁸ Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, Διαιτητική απόφαση της 26.03.2008 No 080/2005 *Limited Liability Company AMTO/Ουκρανία*, όπ. παρ. 73.

σταθερών συνθηκών αποτελεί ένα πολύπλοκο εγχείρημα, που σχετίζεται με τις συγκεκριμένες περιστάσεις, που επηρεάζουν την απόφαση του επενδυτή να επενδύσει και των μέτρων που λαμβάνονται από το κράτος προς όφελος του γενικού συμφέροντος. Με άλλα λόγια, ένας επενδυτής είναι και οφείλει να είναι άρτια ενημερωμένος, ότι οι νόμοι εξελίσσονται σύμφωνα με την πολιτική και την κυβερνητική αντίληψη. Τα ανωτέρω έκρινε το διαιτητικό δικαστήριο στην υπόθεση AES Summit Generation Limited and AES-Tisza Erömü Kft. (UK) v. Republic of Hungary,²⁹⁹ όπου η επανεισαγωγή τιμών, διοικητικά προσδιοριζόμενων, στον τομέα της ενέργειας είχε ως αποτέλεσμα την περικοπή των τιμών, που είχαν συμφωνήσει να λαμβάνουν οι ανωτέρω εταιρίες. Η λήψη των συγκεκριμένων μέτρων θεωρήθηκε από το δικαστήριο ότι δεν μπορούσε να ενταχθεί στη αναλυθείσα υποχρέωση. Επιπροσθέτως, η συγκεκριμένη ρύθμιση αναφέρεται σε όλα τα στάδια της επενδυτικής διαδικασίας (στην περίπτωση που συνδυαστεί με την υποχρέωση της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης) και όχι μόνο στο χρονικό διάστημα, πριν τη διενέργεια της επένδυσης³⁰⁰

III.A.2 Ίση και δίκαιη μεταχείριση στις επενδύσεις των επενδυτών άλλων συμβαλλομένων μερών

Η υποχρέωση δίκαιης και ίσης μεταχείρισης στις επενδύσεις συναντάται σε μεγάλο αριθμό συμβάσεων, που στοχεύουν στην προστασία των επενδύσεων και αποτελεί μια υποχρέωση, που διέπει τις σχέσεις των επενδυτών και των κρατών υποδοχής.³⁰¹ Μεταχείριση είναι η υπαγωγή του ξένου επενδυτή ή της επένδυσης σε οποιοδήποτε νομοθετικό, κανονιστικό, διοικητικό και δικαστικό μέτρο, που προκύπτει ή αποδίδεται από τις αρχές του κράτους. Η εφαρμογή ενός νόμου, η χορήγηση μιας άδειας, η διενέργεια ενός φορολογικού ελέγχου, η ανάκληση ή καθυστέρηση χορήγησης μιας άδειας ή επιβολή μιας εθνικοποίησης συνιστούν μεταχείριση του ξένου επενδυτή ή της επένδυσης. Η ίση και δίκαιη μεταχείριση

²⁹⁹ ICSID, Διαιτητική απόφαση της 23.09.2010, Υπόθεση No. ARB/07/22, *AES Summit Generation Limited and AES-Tisza Erömü Kft. (UK)/ Republic of Hungary*, παρ. 9.3.28-9.3.35. (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την επανεισαγωγή διοικητικών τιμών από τις αρμόδιες αρχές της Ουγγαρίας στην ηλεκτρική ενέργεια και την υποτιθέμενη οικονομική απώλεια του επενδυτή).

³⁰⁰ ICSID, Διαιτητική απόφαση της 27.08.2008, Υπόθεση No ARB/03/024, *Plama Consortium Limited/Republic of Bulgaria*, παρ. 172.

³⁰¹ S. Elshihabi, *The Difficulty Behind Securing Sector-Specific Investment Establishment Rights: The Case of the Energy Charter Treaty*, *The International Lawyer*, 2001 Τόμος 35, Τεύχος 1, σελ. 137, ειδικά 139.

ορίζει ότι το κράτος υποδοχής θα πρέπει να μεταχειρίζεται με δίκαιο και ίσο τρόπο τους ξένους επενδυτές. Η δίκαιη μεταχείριση αποτελεί απόλυτο standard, με την έννοια ότι δεν προσδιορίζεται σε σχέση με κάποιο άλλο επίπεδο προστασίας αλλά ενσωματώνει συγκεκριμένους κανόνες συμπεριφοράς. Αναφορικά με την ερμηνεία της συγκεκριμένης υποχρέωσης, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, θα πρέπει να συνεκτιμηθεί το εύρος των εννοιών δίκαιη και ίση μεταχείριση. Οι δύο αυτοί όροι δεν παρέχουν επαρκείς κατευθυντήριες γραμμές.³⁰² Δεδομένης της ανωτέρω παρατήρησης, θα πρέπει να εξεταστεί εάν οι ερμηνευτικοί κανόνες του διεθνούς δικαίου, όπως αυτοί που έχουν αναφερθεί σε προγενέστερο κεφάλαιο και εντάσσονται στη σύμβαση της Βιέννης περί του δικαίου των συνθηκών μπορούν να εφαρμοστούν. Η προσέγγιση που πρέπει να επιδιώξουμε είναι να εμείνουμε στο γράμμα της διάταξης και να διαπιστώσουμε ότι δεν μπορεί κάποιος να προσδιορίσει ποια είναι τα μέτρα που παραβιάζουν την αρχή της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης. Πώς όμως θα ερμηνεύσουμε τις ανωτέρω έννοιες; Από τη νομολογία των διαιτητικών δικαστηρίων στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ μπορούμε να συνάγουμε ότι οι συγκεκριμένοι όροι θα πρέπει να κρίνονται στο πλαίσιο συγκεκριμένων υποθέσεων και πραγματικών περιστατικών και υπό το πνεύμα και το σκοπό του δεσμευτικού κειμένου της ΣυνθΧΕ.³⁰³ Ωστόσο, το άρθρο 10 της ΣυνθΧΕ ορίζει ότι ουδέποτε επιφυλάσσεται σε τέτοιες επενδύσεις μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που απαιτείται βάσει του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανόμενων των υποχρεώσεων βάσει συνθήκης. Η ανωτέρω αναφορά σχετίζεται με το διεθνές εθνικό δίκαιο και επιδιώκει να συμπεριλάβει όλες τις πιθανές παραβιάσεις των δικαιωμάτων των επενδυτών από τα κράτη υποδοχής. Με τον τρόπο αυτό διευρύνεται η υποχρέωση της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης και περιλαμβάνει το διεθνές εθνικό δίκαιο και τις γενικές επενδυτικές αρχές που έχουν διαμορφωθεί.

Τέλος, η συγκεκριμένη υποχρέωση μπορεί να εφαρμοστεί και να θεμελιώσει ευθύνη του κράτους α) σε περιπτώσεις παραβίασης της διαφάνειας, της σταθερότητας

³⁰² ICSID, Διαιτητική απόφαση της 30.03.2015, No APB/11/24, Mamidoil, Jetoil Greek Petroleum Products Societe S. A./Albania, παρ. 599 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την απόφαση της αλβανικής κυβέρνησης να ορίσει εκτός βιομηχανικής ζώνης το λιμάνι Durres, στο οποίο η εταιρία Mamidoil είχε σχεδιάσει να εγκαταστήσει δεξαμενές καυσίμων. Με τον τρόπο αυτό η εταιρία δεν μπορούσε να εκμεταλλευτεί τα αποθέματα καυσίμων, που θα προέρχονταν από τη θάλασσα. Η εταιρία ισχυρίστηκε ότι η συγκεκριμένη απόφαση έθιγε την επένδυσή της και τις νόμιμες προσδοκίες της).

³⁰³ Arbitration Institute Chamber of Commerce, Διαιτητική απόφαση της 19.12.2010, No 116/2010, *Anatolie Stati και λοιποί/Δημοκρατίας του Καζακστάν*, παρ. 944 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε τις διαδοχικές προσπάθειες της Κυβέρνησης του Καζακστάν, που κατέληξαν στην ακύρωση των συμβάσεων εκμετάλλευσης, προκειμένου οι εταιρίες των αιτούντων να εξαναγκαστούν να εγκαταλείψουν τις επενδύσεις τους).

και της προστασίας των νόμιμων προσδοκιών του επενδυτή β) σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης με συμβατικές υποχρεώσεις, γ) σε περιπτώσεις παραβίασης της οφειλόμενης διαδικασίας και σε περιπτώσεις εξαναγκασμού και παρενόχλησης του επενδυτή.³⁰⁴ Παρά το γεγονός, ότι είναι δύσκολο να προσδιοριστούν τα συγκεκριμένα μέτρα, που σχετίζονται με τη δίκαιη και ίση μεταχείριση, η υποχρέωση αυτή καθεαυτή έχει σαφήνεια και επάρκεια και δύναται να ενταχθεί στην κατηγορία των υποχρεώσεων hard law.

III.A.3 Απολύτως σταθερή προστασία και ασφάλεια των επενδύσεων

Το άρθρο 10 παρ.1 απαιτεί από τη χώρα της υποδοχής να παρέχει στην επένδυση του επενδυτή σταθερή προστασία και ασφάλεια. Η εν λόγω ρύθμιση αναθέτει ουσιαστικά στο συμβαλλόμενο μέρος υποδοχής της επένδυσης, την υποχρέωση επαγρύπνησης, με την έννοια ότι θα πρέπει να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσει την πλήρη εφαρμογή των διατάξεων, περί προστασίας και ασφάλειας των επενδύσεων και δεν δικαιούται να επικαλείται την εθνική νομοθεσία του, προκειμένου να μην τηρήσει την ανωτέρω υποχρέωση.³⁰⁵ Η υποχρέωση περιλαμβάνει την, με κάθε τρόπο, δημιουργία συνθηκών παροχής ασφάλειας. Αν και η συγκεκριμένη ρύθμιση έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο της φυσικής ασφάλειας, κάποια δικαστήρια περιλαμβάνουν και την νομική ασφάλεια του επενδυτή. Στην περίπτωση αυτή η εν λόγω υποχρέωση συνδέεται με την δίκαιη και ίση μεταχείριση. Επίσης, έχει κριθεί ότι η συγκεκριμένη υποχρέωση δεν είναι απόλυτη και δεν συνεπάγεται την αυστηρή διεθνή ευθύνη του συμβαλλόμενου μέρους υποδοχής της επένδυσης.³⁰⁶ Η εν λόγω υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως υποχρέωση hard law λόγω της ρητής διατύπωσης της και του περιεχομένου της.

³⁰⁴ T. Roe, M. Hoppold, Settlement of investment disputes under the Energy Charter Treaty, όπ. παρ. σελ. 112.

³⁰⁵ ICSID Διαιτητική απόφαση της 21.02.1997, Υπόθεση No AR/93/1, *American Manufacturing and trading/Republic of Zaire*, παρ. 28 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε δύο επεισόδια ληλασίας, από τις ένοπλες δυνάμεις του Ζαΐρ, οι οποίες κατέστρεψαν περιουσία, πρώτες ύλες και άλλα αντικείμενα αξίας, που ανήκαν στην τοπική θυγατρική του επενδυτή).

³⁰⁶ ICSID, Διαιτητική απόφαση της 27.08.2008, Υπόθεση No ARB/03/024, *Plama Consortium Limited/Republic of Bulgaria*, όπ. παρ., παρ. 181.

III.A.4 Παράλογα ή άνισα μέτρα

Μια άλλη υποχρέωση που τυποποιείται στη ΣυνθΧΕ, είναι ότι κανένα συμβαλλόμενο μέρος δεν θίγει με παράλογα ή άνισα μέτρα τη διαχείριση, συντήρηση, χρήση, εκμετάλλευση ή διάθεσή των επενδύσεων. Αρχικά, πρέπει να αναφέρουμε ότι η ανωτέρω υποχρέωση συνδέεται με τη δίκαιη και ίση μεταχείριση. Η έννοια του λογικού ή εύλογου μέτρου δεν έχει διαφορετική ερμηνεία με την έννοια της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης με την οποία συνδέεται. Στην περίπτωση αυτή η έννοια του εύλογου μέτρου σημαίνει ότι η συμπεριφορά του κράτους θα πρέπει να σχετίζεται με μια λογική πολιτική επενδύσεων, ενώ η μη διάκριση απαιτεί μια λογική δικαιολόγηση της διαφορετικής μεταχείρισης οποιουδήποτε επενδυτή. Μπορούμε όμως να διακρίνουμε τις δύο έννοιες. Παράλογα ή παράνομα μέτρα θεωρούνται αυτά τα οποία δεν αιτιολογούνται, που είναι μεροληπτικά ή υποδεικνύουν μια προσωπική προτίμηση.³⁰⁷ Τα άνισα μέτρα είναι αυτά που μεταχειρίζονται τους επενδυτές με διαφορετικό τρόπο σε παρόμοιες καταστάσεις, χωρίς να διαθέτουν λογικό ή νομικό έρεισμα.³⁰⁸

Η ανάλυση των μέτρων, που μπορούν να χαρακτηριστούν παράλογα και άνισα, προϋποθέτει χειροτέρευση της επένδυσης. Δύο είναι τα στοιχεία που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να χαρακτηρίσουμε ένα μέτρο παράλογο. Η υιοθέτηση μιας λογικής πολιτικής και ο εύλογος χαρακτήρας της πράξης σε σχέση με την λογική πολιτική. Μία πολιτική θεωρείται λογική όταν αιτιολογείται με λογική και όταν στοχεύει στην εκπλήρωση ενός ζητήματος σχετιζόμενου με το δημόσιο συμφέρον. Παρόλα αυτά μια λογική και συνετή πολιτική δεν είναι ικανή συνθήκη για να δικαιολογήσει όλα τα μέτρα, που λαμβάνονται από το συμβαλλόμενο μέρος. Επίσης, το μέτρο πρέπει να είναι εύλογο, με την έννοια ότι πρέπει να υπάρχει κατάλληλη σχέση μεταξύ της δημόσιας πολιτικής του κράτους και του υιοθετούμενου μέτρου. Η σχέση αναφέρεται και στη φύση του μέτρου αλλά και στον τρόπο της εφαρμογής του.

Στην υπόθεση *AES Summit Generation Limited and AES-Tisza Erömu Kft. (UK) v. Republic of Hungary*, η Ουγγαρία εξέφρασε την ανησυχία για την αποτυχία

³⁰⁷ UNCITRAL, Διαιτητική απόφαση της 03.09.2001, *Ronald Lauder/The Czech Republic*, παρ. 221, 222, 232 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την επένδυση του αιτούντος στην ιδιωτική τηλεόραση της Τσεχίας).

³⁰⁸ Όπ. παρ. Υπόθεση Νο. ARB/07/22, *AES Summit Generation Limited and AES-Tisza Erömu Kft. (UK)/Republic of Hungary*, παρ. 10.3.53.

των παραγωγών ενέργειας να συμφωνήσουν επί σειρά ετών σε οποιεσδήποτε μειώσεις των ενεργειακών τιμών, προκειμένου να απελευθερωθεί η αγορά ενέργειας και η ηλεκτρική ενέργεια να πωλείται στην παράλληλη ελεύθερη αγορά κατά την περίοδο της μετάβασης από μια κεντρικά διευθυνόμενη οικονομία σε μια φιλελεύθερη. Το διαιτητικό δικαστήριο θεώρησε ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί εύλογο μέτρο για ένα κράτος να χρησιμοποιήσει τις κυβερνητικές εξουσίες του για να αναγκάσει έναν ιδιώτη να αλλάξει ή να παραιτηθεί συμβατικών δικαιωμάτων του. Αν το κράτος έχει την πεποίθηση ότι οι συμβατικές υποχρεώσεις του προς τους επενδυτές του, δεν θα πρέπει πλέον να τηρούνται (ακόμη και αν πρόκειται για εμπορική σύμβαση), το κράτος θα πρέπει να καταγγέλλει τις εν λόγω συμβάσεις και να αναλάβει τις συμβατικές συνέπειες αυτής της πρόωρης λήξης. Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι το κράτος δεν μπορεί να ασκήσει κυβερνητικές εξουσίες, συμπεριλαμβανομένης και της νομοθετικής λειτουργίας του, με συνέπεια τα ιδιωτικά συμφέροντα - όπως τα συμβατικά δικαιώματα του επενδυτή - να επηρεάζονται. Αλλά το αποτέλεσμα αυτό θα πρέπει να είναι συνέπεια ενός μέτρου που βασίζεται στη δημόσια πολιτική, ήτοι που δεν θα στόχευε μόνο σε αυτά τα συμβατικά δικαιώματα. Έτσι, το κράτος θα μπορούσε να δικαιολογήσει την παραβίαση των εμπορικών δεσμεύσεων στηριζόμενη σε επιχειρήματα ότι η παράβαση είχε προκληθεί από πράξη του κράτους στο πλαίσιο του δημόσιου χαρακτήρα του. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο κατέληξε ότι δεν μπορεί να είναι λογικό και εύλογο η Ουγγαρία να έχει εκδώσει τα συγκεκριμένα διατάγματα σχετικά με τις τιμές της ενέργειας λόγω της αποτυχίας των εναγουσών να συμφωνήσουν, ή ακόμα και να διαπραγματευτούν για μια μείωση των ενεργειακών τιμών.³⁰⁹

Ο δεύτερος λόγος που επικαλέστηκε η Ουγγαρία, για την θέσπιση των διοικητικών τιμών ήταν η πίεση, που υπέστη, λόγω της έρευνας που διεξήγαγε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και λόγω της προβλεπόμενης υποχρέωσης να υλοποιήσει την απόφαση, που της έχει επιβληθεί στο πλαίσιο του δικαίου των κρατικών ενισχύσεων. Το Διαιτητικό Δικαστήριο θεώρησε ότι εάν η Ουγγαρία είχε κίνητρο να επαναφέρει τη ρύθμιση των τιμών, με σκοπό την αντιμετώπιση των ανησυχιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις κρατικές ενισχύσεις, αυτό θα αποτελούσε ένα ορθολογικό μέτρο πολιτικής. Ωστόσο, το Δικαστήριο σημείωσε ότι για όσο διάστημα η απόφαση της Επιτροπής για τις κρατικές ενισχύσεις, δεν εκδόθηκε, η Ουγγαρία δεν είχε καμία

³⁰⁹ Όπ. παρ. Υπόθεση Νο. ARB/07/22, *AES Summit Generation Limited and AES-Tisza Erömi Kft. (UK)/Republic of Hungary*, παρ. 10.3.11- 10.3.14.

νομική υποχρέωση να ενεργεί σύμφωνα με αυτό που πιστεύεται ότι θα μπορούσε να είναι το αποτέλεσμα της απόφασης. Ως εκ τούτου, δεν υποχρεούταν λάβει μέτρα για το περιορισμό πιθανών κρατικών ενισχύσεων. Κατά τη διάρκεια της ακρόασης, έγινε σαφές στο Δικαστήριο ότι ο ουγγρικός οργανισμός, που είναι υπεύθυνος για θέματα κρατικών ενισχύσεων, δεν είχε καν κληθεί, όταν η κυβέρνηση αποφάσισε να ρυθμίσει εκ νέου τις τιμές τον Μάρτιο του 2006. Ένα άλλο σημαντικό γεγονός ήταν ότι μέτρο των διοικητικών τιμών δεν είχε σχέση με τις κρατικές ενισχύσεις. Το Διαιτητικό Δικαστήριο αποφάσισε κατά πλειοψηφία, ότι η Ουγγαρία δεν υποκινήθηκε από την πίεση της Επιτροπής.

Ο τρίτος λόγος, που επικαλέστηκε η Ουγγαρία, αναφέρεται στο γεγονός ότι τα κέρδη των παραγωγών βάσει των σχετικών συμφωνιών, σε περίπτωση απουσίας του ανταγωνισμού, υπερέβαιναν τις λογικές τιμές. Το επίπεδο των κερδών των παραγωγών αποτέλεσε ένα ζήτημα πολιτικό, που συνδέθηκε με τις επερχόμενες εκλογές στην Ουγγαρία. Εντούτοις, το γεγονός ότι το συγκεκριμένο ζήτημα χαρακτηρίστηκε, ως πολιτικό ζήτημα, δεν σημαίνει ότι η προϋπόθεση της ύπαρξης ορθολογικής πολιτικής δε ισχύει.

Για να συσχετιστεί λογικά ο σκοπός της πολιτικής με το υιοθετούμενο μέτρο, το Διαιτητικό Δικαστήριο θεωρεί ότι η Ουγγαρία, πριν την επιβολή των διοικητικών τιμών, είχε προσεγγίσει τους παραγωγούς για να επαναδιαπραγματευθεί τη συμφωνία των τιμών και των κερδών τους. Δεδομένου ότι δεν επιτεύχθηκε συμφωνία, και λόγω της απουσίας οποιασδήποτε συγκεκριμένης δέσμευσης για τους ενάγοντες, το Κοινοβούλιο ψήφισε την επανεισαγωγή των διοικητικών τιμών, ως την καλύτερη επιλογή, τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι τόσο ο νόμος περί ηλεκτρισμού, όσο και τα διατάγματα αποτελούσαν μέτρα λογικά και συνεπή με τη δημόσια πολιτική. Αφού κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η απόφαση για την εισαγωγή των τιμών δεν ήταν ένα αυθαίρετο και ένα παράλογο μέτρο, στη συνέχεια, προσπάθησε να διαπιστώσει εάν οι παραγωγοί συνεχίζουν να έχουν εύλογα κέρδη. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι οι νέες τιμές και τα κέρδη των παραγωγών σε σχέση με τα αρχικά συμφωνηθέντα δεν είχαν μεγάλη διαφορά.³¹⁰

Κριτήριο για το παράλογο μέτρο αποτελεί και η αρχή της αναλογικότητας. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η επίπτωση του μέτρου στον επενδυτή θα πρέπει να είναι

³¹⁰ Όπ. παρ. Υπόθεση Νο. ARB/07/22, *AES Summit Generation Limited and AES-Tisza Erőmű Kft. (U)/Republic of Hungary*, παρ. 10.3.11- 10.3.43.

αναλογική με την επίτευξη του σκοπού που θα επιτευχθεί. Η αναλογικότητα απαιτεί το μέτρο να είναι κατάλληλο, αναγκαίο και πρόσφορο. Το συμβαλλόμενο μέρος διαθέτει διακριτική ευχέρεια για να σταθμίσει τις επιπτώσεις του μέτρου, προκειμένου αυτές να θίγουν δικαιώματα επενδυτών με τον λιγότερο επιβαρυντικό τρόπο. Δεδομένης της αναλογικότητας του μέτρου η απόφαση του κράτους για τη λήψη του θα είναι λογική, ακόμη και εάν υπάρχουν διαφωνίες. Καταληκτικά το λανθασμένο μέτρο δεν αποτελεί μέτρο παράλογο.

Στην περίπτωση των παράλογων και άνισων μέτρων τυποποιείται μια σαφής υποχρέωση για τα συμβαλλόμενα μέρη και ως εκ τούτου, η εν λόγω υποχρέωση δύναται να ενταχθεί στην κατηγορία των υποχρεώσεων hard law.

III.A.5 Μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που απαιτείται βάσει του διεθνούς δικαίου συμπεριλαμβανομένων και των υποχρεώσεων βάσει συνθήκης

Σύμφωνα με την συγκεκριμένη υποχρέωση ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν επιφυλάσσει σε επενδύσεις μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που απαιτείται βάσει του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων βάσει συνθήκης. Η πρώτη επισήμανση, που πρέπει να γίνει σχετικά με την ανωτέρω υποχρέωση, σχετίζεται με το γεγονός ότι ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να μεταχειρίζεται δυσμενώς την επένδυση ενός επενδυτή με τέτοιο τρόπο, που να παραβιάζει το εθιμικό διεθνές δίκαιο, χωρίς να είναι απαραίτητο να παραβιάζονται οι διατάξεις περί επενδύσεων της ΣυνθΧΕ. Ο επενδυτής στην περίπτωση, που το συμβαλλόμενο μέλος προβαίνει στην ανωτέρω δυσμενή μεταχείριση βάσει του διεθνούς δικαίου μπορεί να ενεργοποιήσει τη διαιτητική διαδικασία του άρθρου 26 και όχι μόνο την διπλωματική προστασία, που παρέχεται από το εθιμικό διεθνές δίκαιο. Δεύτερον η φράση συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων βάσει συνθήκης, διευκρινίζει ότι η ανωτέρω δυνατότητα του επενδυτή δεν αναφέρεται αποκλειστικά στο διεθνές εθιμικό δίκαιο. Με άλλα λόγια ο επενδυτής μπορεί να εγείρει αμφισβητήσεις αναφορικά με τις υποχρεώσεις του συμβαλλόμενου μέρους, που προέρχονται από οποιαδήποτε άλλη συνθήκη. Τέλος, η συγκεκριμένη υποχρέωση δύναται να ενταχθεί στην κατηγορία των υποχρεώσεων hard law λόγω του περιεχομένου της.

III.A.6 Umbrella Clause³¹¹

Η τελευταία πρόταση του άρθρου 10 υποχρεώνει το κράτος υποδοχής να τηρεί οποιοσδήποτε υποχρεώσεις έχει αναλάβει έναντι ενός επενδυτή ή μιας επένδυσης ενός επενδυτού οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους (Umbrella Clause).

Η ανωτέρω ρήτρα καθιερώνει την αρχή της «*pacta sunt servanda*», όπως εφαρμόζεται μεταξύ του επενδυτή και του κράτους. Ο σεβασμός της ανωτέρω αρχής του διεθνούς δικαίου έχει ιδιαίτερη σημασία στον τομέα της ενέργειας, όπου οι περισσότερες από τις μεγάλες επενδύσεις πραγματοποιούνται βάσει ατομικών συμβάσεων μεταξύ του επενδυτή και του κράτους. Οι συμβάσεις αυτές αναφέρονται συνήθως στην κατασκευή σταθμών παραγωγής ενέργειας, αγωγών και εγκαταστάσεων αποθήκευσης.³¹²

Η συγκεκριμένη υποχρέωση είναι ιδιαίτερα ευρεία διότι αναφέρεται σε οποιαδήποτε υποχρέωση³¹³. Αναφέρεται σε κάθε υποχρέωση ανεξάρτητα εάν αυτή προέρχεται από σύμβαση ή όχι. Τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να διατυπώσουν επιφυλάξεις για να αποφύγουν τις συνέπειες της συγκεκριμένης ρύθμισης. Ειδικότερα, ένα συμβαλλόμενο μέρος, που αναφέρεται στο παράρτημα ΙΑ δεν συναινεί ανεπιφύλακτα για την παραπομπή μιας διαφοράς, όταν αυτή βασίζεται στην τελευταία φράση του άρθρου 10 παράγραφος 1.

Η ρήτρα έχει σημαντική επίδραση στην περίπτωση παραβίαση μιας επενδυτικής συμφωνίας από τη χώρα υποδοχής. Ειδικότερα, ο ξένος επενδυτής ή χώρα του έχει δικαίωμα να προσφύγει κατά της χώρας υποδοχής, μέσω του μηχανισμού διεθνούς διαιτησίας. Ως εκ τούτου, εάν η χώρα υποδοχής παρέχει άδεια στον επενδυτή για τη χρήση των ενεργειακών υποδομών, η καταγγελία ή η πρόωγη λήξη της άδειας αποτελεί παραβίαση της ανωτέρω ρήτρας και γενικότερα των διατάξεων της ΣυνθΧΕ.³¹⁴

³¹¹ L. Reed, L. Martinez, The Energy Charter Treaty: An overview, Journal of International & Comparative Law, 2007 -2008, Τόμος 14, Τεύχος 2, σελ. 405, ειδικά 413.

³¹² Energy Charter Secretariat, Investment and Market Development in Carbon Capture and Storage Role of the Energy Charter Treaty, Βρυξέλλες 2009, σελ. 29.

³¹³ T. Walde, The Umbrella Clause in Investment Arbitration, A Comment on Original Intentions and Recent Cases, Journal World Investment & Trade 2005, Τεύχος 6, σελ. 183, ειδικά 213-214.

³¹⁴ Energy Charter Secretariat, Investment and Market Development in Carbon Capture and Storage Role of the Energy Charter Treaty όπ. παρ. σελ. 29.

Τα συμβαλλόμενα μέρη, τα οποία έχουν διατυπώσει τη σχετική επιφύλαξη είναι η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Ουγγαρία και η Νορβηγία. Στην υπόθεση *Hamester*,³¹⁵ υποβλήθηκε αίτημα διαιτησίας κατά της Γκάνας στο Διεθνές Κέντρο Διεθνών Επενδυτικών Διαφορών, στη βάση διμερούς επενδυτικής συμφωνίας μεταξύ της Γκάνας και της Γερμανίας. Ο ενάγων υποστήριξε ότι η *Cocobod* παραβίασε τη συμφωνία κοινοπραξίας και εκτίμησε ότι η παραβίαση θα έπρεπε να αποδοθεί στη Γκάνα σύμφωνα με την ρήτρα *umbrella clause* του διεθνούς δικαίου. Η Γκάνα υποστήριξε ότι η συγκεκριμένη ρήτρα δεν καλύπτει συμβατικές υποχρεώσεις, αλλά ακόμη και εάν τις καλύπτει δεν μπορεί να αποδοθεί η παραβίαση στη Γκάνα. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι η συμπεριφορά της κρατικής εταιρίας δεν μπορεί να αποδοθεί στη Γκάνα. Με άλλα λόγια το δικαστήριο δεν αναγνώρισε τη διεθνή ευθύνη του κράτους. Το Δικαστήριο, εν συνεχεία εξέτασε το ζήτημα εάν η επίμαχη παραβίαση αποτελεί παραβίαση του διεθνούς δικαίου. Ερμηνεύοντας την παραβίαση της ανωτέρω ρήτρας, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι υπάρχουν αποκλίνουσες αποφάσεις σχετικά με την ερμηνεία της ρήτρας, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων του διεθνούς δικαίου. Το Δικαστήριο τόνισε ότι οι συμβάσεις μεταξύ επενδυτή και νομικών οντοτήτων, που διακρίνονται από το κράτος δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ρήτρας. Δεδομένης της διάταξης 9 παρ. 2 της διεθνούς διμερούς συμφωνίας, το δικαστήριο έκρινε ότι τα συμβαλλόμενα κράτη στη διμερή συμφωνία δεν σκόπευαν να μεταβάλλουν τη φύση των συμβατικών συμφωνιών των νομικών οντοτήτων, που κατέχονται από το κράτος. Στην υπόθεση *Καρδασόπουλος*³¹⁶, το Διαιτητικό Δικαστήριο υιοθέτησε διαφορετική προσέγγιση. Η διαιτητική διαδικασία πραγματοποιήθηκε στο Διεθνές Κέντρο Επενδυτικών Διαφορών, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ και των διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ, της Ελλάδας, της Γεωργίας και του Ισραήλ. Η υπόθεση αφορούσε επένδυση σε αγωγούς πετρελαίου. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο δεν έκρινε σχετικά με την ρήτρα, αλλά ασχολήθηκε με το ζήτημα εάν η Γεωργία δεσμευόταν από συμβατικές υποχρεώσεις που είχαν αναλάβει δύο κρατικές επιχειρήσεις της, *SakNavtobi* και *Transneft*. Η Γεωργία αρνήθηκε την παράνομη διαδικασία απαλλοτρίωσης και την παραβίαση της

³¹⁵ ICSID Διαιτητική απόφαση της 18.06.20102, Υπόθεση No. ARB/07/24, *Gustav F W Hamester GmbH & Co KG/Republic of Ghana*.

³¹⁶ ICSID Διαιτητική απόφαση της 03.03.2010, Υποθέσεις No. ARB/05/18 και No ARB/07/1, *Ioannis Kardasopoulos and Ron Fuchs and the Republic of Georgia*, παρ 7.51 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε διάταγμα της Κυβέρνησης της Γεωργίας, που καταργούσε τα δικαιώματα παραχώρησης του *Καρδασόπουλου* και του *Ron Fuch* σχετικά με την ανάπτυξη ενός αγωγού, που θα μετέφερε φυσικό αέριο και πετρέλαιο από το Αζερμπαϊτζάν στην Μαύρη Θάλασσα).

δίκαιης και ίσης μεταχείρισης, ισχυριζόμενη ότι δεν ήταν υπεύθυνη για τις συμβατικές υποχρεώσεις των ανωτέρω εταιριών. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η Γεωργία δεσμευόταν από τις συμβατικές υποχρεώσεις των ανωτέρω εταιριών.³¹⁷ Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η ρήτρα μπορεί να συνδεθεί με ζητήματα διεθνούς ευθύνης του κράτους. Θεωρούμε ότι για να αποδοθεί μια παράνομη συμπεριφορά κρατικών εταιριών στο κράτος, θα πρέπει η εταιρία να έχει συνάψει σύμβαση και οι συγκεκριμένες συμβατικές υποχρεώσεις θα πρέπει να αποδίδονται στο κράτος σε όλη τη διάρκεια της σύμβασης. Επίσης, μπορεί να αποδοθεί η παράνομη πράξη στο κράτος στην περίπτωση που ελέγχει οποιαδήποτε διαδικασία και συμμετέχει στις αποφάσεις της.

Ωστόσο, εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η συγκεκριμένη ρήτρα υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να τηρούν οποιοσδήποτε υποχρεώσεις προκύπτουν από σύμβαση μεταξύ του συμβαλλομένου μέρους και ενός επενδυτή ενός άλλου συμβαλλομένου μέρους. Η διάταξη αυτή καλύπτει κάθε σύμβαση, που μια χώρα υποδοχής έχει συνάψει με μια θυγατρική του ξένου επενδυτή. Ο σεβασμός της αρχής του διεθνούς δικαίου «*pacta sunt servanda*» έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον τομέα της ενέργειας, όπου οι περισσότερες από τις μεγάλες επενδύσεις πραγματοποιούνται βάσει ατομικών συμβάσεων μεταξύ του κράτους υποδοχής και του επενδυτή. Το σημαντικό αποτέλεσμα της εν λόγω ρήτρας είναι ότι η παραβίαση της ατομικής επενδυτικής σύμβασης από το κράτος υποδοχής αποτελεί παραβίαση της ΣυνθΧΕ. Ως εκ τούτου, ο ξένος επενδυτής, αλλά και η χώρα καταγωγής του μπορούν να προσφύγουν στο μηχανισμό επίλυσης διαφορών της ΣυνθΧΕ.³¹⁸ Στην συγκεκριμένη περίπτωση τυποποιείται υποχρέωση για τα συμβαλλόμενα μέρη, που θα μπορούσε να ενταχθεί στην κατηγορία των υποχρεώσεων *hard law*.

III.A.7 Υποχρεώσεις *soft law* - Προώθηση των επενδύσεων

Εκτός από την παράγραφο 1, το άρθρο 10 της ΣυνθΧΕ περιλαμβάνει και άλλες ρυθμίσεις στις επόμενες παραγράφους. Οι ρυθμίσεις στις παρ. 2, 4, 5, 6 θεσπίζουν υποχρεώσεις *soft law* και αναφέρονται στο προεπενδυτικό στάδιο και στην

³¹⁷ *M. Feit*, Attribution and the Umbrella Clause, Is there a Way out of the Deadlock?, *Minnesota Journal of International Law* 2012, Τόμος 21, Τεύχος 1, σελ. 21, ειδικά 28-30.

³¹⁸ *Energy Charter Secretariat*, *The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, όπ. παρ. σελ. 26.

προώθηση των επενδύσεων³¹⁹. Ειδικότερα, κάθε συμβαλλόμενο μέρος προσπαθεί να παρέχει σε επενδυτές άλλων συμβαλλομένων μερών, όσον αφορά τη διενέργεια επενδύσεων στην επικράτειά του, μεταχείριση, η οποία δεν είναι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που το εν λόγω συμβαλλόμενο μέρος παρέχει στους δικούς του επενδυτές ή στους επενδυτές οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρος ή τρίτου κράτους.³²⁰ Η ανωτέρω υποχρέωση αναφέρεται σε νομοθετικές πράξεις, κανονισμούς και άλλα μέτρα, που αποτελούν εξαιρέσεις από την εφαρμογή των ρητρών MEK και PEM κατά το προεπενδυτικό στάδιο.³²¹ Η ανωτέρω υποχρέωση θα εξειδικευτεί με συμπληρωματική συνθήκη σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 4 της ΣυνθΧΕ. Οι διαπραγματεύσεις σχετικά με τη συμπληρωματική Συνθήκη ξεκίνησαν το 1996 και δεν ολοκληρώθηκαν μέχρι το 2002. Τα συμβαλλόμενα μέρη αποφάσισαν να αναστείλουν τις διαπραγματεύσεις μέχρι να ολοκληρωθούν οι διαπραγματεύσεις, στο πλαίσιο του ΠΟΕ, σε σχέση με τη συμφωνία για τις ξένες άμεσες επενδύσεις. Στο ανωτέρω πλαίσιο έχει δημοσιευθεί το BLUE BOOK, το οποίο καταγράφει και επικαιροποιεί ρυθμίσεις, που δεν είναι συμβατές με τις ρήτρες PEM και MEK.

Επιπροσθέτως, τα συμβαλλόμενα μέρη επιδιώκουν, σχετικά με τη διενέργεια των επενδύσεων να περιορίζουν τις εξαιρέσεις και να καταργούν προοδευτικά τους υφιστάμενους περιορισμούς.³²² Ένα συμβαλλόμενο μέρος μπορεί αναφορικά με τη διενέργεια των επενδύσεων να δηλώσει στη Διάσκεψη του Χάρτη την πρόθεσή του να μην παρέχει νέες εξαιρέσεις³²³. Οι ανωτέρω υποχρεώσεις εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από τη βούληση των συμβαλλομένων μερών και δεν επιταχύνουν την προώθηση των επενδύσεων στον ενεργειακό τομέα. Αποτελούν, ωστόσο, ένα προστάδιο, που ενδεχομένως να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη προώθηση και προσέλκυση επενδύσεων.

³¹⁹ A. Fatouros, *An International Legal Framework for Energy*, Recueil des cours de l'Académie de Droit International de la Haye, 2007, Τόμος 332, σελ. 363, ειδικά 418.

³²⁰ Άρθρο 10 παρ. 2 της ΣυνθΧΕ. Ας σημειωθεί ότι εξειδικεύεται η εν λόγω ρύθμιση με συμπληρωματική συνθήκη σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 10.

³²¹ *Energy Charter Secretariat, The Blue Book, Making Investments in Energy Charter Member Countries, Exceptions to the Principle of Non Discriminatory Treatment*, Βρυξέλλες 2014, σελ. 5.

³²² Άρθρο 10 παρ. 5 της ΣυνθΧΕ.

³²³ Άρθρο 10 παρ. 6 της ΣυνθΧΕ

III.A.8. Υποχρέωση τήρησης της Εθνικής Μεταχείρισης και της Ρήτρας του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος παρέχει στις επενδύσεις που διενεργούν στην επικράτειά του επενδυτές από άλλα συμβαλλόμενα μέρη, και στις σχετικές δραστηριότητές τους, συμπεριλαμβανόμενης της διαχείρισης, συντήρησης, χρήσης, εκμετάλλευσης ή διάθεσής τους, μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που χορηγεί στις επενδύσεις των δικών του επενδυτών ή των επενδυτών οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους ή τρίτου κράτους και στις σχετικές δραστηριότητές τους, συμπεριλαμβανόμενης της διαχείρισης, συντήρησης, χρήσης, εκμετάλλευσης ή διάθεσής τους, αναλόγως του ποια είναι η πιο ευνοϊκή³²⁴.

Η συγκεκριμένη ρύθμιση περιέχει δύο υποχρεώσεις.³²⁵ Την υποχρέωση της εθνικής μεταχείρισης και την υποχρέωση τήρησης της ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους³²⁶ με την έννοια ότι στις επενδύσεις που διενεργούν στην επικράτειά του επενδυτές από άλλα συμβαλλόμενα μέρη, θα πρέπει να παρέχεται μεταχείριση όχι λιγότερη ευνοϊκή από τη μεταχείριση των δικών του επενδυτών ή των επενδυτών οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους ή τρίτου κράτους.³²⁷

Η συγκεκριμένη ρύθμιση αναφέρεται στις υφιστάμενες επενδύσεις (μετεπενδυτικό στάδιο και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ρύθμιση hard law). Ειδικότερα οι ξένοι επενδυτές ιδιοκτήτες σταθμών παραγωγής ενέργειας προστατεύονται από τον κίνδυνο να λειτουργούν τις εγκαταστάσεις τους με επαχθέστερους όρους σε σχέση με τους εγχώριους επενδυτές.³²⁸

Η ανωτέρω ρήτρα δεν παρέχει, ωστόσο, δικαίωμα στον επενδυτή να χρησιμοποιήσει καταχρηστικά το συμβατικό πλαίσιο της χώρας υποδοχής. Έτσι, έστω για παράδειγμα ότι ένας επενδυτής επενδύει στην ενεργειακή βιομηχανία της Μογγολίας και θεωρεί ότι αντιμετωπίζει άνιση και άδικη μεταχείριση από τις αρχές

³²⁴ Άρθρο 10 παρ. 7 της ΣυνθΧΕ

³²⁵ *Energy Charter Secretariat*, The Blue Book Making Investments in Energy Charter Member Countries Exceptions to the Principle of non-discriminatory Treatment, Βρυξέλλες 2014, σελ. 6.

³²⁶ *E. C. Demirkol*, Procedural Requirements in Dispute Settlement Provisions and Application of the MFN Clause in Recent Investment Disputes, *The Turkish Commercial Law Review* 2015, Τεύχος 1, σελ. 1.

³²⁷ *G. Wang*, The Globalized Economy in Quest of Globalization of the Rule of Law from the Perspective of the National Treatment Principle, *Journal of World Investment*, 2001 Τεύχος 2, σελ. 21, ειδικά 27.

³²⁸ *Energy Charter Secretariat*, Investment and Market Development in Carbon Capture and Storage Role of the Energy Charter Treaty, όπ. παρ. σελ. 29.

της Μογγολίας. Αρχικά εισάγει τη διαφορά στα εθνικά δικαστήρια της Μογγολίας βάσει των διατάξεων του άρθρου 26, υποστηρίζοντας ότι υπάρχει παραβίαση των διατάξεων περί της προστασίας των επενδύσεων. Μετά την απόρριψη των ισχυρισμών του, καταφεύγει στη διεθνή διαιτησία. Η Μογγολία, όμως, είναι μια από τις χώρες που δεν συναινεί στην επανεκδίκαση της υπόθεσης σε ένα επενδυτή. Ως εκ τούτου αρνείται τη δικαιοδοσία του διαιτητικού δικαστηρίου. Η Μογγολία δεν έχει υπογράψει διμερή συμφωνία με την Ιρλανδία αλλά με την Ιαπωνία, η οποία παρέχει παρόμοια προστασία στον τομέα των επενδύσεων, όπως η ΣυνθΧΕ, αλλά η Μογγολία δεν μπορεί να ισχυριστεί την μη δυνατότητα του επενδυτή να επανεξετάσει την υπόθεση. Το ζήτημα που προκύπτει είναι εάν ο επενδυτής έχει το δικαίωμα να εισάγει τη διαφορά σε διαιτησία και να επικαλεστεί την ευνοϊκότερη μεταχείριση, που παρέχει η Μογγολία λόγω της διμερούς συμβάσεως. Η απάντηση είναι πώς όχι, διότι η συνθήκη σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο πρέπει να ερμηνεύεται συνολικά. Ο ερμηνευτής της ΣυνθΧΕ δεν μπορεί να ακολουθήσει μια ερμηνευτική εκδοχή, που ουσιαστικά απενεργοποιεί νομικά ρήτρες και διατάξεις της Συνθήκης.

Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι οι λεπτομέρειες εφαρμογής των ανωτέρω ρητρών, στο πλαίσιο προγραμμάτων επιχορηγήσεων ή άλλης οικονομικής βοήθειας στον τομέα της ενεργειακής τεχνολογίας, θεσπίζονται με συμπληρωματική συνθήκη. Ωστόσο κάθε συμβαλλόμενο μέρος τηρεί ενήμερη τη Διάσκεψη του Χάρτη, μέσω της Γραμματείας, για τις λεπτομέρειες, που ισχύουν όσον αφορά τα ανωτέρω προγράμματα³²⁹.

III.A.9 Υποχρέωση αποτελεσματικού ένδικου συστήματος προστασίας

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος εξασφαλίζει ότι η εσωτερική του νομοθεσία προβλέπει αποτελεσματικά μέσα για την προβολή απαιτήσεων και την επιβολή των δικαιωμάτων όσον αφορά τις επενδύσεις, τις συμφωνίες επενδύσεων και τις άδειες πραγματοποίησης επενδύσεων³³⁰.

Η συγκεκριμένη ρύθμιση σχετίζεται με τη ρήτρα αποτελεσματικής προστασίας του επενδυτή, που είναι συνηθισμένη στις ΔΕΣ. Η ρήτρα αν και προέρχεται από τη συμφωνία των αντισυμβαλλομένων κρατών παρέχει δικαιώματα στον επενδυτή για να έχει πρόσβαση στα δικαιοδοτικά συστήματα της χώρας

³²⁹ Άρθρο 10 παρ. 8 της ΣυνθΧΕ.

³³⁰ Άρθρο 10 παρ. 12 της ΣυνθΧΕ

υποδοχής. Η δυνατότητα αυτή αποτέλεσε καινοτομία των ΔΕΣ, καθόσον το εθνικό διεθνές δίκαιο ήταν ανεπαρκές προκειμένου να προστατευθούν οι επενδυτές.

Η συγκεκριμένη υποχρέωση σχετίζεται με την ίση και δίκαιη μεταχείριση. Στην υπόθεση *Petrobart*, η εταιρία *Petrobart* ισχυρίστηκε ότι ο Αντιπρόεδρος της Κιργιζίας είχε πετύχει την αναστολή της εκδίκασης υπόθεσής της εναντίον κρατικής εταιρίας ενέργειας, επικοινωνώντας και επηρεάζοντας το εθνικό δικαστήριο. Η *Petrobart* υποστήριξε ότι αυτή η παρέμβαση συνιστούσε παραβίαση της αποτελεσματικής προστασίας του επενδυτή σύμφωνα με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Το Δικαστήριο αν και συμφώνησε με το επιχείρημα αυτό, ωστόσο, δεν προχώρησε σε ουσιαστική ανάλυση της συγκεκριμένης ρήτρας Αντίθετα, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ανωτέρω παρέμβαση στο εθνικό δικαστικό σύστημα συνιστά παραβίαση της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης.

Το βασικό κριτήριο των αποτελεσματικών μέσων για την εκτίμηση των ισχυρισμών και των δικαιωμάτων του επενδυτή εντός του νομικού πλαισίου της συγκεκριμένης ρύθμισης είναι το κράτος δικαίου. Θα πρέπει τα συμβαλλόμενα μέρη να διαθέτουν νομοθεσία, που να επιτρέπει στους επενδυτές να προστατεύουν τα συμβατικά τους δικαιώματα και την ιδιοκτησία τους. Η προστασία αυτή θα πρέπει να αφορά και την διαγνωστική διαδικασία μέσω καταψηφιστικών αποφάσεων αλλά και το στάδιο της αναγκαστικής εκτέλεσης Η συγκεκριμένη νομοθεσία θα πρέπει να είναι συμβατή με το Σύνταγμα και προσιτή στους επενδυτές. Η ενημέρωση των επενδυτών καθίσταται εφικτή, μέσω της δημοσίευσης της σχετικής δικονομικής νομοθεσίας. Ένα αποτελεσματικό μέσο προστασίας, που στοχεύει στην προστασία των δικαιωμάτων των επενδυτών διεκδίκησης, απαιτεί και δευτερογενείς δικονομικούς κανόνες, προκειμένου οι αρχές και οι σκοποί της δικονομικής νομοθεσίας να παρέχουν στους επενδυτές ένα αποτελεσματικό νομοθετικό πλαίσιο, που να μπορούν να επικαλεστούν στα εθνικά δικαστήρια. Το νομοθετικό πλαίσιο θα πρέπει να είναι συμβατό και με τα ελάχιστα διεθνή πρότυπα αποτελεσματικής προστασίας των επενδυτών.

Η δυσκολία είναι να αναγνωρίσει κανείς τα κριτήρια³³¹ που πρέπει να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να διαγνωσθεί εάν το σύστημα δικονομικής προστασίας είναι αποτελεσματικό και επαρκές. Έχοντας υπόψη το κείμενο και το σκοπό της ΣυνθΧΕ, το διαιτητικό δικαστήριο θεωρεί ότι αποτελεσματικό σύστημα είναι ένα οργανωμένο σύστημα. Οργανωμένο σύστημα νοείται, αυτό, που παρέχει

³³¹ Όπ. παρ. Υπόθεση 80/2005, *Limited Liability Company AMTO/ Ουκρανίας*, παρ. 88.

ένα αποτελεσματικό πλαίσιο, αλλά δεν παρέχει εγγυήσεις σε συγκεκριμένες υποθέσεις. Θα πρέπει να τηρεί τα διεθνή πρότυπα με την έννοια ότι οι ατέλειες του συστήματος θα πρέπει να προέρχονται από την πολυπλοκότητα της υπόθεσης και του θεσμικού πλαισίου και όχι από τις ανεπάρκειες του εθνικού συστήματος. Πρέπει να είναι προοδευτικό με την έννοια ότι η νομοθεσία, που διέπει το σύστημα προστασίας θα πρέπει να εκσυγχρονίζεται και να αναθεωρείται τακτικά. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της αναθεώρησης δεν θα πρέπει να είναι άμεσα για να τηρείται η αρχή της ασφάλειας του δικαίου. Όταν το συμβαλλόμενο μέρος λαμβάνει κατάλληλα μέτρα για να αναγνωρίσει και να διορθώσει ανεπάρκειες και ατέλειες της νομοθεσίας του, θα πρέπει να αναγνωρίζεται η συγκεκριμένη πρόοδος, κατά την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του δικονομικού συστήματος. Τέλος πρέπει το σύστημα να είναι πρακτικό και να διευκολύνει τους επενδυτές να προσφύγουν σε αυτό κατά την επίλυση των διαφορών τους.

III.A.10 Υποχρέωση μη εφαρμογής μέτρων ασύμβατων με τις διατάξεις του ΠΟΕ

Για τους σκοπούς του άρθρου 26, η εφαρμογή από ένα συμβαλλόμενο μέρος ενός επενδυτικού μέτρου στον τομέα του εμπορίου, όπως αναφέρεται στο άρθρο 5 παράγραφοι 1 και 2, σε μια επένδυση ενός επενδυτού άλλου συμβαλλομένου μέρους, η οποία υπάρχει κατά τη στιγμή της εφαρμογής αυτής, θεωρείται, με την επιφύλαξη του άρθρου 5 παράγραφοι 3 και 4, ως παράβαση μιας υποχρέωσης του προηγούμενου συμβαλλομένου μέρους βάσει του παρόντος μέρους³³².

Τα επενδυτικά μέτρα στον τομέα του εμπορίου, που δεν είναι συμβατά με το θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ έχουν αναλυθεί ανωτέρω. Η σημασία της συγκεκριμένης ρύθμισης συνίσταται στο ότι οι επενδυτές μπορούν να αμφισβητήσουν τα σχετικά μέτρα. Η δυνατότητα αυτή δεν θα ήταν εφικτή χωρίς τη συγκεκριμένη ρύθμιση. Ο λόγος είναι ότι οι ιδιώτες επενδυτές δεν μπορούν να συμμετέχουν στις διαδικασίες επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ, δεδομένου ότι αυτές χρησιμοποιούνται από κράτη μέλη και σχετίζονται άμεσα με κυβερνητικά μέτρα. Με τη ρύθμιση αυτή η εφαρμογή, μη συμβατών με το θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ επενδυτικών μέτρων, που σχετίζονται με το εμπόριο εμπίπτει στην προστασία των επενδύσεων και μπορούν οι επενδυτές να

³³² Άρθρο 10 παρ. 11 της ΣυνθΧΕ

τις αμφισβητήσουν, κατά τη διαδικασία επίλυσης διαφορών μεταξύ επενδυτή και συμβαλλομένου μέρους (άρθρο 26 της ΣυνθΧΕ). Δεδομένου ότι τα περισσότερα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ είναι και συμβαλλόμενα μέρη του ΠΟΕ, οι επενδυτές μπορούν να επικαλεστούν τις διατάξεις της συμφωνίας για τα επενδυτικά μέτρα που σχετίζονται με το εμπόριο.

III. Β Υποχρέωση προστασίας στην περίπτωση της Απαλλοτριώσης

Η προστασία των ξένων επενδυτών σε περίπτωση απαλλοτριώσης³³³ αποτελεί βασικό στοιχείο των επενδυτικών διατάξεων. Αν και ο κίνδυνος των απαλλοτριώσεων, που οφείλονται σε πολιτικά κίνητρα έχει μειωθεί σημαντικά κατά την τελευταία δεκαετία, διότι, πλέον, κανόνας αποτελεί η ιδιωτικοποίηση ή η αποκρατικοποίηση στον τομέα της ενέργειας, ωστόσο υπάρχει πάντα η πιθανότητα απαλλοτριώσης για μη πολιτικούς λόγους (Π.χ. κατασκευή ενός νέου δρόμου ή ενός κτιρίου).

Μπορούμε να διακρίνουμε διάφορα είδη απαλλοτριώσης.³³⁴ Στο πλαίσιο της γνήσιας απαλλοτριώσης τα δικαιώματα ιδιοκτησίας του ξένου επενδυτή, επί της επένδυσής του, μεταφέρονται στο κράτος υποδοχής με μια ή περισσότερες πράξεις του εσωτερικού δικαίου. Στην ανωτέρω περίπτωση, ο ξένος επενδυτής αποκτά ένα ακίνητο το οποίο στη συνέχεια απαλλοτριώνεται από το κράτος υποδοχής. Επίσης, γνήσια απαλλοτριώση θεωρείται και η περίπτωση κατά την οποία ο επενδυτής αποκτά μετοχές σε μια εταιρία του κράτους υποδοχής και εν συνεχεία οι μετοχές αυτές αποκτώνται από το κράτος υποδοχής με πράξη εσωτερικού δικαίου.

Η δεύτερη μορφή απαλλοτριώσης, στο πλαίσιο του διεθνούς επενδυτικού δικαίου είναι η λήψη μέτρων, τα οποία χωρίς να οδηγούν σε στέρηση της ιδιοκτησίας του ξένου επενδυτή ή της επένδυσής του και σε μεταφορά αυτής στο κράτος υποδοχής, έχουν ως αποτέλεσμα τη στέρηση από τους δικαιούχους την εκμετάλλευση της επένδυσής τους ή περιορίζουν υπέρμετρα τον έλεγχο επί της επενδύσεώς τους.³³⁵

³³³ A. Escobar, An Overview of the International Legal Framework Governing Investment, American Society International Law Proceedings 1997, Τεύχος 91, σελ. 488.

³³⁴ Z. A. Alqurashi, Indirect Expropriation in the Field of Petroleum, The Journal of World Investment & Trade 2004, Τεύχος 5, σελ. 897, ειδικά 902-904.

³³⁵ ICSID, Διαιτητική απόφαση της 30.08.2000, Υπόθεση No ARB(AF)/97/1 *Metalclad Corporation/The United Mexican States* (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την επέμβαση της

Κλασικό παράδειγμα λανθάνουσας απαλλοτριώσης αποτελεί η ανάκληση της άδειας λειτουργίας μιας ξένης επένδυσης από το κράτος υποδοχής, που εμποδίζει τον επενδυτή να ασκήσει την επιχειρηματική του δραστηριότητα, ενώ δεν του στερεί την ιδιοκτησία των περιουσιακών του στοιχείων.³³⁶

Σύμφωνα με το άρθρο 13, οι επενδύσεις μπορούν να απαλλοτριωθούν μόνον εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Η απαλλοτριώση πρέπει να είναι προς το δημόσιο συμφέρον, να πραγματοποιείται χωρίς διακρίσεις, σύμφωνα με τη δέουσα νόμιμη διαδικασία και να συνοδεύεται από την καταβολή άμεσης, επαρκούς και αποτελεσματικής αποζημίωσης. Η αποζημίωση αυτή ισούται προς τη δίκαιη αγοραία αξία την οποία είχε η απαλλοτριωμένη επένδυση αμέσως πριν γίνει γνωστή η απαλλοτριώση ή η επικείμενη απαλλοτριώση, κατά τρόπο ώστε να επηρεαστεί η αξία της επένδυσης (στο εξής αναφέρεται ως «ημερομηνία αποτίμησης»). Η εν λόγω δίκαιη αγοραία αξία υπολογίζεται, κατόπιν αιτήματος του επενδυτή, σε ελευθέρως μετατρέψιμο νόμισμα βάσει της αγοραίας τιμής συναλλάγματος.

Οι χώρες εξαγωγής κεφαλαίων υποστηρίζουν ότι η αποζημίωση πρέπει να αντιστοιχεί στην δίκαιη αγοραία αξία, ενώ οι χώρες εισαγωγής κεφαλαίων αποδέχονται ότι η αποζημίωση πρέπει να αντιστοιχεί σε κάτι λιγότερο από την δίκαιη αγοραία αξία, ενώ οι όροι καταβολής και αποπληρωμής του ποσού της αποζημίωσης θα πρέπει να παρέχουν περιθώρια ευελιξίας στα κράτη.³³⁷

Επιπλέον, ο επενδυτής έχει το δικαίωμα να ζητήσει επανεξέταση της αποτίμησης του επενδυτικού σχεδίου και του ποσού της αποζημίωσης σύμφωνα με το δίκαιο της χώρας υποδοχής από δικαστική ή άλλη αρμόδια και ανεξάρτητη αρχή του κράτους μέλους υποδοχής.³³⁸

Η αδυναμία των κρατών να συμφωνήσουν σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού της αποζημίωσης ήταν εμφανής από το 1962. Ειδικότερα, στο Ψήφισμα 1803 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ για τη μόνιμη κυριαρχία επί των Φυσικών Πόρων ορίστηκε ότι θα πρέπει να καταβάλλεται η κατάλληλη αποζημίωση στην περίπτωση της απαλλοτριώσης. Η έννοια όμως της κατάλληλης αποζημίωσης ήταν εξαιρετικά αόριστη και αποτέλεσε αντικείμενο αμφισβητήσεων μεταξύ των κρατών. Το

Μεξικανικής Κυβέρνησης σε επένδυση, που αφορούσε την υγειονομική ταφή επικίνδυνων αποβλήτων).

³³⁶ Π. Γκλαβίνης Διεθνές Οικονομικό δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2009, 636-638.

³³⁷ *Energy Charter Secretariat*, Expropriation Regime Under the Energy Charter Treaty, Βρυξέλλες 2012, σελ. 11.

³³⁸ Άρθρο 13 παρ.2 της ΣυνθΧΕ.

συγκεκριμένο ζήτημα κατέστη ιδιαίτερα αμφισβητούμενο το 1974 όταν ο Χάρτης των οικονομικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των κρατών όρισε ότι η αποζημίωση της απαλλοτρίωσης θα υπολογίζεται βάσει των εθνικών δικαίων.³³⁹

Η συγκεκριμένη ρύθμιση αναφέρει, επίσης, ότι προς αποφυγήν αμφισβητήσεων, η απαλλοτρίωση περιλαμβάνει καταστάσεις κατά τις οποίες ένα συμβαλλόμενο μέρος απαλλοτριώνει τα περιουσιακά στοιχεία μιας εταιρείας ή επιχείρησης στην επικράτειά του, στην οποία ένας επενδυτής οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους έχει επένδυση, συμπεριλαμβανόμενης της κυριότητας μετοχών. Το σημαντικό κριτήριο για να αναγνωριστεί, από το Διαιτητικό Δικαστήριο, η ύπαρξη απαλλοτρίωσης είναι ο βαθμός κατοχής ή ελέγχου των περιουσιακών στοιχείων του επενδυτή, που αποκτάται λόγω της επιβολής συγκεκριμένων μέτρων από το συμβαλλόμενο κράτος. Η ανωτέρω κατοχή ή έλεγχος μπορεί να σχετίζεται με μετοχικά δικαιώματα και με τη διαχείριση του ελέγχου της επιχείρησης. Το Διαιτητικό δικαστήριο έχει κρίνει ότι η μη πληρωμή αυξημένων τιμολογίων ενέργειας δεν αποτελεί απαλλοτρίωση σύμφωνα με τη διάταξη περί απαλλοτρίωσης της ΣυνθΧΕ. Στη υπόθεση *Nycomb Synergetics Technology Holding AB (Nycomb) v. Republic of Latvia*, ο ενάγων – προσφεύγων επενδυτής (Nycomb) ισχυρίστηκε ότι η μη πληρωμή των συμφωνηθέντων αλλά αυξημένων τιμολογίων ηλεκτρικής ενέργειας από την εταιρία *Latvenergo* (Δημοκρατία της Λετονίας) αποτελούσε έμμεση απαλλοτρίωση διότι αφαιρούσε από την εταιρία *Windau* (στην οποία συμμετείχε η Nycomb) ένα σημαντικό τμήμα των εσόδων της από πωλήσεις ενέργειας³⁴⁰. Η μείωση των εσόδων καθιστούσε μη βιώσιμη τη λειτουργία της εταιρίας και μη αποδοτική την ενεργειακή επένδυση. Η Λετονία, πρώτον, αρνήθηκε ότι υπάρχει απαλλοτρίωση, καθόσον η εταιρία *Latvenergo* δεν αποτελούσε δημόσιο φορέα, δεύτερον, ισχυρίστηκε ότι ο συγκεκριμένος ισχυρισμός του ενάγοντος δεν αποτελούσε κατοχή ή έλεγχο της εταιρίας και τρίτον, θεώρησε ότι η συγκεκριμένη απώλεια εσόδων δεν καθιστούσε την εταιρία μη βιώσιμη. Το διαιτητικό δικαστήριο, έκρινε βάσει του κριτηρίου της κατοχής και του ελέγχου, που φαίνεται να αποτελεί

³³⁹ Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, Ψήφισμα 3281/1974 της 12.12.1974, «*Charter of Economic Rights and Duties of States*», Άρθρο 2 παρ. 2(c).

³⁴⁰ *S. Hollis*, *International Energy and Natural Resources*, *The International Lawyer* 1997, Τεύχος 31, 287, ειδικά 289.

και το μοναδικό για να ενεργοποιηθούν τα δικαιώματα του επενδυτή στην περίπτωση της απαλλοτρίωσης.³⁴¹

Ομοίως, στην υπόθεση *Petrobart v. Δημοκρατία της Κιργιζίας*,³⁴² η προσφεύγουσα επικαλέστηκε την διάταξη περί απαλλοτρίωσης.³⁴³ Η *Petrobart* είχε συνάψει σύμβαση με την κρατική ανώνυμη εταιρεία *Kyrgyzgazmunaizat (KZM)*, σχετικά με την προμήθεια και μεταφορά ποσότητας 200.000 τόνων συμπυκνωμένου αερίου, η οποία επρόκειτο να παραδοθεί σε καθορισμένο χρονικό διάστημα και θα πληρωνόταν σε καθορισμένη τιμή. Η *Petrobart*, στο πλαίσιο της ανωτέρω σύμβασης παρέδωσε περίπου ποσότητα 17.205 τόνων φυσικού αερίου στη *KGM* για την οποία εκδόθηκαν πέντε τιμολόγια συνολικού ποσού 2.457.620 δολαρίων. Η *KGM* πλήρωσε μόνο τα δύο από τα πέντε τιμολόγια συνολικού ύψους 951.976 δολαρίων. Ως αποτέλεσμα, η *Petrobart* δεν παρέδωσε τις υπόλοιπες ποσότητες φυσικού αερίου και ανέλαβε νομική δράση στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ. Η *Petrobart* ισχυρίστηκε ότι η κυβέρνηση εκδίδοντας νομοθετικές πράξεις, που ρύθμιζαν τη μεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων της *KGM*, αλλά όχι τις υποχρεώσεις, κατέστησε την επένδυση της προσφεύγουσας οικονομικά ασύμφορη. Επιπροσθέτως, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι το σύνολο της επένδυσης είχε απαλλοτριωθεί και ότι τα μέτρα, που έλαβε, η κυβέρνηση της Κιργιζίας ισοδυναμούσαν με έμμεση απαλλοτρίωση. Το Διαιτητικό Δικαστήριο εξέτασε τα μέτρα κατά την περίοδο από τον Φεβρουάριο του 1998 μέχρι τον Απρίλιο του 1999 (ημερομηνία πτώχευσης της *KGM*) προκειμένου να αποφανθεί για το εάν εμπίπτουν στην έννοια της απαλλοτρίωσης.

Το Διαιτητικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το άρθρο 13 της ΣυνθΧΕ παρέχει προστασία όχι μόνο αναφορικά με την απαλλοτρίωση, αλλά και όσον αφορά τα μέτρα που έχουν ισοδύναμο, με απαλλοτρίωση, αποτέλεσμα.³⁴⁴ Επίσης, διαπίστωσε ότι δεν υπήρχε απαλλοτρίωση της επένδυσης της *Petrobart*. Ωστόσο, αποδέχτηκε το γεγονός ότι τα μέτρα, που ελήφθησαν από τις κρατικές αρχές της Κιργιζίας αν και είχαν αρνητικές επιπτώσεις στην προσφεύγουσα, σκοπό είχαν τη μεταφορά οικονομικών αξιών από την *Petrobart* στην Δημοκρατία της Κιργιζίας.³⁴⁵ Το Διαιτητικό

³⁴¹ The Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, Διαιτητική απόφαση, της 16.12.2003, *Nykomb Synergetics Technology Holding AB/The Republic of Latvia*, παρ. 4.3.1.

³⁴² Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, Διαιτητική απόφαση της 29.03.2005, Υπόθεση No 126/2003, *Petrobart Limited/The Kyrgyz Republic*.

³⁴³ Άρθρο 13 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

³⁴⁴ Όπ. παρ. Υπόθεση No 126/2003, *Petrobart Limited/The Kyrgyz Republic*, σελ. 77.

³⁴⁵ Όπ. παρ. Υπόθεση No 126/2003, *Petrobart Limited/The Kyrgyz Republic*, σελ. 89.

Δικαστήριο θεώρησε ότι τα μέτρα, που ελήφθησαν αν και δεν συνυπολόγιζαν τα νόμιμα συμφέροντα του επενδυτή δεν αποτελούσαν έμμεση απαλλοτρίωση.

Ιδιαίτερα σημαντικές στον τομέα της απαλλοτρίωσης ήταν και οι υποθέσεις Yukos Universal Limited κατά Ρωσικής Ομοσπονδίας, Hulley Enterprises Limited (CYPRUS) κατά Ρωσικής Ομοσπονδίας, Veteran Petroleum Limited (CYPRUS) κατά Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η Yukos δημιουργήθηκε ως ανώνυμη εταιρεία το 1993 και ιδιωτικοποιήθηκε το 1995, με δραστηριότητες στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Η Yuganskneftegaz (YNG) ήταν η κύρια θυγατρική της ανωτέρω εταιρίας. Οι ενάγουσες κατήγγειλαν ότι από τον Ιούλιο του 2003, η Ρωσία έλαβε σειρά από μέτρα, που οδήγησαν την Yukos να κηρυχθεί σε πτώχευση τον Αύγουστο του 2006. Η Yukos διαγράφηκε από το μητρώο των εταιρειών το Νοέμβριο του 2007 και τα περιουσιακά της στοιχεία εθνικοποιήθηκαν. Οι ρωσικές κρατικές εταιρείες Gazprom και Rosneft απέκτησαν τα υπόλοιπα περιουσιακά στοιχεία της Yukos. Μεταξύ των μέτρων, που θεωρούνται ότι παραβίασαν την ΣυνθΧΕ, ήταν η ποινική δίωξη μελών της εταιρίας για υπεξαίρεση, απάτη, πλαστογραφία και φοροδιαφυγή. Σύμφωνα με τους ενάγοντες, η Ρωσία προχώρησε σε επανεκτιμήσεις φόρων, στην επιβολή Φόρου Προστιθέμενης Αξίας, πρόστιμα, απείλησε να ανακαλέσει τις άδειες τους και τους ανάγκασε να πουλήσουν την YNG, την πιο σημαντική εγκατάσταση παραγωγής. Ισχυρίστηκαν ότι, μαζί με την παρενόχληση στελεχών της Yukos, τα ανωτέρω μέτρα αποτελούσαν παραβίαση της δίκαιης και ίσης μεταχείρισης και έμμεση απαλλοτρίωση των επενδύσεων των αιτούντων σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

Η ανωτέρω υπόθεση εξελίχθηκε σε τρεις παράλληλες διαιτητικές διαδικασίες, στις οποίες οι προσφεύγουσες ήταν η Hulley Enterprises Limited (Κύπρος), η Yukos Limited (Isle of Man) και η Veteran Petroleum Limited (Κύπρος), που κατείχαν το 70,5 τοις εκατό των μετοχών της Yukos. Οι διαιτησίες κινήθηκαν στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ το 2005, ενώ το αίτημα τους αφορούσε αποζημίωση 114 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Στην περίπτωση των ανωτέρω τριών υποθέσεων τα Διαιτητικά Δικαστήρια έκριναν ότι οι συλλήψεις, οι φορολογικές επανεκτιμήσεις, τα πρόστιμα και η αναγκαστική πώληση των εγκαταστάσεων παραγωγής της Yuganskneftegaz, μεταξύ άλλων μέτρων που επιβλήθηκαν στις προσφεύγουσες, αποτελούσαν έμμεση

απαλλοτριώση της Yukos, κατά παράβαση των υποχρεώσεων της Ρωσίας στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ κατά τη διάρκεια της προσωρινής εφαρμογής της Συνθήκης³⁴⁶.

III.Γ Υποχρέωση αποζημίωσης σε ειδικές περιστάσεις

Το άρθρο 12 ασχολείται με την προστασία από την ένοπλη σύγκρουση. Η διάταξη αυτή έχει μεγάλη σημασία για τους ξένους επενδυτές, οι οποίοι ανησυχούν ότι η χώρα υποδοχής δεν έχει ακόμη φθάσει σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο πολιτικής σταθερότητας, με αποτέλεσμα να τίθεται ο κίνδυνος εσωτερικών ενόπλων συγκρούσεων ή ακόμα και πολέμων με άλλες χώρες.

Η συγκεκριμένη ρύθμιση προβλέπει ότι σε περίπτωση πολέμου ή άλλης ένοπλης σύγκρουσης,³⁴⁷ μιας κατάσταση εθνικής ανάγκης, πολιτικών αναταραχών ή άλλων παρόμοιων γεγονότων στην περιοχή του ενός από τα συμβαλλόμενα μέρη της Συνθήκης, η κυβέρνηση της χώρας υποδοχής παρέχει στους ξένους επενδυτές, την πιο ευνοϊκή αποκατάσταση, αποζημίωση, αμοιβή ή άλλη διευθέτηση, που παρέχεται σε κάθε επενδυτή. Ως εκ τούτου, η υποχρέωση της χώρας να αποζημιώσει τους ξένους επενδυτές, υπάρχει μόνο αν η χώρα υποδοχής αποφασίζει να αποζημιώσει τους επενδυτές της ή τους επενδυτές οποιουδήποτε τρίτου κράτους.³⁴⁸

Επίσης, καθιερώνεται υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να αποζημιωθούν οι ξένοι επενδυτές σε ιδιαίτερες περιστάσεις. Οι ξένοι επενδυτές θα λαμβάνουν άμεση, επαρκή και αποτελεσματική αποκατάσταση ή αποζημίωση από την κυβέρνηση της χώρας υποδοχής, εφόσον υποστούν μια απώλεια, που απορρέει από την επίταξη της επένδυσης, ή αδικαιολόγητη καταστροφή του επενδύσεων από τις αρχές ή δυνάμεις της κυβέρνησης της χώρας υποδοχής.

³⁴⁶ Permanent Court of Arbitration (Final Award) της 18.07.2014, Υπόθεση No. AA 227/2014, *Yukos Universal Limited/Ρωσικής Ομοσπονδίας*, παρ. 1585, Permanent Court of Arbitration (Final Award) της 18.07.2014, Υπόθεση No. AA 226/2014, *Hulley Enterprises Limited (CYPRUS)/Ρωσικής Ομοσπονδίας*, παρ. 1585, Permanent Court of Arbitration (Final Award) της 18.07.2014, Υπόθεση No. AA 228/2014, *Veteran Petroleum Limited (CYPRUS)/Ρωσικής Ομοσπονδίας*, παρ. 1585.

³⁴⁷ *J. Sin-hang Ngai*, Energy as a Human Right in Armed Conflict: A Question of Universal Need, Survival and Human Dignity, *Brook Journal of International Law*, 2011-2012 Τόμος 37, Τεύχος 2, σελ. 584.

³⁴⁸ Άρθρο 12 παρ.1 της ΣυνθΧΕ.

III.Δ Υποχρέωση ελεύθερης μεταφοράς επενδυτικών κεφαλαίων

Ένα σημαντικό αντικίνητρο για τους ξένους επενδυτές είναι ο κίνδυνος να μην είναι σε θέση να μεταφέρουν κεφάλαια, που συνδέονται με τις επενδύσεις τους σε άλλη χώρα. Ο κίνδυνος αυτός υπάρχει σε χώρες με υψηλό πληθωρισμό, μεγάλες καθυστερήσεις στα συστήματα μεταφοράς, ευρέως κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες, ή ανεπαρκή συναλλαγματικά αποθέματα.³⁴⁹

Η συγκεκριμένη ρύθμιση υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα κράτη να επιτρέπουν την ελεύθερη μεταφορά κεφαλαίων, χωρίς καθυστέρηση σε ελευθέρως μετατρέψιμο νόμισμα³⁵⁰. Οι μεταφορές αυτές περιλαμβάνουν:

- α) το αρχικό κεφάλαιο και κάθε συμπληρωματικό κεφάλαιο για τη συντήρηση και την ανάπτυξη μιας επένδυσης,
- β) τις αποδόσεις,
- γ) τις πληρωμές που καταβάλλονται βάσει συμβάσεως,
- δ) το προϊόν της πώλησης ή της ρευστοποίησης της επένδυσης ή τμήματος αυτής,
- ε) τις πληρωμές που προέρχονται από τη διευθέτηση διαφορών,
- στ) τις καταβολές αποζημιώσεων για απώλειες ή για απαλλοτριώσεις.

Η μεταφορά και η μεταβίβαση των κεφαλαίων θα πρέπει να γίνεται χωρίς καθυστέρηση, ενώ το άρθρο 14 της ΣυνθΧΕ εγγυάται την άμεση, σε ελευθέρως μετατρέψιμο νόμισμα και με τη τρέχουσα τιμή συναλλάγματος μεταφορά των κεφαλαίων³⁵¹.

III.Ε Ελεύθερη μεταφορά προσωπικού

Ένα συμβαλλόμενο μέρος,³⁵² εξετάζει με καλή πίστη τις αιτήσεις επενδυτών από άλλα συμβαλλόμενα μέρη και στελεχών, που απασχολούνται από τους εν λόγω επενδυτές για είσοδο και προσωρινή παραμονή στην επικράτειά του. Ειδικότερα το συμβαλλόμενο μέρος επιτρέπει την απασχόληση στελεχών, ανεξάρτητα από την ιθαγένεια και την υπηκοότητά τους, υπό τον όρο ότι τα εν λόγω στελέχη έχουν άδεια

³⁴⁹ Z. Whang, *Securing Energy Flows from Central Asia to China and the Relevance of the Energy Charter Treaty to China*, όπ. παρ. σελ. 44.

³⁵⁰ E. Sussman, *The Energy Charter Treaty's Investor Protection Provisions: Potential to Foster Solutions to Global Warming and Promote Sustainable Development*, *ILSA Journal of International & Comparative Law*, Τόμος 14, Τεύχος 2, σελ. 392.

³⁵¹ Κ. Π. Ηλιόπουλος, *Διεθνές και Ευρωπαϊκό δίκαιο της ενέργειας – οι επενδύσεις*, όπ. παρ. σελ. 35.

³⁵² *Energy Charter Secretariat*, *The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, όπ. παρ. σελ. 26.

εισόδου, παραμονής και εργασίας. Η ανωτέρω περίπτωση μπορεί να αναφέρεται στην παροχή συμβουλών και τεχνικών υπηρεσιών από εμπειρογνώμονες ενέργειας.

III. ΣΤ Δυνατότητες εξαιρέσεων

Ιστορικά το Διεθνές Δίκαιο των ξένων επενδύσεων περιελάμβανε τη ρήτρα «*άρνησης των ωφελημάτων*», προκειμένου να αποκλείσει τρίτα μέρη από τη δυνατότητα τους να επωφεληθούν από τις διατάξεις της συμφωνίας, χωρίς να υποχρεούνται να τηρήσουν τις υποχρεώσεις τους. Η συγκεκριμένη ρήτρα έχει ερμηνευθεί ως ένα μέτρο διασφάλισης στην περίπτωση, που πολίτες τρίτων χωρών, επιθυμούν να ευνοηθούν, παρά το γεγονός ότι τα συμβαλλόμενα, σε μια συνθήκη μέρη, δεν επιθυμούν να τους ευνοήσουν³⁵³ Στην περίπτωση των διμερών επενδυτικών συμφωνιών έπρεπε να διαπιστωθεί εάν υπάρχει ουσιαστική σχέση μεταξύ του επενδυτή και του συμβαλλομένου μέρους.

Οι σχετικές ρυθμίσεις με την προώθηση και την προαγωγή των επενδύσεων δεν εφαρμόζονται από τα συμβαλλόμενα μέρη σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Ειδικότερα, κάθε συμβαλλόμενο μέρος επιφυλάσσεται του δικαιώματος να εξαιρεί από τα ευεργετήματα του μέρους αυτού:

1. Ένα νομικό φορέα, εάν αυτός ανήκει σε ή ελέγχεται από πολίτες ή υπηκόους τρίτου κράτους και εάν δεν αναπτύσσει σημαντικές επιχειρηματικές δραστηριότητες στην επικράτεια του συμβαλλομένου μέρους στο οποίο είναι οργανωμένος ή
2. Μια επένδυση, εάν το συμβαλλόμενο μέρος, που προβαίνει στην εξαίρεση αποδεικνύει ότι η επένδυση αυτή έχει διενεργηθεί από επενδυτή τρίτου κράτους με το οποίο το συμβαλλόμενο μέρος, που προβαίνει στην εξαίρεση
 - α) Δεν διατηρεί διπλωματικές σχέσεις ή
 - β) Θεσπίζει ή διατηρεί μέτρα τα οποία:
 - i) Απαγορεύουν την πραγματοποίηση συναλλαγών με τον επενδυτή του εν λόγω κράτους ή
 - ii) Θα παραβιάζονταν ή θα παρακάμπτονταν εάν τα πλεονεκτήματα σχετικά με την προστασία των επενδύσεων παρέχονταν στους επενδυτές του εν λόγω κράτους ή στις επενδύσεις τους.³⁵⁴

³⁵³ H. Walker, Provisions on Companies in United States, Commercial Treaties, American Journal of International Law 1958, Τόμος 50, σελ. 373, ειδικά 388.

³⁵⁴ Άρθρο 17 της ΣυνθΧΕ.

Το άρθρο 17³⁵⁵ ΣυνθΧΕ επιτρέπει σε ένα συμβαλλόμενο μέρος να αρνηθεί τα δικαιώματα του επενδυτή σε συγκεκριμένες κατηγορίες επενδυτών. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται σε νομικές οντότητες, που ανήκουν και ελέγχονται από πολίτες ή υπηκόους τρίτου κράτους και δεν αναπτύσσουν σημαντικές επιχειρηματικές δραστηριότητες στην επικράτεια του συμβαλλομένου μέρους στο οποίο είναι οργανωμένες.³⁵⁶

Η πρώτη εξαίρεση επηρεάζει μόνο τις νομικές οντότητες και απαιτεί την εκπλήρωση δύο προϋποθέσεων προκειμένου η χώρα υποδοχής να εξαιρέσει νομίμως τη συγκεκριμένη κατηγορία επενδυτών. Πρώτον, θα πρέπει ο επενδυτής – νομική οντότητα να κατέχεται ή να ελέγχεται από πολίτες ή υπηκόους τρίτου κράτους. Η έννοια του τρίτου κράτους δεν προσδιορίζεται με σαφήνεια στη ΣυνθΧΕ, αλλά εννοείται στο άρθρο 1 παρ. 7 της ΣυνθΧΕ σε αντίθεση με την έννοια του συμβαλλομένου μέρους, με την έννοια ότι τρίτο κράτος νοείται το κράτος, που δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ. Η δεύτερη προϋπόθεση αναφέρεται στο γεγονός ότι ο επενδυτής δεν πραγματοποιεί ουσιώδεις οικονομικές δραστηριότητες στο συμβαλλόμενο μέρος που έχει οργανωθεί. Οι δύο αυτές προϋποθέσεις πρέπει να ισχύουν σωρευτικά για να ενεργοποιηθεί το δικαίωμα εξαίρεσης.

Επίσης, τα δικαιώματα του επενδυτή δεν ενεργοποιούνται εάν το συμβαλλόμενο μέρος, που προβαίνει στην εξαίρεση αποδείξει ότι η επένδυση αυτή έχει διενεργηθεί από επενδυτή τρίτου κράτους με το οποίο δεν διατηρεί πλέον διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις. Στην περίπτωση αυτή αναφερόμαστε σε νομικές οντότητες που ικανοποιούν το κριτήριο της εθνικότητας αλλά κατέχονται ή ελέγχονται από πολίτες τρίτου κράτους με ένα τρόπο μη αποδεκτό από τη χώρα υποδοχής. Η ιδιοκτησία ή ο έλεγχος δεν είναι αποδεκτός στην περίπτωση που εμπλέκεται τρίτο κράτος με το οποίο η χώρα υποδοχής δεν διατηρεί διπλωματικές ή οικονομικές σχέσεις.

Το άρθρο 17 ΣυνθΧΕ θα πρέπει να συνδέεται και να εφαρμόζεται σε συνδυασμό με την έννοια του επενδυτή καθώς ορίζει συγκεκριμένες εξαιρέσεις για τον επενδυτή ενός συμβαλλόμενου μέρους της ΣυνθΧΕ.

Σκοπός της ΣυνθΧΕ είναι να ιδρύσει νομικό πλαίσιο προκειμένου να προωθήσει τη μακροπρόθεσμη συνεργασία στον ενεργειακό τομέα, που θα βασίζεται

³⁵⁵ *L. A. Mistelis και C. M. Baltag*, Denial of Benefits and Article 17 of the Energy Charter Treaty, *Penn State Law Review*, 2008-2009, Τόμος 113, Τεύχος 4, σελ. 4.

³⁵⁶ Άρθρο 17 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

σε συμπληρωματικά και αμοιβαία οφέλη. Στο πλαίσιο αυτό, οι ανωτέρω εξαιρέσεις μπορούν να γίνουν κατανοητές. Η μακροχρόνια οικονομική συνεργασία και τα συμπληρωματικά και αμοιβαία οφέλη δεν μπορούν να επιτευχθούν με ένα κράτος με το οποίο η χώρα υποδοχής δεν διατηρεί ουσιώδεις οικονομικές σχέσεις ή γενικότερα διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι δύο ανωτέρω εξαιρέσεις διαφοροποιούνται σε σημαντικό βαθμό. Η εξαίρεση λόγω μη ύπαρξης διπλωματικών ή οικονομικών σχέσεων απονέμει το βάρος της απόδειξης αναφορικά με τα συγκεκριμένα περιστατικά στο συμβαλλόμενο μέρος, ενώ στην πρώτη εξαίρεση το βάρος απόδειξης ορίζεται με ουδέτερο τρόπο. Το βάρος απόδειξης ενός ισχυρισμού στη διεθνή διαιτησία βαρύνει το προσφεύγον μέρος βάσει της αρχής του διεθνούς δικαίου *onus probandi incumbit actori*. Σύμφωνα με την ανωτέρω αρχή, ο ενάγων ή προσφεύγων βαρύνεται με το βάρος της απόδειξης για να αποδείξει την ιδιότητα του επενδυτή και να ευνοηθεί από τα δικαιώματα του μέρους III της ΣυνθΧΕ κατά τη διαδικασία της διαιτητικής επίλυσης των επενδυτικών διαφορών.

Βάσει των ανωτέρω ο προσφεύγων αναμένεται να φέρει το βάρος της απόδειξης ότι ελέγχει άμεσα ή έμμεσα μια επένδυση.³⁵⁷ Εντούτοις όταν ο εναγόμενος θεωρεί ότι ο προσφεύγων εντάσσεται στην κατηγορία των εξαιρούμενων επενδυτών, έτσι ώστε να δύναται να ενεργοποιήσει το δικαίωμα εξαίρεσης, τότε το κράτος εναγόμενος φέρει το βάρος της απόδειξης για να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά, που δικαιολογούν την εξαίρεση. Την ανωτέρω προσέγγιση υιοθετεί η δεύτερη εξαίρεση αναφορικά με τη μη διατήρηση οικονομικών και διπλωματικών σχέσεων. Το βάρος της απόδειξης αποτελεί ένα σημαντικό δικονομικό ζήτημα σε σχέση με την πρώτη εξαίρεση, καθόσον είναι δύσκολο για το εναγόμενο κράτος να καθορίσει την ιδιοκτησία και τον έλεγχο νομικών οντοτήτων σε διαφορετικές δικαιοδοτικές τάξεις. Επίσης, ο προσφεύγων γνωρίζει με ακρίβεια τις οικονομικές δραστηριότητες και μπορεί με ευχέρεια να αποδείξει τη διενέργειά τους, ενώ η δυνατότητα αυτή μπορεί να μην είναι προσβάσιμη από το εναγόμενο κράτος. Παρόλα αυτά, το κριτήριο της προσβασιμότητας στην αποδεικτική διαδικασία δεν δικαιολογεί την τροποποίηση των κανόνων αναφορικά με το βάρος της απόδειξης, διότι το εν λόγω κράτος μπορεί να αιτηθεί την γνωστοποίηση συγκεκριμένων στοιχείων στην περίπτωση, που αυτά δεν δημοσιευτούν. Επιπλέον, το Διαιτητικό

³⁵⁷ Τελική πράξη της Διάσκεψης του Χάρτη Ενέργειας, όπ. παρ. Ερμηνευτική Δήλωση 3.

Δικαστήριο δύναται να αιτηθεί την γνωστοποίηση των απαραίτητων διευκρινήσεων και στις δύο περιπτώσεις των εξαιρέσεων. Στην περίπτωση που ο προσφεύγων δεν παράσχει τις ανωτέρω διευκρινήσεις, το γεγονός αυτό εκτιμάται από το Διαιτητικό Δικαστήριο αρνητικά και εναντίον του προσφεύγοντος, εξαναγκάζοντας τον επενδυτή να προσκομίσει σχετικό αποδεικτικό υλικό.

Η ΣυνθΧΕ δεν περιλαμβάνει ορισμό αναφορικά με τον όρο «σημαντικές ή ουσιώδεις οικονομικές δραστηριότητες». Όπως προαναφέρθηκε σκοπός της πρώτης εξαίρεσης είναι να αποκλείσει επενδυτές, που χρησιμοποιούν καταχρηστικά το θεσμικό πλαίσιο των επενδυτικών διατάξεων. Ωστόσο, η έννοια της ουσιώδους οικονομικής δραστηριότητας δεν σχετίζεται με το μέγεθος της νομικής οντότητας, αλλά με τη διενέργεια και πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων. Με άλλα λόγια μια νομική οντότητα μπορεί να διενεργεί σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες χωρίς να απασχολεί μεγάλο αριθμό προσωπικού. Ωστόσο, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η συγκεκριμένη διάταξη αναφέρεται σε νομικές οντότητες, που δεν δραστηριοποιούνται και δεν λειτουργούν. Σε κάθε περίπτωση η κρίση σχετικά με το εάν μια οντότητα διενεργεί ή όχι ουσιώδεις δραστηριότητες θα κριθεί στο πλαίσιο των συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων της συγκεκριμένης υπόθεσης.³⁵⁸

Τέλος, κρίσιμο ζήτημα αποτελεί εάν η ανωτέρω ένσταση του, καθου η προσφυγή, κράτους αποτελεί ζήτημα του παραδεκτού της προσφυγής ή ζήτημα ουσίας. Στην υπόθεση Yukos το Δικαστήριο αναγνώρισε, αρχικά ότι το άρθρο 17 δεν σχετίζεται με ζητήματα δικαιοδοσίας αλλά με το βάσιμο της υπόθεσης. Το άρθρο 17 αναφέρεται στην προστασία του επενδυτή και όχι στο εάν το Διαιτητικό Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα να αποφασίσει. Ωστόσο, το δικαστήριο σημείωσε ότι επειδή τα μέρη θεωρούν την εφαρμογή του άρθρου 17 της ΣυνθΧΕ ως ζήτημα του παραδεκτού,³⁵⁹ θα προχωρήσει στην εξέταση της συγκεκριμένης ένστασης στο πλαίσιο του παραδεκτού.

³⁵⁸ L. A. Mistelis, C. M. Baltag, Denial of Benefits and Article 17 of the Energy Charter Treaty, Penn State Law Review, όπ. παρ. σελ. 1315.

³⁵⁹ P. M. Blyschak, Yukos Universak v. Russia: Shell Companies and Treaty Shopping in International Energy Disputes, Richmond Journal of Global Law & Business, 2010-2011, Τόμος 10, Τεύχος 2, σελ. 179, 192-193.

IV. Άλλες υποχρεώσεις

IV. Α Φορολογικές υποχρεώσεις

Το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο φορολογούνται σε σημαντικό βαθμό κατά μήκος της αλυσίδας εφοδιασμού με διάφορους τρόπους και για διαφορετικούς λόγους. Τα φορολογικά έσοδα από τις εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου είναι μια σημαντική πηγή εσόδων για τις χώρες εξαγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου και χρησιμεύουν, ως αποζημίωση, για την εξάντληση των περιορισμένων πόρων.³⁶⁰ Στις χώρες εισαγωγής ενέργειας τα έσοδα από τους φόρους στη βενζίνη και άλλων καυσίμων χρησιμοποιούνται, συχνά, για την ανάπτυξη υποδομών, ενώ οι φόροι κατανάλωσης αποτελούν σημαντική πηγή των κρατικών προϋπολογισμών.³⁶¹

Επιπροσθέτως, τα επίπεδα φορολογίας και γενικότερα το φορολογικό καθεστώς αποτελούν στοιχεία, που επηρεάζουν το εμπόριο ενέργειας αλλά και τις επενδύσεις που αφορούν την ενέργεια και την ενεργειακή αποδοτικότητα.³⁶² Εξάλλου, οι επίδοξοι επενδυτές εστιάζουν στο ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς, προκειμένου να θεωρήσουν την επένδυση τους προσοδοφόρα και συμφέρουσα. Από την άλλη πλευρά, είναι γεγονός ότι τα κράτη επιθυμούν να ελέγχουν τη φορολογική τους πολιτική προκειμένου σε ένα μεταγενέστερο στάδιο να ελέγχουν τα έσοδα τους.³⁶³ Με άλλα λόγια, η φορολογική πολιτική αποτελεί το μέρος του προϋπολογισμού, που συμβάλλει στην πραγματοποίηση δημόσιων επενδύσεων και στην υιοθέτηση δαπανών σχετικών με την ενεργειακή πολιτική.

Μπορούμε να διακρίνουμε, κυρίως, δύο μορφές φορολογίας. Η πρώτη αφορά την φορολογία στην εξόρυξη και την παραγωγή (upstream taxation). Η μορφή αυτή φορολογίας αποτελεί αποζημίωση του κράτους για την εξάντληση των φυσικών του πόρων και αναφέρεται στη σχέση, που διέπει το κράτος και τον επενδυτή (π.χ. σύμβαση παραχώρησης). Η δεύτερη μορφή αφορά τη φορολογία στα ενεργειακά

³⁶⁰ *Energy Charter Secretariat, Driving Without Petroleum?, A Comparative Guide to Biofuels, Gas-to-Liquids and Coal-to-Liquids as Fuels for Transportation*, Βρυξέλλες 2007, σελ. 61.

³⁶¹ *Energy Charter Secretariat, Taxation along the Oil and Gas Supply Chain, International Pricing Mechanisms for Oil and Gas* Βρυξέλλες 2008, σελ.8.

³⁶² *Energy charter Secretariat, In Depth Review of Energy Efficiency Policies and Programmes*, Βρυξέλλες 2009, σελ. 44.

³⁶³ *Energy Charter Secretariat, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, όπ. παρ. σελ. 38-39.

προϊόντα (downstream taxation) και αναφέρεται, κυρίως στο φόρο προστιθέμενης αξίας, στους δασμούς και στα τέλη.³⁶⁴

Ωστόσο, παρόμοιες διατάξεις μπορεί να συναντήσει κανείς στις διμερείς συμφωνίες προστασίας των επενδύσεων. Η ΣυνθΧΕ θέτει τη διάταξη που αφορά τη φορολογία στο κεφάλαιο, που φέρει τον τίτλο «*διάφορες διατάξεις*» και εκτός κεφαλαίων, που αφορούν το εμπόριο και την προστασία των επενδύσεων, γεγονός που υποδηλώνει την απροθυμία των κρατών να παραχωρήσουν τις δυνατότητες που προκύπτουν από τα φορολογικά έσοδα.

Η παρ. 1 του άρθρου 21 ορίζει ότι:

«Εκτός αν άλλως ορίζεται στο παρόν άρθρο, καμία διάταξη της παρούσας συνθήκης δεν δημιουργεί δικαιώματα ούτε επιβάλλει υποχρεώσεις όσον αφορά τα φορολογικά μέτρα των συμβαλλομένων μερών. Σε περίπτωση οποιασδήποτε ανακολουθίας μεταξύ του παρόντος άρθρου και άλλων τυχόν διατάξεων της συνθήκης, το παρόν άρθρο υπερισχύει, στο βαθμό που υπάρχει ανακολουθία»

Ένας από τους σκοπούς του σχετικού άρθρου ήταν η προσπάθεια αποφυγής ευνοϊκότερης μεταχείρισης, που θα προέκυπτε από διμερείς φορολογικές συμφωνίες. Η ευνοϊκότερη μεταχείριση θα προέκυπτε στο πλαίσιο της ΡΜΕΚ. Οι διαπραγματευτές στην προσπάθειά τους, αυτή, προχώρησαν σε μια διατύπωση περιοριστική. Ως εκ τούτου, η ρύθμιση δεν επιβάλλει υποχρεώσεις αλλά ούτε και δημιουργεί δικαιώματα, ενώ υπερισχύει στην περίπτωση σύγκρουσης με άλλες διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Η συγκεκριμένη ρύθμιση μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στις άλλες διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Για παράδειγμα και σε σχέση με τις διατάξεις της Συνθήκης για τους επενδυτές, το άρθρο 21 δημιουργεί ζητήματα σχετικά με την ανωτέρω προστασία, στην περίπτωση παραβίασης επενδυτικής συμφωνίας.³⁶⁵

Ο κανόνας που τίθεται από τη διάταξη 21 της ΣυνθΧΕ είναι ότι τα φορολογικά μέτρα ανήκουν στην αρμοδιότητα των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ, ενώ ο κανόνας αυτός υπερισχύει έναντι οποιασδήποτε άλλης διατάξεως της ΣυνθΧΕ. Από το ανωτέρω αυστηρό κανόνα, που ευνοεί τα συμβαλλόμενα μέρη τυποποιούνται εξαιρέσεις.

³⁶⁴ *Energy Charter Secretariat*, Taxation along the Oil and Gas Supply Chain, International Pricing Mechanisms for Oil and Gas, όπ. παρ. σελ. 9.

³⁶⁵ *C. S. Bamberger, J. Linehan, Th Walde*, Energy Charter Treaty in 2000: in a New Phase, Journal of Energy & Natural Resources Law 2000, Τόμος 18, Τεύχος 4, σελ. 331.

Πριν, όμως, αναφερθούμε στις εξαιρέσεις θα πρέπει να τεθεί το ζήτημα της έννοιας του φορολογικού μέτρου, σύμφωνα με το άρθρο 21 της ΣυνθΧΕ. Ως φορολογικά μέτρα νοούνται:

1. Οι φορολογικές διατάξεις του εθνικού δικαίου του συμβαλλομένου μέρους ή μιας πολιτικής του υποδιαίρεσης ή ενός οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης και
2. Οι φορολογικές διατάξεις κάθε σύμβασης για την αποφυγή της διπλής φορολογίας ή κάθε διεθνούς συμφωνίας ή διακανονισμού, που δεσμεύει το συμβαλλόμενο μέρος.

Αναφορικά με την έννοια των φορολογικών μέτρων χρήσιμο είναι να αναφερθούν οι σκέψεις του Διαιτητικού Δικαστηρίου στην υπόθεση *Yukos*.³⁶⁶ Η Ρωσία υποστήριξε ότι η διάταξη 21 περιλαμβάνει όχι μόνο φορολογικούς νόμους και κανονισμούς αλλά και μέτρα, που σχετίζονται με τη διοικητική επιβολή και συλλογή των φόρων. Σύμφωνα με τη Ρωσική Ομοσπονδία, η χρήση του όρου «*περιλαμβάνει*» στην παράγραφο 7, καθώς και η αναφορά στις παραγράφους 3 και 6 του άρθρου 21 αναφέρεται σε κάθε φορολογικό μέτρο, που αποσκοπεί στην εξασφάλιση της αποτελεσματικής είσπραξης των φόρων και επιβεβαιώνει ότι ο όρος φορολογικό μέτρο τέθηκε σε ένα ευρύ εννοιολογικό πλαίσιο.

Αντίθετα, οι μέτοχοι της *Yukos* υποστήριξαν ότι η έννοια της διάταξης αναφέρεται σε μια πραγματική διάταξη, που εντάσσεται στο εθνικό ή στο διεθνές δίκαιο. Ως εκ τούτου, στην έννοια της διάταξης δεν περιλαμβάνονται μετρά επιβολής και είσπραξης των φόρων.

Το Διαιτητικό Δικαστήριο στην απόφασή του σχετικά με το άρθρο 21, έκρινε ότι ο όρος «*φορολογικά μέτρα*», σημαίνει διατάξεις του εθνικού δικαίου και των διεθνών φορολογικών συμφωνιών, ενώ ο όρος φόρος, που χρησιμοποιείται στο άρθρο 21 παρ. 5 της ΣυνθΧΕ δεν ορίζεται στη ΣυνθΧΕ.

Επίσης, στην Υπόθεση *Plama* κατά Βουλγαρίας, το Διαιτητικό Δικαστήριο έκρινε ότι κάθε μέτρο, που τροποποιεί τη φορολογική νομοθεσία της Βουλγαρίας για τον περιορισμό και την εξάλειψη φορολογικών συνεπειών ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 21 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ δεν είναι σαφές το πεδίο εφαρμογής της έννοιας του φορολογικού μέτρου. Δεν είναι σαφές, δηλαδή, εάν αφορά αποκλειστικά διατάξεις

³⁶⁶ Permanent Court of Arbitration, Διαιτητική απόφαση της 18,06.2014, Υπόθεση No. AA 227, *Yukos Universal Limited/Russian Federation*, παρ. 1.411 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε μια σειρά από ενέργειες της Ρωσίας, συμπεριλαμβανομένων συλλήψεων, φορολογικών μέτρων προσημειώσεων κ.α., που οδήγησαν στην πτώχευση της εταιρίας και υποτίμησης της αξίας των μετοχών του επενδυτή).

του εθνικού δικαίου ή άλλων διμερών συμφωνιών ή εάν περιλαμβάνει και μέτρα, που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της αποτελεσματικής είσπραξης των φόρων.

Η γραμματική ερμηνεία του όρου «διάταξη» δεν περιλαμβάνει την αποτελεσματική επιβολή των φόρων. Αν χρησιμοποιηθεί, ωστόσο, η μέθοδος της τεολογικής ερμηνείας, το ζητούμενο είναι εάν η συγκεκριμένη ρύθμιση έχει σημασία για την επίτευξη των στόχων της ΣυνθΧΕ, ή εάν αποβλέπει στην προστασία των επενδυτών στον τομέα της ενέργειας. Υπό αυτή την προοπτική θα ήταν επιτρεπτή μια στενή ερμηνεία του όρου φορολογικό μέτρο. Από την άλλη πλευρά θα πρέπει να σημειωθεί ότι το άρθρο 21 παρ. 5 στοιχ. β αναφέρεται στην περίπτωση του φόρου που συνιστά απαλλοτρίωση. Στην υπόθεση Yukos, το Διαιτητικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η έννοια του φόρου, στο άρθρο 21 παρ. 5, στοιχ. β, δεν μπορεί να είναι στενότερη από την έννοια του φορολογικού μέτρου στο άρθρο 21 παρ. 1, διότι στην περίπτωση αυτή δεν θα μπορούσαν οι επενδυτές να προστατευθούν από την φορολογική απαλλοτρίωση, με την έννοια ότι οι διαδικασίες της απαλλοτρίωσης θα εντάσσονταν στην αρμοδιότητα των συμβαλλομένων μερών για τα φορολογικά μέτρα. Ως εκ τούτου, το Διαιτητικό Δικαστήριο δεχόμενο ότι ουσιαστικά οι έννοιες φόρου και φορολογικού μέτρου ταυτίζονται, περιλαμβάνει στην έννοια του φορολογικού μέτρου διαδικασίες αποτελεσματικής είσπραξης φόρων, τις οποίες όμως εξαιρεί και τις καθιστά μη νόμιμες στην περίπτωση της φορολογικής απαλλοτρίωσης. Στην υπόθεση Yukos, το Διαιτητικό Δικαστήριο αναφέρθηκε και στην νομοτεχνική λογική του άρθρου 21 παρ. 1. Ειδικότερα τόνισε ότι η φορολογική αρμοδιότητα των κρατών αναφέρεται στα φορολογικά μέτρα, που λαμβάνονται με καλή πίστη και προκειμένου να αυξηθούν τα έσοδα του συμβαλλόμενου μέρους και όχι σε αυτά, που λαμβάνονται με σκοπό την βλάβη και τη ζημία των επενδυτών.

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι οι έννοιες του φορολογικού μέτρου και του φόρου συνιστούν αμφιλεγόμενες έννοιες. Δύο λύσεις μπορούν να προταθούν προς το συμφέρον του επενδυτή, που αποτελεί κεντρικό στόχο της ΣυνθΧΕ:

1. Είτε θα πρέπει να ερμηνευθεί στενά η έννοια του φορολογικού μέτρου (και να αναφέρεται σε αυτά που λαμβάνονται με καλή πίστη), με αποτέλεσμα να περιοριστεί η φορολογική αρμοδιότητα των συμβαλλομένων μερών και ταυτοχρόνως να ερμηνευθεί διασταλτικά η έννοια του φόρου στην περίπτωση της φορολογικής απαλλοτρίωσης.

2. Είτε να θεωρηθούν οι δύο έννοιες ταυτόσημες. Έτσι, οι διαδικασίες επιβολής και συλλογής φόρων θα περιέχονται στην αρμοδιότητα των συμβαλλομένων μερών, αλλά θα εξαιρούνται στην περίπτωση της φορολογικής απαλλοτρίωσης.

Σημειώνεται, επίσης ότι στην έννοια των φορολογικών διατάξεων και των φόρων δεν περιλαμβάνονται οι τελωνειακοί δασμοί.³⁶⁷ Με άλλα λόγια μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι τα φορολογικά μέτρα δεν περιλαμβάνουν διατάξεις σχετικές με τους τελωνειακούς δασμούς, που επιβάλλονται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου ή στο πλαίσιο διεθνών συμφωνιών, που δεσμεύουν τα συμβαλλόμενα μέρη. Πέρα όμως από την ερμηνεία της έννοιας του φορολογικού μέτρου, στο άρθρο 21 της ΣυνθΧΕ τυποποιούνται συγκεκριμένες εξαιρέσεις. Ειδικότερα το άρθρο 21 παρ. 2 ορίζει:

«Το άρθρο 7 παράγραφος 3 ισχύει για τα φορολογικά μέτρα, εκτός από εκείνα που αφορούν τη φορολογία εισοδήματος ή κεφαλαίου, ενώ η εν λόγω διάταξη δεν ισχύει στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) για πλεονέκτημα που παραχωρείται από συμβαλλόμενο μέρος δυνάμει των φορολογικών διατάξεων οποιασδήποτε σύμβασης, συμφωνίας ή διακανονισμού που περιγράφεται στην παράγραφο 7 στοιχείο α) σημείο ii) ή

β) για οποιοδήποτε φορολογικό μέτρο με το οποίο επιδιώκεται η αποτελεσματική είσπραξη των φόρων, εκτός εάν το μέτρο ενός συμβαλλόμενου μέρους εισάγει αυθαίρετη διάκριση έναντι των ενεργειακών υλών και προϊόντων που κατάγονται από ή προορίζονται για την επικράτεια άλλου συμβαλλόμενου μέρους ή περιορίζει αυθαίρετα τα ευεργετήματα που παρέχονται δυνάμει του άρθρου 7 παράγραφος 3»

Το άρθρο 21 παρ. 2 επιτρέπει την εφαρμογή της ΡΕΜ στο πλαίσιο του άρθρου 7 παρ. 3 της ΣυνθΧΕ. Ειδικότερα, κάθε συμβαλλόμενο μέρος αναλαμβάνει την υποχρέωση ότι οι διατάξεις σχετικά με φορολογικά μέτρα αναφορικά με τη διαμετακόμιση ενεργειακών προϊόντων δεν θα είναι λιγότερο ευνοϊκές για τις υπό διαμετακόμιση ενεργειακές ύλες και προϊόντα από ό,τι για τις ενεργειακές ύλες και προϊόντα, που κατάγονται από ή προορίζονται για τη δική του επικράτεια, εκτός και αν άλλη ισχύουσα διεθνής συμφωνία ορίζει διαφορετικά. Η ανωτέρω εξαίρεση ωστόσο δεν ισχύει σε τρεις περιπτώσεις

Α) Στην περίπτωση των φόρων εισοδήματος και κεφαλαίου,

³⁶⁷ Άρθρο 21 παρ. 7 στοιχείο δ.

Β) Στις φορολογικές διατάξεις κάθε σύμβασης για την αποφυγή της διπλής φορολογίας ή κάθε διεθνούς συμφωνίας ή διακανονισμού, που δεσμεύει το συμβαλλόμενο μέρος,³⁶⁸

Γ) Σε κάθε φορολογικό μέτρο, με το οποίο επιδιώκεται η αποτελεσματική είσπραξη των φόρων, εκτός εάν το μέτρο ενός συμβαλλόμενου μέρους εισάγει αυθαίρετη διάκριση έναντι των ενεργειακών υλών και προϊόντων, που κατάγονται από ή προορίζονται για την επικράτεια άλλου συμβαλλομένου μέρους ή περιορίζει αυθαίρετα τα ευεργετήματα που παρέχονται δυνάμει του άρθρου 7 παράγραφος 3.

Εκείνο που πρέπει να επισημανθεί αναφορικά με την εξαίρεση β) είναι ότι η ΡΕΜ δεν θα ισχύει ανεξάρτητα εάν πρόκειται για φόρους εισοδήματος και κεφαλαίου ή όχι στην περίπτωση φορολογικών μέτρων, που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής σύμβασης για την αποφυγή της διπλής φορολογίας ή κάθε διεθνούς συμφωνίας ή διακανονισμού, που δεσμεύει το συμβαλλόμενο μέρος.³⁶⁹

Η δεύτερη εξαίρεση από τον προαναφερόμενο κανόνα αναφέρεται στην παρ. 4 του άρθρου 21, σύμφωνα με την οποία το άρθρο 29 παράγραφοι 2 έως 6 ισχύει για τα φορολογικά μέτρα, εκτός από εκείνα που αφορούν τη φορολόγηση εισοδήματος ή κεφαλαίου. Σύμφωνα με την ανωτέρω διάταξη, οι κανόνες του ΠΟΕ μπορούν να εφαρμοστούν σε φορολογικά μέτρα, εξαιρουμένων των φόρων εισοδήματος και κεφαλαίου, όταν ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ δεν είναι μέλος του ΠΟΕ.

Μια τρίτη εξαίρεση από τον κανόνα τυποποιείται στην παρ. 3 του άρθρου 21, η οποία ορίζει:

Η παρ. 3 του άρθρου ορίζει ότι

«Το άρθρο 10 παράγραφοι 2 και 7 ισχύει για τα φορολογικά μέτρα των συμβαλλομένων μερών, εκτός από εκείνα που αφορούν τη φορολόγηση εισοδήματος ή κεφαλαίου, ενώ οι διατάξεις αυτές δεν ισχύουν στις ακόλουθες περιπτώσεις: α) για την επιβολή υποχρεώσεων μεταχείρισης ως μάλλον ευνοούμενου κράτους όσον αφορά πλεονεκτήματα που παραχωρούνται από συμβαλλόμενο μέρος δυνάμει των φορολογικών διατάξεων οποιασδήποτε σύμβασης, συμφωνίας ή διακανονισμού που περιγράφεται στην παράγραφο 7 στοιχείο α) σημείο ii) ή προκύπτει από τη συμμετοχή σε οποιοδήποτε οργανισμό περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης ή β) για οποιοδήποτε φορολογικό μέτρο το οποίο επιδιώκει να εξασφαλίσει την αποτελεσματική

³⁶⁸ Άρθρο 21 παρ. 2 σε συνδυασμό με το άρθρο 21 παρ. 7 α(ii).

³⁶⁹ *Energy Charter Secretariat, Taxation of Foreign Investments under International Law: Article 21 of the Energy Charter Treaty in Context*, Βρυξέλες 2015, σελ. 56.

είσπραξη φόρων, εκτός εάν το μέτρο αυτό εισάγει αυθαίρετη διάκριση έναντι επενδυτή άλλου συμβαλλομένου μέρους ή περιορίζει αυθαίρετα τα ευεργετήματα που παρέχονται δυνάμει των επενδυτικών διατάξεων της παρούσας συνθήκης»

Το άρθρο 10 παρ. 2 και 7 αναφέρεται στην αρχή του MEK και στη PEM στον τομέα των επενδύσεων. Ως εκ τούτου, ο επενδυτής δικαιούται ίσης φορολογικής μεταχείρισης σε σχέση με τους εγχώριους επενδυτές και σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο επενδυτή τρίτου κράτους. Οι ανωτέρω ρήτρες εφαρμόζονται σε είδη φόρων όπως στο φόρο προστιθέμενης αξίας, στο φόρο επί των πωλήσεων. Ωστόσο, και στην συγκεκριμένη περίπτωση τίθενται εξαιρέσεις. Έτσι, οι ανωτέρω ρήτρες δεν ισχύουν:

1. Στα φορολογικά μέτρα που σχετίζονται με την φορολογία εισοδήματος και κεφαλαίου. Ο δικαιολογητικός λόγος της εξαίρεσης του φόρου εισοδήματος και του φόρου κεφαλαίων, από τις ρήτρες MEK και PEM, σχετίζεται με το γεγονός ότι οι συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολογίας καλύπτουν τους φόρους στο κεφάλαιο και το εισόδημα. Ως εκ τούτου, η συγκεκριμένη ρύθμιση προκρίθηκε για να μην υπάρξουν συγκρούσεις μεταξύ των ανωτέρω διμερών συμφωνιών και των σχετικών διατάξεων της ΣυνθΧΕ.

2. Στην περίπτωση των φορολογικών μέτρων που σχετίζονται με την αποτελεσματική είσπραξη των φόρων. Η εξαίρεση αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ιδιαίτερα γενική και αόριστη διότι όλα τα διαδικαστικά μέτρα δύνανται να εμπίπτουν στην ανωτέρω εξαίρεση. Επίσης, είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί εάν μέτρο οδηγεί στην αποτελεσματική είσπραξη των φόρων, καθόσον μεταξύ της επιβολής του μέτρου και των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων μεσολαβεί σημαντικό χρονικό διάστημα. Με άλλα λόγια, η αποτελεσματική είσπραξη των φόρων εξαρτάται από τον τρόπο λειτουργίας του φορολογικού συστήματος σε εθνικό επίπεδο. Μια υπόθεση που μπορεί να γίνει είναι ότι τα μέτρα αναφέρονται στη συλλογή των φόρων και όχι σε θέματα ουσιαστικού φορολογικού δικαίου. Η συγκεκριμένη εξαίρεση καταργείται στην περίπτωση, που εισάγεται αυθαίρετη διάκριση έναντι επενδυτή άλλου συμβαλλομένου μέρους ή περιορίζονται αυθαίρετα τα ευεργετήματα, που του παρέχονται δυνάμει των επενδυτικών διατάξεων της ΣυνθΧΕ. Με άλλα λόγια, στη συγκεκριμένη περίπτωση θα πρέπει να αποδειχθεί ότι ο αιτών επενδυτής

α. Βρίσκεται στην ίδια κατάσταση με επενδυτή που έχει την ιθαγένεια του κράτους υποδοχής ή με έναν επενδυτή τρίτης χώρας και

β. Το φορολογικό μέτρο διακρίνει τον θιγόμενο επενδυτή σε σχέση με την μεταχείριση επενδυτών, που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση και η διακρίνουσα μεταχείριση είναι παράνομη και δεν εδράζεται σε κάποιο νόμιμο δικαιολογητικό λόγο.³⁷⁰

3. Στην περίπτωση φορολογικών μέτρων που σχετίζονται με την επιβολή της τήρησης της ΡΜΕΚ, με την έννοια ότι το συμβαλλόμενο μέρος υποχρεούται να παραχωρήσει πλεονεκτήματα δυνάμει των φορολογικών διατάξεων οποιασδήποτε σύμβασης, συμφωνίας ή διακανονισμού ή προκύπτει από τη συμμετοχή σε οποιοδήποτε οργανισμό περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης³⁷¹

Η τέταρτη εξαίρεση από τον κανόνα αφορά την περίπτωση που ένας φόρος συνιστά (ή εικάζεται) ότι συνιστά απαλλοτρίωση και εισάγει διακρίσεις. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το άρθρο 21 της ΣυνθΧΕ εισάγει κοινό μηχανισμό φορολογικής διαβούλευσης, που παρέχει δύο εναλλακτικές δυνατότητες.³⁷²

Σύμφωνα με την πρώτη δυνατότητα, εάν ένας επενδυτής ενός συμβαλλομένου μέρους ή ένα συμβαλλόμενο μέρος ισχυρίζεται ότι ο φόρος, που επιβάλλεται σχετίζεται με τη διαδικασία απαλλοτρίωσης ή εισάγει διακρίσεις, τότε απευθύνεται στην αρμόδια φορολογική αρχή. Η αρμόδια φορολογική αρχή³⁷³ καθορίζει τη φύση του φόρου, εάν δηλαδή σχετίζεται με τη διαδικασία απαλλοτρίωσης, ή εισάγει διακρίσεις. Οι αρμόδιες φορολογικές αρχές προσπαθούν να επιλύσουν τα παραπεφθέντα ζητήματα εντός χρονικής περιόδου έξι μηνών από την παραπομπή.³⁷⁴

Η δεύτερη εναλλακτική δυνατότητα του επενδυτή είναι να προσφύγει στα διαιτητικά όργανα, που ορίζονται στη ΣυνθΧΕ.³⁷⁵ Τα όργανα, που είναι αρμόδια για την επίλυση των διαφορών μπορούν να λαμβάνουν υπόψη τους τυχόν πορίσματα, στα οποία έχουν καταλήξει οι αρμόδιες φορολογικές αρχές ως προς το εάν το μέτρο συνιστά ή όχι απαλλοτρίωση.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ένα πολύπλοκο σύστημα φορολογικών διατάξεων, που δημιουργεί ασάφειες και δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα αποτελεσματικό.

³⁷⁰ T. Roe, M. Harppold, Settlement of Investment Disputes under the Energy Charter Treaty, όπ. παρ. 186 επ..

³⁷¹ Άρθρο 21 παρ. 3 β της ΣυνθΧΕ.

³⁷² U. Er Özgür, Taxation of Foreign Investments under International Law, Article 21 of the Energy Charter Treaty in Context, Energy Charter Secretariat, όπ. παρ. σελ. 58.

³⁷³ Ως «αρμόδια φορολογική αρχή» νοείται η αρχή που είναι αρμόδια, δυνάμει συμφωνίας αποφυγής της διπλής φορολογίας μεταξύ συμβαλλομένων μερών ή, εφόσον δεν ισχύει τέτοια συμφωνία, ο υπουργός ή το υπουργείο οικονομικών ή οι εξουσιοδοτημένοι εκπρόσωποί τους.

³⁷⁴ Άρθρο 21 παρ. 5 στοιχ. υ.

³⁷⁵ Άρθρο 26 παρ. 2 στοιχ. γ και άρθρο 27 α της ΣυνθΧΕ.

Ωστόσο, εισάγει ρυθμίσεις που περιορίζουν τις φορολογικές δυνατότητες του συμβαλλόμενου κράτους σε τρεις τομείς, ήτοι στον τομέα της διαμετακόμισης, στον τομέα των επενδύσεων και στον τομέα των απαλλοτριώσεων. Κρίσιμο ζήτημα θα αποτελέσει η ερμηνεία της έννοιας του φορολογικού μέτρου, καθώς επίσης και η ερμηνεία του τι συνιστά μέτρο για την αποτελεσματική είσπραξη των φόρων. Ασφαλή συμπεράσματα δεν μπορούν να προκύψουν λόγω της περιορισμένης νομολογίας της ΣυνθΧΕ. Εκείνο, όμως, που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η ερμηνεία των διατάξεων της ΣυνθΧΕ θα πρέπει να συμβάλλει στην προστασία των επενδύσεων και στην επίτευξη μακροπρόθεσμων ενεργειακών στόχων. Έτσι, ο Οργανισμός θα καταστεί αποτελεσματικός και άρα βιώσιμος.

IV.B Κυριαρχία επί των ενεργειακών πόρων³⁷⁶

Η εδαφική κυριαρχία μπορεί να χαρακτηριστεί ως ζωτικής σημασίας στο διεθνές ενεργειακό πλαίσιο, με την έννοια ότι οι ενεργειακοί πόροι, η παραγωγή και η χρήση ενέργειας συνήθως συνδέονται τοπικά με συγκεκριμένη περιοχή και διενεργούνται σε συγκεκριμένο έδαφος³⁷⁷

Η αρχή της κρατικής κυριαρχίας στους φυσικούς πόρους διαμορφώθηκε την περίοδο 1910-1960. Η κεντρική ιδέα ήταν ότι όλοι οι φυσικοί πόροι, εντός των συνόρων, ανήκουν στο κυρίαρχο κράτος. Κατά τη διάρκεια της Ρωσικής επανάστασης του 1917, οι πετρελαϊκές πηγές, που βρίσκονταν στο Μπακού και ανήκαν στους Ροτσιλντ εθνικοποιήθηκαν και τέθηκαν υπό κρατικό έλεγχο. Στην περίπτωση του Μεξικό το Σύνταγμα της χώρας όριζε, στο άρθρο 27, ότι όλοι οι φυσικοί πόροι, εντός των συνόρων, αποτελούσαν εθνική περιουσία. Παρά τη σαφή διατύπωση του Συντάγματος, το Μεξικό κατόρθωσε να εθνικοποιήσει τις πετρελαϊκές του πηγές μετά από είκοσι χρόνια, ήτοι το έτος 1938. Τότε δημιουργήθηκε η εταιρία PEMEX, που αποτέλεσε τον αποκλειστικό φορέα εκμετάλλευσης πετρελαίου της

³⁷⁶ A. Akinsanya *The Expropriation of Multinational Property in the Third World*, Praeger Publications, New York 1980· E. Duruibgo, *Permanent Sovereignty and People's Ownership of Natural Resources in International Law*, The George Washington International Law Review. Τόμος 38, σελ. 99· N. Shrijver, *Sovereignty Over Natural Resources*, Cambridge University Press, Cambridge 1997· Energy Charter Secretariat, *The role of the Energy Charter Treaty in fostering regional electricity market integration: Lessons learnt from the EU and implications for Northeast Asia*, Βρυξέλλες 2015· D.J. Harris *Cases and Materials in International Law*, 4^η Έκδοση, Sweet and Maxwell London 1991· H. Hannum, *Autonomy Sovereignty and Self Determination: The Accommodation of conflicting Rights*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1990.

³⁷⁷ A. Fatouros, *An International Legal Framework for Energy*, Recueil des cours de l'Académie de Droit International de la Haye, 2007, Τόμος 332, σελ. 363, ειδικά 387.

χώρας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ εφαρμόστηκε, από το 1930 το σύστημα της χρηματοδοτικής μίσθωσης ή αδειοδότησης, σύμφωνα με το οποίο οι κυβερνήσεις των ανωτέρω χωρών εκμίσθωναν περιοχές, που ανήκαν στην κυριαρχία τους για περιορισμένο χρονικό διάστημα, οι οποίες διέθεταν ενεργειακούς πόρους.

Η αρχή της «μόνιμης κυριαρχίας επί του φυσικού πλούτου και των πόρων» εξελίχθηκε στις δεκαετίες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, κυρίως στο πλαίσιο ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Το πρώτο σημαντικό ψήφισμα ήταν το 626/1952 με τον τίτλο «*Right to exploit freely natural wealth and resources*» Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι επικεντρώθηκε στα προβλήματα της χρηματοδότησης και συνέστησε στα κράτη, που έχουν ανάγκη ξένα κεφάλαια να ενεργήσουν, έτσι ώστε να διατηρηθεί η εμπιστοσύνη των επενδυτών.³⁷⁸

Το ψήφισμα 1803/1962 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ μετέτρεψε την κρατική κυριαρχία στους φυσικούς πόρους από πολιτική διακήρυξη σε αρχή του Διεθνούς Δικαίου. Έτσι διαμορφώθηκε σε ένα από τα θεμελιωδέστερα δόγματα στο Διεθνές Δίκαιο και αποτύπωσε τη δυνατότητα του κράτους να διαθέτει ελεύθερα τους ενεργειακούς του πόρους.³⁷⁹

Στο ανωτέρω πλαίσιο το δικαίωμα των λαών και των εθνών (αποτελεί μικτής φύσης δικαίωμα) θα πρέπει να ασκείται προς το συμφέρον της εθνικής τους ανάπτυξης και της ευημερίας των ανθρώπων του οικείου κράτους. Η έρευνα, η ανάπτυξη και η διάθεση των εν λόγω πόρων, καθώς και η εισαγωγή του ξένου κεφαλαίου, που απαιτείται για τους σκοπούς αυτούς, θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τους κανόνες και τις προϋποθέσεις (αναφορικά με την έγκριση, περιορισμό ή την απαγόρευση των ενεργειακών δραστηριοτήτων) που έχουν τεθεί από τους λαούς και τα έθνη. Στις περιπτώσεις που χορηγείται άδεια, το εισαγόμενο κεφάλαιο και τα κέρδη του κεφαλαίου θα διέπονται από την ισχύουσα εθνική νομοθεσία, καθώς και από το διεθνές δίκαιο. Τα κέρδη που προκύπτουν πρέπει να κατανέμονται μεταξύ των επενδυτών και του δικαιούχου κράτους, ενώ θα πρέπει να αποφεύγεται ο περιορισμός της κυριαρχίας του κράτους στον φυσικό του πλούτο και τους πόρους.³⁸⁰

Η εθνικοποίηση, απαλλοτρίωση ή επίταξη θα πρέπει να πραγματοποιείται για λόγους δημόσιας ωφέλειας, ασφάλειας και εθνικού συμφέροντος. Σε τέτοιες

³⁷⁸ Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, Ψήφισμα 626/1952 της 21.12.1952, «*Right to exploit freely natural wealth and resources*».

³⁷⁹ N. Shrijver, *Sovereignty Over Natural Resources*, όπ. παρ. σελ. 253.

³⁸⁰ Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, Ψήφισμα 1803/1962 της 14^{ης} Δεκεμβρίου 1962, «*Permanent sovereignty over natural resources*».

περιπτώσεις, ο ιδιοκτήτης θα πρέπει να λαμβάνει τη δέουσα αποζημίωση, σύμφωνα με τους κανόνες, που ισχύουν στο κράτος και σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Σε κάθε περίπτωση το προκύπτον ζήτημα της αποζημίωσης θα πρέπει να επιλύεται στο πλαίσιο της εθνικής δικαιοδοσίας. Ωστόσο, μετά από συμφωνία των κυρίαρχων κρατών και των λοιπών ενδιαφερομένων, η διαφορά δύναται να επιλύεται μέσω της διαιτησίας και των διεθνών δικαιοδοτικών μηχανισμών. Η ελεύθερη και ευεργετική άσκηση της κυριαρχίας των λαών και των εθνών επί των φυσικών τους πόρων πρέπει να προωθηθεί από τον αμοιβαίο σεβασμό των μελών και να βασίζεται στην κυρίαρχη ισότητα τους.

Η διεθνής συνεργασία για την οικονομική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών, με τη μορφή των δημόσιων ή ιδιωτικών επενδύσεων κεφαλαίου, ανταλλαγής αγαθών και υπηρεσιών, τεχνικής βοήθειας, ανταλλαγής επιστημονικών πληροφοριών, πρέπει να είναι τέτοια ώστε να προωθηθούν ανεξάρτητες εθνικές αναπτυξιακές πολιτικές.

Ειδικότερα, η παραβίαση των δικαιωμάτων των λαών και των εθνών στην κυριαρχία επί των φυσικών τους πλούτο και τους πόρους είναι αντίθετη, προς το πνεύμα και τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και παρεμποδίζει την ανάπτυξη της διεθνούς συνεργασίας και τη διατήρηση της ειρήνης. Οι συμφωνίες για τη διενέργεια των ξένων επενδύσεων, που συνάπτονται ελεύθερα από ή μεταξύ κυρίαρχων κρατών θα πρέπει να τηρούνται με καλή πίστη.

Τα ενεργειακά θέματα συνδέονται στενά με την εθνική κυριαρχία. Ως θεμελιώδες και βασικό δικαίωμα των συμβαλλομένων μερών, που αφορά τα κράτη αποτελεί η αναγνώριση της κρατικής κυριαρχίας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων των κρατών μελών επί των ενεργειακών τους πόρων.³⁸¹ Ως περιορισμός στο παραπάνω δικαίωμα, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ τίθενται οι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου.³⁸² Ο περιορισμός αυτός είναι ιδιαίτερα γενικός και περιλαμβάνει όλες τις πηγές του διεθνούς δικαίου. Το δικαίωμα των κρατών μελών αναφέρεται, κυρίως, στο σύστημα ιδιοκτησίας των ενεργειακών τους πόρων. Ωστόσο, και στο σύστημα ιδιοκτησίας τίθενται περιορισμοί. Ως εκ τούτου, τα κράτη θα πρέπει να προωθούν την πρόσβαση, την εξερεύνηση και την ανάπτυξη των ενεργειακών πόρων σε εμπορική βάση.

³⁸¹ Άρθρο 18 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

³⁸² Άρθρο 18 παρ. 2 της ΣυνθΧΕ.

Εκτός από τους περιορισμούς τα συμβαλλόμενα κράτη διατηρούν τα παρακάτω δικαιώματα:

1. Κάθε κράτος διατηρεί, ειδικότερα, το δικαίωμα να καθορίζει τις γεωγραφικές περιοχές στην επικράτειά του, στις οποίες θα επιτραπεί η εξερεύνηση και η ανάπτυξη των ενεργειακών του πόρων, η βελτιστοποίηση της ανάκτησής τους, καθώς και ο ρυθμός εξάντλησης ή εκμετάλλευσής τους.

2. Κάθε κράτος προσδιορίζει και εισπράττει οποιουσδήποτε φόρους, δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας ή άλλα χρηματικά ποσά, που καταβάλλονται, στο πλαίσιο μιας τέτοιας εξερεύνησης και εκμετάλλευσης.

3. Κάθε κράτος μπορεί να ρυθμίζει τα περιβαλλοντικά θέματα και τα θέματα ασφάλειας της εν λόγω εξερεύνησης, ανάπτυξης και αξιοποίησης στην επικράτειά του. Τέλος, μπορούν να συμμετέχουν στην εν λόγω εξερεύνηση και εκμετάλλευση, μεταξύ άλλων, δημόσιες ή κρατικές επιχειρήσεις.

Τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να διευκολύνουν την πρόσβαση στους ενεργειακούς πόρους, μεταξύ άλλων, με την χορήγηση, χωρίς την εισαγωγή διακρίσεων και σύμφωνα με γνωστοποιηθέντα κριτήρια, εγκρίσεων, αδειών, παραχωρήσεων και συμβάσεων για την αναζήτηση και την εξερεύνηση ενεργειακών πόρων, με στόχο την εκμετάλλευση ή την εξόρυξή τους. Λαμβάνοντας, υπόψη, το γεγονός ότι σε πολλές χώρες σημαντικό μέρος των οικονομικών δραστηριοτήτων στον τομέα της ενέργειας υπόκειται σε τέτοιες απαιτήσεις, είναι πολύ σημαντικό για τους ξένους επενδυτές να μπορούν να ανταγωνιστούν τις εγχώριες εταιρείες και να έχουν τις ίδιες νομικές δυνατότητες κατά την υποβολή αίτησης για χορήγηση άδειας.³⁸³

Η ΣυνθΧΕ δεν περιορίζει την δυνατότητα των συμβαλλομένων μερών να θεσπίσουν και να υλοποιήσουν συγκεκριμένες πολιτικές για το φυσικό τους πλούτο. Η ανωτέρω Συνθήκη κατοχυρώνει ρητά την κυριαρχία των συμβαλλομένων μερών επί των ενεργειακών τους πόρων. Το συγκεκριμένο δικαίωμα αναγνωρίζεται στα κράτη, διότι στη ΣυνθΧΕ δεν γίνεται καμία αναφορά στην έννοια των λαών.

Ωστόσο, είναι σαφές ότι η εμπορική ανάπτυξη των φυσικών πόρων των συμβαλλομένων κρατών μελών δεν αντιτίθεται στην κυριαρχία του κράτους. Στο ίδιο πνεύμα, και ως συμπληρωματική διάταξη, η Συνθήκη ορίζει ότι τα κυρίαρχα κράτη έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν ποιες περιοχές της επικράτειάς τους, θα είναι

³⁸³ Άρθρο 18 παρ. 4 της ΣυνθΧΕ, *Energy Charter Secretariat, The Impact of CO2 Reduction Measures on Energy Trade* Βρυξέλλες 2006, σελ. 36.

ελεύθερες για εξερεύνηση και παραγωγή των φυσικών τους πόρων. Τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν, επίσης, να απολαύσουν την πλήρη αρμοδιότητα για τη ρύθμιση της φορολογίας και του περιβαλλοντολογικού καθεστώτος. Η συγκεκριμένη διάταξη διατυπώνει το γεγονός ότι σε κάθε περίπτωση η τήρηση των υποχρεώσεων, που προκύπτει από τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ, δεν βλάπτει την αυτονομία και την κυριαρχία ενός κράτους να διαχειρίζεται και να ρυθμίζει τους φυσικούς πόρους του και την οικονομική του ανάπτυξη.³⁸⁴

Από την άλλη πλευρά, οι κανόνες σχετικά με την αποζημίωση, την απαλλοτρίωση και το εμπόριο δεν δύνανται να υπόκεινται σε κανενός είδους εξαίρεση, ενώ τα μέτρα που θα ληφθούν από κάποιο συμβαλλόμενο μέρος θα πρέπει να βασίζονται στην αρχή της μη διάκρισης.

IV.Γ Περιβαλλοντολογικές Υποχρεώσεις

Μια βασική υποχρέωση κυρίως των κρατών αλλά και των διεθνών οργανισμών, που συμμετέχουν στη ΣυνθΧΕ, αποτελεί η επιδίωξή τους να μειώσουν στο ελάχιστο και με οικονομικά αποδοτικό τρόπο³⁸⁵ τις δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον στο πλαίσιο του ενεργειακού κύκλου.³⁸⁶ Ως ενεργειακός κύκλος ορίζεται το σύνολο της ενεργειακής αλυσίδας, συμπεριλαμβανομένων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την αναζήτηση, εξερεύνηση, παραγωγή, μετατροπή, αποθήκευση, μεταφορά, διανομή και κατανάλωση των διαφόρων μορφών ενέργειας. Επίσης, ο ενεργειακός κύκλος αναφέρεται στην επεξεργασία και διάθεση αποβλήτων, καθώς και τον παροπλισμό, διακοπή ή τερματισμό των εν λόγω δραστηριοτήτων, ελαχιστοποιώντας τις επιβλαβείς επιπτώσεις στο περιβάλλον.³⁸⁷ Πρόκειται για ένα ευρύ ορισμό, ο οποίος περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες, που μπορούν να εμφανιστούν στον τομέα της ενέργειας και περιλαμβάνει τη δημιουργία συνθηκών

³⁸⁴ *Energy Charter Secretariat*, The role of the Energy Charter Treaty in fostering regional electricity market integration: Lessons learnt from the EU and implications for Northeast Asia, όπ. παρ. σελ. 28.

³⁸⁵ *Energy Charter Secretariat*, Market Trading Mechanisms for Delivering Energy Efficiency, Βρυξέλλες 2010, σελ. 26.

³⁸⁶ *Energy Charter Secretariat*, The Road towards an Energy - Efficient Future, Βρυξέλλες 2003, σελ. 7-8.

³⁸⁷ Άρθρο 19 παρ. 3^α της ΣυνθΧΕ.

ενεργειακής απόδοσης, την αυξημένη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο των αερίων του θερμοκηπίου.³⁸⁸

Τα κράτη θα πρέπει κατά την υλοποίηση της ανωτέρω υποχρέωσή τους να λαμβάνουν υπόψη τους και να συνεκτιμούν τις υποχρεώσεις τους, που προκύπτουν βάσει άλλων διεθνών περιβαλλοντολογικών συμφωνιών.³⁸⁹ Αυτό δεν αποτελεί ιδιαίτερο πρόβλημα καθόσον οι αρχές που διέπουν το παγκόσμιο δίκαιο του περιβάλλοντος είναι κοινές σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην περίπτωση που υπάρξει σύγκρουση μεταξύ μια περιβαλλοντολογικής συμφωνίας σε σχέση με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ, που αφορούν το περιβάλλον, το εν λόγω πρόβλημα, θα επιλυθεί στο πλαίσιο της διεθνούς ευθύνης του κράτους. Η αποτελεσματικότερη λύση στις περιπτώσεις αυτές είναι η ενδεδειγμένη εξέταση των συμφωνιών, που έχει υπογράψει το συμβαλλόμενο μέρος, πριν προσχωρήσει στη ΣυνθΧΕ.

Μια επισήμανση, που πρέπει να ειπωθεί, είναι ότι η ανωτέρω υποχρέωση θα πρέπει να υλοποιείται με οικονομικά αποδοτικό τρόπο. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη θα πρέπει να διενεργούν αναλύσεις κόστους-ωφέλειας πριν προβούν στη λήψη μέτρων. Τα μέτρα μπορούν να διακριθούν σε προληπτικά, αλλά και σε κατασταλτικά. Η ενδεδειγμένη λύση είναι η πρόγνωση των περιβαλλοντολογικών προβλημάτων και η ταχεία λήψη προληπτικών μέτρων, η οποία και θα συμβάλει στην αποφυγή εμφάνισής τους. Ως αρχή του περιβαλλοντολογικού δικαίου της ΣυνθΧΕ ορίζεται η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Ως εκ τούτου, τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν ότι ο ρυπαίνων στις επικράτειες των συμβαλλομένων μερών πρέπει, καταρχήν, να βαρύνεται με το κόστος της ρύπανσης, συμπεριλαμβανόμενης της διαμεθοριακής ρύπανσης, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη το δημόσιο συμφέρον και χωρίς στρέβλωση των επενδύσεων και του διεθνούς εμπορίου. Συνεπώς, τα συμβαλλόμενα μέρη³⁹⁰:

α) Λαμβάνουν υπόψη τα περιβαλλοντικά ζητήματα κατά τη χάραξη και την εφαρμογή των ενεργειακών τους πολιτικών,³⁹¹

β) Προωθούν στο πλαίσιο του ενεργειακού κύκλου τη διαμόρφωση τιμών προσανατολισμένων στην αγορά και φροντίζουν, ώστε οι τιμές αυτές να απηχούν πληρέστερα το περιβαλλοντικό κόστος και όφελος,

³⁸⁸ M. Tertterov, Testing the Water for Global Energy Governance Reform, Can the Energy Charter Provide a New Benchmark?, Energy Charter Secretariat Knowledge Centre, Βρυξέλλες 2013, σελ. 4.

³⁸⁹ Άρθρο 19 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

³⁹⁰ Άρθρο 19 παρ. 1 της στοιχ. α-ια ΣυνθΧΕ.

³⁹¹ Energy Charter Secretariat, In Depth Review of Energy Efficiency Policies and Programmes of the Republic of Georgia Βρυξέλλες 2006, σελ. 29.

γ) Μεριμνούν ιδιαίτερα για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, για την ανάπτυξη και τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, για την προώθηση και τη χρήση καθαρότερων καυσίμων και για τη χρησιμοποίηση τεχνολογιών και τεχνολογικών μέσων που περιορίζουν τη ρύπανση,³⁹²

δ) Ενθαρρύνουν τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για τη μεταφορά και τη διάδοση των περιβαλλοντολογικών τεχνολογιών.

Ας σημειωθεί ότι τα κύρια εμπόδια για τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι παρόμοια.. Περιλαμβάνουν επιδοτούμενες τιμές των συμβατικών μορφών ενέργειας ανεπαρκή νομοθεσία, ελλιπή πληροφόρηση και περιορισμένη χρηματοδότηση.³⁹³ Επιπλέον, η ενεργειακή αποδοτικότητα και οι ΑΠΕ συσχετίζονται άμεσα γιατί επιδιώκουν τη μείωση των συμβατικών εμπορικών καυσίμων.³⁹⁴ Προκειμένου να υλοποιηθούν σχέδια ενεργειακής απόδοσης και σχέδια ΑΠΕ στο δημόσιο³⁹⁵ και τον ιδιωτικό τομέα απαιτούνται επαρκείς οικονομικοί πόροι και μια μακροπρόθεσμη πολιτική.^{396, 397}

Οι κανονισμοί και τα πρότυπα που χρησιμοποιούνται, ευρέως, για την ενεργειακή απόδοση και τις ανανεώσιμες πηγές θα πρέπει να μην αναφέρονται μόνο σε συγκεκριμένες τεχνολογίες ή συστήματα (π.χ. κωδικοί κτιρίων), αλλά και στην κατάλληλη παροχή πληροφοριών στους χρήστες ενέργειας (π.χ. υποχρέωση ενεργειακής σήμανσης των συσκευών³⁹⁸). Επίσης το νομοθετικό πλαίσιο μπορεί να θεσπίσει υποχρέωση των εταιριών να καταρτίζουν προγράμματα διαχείρισης της ζήτησης ή να χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.³⁹⁹

³⁹² *Energy Charter Secretariat*, Energy Charter Protocol on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects, Regular Review of Energy Efficiency Policies Kyrgyzstan, Βρυξέλλες 2011, σελ. 37.

³⁹³ *Energy Charter Secretariat*, Energy Charter Protocol on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects (PEEREA) Integration of Energy Efficiency and Renewable Energy Policies Βρυξέλλες 2005, σελ. 1.

³⁹⁴ *Energy Charter Secretariat*, Policy Developments and Challenges in Delivering Energy Efficiency, Βρυξέλλες 2007, σελ. 137.

³⁹⁵ *Energy Charter Secretariat*, Energy Efficiency in the Public Sector Policies and Programmes in ECT Member Countries, Βρυξέλλες 2008, σελ. 8 επ..

³⁹⁶ *Energy Charter Secretariat*, Investing in Energy Efficiency Removing the Barriers, Βρυξέλλες 2004, σελ. 45 επ..

³⁹⁷ *Energy Charter Secretariat*, Third Party Financing, Achieving its potential, Βρυξέλλες 2003, σελ. 13.

³⁹⁸ *Energy Charter Secretariat*, Policies that Work Introducing Energy Efficiency Standards and Labels for Appliances and Equipment Βρυξέλλες 2009, σελ. 7.

³⁹⁹ *Energy Charter Secretariat*, Energy Charter Protocol on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects (PEEREA) Integration of Energy Efficiency and Renewable Energy Policies, όπ. παρ. σελ. 23.

Τα Συμβαλλόμενα μέρη επιθυμώντας να αναλάβουν συντονισμένη δράση και να συνεργαστούν στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης και των σχετικών με την προστασία του περιβάλλοντος, ζητημάτων υιοθέτησαν ένα Πρωτόκολλο για την Ενεργειακή Απόδοση⁴⁰⁰ και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα, το οποίο παρέχει ένα πλαίσιο για τη χρήση της ενέργειας με οικονομικά αποτελεσματικά τρόπο. Στο ανωτέρω Πρωτόκολλο, τα κράτη αναγνωρίζουν τα οφέλη, που προκύπτουν από την ενεργειακή απόδοση στην ενεργειακή ασφάλεια, στο περιβάλλον και την οικονομία. Επίσης, αναγνωρίζουν τον σημαντικό ρόλο του ιδιωτικού τομέα, συμπεριλαμβανομένων των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στην προώθηση και την εφαρμογή μέτρων ενεργειακής απόδοσης, ενώ εξεδήλωσαν την πρόθεση τους για την εξασφάλιση ενός ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου για βιώσιμες οικονομικά επενδύσεις στην ενεργειακή απόδοση.⁴⁰¹

Το εν λόγω Πρωτόκολλο ορίζει τις αρχές πολιτικής για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης. Αρχές θεωρούνται η συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, η αποτελεσματική προστασία των μηχανισμών της αγοράς, η διαφάνεια των νομικών δράσεων και η ενίσχυση τα ενεργειακής απόδοσης.⁴⁰²

Οι πολιτικές ενεργειακής απόδοσης περιλαμβάνουν τόσο βραχυπρόθεσμα μέτρα για την προσαρμογή των προηγούμενων πρακτικών όσο και μακροπρόθεσμα μέτρα για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης.⁴⁰³

Υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών αποτελεί ο συντονισμός των αρμοδίων εθνικών αρχών τους, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της ενεργειακής απόδοσης.⁴⁰⁴

Τα συμβαλλόμενα μέρη ενθαρρύνουν την εφαρμογή νέων προσεγγίσεων και μεθόδων για χρηματοδότηση της ενεργειακής απόδοσης και των επενδύσεων προστασίας του περιβάλλοντος. Τέτοιου είδους προσεγγίσεις αφορούν ρυθμίσεις

⁴⁰⁰ *Energy Charter Secretariat*, In-Depth Review of the Energy Efficiency Policy of Moldova, Βρυξέλλες 2015, σελ 126, και του ίδιου οργανισμού, Kazakhstan Review: Energy Saving and Improving Energy Efficiency, Βρυξέλλες 2014, σελ. 38, In-Depth Review of Energy Efficiency Policies of Turkey, Βρυξέλλες 2013, In-Depth Review of Energy Efficiency Policies of Tajikistan, Βρυξέλλες 2013, σελ. 79, In-Depth Review of Energy Efficiency Policy of Ukraine, Βρυξέλλες 2013, σελ. 91, In-depth Review of Energy Efficiency Policies and Programmes of Estonia, Βρυξέλλες 2002.

⁴⁰¹ Προοίμιο του Πρωτοκόλλου για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴⁰² Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴⁰³ Άρθρο 3 παρ. 4 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴⁰⁴ Άρθρο 4 παρ. 4 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

κοινοπραξιών μεταξύ χρηστών ενέργειας και εξωτερικών επενδυτών.⁴⁰⁵ Η τάση που προκύπτει από το συγκεκριμένο Πρωτόκολλο αναφορικά με την χρηματοδότηση των ενεργειακών επενδύσεων είναι η επιδίωξη των συμβαλλομένων μερών να εκμεταλλευτούν και να προωθήσουν την πρόσβαση σε ιδιωτικά κεφάλαια αγορών και των υφιστάμενων διεθνών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, προκειμένου να ενισχυθούν οι επενδύσεις.⁴⁰⁶ Επίσης, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να παρέχουν φορολογικά ή οικονομικά κίνητρα στους χρήστες ενέργειας προκειμένου να διευκολυνθεί η διείσδυση στην αγορά των τεχνολογιών ενεργειακής απόδοσης. Ωστόσο, η παροχή κινήτρων θα πρέπει να διασφαλίζει τους όρους διαφάνειας και να μην στρεβλώνει τις ανταγωνιστικές αγορές ενέργειας. Τα συμβαλλόμενα μέρη προωθούν τη συνεργασία σε ενεργειακά αποδοτικές και φιλικές με το περιβάλλον τεχνολογίες⁴⁰⁷

Όλες οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τη Διάσκεψη του Χάρτη για τα ανωτέρω ζητήματα, θα πρέπει να λαμβάνονται από εκείνα μόνο τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ, που είναι συμβαλλόμενα μέρη στο εν λόγω Πρωτόκολλο. Η Γραμματεία, που συγκροτήθηκε δυνάμει του άρθρου 35 της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας, παρέχει στη Διάσκεψη του Χάρτη κάθε αναγκαία συνδρομή για την εκτέλεση των καθηκόντων της, στο πλαίσιο του πρωτοκόλλου. Στην περίπτωση ασυμβιβάστου μεταξύ των διατάξεων του πρωτοκόλλου και των διατάξεων της ΣυνθΧΕ, οι διατάξεις της ΣυνθΧΕ υπερισχύουν.⁴⁰⁸

Αναφορικά με τους κανόνες λήψης των αποφάσεων απαιτείται ομοφωνία των συμβαλλομένων μερών, που παρίστανται και ψηφίζουν στη συνεδρίαση της διάσκεψης του Χάρτη σε συγκεκριμένα ζητήματα, όπως η έγκριση τροποποιήσεων και προσχωρήσεων. Στα υπόλοιπα ζητήματα τα συμβαλλόμενα μέρη καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να επιτευχθεί συμφωνία με συναίνεση. Εάν δεν μπορεί να επιτευχθεί συμφωνία με συναίνεση, οι αποφάσεις για μη δημοσιονομικά ζητήματα λαμβάνονται με πλειοψηφία τριών τετάρτων των συμβαλλομένων μερών, που παρίστανται και λαμβάνουν μέρος στην ψηφοφορία κατά τη συνεδρίαση της

⁴⁰⁵ Άρθρο 3 παρ. 6 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴⁰⁶ *Energy Charter Secretariat, Impacts of Market Liberalisation on Energy Efficiency Policies and Programmes*, Βρυξέλλες 2002, σελ. 61.

⁴⁰⁷ Άρθρο 7 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴⁰⁸ Άρθρο 10 και 13 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

Διάσκεψης του Χάρτη. Οι αποφάσεις σχετικά με θέματα προϋπολογισμού πρέπει να λαμβάνονται με σταθμισμένη πλειοψηφία των συμβαλλομένων μερών, των οποίων οι εκτιμώμενες εισφορές αντιπροσωπεύουν, τουλάχιστον τα τρία τέταρτα των συνολικών εκτιμώμενων εισφορών.⁴⁰⁹

Το Πρωτόκολλο υπόκειται στην κύρωση, αποδοχή και έγκριση των υπογραφόντων μερών. Δεν προβλέπεται η δυνατότητα διατύπωσης επιφυλάξεων ως προς το Πρωτόκολλο.⁴¹⁰ Κάθε συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να αποχωρήσει⁴¹¹ από το πρωτόκολλο ανά πάσα στιγμή, κοινοποιώντας εγγράφως την αποχώρησή του, στο θεματοφύλακα. Τα συμβαλλόμενα μέρη, που αποχωρούν από τη Συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας αποχωρούν αυτομάτως και από το σχετικό Πρωτόκολλο.⁴¹² Η ημερομηνία έναρξης ισχύος της αποχώρησης ορίζεται σε ενενήντα μέρες από την παραλαβή της κοινοποίησης από τον θεματοφύλακα. Στην περίπτωση που το συμβαλλόμενο μέρος αποχωρεί από τη ΣυνθΧΕ, η ημερομηνία έναρξης ισχύος της αποχώρησης πρέπει να είναι η ίδια με την ημερομηνία έναρξης ισχύος της αποχώρησης από τη ΣυνθΧΕ⁴¹³.

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος δύναται να προτείνει τροποποιήσεις του Πρωτοκόλλου. Το κείμενο κάθε προτεινόμενης τροποποίησης του Πρωτοκόλλου ανακοινώνεται στα συμβαλλόμενα μέρη από τη Γραμματεία τουλάχιστον τρεις μήνες πριν από την ημερομηνία, κατά την οποία, προτείνεται προς έγκριση από τη Διάσκεψη του Χάρτη. Οι τροποποιήσεις του Πρωτοκόλλου, τα κείμενα των οποίων έχουν εγκριθεί από τη Διάσκεψη του Χάρτη, πρέπει να ανακοινώνονται από τη Γραμματεία στο θεματοφύλακα, ο οποίος τις υποβάλλει σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη για επικύρωση, αποδοχή ή έγκριση. Τα έγγραφα επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης των τροποποιήσεων κατατίθενται στον Θεματοφύλακα. Οι τροποποιήσεις τίθενται σε ισχύ, μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, που έχουν κυρώσει, αποδεχθεί ή εγκρίνει, την τριακοστή ημέρα από την κατάθεση στο Θεματοφύλακα των

⁴⁰⁹ Άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴¹⁰ Άρθρο 19 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴¹¹ Άρθρο 20 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴¹² Άρθρο 20 παρ. 2 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴¹³ Άρθρο 20 παρ. 3 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

εγγράφων επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης από, τουλάχιστον, τα τρία τέταρτα των συμβαλλομένων.⁴¹⁴

Οι διατάξεις του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα συναφή περιβαλλοντολογικά ζητήματα αποτελούν μια σημαντική συνεισφορά στο ενεργειακό περιβάλλον. Θέτουν κοινούς στόχους ενεργειακής απόδοσης, οι οποίοι όμως υλοποιούνται στο πλαίσιο συγκεκριμένων πρακτικών από τα κράτη μέλη. Ο μηχανισμός του Πρωτοκόλλου δημιουργεί, κυρίως, ένα πλαίσιο διαλόγου, που θέτει ένα μη δεσμευτικό πλαίσιο, το οποίο υλοποιείται με προαιρετικά μέσα⁴¹⁵.

IV.Δ Διεθνής ευθύνη των κρατών

Η διεθνής ευθύνη⁴¹⁶ απασχολεί ως ζήτημα τη διεθνή έννομη τάξη. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, η διεθνής ευθύνη αναφέρεται στην άδικη πράξη ή αδικοπραξία και προκειμένου να αναγνωριστεί απαιτούνται οι εξής προϋποθέσεις:

1. Διεθνώς άδικη πράξη κράτους, που επιφέρει τη διεθνή του ευθύνη και
2. Η διεθνώς άδικη πράξη κράτους υφίσταται όταν η συμπεριφορά του, που συνίσταται σε πράξη ή παράλειψη, αποδίδεται στο κράτος σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και αποτελεί παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης του κράτους.⁴¹⁷

Το άρθρο 4 παρ. 1 της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου του ΟΗΕ περί ευθύνης των κρατών από διεθνώς άδικες ενέργειες (2001) ορίζει ότι:

Η συμπεριφορά οποιουδήποτε κρατικού οργάνου θα θεωρείται ως ενέργεια του Κράτους αυτού σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, είτε το όργανο αυτό ασκεί νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική είτε οποιαδήποτε άλλη λειτουργία, οποιαδήποτε θέση κι αν

⁴¹⁴ Άρθρο 10 και 13 του Πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα.

⁴¹⁵ P. Cameron, The Energy Charter Treaty Provisions On Low Carbon Investment Final Report, όπ. παρ. σελ. 52.

⁴¹⁶ Α. Γιόκαρης, Φ. Παζαρτζή, Η διεθνής ευθύνη των κρατών, στα άρθρα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου στη διεθνή νομολογία και βιβλιογραφία Αθήνα 2004· Κ. Οικονομίδης, Ε. Δούση, Το Δίκαιο της Ευθύνης των κρατών για Διεθνείς αδικοπραξίες Αθήνα 2007· Ε. Δούση, ΟΗΕ Διεθνής ευθύνη και Ειρηνευτικές επιχειρήσεις, Αθήνα Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλας 2008· J. Crawford, A. Pellet, S. Olleson, The Law of International Responsibility, Oxford University Press, Oxford 2010· I. Brownlie, System of Law of Nations: State Responsibility, Oxford University Press, Oxford 1983· M. Ragazzi, The Concept of International Obligations erga omnes, Clarendon Press, Oxford 1997· T. Roe, M. Harnold, Dispute Settlement under the Energy Charter Treaty, Cambridge University Press, Cambridge 2011· Th. Waelde, P. K. Wouters, State Responsibility and the Energy Charter Treaty: The rules regarding state enterprises, entities, and Subnational Authorities, Hofstra Law & Policy Symposium 1997, Τεύχος 2, σελ. 127.

⁴¹⁷ Ε. Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010, σελ. 429.

κατέχει στην οργάνωση του Κράτους και οποιοσδήποτε κι αν είναι ο χαρακτήρας του, ως όργανο της κεντρικής κυβέρνησης ή εδαφικής μονάδας του Κράτους.

Στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ⁴¹⁸ σχετικό είναι το άρθρο 23 παρ.1 το οποίο και ορίζει ότι:

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος είναι πλήρως υπεύθυνο, βάσει της παρούσας συνθήκης, για την τήρηση όλων των διατάξεων της συνθήκης και λαμβάνει τα εύλογα μέτρα που έχει στην διάθεσή του για να εξασφαλίσει την τήρηση στην επικράτειά του των εν λόγω διατάξεων από τις περιφερειακές και τοπικές κυβερνήσεις και αρχές.

Η ανωτέρω διάταξη θέτει δύο σημαντικούς κανόνες. Πρώτον κάθε συμβαλλόμενο κράτος είναι πλήρως υπεύθυνο για την τήρηση των διατάξεων της ΣυνθΧΕ. Επίσης, κάθε συμβαλλόμενο μέρος υποχρεούται να λαμβάνει τα εύλογα μέτρα για να εξασφαλιστεί η τήρηση των συνθηκών στην επικράτειά του από τις περιφερειακές και τοπικές αρχές (αρχή της ενότητας του κράτους). Εκείνο που πρέπει να τονιστεί είναι το γεγονός ότι το κράτος είναι υπεύθυνο για όλες τις παραβιάσεις της Συνθήκης ανεξάρτητα εάν αυτές πραγματοποιούνται από την κεντρική κυβέρνησή του, τις περιφερειακές ή τοπικές αρχές και κυβερνήσεις (αναφερόμαστε στα ομοσπονδιακά κράτη). Ως εκ τούτου, ένα κράτος δεν μπορεί να αποσειεί την ευθύνη του επικαλούμενο ότι η παραβίαση δεν προήλθε από την κεντρική του κυβέρνηση. Αυτό ισχύει ακόμη και εάν η κεντρική κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα προκειμένου να αποτραπούν οι παραβιάσεις από τις περιφερειακές ή τοπικές αρχές.

Επιπλέον, η επίκληση των διατάξεων για την επίλυση των διαφορών, που αναφέρονται στα μέρη II (εμπόριο), IV (Διάφορες διατάξεις) και V (Επίλυση των διαφορών) της Συνθήκης, είναι δυνατή για μέτρα, που αφορούν την τήρηση της Συνθήκης από ένα συμβαλλόμενο μέρος και τα οποία έχουν ληφθεί από περιφερειακές και τοπικές κυβερνήσεις και αρχές στην επικράτεια του συμβαλλομένου μέρους. Με την ανωτέρω ρύθμιση ουσιαστικά περιλαμβάνονται όλες οι διαφορές καθόσον εάν και δεν αναφέρεται το μέρος III που αφορά την προώθηση των επενδύσεων, το άρθρο 26 εντάσσεται στο μέρος V της ΣυνθΧΕ.

⁴¹⁸ *Th. Waelde, P. K. Wouters, State Responsibility and the Energy Charter Treaty: The rules regarding state enterprises, entities, and Subnational Authorities, όπ. παρ. σελ. 127.*

Μια διαιτητική απόφαση, όμως, σχετικά με μέτρο κυβέρνησης ή αρχής κατώτερης της εθνικής του διαφωνούντος συμβαλλομένου μέρους προβλέπει ότι το συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να καταβάλλει χρηματική αποζημίωση αντί οποιασδήποτε άλλης επανόρθωσης.⁴¹⁹ Στην περίπτωση αυτή κάθε συμβαλλόμενο μέρος εκτελεί αμελλητί της αποφάσεις αυτές και φροντίζει για την αποτελεσματική επιβολή τους στην επικράτειά του.

Σχετικές είναι οι διατάξεις 7-8 της επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για τις διεθνώς άδικες πράξεις οι οποίες ορίζουν τα εξής:

Η συμπεριφορά οργάνου του Κράτους ή φυσικού ή νομικού προσώπου εξουσιοδοτημένου να ασκεί στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας θα θεωρείται ενέργεια του Κράτους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, αν το όργανο, ή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο δρα με αυτή την ιδιότητα, ακόμη και στην περίπτωση που δρα καθ' υπέρβαση εξουσίας ή κατά παράβαση εντολών.

Η συμπεριφορά φυσικού ή νομικού προσώπου, το οποίο δεν αποτελεί όργανο του Κράτους σύμφωνα με το άρθρο 4, αλλά είναι εξουσιοδοτημένο από το δίκαιο του Κράτους αυτού να ασκεί στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας, θα θεωρείται ενέργεια του Κράτους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, υπό την προϋπόθεση ότι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο στη συγκεκριμένη περίπτωση δρα υπό την ιδιότητά του αυτή.

Η συμπεριφορά ατόμου ή ομάδας ατόμων θα θεωρείται ενέργεια του Κράτους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, αν το άτομο ή η ομάδα ατόμων δρα στην πραγματικότητα σύμφωνα με τις εντολές ή τις κατευθύνσεις ή υπό τον έλεγχο του Κράτους αυτού, κατά την πραγμάτωση της συμπεριφοράς.

Σχετική ρύθμιση της ΣυνθΧΕ με τα ανωτέρω άρθρα διεθνούς ευθύνης είναι το άρθρο 22 που φέρει τον τίτλο «Κρατικές επιχειρήσεις και επιχειρήσεις με ειδικά προνόμια». Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, μια ακόμη υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ αναφέρεται στις κρατικές επιχειρήσεις και στις επιχειρήσεις που έχουν ειδικά προνόμια. Η υποχρέωση συνίσταται στο ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος διασφαλίζει ότι οποιαδήποτε κρατική επιχείρηση, την οποία διατηρεί ή ιδρύει, ασκεί τις δραστηριότητές της όσον αφορά την πώληση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών στην επικράτειά του, θα πρέπει να δραστηριοποιείται βάσει των αρχών, που

⁴¹⁹ Άρθρο 26 παρ. 8 της ΣυνθΧΕ.

προβλέπονται για την προστασία των επενδύσεων.⁴²⁰ Επίσης, οι κρατικές επιχειρήσεις ή οι επιχειρήσεις, που έχουν ειδικά προνόμια θα πρέπει να λειτουργούν με τρόπο, που θα συμβιβάζεται με τις υπόλοιπες υποχρεώσεις της ΣυνθΧΕ. Παρατηρούμε ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση διακρίνει μεταξύ των διατάξεων, που αφορούν τις επενδύσεις και των υπολοίπων γεγονόσ που καταδεικνύει ότι οι διατάξεις των επενδύσεων θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές και η προστασία των επενδύσεων αποτελεί θεμελιώδη στόχο της ΣυνθΧΕ.

Μια επόμενη υποχρέωση, που καταγράφεται στο εν λόγω άρθρο, σχετίζεται με την κανονιστική ή διοικητική αρμοδιότητα των συγκεκριμένων επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, κάθε συμβαλλόμενο μέρος μεριμνά ώστε, εάν ιδρύει ή διατηρεί φορέα και αναθέτει στον φορέα αυτό κανονιστικές, διοικητικές ή άλλες κυβερνητικές εξουσίες, ο φορέας αυτός θα πρέπει να ασκεί τις ανωτέρω εξουσίες με τρόπο συμβατό προς τις υποχρεώσεις του συμβαλλομένου μέρους βάσει της ΣυνθΧΕ.

Υποχρέωση του συμβαλλομένου μέρους είναι να μην ενθαρρύνει εμμέσως ή αμέσως τις ανωτέρω μορφές επιχειρήσεων, που διαθέτουν αποκλειστικά ή ειδικά δικαιώματα στον τομέα της ενέργειας και με τον τρόπο αυτό να εμποδίζει την αποτελεσματική λειτουργία των ενεργειακών αγορών.

Καταληκτικά το άρθρο 22 της ΣυνθΧΕ καθιστά υπεύθυνα τα κράτη αναφορικά με την ρύθμιση και την εποπτεία των κρατικών επιχειρήσεων και των επιχειρήσεων με ειδικά προνόμια. Με τον τρόπο αυτό καθιστά τα συμβαλλόμενα μέρη άμεσα υπεύθυνα για παραβιάσεις της ΣυνθΧΕ από πράξεις των ανωτέρω φορέων⁴²¹.

IV. Ε Δυνατότητα επίκλησης εξαιρέσεων από τα συμβαλλόμενα μέρη

Η ΣυνθΧΕ περιέχει μια σειρά από εξαιρέσεις από τις υποχρεώσεις της Συνθήκης. Στο ανωτέρω πλαίσιο επιτρέπονται εξαιρέσεις (1) που είναι αναγκαίες για την προστασία των ανθρώπων, των ζώων ή των φυτών υγείας, (2) σε καταστάσεις έλλειψης ενέργειας έκτακτης ανάγκης, και (3) προκειμένου να επωφεληθούν επενδυτές, οι οποίοι είναι αυτόχθονες ή κοινωνικώς και οικονομικώς μειονεκτούντα άτομα.

⁴²⁰ Μέρος III της ΣυνθΧΕ.

⁴²¹ *Th. W. Waelder, P. K. Wouters* State Responsibility and the Energy Charter Treaty: The Rules regarding state enterprises, entities and subnational authorities, όπ. παρ. σελ. 128.

Ειδικότερα, στη δυνατότητα λήψης μέτρων σε καταστάσεις ενεργειακής ανεπάρκειας, τα μέτρα θα πρέπει να είναι σύμφωνα με συγκεκριμένες αρχές. Οι αρχές αυτές αναφέρονται στο ισότιμο μερίδιο, που δικαιούνται τα λοιπά συμβαλλόμενα μέρη από τη διεθνή προσφορά των ενεργειακών αυτών υλών και προϊόντων και ότι τυχόν μέτρα, που αντίκεινται προς τη συνθήκη θα παύσουν να εφαρμόζονται μόλις εκλείψουν οι λόγοι, που προκάλεσαν τη λήψη τους.

Η τρίτη εξαίρεση αφορά μέτρα που προορίζονται για ειδικές κατηγορίες ατόμων. Τα μέτρα αυτά, ωστόσο, δεν πρέπει έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομία του συμβαλλομένου μέρους και δε θα πρέπει να εισάγουν διακρίσεις μεταξύ επενδυτών οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους και εγχώριων επενδυτών.

Ωστόσο, αυτές οι εξαιρέσεις δεν θα πρέπει να αποτελούν συγκεκριμένο περιορισμό, αυθαίρετη ή αδικαιολόγητη διάκριση στην οικονομική δραστηριότητα η στον τομέα της ενέργειας. Τα μέτρα αυτά πρέπει να αιτιολογούνται επαρκώς και να μην καταργούν τα οφέλη, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, σε έκταση μεγαλύτερη από ό, τι είναι απολύτως απαραίτητο για το δηλωμένο σκοπό. Με την ρύθμιση αυτή απαιτείται το μέτρο να ελεγχθεί βάσει της αρχής της αναλογικότητας. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι συγκεκριμένες εξαιρέσεις θα πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά, να αιτιολογούνται επαρκώς και να μην καθιστούν τις δράσεις του οργανισμού αναποτελεσματικές.

Οι γενικές εξαιρέσεις καλύπτουν, επίσης, τα μέτρα που αφορούν ουσιώδη συμφέροντα ασφάλειας, ή τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων, καθώς και τη διατήρηση της δημόσιας τάξης.⁴²² Αναφορικά με τα ουσιώδη συμφέροντα ασφάλειας γίνεται δεκτό ότι, ενδεικτικά, μπορούν να αφορούν την προμήθεια ενεργειακών υλών και προϊόντων σε μια στρατιωτική μονάδα ή μέτρα που έχουν ληφθεί σε περίοδο πολέμου, ένοπλης σύγκρουσης ή άλλης κατάστασης έκτακτης ανάγκης στις διεθνείς σχέσεις.⁴²³

Επίσης, διατυπώνεται μια εξαίρεση από τη ρήτρα ΜΕΚ. Ειδικότερα κανένα συμβαλλόμενο μέρος δεν υποχρεούται να επεκτείνει στους επενδυτές άλλου συμβαλλομένου μέρους οποιαδήποτε προτιμησιακή μεταχείριση που:

α) Προκύπτει από τη συμμετοχή τους σε μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου ή τελωνειακή ένωση ή

⁴²² Άρθρο 24 παρ. 3 της ΣυνθΧΕ.

⁴²³ Άρθρο 24 παρ. 3 στοιχ. α της ΣυνθΧΕ.

β) Που παραχωρείται από διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες οικονομικής συνεργασίας μεταξύ κρατών, που αποτελούσαν τμήμα της πρώην Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, εφόσον εκκρεμεί η σύναψη των αμοιβαίων οικονομικών σχέσεων μεταξύ τους σε οριστική βάση.

Τέλος καμιά από αυτές τις εξαιρέσεις δεν δύναται να εφαρμοστεί στις ρυθμίσεις περί αποζημιώσεων και απαλλοτρίωσης στον τομέα των επενδύσεων, καθώς και στο πλαίσιο των εμπορικών διατάξεων του ΠΟΕ.⁴²⁴

V. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Η ΣυνθΧΕ παρέχει ένα πλαίσιο υποχρεώσεων για τα συμβαλλόμενα μέρη, που αναφέρεται στους τομείς του εμπορίου, των επενδύσεων, της διαμετακόμισης ενέργειας, και της φορολογίας. Κεντρική αρχή που διέπει όλες αυτές τις υποχρεώσεις είναι η αρχή της μη διάκρισης. Θετικό στοιχείο των ουσιαστικών ρυθμίσεων αποτελεί το γεγονός ότι καλύπτουν όλα τα στάδια της ενεργειακής διαδικασίας. Κρίσιμο, ωστόσο, παραμένει το ζήτημα της δεσμευτικότητας των υποχρεώσεων προς τα συμβαλλόμενα μέρη.

Οι διατάξεις στον τομέα των επενδύσεων ενσωματώνουν την αρχή της μη διάκρισης και αποτελούν καινοτομία της ΣυνθΧΕ, καθώς ορίζουν μια σειρά υποχρεώσεων στα κράτη, που προστατεύουν τους επενδυτές και απαιτούν από τα κράτη να δημιουργούν σταθερές, δίκαιες, ευνοϊκές και διαφανείς συνθήκες για τη διενέργεια επενδύσεων. Οι υποχρεώσεις αυτές επιβάλλουν την ίση και δίκαιη μεταχείριση στις επενδύσεις, τη δημιουργία συνθηκών ασφάλειας και προστασίας των επενδύσεων, τη μη λήψη παράλογων και άνισων μέτρων, τη μεταχείριση των επενδυτών βάσει του διεθνούς δικαίου, την εφαρμογή της ρήτρας MEK και PEM. Επίσης, η προστασία των ξένων επενδυτών, σε περίπτωση απαλλοτρίωσης, αποτελεί βασικό στοιχείο των επενδυτικών διατάξεων. Η απαλλοτρίωση πραγματοποιείται, στο πλαίσιο αυστηρών προϋποθέσεων, ενώ η παρεχόμενη αποζημίωση ισούται προς τη δίκαιη αγοραία αξία. Αποζημίωση προβλέπεται, επίσης, σε περίπτωση πολέμου ή άλλης ένοπλης σύγκρουσης.

Οι διατάξεις των επενδύσεων, που αναφέρονται στο μετεπενδυτικό στάδιο, γεννούν υποχρεώσεις *hard law*, ενώ οι διατάξεις που ρυθμίζουν το προεπενδυτικό

⁴²⁴ Άρθρο 24 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

στάδιο δημιουργούν υποχρεώσεις soft law και παρέχουν διακριτική ευχέρεια στα συμβαλλόμενα μέρη. Ωστόσο, αρνητικό στοιχείο αποτελεί η χρονοβόρα και περιορισμένη επίλυση επενδυτικών διαφορών μέσω των διαιτητικών διαδικασιών της ΣυνθΧΕ, γεγονός που περιορίζει τη δυναμική των διατάξεων και την ενδεχόμενη επέκταση του πεδίου εφαρμογής της.

Αναφορικά με τις υπόλοιπες διατάξεις της Συνθήκης μπορούν να γίνουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις:

1. Οι διατάξεις περί ανταγωνισμού και ανταγωνιστικών αγορών γεννούν υποχρεώσεις soft law και βασίζονται, κυρίως, στη συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.
2. Οι διατάξεις της φορολογίας αποτελούν ένα πολύπλοκο πλαίσιο, που λειτουργεί στο πλαίσιο ενός κανόνα, ο οποίος θέτει τη φορολογική πολιτική εκτός του πεδίου εφαρμογής της ΣυνθΧΕ. Δεν θα πρέπει να λησμονηθεί ότι τίθενται εξαιρέσεις στον ανωτέρω κανόνα, που μπορεί να χαρακτηριστούν σημαντική συμβολή στο διεθνές ενεργειακό πλαίσιο, διότι έστω και με αυτό τον τρόπο δύνανται να εφαρμοστούν οι ρήτρες MEK και PEM κατά τη θέσπιση φορολογικών μέτρων. Η αποτελεσματικότητα αυτών των λίγων εξαιρέσεων δεν μπορεί να εξακριβωθεί στην παρούσα περίοδο διότι η νομολογία, που έχει προκύψει στο πλαίσιο των διαιτητικών διαδικασιών της ΣυνθΧΕ είναι περιορισμένη και ως εκ τούτου έννοιες, όπως αυτή του φορολογικού μέτρου παραμένουν αμφίσημες. Ωστόσο, φαίνεται μετά την υπόθεση Yukos και την τυπική αποχώρηση της Ρωσίας από τον Οργανισμό, ότι θα επιδιωχθεί μέσω της ερμηνευτικής μεθόδου να αμβλυθούν τα εμπόδια και να ενισχυθεί η μακροπρόθεσμη ενεργειακή συνεργασία.
3. Οι ρυθμίσεις σχετικά με την ενεργειακή αποδοτικότητα έχουν και αυτές χαρακτήρα ήπιου δικαίου, διότι βασίζονται, κυρίως, στη συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών του Οργανισμού και του ίδιου του Οργανισμού. Το πρωτόκολλο για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα αποτελεί μία πρόοδο προς τη θέσπιση περισσότερο δεσμευτικών κανόνων, ωστόσο, παραμένει πρωτόκολλο, ήτοι κείμενο, που στο Διεθνές Δίκαιο έχει χαρακτήρα επεξηγηματικό και συμπληρωματικό.
4. Μεταξύ των διατάξεων για τις επενδύσεις και των υπολοίπων διατάξεων, μπορούμε να διακρίνουμε τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών αναφορικά με τη διαμετακόμιση ενέργειας. Η γραμματική αποτύπωση των υποχρεώσεων υποδηλώνει το δεσμευτικό τους χαρακτήρα (γι' αυτό το λόγο θεωρούμε ότι γίνεται αναφορά για τη διαμετακόμιση μαζί με τις επενδύσεις και στις φορολογικές

διατάξεις), ωστόσο, δύο είναι τα χαρακτηριστικά που τοποθετούν τη διαμετακόμιση σε χαμηλότερο δεσμευτικό επίπεδο σε σχέση με τις επενδύσεις.

Πρώτον, ο αριθμός των διατάξεων. Η ΣυνθΧΕ θέτει σε ειδικό κεφάλαιο τις επενδύσεις, ενώ η διαμετακόμιση τίθεται στο πλαίσιο των εμπορικών διατάξεων. Επομένως, νομοτεχνικά γίνεται αντιληπτός ο προσανατολισμός της ΣυνθΧΕ.

Δεύτερον, η διάταξη της διαμετακόμισης θα επηρεαστεί σημαντικά από τις διατάξεις του ΠΟΕ λόγω του γεγονότος ότι το εμπόριο ενεργειακών προϊόντων ακολουθεί το πρότυπο του ΠΟΕ. Ειδικότερα, η φιλοσοφία της ΣυνθΧΕ δεν είναι η αυτονομία της διαμετακόμισης αλλά η περιστροφή της γύρω από τις επενδύσεις.

Τρίτον, η αποτυχημένη προσπάθεια υιοθέτησης ενός πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση ενέργειας επιτείνει την αδυναμία συνεργασίας μεταξύ των κρατών και καταδεικνύει, ενδεχομένως, τη νομική στασιμότητα της συγκεκριμένης ενεργειακής δραστηριότητας.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι οι υπόλοιπες υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών θα μπορούσαν να θεωρηθούν παρακολούθημα των διατάξεων των επενδύσεων (με εξαίρεση τους κανόνες του ΠΟΕ), ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις εισάγουν υποχρεώσεις ήπιου χαρακτήρα, οι οποίες εδράζονται στη συνεργασία και τη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΧΕ

I. Η επίλυση των διαφορών στο Διεθνές δίκαιο

Η επίλυση διαφορών αποτελεί ένα ζήτημα, που σχετίζεται με την αρμονική συνύπαρξη των κρατών και των ανθρώπων. Το Διεθνές Δίκαιο δεν παρέχει ένα οικουμενικό σύστημα επίλυσης διαφορών, αλλά οι οργανισμοί διαθέτουν το δικό τους σύστημα επίλυσης διαφορών. Οι οργανισμοί αποτελούν υποκείμενα δικαίου ειδικού σκοπού, με την έννοια ότι στο καταστατικό τους και στην ιδρυτική τους συνθήκη προσδιορίζονται οι σκοποί, οι αρμοδιότητες και οι εξουσίες τους. Στο πλαίσιο αυτό, η οικουμενικότητα ενός οργανισμού προφανώς προσδίδει και στο σύστημα επίλυσης διαφορών ιδιαίτερο χαρακτήρα και ιδιαίτερη αξία ως προς την επιρροή των αποφάσεων του στο Διεθνές Δίκαιο. Αν και η ανάλυση μας αναφέρεται στο σύστημα επίλυσης των διαφορών της ΣυνθΧΕ, ωστόσο, οι διαφορές του ανωτέρου οργανισμού αναφέρουν στις σχετικές διατάξεις ότι τα συμβαλλόμενα μέρη δύνανται να προσφεύγουν στις διπλωματικές μεθόδους.⁴²⁵ Σε ένα αρχικό στάδιο, θα προσδιορίσουμε τον τρόπο ειρηνικής επίλυσης των διαφορών, όπως αυτός προβλέπεται από το Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.⁴²⁶ Επιπλέον, το γεγονός ότι ο ΟΗΕ απαρτίζεται από το σύνολο των κρατών του πλανήτη σημαίνει ότι συμβαλλόμενα μέρη του ΟΗΕ είναι και συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ. Εν συνεχεία, θα αναλύσουμε τους τρόπους επίλυσης διαφορών στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ.

I. Η ειρηνική διευθέτηση των διαφορών

⁴²⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το άρθρο 27 της ΣυνθΧΕ, που αναφέρεται στην επίλυση διαφορών μεταξύ κρατών.

⁴²⁶ Ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών υπογράφηκε στις 26 Ιουνίου 1945, στον Άγιο Φραγκίσκο, στο τέλος της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τη Διεθνή Οργάνωση, και άρχισε να ισχύει στις 24 Οκτωβρίου 1945.

Ο ΟΗΕ αποτελεί ένα οικουμενικό οργανισμό,⁴²⁷ ο οποίος στοχεύει στην ειρηνική συνύπαρξη των κρατών, αλλά και στην αρμονική συνεργασία μεταξύ όλων των κρατών του πλανήτη, σε πλήθος θεμάτων. Κεντρικός στόχος του ΟΗΕ είναι η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, οι οποίες επιτυγχάνονται με τη λήψη αποτελεσματικών συλλογικών μέτρων για την πρόληψη και την αποτροπή των απειλών κατά της ειρήνης και για την καταστολή επιθετικών ενεργειών με ειρηνικά μέσα.⁴²⁸ Βασικές του αρχές αποτελούν, μεταξύ άλλων, η νομική ισότητα των κρατών, η ειρηνική διευθέτηση των διαφορών και η απαγόρευση της βίας και της χρήσης βίας.⁴²⁹

Ο ειρηνικός διακανονισμός των διαφορών⁴³⁰ σχετίζεται με την επίλυση των διαφορών των κρατών με ειρηνικές μεθόδους και αποτελεί ένα από τους ακρογωνιαίους λίθους της οργάνωσης της διεθνούς κοινότητας.⁴³¹ Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα εδραιώνεται η πεποίθηση, ότι η διατήρηση της ειρήνης επιτυγχάνεται μέσω της επιβολής του Διεθνούς Δικαίου. Η Κοινωνία των Εθνών στηρίχθηκε στο τρίπτυχο συλλογική ασφάλεια, ειρηνική επίλυση των διαφορών και αφοπλισμός.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 3 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών,⁴³² όλα τα μέλη θα ρυθμίζουν τις διεθνείς διαφορές τους με ειρηνικά μέσα, έτσι ώστε να μην τίθενται σε κίνδυνο η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, καθώς και η δικαιοσύνη. Η ανωτέρω υποχρέωση αποτελεί γενική υποχρέωση γιατί αναφέρεται σε όλα τα κράτη μέλη, ενώ επιπροσθέτως αναφέρεται και σε όλες τις διενέξεις.⁴³³ Επίσης, αποτελεί εθμικό δίκαιο⁴³⁴ και δεσμεύει όλα τα κράτη, ακόμη και αυτά που δεν είναι μέλη των Ηνωμένων Εθνών. Η ανωτέρω αρχή έχει αποτελέσει αντικείμενο ερμηνείας ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας.⁴³⁵

⁴²⁷ W. Tsutsui, *The Changing Postwar International Legal Regime*, Kluwer Law International, Hague 2002, σελ. 37.

⁴²⁸ Άρθρο 1 του Καταστατικού. Χάρτη ΟΗΕ.

⁴²⁹ ICJ, Απόφαση της 27.06.1986, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), Merits Judgement, ICJ Reports 1986, σελ. 14, 90.

⁴³⁰ Γενικότερα J. G. Merillis, *International Dispute Settlement*, 3^η Έκδοση, Cambridge University Press, Cambridge 1998· J. Colier, V. Lowe, *The settlement of disputes in international law*, Cambridge University Press, Cambridge 1999· K. V. Raman *Dispute Settlement through UN*, Dobbs Ferry, Unitar Oceana Publications New York 1977.

⁴³¹ E. Ρούκουνας, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010, σελ. 518.

⁴³² Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο, <http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html>.

⁴³³ An. Cassese, *International Law*, Oxford University Press, Oxford 2001, σελ. 216· K. Μαγκλιβέρας, *Οι διπλωματικές μέθοδοι επίλυσης των διαφορών στο Κ. Αντωνόπουλος, Κ. Μαγκλιβέρας (επιμ.), Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2014, σελ. 589 επ..

⁴³⁴ Όπ. παρ. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, (Nicaragua v. United States of America), παρ. 290.

⁴³⁵ H. Charlesworth, *Chr. Chinkin*, *The boundaries of International Law*, Manchester University Press, Manchester 2000, σελ. 279.

Η αρχή της ειρηνικής επίλυσης των διεθνών διαφορών συνδέεται με διάφορες άλλες αρχές του διεθνούς δικαίου.⁴³⁶ Για την εν λόγω αρχή σημαντικές διευκρινήσεις περιέχει η Διακήρυξη της Μανίλα για την ειρηνική επίλυση των διαφορών, που υιοθετήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 1982.⁴³⁷ Σημαντικά στοιχεία της Διακήρυξης αποτελούν:

- Η αντιμετώπιση της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών, ως μεθόδου αποτροπής διεθνών συγκρούσεων και η έμφαση στον προληπτικό της χαρακτήρα·
- Η καλόπιστη συμπεριφορά των μερών της διαφοράς, ως προϋπόθεση για την αποτελεσματική εφαρμογή της αρχής·
- Η έμφαση στο ρόλο του Δικαστηρίου ως διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου για την επίλυση των νομικών διαφορών μεταξύ των κρατών.

Πέρα, όμως, από τη Διακήρυξη σημαντικές ρυθμίσεις αναφορικά με τις μεθόδους επίλυσης των διαφορών ανευρίσκουμε στο άρθρο 33 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.⁴³⁸ Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή σε κάθε διαφορά, που η παράτασή της μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, τα ενδιαφερόμενα μέρη θα προσπαθούν, αρχικά, να λύσουν τη διαφορά τους με διαπραγματεύσεις, έρευνα, μεσολάβηση, συνδιαλλαγή, διαιτησία, δικαστικό διακανονισμό, προσφυγή σε τοπικούς οργανισμούς ή συμφωνίες ή με άλλα ειρηνικά μέσα της εκλογής τους. Ο κανόνας στο σχετικό άρθρο είναι ότι δίνεται προτεραιότητα στα ενδιαφερόμενα συμβαλλόμενα μέρη και στην ελεύθερη επιλογή τους να επιλέξουν έναν ή και περισσότερους από τους τρόπους επίλυσης διαφορών.⁴³⁹ Με άλλα λόγια, οι μηχανισμοί του ΟΗΕ επεμβαίνουν μετά την αποτυχημένη προσπάθεια των εμπλεκόμενων κρατών.

Στην ανωτέρω διαδικασία του ειρηνικού διακανονισμού των διαφορών σχετικές είναι οι παρακάτω ρυθμίσεις.

⁴³⁶ *United Nations, Office of Legal Affairs Codification Division, Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States, OLA/COD/2394, United Nations Publication, Νέα Υόρκη 1992, σελ. 4.*

⁴³⁷ Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, Ψήφισμα 37/10 της 15.11.1982, «*The Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes*».

⁴³⁸ Π. Νάσκου Περράκη, Το Δίκαιο των διεθνών οργανισμών, Η Θεσμική διάσταση, Εκδόσεις Θέμις Αθήνα 2011, σελ. 152.

⁴³⁹ Κ. Αντωνόπουλος, Μέρος Δεύτερο Ι. Παγκόσμιοι Οργανισμοί, Το Σύστημα των Ηνωμένων Εθνών στο Διεθνείς Οργανισμοί, Π. Νάσκου – Περράκη, Κ. Αντωνόπουλος, Μ. Σαρηγιαννίδης, Εκδόσεις Σάκουλας Αθήνα, Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 139-140 ICJ, Διάταξη της 02.06.1999, *Case Concerning Legality of the Use of force (Yugoslavia v. Belgium)*, Request for the Indication of Provisional Measures, ICJ Reports 1999, σελ. 124, 140.

Πρώτον, κάθε Μέλος των Ηνωμένων Εθνών μπορεί να ενημερώσει το Συμβούλιο Ασφαλείας ή τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών για ενδεχόμενες επικίνδυνες καταστάσεις⁴⁴⁰.

Δεύτερον, ο ρόλος του Συμβουλίου Ασφαλείας είναι ιδιαίτερα σημαντικός στην ειρηνική διευθέτηση των διαφορών. Ειδικότερα το Συμβούλιο Ασφαλείας⁴⁴¹ μπορεί σε οποιοδήποτε στάδιο μιας διαφοράς ή μιας κατάστασης, να συστήνει τις κατάλληλες ενέργειες ή μεθόδους διακανονισμού,⁴⁴² λαμβάνοντας υπόψη του όλες τις διαδικασίες, που έχουν ήδη υιοθετηθεί από τα ενδιαφερόμενα μέρη για τη ρύθμιση της διαφοράς.⁴⁴³ Το Συμβούλιο Ασφαλείας, όταν κάνει συστάσεις, στο πλαίσιο του ειρηνικού διακανονισμού των διαφορών θα πρέπει, επίσης, να λαμβάνει υπόψη του, ότι οι νομικές διαφορές θα πρέπει, κατά γενικό κανόνα, να υποβάλλονται από τα ενδιαφερόμενα μέρη στο Διεθνές Δικαστήριο, σύμφωνα με τις διατάξεις του Καταστατικού του Δικαστηρίου.

Τρίτον, σημαντική υποχρέωση των εμπλεκόμενων μερών, που διασφαλίζει την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, είναι ότι τα εμπλεκόμενα μέρη εάν δεν κατορθώσουν να επιτύχουν διακανονισμό της διαφοράς τους, με τα μέσα που υποδεικνύονται, θα πρέπει να την υποβάλουν στο Συμβούλιο Ασφαλείας.⁴⁴⁴

I.A. Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών

Οι μηχανισμοί που προαναφέρθηκαν απαιτούν την ύπαρξη διαφοράς για να ενεργοποιηθούν.⁴⁴⁵ Ο ορισμός της διαφοράς αποτέλεσε πεδίο προβληματισμού κατά την εκδίκαση υποθέσεων, στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης. Το ΔΔΔ έχει ορίσει την έννοια της διαφοράς ως τη διαφωνία σε θέματα νομικά ή πραγματικά, η οποία διαφωνία αποτελεί διαμάχη νομικών απόψεων μεταξύ των ενδιαφερόμενων εμπλεκόμενων μερών.^{446, 447} Στο πλαίσιο της ειρηνικής επίλυσης

⁴⁴⁰ Άρθρο 35 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

⁴⁴¹ *J. Dugard*, *International Law, A South African Perspective*, 2^η Έκδοση, JUTA Law, Lansdowne 2001, σελ. 394.

⁴⁴² Άρθρο 36 παρ. 1 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

⁴⁴³ Άρθρο 36 παρ. 2 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

⁴⁴⁴ Άρθρο 37 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

⁴⁴⁵ *M. N. Shaw* *International Law*, 5^η Έκδοση, Cambridge University Press, Cambridge 2003, σελ. 916.

⁴⁴⁶ ICJ, Απόφαση της 30.06.1995, *Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia)*, ICJ Reports 1995, σελ. 90, 22.

⁴⁴⁷ *H. Lauterpacht*, *The Function of Law in the International Community*, Clarendon Press, Oxford 1933, σελ. 19-20.

διαφορών μπορούμε να διακρίνουμε αρκετές μεθόδους, οι οποίες μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στις διπλωματικές μεθόδους,⁴⁴⁸ των οποίων το αποτέλεσμα δεν είναι δεσμευτικό για τα μέρη, ενώ η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται στις δικαιοδοτικές μεθόδους, των οποίων το αποτέλεσμα είναι δεσμευτικό για τα μέρη.⁴⁴⁹

I.A.1. Διπλωματικές μέθοδοι

1. Διαπραγμάτευση

Η διαπραγμάτευση αποτελεί το πιο συνηθισμένο τρόπο επιλύσεως των διαφορών μεταξύ των κρατών και πολλές φορές προϋπόθεση για την προσφυγή σε άλλες περισσότερο θεσμοποιημένες μεθόδους.⁴⁵⁰ Η διαπραγμάτευση σημαίνει την υποχρέωση προηγούμενης διαβούλευσης, πριν τα κράτη λάβουν δράση.⁴⁵¹ Η διαπραγμάτευση δύναται να είναι πολυμερής ή διμερής. Τα κράτη συμμετέχουν άμεσα στην διαδικασία αλλά και στον έλεγχο αυτής, ωστόσο, τα εμπλεκόμενα μέρη οφείλουν να διαπραγματεύονται ουσιαστικά και με καλή πίστη.⁴⁵² Θα πρέπει να διακρίνουμε τη διαπραγμάτευση από την έννοια του διαλόγου μεταξύ των κρατών. Ο διάλογος αποτελεί μια άτυπη μορφή επικοινωνίας, ενώ η υποχρέωση διαπραγμάτευσης μπορεί να προέρχεται από συμβατική συμφωνία.⁴⁵³ Όσο υψηλότερος είναι ο βαθμός εκπροσώπησης σε μια διαπραγμάτευση, τόσο μεγαλύτερη δημοσιότητα υπάρχει και αυξάνονται οι αρνητικές συνέπειες από μια ενδεχόμενη αποτυχία.⁴⁵⁴ Το περιεχόμενο της διαπραγμάτευσης είναι μυστικό και τα αποτελέσματά της κοινοποιούνται μετά από τη συναίνεση των μερών. Στη διάρκεια

⁴⁴⁸ Γενικότερα για την έννοια της διπλωματίας, *E. Plischke*, *Modern Diplomacy the Art and the Artisans*, American Enterprise Institute Studies in Foreign Policy, Washington DC, 1979, σελ. 3 επ..

⁴⁴⁹ *M. N. Shaw*, *International Law*, 5^η έκδοση, όπ. παρ. σελ. 914.

⁴⁵⁰ *J. Collier, V. Lowe*, *The Settlement of Disputes in International Law*, όπ. παρ. σελ. 20.

⁴⁵¹ *D. Anderson*, *Negotiations and Dispute Settlement* στο *M. Evans* (ed), *Remedies in International Law*, Hart Publishing, Oxford 1998, σελ. 111.

⁴⁵² ICJ, Απόφαση της 25.07.1974, *Fisheries Jurisdiction, Case United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland*, ICJ Reports 1973, σελ. 3, 33.

⁴⁵³ ICJ, Απόφαση της 25.09.1997, *Case Concerning the Gabrikovo-Nagyymaros Project* (Hungary/Slovakia), ICJ Reports 1997, σελ. 7, 77-78.

⁴⁵⁴ *M. X. Σαρηγιαννίδης*, *Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών*, στο *M. Σαρηγιαννίδης* (επιμ.) *Θεμελιώδεις έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2014, σελ. 572.

της διαπραγμάτευσης δεν υπάρχει κανόνας, ενώ παράλληλα με τη διαπραγμάτευση είναι δυνατή και η παράλληλη ενεργοποίηση και άλλων μεθόδων ειρηνικής επίλυσης, όπως η προσφυγή στο Δικαστήριο ή η παραπομπή της υπόθεσης στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Ωστόσο, μια υποχρέωση των εμπλεκόμενων μερών είναι να συμπεριφέρονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε οι διαπραγματεύσεις να έχουν περιεχόμενο, γεγονός που δεν συμβαίνει όταν το καθένα από τα μέρη εμμένει στις απόψεις του αμετακίνητα.⁴⁵⁵

2. Μεσολάβηση

Η μέθοδος της μεσολάβησης επιλέγεται όταν υπάρχει έλλειμμα επικοινωνίας μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών.⁴⁵⁶ Η μεσολάβηση αποτελεί το νομικό θεσμό, σύμφωνα με τον οποίο ένα τρίτο κράτος, ή διεθνής οργανισμός ή μια ανεξάρτητη προσωπικότητα, με την ελεύθερη συναίνεση των εμπλεκόμενων μερών, εξετάζει όλα τα ουσιαστικά στοιχεία της διενέξεως, μετέχει ενεργά στις διαπραγματεύσεις και προτείνει λύση της διαφοράς. Το τρίτο μέρος είναι ανεξάρτητο, αμερόληπτο και απολαμβάνει την εμπιστοσύνη και τη συναίνεση των εμπλεκόμενων μερών. Ο μεσολαβητής προτείνει λύσεις σχετικά με τη διαφορά στο πλαίσιο των στοιχείων και της πληροφόρησης, που του έχουν χορηγηθεί από τα εμπλεκόμενα μέρη.⁴⁵⁷ Οργανισμοί που διαδραμάτισαν το ρόλο του μεσολαβητή είναι η ΕΕ και ο ΟΗΕ στην περίπτωση του Γιουγκοσλαβικού πολέμου. Ο πιο συνηθισμένος τρόπος είναι αυτός που εμπλέκει μια προσωπικότητα. Κλασικά παραδείγματα μεσολάβησης προσωπικότητας αποτελούν η μεσολαβητική πρόταση του Πάπα στη διαφορά μεταξύ Αργεντινής και Χιλής για το Στενό Beagle, η οποία οδήγησε στη σύναψη της Συνθήκης Ειρήνης και Φιλίας στο Βατικανό, καθώς και η περίπτωση του Jimmy Carter, ο οποίος με τις ενέργειές του κατόρθωσε οι ηγέτες του Ισραήλ και της Αιγύπτου να υπογράψουν δυο συνθήκες, που έμειναν γνωστές στην ιστορία ως συμφωνίες του Camp David.⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ ICJ, Απόφαση της 20.02.1969, *North Sea Continental Shelf* (Federal Republic of Germany/Netherlands), ICJ Reports 1969, σελ. 47.

⁴⁵⁶ S. Touval, I. W. Zartman, *International Mediation in Theory and Practice*, Westview Press, Boulder and London, Foreign Policy Institute, School of Advanced International studies - The Johns Hopkins University 1985, σελ. 7.

⁴⁵⁷ J. G. Merrills, *International Dispute Settlement*, όπ. παρ. σελ. 27.

⁴⁵⁸ M. X. Σαρηγιαννίδης, Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, στο Μ. Σαρηγιαννίδης (επιμ.) *Θεμελιώδεις έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο*, όπ. παρ. σελ. 580-581.

3. Φιλικές υπηρεσίες

Οι φιλικές υπηρεσίες ομοιάζουν με τη μεσολάβηση αλλά αποτελούν, μια μορφή ήπιας διαμεσολάβησης. Κωδικοποιήθηκαν στις συμβάσεις της Χάγης 1899/1907 και επιτρέπουν την παρεμβολή ενός τρίτου μέρους στις διαπραγματεύσεις. Δεν προβλέπεται ως τρόπος ειρηνικής επίλυσης της διαφοράς από τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών⁴⁵⁹ αλλά λόγω της ενδεικτικής απαρίθμησης του σχετικού άρθρου, η προσφυγή στη συγκεκριμένη μέθοδο επίλυσης διαφορών είναι και νομικά δυνατή. Διαφοροποιείται από τη μεσολάβηση σχετικά με το βαθμό εμπλοκής. Φιλικές υπηρεσίες μπορούν να παρέχουν τρίτα κράτη ή διεθνείς οργανισμοί και ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών. Χαρακτηριστικό της μεθόδου αυτής επίλυσης των διαφορών είναι ότι οι φιλικές υπηρεσίες προσφέρονται με διακριτικό τρόπο⁴⁶⁰ και ο τρίτος, που παρέχει φιλικές υπηρεσίες, ασκεί αρμοδιότητα πολιτικής φύσεως. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις έχουν ξεπεραστεί τα όρια της διακριτικής μεσολάβησης. Παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση Rainbow Warrior ανάμεσα στη Γαλλία και την Νέα Ζηλανδία. Το καλοκαίρι του 1985, Γάλλοι μυστικοί πράκτορες ανατίναξαν το σκάφος Rainbow Warrior, που ανήκε στη διεθνή μη κυβερνητική οργάνωση Greenpeace, προκειμένου να το εμποδίσουν να πλεύσει στη Γαλλική Πολυνησία, όπου η Γαλλία σχεδίαζε να επαναλάβει πυρηνικές δοκιμές. Οι δύο χώρες παρέπεμψαν τη διαφορά στο Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, ο οποίος επιφορτίστηκε με το καθήκον να επιλύσει τη διαφορά. Στη συγκεκριμένη, όμως, υπόθεση συμφωνήθηκε ότι η απόφαση του Γενικού Γραμματέα θα ήταν νομικά δεσμευτική.⁴⁶¹

⁴⁵⁹ *J. Colier, V. Lowe, The Settlement of disputes in International Law, Institutions and Procedures*, όπ. παρ. σελ. 26· *J. G. Merrills, International Dispute Settlement*, όπ. παρ. σελ. 43.

⁴⁶⁰ Παράδειγμα αποτελεί ο Γενικός Γραμματέας των ΗΕ.

⁴⁶¹ *M. X. Σαρηγιαννίδης, Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών στο Μ. Σαρηγιαννίδης (επιμ.) Θεμελιώδεις έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο*, όπ. παρ. σελ. 582-583.

4. Έρευνα και συνδιαλλαγή

Οι συγκεκριμένοι τρόποι επίλυσης διαφορών θεσμοθετήθηκαν το 1899 στη Συνδιάσκεψη της Χάγης για την ειρηνική επίλυση των διαφορών. Οι διεθνείς επιτροπές έρευνας έχουν ως αποστολή τη διαλεύκανση των πραγματικών περιστατικών,⁴⁶² που οδηγούν σε συγκεκριμένη διένεξη και τη σύνταξη σχετικής εκθέσεως. Εκτιμούν τα πραγματικά γεγονότα και οι αποφάσεις τους δεν είναι δεσμευτικές. Συστήνονται με πρωτοβουλία και συμφωνία των μερών, ενώ οι επιτροπές έρευνας αποτελούν ανεξάρτητα και ανεξάρτητα όργανα. Η διαδικασία ολοκληρώνεται με σύνταξη έκθεσης, η οποία δεν είναι νομικά δεσμευτική.⁴⁶³

Οι Επιτροπές Συνδιαλλαγής⁴⁶⁴ γνώρισαν ιδιαίτερη απήχηση την περίοδο του μεσοπολέμου. Αποτελούν τελειοποιημένη μορφή μεσολαβήσεως, διότι συνδυάζουν αρμοδιότητες όχι μόνο μεσολαβητή αλλά και επιτροπής έρευνας. Η διαδικασία περιλαμβάνει διερεύνηση της υπόθεσης από ανεξάρτητο όργανο, το οποίο υποβάλλει έκθεση στα μέρη, που περιλαμβάνει συγκεκριμένες προτάσεις για την επίλυση της διαφοράς.

5. Προσφυγή σε τοπικούς οργανισμούς ή συμφωνίες

Ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ δεν αποκλείει την ύπαρξη διεθνών συνθηκών ή οργανώσεων, που ασχολούνται με ζητήματα διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, τα οποία μπορούν να λυθούν με τοπικές ενέργειες.⁴⁶⁵ Τα μέλη των τοπικών αυτών οργανώσεων προσπαθούν να επιτύχουν τη διευθέτηση των τοπικών διαφορών με ειρηνικό τρόπο μέσω των διεθνών συμφωνιών ή οργανώσεων.⁴⁶⁶ Στο ανωτέρω πλαίσιο, προβλέπεται και η δυνατότητα προσφυγής, κατά προτεραιότητα σε περιφερειακές οργανώσεις και συμφωνίες για την ειρηνική επίλυση των τοπικών διαφορών, πριν τις υποβάλλουν στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

I.A.2 Δικαιοδοτικοί μηχανισμοί

⁴⁶² *M. Shaw*, *International Law*, όπ. παρ. σελ. 923.

⁴⁶³ *J. Colier, V. Lowe*, *The Settlement of disputes in International Law, Institutions and Procedures*, όπ. παρ. σελ. 24.

⁴⁶⁴ *J. Colier, V. Lowe*, *The Settlement of disputes in International Law, Institutions and Procedures*, όπ. παρ. σελ. 29· *J. G. Merrills*, *International Dispute Settlement*, όπ. παρ. σελ. 59.

⁴⁶⁵ Άρθρο 51 παρ.1 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

⁴⁶⁶ Άρθρο 52 παρ. 2 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

1. Διαιτησία

Η διαιτησία αναφέρεται στη διαδικασία, σύμφωνα με την οποία η διαφορά μεταξύ των συμβαλλομένων μερών υποβάλλεται, μετά από συμφωνία των μερών, σε έναν ή περισσότερους διαιτητές, οι οποίοι αποφαινόμενοι δεσμευτικά στο πλαίσιο της διαφοράς. Η διαιτησία έχει ως αντικείμενο την ειρηνική επίλυση της διαφοράς μεταξύ κρατών με δικαστές της επιλογής τους και επί τη βάση σεβασμού του δικαίου. Η προσφυγή στη μέθοδο της διαιτησίας πραγματοποιείται με συνυποσχετικό διαιτησίας ή με προαιρετική ρήτρα σε διμερή ή πολυμερή συνθήκη. Χαρακτηριστικό του θεσμού της διαιτησίας είναι η σημαντική αυτονομία των εμπλεκόμενων μερών, αναφορικά με τον καθορισμό της διαδικασίας της διαιτησίας, το αντικείμενο της διαιτησίας, τον τρόπο ορισμού των διαιτητών και τη χρονική διάρκεια της διαιτησίας. Η διαιτητική απόφαση είναι νομικά δεσμευτική, ενώ οι αποφάσεις της διαιτησίας δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα. Τα διάδικα μέρη της διαιτησίας θα πρέπει να ενεργούν με καλή πίστη.⁴⁶⁷

2. Δικαστικός Διακανονισμός

Το άρθρο 33 παρ. 1 του καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, που αναφέρεται στο δικαστικό διακανονισμό παραπέμπει στο Διεθνές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης (ή Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης), που αποτελεί ένα από τα κύρια όργανα των Ηνωμένων Εθνών. Πέρα από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης⁴⁶⁸ και άλλα Δικαστήρια αναπτύσσουν σημαντική δραστηριότητα, όπως το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, ενώ μπορούν να συσταθούν και ad hoc δικαστήρια.

⁴⁶⁷ UNCITRAL/NAFTA Chapter Eleven, Final Award of the Tribunal on Jurisdiction and Merits (03.08.2005) *Methanex Corporation/United States of America*, Part II, Chapter I, παρ. 54.

⁴⁶⁸ *Ηλ. Κρίστη*, Το Διεθνές Δικαστήριο του ΟΗΕ, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα 1959· *Σ. Ε. Περράκης*, Το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα, Κομοτηνή 2001· *Κ. Χορτάτου*, Το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών και η ανάγκη ενίσχυσης του ρόλου του εις την δικαστικήν διευθέτηση των διεθνών διαφορών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα 1995· *Κ. Αντωνόπουλος*, Η επίλυση των διαφορών από το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών Νομολογία και Πρακτική, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2005.

II. Εμπορική και Επενδυτική διαιτησία

Η εμπορική διαιτησία έχει μακρά ιστορία και προηγείται της ύπαρξης των οργανωμένων δικαιοδοτικών συστημάτων των κρατών.⁴⁶⁹ Η εμπορική διαιτησία αποτελεί την επέκταση της ανεπίσημης πρακτικής των εμπόρων, σύμφωνα με την οποία ο έμπορος καλούσε το συνάδελφό του να εκφράσει την άποψή του, αναφορικά με την εμπορική διαφορά, που είχε προκύψει μεταξύ τους. Στις περιπτώσεις που η δυνατότητα προσφυγής στα δικαστήρια παρουσιαζόταν ακριβή, αργή και αναποτελεσματική, η δυνατότητα της διαιτησίας αποτελούσε μια σημαντική εναλλακτική λύση. Τα πλεονεκτήματα της διαιτησίας μεγιστοποιούνταν όταν οι εμπορικές διαφορές είχαν και διασυνοριακό χαρακτήρα. Ωστόσο, οι παράγοντες που εμπόδισαν την ανάπτυξη της εμπορικής διαιτησίας και την εδραίωσή της ως την κύρια μέθοδο επίλυσης εμπορικών διαφορών ήταν οι παρακάτω:

Πρώτον, η ανάγκη για ορισμό και διασφάλιση των διαδικασιών διαιτησίας απαιτούσε τη σύναψη συμφωνιών αναφορικά με τους κανόνες της διαδικασίας. Οι συμφωνίες αυτές διέθεταν πολύπλοκους όρους.

Δεύτερον, η διαιτητική επίλυση των διαφορών δεν ήταν δεσμευτική και υποχρεωτική για τον έμπορο με την έννοια ότι μπορούσε να μην συναινέσει σε αυτήν. Η διαιτησία, με άλλα λόγια, βασιζόταν στη συνεργασία των εμπλεκόμενων μερών.

Τρίτον, για να καταστεί αποτελεσματικός ο μηχανισμός της διαιτησίας κατά την επίλυση των διαφορών του διεθνούς δικαίου, θα έπρεπε να υιοθετηθεί συμφωνία των κρατών μελών σχετικά με τον τρόπο συνύπαρξης των διαιτητικών αποφάσεων και των εθνικών δικαίων.

Διεθνής είναι η διαιτησία όταν τα μέρη, κατά τη σύναψη της συμφωνίας, διαιτησίας έχουν την εγκατάστασή τους σε διαφορετικά κράτη. Στην περίπτωση αυτή, η μεταξύ τους εμπορική και οικονομική επικοινωνία φέρει τον χαρακτήρα της διεθνούς συναλλαγής. Επομένως, διεθνής είναι η διαιτησία εάν το ένα πρόσωπο έχει την εγκατάσταση στην Ελλάδα και το άλλο στην αλλοδαπή ή εάν τα δύο μέρη έχουν την εγκατάστασή τους σε διαφορετικά κράτη. Εάν ένα μέρος έχει περισσότερες εγκαταστάσεις, τότε θεωρείται για τη θεμελίωση του διεθνούς χαρακτήρα της

⁴⁶⁹ D. Roebuck, Sources of the history of arbitration, Arbitration International 1998, Τεύχος 14, σελ. 237.

διαιτησίας, ότι το κρίσιμο κριτήριο είναι η εγκατάσταση, που είναι περισσότερο συνδεδεμένη με τη συμφωνία της διαιτησίας.⁴⁷⁰

Στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ κρίσιμο ζήτημα αποτελεί η διεθνής επενδυτική διαιτησία. Η διεθνής διαιτησία αποτελεί το βασικό μηχανισμό για την επίλυση των επενδυτικών διαφορών. Οι περισσότερες επενδυτικές συνθήκες προβλέπουν τρόπο συγκρότησης διαιτητικού δικαστηρίου, το εφαρμοστέο δίκαιο στην επίλυση διαφορών και τους διαδικαστικούς κανόνες, βάσει των οποίων, θα διεξαχθεί η διαιτησία.

Η Διεθνής Επενδυτική Διαιτησία αποτελεί ένα πεδίο, στο οποίο έχουν λάβει χώρα σημαντικές εξελίξεις τα τελευταία χρόνια. Το γεγονός αυτό οφείλεται, κυρίως, στο ότι ενισχύει τα δικαιώματα των ξένων επενδυτών έναντι των κρατών υποδοχής.⁴⁷¹ Η τήρηση του Διεθνούς Δικαίου από τις διαιτητικές αποφάσεις είναι υποχρεωτική, σε πολυμερές επίπεδο, προκειμένου να ενισχυθεί και να αναπτυχθεί το διεθνές και εθνικό δίκαιο των επενδύσεων. Με τον όρο διεθνής επενδυτική διαιτησία νοούνται οι διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες, το εθιμικό δίκαιο αλλά και το αναγκαστικό δίκαιο. Η τήρηση του Διεθνούς Δικαίου από τις διαιτητικές αποφάσεις τυποποιείται σε πολυμερείς συμφωνίες. Ειδικότερα, το άρθρο 42 της Σύμβασης για την επίλυση των διαφορών, μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών (Σύμβαση ICSID), ορίζει ότι τα μέρη μιας επενδυτικής συμφωνίας είναι ελεύθερα να επιλέξουν τους κανόνες δικαίου, που ισχύουν για τη συμφωνία τους, ενώ στην περίπτωση που δεν έχει πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη επιλογή, το Διαιτητικό Δικαστήριο εφαρμόζει το δίκαιο των μερών και τους εφαρμοστέους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου. Στην περίπτωση της NAFTA, το άρθρο 1130 ορίζει, ως εφαρμοστέο δίκαιο, στην επενδυτική διαδικασία μεταξύ επενδυτών και κρατών το δίκαιο επιλογής των μερών, βάσει συμφωνίας και τους εφαρμοστέους κανόνες του διεθνούς δικαίου.

Ένας λόγος που σχετίζεται με τη συμμόρφωση των διαιτητικών αποφάσεων με το διεθνές δίκαιο είναι ότι οι διαιτητικές αποφάσεις αναγνωρίζονται και εκτελούνται ως δεσμευτικές για τα διάδικα μέρη. Η αναγνώριση και εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί, εάν οι εν λόγω αποφάσεις δεν ήταν συμβατές με το Διεθνές Δίκαιο. Επιπλέον, εάν δεν υπήρχε ο θεσμός της επενδυτικής διαιτησίας, θα ενεργοποιούνταν συχνότερα ο θεσμός της

⁴⁷⁰ Σ. Ν. Κοσούλης, Διαιτησία ερμηνεία κατ' άρθρο, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 2004, σελ. 149.

⁴⁷¹ A. Giardina, International Investment Arbitration: Recent Developments as to the Applicable and Unilateral Recourse, Law & Practice of International Courts and Tribunals 2006, Τόμος 29, Τεύχος 5, σελ. 29 επ..

διπλωματικής προστασίας του επενδυτή από το κράτος του. Στην περίπτωση αυτή, όμως, η προστασία του επενδυτή επαφίεται στη βούληση του ίδιου του κράτους του και ενδεχομένως σε πολιτικά συμφέροντα.⁴⁷²

II.A Το Διεθνές Κέντρο για το Διακανονισμό των Επενδυτικών Διαφορών (ICSID)

Το Διεθνές Κέντρο για την Επίλυση Επενδυτικών Διαφορών (ICSID ή το Κέντρο) ιδρύθηκε από τη Σύμβαση για την επίλυση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών (Σύμβαση ICSID), η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 14.10.1966.⁴⁷³ Το Διεθνές Κέντρο συμβάλει στην επίλυση των επενδυτικών διαφορών, που ανακύπτουν, μέσω των μεθόδων της συνδιαλλαγής και της διαιτησίας.⁴⁷⁴ Η δικαιοδοσία του Κέντρου εκτείνεται σε όλες τις νομικές διαφορές, που ανακύπτουν στο πλαίσιο μιας επένδυσης μεταξύ ενός συμβαλλομένου κράτους (ή μια κοινότητας δημοσίου δικαίου ή ενός οργανισμού εξηρημένου από το κράτος) και υπηκόου ενός άλλου συμβαλλομένου μέρους. Η δικαιοδοσία του Κέντρου, εκτός από τις ανωτέρω προϋποθέσεις, απαιτεί και την έγγραφη συναίνεση των εμπλεκόμενων μερών, η οποία και θα πρέπει να υποβληθεί στο Κέντρο. Υπήκοος κάθε συμβαλλόμενου μέρους θεωρείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο έχει την υπηκοότητα συμβαλλομένου κράτους στη διαφορά. Στο ζήτημα της επίλυσης των επενδυτικών διαφορών μέσω του ανωτέρου Κέντρου, θα πρέπει να διευκρινίσουμε ζητήματα διαδικασίας, καθόσον η ΣυνθΧΕ παρέχει επιλογές διαιτησίας σε σχέση με την επίλυση των διαφορών, μία εκ των οποίων είναι και η προσφυγή στο ανωτέρω Κέντρο για τον Διακανονισμό των Επενδυτικών Διαφορών.

Η διαδικασία προσδιορίζεται ως εξής: Κάθε συμβαλλόμενο μέρος ή ο υπήκοος ενός συμβαλλόμενου μέρους, που επιθυμεί να προσφύγει στη συγκεκριμένη μέθοδο διαιτησίας, θα πρέπει να απευθύνει στο Γενικό Γραμματέα του Κέντρου έγγραφη αίτηση. Εν συνεχεία, ο Γενικός Γραμματέας του Κέντρου αποστέλλει την

⁴⁷² T. Roe, M.Happold, *Settlement of Investment Disputes under the Energy Charter Treaty*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, σελ. 1.

⁴⁷³ Π. Νάσκου – Περράκη, *Μέρος II. Β. Ειδικευμένες Οργανώσεις στο Διεθνείς Οργανισμοί*, Π. Νάσκου – Περράκη, Κ. Αντωνόπουλος, Μ. Σαρηγιαννίδης, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 250-251.

⁴⁷⁴ G. Petrochilos, *Procedural Law in International Arbitration*, Oxford University Press, Oxford 2004, 252 επ..

αίτηση στο άλλο μέρος.⁴⁷⁵ Η αίτηση θα πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με το αντικείμενο της διαφοράς, την ταυτότητα των μερών και τη συναίνεση τους, προκειμένου να υπαχθούν στη συγκεκριμένη διαιτητική διαδικασία. Ο Γενικός Γραμματέας, από την πλευρά του, υποχρεούται να καταχωρήσει την αίτηση, εκτός εάν κρίνει βάσει των πληροφοριακών στοιχείων της αίτησης ότι η διαφορά δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες του Κέντρου.⁴⁷⁶ Το Διαιτητικό Δικαστήριο συγκροτείται το ταχύτερο δυνατό μετά την καταχώρηση της αίτησης. Το Δικαστήριο αποτελείται από ένα μόνο διαιτητή ή από περιττό αριθμό διαιτητών, οι οποίοι διορίζονται και αναλαμβάνουν τα καθήκοντά τους, κατά τη συμφωνία των μερών. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει σχετική συμφωνία, αναφορικά με τον αριθμό των διαιτητών και του τρόπου διορισμού τους, τότε το Δικαστήριο συγκροτείται από τρεις δικαστές, οι δύο εκ των οποίων διορίζονται από τα μέρη, ενώ το τρίτο μέλος, που προεδρεύει, διορίζεται μετά από συμφωνία των μερών.

Οι εξουσίες του Δικαστηρίου είναι συγκεκριμένες και προσδιορίζονται ρητά. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο κρίνει το ζήτημα της αρμοδιότητάς του. Κάθε ένσταση που προβάλλεται από κάποιο από τα εμπλεκόμενα μέρη, ότι η διαφορά δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου θα πρέπει να κρίνεται από το Δικαστήριο, που αποφασίζει. Το ζήτημα αυτό πιθανότερο είναι να ανακύψει είτε ως προδικαστικό ζήτημα ή σπανιότερα ως ζήτημα συνδεδεμένο με την ουσία της διαφοράς. Το δικαστήριο αποφαινεται επί της διαφοράς, σύμφωνα με τους κανόνες δικαίου, τους οποίους έχουν αποδεχθεί τα μέρη. Ελλείψει σχετικής συμφωνίας, μεταξύ των μερών, το δικαστήριο εφαρμόζει το δίκαιο του συμβαλλομένου κράτους και τις αρχές του διεθνούς δικαίου, που εφαρμόζονται στα συγκεκριμένα ζητήματα.⁴⁷⁷ Θα πρέπει να τονίσουμε ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να αρνηθεί να δικάσει λόγω σιωπής ή ασάφειας του δικαίου. Το Δικαστήριο μπορεί να καλέσει τα διάδικα μέρη να προσκομίσουν έγγραφα ή άλλα μέσα απόδειξης, ενώ οι διαιτητές δύνανται να μεταβούν και να προβούν σε επιτόπιες έρευνες, προκειμένου να επιλύσουν τη σχετική διαφορά.⁴⁷⁸

⁴⁷⁵ Άρθρο 36 της Συνθήκης για την διευθέτηση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών μελών, (Convention on the Settlement of the Investment Disputes between States and Nationals of other States).

⁴⁷⁶ Άρθρο 6 της Συνθήκης για την διευθέτηση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών μελών.

⁴⁷⁷ Άρθρο 42 της Συνθήκης για την διευθέτηση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών μελών (ICSID).

⁴⁷⁸ Άρθρο 43 της Συνθήκης για την διευθέτηση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών μελών (ICSID).

Το Δικαστήριο αποφασίζει για κάθε ζήτημα διά πλειοψηφίας όλων των μερών του. Η απόφαση εκδίδεται γραπτώς και υπογράφεται από τα μέλη του Δικαστηρίου που ετάχθησαν υπέρ αυτής. Η απόφαση αναφέρεται σε κάθε ζήτημα που υποβάλλεται στο Δικαστήριο και πρέπει να είναι αιτιολογημένη. Κάθε μέλος του Δικαστηρίου μπορεί να ζητήσει να προσαρτηθεί στην απόφαση έκθεση ή απλή μνεία αναφορικά με τη γνώμη του είτε συμμερίζεται την άποψη της πλειοψηφίας, είτε όχι. Το Διεθνές Κέντρο Επίλυσης Επενδυτικών Διαφορών δύναται να δημοσιεύσει την απόφαση, χωρίς να λάβει υπόψη του, τη συναίνεση των μερών. Εν συνεχεία ο Γενικός Γραμματέας αποστέλλει επικυρωμένα αντίγραφα της αποφάσεως στα μέρη, ενώ η απόφαση θεωρείται εκδοθείσα κατά την ημερομηνία αποστολής των επικυρωμένων αντιγράφων.

Η αρχική απόφαση που εκδόθηκε μπορεί να προσβληθεί από τα εμπλεκόμενα μέρη με συγκεκριμένους τρόπους. Επιτρέπεται η αίτηση ερμηνείας της απόφασης.⁴⁷⁹ Σύμφωνα με τη σχετική διάταξη κάθε διαφορά, που ανακύπτει, μεταξύ των μερών, αναφορικά με την έννοια και την έκταση της αποφάσεως δύναται να αποτελέσει αντικείμενο αιτήσεως περί ερμηνείας αυτής, η οποία απευθύνεται εγγράφως στο Γενικό Γραμματέα. Εάν είναι δυνατόν, η αίτηση υποβάλλεται στο δικαστήριο το οποίο εξέδωσε την απόφαση.

Μια άλλη δυνατότητα, που παρέχεται είναι η αίτηση της αναθεώρησης.⁴⁸⁰ Κάθε διάδικος δύναται να ζητήσει με έγγραφη αίτηση την αναθεώρηση της απόφασης, λόγω ανακάλυψης νέου στοιχείου, το οποίο ασκεί αποφασιστική επιρροή στην απόφαση, υπό την προϋπόθεση ότι το συγκεκριμένο γεγονός ήταν άγνωστο, στο Δικαστήριο, κατά τη χρονική στιγμή εκδίκασης της υπόθεσης και ότι δεν εμφιλοχώρησε πταίσμα του αιτούντος σχετικά με την άγνοια του Δικαστηρίου. Η ανωτέρω αίτηση δύναται να υποβληθεί εντός 90 ημερών από την ανακάλυψη του γεγονότος, σε κάθε περίπτωση εντός τριών ετών από τη χρονολογία της εκδόσεως της απόφασης. Στην περίπτωση που είναι δυνατό, η αίτηση αναθεώρησης υποβάλλεται στο Δικαστήριο, που έχει εκδώσει την απόφαση. Τέλος, κάθε διάδικο μέρος με έγγραφη αίτηση δύναται να ζητήσει την ακύρωση της απόφασης για συγκεκριμένους λόγους που είναι οι εξής:

α) Για ελάττωμα αναφορικά με τη σύνθεση του δικαστηρίου·

⁴⁷⁹ Άρθρο 50 παρ. 1 της Συνθήκης για την διευθέτηση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών μελών.

⁴⁸⁰ Άρθρο 50 παρ. 2 της Συνθήκης για την διευθέτηση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών μελών.

- β) Λόγω προδήλου υπερβάσεως της εξουσίας του Δικαστηρίου·
- γ) Λόγω δωροδοκίας μέλους του Δικαστηρίου·
- δ) Λόγω βαριάς παραβάσεως θεμελιώδους διαδικαστικού κανόνα και
- ε) Λόγω ελλείψεως αιτιολογίας.

Η αίτηση θα πρέπει να υποβληθεί εντός 120 ημερών από την έκδοση της απόφασης με την εξαίρεση της περίπτωσης της δωροδοκίας, όπου η προθεσμία ακύρωσης είναι 120 ημέρες από την αποκάλυψη της δωροδοκίας, ή σε κάθε περίπτωση εντός τριών ετών από την έκδοση της απόφασης.⁴⁸¹

Αναφορικά με τις συνέπειες της απόφασης μπορούμε να διαπιστώσουμε τα εξής: Η απόφαση δεσμεύει τα εμπλεκόμενα μέρη και δεν υπόκειται στο ένδικο μέσο της εφέσεως. Κάθε μέρος οφείλει να συμμορφωθεί στην εκδοθείσα απόφαση, εκτός εάν ανεστάλη η εκτέλεση της συμφωνίας. Ας σημειωθεί ότι ως απόφαση νοείται κάθε απόφαση αναφορικά με την ερμηνεία, αναθεώρηση και ακύρωση αποφάσεων. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος αναγνωρίζει κάθε απόφαση, η οποία εκδίδεται ως υποχρεωτική και οφείλει να εξασφαλίσει την εκτέλεσή της στο έδαφος του με τον ίδιο τρόπο, όπως θα εξασφάλιζε την εκτέλεση μιας οριστικής απόφασης δικαστηρίου, που λειτουργεί στην επικράτεια του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Ας σημειωθεί ότι με παρόμοιο τρόπο πραγματοποιείται η διαδικασία της συνδιαλλαγής (υποβολή αιτήματος, σύσταση Επιτροπής Συνδιαλλαγής).⁴⁸²

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Κέντρου έχει θεσπίσει πρόσθετους Κανόνες Διευκόλυνσης, εξουσιοδοτώντας τη Γραμματεία να διευθετήσει διαφορές μεταξύ επενδυτών και κρατών μελών, που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης ICSID.⁴⁸³ Αυτοί οι κανόνες αναφέρονται 1. Σε διαδικασίες διερεύνησης, 2. Σε διαδικασίες συνδιαλλαγής και διαιτητικές διαδικασίες για τη διευθέτηση των διαφορών μερών, ένα εκ των οποίων δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος ή υπήκοος συμβαλλόμενου μέρους, 3. Σε διαδικασίες συνδιαλλαγής και διαιτητικές διαδικασίες για τη διευθέτηση των διαφορών (μεταξύ μερών ένα εκ των οποίων δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος ή υπήκοος συμβαλλόμενου μέρους για την επίλυση διαφορών), που δεν προκύπτουν άμεσα από επενδύσεις, αλλά η υποκείμενη συναλλαγή δεν είναι μια συνηθισμένη εμπορική συναλλαγή.

⁴⁸¹ Άρθρο 50 παρ. 3 της Συνθήκης για την διευθέτηση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών μελών.

⁴⁸² Άρθρο 28-35 της Συνθήκης για την διευθέτηση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ κρατών και υπηκόων άλλων κρατών μελών.

⁴⁸³ Προοίμιο, Κανόνες Διαιτησίας – Πρόσθετης Διευκόλυνσης, ICSID Arbitration (Additional Facility) Rules.

Οποιαδήποτε συμφωνία, που προβλέπει διαδικασία συνδιαλλαγής ή διαιτητική διαδικασία, σύμφωνα με τους Κανόνες Πρόσθετης Διευκόλυνσης, αναφορικά με υπάρχουσες ή μελλοντικές διαφορές, απαιτεί την έγκριση του Γενικού Γραμματέα.

Η εκκίνηση της διαδικασίας πραγματοποιείται με αίτηση του εμπλεκόμενου μέρους. Μετά την υποβολή της αίτησης απαιτείται η έγκριση του Γενικού Γραμματέα, εφόσον αυτός έχει πεισθεί ότι η υποβληθείσα αίτηση πληροί τις προϋποθέσεις, που απαιτούνται και ότι τα εμπλεκόμενα μέρη έχουν συναινέσει ρητά για τη δικαιοδοσία του Κέντρου.⁴⁸⁴

II.B Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο της Στοκχόλμης (SCC)

Το Εμπορικό Επιμελητήριο της Στοκχόλμης προσφέρει υπηρεσίες διαιτησίας και συνδιαλλαγής στα συμβαλλόμενα μέρη, τα οποία επιθυμούν να επιλύσουν τις διαφορές χωρίς τη μεσολάβηση του δικαιοδοτικού μηχανισμού των δικαστηρίων. Σύμφωνα με τις αρχές του Επιμελητηρίου, υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους τα μέρη επιλέγουν να επιλύσουν τις διαφορές τους, εκτός του δικαστικού μηχανισμού. Μία από τις πιο συχνές αιτίες είναι ότι η διαδικασία είναι συντομότερη σε σχέση με τη διαδικασία του δικαστικού συστήματος. Ένας άλλος λόγος θεωρείται η μεγαλύτερη ευελιξία των εμπλεκόμενων μερών, όταν επιλέγουν εναλλακτικές μεθόδους επίλυσης διαφορών, όπως η διαιτησία.⁴⁸⁵

Το Ινστιτούτο Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης (ΙΔΕΕ) αποτελεί μέρος του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης από το 1917 και έχει αποκτήσει μεγάλη εμπειρία στην επίλυση των διαφορών σε μια περίοδο σχεδόν 100 χρόνων. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, το Ινστιτούτο έχει εξελιχθεί σε έναν από τους κύριους φορείς επίλυσης διεθνών διαφορών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Για να ενεργοποιηθεί η διαδικασία της διαιτησίας απαιτείται η υποβολή σχετικού αιτήματος από τον προσφεύγοντα, το οποίο πρέπει να περιέχει:

1. Δήλωση των ονομάτων, των διευθύνσεων, των αριθμών τηλεφώνων, φαξ και e-mail των διαδίκων και των συνηγόρων τους·
2. Περίληψη της διαφοράς,

⁴⁸⁴ Άρθρο 4, Κανόνες Διαιτησίας – Πρόσθετης Διευκόλυνσης.

⁴⁸⁵ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο, <http://sccinstitute.com/dispute-resolution>.

3. Ένα αντίγραφο ή μια περιγραφή της συμφωνίας διαιτησίας ή της ρήτρας βάσει των οποίων θα επιλυθεί η διαφορά·
4. Αναφορά σχετικά με τον αριθμό των διαιτητών και του τόπου ή της έδρας της διαιτησίας·
5. Το όνομα, τη διεύθυνση, τον αριθμό τηλεφώνου, τον αριθμό φαξ και το e-mail του διαιτητή που όρισε ο αιτών.⁴⁸⁶

Η διαδικασία της διαιτησίας αρχίζει τη στιγμή, που το Επιμελητήριο παραλάβει την αίτηση-αίτημα για διαιτησία.⁴⁸⁷ Εν συνεχεία, η Γραμματεία αποστέλλει αντίγραφο της αίτησης για διαιτησία και τα έγγραφα, που επισυνάπτονται, στον εναγόμενο. Η Γραμματεία ορίζει μία χρονική περίοδο, εντός της οποίας ο εναγόμενος υποβάλλει τις παρατηρήσεις και απαντάει στις αιτιάσεις του ενάγοντος. Η απάντηση θα πρέπει να περιλαμβάνει:

1. Αντιρρήσεις σχετικά με την ύπαρξη, την εγκυρότητα ή την εφαρμογή της συμφωνίας διαιτησίας·

2. Αποδοχή ή άρνηση του αιτήματος του ενάγοντος·

3. Αναφορά σχετικά με τον αριθμό των διαιτητών και του τόπου ή της έδρας της διαιτησίας, και

4. Το όνομα, τη διεύθυνση, τον αριθμό τηλεφώνου, τον αριθμό φαξ και το e-mail του διαιτητή, που όρισε ο εναγόμενος. Αν ο εναγόμενος επιθυμεί να καταθέσει ανταγωγή ή ανταπαίτηση συμψηφισμού, θα πρέπει να γίνει μια δήλωση, για το σκοπό αυτό, στην απάντησή του και θα πρέπει να περιλαμβάνει τη φύση της απαίτησης και μια προκαταρκτική δήλωση των αιτημάτων του. Οι λόγοι για τυχόν ανταγωγή ή αίτημα συμψηφισμού πρέπει να βασίζονται στη συμφωνία διαιτησίας. Η απάντηση του εναγομένου κοινοποιείται στον ενάγοντα, ο οποίος πρέπει να έχει τη δυνατότητα να υποβάλει τις παρατηρήσεις του. Η μη υποβολή απάντησης από τον εναγόμενο δεν εμποδίζει τη συνέχεια της διαιτητικής διαδικασίας⁴⁸⁸. Το Συμβούλιο δύναται να ζητήσει από ένα μέρος περαιτέρω διευκρινήσεις στο πλαίσιο των γραπτών υπομνημάτων του. Αν ο αιτών δεν συμμορφωθεί με το αίτημα που αναφέρεται για περαιτέρω διευκρινήσεις, τότε το Συμβούλιο του Ινστιτούτου δύναται να αποφασίσει να απορρίψει την υπόθεση. Αν ο εναγόμενος δεν συμμορφωθεί με το αίτημα των

⁴⁸⁶ Άρθρο 2 των κανόνων διαιτησίας του Ινστιτούτου Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης, (Arbitration Rules, Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce).

⁴⁸⁷ Άρθρο 4 των κανόνων διαιτησίας του Ινστιτούτου Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης.

⁴⁸⁸ Άρθρο 5 των κανόνων διαιτησίας του Ινστιτούτου Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης.

περαιτέρω διευκρινήσεων, τότε οι ανταπαιτήσεις του δύνανται να απορριφθούν. Το Συμβούλιο δύναται να ορίζει τις προθεσμίες αναφορικά με τις διαδικαστικές πράξεις των μερών. Όταν είναι απαραίτητο το διοικητικό συμβούλιο:

1. Αποφασίζει κατά πόσον το Εμπορικό Επιμελητήριο είναι προδήλως αναρμόδιο επί της διαφοράς·
2. Αποφασίζει εάν θα εδραιώσει την δικαιοδοσία στο άρθρο 11 των κανόνων διαιτησίας σχετικά με την συνεκδίκαση·
3. Λαμβάνει αποφάσεις σχετικά με τον αριθμό των διαιτητών·
4. Αποφασίζει σχετικά με οποιοδήποτε διορισμό διαιτητών·
5. Αποφασίζει για την έδρα της διαιτησίας και την προκαταβολή των δικαστικών εξόδων.

Αν η διαιτησία ξεκίνησε σχετικά με μια έννομη σχέση για την οποία η διαιτησία μεταξύ των ίδιων διαδίκων εκκρεμεί, ήδη, τότε το Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί, μετά από αίτηση ενός διαδίκου, να αποφασίσει να συνεκδικάσει τις νέες αιτιάσεις με τις εκκρεμούσες. Η απόφαση αυτή μπορεί να ληφθεί μόνο μετά από διαβούλευση με τα εμπλεκόμενα μέρη και το Διαιτητικό Δικαστήριο.⁴⁸⁹

Τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν σχετικά με τον αριθμό των διαιτητών. Σε περίπτωση που τα μέρη δεν έχουν συμφωνήσει σχετικά με τον αριθμό των διαιτητών, το Διαιτητικό Δικαστήριο θα αποτελείται από τρεις διαιτητές, εκτός εάν το Διοικητικό Συμβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα της υπόθεσης, το ποσό της διαφοράς ή άλλες συνθήκες, αποφασίζει ότι η διαφορά πρέπει να αποφασίζεται από ένα μοναδικό διαιτητή. Τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν σε μια διαφορετική διαδικασία για τον διορισμό του διαιτητικού δικαστηρίου. Στις περιπτώσεις αυτές και όταν το διαιτητικό δικαστήριο δεν έχει οριστεί από τα μέρη, εντός της συμφωνηθείσας χρονικής περιόδου ή εντός του χρονικού διαστήματος, που έχει θέσει το Διοικητικό Συμβούλιο, ο διορισμός του Διαιτητικού Δικαστηρίου γίνεται με τον ακόλουθο τρόπο. Σε περίπτωση που το Διαιτητικό Δικαστήριο πρέπει να αποτελείται από ένα μοναδικό διαιτητή, τα μέρη διαθέτουν προθεσμία 10 ημερών για να διορίσουν από κοινού τον διαιτητή. Αν τα μέρη αδυνατούν να κάνουν το διορισμό μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα, ο διαιτητής διορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο. Σε περίπτωση που το Διαιτητικό Δικαστήριο πρέπει να αποτελείται από περισσότερα από ένα μέλη-διαιτητές, κάθε μέρος διορίζει ίσο αριθμό

⁴⁸⁹ Άρθρο 11 των κανόνων διαιτησίας του Ινστιτούτου Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης.

των διαιτητών και ο πρόεδρος διορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο. Όταν ένας διάδικος παραλείπει να ορίσει διαιτητή, εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας, το Διοικητικό Συμβούλιο προβαίνει στον διορισμό. Όταν υπάρχουν πολλοί ενάγοντες ή εναγόμενοι (ενεργητική και παθητική ομοδικία) και το Διαιτητικό Δικαστήριο πρέπει να αποτελείται από περισσότερους από ένα διαιτητές, οι ενάγοντες και οι εναγόμενοι από κοινού διορίζουν ίσο αριθμό διαιτητών. Αν μια από τις αντιμαχόμενες πλευρές ή και οι δύο αδυνατούν να διορίσουν, από κοινού, τους διαιτητές, τότε το Διοικητικό Συμβούλιο διορίζει ολόκληρο το Διαιτητικό Δικαστήριο. Εάν τα μέρη έχουν διαφορετικές υπηκοότητες, ο μοναδικός διαιτητής ή ο πρόεδρος του Διαιτητικού Δικαστηρίου πρέπει να είναι διαφορετικής εθνικότητας από τα συμβαλλόμενα μέρη, εκτός εάν τα μέρη έχουν συμφωνήσει διαφορετικά ή εκτός εάν κρίνεται σκόπιμο από το Διοικητικό Συμβούλιο. Κατά το διορισμό των διαιτητών, το Διοικητικό Συμβούλιο εξετάζει τη φύση και τις περιστάσεις της διαφοράς, το εφαρμοστέο δίκαιο, την έδρα και τη γλώσσα της διαιτησίας και την ιθαγένεια των διαδίκων. Κάθε διαιτητής πρέπει να είναι αμερόληπτος και ανεξάρτητος. Πριν από το διορισμό του, ως διαιτητή, ο ενδιαφερόμενος υποχρεούται να γνωστοποιεί τις περιστάσεις, οι οποίες ενδέχεται να προκαλέσουν δικαιολογημένες αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία του ή την ανεξαρτησία του. Το πρόσωπο, που διορίζεται ως διαιτητής, υποβάλλει στη Γραμματεία υπογεγραμμένη δήλωση αμεροληψίας και ανεξαρτησίας, στην οποία αποκαλύπτει οποιεσδήποτε περιστάσεις δύνανται να προκαλέσουν δικαιολογημένες αμφιβολίες, ως προς την αμεροληψία και την ανεξαρτησία του εν λόγω προσώπου. Η Γραμματεία αποστέλλει αντίγραφο της δήλωσης της αμεροληψίας και της ανεξαρτησίας στα εμπλεκόμενα μέρη και στους άλλους διαιτητές. Επίσης, προβλέπεται άμεση ενημέρωση των διαιτητών και των εμπλεκόμενων μερών στην περίπτωση, που προκύψουν θέματα αμεροληψίας και ανεξαρτησίας κατά τη διάρκεια της διαιτητικής διαδικασίας σε σχέση με συγκεκριμένο διαιτητή. Το Διαιτητικό Δικαστήριο αποφασίζει επί της ουσίας της διαφοράς, βάσει των κανόνων δικαίου, που συμφωνήθηκαν από τα συμβαλλόμενα μέρη. Ελλείψει τέτοιας συμφωνίας, το Διαιτητικό Δικαστήριο εφαρμόζει το δίκαιο ή τους κανόνες δικαίου, που θεωρεί ότι είναι οι πλέον κατάλληλοι. Το Διαιτητικό Δικαστήριο αποφαινεται επί της διαφοράς κατά δίκαιη κρίση στην περίπτωση, που τα μέρη έχουν παράσχει ρητή εξουσιοδότηση. Ο αιτών, εντός της προθεσμίας, που καθορίζεται από το Διαιτητικό Δικαστήριο, υποβάλλει δήλωση της αξιώσεως, η οποία θα περιλαμβάνει, το συγκεκριμένο αίτημα του, τις υλικές συνθήκες τις οποίες επικαλείται ο ενάγων και

σχετικά έγγραφα στα οποία στηρίζεται η απαίτηση του ενάγοντος. Ο εναγόμενος, από την πλευρά του, εντός της προθεσμίας, που καθορίζεται από το Διαιτητικό Δικαστήριο, υποβάλει τις αντιρρήσεις του, μέσω δήλωσης, η οποία περιλαμβάνει αντιρρήσεις σχετικά με την ύπαρξη, την εγκυρότητα ή την εφαρμογή της συμφωνίας διαιτησίας, δήλωση για το αν, και σε ποιο βαθμό, παραδέχεται ή αρνείται το αίτημα του αιτούντος, τα πραγματικά περιστατικά, στα οποία βασίζεται η ανταπαίτηση του ή ενδεχομένως το αίτημα συμψηφισμού του και σχετικά έγγραφα στα οποία στηρίζονται οι αιτιάσεις του εναγομένου. Το Διαιτητικό Δικαστήριο μπορεί να διατάξει τους διαδίκους να υποβάλουν συμπληρωματικές γραπτές παρατηρήσεις.⁴⁹⁰ Όταν το Διαιτητικό Δικαστήριο αποτελείται από περισσότερους από ένα διαιτητή, η απόφαση του Διαιτητικού Δικαστηρίου λαμβάνεται από την πλειοψηφία των διαιτητών ή, ελλείψει πλειοψηφίας, από τον πρόεδρο (ενισχυμένη ψήφος προέδρου). Το Διαιτητικό Δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι ο πρόεδρος και μόνος του μπορεί να λαμβάνει διαδικαστικές αποφάσεις. Το Διαιτητικό Δικαστήριο θα πρέπει εκδώσει την απόφασή του γραπτώς, και, εκτός εάν συμφωνηθεί διαφορετικά από τα συμβαλλόμενα μέρη, πρέπει να αναφέρει τους λόγους επί των οποίων βασίστηκε η απόφασή του. Η διαιτητική απόφαση περιλαμβάνει την ημερομηνία της απόφασης και την έδρα της διαιτησίας και θα πρέπει να υπογράφεται από τους διαιτητές.⁴⁹¹

II.Γ Η Επιτροπή του Διεθνούς Εμπορίου των Ηνωμένων Εθνών (UNCITRAL)

Η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο (UNCITRAL⁴⁹²), που ιδρύθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με το ψήφισμα 2205 (XXI) της 17ης Δεκεμβρίου του 1966, διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του κανονιστικού και του θεσμικού πλαισίου, ώστε να προωθηθεί η σταδιακή εναρμόνιση και ο εκσυγχρονισμός του δικαίου των διεθνών συναλλαγών, σε μια σειρά από βασικούς τομείς του εμπορικού δικαίου.⁴⁹³ Το

⁴⁹⁰ Άρθρο 24 των κανόνων διαιτησίας του Ινστιτούτου Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης.

⁴⁹¹ Άρθρο 36 των κανόνων διαιτησίας του Ινστιτούτου Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης.

⁴⁹² *St. M. Schwebel*, *International Arbitration: Three Salient Problems*, Grotius Publications Limited, Cambridge 1987 σελ. 16.

⁴⁹³ *J. Levine*, *Current Trends in International Arbitral Practice as Reflected in the Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules*, *UNSW Law Journal* 2008, Τόμος 31, Τεύχος 1, σελ. 266, ειδικά 267.

θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνει διαδικασίες επίλυσης των διαφορών, πρακτικές σύναψης διεθνών συμβάσεων, μεταφορές, το ηλεκτρονικό εμπόριο, διεθνείς πληρωμές και διεθνείς συμβάσεις. Στην επίλυση των ανωτέρω ζητημάτων, συμμετέχουν κράτη μέλη της UNCITRAL, κράτη που δεν είναι μέλη, ενώ προσκαλούνται διακυβερνητικοί οργανισμοί και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Από την ίδρυσή της, η UNCITRAL έχει αναγνωριστεί ως το κύριο νομικό όργανο του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών στον τομέα του διεθνούς εμπορικού δικαίου.⁴⁹⁴ Οι κανόνες διαιτησίας της Επιτροπής παρέχουν ένα πλαίσιο διαδικαστικών κανόνων, βάσει των οποίων και μετά από συμφωνία των κρατών, επιλύεται συγκεκριμένη διαφορά μέσω της διαιτητικής διαδικασίας. Οι κανόνες διαιτησίας καλύπτουν όλα τα ζητήματα και όλες τις πτυχές της διαιτητικής διαδικασίας.

Το μέρος, που επιθυμεί να υποβάλλει τη διαφορά του σε διαιτησία, αποστέλλει γνωστοποίηση της διαιτησίας στο άλλο διάδικο μέρος. Η διαιτητική διαδικασία θεωρείται ότι αρχίζει από την ημέρα κοινοποίησης στο αντισυμβαλλόμενο διάδικο μέρος. Η κοινοποίηση-γνωστοποίηση της διαιτησίας θα πρέπει να περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

1. Την αίτηση υπαγωγής της διαφοράς σε διαιτησία·
2. Τα ονόματα και τα στοιχεία επικοινωνίας των μερών·
3. Την επικαλούμενη συμφωνία διαιτησίας·
4. Κάθε σύμβαση ή άλλο νομικό έγγραφο, που σχετίζεται με την υπόθεση·
5. Σύντομη περιγραφή της αξίωσης·
6. Το αντικείμενο της αίτησης·
7. Πρόταση ως προς τον αριθμό των διαιτητών, τη γλώσσα και τον τόπο της διαιτησίας, στην περίπτωση, που δεν υπάρχει συμφωνία των μερών.

Εντός 30 ημερών από την παραλαβή της γνωστοποίησης της διαιτησίας, ο εναγόμενος κοινοποιεί στον αιτούντα απάντηση αναφορικά με τα ζητήματα της διαιτησίας.⁴⁹⁵

Αν τα μέρη δεν έχουν προηγουμένως συμφωνήσει στον αριθμό των διαιτητών και αν εντός 30 ημερών, από την παραλαβή της δήλωσης της διαιτησίας, τα μέρη δεν έχουν συμφωνήσει ότι πρέπει να υπάρχει μόνο ένας διαιτητής, τότε διορίζονται τρεις

⁴⁹⁴ *UNCITRAL Secretariat - Vienna International Centre, A Guide to UNCITRAL, Basic facts about the United Nations Commission on International Trade Law, United Nations Publications, Vienna 2013* σελ. 1.

⁴⁹⁵ Άρθρα 3 και 4 UNCITRAL Arbitration Rules, Publishing and Library Section, United Nations Office, Vienna 2014.

δαιτητές.⁴⁹⁶ Το διαιτητικό δικαστήριο αποφαινεται για τη δικαιοδοσία του και την ύπαρξη ή την ισχύ της συμφωνίας διαιτησίας. Για το σκοπό αυτόν, ρήτρα διαιτησίας που περιέχεται σε σύμβαση θεωρείται αυτοτελής συμφωνία. Απόφαση του διαιτητικού δικαστηρίου ότι η σύμβαση είναι άκυρη δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη ακυρότητα της διαιτητικής ρήτρας. Μετά την υποβολή της απάντησης εκείνου κατά του οποίου στρέφεται η αίτηση προσφυγής στη διαιτησία δεν μπορεί να προβληθεί ένσταση έλλειψης δικαιοδοσίας του διαιτητικού δικαστηρίου. Ένσταση ότι το διαιτητικό δικαστήριο υπερβαίνει, τα όρια της εξουσίας του, προτείνεται αμέσως μόλις το σχετικό ζήτημα ανακύψει στη διαιτητική διαδικασία. Το διαιτητικό δικαστήριο αποφαινεται για τις ενστάσεις με προδικαστική απόφαση, είτε με την απόφαση επί της ουσίας της διαφοράς. Η διαιτητική απόφαση συντάσσεται εγγράφως και υπογράφεται από το διαιτητή ή τους διαιτητές. Όταν οι διαιτητές είναι περισσότεροι, αρκούν οι υπογραφές της πλειοψηφίας των μελών του διαιτητικού δικαστηρίου, υπό την προϋπόθεση ότι αναφέρεται στην απόφαση η αιτία της έλλειψης των άλλων υπογραφών. Η διαιτητική απόφαση δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα, ενώ είναι νομικά δεσμευτική.

II.Δ Αναγνώριση και εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων

Η σύμβαση για την αναγνώριση και την εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων (Σύμβαση της Νέας Υόρκης) υιοθετήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη στις 10 Ιουνίου 1958 και τέθηκε σε ισχύ την 7^η Ιουνίου 1959. Η ανωτέρω σύμβαση εφαρμόζεται επί της αναγνώρισεως και εκτελέσεως των διαιτητικών αποφάσεων των εκδοθεισών επί του εδάφους Κράτους, διαφόρου εκείνου στο οποίο επιζητείται η αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων και προκύπτουν από διαφορές μεταξύ φυσικών ή νομικών προσώπων. Στη διαδικασία αναγνώρισης και εκτέλεσης υπόκεινται οι διαιτητικές αποφάσεις που έχουν εκδοθεί από ad hoc ή θεσμικά διαιτητικά δικαστήρια. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος αναγνωρίζει το κύρος διαιτητικών αποφάσεων και επιτρέπει την εκτέλεσή τους σύμφωνα με τους δικονομικούς κανόνες.

Επίσης, το συμβαλλόμενο μέρος δεν θα επιβάλει, για την αναγνώριση και την

⁴⁹⁶ Άρθρο 37 παρ. 1 UNCITRAL Arbitration Rules.

εκτέλεση των αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων, αυστηρότερες προϋποθέσεις σε σχέση με την αναγνώριση και εκτέλεση των ημεδαπών διαιτητικών αποφάσεων.⁴⁹⁷

Στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ κάθε διαιτησία, στο πλαίσιο της επίλυσης επενδυτικών διαφορών, μπορεί να πραγματοποιηθεί, κατόπιν αιτήματος οποιουδήποτε διαφωνούντος μέρους, σε κράτος που είναι μέρος της σύμβασης της Νέας Υόρκης.⁴⁹⁸ Η ΣυνθΧΕ δεν αναφέρει επιπρόσθετες ρυθμίσεις σχετικά με τη σύμβαση της Νέας Υόρκης. Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι οι αιτήσεις, που υποβάλλονται θεωρείται ότι προκύπτουν από εμπορική σχέση ή συναλλαγή σύμφωνα με τους σκοπούς του άρθρου I της Σύμβασης της Νέας Υόρκης. Σκοποί του άρθρου I είναι η αναγνώριση και εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων σε διαφορές, που προκύπτουν μεταξύ φυσικών ή νομικών προσώπων. Αν και οι επενδυτικές διαφορές εξελίσσονται μεταξύ επενδυτή και συμβαλλόμενου μέρους, και όχι μεταξύ φυσικών ή νομικών προσώπων, η ανωτέρω ρύθμιση δύναται να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα των διαιτητικών αποφάσεων, μέσω της αναγνώρισής και της εκτέλεσής της στη χώρα υποδοχής της επένδυσης.

III. Επίλυση των διαφορών στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ

Η ΣυνθΧΕ περιλαμβάνει ένα σύστημα για την επίλυση των διαφορών σε θέματα που καλύπτονται από τη Συνθήκη.⁴⁹⁹ Οι διατάξεις του συστήματος επίλυσης των διαφορών θεσμοθετήθηκαν, διότι κατά τη χρονική στιγμή διαπραγμάτευσης της Συνθήκης, κάποια συμβαλλόμενα μέρη αποτελούσαν οικονομίες σε μετάβαση και ως εκ τούτου δεν είχαν αναπτύξει ένα αποτελεσματικό και επαρκές δικαστικό σύστημα. Επιπροσθέτως, είχαν τεθεί αμφιβολίες σχετικά με την αμεροληψία και την επάρκεια των δικαστικών συστημάτων των ανωτέρω συμβαλλομένων μερών.⁵⁰⁰ Η κατηγοριοποίηση του συστήματος επίλυσης διαφορών μπορεί να τυποποιηθεί βάσει της διαδικασίας, που επιλέγεται για την επίλυση της διαφοράς και βάσει του είδους της διαφοράς.

Αναφορικά με το πρώτο κριτήριο μπορούμε να διακρίνουμε:

⁴⁹⁷ Άρθρο 3 της Σύμβασης της Νέας Υόρκης.

⁴⁹⁸ Άρθρο 26 παρ. 5 στοιχ. β της ΣυνθΧΕ.

⁴⁹⁹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο, www.energycharter.org/what-we-do/dispute-settlement/overview.

⁵⁰⁰ *Energy Charter Secretariat, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, Βρυξέλλες 2002, σελ. 51.

1. Τη διαιτητική επίλυση διαφορών⁵⁰¹.
2. Την επίλυση των διαφορών βάσει του μοντέλου του ΠΟΕ.
3. Τις διπλωματικές μεθόδους.
4. Διμερείς και πολυμερείς μηχανισμούς διαβούλευσης.

Βάσει του κριτηρίου της φύσης της διαφοράς μπορούμε να διακρίνουμε:

1. Τις διαφορές που σχετίζονται με την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συνθήκης (άρθρο 27 ΣυνθΧΕ) .
2. Τις διαφορές στο πλαίσιο της προστασίας των επενδύσεων (άρθρο 26 ΣυνθΧΕ) .
3. Τις διαφορές διαμετακόμισης (άρθρο 7 παρ. 7 ΣυνθΧΕ).
4. Τις διαφορές που ανακύπτουν στο πλαίσιο του εμπορίου.
5. Τις διαφορές που ανακύπτουν στο πλαίσιο του ανταγωνισμού.
6. Τις διαφορές που ανακύπτουν στο πλαίσιο του περιβάλλοντος.

Το θεμέλιο για όλους αυτούς τους μηχανισμούς είναι η προσπάθεια φιλικής διευθέτησης της διαφοράς μεταξύ των μερών σε οποιαδήποτε διαφορά. Ωστόσο, σε περίπτωση, που αυτό δεν καταστεί δυνατό, τότε η Συνθήκη ορίζει δυνατότητες για την επίτευξη και την προώθηση της λύσης της διαφοράς. Η ανάλυση μας θα παρουσιαστεί βάσει του δευτέρου κριτηρίου, που εδράζεται στη φύση της διαφοράς.

III.A Η επίλυση των διαφορών βάσει του άρθρου 27 της ΣυνθΧΕ (μεταξύ κρατών)

Η συγκεκριμένη διαδικασία αναφέρεται στην εφαρμογή και την ερμηνεία της ΣυνθΧΕ. Σύμφωνα με τη διαδικασία αυτή, τα συμβαλλόμενα μέρη επιδιώκουν να επιλύουν τις διαφορές σχετικά με την εφαρμογή ή την ερμηνεία της Συνθήκης διά της διπλωματικής οδού. Με την έννοια της διπλωματικής οδού αναφερόμαστε σε όλες τις μεθόδους, που έχουν αναλυθεί σε προγενέστερο σημείο του κεφαλαίου. Άρα μπορεί να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της διαπραγμάτευσης, της μεσολάβησης, καθώς επίσης και όλες οι άλλες διπλωματικές μέθοδοι όπως αυτές ορίζονται στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ (όπως και οποιαδήποτε άλλη καθόσον η απαρίθμηση δεν είναι περιοριστική).⁵⁰²

⁵⁰¹ Άρθρο 26 της ΣυνθΧΕ.

⁵⁰² Άρθρο 27 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

Στην περίπτωση που δεν εξευρεθεί λύση εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος, τότε κάθε συμβαλλόμενο μέρος δύναται να παραπέμψει την υπόθεση σε διαιτητικό δικαστήριο. Για να μπορέσει να ενεργοποιηθεί η ανωτέρω δυνατότητα (διαιτητική διαδικασία) τίθενται συγκεκριμένες προϋποθέσεις:

Πρώτον, δεν θα πρέπει να υπάρχει άλλη γραπτή συμφωνία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών ή διάταξη της Συνθήκης, που να προβλέπει διαφορετικές ρυθμίσεις.

Δεύτερον, η συγκεκριμένη διαδικασία δεν θα πρέπει να αφορά θέματα ανταγωνισμού, περιβάλλοντος, επενδυτικών μέτρων σχετικών με το εμπόριο, καθώς επίσης και ζητήματα σχετικά με τις προσωρινές, για θέματα εμπορίου, διατάξεις⁵⁰³

Τρίτον, θα πρέπει η συγκεκριμένη διαδικασία να μην αφορά συμβαλλόμενα μέρη που συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο του Παραρτήματος ΙΑ. Τα συμβαλλόμενα μέρη του ανωτέρου Παραρτήματος δεν επιτρέπουν σε επενδυτή ή σε συμβαλλόμενο μέρος να υποβάλει διαφορά, που αφορά την τελευταία φράση του άρθρου 10 παρ. 1 σε διεθνή διαιτησία. Με άλλα λόγια η επίμαχη διαφορά πρέπει να μην αφορά τις οποιεσδήποτε υποχρεώσεις, που ένα συμβαλλόμενο μέρος έχει αναλάβει έναντι ενός επενδυτή ή μιας επένδυσης ενός επενδυτού οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους.⁵⁰⁴

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να τονιστεί ότι η υποχρέωση των συμβαλλομένων στην προτελευταία πρόταση του άρθρου 10 παράγραφος 1, δεν περιλαμβάνει αποφάσεις, που λαμβάνονται από διεθνείς οργανισμούς, ακόμη και όταν αυτές είναι δεσμευτικές από νομικής πλευράς ή συνθήκες, οι οποίες τέθηκαν σε ισχύ πριν από την 1η Ιανουαρίου 1970.⁵⁰⁵

Εάν, λοιπόν, ισχύουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις τότε κάθε συμβαλλόμενο μέρος δύναται, μετά από γραπτή προειδοποίηση προς το άλλο αντίδικο μέρος, να παραπέμψει το θέμα σε ad hoc διαιτητικό δικαστήριο. Η γραπτή προειδοποίηση αποτελεί το ουσιαστικό σημείο εκκίνησης της διαιτητικής διαδικασίας.

Η σύσταση του ad hoc δικαστηρίου πραγματοποιείται ως εξής: Το συμβαλλόμενο μέρος, που κινεί τη διαδικασία (το μέρος δηλαδή που έστειλε τη γραπτή προειδοποίηση) διορίζει ένα μέλος του δικαστηρίου και ενημερώνει το άλλο διάδικο συμβαλλόμενο μέρος σχετικά με το διορισμό αυτό, εντός 30 ημερών από την

⁵⁰³ Άρθρο 28 ΣυνθΧΕ

⁵⁰⁴ Άρθρο 27 παρ. 2 της ΣυνθΧΕ.

⁵⁰⁵ Τελική πράξη της διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας (ΕΕ. L 380 της 31.12.1994 σ. 3 - 23), ερμηνευτική δήλωση 17.

παραλαβή της προειδοποίησης από το άλλο συμβαλλόμενο μέρος. Εν συνεχεία και εντός 60 ημερών από την παραλαβή της γραπτής προειδοποίησης, το άλλο διάδικο συμβαλλόμενο μέρος διορίζει ένα μέλος.⁵⁰⁶

Εάν ο διορισμός δεν πραγματοποιηθεί εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας, το συμβαλλόμενο μέρος που κίνησε τη διαδικασία μπορεί, εντός 90 ημερών από την παραλαβή της αρχικής γραπτής προειδοποίησης (από το άλλο εμπλεκόμενο μέρος), να ζητήσει να πραγματοποιηθεί ο διορισμός. Στην περίπτωση αυτή ο διορισμός πραγματοποιείται από τον Γενικό Γραμματέα του Διαρκούς Δικαστηρίου Διεθνούς Διαιτησίας, εντός 30 ημερών από την παραλαβή της σχετικής αίτησης. Εάν ο γενικός γραμματέας κωλύεται να ασκήσει το εν λόγω καθήκον, οι διορισμοί γίνονται από τον πρώτο γραμματέα του Προεδρείου, και εάν ο τελευταίος κωλύεται να ασκήσει το εν λόγω καθήκον, οι διορισμοί γίνονται από τον αρχαιότερο αναπληρωτή.

Η σύνθεση του δικαστηρίου ολοκληρώνεται με ένα τρίτο μέλος, που μπορεί να μην είναι υπήκοος ή πολίτης διαδίκου - συμβαλλομένου μέρους και διορίζεται μεταξύ των διαφωνούντων συμβαλλομένων μερών. Το εν λόγω μέλος προεδρεύει του δικαστηρίου. Εάν, εντός 150 ημερών από την παραλαβή της προειδοποίησης, τα συμβαλλόμενα μέρη δεν καταλήξουν σε συμφωνία για το διορισμό ενός τρίτου μέλους, ο διορισμός αυτός διενεργείται από το Γενικό Γραμματέα του Διαρκούς Διαιτητικού Δικαστηρίου, μετά από αίτηση οποιουδήποτε εκ των συμβαλλομένων μερών, υποβαλλόμενη εντός 180 ημερών από την παραλαβή της αρχικής προειδοποίησης.⁵⁰⁷ Η σύνθεση του Διαιτητικού Δικαστηρίου απαρτίζεται από τρία άτομα.

Για τον διορισμό των διαιτητών λαμβάνονται υπόψη τα προσόντα και η εμπειρία των υποψηφίων μελών. Το δίκαιο, που εφαρμόζεται από το ad hoc δικαστήριο, αναφέρεται στους κανόνες διαιτησίας της UNCITRAL. Ωστόσο, οι κανόνες αυτοί μπορούν τροποποιηθούν από τα διάδικα μέρη ή τους διαιτητές ή και να μην εφαρμοστούν κατόπιν συμφωνίας των εμπλεκόμενων μερών.⁵⁰⁸

Σε κάθε περίπτωση το δικαστήριο εκδικάζει τη διαφορά βάσει της Συνθήκης και των εφαρμοστέων κανόνων και αρχών του διεθνούς δικαίου. Χαρακτηριστικά της

⁵⁰⁶ Άρθρο 27 παρ. 3 στοιχ. β.

⁵⁰⁷ Άρθρο 27 παρ. 3 στοιχ. γ.

⁵⁰⁸ Άρθρο 27 παρ. στοιχ. στ.

διαιτητικής απόφασης αποτελούν η δεσμευτικότητά της, που αναπτύσσεται μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, καθώς επίσης ότι δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα.⁵⁰⁹

Στο μέρος II του παραρτήματος P προβλέπεται μηχανισμός στις συγκεκριμένες διαφορές, μεταξύ των κρατών, για την περίπτωση εκείνη που το παραβιάζον κράτος δεν συμμορφώνεται με την απόφαση του Διαιτητικού Δικαστηρίου. Ειδικότερα, όταν σύμφωνα με την απόφαση του δικαστηρίου ένα μέτρο μια περιφερειακής ή τοπικής κυβέρνησης ή της αρχής ενός συμβαλλόμενου μέρους αντίκειται προς μια διάταξη της συνθήκης, το υπεύθυνο συμβαλλόμενο μέρος λαμβάνει εύλογα μέτρα, προκειμένου να εξασφαλίσει την τήρηση της Συνθήκης.⁵¹⁰ Το υπεύθυνο συμβαλλόμενο μέρος κοινοποιεί στη Γραμματεία του Οργανισμού για το Χάρτη Ενέργειας, εντός 30 ημερών, τις προθέσεις του, σχετικά με τη συμμόρφωσή του με το συγκεκριμένο μέτρο. Η γραμματεία υποβάλλει την κοινοποίηση στη Διάσκεψη του Χάρτη, ενώ εάν το υπεύθυνο συμβαλλόμενο μέρος δεν δύναται να συμμορφωθεί άμεσα, τότε μπορεί να του παρασχεθεί εύλογο χρονικό διάστημα. Το εύλογο χρονικό διάστημα καθορίζεται κατόπιν συμφωνίας των διαδίκων μερών.⁵¹¹

Εάν το υπεύθυνο συμβαλλόμενο μέρος δεν δύναται να συμμορφωθεί, τότε μπορεί να συμφωνηθεί ένα ποσό αποζημίωσης με το αντίδικο κράτος, προκειμένου να επιλυθεί αποτελεσματικά η διαφορά.

Εάν δεν υπάρξει συμφωνία για ικανοποιητική αποζημίωση εντός 20 ημερών το ζημιωθέν συμβαλλόμενο μέρος δύναται με άδεια της Διάσκεψης να αναστείλει τις υποχρεώσεις του προς το υπεύθυνο συμβαλλόμενο μέρος έως ότου τα μέρη καταλήξουν σε συμφωνία για την επίλυση της διαφοράς ή το μέτρο, που δεν συμβιβάζεται με τη Συνθήκη, καταστή σύμφωνο με αυτή. Όταν το ζημιωθέν μέρος εξετάζει ποιες υποχρεώσεις θα αναστείλει, ακολουθεί συγκεκριμένες αρχές και διαδικασίες. Ειδικότερα, το ζημιωθέν συμβαλλόμενο μέρος πρέπει να αναστείλει υποχρεώσεις, που αφορούν το ίδιο μέρος της Συνθήκης, που αφορά την παραβίαση. Εάν το κράτος θεωρήσει ότι δεν είναι εφικτό να αναστείλει υποχρεώσεις από το ίδιο μέρος της Συνθήκης, μπορεί να επιδιώξει να αναστείλει υποχρεώσεις, που αφορούν άλλα μέρη της συνθήκης.⁵¹²

⁵⁰⁹ Άρθρο 27 παρ. στοιχ. η.

⁵¹⁰ Παράρτημα P: Special Sub-National Dispute Procedure, (in accordance with Article 27(3)(i)) Μέρος II παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

⁵¹¹ Όπ. παρ. Παράρτημα P, παρ. 2.

⁵¹² Όπ. παρ. Παράρτημα P, Μέρος II παρ. 3-5.

Κατόπιν του γραπτού αιτήματος του υπεύθυνου συμβαλλόμενου μέρους στο ζημιωθέν συμβαλλόμενο μέρος και στον Πρόεδρο του Δικαστηρίου, που εξέδωσε την απόφαση, το δικαστήριο αποφασίζει εάν οι υποχρεώσεις που ανέστειλε το συμβαλλόμενο μέρος είναι υπέρμετρες και αν ναι σε ποιο βαθμό. Εάν το Δικαστήριο δεν δύναται να ανασυσταθεί αποφαινόμενος ένας ή περισσότεροι διαιτητές που διορίζονται από το Γενικό Γραμματέα. Οι αποφάσεις αυτές εκδίδονται εντός χρονικού διαστήματος 60 ημερών. Τέλος, κατά την αναστολή οποιονδήποτε υποχρεώσεων, το ζημιωθέν συμβαλλόμενο μέρος μεριμνά, ώστε να μην θιγούν δικαιώματα, που προκύπτουν από τη ΣυνθΧΕ, οποιουδήποτε άλλου συμβαλλόμενου μέρους.

Τα έξοδα του δικαστηρίου, περιλαμβανομένης και της αμοιβής των μελών του, βαρύνουν κατ' ισομοιρία τα διάδικα συμβαλλόμενα μέρη. Εντούτοις, το δικαστήριο είναι ελεύθερο να διατάξει ότι ένα από τα διάδικα - συμβαλλόμενα μέρη θα καταβάλει μεγαλύτερο τμήμα των εξόδων. Το Δικαστήριο εδρεύει στη Χάγη και χρησιμοποιεί τα κτίρια και τις εγκαταστάσεις του Διαρκούς Διαιτητικού Δικαστηρίου, ωστόσο τα διαφωνούντα κράτη δύνανται να αποφασίσουν διαφορετικά σχετικά με τον τόπο της διαιτησίας.

III.B Επίλυση διαφορών επενδυτή και συμβαλλομένων μερών

Στο πλαίσιο της επίλυσης επενδυτικών διαφορών,⁵¹³ η ΣυνθΧΕ παρέχει ένα σύστημα που επιτρέπει στον επενδυτή να προσφύγει κατά του κράτους, στο οποίο έχει επενδύσει στην περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεων, που σχετίζονται με τις επενδύσεις.

Σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 1 και 2, διαφορές μεταξύ ενός συμβαλλομένου μέρους και επενδυτού άλλου συμβαλλομένου μέρους, όσον αφορά μια επένδυση του τελευταίου στην επικράτεια του πρώτου (οι οποίες αφορούν μια αθέτηση υποχρέωσης του πρώτου, βάσει των διατάξεων περί προστασίας και προώθησης των επενδύσεων), επιλύονται, εάν είναι δυνατόν, φιλικά. Εάν οι διαφορές αυτές δεν μπορέσουν να επιλυθούν με φιλικό διακανονισμό, εντός χρονικής περιόδου τριών μηνών από την ημερομηνία, κατά την οποία, ένα από τα διαφωνούντα μέρη ζήτησε φιλική

⁵¹³ *Th. Walde*, Energy Charter Treaty-based Investment Arbitration - Controversial Issues, *The Journal of World Investment & Trade* 2004, Τεύχος 5, σελ. 380.

διευθέτηση, ο επενδυτής δύναται να επιλέξει την παραπομπή της διαφοράς για επίλυση:

1) Στα δικαστήρια ή στα διοικητικά δικαστήρια του διαφωνούντος συμβαλλομένου μέρους·

2) Σύμφωνα με κάθε εφαρμοστέα, προηγουμένως συμφωνηθείσα διαδικασία επίλυσης διαφορών· ή

3) Ο επενδυτής δηλώνει, επίσης, εγγράφως ότι συναινεί να υποβληθεί η διαφορά:

α. (i) Στο Διεθνές Κέντρο για το Διακανονισμό των Επενδυτικών Διαφορών (ICSID), εφόσον το συμβαλλόμενο μέρος του επενδυτού και το διαφωνούν συμβαλλόμενο μέρος έχουν αμφότερα προσχωρήσει στη σύμβαση ICSID· ή

α (ii) Στο Διεθνές Κέντρο για το Διακανονισμό των Επενδυτικών Διαφορών κατ' εφαρμογή των κανόνων που διέπουν την πρόσθετη διευκόλυνση για τη διεκπεραίωση προσφυγών από τη γραμματεία του Κέντρου («κανόνες πρόσθετης διευκόλυνσης»), εφόσον το συμβαλλόμενο μέρος του επενδυτού ή το διαφωνούν συμβαλλόμενο μέρος, όχι όμως αμφότερα, έχει προσχωρήσει στη σύμβαση ICSID·

β) Σε ένα μοναδικό διαιτητή ή ad hoc διαιτητικό δικαστήριο, που συνιστάται σύμφωνα με τους κανόνες περί διαιτησίας της επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για το διεθνές εμπορικό δίκαιο (UNCITRAL)· ή

γ) Σε διαιτησία ενώπιον του Ινστιτούτου Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι πρώτο στάδιο επίλυσης της συγκεκριμένης διαφοράς αποτελεί ο φιλικός διακανονισμός. Η συγκεκριμένη ρύθμιση διατυπώνεται και σε άλλες διμερείς συμφωνίες προστασίας των επενδύσεων. Αρχικά, θα πρέπει να εξεταστεί εάν η διαδικασία του φιλικού διακανονισμού είναι υποχρεωτική, εάν δηλαδή τα μέρη δύναται να την παρακάμψουν και να προσφύγουν κατευθείαν στις διαιτητικές επιλογές επίλυσης των διαφορών. Με άλλα λόγια, το ζήτημα είναι εάν μπορεί ο επενδυτής, πριν λήξει η προθεσμία των τριών μηνών, να προσφύγει στις ανωτέρω επιλογές. Ερμηνεύοντας γραμματικά τη ρύθμιση περί φιλικού διακανονισμού, προκύπτει ότι η διενέργειά του είναι απαραίτητη, με την έννοια ότι αποτελεί δικονομικό εμπόδιο. Δεν προκύπτει ασάφεια ως προς το ανωτέρω συμπέρασμα, καθόσον η διάταξη ορίζει ότι εάν δεν επιτευχθεί ο φιλικός διακανονισμός, τότε ο επενδυτής δύναται να προσφύγει στους συγκεκριμένους τρόπους επίλυσης των διαφορών. Επίσης, σκοπός της ΣυνθΧΕ είναι η

μακροπρόθεσμη συνεργασία στον ενεργειακό τομέα, η οποία εδράζεται σε συμπληρωματικά και αμοιβαία οφέλη, σε σχέση με το αντικείμενο και τις αρχές του Χάρτη. Ο σκοπός αυτός διευκολύνεται από την φιλική επίλυση των διαφορών. Το αίτημα για φιλικό διακανονισμό διασφαλίζει ότι το συμβαλλόμενο μέρος ενημερώνεται για τη διαφορά, πριν την έναρξη της διαιτητικής διαδικασίας και έχει τη δυνατότητα να ερευνήσει και να λάβει μέτρα για να επιλύσει τη διαφορά. Το άρθρο 26 παρ. 2 δεν αναφέρεται σε θεμελιώδη δικαιώματα, αλλά αποτελεί σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας επίλυσης των διαφορών και απόδειξη της συνεργασίας στον ενεργειακό τομέα.⁵¹⁴ Το ανωτέρω συμπέρασμα, προκύπτει, με σαφήνεια και από την τρίτη επιλογή επίλυσης διαφορών (διεθνή διαιτησία), σύμφωνα με την οποία κάθε συμβαλλόμενο μέρος συναινεί ανεπιφύλακτα στην παραπομπή μιας διαφοράς σε διεθνή διαιτησία ή συνδιαλλαγή.⁵¹⁵ Η συναίνεση αυτή δεν παρέχεται, παρά μόνο στην περίπτωση που η διαφορά δεν έχει επιλυθεί με φιλικό διακανονισμό. Ερμηνεύοντας, ωστόσο, το γράμμα της διάταξης διαπιστώνουμε ότι η διαφορά θα πρέπει να μην μπορεί να επιλυθεί με φιλικό διακανονισμό. Με άλλα λόγια, τι μπορούμε να υποθέσουμε στην περίπτωση που καθίσταται αδύνατο ή είναι σαφές, πριν την παρέλευση των τριών μηνών, ότι η διαφορά δεν μπορεί να επιλυθεί με φιλικό διακανονισμό; Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι μπορεί το μέρος να προσφύγει στους τρόπους επίλυσης διαφορών πριν την παρέλευση των τριών μηνών. Σκοπός του φιλικού διακανονισμού αποτελεί η εξεύρεση συμβιβαστικής λύσης και όχι η τήρηση χρονικών προθεσμιών. Στόχευση της ΣυνθΧΕ αποτελεί η αποτελεσματική επίλυση διαφορών βάσει των διατάξεων της Συνθήκης και όχι η αυστηρή τήρηση προθεσμιών, που με βεβαιότητα θα εκπνεύσουν. Στο συμπέρασμα αυτό μπορούμε να οδηγηθούμε διότι ο επενδυτής μπορεί στους τρεις μήνες να αντιμετωπίζει ζημίες λόγω της παραβίασης των διατάξεων της ΣυνθΧΕ. Εάν το κράτος δηλώσει ρητά τη διαφωνία του και απέχει από τη διαδικασία του φιλικού διακανονισμού, δεν αντιλαμβανόμαστε το λόγο της υποχρεωτικής παρέλευσης των τριών μηνών. Το επιχείρημά μας αυτό μπορεί να στηριχτεί και στις διατάξεις της Συνθήκης της Βιέννης για το δίκαιο των διεθνών συνθηκών. Ως γενικός κανόνας στη Συνθήκη της Βιέννης⁵¹⁶ ορίζεται ότι κάθε συμφωνία θα πρέπει να ερμηνεύεται με

⁵¹⁴ Ινστιτούτο Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης, Διαιτητική απόφαση της 26.03.2008, Υπόθεση Νο 80/2005, *Limited Liability Company AMTO/Ουκρανίας*, παρ. 50.

⁵¹⁵ Άρθρο 26 παρ. 3^α της ΣυνθΧΕ.

⁵¹⁶ Άρθρα 31 και 32 της Συνθήκης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (1969).

βάση την καλή πίστη σύμφωνα με τη συνήθη έννοια των όρων, μέσα στο γενικό τους πλαίσιο και υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού της Συνθήκης.

Το δεύτερο στάδιο αναφέρεται στη διαιτητική επίλυση της διαφοράς. Η επίλυση των συγκεκριμένων διαφορών, σύμφωνα με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ, περιλαμβάνει πέντε προϋποθέσεις (Προϋποθέσεις δικαιοδοσίας και αρμοδιότητας του Διαιτητικού Δικαστηρίου) που πρέπει να πληρούνται σωρευτικά, προκειμένου το διαιτητικό δικαστήριο να αποφανθεί:

1. Η πρώτη προϋπόθεση ορίζει ότι η διαφορά μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών θα πρέπει να αφορά παραβιάσεις του μέρους ΙΙΙ της ΣυνθΧΕ, που αναφέρονται στην προστασία του επενδυτή και της επένδυσής του. Εκείνο που απαιτείται αναφορικά με τη συγκεκριμένη προϋπόθεση είναι ο προσφεύγων επενδυτής να επικαλείται όχι μόνο την παραβίαση των σχετικών διατάξεων της ΣυνθΧΕ, αλλά και γεγονότα, που αν αποδειχθούν κατά την ουσιαστική εκδίκαση της υπόθεσης θα συνιστούν παραβίαση των διατάξεων περί επενδύσεων.⁵¹⁷ Εκείνο που εξετάζει το Διαιτητικό Δικαστήριο στο στάδιο της δικαιοδοσίας είναι εάν τα επικαλούμενα γεγονότα, έστω και εάν θεωρηθούν αληθινά συνιστούν παραβίαση των διατάξεων της ΣυνθΧΕ.⁵¹⁸ Ακόμη και στην περίπτωση, που ο προσφεύγων επικαλεστεί μια διάταξη που δεν εντάσσεται στο μέρος ΙΙΙ, το Διαιτητικό Δικαστήριο εκδικάζει την υπόθεση, εφόσον, ο προσφεύγων έχει επικαλεστεί σχετικές διατάξεις για την προστασία της επένδυσής⁵¹⁹.

2. Η δεύτερη προϋπόθεση είναι ότι η διαφορά θα πρέπει να αφορά επένδυση (η έννοια της επένδυσης αναλύεται στο προηγούμενο κεφάλαιο) ·

3. Η τρίτη προϋπόθεση είναι ότι η επίμαχη επένδυση θα πρέπει να πραγματοποιείται σε συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ·

4. Η τέταρτη προϋπόθεση είναι ότι η επένδυση θα πρέπει να πραγματοποιείται από επενδυτή ενός συμβαλλόμενου μέρους. Η έννοια του επενδυτή έχει αναλυθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, ωστόσο χρήσιμο είναι να αναφερθούν σχετικά νομολογιακά παραδείγματα. Στην υπόθεση *Nykomb Synergetics Technology Holding AB*, οι

⁵¹⁷ *T. Roe, M. Happold, Settlement of Investment disputes under the Energy Charter Treaty*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, σελ. 45.

⁵¹⁸ ICSID, Διαιτητική απόφαση της 06.07.2007 (Decision on Jurisdiction), Υπόθεση No ARB/05/18, Ioannis Kardasopoulos/Georgia, παρ. 103.

⁵¹⁹ Ινστιτούτο Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης, Διαιτητική απόφαση της 16.12.2003, Υπόθεση 118/2001, *Nykomb Synergetics Technology Holding AB/The Republic of Latvia*, παρ. 2.3 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε διαφορά σχετικά με τιμή πώλησης ενέργειας, βάσει συμβάσεως, που είχε τεθεί σε ισχύ μεταξύ της θυγατρικής του επενδυτή και της κρατικής εταιρίας για τη δημιουργία εργοστασίου συμπαραγωγής ενέργειας στη Λετονία).

εμπλεκόμενες χώρες ήταν η Σουηδία και η Λετονία, που ήταν συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ. Το Διαιτητικό Δικαστήριο δέχτηκε ότι η εταιρία Nycomb, που είχε την έδρα της στη Σουηδία είχε αποκτήσει μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας Windau,⁵²⁰ η οποία είχε ιδρυθεί σύμφωνα με το δίκαιο της Λετονίας. Η απόκτηση μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας Windau από την εταιρία Nykomb, οδήγησε το Διαιτητικό Δικαστήριο να θεωρήσει την εταιρία Nycomb, ως επενδυτή, σύμφωνα με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Επίσης, θα πρέπει να τονιστεί ότι ο επενδυτής θα πρέπει να αποδείξει, ενώπιον του Διαιτητικού Δικαστηρίου, την συγκεκριμένη ιδιότητα του, π.χ. με την κατάθεση συγκεκριμένων πιστοποιητικών απόκτησης μετοχικού κεφαλαίου. Σε αντίθετη περίπτωση η παράλειψη από την πλευρά του επενδυτή δύναται να αποτελέσει κακόπιστη συμπεριφορά και να εγείρει θέματα αποζημίωσης, λόγω των εξόδων και της βλάβης, που υπέστη το αντίδικο μέρος.⁵²¹

5. Η πέμπτη προϋπόθεση αναφέρεται στους χρονικούς περιορισμούς των ισχυρισμών σχετικά με την παραβίαση των επενδυτικών διατάξεων της ΣυνθΧΕ. Ειδικότερα, η Συνθήκη τίθεται σε ισχύ την ενενηκοστή ημέρα από την ημερομηνία κατάθεσης της τριακοστής πράξης κύρωσης, αποδοχής ή έγκρισής της ή προσχώρησης σε αυτή, ενός κράτους ή οργανισμού περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης, που ήταν υπογράφων μέρος του Χάρτη στις 16 Ιουνίου 1995. Ενώ για κάθε κράτος ή οργανισμό περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης που κυρώνει, αποδέχεται ή εγκρίνει την ΣυνθΧΕ ή προσχωρεί σε αυτή μετά την κατάθεση της τριακοστής πράξης κύρωσης, αποδοχής ή έγκρισής, η συνθήκη τίθεται σε ισχύ την ενενηκοστή ημέρα από την ημερομηνία κατάθεσης. Ο δε όρος «επένδυση» καλύπτει όλες τις επενδύσεις, είτε τις ήδη υπάρχουσες είτε εκείνες που έχουν διενεργηθεί μετά την τελευταία από τις ημερομηνίες έναρξης ισχύος της ΣυνθΧΕ για το συμβαλλόμενο μέρος του επενδυτή, που πραγματοποιεί την επένδυση και για το συμβαλλόμενο μέρος στην επικράτεια του οποίου διενεργείται η επένδυση.

⁵²⁰ Όπ. παρ. Υπόθεση 118/2001, *Nykomb Synergetics Technology Holding AB/The Republic of Latvia*, παρ. 2.1.

⁵²¹ ICSID, Διαιτητική απόφαση της 13.09.2009, Υπόθεση ARB (AF)/07/2, *Europe Cement Investment and Trade S.A./Republic of Turkey* παρ. 139 - 155· ICSID (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την κατάσχεση δύο Τουρκικών εταιριών, της Cukarona Elektrik Anonim Sirketi και της Kerez Elektrik Turk Anonim Sirketi, στις οποίες ο αιτών τη διαιτησία είχε μετοχές, καθώς επίσης και την ακύρωση συμβάσεων παραχώρησης παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ των εταιριών αυτών και της Τουρκικής κυβέρνησης), Διαιτητική απόφαση της 17.09.2009, Υπόθεση ARB(AF)/06/02, *Cementownia NOWA HUTA S.A./Republic of Turkey*, παρ. 143 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την υποτιθέμενη απαλλοτρίωση του Ταμείου Ασφάλισης Καταθέσεων, περιουσιακών στοιχείων που ανήκαν στην οικογένεια Uzan, στο πλαίσιο της υπόθεσης απάτης της Τουρκίας εναντίον της συγκεκριμένης οικογένειας).

Πέρα όμως από τις προϋποθέσεις δικαιοδοσίας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, στο πλαίσιο της επίλυσης των επενδυτικών διαφορών, δεν προκύπτει υποχρέωση του μέρους να εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα. Με άλλα λόγια ο επενδυτής μπορεί να προσφύγει άμεσα στις δικαιοδοτικές διαδικασίες επίλυσης επενδυτικών διαφορών.⁵²²

Η επιλογή ενός από τους τρεις τρόπους επίλυσης διαφορών ανήκει αποκλειστικά στο προσφεύγον μέρος. Το ζήτημα, που εγείρεται στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι η δυνατότητα του προσφεύγοντος να προσφύγει σε δεύτερη δικαιοδοτική διαδικασία μετά τη λήξη της πρώτης ή η δυνατότητά του να προσφύγει ταυτοχρόνως σε δύο παράλληλες διαδικασίες. Ο περιορισμός που προκύπτει από τις ρυθμίσεις της ΣυνθΧΕ είναι ότι τα συμβαλλόμενα μέρη, που αναφέρονται στο παράρτημα ID δεν συναινούν ανεπιφύλακτα για την παραπομπή της εν λόγω διαφοράς, όταν ο επενδυτής έχει, προηγουμένως, παραπέμψει τη διαφορά βάσει της παραγράφου 2 στοιχείο α) ή β).⁵²³

Πριν αναφερθούμε, ωστόσο, στα συμβαλλόμενα μέρη του Παραρτήματος ID, θα πρέπει να προσεγγίσουμε το περιεχόμενο της συγκεκριμένης ρήτρας. Εκείνο που πρέπει, αρχικά, να τονιστεί είναι ότι όλα τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ έχουν αποδεχθεί ανεπιφύλακτα τη προσφυγή στη διαιτητική διαδικασία. Αυτή η ανεπιφύλακτη αποδοχή συνιστά συμφωνία διαιτησίας. Επιπροσθέτως οι χώρες που δεν συμπεριλαμβάνονται στο Παράρτημα ID έχουν ανεπιφύλακτα αποδεχθεί τη διαδικασία διαιτησίας ακόμη και στην περίπτωση που η διαφορά έχει υποβληθεί στα εθνικά δικαστήρια ή σε άλλη διαιτητική διαδικασία.⁵²⁴

Στην Υπόθεση Plama Consortium Limited/Republic of Bulgaria, το Διαιτητικό Δικαστήριο αναφέρθηκε στο ζήτημα ύπαρξης διαιτητικής συμφωνίας, η οποία προκύπτει από την ισχύ ΣυνθΧΕ και της Σύμβασης ICSID. Σύμφωνα με την κρίση του, το άρθρο 26 παρ. 3 στοιχ. α της ΣυνθΧΕ ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν δηλώσει την ανεπιφύλακτη συναίνεσή τους σε διαιτητικές διαδικασίες μεταξύ κράτους και επενδυτή. Επίσης, το άρθρο 46 της ΣυνθΧΕ επιβάλλει την αρχή της μη διατύπωσης επιφυλάξεων. Το άρθρο 25 παρ. 1 της Σύμβασης ICSID ορίζει, επιπροσθέτως, ότι από τη στιγμή που τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν συναινέσει σε

⁵²² Οπ. παρ. Υπόθεση 118/2001, *Nykomb Synergetics Technology Holding AB/The Republic of Latvia*, παρ. 2 4(b).

⁵²³ Άρθρο 26 παρ. 3 στοιχείο β της ΣυνθΧΕ.

⁵²⁴ Ινστιτούτο Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης, Διαιτητική απόφαση της 29.03.2005, Υπόθεση 126/2003, *Petrobart Ltd./(Gibraltar)/Kyrgyzstan*, Μέρος 2 Β, σελ. 55.

διαιτητικές διαδικασίες, κανένα μέρος δεν δύναται μονομερώς να αποσύρει τη συναίνεσή του. Τέλος, το Διαιτητικό Δικαστήριο αναφέρθηκε και στην προσωρινή εφαρμογή της ΣυνθΧΕ (άρθρο 45) και τόνισε ότι το εν λόγω άρθρο επιτρέπει την εφαρμογή της ΣυνθΧΕ σε ένα συμβαλλόμενο μέρος, που έχει υπογράψει τη Συνθήκη και μέχρι τη θέση της σε ισχύ, εφόσον το εν λόγω μέρος δεν έχει υποβάλει δήλωση εξαίρεσης προσωρινής εφαρμογής.⁵²⁵

Το πρόβλημα, που τίθεται, είναι με ποιον τρόπο θα οριστεί η έννοια της διαφοράς ή η έννοια του αντικείμενου της διαφοράς⁵²⁶. Εάν λοιπόν ο επενδυτής έχει προσφύγει σε διαιτητική διαδικασία στο πλαίσιο διμερούς συνθήκης αναφορικά με τις επενδύσεις και επικαλείται παραβιάσεις του μέρους ΙΙΙ της ΣυνθΧΕ, τότε δεν δύναται να ενεργοποιήσει διαιτητική διαδικασία έναντι του ίδιου κράτους και αναφορικά με το ίδιο αντικείμενο διαφοράς (εφόσον συμπεριλαμβάνεται στο ανωτέρω παράρτημα). Πώς όμως ορίζεται το αντικείμενο διαφοράς αποτελεί εριζόμενο ζήτημα και πρέπει να κρίνεται, στο πλαίσιο της κάθε συγκεκριμένης επίδικης περίπτωσης. Είναι γεγονός ότι όλες οι αποφάσεις, στο πλαίσιο των εθνικών δικαστηρίων ή στο πλαίσιο συμφωνηθέντων τρόπων επίλυσης διαφοράς αναφέρουν το νομικό πλαίσιο της επικαλούμενης, από το προσφεύγον μέρος, παραβίασης. Εάν για παράδειγμα ο επενδυτής προσφύγει σε διαδικασία επίλυσης διαφορών αξιώνοντας την εφαρμογή νομικού πλαισίου, που σχετίζεται με τις επενδυτικές διατάξεις της ΣυνθΧΕ αλλά διαφέρει από τις επικαλούμενες παραβάσεις, στο πλαίσιο του ανωτέρω παραδείγματος (που επικαλέστηκε βάσει του διμερούς τρόπου επίλυσης) ποιο είναι το κριτήριο ή τα κριτήρια, που θα μας βοηθήσουν να εφαρμόσουμε την προαναφερθείσα ρήτρα.

Η πρώτη παρατήρηση, που πρέπει να γίνει, είναι εάν απαιτείται οι διαφορές να είναι ταυτόσημες, προκειμένου να αποκλειστεί η δεύτερη, χρονικά, διαδικασία επίλυσης των διαφορών. Θα πρέπει στην περίπτωση αυτή να διερευνηθεί εάν οι

⁵²⁵ ICSID, Διαιτητική απόφαση της 08.02.2005, Υπόθεση ARB/03/24 (Decision on Jurisdiction), *Plama Consortium Limited/Republic of Bulgaria*, Υπόθεση ARB/03/24, παρ. 138 – 141 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την υποτιθέμενη ζημία σε διυλιστήριο του επενδυτή από τις εθνικές νομοθετικές και δικαστικές αρχές της Βουλγαρίας)· Ινστιτούτο Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Στοκχόλμης, Διαιτητική απόφαση της 26.03.2008, Υπόθεση No 80/2005, *Limited Liability Company AMTO/Ukraine*, παρ. 45.

⁵²⁶ ICSID Διαιτητική απόφαση της 02.09.2011, Υπόθεση No ARB/06/08, *Libanaco Holdings Co Limited/Republic of Turkey*, παρ. 546-548 (Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την κατάσχεση δύο Τουρκικών εταιριών, της Cukarona Elektrik Anonim Sirketi και της Kepez Elektrik Turk Anonim Sirketi, στις οποίες ο αιτών τη διαιτησία είχε μετοχές, καθώς επίσης και την ακύρωση συμβάσεων παραχώρησης παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ των εταιριών αυτών και της Τουρκικής κυβέρνησης).

νομικές βάσεις, που επικαλείται το προσφεύγον μέρος σε ένα εθνικό δικαστήριο του διαφωνούντος κράτους είναι ίδιες με τις νομικές βάσεις, που επικαλείται κατά τη δεύτερη αυτή διαδικασία. Στην καταφατική περίπτωση θα πρόκειται για ταυτόσημη διαφορά και θα ενεργοποιείται η αναφερθείσα ρήτρα περί απαγόρευσης προσφυγής σε δεύτερη δικαιοδοτική διαδικασία.

Επίσης, προβληματισμό προκαλεί η περίπτωση που ο επενδυτής προσφεύγει στα εθνικά δικαστήρια ενός συμβαλλόμενου μέρους, που έχει επικυρώσει σύμφωνα με τις συνταγματικές του διατάξεις τη ΣυνθΧΕ. Στην περίπτωση αυτή, η παραβίαση που θα προκύψει θα αναφέρεται στο εθνικό δίκαιο του κράτους αλλά ουσιαστικά θα αφορά την παραβίαση των διατάξεων της ΣυνθΧΕ. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι πρόκειται για ταυτόσημη διαφορά, εάν έχει ενσωματωθεί η ΣυνθΧΕ με αποτελεσματικό τρόπο στο σύνολό της. Η αποτελεσματικότητα της ενσωμάτωσης αναφέρεται στη δυνατότητα του επενδυτή να αντλήσει δικαιώματα, από τις σχετικές διατάξεις της ΣυνθΧΕ, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου.

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος εξασφαλίζει ότι η εσωτερική του νομοθεσία προβλέπει αποτελεσματικά μέσα για την προβολή απαιτήσεων και την επιβολή των δικαιωμάτων όσον αφορά τις επενδύσεις, τις συμφωνίες επενδύσεων και τις άδειες πραγματοποίησης επενδύσεων. Τέτοιου είδους συμφωνίες αναφέρονται σε διαδικασίες του διεθνούς δικαίου για δίκαιη και μη διακριτική μεταχείριση των επενδυτών. Πολλά συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ έχουν επικυρώσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το πρώτο πρωτόκολλο για την προστασία της ιδιοκτησίας και παρέχουν τη δυνατότητα στους ιδιώτες να χρησιμοποιήσουν τις διατάξεις της ΕΣΔΑ ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων. Αν ένας επενδυτής προσφύγει στα εθνικά δικαστήρια με νομική βάση τα δικαιώματα που προκύπτουν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τα οποία αποτελούν και παραβίαση του μέρους III της ΣυνθΧΕ, θεωρούμε ότι δύναται να ενεργοποιηθεί η αναφερθείσα ρήτρα, με την έννοια ότι αναφερόμαστε στο ίδιο αντικείμενο διαφοράς (και προσβάλλεται η ίδια πράξη) αλλά όχι σε ταυτόσημο⁵²⁷. Το σημαντικό στοιχείο, που μας ενδιαφέρει, είναι η πραγματική και ουσιαστική αιτίαση του προσφεύγοντος και οι νομικές βάσεις στις οποίες εδράζεται.

Αναφορικά με την ανωτέρω δήλωση και για λόγους διαφάνειας, κάθε συμβαλλόμενο μέρος, που αναφέρεται στο παράρτημα ID, προβαίνει σε γραπτή

⁵²⁷ T. Roe, M. Happold, *Settlement of Investment Disputes under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. 2011, σελ. 147-148.

δήλωση στη Γραμματεία όσον αφορά τις σχετικές πολιτικές, πρακτικές και όρους του, όχι αργότερα από την ημερομηνία κατάθεσης της πράξης κύρωσης, αποδοχής ή έγκρισής, ή προσχώρησής του.

Σημαντικό ζήτημα, στο συγκεκριμένο τρόπο επίλυσης διαφορών, αποτελεί και το εφαρμοστέο δίκαιο στις διαιτητικές διαδικασίες που προβλέπονται. Το πρώτο σημείο που πρέπει να διευκρινιστεί είναι η ορολογία που χρησιμοποιείται. Σύμφωνα με το άρθρο 26 ΣυνθΧΕ, το Διαιτητικό Δικαστήριο καλείται να αποφασίσει σύμφωνα με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ και τους κανόνες και τις αρχές του διεθνούς δικαίου. Η έννοια των κανόνων και των αρχών του Διεθνούς Δικαίου θα πρέπει να προσδιοριστεί στο πλαίσιο του άρθρου 38 παρ. 1 του Καταστατικού του ΔΔΔ, που αναφέρεται στις πηγές του Διεθνούς Δικαίου (Συνθήκες, διεθνές έθιμο, αρχές του Διεθνούς Δικαίου, δικαστικές αποφάσεις και πορίσματα εγκρίτων διεθνολόγων). Όλες οι ανωτέρω πηγές μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο των διαιτητικών διαδικασιών της ΣυνθΧΕ.⁵²⁸

Επόμενο κρίσιμο ζήτημα είναι αν η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου βάσει του άρθρου 26 αποκλείει αποτελεσματικά την εφαρμογή του εθνικού δικαίου του κράτους υποδοχής. Θεωρώντας ότι η εθνική νομοθεσία είναι το πιο ισχυρό όπλο του κράτους υποδοχής, ο αποκλεισμός της δύναται να συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη προστασία της επένδυσης.

Ωστόσο, η προσφυγή στο εθνικό δίκαιο φαίνεται να είναι αναγκαία για την αξιολόγηση της εφαρμογής της Συνθήκης και ειδικότερα των εννοιών του επενδυτή και της επένδυσης. Για παράδειγμα, το άρθρο 10 της Συνθήκης, υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να ενθαρρύνουν και να δημιουργήσουν σταθερές, δίκαιες, ευνοϊκές και διαφανείς συνθήκες για τους επενδυτές των άλλων συμβαλλομένων μερών. Οι όροι αυτοί περιλαμβάνουν την υποχρέωση να παρέχεται στους επενδυτές των άλλων συμβαλλομένων μερών, δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση. Το άρθρο 13 της Συνθήκης απαγορεύει την εθνικοποίηση, απαλλοτρίωση ή μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος. Επίσης, για τον προσδιορισμό της έννοιας του επενδυτή χρησιμοποιείται η έννοια της ιθαγένειας του φυσικού προσώπου και της έδρας του νομικού προσώπου.⁵²⁹

⁵²⁸ E. EGE, The Unclear Role Yet Inevitable Application of Domestic Law under Energy Charter Treaty, *Arbitration International Law Business Journal* 2012, σελ. 173, ειδικά 177

⁵²⁹ Άρθρο 1 παρ. 7 της ΣυνθΧΕ

Στην υπόθεση *Petrobart Limited v. The Kyrgyz Republic*, το Διαιτητικό Δικαστήριο έπρεπε να εκτιμήσει το εθνικό δίκαιο για να διαπιστώσει την παρέμβαση των πολιτικών αρχών και τη νομιμότητα της διαδικασίας πτώχευσης. Η εφαρμογή του εθνικού δικαίου ήταν απαραίτητη για τη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών, που καταδεικνύουν την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της παραβάσεως της ΣυνθΧΕ και της απώλειας, που υπέστη ο επενδυτής. Το Διαιτητικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το εθνικό δίκαιο χρησιμοποιείται ως αποδεικτικό γεγονός, που συμβάλλει στην επίλυση της διαφοράς.

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι το Διαιτητικό Δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να χρησιμοποιήσει το εθνικό δίκαιο, χωρίς να το θεωρεί εφαρμοστέο δίκαιο. Ωστόσο, χρησιμοποιείται ως αποδεικτικό υλικό, προκειμένου να διαπιστωθούν οι έννοιες της επένδυσης, του επενδυτή, αλλά και για να επιλυθούν ζητήματα ουσίας.

Αν και η επένδυση ορίζεται στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ με ευρύ τρόπο, ωστόσο, το Διαιτητικό Δικαστήριο δεν μπορεί να αποκλείσει την εσωτερική νομοθεσία κατά τον καθορισμό της ύπαρξης μιας επένδυσης, με την έννοια ότι θα πρέπει να συνεκτιμηθεί το εθνικό δίκαιο, προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη της επένδυσης, βάσει του Διεθνούς Δικαίου και της ΣυνθΧΕ.⁵³⁰

III.Γ Επίλυση διαφορών στη διαμετακόμιση

Στο πλαίσιο των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων διαμετακόμισης και των σχετικών διαφορών που αναφύονται, η ΣυνθΧΕ εισάγει ένα σύστημα διευθέτησης των διαφορών διαμετακόμισης. Ειδικότερα, ένα συμβαλλόμενο μέρος, διαμέσου της επικράτειας του οποίου διαμετακομίζονται ενεργειακές ύλες και προϊόντα, σε περίπτωση διαφοράς για οποιοδήποτε θέμα προκύπτει από την εν λόγω διαμετακόμιση, δεν προβαίνει σε διακοπή ή μείωση της ροής των ενεργειακών υλών και προϊόντων, πριν από την ολοκλήρωση του συστήματος διευθέτησης της διαφοράς.^{531, 532} Ωστόσο, το συμβαλλόμενο μέρος δύναται να προβεί στη διακοπή ή μείωση των ενεργειακών πρώτων υλών και προϊόντων, στην περίπτωση που η

⁵³⁰ *E. EGE*, *The Unclear Role Yet Inevitable Application of Domestic Law under Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 173, ειδικά 180.

⁵³¹ Άρθρο 7 παρ. ΣυνθΧΕ.

⁵³² *Energy Charter Secretariat*, *The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, 2002, σελ. 57.

ανωτέρω δυνατότητα προβλέπεται, ρητά, σε σύμβαση ή άλλη συμφωνία που διέπει την εν λόγω διαμετακόμιση ή επιτρέπεται βάσει απόφασης του μεσολαβητή.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 (7) της ΣυνθΧΕ, η διαδικασία συνδιαλλαγής εφαρμόζεται σε μια διαφορά που περιγράφεται στην παράγραφο 6, ήτοι σε διαφορά για οποιοδήποτε θέμα προκύπτει από τη διαμετακόμιση ενεργειακών υλών και προϊόντων. Η ΣυνθΧΕ δεν διευκρινίζει το είδος της διαφοράς διαμετακόμισης, που μπορεί να αναφέρεται στη διαδικασία συνδιαλλαγής.

Το Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης θεωρεί «διαφορά» μια κατάσταση, κατά την οποία δύο πλευρές έχουν σαφώς αντίθετες απόψεις, αναφορικά με τις υποχρεώσεις, που προβλέπονται σε μία συνθήκη⁵³³. Ωστόσο, η ύπαρξη διαφοράς προϋποθέτει κάποια επικοινωνία μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Ως εκ τούτου, ένας απλός ισχυρισμός ότι υπάρχει μια διαφορά με το άλλο μέρος δεν αρκεί για να αποδείξει την ύπαρξη της διαφοράς, αλλά ούτε και η απλή άρνηση ύπαρξης της διαφοράς αποδεικνύει την μη ύπαρξή της⁵³⁴.

Αναφορικά με την ερμηνεία της έννοιας «οποιοδήποτε θέμα προκύπτει από τη διαμετακόμιση», θα πρέπει να σημειωθεί ότι κατά τις διαπραγματεύσεις της ΣυνθΧΕ χρησιμοποιήθηκε η έκφραση «διαφορά σχετικά με όρους και προϋποθέσεις της διαμετακόμισης». Θεωρήθηκε, όμως, ότι αυτή η έκφραση θα μπορούσε να περιορίσει τους τύπους της διαμετακόμισης, που θα υπάγονταν στη διαδικασία συνδιαλλαγής. Υπό το σημερινό καθεστώς ισχύος της ΣυνθΧΕ, ως διαφορά διαμετακόμισης, που εμπίπτει στη διαδικασία συνδιαλλαγής θεωρείται, στο πλαίσιο του άρθρου 7 παρ. 6 και 7 της ΣυνθΧΕ κάθε ζήτημα που προκύπτει από τη διαμετακόμιση και όχι μόνο η διακοπή ή τη μείωση της υπάρχουσας ροής ενέργειας.⁵³⁵

Σε περίπτωση κατάστασης έκτακτης ανάγκης (ή απειλής μιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης κατάσταση), οι οποίες δεν έχουν ακόμη εξελιχθεί σε πραγματική διαφορά, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορεί να προσφύγουν στο μηχανισμό έγκαιρης προειδοποίησης για να επιλυθεί η διαφορά διαμετακόμισης σε ένα πρώιμο στάδιο.

⁵³³ ICJ, Γνωμοδότηση της 30.03.1950, *Interpretation of the Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania*, ICJ Reports 1950. 65, 74.

⁵³⁴ ICJ, Απόφαση της 21.12.1962, *South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa)*, Preliminary Objections, ICJ Reports 1962., 319, 328.

⁵³⁵ Energy Charter Secretariat, *Conflict Prevention and Dispute Resolution: Main Provisions and Instruments*, Βρυξέλλες 2016, σελ. 76

Όταν η κατάσταση ή η απειλή έκτακτης ανάγκης εξελιχθεί σε διαφορά μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, τότε δύναται να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός συνδιαλλαγής.⁵³⁶

Η επίλυση των διαφορών διαμετακόμισης, που τυποποιείται στο άρθρο 7 παρ. 7 της ΣυνθΧΕ αποτελεί τρόπο συνδιαλλαγής και διαβούλευσης μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών και δεν συνιστά τρόπο επανεκτίμησης μια διαιτητικής απόφασης.⁵³⁷

Αναφορικά με τον τρόπο επίλυσης των συγκεκριμένων διαφορών μπορούμε να διακρίνουμε δύο στάδια.⁵³⁸ Στο πρώτο στάδιο οι διαφορές, που ανακύπτουν, δύναται να επιλυθούν βάσει των συμβατικών μεθόδων μεταξύ των διαφωνούντων μερών.⁵³⁹

Το δεύτερο στάδιο εισάγει μια διαδικασία, η οποία ενεργοποιείται εφόσον δεν έχουν συμφωνηθεί μέθοδοι επίλυσης διαφορών ή ακόμη και εάν έχουν συμφωνηθεί δεν έχουν τελεσφορήσει. Στο δεύτερο στάδιο ένα διαφωνούν συμβαλλόμενο μέρος δύναται να παραπέμψει τη διαφορά στον Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού με κοινοποίηση, στην οποία συνοψίζεται το αντικείμενο της διαφοράς. Εν συνεχεία, ο Γενικός Γραμματέας κοινοποιεί σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη οποιαδήποτε παρόμοια προσφυγή. Εντός 30 ημερών από την παραλαβή της κοινοποίησης αυτής, ο Γενικός Γραμματέας της ΣυνθΧΕ, αφού ζητήσει τη γνώμη των διαφωνούντων μερών και των άλλων ενδιαφερομένων συμβαλλομένων μερών, διορίζει μεσολαβητή. Ο εν λόγω μεσολαβητής πρέπει να έχει πείρα στα θέματα, που αποτελούν αντικείμενο της διαφοράς και να μην είναι υπήκοος ή πολίτης ή μόνιμος κάτοικος στην επικράτεια ενός διαφωνούντος μέρους ή ενός των άλλων ενδιαφερόμενων συμβαλλομένων μερών.⁵⁴⁰ Καθήκον του μεσολαβητή αποτελεί η επιδίωξη συμφωνίας μεταξύ των διαφωνούντων μερών για την επίλυση της διαφοράς ή επί μιας διαδικασίας επίλυσής της.

Εάν, εντός 90 ημερών από το διορισμό του, ο μεσολαβητής αποτύχει να εξασφαλίσει την εν λόγω συμφωνία, εισηγείται επίλυση της διαφοράς ή διαδικασία επίλυσής της και αποφασίζει τα προσωρινά τιμολόγια και τους άλλους όρους και

⁵³⁶ Commentary to the Rules Concerning the Conduct of Conciliation of Transit Disputes CCDEC2016 (7) TTG, 20 June 2016

⁵³⁷ Statement made by the Conference Chairman on 29 June 2000, Understanding of the Energy Charter Conference with Respect to Article 7(7) of the Energy Charter Treaty, CCDEC2000 (3) TTG, 29 June 2000

⁵³⁸ R. Liesen, Transit Under the 1994 Energy Charter Treaty, Journal of Energy & Natural Resources Law 1999, Τόμος 17, Τεύχος 1, σελ. 56, ειδικά 66.

⁵³⁹ Άρθρο ΣυνθΧΕ παρ. 7 εδ. πρώτο της ΣυνθΧΕ.

⁵⁴⁰ Άρθρο 7 παρ. 7 στοιχ. β της ΣυνθΧΕ.

προϋποθέσεις, που πρέπει να τηρούνται για τη διαμετακόμιση, αρχής γενομένης από μια ημερομηνία που προσδιορίζει μέχρι την επίλυση της διαφοράς.⁵⁴¹ Τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να παρακολουθούν και να εξασφαλίζουν ότι οι φορείς, που τελούν, υπό τον έλεγχο ή τη δικαιοδοσία τους τηρούν οποιαδήποτε προσωρινή απόφαση σχετικά με τα τιμολόγια, τους όρους και τις προϋποθέσεις για χρονικό διάστημα 12 μηνών μετά την απόφαση του μεσολαβητή ή μέχρι την επίλυση της διαφοράς, αναλόγως του ποια από αυτές είναι προγενέστερη.⁵⁴²

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η διαδικασία συνδιαλλαγής τερματίζεται:

- (Α) Με την υπογραφή της συμφωνίας από τα εμπλεκόμενα μέρη,
- (Β) Με τη διατύπωση συστάσεων εκ μέρους του μεσολαβητή, οι οποίες συνοδεύονται από την απόφαση για προσωρινά τιμολόγια,
- (Γ) Αν ο μεσολαβητής θεωρεί ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις ότι η υπόθεση έχει επιλυθεί από διαιτητικό δικαστήριο⁵⁴³

Στην συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να θεωρηθεί ότι ο μεσολαβητής έχει εκτεταμένες αρμοδιότητες, με την έννοια ότι μπορεί να επιβάλει την τήρηση προσωρινών μέτρων. Όπως προκύπτει από τη γραμματική ερμηνεία της διάταξης, η λήψη των προσωρινών μέτρων πραγματοποιείται, ταυτόχρονα, με την εισήγηση επίλυσης της διαφοράς ή με την εισήγηση της διαδικασίας επίλυσης. Η επέκταση των αρμοδιοτήτων του μεσολαβητή ενισχύεται από το γεγονός ότι τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να τηρούν τα προσωρινά μέτρα για διάστημα, μέγιστης διάρκειας 12 μηνών. Η ανωτέρω δεσμευτικότητα της απόφασης του μεσολαβητή σχετίζεται και με τη φύση της διαφοράς, διότι σε αντίθετη περίπτωση μη υποχρεωτικότητας θα περιοριζόταν η αποτελεσματικότητα του Οργανισμού, καθόσον η ελευθερία διαμετακόμισης ενεργειακών προϊόντων αποτελεί θεμελιώδη στόχο της ΣυνθΧΕ.

Επίσης, εκτεταμένη είναι και η αρμοδιότητα του Γενικού Γραμματέα του Χάρτη στη συγκεκριμένη μορφή επίλυσης. Ειδικότερα ο Γενικός Γραμματέας έχει τη διακριτική ευχέρεια να μη διορίσει μεσολαβητή εάν κρίνει ότι η διαφορά αφορά διαμετακόμιση, που αποτελεί ή έχει αποτελέσει αντικείμενο των προηγούμενων διαδικασιών επίλυσης διαφορών και ότι οι διαδικασίες αυτές δεν θα οδηγήσουν σε επίλυση της διαφοράς. Καταληκτικά, η Διάσκεψη της ΣυνθΧΕ ως το κύριο όργανο

⁵⁴¹ Άρθρο 7 παρ. 7 στοιχ. γ της ΣυνθΧΕ.

⁵⁴² Άρθρο 7 παρ. 7 στοιχ. δ της ΣυνθΧΕ.

⁵⁴³ Άρθρα 12-14, CCDEC1998 (11) TTG, 3-4 December 1998 Amended by CCDEC2015 (11) TTG, 21 October 2015, Rules Concerning the Conduct of Conciliation of Transit Disputes, CCDEC1998 (11) TTG, 3-4 December 1998 Amended by CCDEC2015 (11) TTG, 21 October 2015.

της, εγκρίνει τις συνήθεις διατάξεις σχετικά με τη διεξαγωγή της μεσολάβησης και την αποζημίωση των μεσολαβητών.⁵⁴⁴

Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι το άρθρο 7 της ΣυνθΧΕ δεν αποκλείει την προσφυγή των συμβαλλομένων μερών στη διαδικασία του άρθρου 27 της ΣυνθΧΕ. Ως εκ τούτου, το άρθρο 27 της ΣυνθΧΕ δύναται να προστεθεί στους τρόπους επίλυσης διαφορών διαμετακόμισης, στην περίπτωση που προκύπτει υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών σύμφωνα με το άρθρο 7 της ΣυνθΧΕ.⁵⁴⁵

Καινοτομία του Οργανισμού αποτελεί ο μηχανισμός έγκαιρης προειδοποίησης, ο οποίος προετοιμάστηκε από την ομάδα εμπορίου και διαμετακόμισης και τη Γραμματεία του Οργανισμού.⁵⁴⁶ Ο στόχος του Μηχανισμού είναι η δημιουργία ενός μη δεσμευτικού πλαισίου για την πρόληψη και την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, που σχετίζονται με τη διαμετακόμιση και την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου, πετρελαίου και πετρελαϊκών προϊόντων μέσω διασυνοριακών δικτύων και αγωγών.⁵⁴⁷ Ο τρόπος λειτουργίας του μηχανισμού περιλαμβάνει την ανταλλαγή πληροφοριών, τη διενέργεια διαβουλεύσεων, την παρακολούθηση και αξιολόγηση ενδεχόμενων κινδύνων και την παροχή συστάσεων στα εμπλεκόμενα μέρη.⁵⁴⁸ Θεμελιώδης αρχή του μηχανισμού είναι η διαφάνεια σε όλο το φάσμα των ενεργειακών δραστηριοτήτων για να αποφεύγονται καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.⁵⁴⁹ Ο μηχανισμός περιλαμβάνει τρία επίπεδα:

1. Το πρώτο επίπεδο αναφέρεται στην ενεργοποίηση του Μηχανισμού. Έτσι, ο μηχανισμός ενεργοποιείται όταν οποιοδήποτε κράτος, που έχει υπογράψει τον Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Χάρτη ή το Διεθνή Ενεργειακό Χάρτη προβεί σε κοινοποίηση, στον Γενικό Γραμματέα, με περιεχόμενο την ύπαρξη καταστάσεων έκτακτης ή ενδεχόμενης έκτακτης ανάγκης. Η κοινοποίηση περιλαμβάνει σχετικές πληροφορίες, π.χ. μια περιγραφή της κατάστασης, τα εμπλεκόμενα μέρη και κάθε άλλη χρήσιμη πληροφορία, σχετικά με την έκτακτη και επικίνδυνη κατάσταση. Εν συνεχεία και εντός δύο ημερών από την παραλαβή της κοινοποίησης, ο Γενικός

⁵⁴⁴ A. V. Belyi, *Ul. G. Klaus*, Russia's Gas Exports and Transit Dispute Resolution under the ECT, Missed Opportunities for Gazprom or False Hopes in Europe?, *Journal of Energy & Natural Resources* 2007, Τόμος 25, Τεύχος 3, σελ. 205, ειδικά 215-217.

⁵⁴⁵ Legal Advisory Committee, Document 1/14 of 29 August 2014.

⁵⁴⁶ *Energy Charter Secretariat*, Decision of the Energy Charter Conference, Model Energy Charter Early Warning Mechanism, CCDEC 26.11.2014.

⁵⁴⁷ Άρθρο 2.1 Model Energy Charter Early Warning Mechanism.

⁵⁴⁸ Άρθρο 2.2 Model Energy Charter Early Warning Mechanism.

⁵⁴⁹ Άρθρο 3 Model Energy Charter Early Warning Mechanism.

Γραμματέας ενημερώνει τον πρόεδρο της Διάσκεψης του Χάρτη Ενέργειας, τα μέλη της, τους παρατηρητές. Τα εμπλεκόμενα μέρη, που αναφέρονται στην κοινοποίηση καλούνται να ανταποκριθούν άμεσα στην πρόσκληση του Γενικού Γραμματέα, εάν επιθυμούν να συμμετάσχουν στο μηχανισμό έγκαιρης προειδοποίησης.⁵⁵⁰

2. Το δεύτερο επίπεδο αναφέρεται στη σύσταση του Energy Security Contact Group, που ενθαρρύνει την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Το ανωτέρω όργανο έχει δύο στόχους:

- α. Να παρουσιάσει μια εκτίμηση της κατάστασης και
- β. Να προτείνει συστάσεις προκειμένου να εξαιρεθεί η απειλή της επικίνδυνης κατάστασης.⁵⁵¹

Μετά τις συνεδριάσεις της Ομάδας, ο Πρόεδρος της συντάσσει μια έκθεση για τους υπογράφοντες της ΣυνθΧΕ, με τη συμμετοχή της ομάδας για το εμπόριο και τη διαμετακόμιση. Σε περίπτωση μη συναίνεσης αναφορικά με την έκθεση, ο Πρόεδρος του Energy Security Contact Group έχει καθήκον να παρουσιάσει, με επάρκεια, τις αποκλίνουσες απόψεις των εμπλεκόμενων μερών.⁵⁵²

3. Το τρίτο επίπεδο σχετίζεται με τη σύσταση της Ομάδας επιτήρησης του Ενεργειακού Χάρτη, η οποία έχει ως αποστολή να έχει πρόσβαση στις εθνικές αρχές των εμπλεκόμενων μερών, προκειμένου ελεγχθούν και επιβεβαιωθούν οι παρεχόμενες πληροφορίες.⁵⁵³

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο νέος αυτός μηχανισμός βασίζεται στο διάλογο και μπορεί να καταστεί πολυμερούς φύσης. Αποτελεί ένα εργαλείο προληπτικής διπλωματίας και εμπέδωσης εμπιστοσύνης μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, ενώ λειτουργεί συμπληρωματικά με άλλους παρόμοιους διεθνείς μηχανισμούς.⁵⁵⁴

Ο ανωτέρω μηχανισμός χαρακτηρίζεται από τον έντονο διαβουλευτικό του χαρακτήρα και μπορεί να θεωρηθεί ως απάντηση στην αποτυχία θέσπισης του Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση.

⁵⁵⁰ Άρθρα 4.1 – 4.6 Model Energy Charter Early Warning Mechanism.

⁵⁵¹ Άρθρα 5.1 - 5.8 Model Energy Charter Early Warning Mechanism.

⁵⁵² Άρθρο 5.8 Model Energy Charter Early Warning Mechanism.

⁵⁵³ Άρθρο 6.1 Model Energy Charter Early Warning Mechanism.

⁵⁵⁴ I. Shcherban, Benefit's of Ukraine's Participation in the Energy Charter Process, Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2015, σελ. 16.

III.Δ. Επίλυση διαφορών στο εμπόριο

III.Δ.1 Εισαγωγή

Αναφορικά με την επίλυση των εμπορικών διαφορών μπορούμε να διακρίνουμε δύο συστήματα επιλύσεως διαφορών.

1. Το πρώτο σύστημα αναφέρεται στην επίλυση εμπορικών διαφορών όταν ένα από τα δύο κράτη, που είναι συμβαλλόμενα της ΣυνθΧΕ, δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στο ΠΟΕ⁵⁵⁵.

2. Το δεύτερο σύστημα αναφέρεται στην επίλυση των εμπορικών διαφορών όταν τα εμπλεκόμενα μέρη είναι συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ και του ΠΟΕ.

III.Δ.2 Σύστημα επίλυσης διαφορών όταν ένα μέλος της ΣυνθΧΕ δεν είναι μέλος του ΠΟΕ

Στο πλαίσιο του συστήματος καθιερώνεται η αρχή, σύμφωνα με την οποία τα συμβαλλόμενα μέρη καταβάλλουν κάθε προσπάθεια προκειμένου να καταλήξουν σε αμοιβαία ικανοποιητική λύση οποιασδήποτε εμπορικής διαφοράς.⁵⁵⁶

Το πρώτο στάδιο της επίλυσης διαφορών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το στάδιο των διαβουλεύσεων. Στο πλαίσιο αυτού του σταδίου ένα συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να υποβάλει γραπτό αίτημα σε οποιοδήποτε άλλο συμβαλλόμενο μέρος για την διενέργεια διαβουλεύσεων:

1. Είτε αναφορικά με μέτρα, που κρίνει ότι θα μπορούσαν να επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό τη συμμόρφωση με τις διατάξεις που ισχύουν για το εμπόριο·
2. Είτε για κάθε μέτρο, που θα μπορούσε να εξουδετερώνει ή να περιορίζει, άμεσα ή έμμεσα, οποιοδήποτε όφελος που απορρέει υπέρ ενός συμβαλλόμενου μέρους, σύμφωνα με τις διατάξεις, που εφαρμόζονται στο εμπόριο.

Ένα συμβαλλόμενο μέρος, που ζητά διαβουλεύσεις καθορίζει με λεπτομέρεια το καταγγελλόμενο μέτρο και τις εμπορικές διατάξεις της ΣυνθΧΕ, του ΠΟΕ και των συναφών πράξεων.⁵⁵⁷ Επίσης, τα αιτήματα των διαβουλεύσεων κοινοποιούνται στη

⁵⁵⁵ *Energy Charter Secretariat, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, όπ. παρ. σελ. 56.

⁵⁵⁶ Παράρτημα D: Interim Provisions for Trade Dispute Settlement, (in accordance with Article 29(9)), 1(a).

⁵⁵⁷ Όπ. παρ. παράρτημα D, παρ. 1(b).

Γραμματεία, η οποία σε τακτά χρονικά διαστήματα ενημερώνει τα συμβαλλόμενα μέρη για τις κοινοποιούμενες διαβουλεύσεις, που εκκρεμούν. Με τον τρόπο αυτό τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν, εμμέσως, να συμμετέχουν στις επίδικες διαφορές.

Επίσης, η διαδικασία των διαβουλεύσεων χαρακτηρίζεται από την εμπιστευτικότητα και το επαγγελματικό απόρρητο. Ειδικότερα, κάθε πληροφορία που δηλώνεται ότι είναι εμπιστευτική και λαμβάνεται ως απάντηση σε γραπτό αίτημα ή κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων, θα πρέπει να παραμένει απόρρητη και μυστική.⁵⁵⁸ Σημαντική αρχή, επίσης, που υποδηλώνει το σεβασμό των υπολοίπων συμβαλλομένων μερών, από τα εμπλεκόμενα μέρη είναι ότι η λύση, που θα εξευρεθεί στο πλαίσιο των διαβουλεύσεων, θα πρέπει να μην επηρεάζει αρνητικά τις συναλλαγές οποιουδήποτε άλλου μέρους και μην αφαιρεί κάποιο όφελος άμεσα ή έμμεσα υπέρ ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους.⁵⁵⁹

Το δεύτερο στάδιο της διαδικασίας ενεργοποιείται λόγω της αποτυχίας του πρώτου σταδίου. Ειδικότερα εάν η διαφορά δεν έχει επιλυθεί, εντός 60 ημερών από την παραλαβή του αιτήματος για διαβουλεύσεις ή τα μέρη δεν συμφωνήσουν να την επιλύσουν με συνδιαλλαγή, διαμεσολάβηση, διαιτησία ή άλλη μέθοδο, κάθε συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να παραδώσει στην Γραμματεία γραπτή αίτηση για τη σύσταση ειδικής ομάδας.⁵⁶⁰

Με άλλα λόγια προκύπτει, εμμέσως, από τη διατύπωση των προϋποθέσεων του δεύτερου σταδίου, ότι στο πρώτο στάδιο η πρωτοβουλία ανήκει στα κράτη που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τους κλασσικούς τρόπους ειρηνικής διευθέτησης. Εάν δεν τελεσφορήσουν προκρίνεται η δυνατότητα της ειδικής ομάδας, που ομοιάζει με τα panel του ΠΟΕ.

Στο συγκεκριμένο αίτημα για την ειδική ομάδα το συμβαλλόμενο μέρος αναγράφει διατάξεις, που είναι σχετικές με την επίδικη διαφορά και εν συνεχεία η γραμματεία παραδίδει αντίγραφα του αιτήματος. Το στάδιο αποτελεί (όπως και το προηγούμενο) μια ανοιχτή διαδικασία, με την έννοια ότι λαμβάνονται υπόψη και τα δικαιώματα των υπολοίπων συμβαλλομένων μερών. Ειδικότερα, τα μη εμπλεκόμενα μέρη μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα ακροάσεως τους και να παραστούν στην ειδική επιτροπή, που θα συσταθεί. Θα πρέπει, όμως, για είναι νόμιμη η συγκεκριμένη

⁵⁵⁸ Όπ. παρ. παράρτημα D, παρ. 1(c).

⁵⁵⁹ Όπ. παρ. παράρτημα D, παρ. 1(d).

⁵⁶⁰ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 2(a).

παρέμβαση του ενδιαφερόμενου κράτους να γνωστοποιηθεί στα διαφωνούντα μέρη.⁵⁶¹

Η ειδική ομάδα συστήνεται εντός 45 ημερών μετά την παραλαβή του γραπτού αιτήματος από τη γραμματεία. Η ειδική ομάδα απαρτίζεται από τρία μέλη, που επιλέγει ο Γενικός γραμματέας του Οργανισμού από συγκεκριμένο κατάλογο. Τα μέλη της επιτροπής, εκτός εάν έχει συμφωνηθεί άλλως, δεν είναι πολίτες των διαφωνούντων μερών, ούτε του συμβαλλόμενου μέρους, που έχει κοινοποιήσει το ενδιαφέρον του για την υπόθεση αλλά και ούτε και πολίτες Περιφερειακού Οργανισμού Οικονομικής Ολοκλήρωσης, ο οποίος είτε είναι μέρος της διαφοράς ή έχει κοινοποιήσει το ενδιαφέρον της.⁵⁶²

Κρίσιμο ζήτημα είναι ότι τα διαφωνούντα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να απαντήσουν εντός δέκα εργάσιμων ημερών, σχετικά με τις υποψηφιότητες των μελών της ομάδας και δεν μπορούν να αντιταχθούν στους διορισμούς, παρά μόνο για επιτακτικούς λόγους. Οι επιτακτικοί λόγοι δεν προσδιορίζονται, ωστόσο, μπορούν να γίνουν δύο παρατηρήσεις.

Πρώτον, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ερμηνεύονται συσταλτικά, διότι η διασταλτική ερμηνεία θα εμπόδιζε τη σύσταση της ειδικής ομάδας και θα συνεπαγόταν την αναποτελεσματικότητα του μηχανισμού. Έτσι, τα διαφωνούντα συμβαλλόμενα μέρη θα μπορούσαν να επικαλούνται περισσότερους λόγους για να αντιτάσσονται στη σύσταση και σύνθεση της ειδικής ομάδας.

Δεύτερον, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι οι συγκεκριμένοι λόγοι αποτελούν λόγους δημοσίου συμφέροντος καθόσον τα συμβαλλόμενα μέρη είναι κράτη ή οργανισμοί. Η επιλογή των μελών της επιτροπής πραγματοποιείται βάσει της ανεξαρτησίας τους, των γνώσεων και της πολύπλευρης εμπειρίας τους. Ειδικότερα, τα μέλη της επιτροπής δεν λαμβάνουν αλλά ούτε και ζητούν υποδείξεις και οδηγίες από τις κυβερνήσεις ή άλλο οργανισμό. Από την πλευρά τους, τα συμβαλλόμενα μέρη θα πρέπει να συμβάλλουν στην αμεροληψία και την αντικειμενικότητα των μελών της Επιτροπής. Η συμβολή πραγματοποιείται με την επιδίωξή τους να μην επηρεάζουν τα μέλη της επιτροπής κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.⁵⁶³

Η Διάσκεψη του Χάρτη συμμετέχει στην εν λόγω διαδικασία εγκρίνοντας διαδικαστικούς κανόνες για τις εργασίες της ομάδας. Οι διαδικαστικοί κανόνες

⁵⁶¹ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 2(b).

⁵⁶² Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 2(c) σε συνδυασμό με το 2(d).

⁵⁶³ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 2(f).

ακολουθούν όσο το δυνατόν περισσότερο τους διαδικαστικούς κανόνες επίλυσης εμπορικών διαφορών στο πλαίσιο του ΠΟΕ. Αναφορικά με τους διαδικαστικούς κανόνες και τον τρόπο λειτουργίας της Επιτροπής, η ίδια η ειδική επιτροπή διαθέτει τη δυνατότητα να θεσπίζει διαδικαστικούς κανόνες και να εγκρίνει τον κανονισμό λειτουργίας της.⁵⁶⁴

Στη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής, κάθε συμβαλλόμενο μέρος, που έχει κοινοποιήσει το ενδιαφέρον του, έχει δικαίωμα τουλάχιστον ακροάσεως, ενώ δύναται να υποβάλει εγγράφως τις παρατηρήσεις του. Σημαντικό δικαίωμα του κράτους είναι ότι το τρίτο συμβαλλόμενο μέρος δύναται να έχει πρόσβαση σε έγγραφα της επίμαχης διαφοράς με την συγκατάθεση, όμως, του συμβαλλόμενου μέρους που τα έχει υποβάλει.

Χαρακτηριστικό της ειδικής επιτροπής είναι ότι οι εργασίες της είναι εμπιστευτικές. Η αρμοδιότητα της επιτροπής συνίσταται στο γεγονός ότι προβαίνει σε αντικειμενική αξιολόγηση των ζητημάτων, που εκκρεμούν ενώπιον της, συμπεριλαμβανομένων των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς και της συμβατότητας των μέτρων με τις διατάξεις, που ισχύουν για το εμπόριο. Η επιτροπή επίλυσης-εκδίκασης, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς της, διαβουλεύεται με τα διαφωνούντα συμβαλλόμενα μέρη και παρέχει ικανοποιητικές και επαρκείς ευκαιρίες, προκειμένου τα διαφωνούντα μέρη να καταλήξουν σε αμοιβαία ικανοποιητική λύση. Κρίσιμη παρατήρηση, η οποία σχετίζεται άμεσα με το δίκαιο που εφαρμόζεται από την ειδική επιτροπή είναι ότι κατά την κρίση και την επίλυση της επίδικης διαφοράς θα πρέπει να λαμβάνονται ως γνώμονας οι ερμηνείες, που έχουν δοθεί αναφορικά με τη GATT και το γενικότερο πλαίσιο του ΠΟΕ συμπεριλαμβανομένων και των συναφών πράξεων.⁵⁶⁵

Εκτός αν συμφωνηθεί διαφορετικά από τα διαφωνούντα συμβαλλόμενα μέρη, όλες οι διαδικασίες, που αφορούν την ειδική επιτροπή, συμπεριλαμβανομένης της έκδοσης της τελικής έκθεσης της, θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί εντός 180 ημερών από την ημερομηνία σύστασης της ειδικής ομάδας. Ακόμη, όμως, και εάν δεν ολοκληρωθούν όλες οι διαδικασίες στο ανωτέρω χρονικό πλαίσιο, η εν λόγω παραβίαση δεν επηρεάζει την εγκυρότητα της τελικής έκθεσης. Η ειδική επιτροπή

⁵⁶⁴ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 3(a).

⁵⁶⁵ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ.3(a), ειδικότερα η υποπαράγραφος 3.

προσδιορίζει τη δικαιοδοσία της και ο προσδιορισμός αυτός είναι δεσμευτικός και οριστικός.⁵⁶⁶

Αφού εξετάσει τα αντεπιχειρήματα, η ειδική επιτροπή υποβάλλει στα διαφωνούντα μέρη, τα περιγραφικά μέρη του σχεδίου γραπτής έκθεσης της, τα οποία περιέχουν παρουσίαση των πραγματικών περιστατικών και σύνοψη των επιχειρημάτων, που επικαλέστηκαν τα διαφωνούντα μέρη. Στο σημείο αυτό της διαδικασίας τα συμβαλλόμενα μέρη, έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν γραπτές παρατηρήσεις για τα περιγραφικά μέρη εντός προθεσμίας, που ορίζεται από την ειδική επιτροπή. Μετά την παραλαβή των παρατηρήσεων η ειδική επιτροπή εκδίδει για τα διαφωνούντα συμβαλλόμενα μέρη προσωρινή γραπτή έκθεση, η οποία περιέχει τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς, τα επιχειρήματα των εμπλεκόμενων μερών την πρόταση της ειδικής επιτροπής σχετικά με τα συμπεράσματά της. Στο σημείο αυτό της διαδικασίας και εντός χρονικού διαστήματος, που καθορίζει η ειδική επιτροπή, κάθε διαφωνούν μέρος, μπορεί να υποβάλει γραπτό αίτημα σχετικά με ειδικές πτυχές της προσωρινής έκθεσης, πριν εκδοθεί η τελική έκθεση.⁵⁶⁷

Μετά την ανωτέρω διαδικασία εκδίδεται η τελική έκθεση, που περιλαμβάνει την ανάλυση των πραγματικών περιστατικών, την περίληψη των επιχειρημάτων από τα διαφωνούντα συμβαλλόμενα μέρη, τα πορίσματα και συμπεράσματα της ειδικής ομάδας, καθώς επίσης και ανάπτυξη των επιχειρημάτων, που προβλήθηκαν αναφορικά με την προσωρινή έκθεση. Στην τελική έκθεση αναπτύσσεται κάθε ουσιώδες θέμα που προβλήθηκε, ενώπιον της ειδικής επιτροπής και είναι αναγκαίο για την επίλυση της διαφοράς, ενώ αιτιολογούνται τα συμπεράσματα της.⁵⁶⁸

Σε περίπτωση που η ειδική επιτροπή αποφανθεί ότι ένα μέτρο, το οποίο ελήφθη ή διατηρείται από ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν είναι συμβατό με τις διατάξεις εμπορίου της ΣυνθΧΕ ή με διάταξη του ΠΟΕ και των συναφών πράξεων, η ειδική επιτροπή δύναται να συστήσει, στην τελική της έκθεση, στο συμβαλλόμενο μέρος να καταργήσει ή να αλλάξει το επίμαχο μέτρο ή να συμπεριφερθεί με τρόπο σύμφωνο με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ σχετικά με το εμπόριο.

Οι εκθέσεις των ειδικών επιτροπών εγκρίνονται από τη Διάσκεψη του Χάρτη. Προκειμένου να παρέχεται επαρκής χρόνος στη Διάσκεψη του Χάρτη για να εξετάσει τις εκθέσεις των ειδικών επιτροπών, η έκθεση εγκρίνεται πριν παρέλθουν

⁵⁶⁶ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 3(a), ειδικότερα η υποπαράγραφος 4 σε συνδυασμό με 3(b).

⁵⁶⁷ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 4(a).

⁵⁶⁸ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 4(a) ειδικότερα η υποπαράγραφος 3.

τουλάχιστον τριάντα ημέρες από την στιγμή, που η έκθεση θα έχει διατεθεί σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη.⁵⁶⁹

Σημαντικό χαρακτηριστικό του ανωτέρου συστήματος επίλυσης διαφορών αλλά και κάθε παρόμοιου συστήματος είναι η αποτελεσματικότητά του και η συμμόρφωση των κρατών, που παραβιάζουν το συγκεκριμένο διεθνές νομικό πλαίσιο. Ως εκ τούτου, για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική επίλυση των διαφορών, προς όφελος όλων των συμβαλλομένων μερών, απαιτείται έγκαιρη και άμεση συμμόρφωση προς τις αποφάσεις και συστάσεις της τελικής έκθεσης της ειδικής ομάδας, που εγκρίθηκε από τη Διάσκεψη του Χάρτη. Ειδικότερα, το συμβαλλόμενο μέρος ενημερώνει τη Διάσκεψη του Χάρτη για τις προθέσεις του όσον αφορά τη συμμόρφωση με την απόφαση της ειδικής επιτροπής. Σε περίπτωση που η άμεση συμμόρφωση είναι ανέφικτη, το συμβαλλόμενο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος εξηγεί στη Διάσκεψη του Χάρτη τους λόγους, για τη μη συμμόρφωση με το Χάρτη και εν συνεχεία διαθέτει εύλογο χρονικό διάστημα προκειμένου να συμμορφωθεί.⁵⁷⁰

Όταν το συμβαλλόμενο μέρος δεν συμμορφωθεί μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα, τότε το συμβαλλόμενο μέρος, που υφίσταται τη ζημία, μπορεί να υποβάλει στο μη συμμορφούμενο συμβαλλόμενο μέρος γραπτό αίτημα και να ζητά τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων με σκοπό τα δύο μέρη να συμφωνήσουν επί μιας αμοιβαίας και αποδεκτής λύσης.⁵⁷¹

Εάν το συμβαλλόμενο μέρος αρνηθεί να διαπραγματευθεί ή εάν τα συμβαλλόμενα μέρη δεν έχουν καταλήξει σε συμφωνία εντός 30 ημερών από την παραλαβή του αιτήματος για τις διαπραγματεύσεις, τότε το ζημιωθέν συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να υποβάλει γραπτό αίτημα για την έγκριση από τη Διάσκεψη του Χάρτη, προκειμένου να αναστείλει τις υποχρεώσεις έναντι του κράτους, που δεν συμμορφώνεται.⁵⁷²

Η Διάσκεψη του Χάρτη μπορεί να επιτρέψει στο ζημιωθέν συμβαλλόμενο μέρος να αναστείλει υποχρεώσεις, τις οποίες όμως θεωρεί ισοδύναμες προς τις περιστάσεις, ενώ η αναστολή είναι προσωρινή και εφαρμόζεται μόνον έως ότου το ασυμβίβαστο μέτρο καταργηθεί ή έως ότου εξευρεθεί αμοιβαίως ικανοποιητική λύση.⁵⁷³

⁵⁶⁹ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 4(b).

⁵⁷⁰ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 4(d).

⁵⁷¹ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 5(a).

⁵⁷² Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 5(b).

⁵⁷³ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 5(c) σε συνδυασμό με το (d).

Υποχρέωση του ζημιωθέντος συμβαλλόμενου μέρους, πριν αναστείλει τις ανωτέρω υποχρεώσεις, είναι να ενημερώσει το μη συμμορφούμενο μέρος για τη φύση και το επίπεδο της προτιθέμενης αναστολής. Το μη συμμορφούμενο και υπεύθυνο συμβαλλόμενο μέρος δύναται να ασκήσει ένσταση για το επίπεδο της αναστολής των υποχρεώσεων στο Γενικό Γραμματέα του Χάρτη. Στην περίπτωση αυτή η ένσταση παραπέμπεται σε διαδικασία διαιτησίας. Η αναστολή των υποχρεώσεων αναβάλλεται έως ότου ολοκληρωθεί η διαιτητική διαδικασία και η απόφαση της ειδικής επιτροπής διαιτησίας καταστεί τελική και δεσμευτική.⁵⁷⁴

Εν συνεχεία ο Γενικός Γραμματέας συγκροτεί ειδική επιτροπή διαιτησίας, η οποία εάν είναι εφικτό, είναι η ίδια με αυτήν, που εξέδωσε την απόφαση ή σύσταση για να εξετάσει το επίπεδο των υποχρεώσεων, που το ζημιωθέν συμβαλλόμενο μέρος προτίθεται να αναστείλει. Η ειδική επιτροπή Διαιτησίας καθορίζει εάν το επίπεδο των υποχρεώσεων, που προτείνεται από το ζημιωθέν συμβαλλόμενο μέρος, είναι υπερβολικό σε σχέση με τη ζημία που έχει υποστεί, και αν ναι, σε ποιο βαθμό. Η απόφαση παραδίδεται στα διαφωνούντα μέρη και στην Γραμματεία εντός 60 ημερών από τη σύσταση της ειδικής επιτροπής διαιτησίας. Η Γραμματεία υποβάλλει την απόφαση στη Διάσκεψη του Χάρτη το συντομότερο δυνατό, και το αργότερο κατά τη συνεδρίαση της Διάσκεψης του Χάρτη, που ακολουθεί την παραλαβή της απόφασης. Η απόφαση της ειδικής επιτροπής καθίσταται τελεσίδικη και δεσμευτική 30 ημέρες μετά την ημερομηνία της υποβολής της στη Διάσκεψη του Χάρτη, καθώς επίσης και η οποιαδήποτε αναστολή των υποχρεώσεων, που επιτρέπεται βάσει της απόφασης. Κατά την αναστολή υποχρεώσεων το ζημιωθέν συμβαλλόμενο μέρος καταβάλει προσπάθεια να μην αλλοιώσει τους όρους συναλλαγής οποιοδήποτε άλλου συμβαλλόμενου μέρους.⁵⁷⁵

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι συγκεκριμένες αναλυτικές ρυθμίσεις δεν εμποδίζουν τα συμβαλλόμενα μέρη να προβαίνουν σε διαβουλεύσεις καθόλη τη διάρκεια της διαδικασίας με σκοπό τη διευθέτηση της διαφοράς.

⁵⁷⁴ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 6(a) σε συνδυασμό με το (b).

⁵⁷⁵ Όπ. παρ. Παράρτημα D, παρ. 6(b)-6(f).

III.Δ.3 Μηχανισμός Επίλυσης Διαφορών στο Σύστημα του ΠΟΕ (Όταν τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ είναι και συμβαλλόμενα μέρη στον ΠΟΕ)

Το δεύτερο σύστημα επίλυσης εμπορικών διαφορών αναφέρεται στα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη ΣυνθΧΕ και στον ΠΟΕ. Ο μηχανισμός επίλυσης των εμπορικών διαφορών στο πλαίσιο του ΠΟΕ λειτουργεί αποτελεσματικά και συνοδεύεται από έναν κυρωτικό μηχανισμό, που διασφαλίζει την τήρηση των αποφάσεων, που εκδίδονται στο πλαίσιο του ΠΟΕ.⁵⁷⁶ Στο σύγχρονο εμπορικό περιβάλλον δεν μπορούν να επιλυθούν διαφορές στο πλαίσιο μονομερών ή διμερών ενεργειών, καθώς οι εμπορικές διαφορές επηρεάζουν, συνήθως, περισσότερα από δύο κράτη. Κατά το αρχικό στάδιο της λειτουργίας της GATT προβλεπόταν μηχανισμός προστασίας ενός συμβαλλομένου μέρους στην περίπτωση μη εκπλήρωσης συμβατικών υποχρεώσεων ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους. Το θιγόμενο κράτος μπορούσε να θεωρήσει ότι κάποιο πλεονέκτημα, που απολάμβανε, στο πλαίσιο του θεσμικού πλαισίου της GATT, διακυβεύονταν ή εκμηδενιζόταν. Ο μηχανισμός αυτός προέβλεπε ένα αρχικό στάδιο διαβουλεύσεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Εάν το στάδιο των διαβουλεύσεων δεν τελεσφορούσε, το ζήτημα θα μπορούσε να τεθεί στα συμβαλλόμενα μέρη, τα οποία θα μπορούσαν να εκδώσουν σύσταση ή απόφαση επί της διαφοράς. Στην περίπτωση αυτή τα συμβαλλόμενα μέρη, εάν το έκριναν αναγκαίο, μπορούσαν να συμβουλευθούν το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών ή οποιαδήποτε αρμόδια διακυβερνητική οργάνωση.⁵⁷⁷ Στην περίπτωση που τα συμβαλλόμενα μέρη έκριναν ότι οι συνθήκες και οι περιστάσεις, που αφορούσαν την εμπορική διένεξη, ήταν ιδιαίτερα σοβαρές, μπορούσαν με απόφαση τους να αναστείλουν την εφαρμογή παραχωρήσεων ή την εκπλήρωση υποχρεώσεων έναντι του κράτους, που παραβίαζε τις διατάξεις της GATT. Η πρώτη μορφή μηχανισμού επίλυσης της εμπορικής διαφοράς δεν ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητική, με την έννοια ότι δεν υπήρχε αυτόνομος μηχανισμός, αλλά η δικαιοδοτική επίλυση των ανωτέρω διαφορών διενεργούνταν αποκλειστικά στο πλαίσιο των συμβαλλομένων μερών. Ας σημειωθεί ότι η ανωτέρω διάταξη ισχύει και σήμερα και εφαρμόζεται τόσο σε καταγγελίες, που αφορούν σε

⁵⁷⁶ Π. Γκλαβίνης, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 223.

⁵⁷⁷ Άρθρο XXIII της GATT.

παραβιάσεις όσο και σε καταγγελίες που δεν αφορούν σε παραβιάσεις,⁵⁷⁸ όπως π.χ. όταν ένα κράτος μέλος περιορίζει τα ωφελήματα δασμολογικών μειώσεων με την εφαρμογή εσωτερικών ενισχύσεων, που δεν παραβιάζουν ευθέως καμία συμφωνία. Το 1952 δημιουργήθηκε ο θεσμός των panels με απόφαση των συμβαλλομένων μερών. Τα panel αποτελούσαν ad hoc ομάδες εργασίας, που αποτελούνται συνήθως από τρία μέλη, τα οποία επιλέγονταν από τα διαφωνούντα κράτη, με αρμοδιότητα να διερευνήσουν την υπόθεση και να συντάξουν έκθεση προς τα συμβαλλόμενα μέρη, προκειμένου να ληφθεί σχετική σύσταση ή απόφαση. Το έτος 1979, τα συμβαλλόμενα μέρη κωδικοποίησαν την έως τότε διαδικασία επίλυσης διαφορών και την αποτύπωσαν στο Μνημόνιο Συμφωνίας για την Γνωστοποίηση, τις Συνεννοήσεις, την Επίλυση διαφορών και την Επιτήρηση. Το μνημόνιο Συμφωνίας του 1979 καταγράφει με ακρίβεια την πρακτική των συμβαλλομένων μερών και αναδεικνύει τη διεξαγωγή των συνεννοήσεων σε κρίσιμο στάδιο της διαδικασίας επίλυσης των διαφορών. Επιπροσθέτως, ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να καταλήγουν σε ικανοποιητική λύση, πριν αποφασίσουν να προσφύγουν σε συστάσεις, προσθέτοντας ότι τα μέρη είναι υποχρεωμένα να απαντούν το συντομότερο δυνατό σε αιτήματα διεξαγωγής συνεννοήσεων, με σκοπό την ταχεία επίλυση των διαφορών.⁵⁷⁹ Υιοθετήθηκαν και άλλες αποφάσεις αναφορικά με τη διαδικασία επίλυσης των διαφορών με κυριότερη απόφαση των Συμβαλλομένων Μερών της 12.04.1989 «*Βελτιώσεις των Κανόνων και των Διαδικασιών της GATT που αφορούν στην επίλυση των διαφορών*». Εκείνο που είναι σημαντικό να ειπωθεί είναι ότι το κάθε panel συγκροτούνταν και κατήρτιζε έκθεση. Το panel δεν ήταν δικαιοδοτικό όργανο αλλά, κυρίως, ένα όργανο που συμφιλίωνε τις κυβερνήσεις και προσπαθούσε να εξεύρει λύσεις. Στην περίπτωση που το panel δεν μπορούσε να επιλύσει τη διαφορά, υπέβαλε το πόρισμά του, και στην περίπτωση αυτή η συμμόρφωση του διαφωνούντος κράτους πραγματοποιούνταν μέσω πολιτικής πίεσης. Ως εκ τούτου, οι κυρωτικές συνέπειες του μηχανισμού επίλυσης διαφορών ήταν ανεπαρκείς και αποτελούσαν τη σοβαρότερη ατέλεια του συστήματος.

⁵⁷⁸ Α. Στεφάνου, *Χρ. Γκόρτσου*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σελ. 45· P. C. Mavroidis, *Trade in goods*, Oxford University Press, Oxford 2008, σελ. 398 επ. · Γενικότερα Α. F. Lowenfeld, *International Economic Law*, Oxford University Press, Oxford 2003· Α. Μπρεδήμας, *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Τεύχος Α, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 1989.

⁵⁷⁹ Π. Στάγκος, Τα panel της GATT, ένας ιδιόμορφος θεσμός επίλυσης διεθνών διαφορών, η πολιτική και η νομική βαρύτητα της συμμετοχής της ΕΟΚ, Εκδόσεις Σάκκουλας Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 23.

Ο Γύρος της Ουρουγουάης επέφερε σημαντικές αλλαγές στο μηχανισμό επίλυσης των διαφορών και τον κατέστησε περισσότερο αποτελεσματικό. Πρώτον, θεσμοθετήθηκε το όργανο επίλυσης των διαφορών (ΟΕΔ), που ως αρμοδιότητα είχε την επίλυση των εμπορικών διαφορών των κρατών μελών του ΠΟΕ.⁵⁸⁰ Το όργανο επίλυσης διαφορών έχει την αρμοδιότητα να συστήνει ειδικές ομάδες εργασίας, να υιοθετεί τα πορίσματα ειδικών ομάδων εργασίας και του δευτεροβάθμιου οργάνου, να επιτηρεί την τήρηση και την εφαρμογή των αποφάσεων και των συστάσεων και να αναστέλλει τις παραχωρήσεις και οποιεσδήποτε άλλες υποχρεώσεις. Ιδιώτες δεν μπορούν να προσφύγουν ενώπιον του ΟΕΔ. Οι ιδιώτες καταγγέλλουν την επιβολή των βλαπτικών μέτρων στις αρμόδιες κρατικές αρχές της χώρας τους, οι οποίες αποκλειστικά δύνανται να κινήσουν το μηχανισμό επίλυσης διαφορών. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το ΟΕΔ έχει την αρμοδιότητα για την εξαναγκαστική συμμόρφωση του κράτους που παραβιάζει τους κανόνες και τους όρους των ουσιαστικών συμφωνιών.

Επίσης, θεωρούμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε τα στάδια επίλυσης των διαφορών καθόσον είναι μεγάλος ο αριθμός των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ, τα οποία αποτελούν ταυτοχρόνως και συμβαλλόμενα μέλη του ΠΟΕ. Το πρώτο στάδιο της επίλυσης διαφορών αποτελούν οι διμερείς διαβουλεύσεις. Ως αρχή του σταδίου αυτού μπορεί να θεωρηθεί η υποχρέωση των μελών να επιβεβαιώνουν τη βούλησή τους, να ενισχύσουν και να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα των διαδικασιών διαβούλευσης, που χρησιμοποιούνται από τα μέλη της.⁵⁸¹ Κάθε κράτος αναλαμβάνει την υποχρέωση να εξετάσει ευνοϊκά και να παρέχει κατάλληλες ευκαιρίες για διαβουλεύσεις σχετικά με οποιοδήποτε κράτος σχετικά με τα μέτρα που επηρεάζουν τη λειτουργία των συμφωνιών.

Εάν η αίτηση για διαβουλεύσεις γίνεται σύμφωνα με καλυπτόμενη συμφωνία, το κράτος στο οποίο υποβάλλεται η αίτηση, εκτός αν άλλως συμφωνήσουν, απαντά στο αίτημα εντός 10 ημερών από την ημερομηνία παραλαβής του και αρχίζει διαβουλεύσεις σε καλή πίστη μέσα σε ένα χρονικό διάστημα, που δεν υπερβαίνει τις 30 ημέρες από την ημερομηνία παραλαβής της αίτησης, με σκοπό την επίτευξη αμοιβαίας αποδεκτής λύσης. Όλες αυτές οι αιτήσεις για τη διενέργεια διαβουλεύσεων κοινοποιούνται στο ΟΕΔ και στα αρμόδια συμβούλια και επιτροπές από το κράτος που ζητά διαβουλεύσεις. Κάθε αίτηση διαβουλεύσεων πρέπει να υποβάλλεται

⁵⁸⁰ Άρθρο 2 του Μνημονίου για το Μηχανισμό Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁸¹ Άρθρο 4 παρ. 1 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

γραφτώσ και να εξηγεί τους λόγους της αίτησης, συμπεριλαμβανομένου του προσδιορισμού των επίμαχων μέτρων και αναφοράς της νομικής βάσης για την καταγγελία. Οι διαβουλεύσεις είναι εμπιστευτικές. Το Μνημόνιο για την επίλυση των διαφορών αναγνωρίζει και άλλους τρόπους φιλικής επίλυσης μιας εμπορικής διαφοράς στα κράτη μέλη. Η προσφυγή των κρατών πραγματοποιείται με τη συναίνεσή τους μετά από συμφωνία, και αναφέρεται στη συνδιαλλαγή, στη μεσολάβηση και στην προσφυγή στις φιλικές υπηρεσίες. Η προσφυγή στις ανωτέρω μεθόδους μπορεί να ζητηθεί ανά πάσα στιγμή από οποιοδήποτε μέρος σε μια διαφορά. Μπορούν οι ανωτέρω μέθοδοι να ξεκινήσουν και να τερματιστούν, ανά πάσα στιγμή και να λειτουργούν και παράλληλα με τη λειτουργία ειδικής ομάδας εργασίας. Ο Γενικός Γραμματέας του ΠΟΕ δύναται να προσφέρει φιλικές υπηρεσίες, υπηρεσίες διαμεσολάβησης και συνδιαλλαγής, με στόχο την επίλυση της διαφοράς.

Αν το κράτος δεν απαντήσει εντός 10 ημερών από την ημερομηνία παραλαβής της αίτησης, ή δεν προβαίνει σε διαβουλεύσεις εντός προθεσμίας, που δεν υπερβαίνει τις 30 ημέρες, ή αν οι διαβουλεύσεις δεν καταλήξουν σε επίλυση της διαφοράς εντός 60 ημερών, τότε μπορεί να ζητηθεί η σύσταση ειδικής ομάδας. Η απόφαση της σύστασης ειδικής ομάδας πρέπει να ληφθεί στη συνεδρίαση του ΟΕΔ, που έπεται της συνεδρίασης κατά την οποία η σχετική αίτηση γράφτηκε για πρώτη φορά στην ημερήσια διάταξη του οργάνου αυτού⁵⁸². Το αίτημα για τη σύσταση ειδικής ομάδας πρέπει να γίνεται γραπτώς. Θα πρέπει να αναφέρεται αν έγιναν διαβουλεύσεις, να προσδιοριστούν τα συγκεκριμένα επίμαχα μέτρα και να παρέχεται μια σύντομη περίληψη της νομικής βάσης της καταγγελίας προκειμένου να οριοθετηθεί με σαφήνεια η διαφορά.⁵⁸³ Τα panel απαρτίζονται από άρτια εξειδικευμένο προσωπικό, που δύναται να έχει την ιδιότητα του κυβερνητικού υπαλλήλου. Μπορούν να συμμετέχουν όμως και άτομα, που δεν ανήκουν στον τομέα της κεντρικής κυβέρνησης.⁵⁸⁴ Τα panel αποτελούνται από τρία μέλη, εκτός εάν τα μέρη της διαφοράς συμφωνήσουν, εντός 10 ημερών από τη σύσταση του panel, ότι ο αριθμός των ατόμων θα αυξηθεί από τρία σε πέντε άτομα.⁵⁸⁵ Η γραμματεία διατηρεί ενδεικτικό κατάλογο προσώπων, που θα μπορούσαν να επιλεγούν για τη συγκρότηση ενός panel. Εάν δεν υπάρχει συμφωνία για τη συγκρότηση της ειδικής ομάδας

⁵⁸² Άρθρο 6 παρ. 1 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁸³ Άρθρο 6 παρ. 2 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁸⁴ Άρθρο 8 παρ. 1 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁸⁵ Άρθρο 8 παρ. 5 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

εργασίας εντός 20 ημερών, τότε ο Γενικός Διευθυντής του ΠΟΕ κατόπιν αιτήσεως του διαδικού μέρους μπορεί να ορίσει, αυτός, τα μέρη του panel.

Οι διαδικασίες των ειδικών ομάδων εργασίας θα πρέπει να είναι ευέλικτες, έτσι ώστε να διασφαλιστεί ότι δεν θα καθυστερήσουν αδικαιολόγητα. Μετά από διαβούλευση με τα μέρη της διαφοράς, τα μέλη της ειδικής ομάδας εργασίας θα πρέπει, το συντομότερο δυνατόν και όποτε είναι δυνατόν μέσα σε μία εβδομάδα μετά τη σύνθεση να καθορίσουν το χρονοδιάγραμμα της διαδικασίας.⁵⁸⁶ Τα panel θα πρέπει να καθορίσουν σαφείς προθεσμίες για την υποβολή γραπτών προτάσεων από τα μέρη, ενώ από την πλευρά τους τα διάδικα μέρη θα πρέπει να σέβονται τις προθεσμίες.⁵⁸⁷

Κάθε μέρος της διαφοράς οφείλει να καταθέσει τα υπομνήματά του στη Γραμματεία, τα οποία διαβιβάζονται άμεσα στην ειδική ομάδα εργασίας και στο άλλο εμπλεκόμενο μέρος.⁵⁸⁸ Σε περίπτωση που τα μέρη της διαφοράς έχουν αποτύχει να αναπτύξουν μια αμοιβαία ικανοποιητική λύση, η ειδική ομάδα εργασίας υποβάλλει τα συμπεράσματά της με τη μορφή γραπτής έκθεσης στο ΟΕΔ. Σε ανάλογες περιπτώσεις, η έκθεση της επιτροπής καθορίζει τα πραγματικά περιστατικά, τη δυνατότητα εφαρμογής των σχετικών διατάξεων και τη βασική λογική, η οποία διέπει τα συμπεράσματα και τις συστάσεις της ομάδας εργασίας.⁵⁸⁹ Στις περιπτώσεις που έχει επιτευχθεί διευθέτηση του θέματος μεταξύ των μερών της διαφοράς, η έκθεση της ομάδας εργασίας θα πρέπει να περιορίζεται σε μια σύντομη περιγραφή της υπόθεσης και να αναφέρει την επιτευχθείσα συμφωνία. Προκειμένου να καταστεί η διαδικασία περισσότερο αποτελεσματική, θα πρέπει η περίοδος εντός της οποίας η ομάδα εργασίας διενεργεί την εξέταση της διαφοράς (από την ημερομηνία κατά την οποία η σύνθεση και οι όροι της διαδικασίας προσδιορίζονται μέχρι την ημερομηνία υποβολής της τελικής έκθεσης) να μην υπερβαίνει τους έξι μήνες. Σε επείγουσες περιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν ευπαθή προϊόντα, η ειδική ομάδα εργασίας έχει ως στόχο να εκδώσει την έκθεσή της, στα μέρη της διαφοράς, εντός τριών μηνών. Όταν η επιτροπή κρίνει ότι δεν μπορεί να εκδώσει την έκθεσή της μέσα σε έξι μήνες, ή εντός τριών μηνών σε επείγουσες περιπτώσεις, ενημερώνει εγγράφως το ΟΕΔ σχετικά με τους λόγους της καθυστέρησης, ενώ παρέχει και μια εκτίμηση της προθεσμίας εντός της οποίας θα εκδώσει την έκθεσή της. Σε καμία

⁵⁸⁶ Άρθρο 12 παρ. 3 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁸⁷ Άρθρο 12 παρ. 5 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁸⁸ Άρθρο 12 παρ. 6 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών

⁵⁸⁹ Άρθρο 12 παρ. 7 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

περίπτωση δεν πρέπει το χρονικό διάστημα να υπερβαίνει τους εννέα μήνες⁵⁹⁰. Η ειδική ομάδα εργασίας μπορεί να αναστείλει τις εργασίες της ανά πάσα στιγμή, κατόπιν αιτήματος του καταγγέλλοντος κράτους για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τους 12 μήνες.⁵⁹¹

Τα διάδικα μέρη μπορούν να ασκήσουν ένδικο μέσο κατά της τελικής έκθεσης του panel ενώπιον του Δευτεροβάθμιου Δικαιοδοτικού Οργάνου.⁵⁹² Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αν και το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό όργανο αποκαλείται Appellate body (όργανο εφέσεων), το ανωτέρω ένδικο μέσο αντιστοιχεί σε αναίρεση και όχι σε έφεση, διότι η κρίση του περιορίζεται σε νομικά ζητήματα και συστάσεις της έκθεσης του Panel (ομάδα εμπειρογνομόνων).⁵⁹³

Το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό όργανο αποτελείται από 7 μέλη, εκ των οποίων τα 3 παρίστανται σε όλες τις υποθέσεις και τα οποία μέλη είναι αναγνωρισμένου κύρους και διαθέτουν δεδηλωμένη πείρα σε θέματα διεθνούς εμπορικού δικαίου.⁵⁹⁴ Το ανωτέρω ένδικο μέσο περιορίζεται σε νομικά μόνο ζητήματα της έκθεσης του panel καθώς και στην ερμηνεία των νομικών εννοιών, στην οποία προέβη η ειδική ομάδα εργασίας. Η έκθεση, που υποβάλλεται από το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό όργανο εγκρίνεται από το ΟΕΔ και γίνεται αποδεκτή άνευ όρων από τους διαδίκους, εκτός και εάν το ΟΕΔ αποφασίσει με τη διαδικασία του consensus να μην την εγκρίνει εντός μηνός από την υποβολή της.⁵⁹⁵ Μετά την υιοθέτηση της έκθεσης του panel ή του ΔΔΟ από το ΟΕΔ το ενδιαφερόμενο μέρος οφείλει να γνωστοποιήσει στο ΟΕΔ εντός προθεσμίας 30 ημερών τις προθέσεις του σχετικά με τη συμμόρφωση προς τις συστάσεις της έκθεσης. Αν δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί η συμμόρφωση του κράτους με τις συστάσεις και τις αποφάσεις αμέσως, τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη έχουν ένα εύλογο χρονικό διάστημα για να συμμορφωθούν. Το εύλογο χρονικό διάστημα θα πρέπει να είναι:

1. Το χρονικό διάστημα που προτείνεται από το ενδιαφερόμενο κράτος, υπό την προϋπόθεση ότι το σχετικό διάστημα εγκρίνεται από το ΟΕΔ ή, ελλείψει της έγκρισης αυτής,

⁵⁹⁰ Άρθρο 12 παρ. 9 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁹¹ Άρθρο 12 παρ. 12 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁹² Άρθρο 17 παρ. 1 και 4 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁹³ Κ. Α. Στεφάνου, Χρ. Βλ. Γκόρτσου, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 47.

⁵⁹⁴ Άρθρο 17 παρ. 1 και 3 του Μνημονίου Επίλυσης των διαφορών.

⁵⁹⁵ Άρθρο 17 παρ. 14 του Μνημονίου για την Επίλυση των διαφορών.

2. Σε χρονικό διάστημα που συμφωνείται αμοιβαία από τα μέρη της διαφοράς εντός 45 ημερών από την ημερομηνία έγκρισης των συστάσεων και αποφάσεων ή, ελλείψει τέτοιας συμφωνίας,

3. Σε χρονικό διάστημα που καθορίζεται μέσω υποχρεωτικής διαιτησίας εντός 90 ημερών από την ημερομηνία έγκρισης των συστάσεων και αποφάσεων. Σε μια τέτοια διαιτησία, μια κατευθυντήρια γραμμή για το διαιτητή πρέπει να είναι ότι το εύλογο χρονικό διάστημα για την εφαρμογή των συστάσεων ή των αποφάσεων της ειδικής ομάδας εργασίας ή του ΔΔΟ δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τους 15 μήνες από την ημερομηνία έγκρισης της έκθεσης ειδικής ομάδας ή του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου. Ωστόσο, το διάστημα αυτό μπορεί να είναι μικρότερο ή μεγαλύτερο, ανάλογα με τις συγκεκριμένες περιστάσεις. Εάν ένα κράτος αδυνατεί να συμμορφωθεί με τις συστάσεις και τις αποφάσεις του panel ή του ΔΔΟ και δεν καταργεί το μέτρο, που θεωρήθηκε και απεδείχθη ασυμβίβαστο, σύμφωνα με το δίκαιο του ΠΟΕ εντός των προαναφερόμενων προθεσμιών, τα μέρη οφείλουν να διαπραγματευτούν αναφορικά με την παροχή αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων. Εάν δεν επιτευχθεί συμφωνία αναφορικά με την παροχή αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων, εντός 20 ημερών από την ημερομηνία λήξης της εύλογης προθεσμίας, κάθε μέλος που έχει επικαλεσθεί τις διαδικασίες επίλυσης διαφορών δύναται να ζητήσει την άδεια από το ΟΕΔ να επιβάλλει κυρώσεις στο παραβιάζον κράτος και να αναστείλει την εφαρμογή στα κράτη των παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων, που απορρέουν τις συμφωνίες του ΠΟΕ.⁵⁹⁶

Κατά την εξέταση των παραχωρήσεων ή των άλλων υποχρεώσεων, που θα ανασταλούν από το καταγγέλλον κράτος εφαρμόζονται οι ακόλουθες αρχές: α) Η γενική αρχή είναι ότι ο καταγγέλλον θα πρέπει πρώτα να επιδιώξει την αναστολή παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων σε σχέση με τον ίδιο τομέα, με τον οποίο η ειδική ομάδα ή το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο διαπίστωσε παράβαση, β) Αν ο διάδικος αυτός θεωρεί ότι δεν είναι εφικτό ή αποτελεσματικό για την αναστολή παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων σε σχέση με τον ίδιο τομέα (εις), μπορεί να ζητήσει την αναστολή παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων σε άλλους τομείς στο πλαίσιο της ίδιας συμφωνίας, γ) Αν ο διάδικος αυτός θεωρεί ότι δεν είναι εφικτό ή αποτελεσματικό για την αναστολή παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων σε σχέση με άλλους τομείς στο πλαίσιο της ίδιας συμφωνίας και ότι οι περιστάσεις είναι

⁵⁹⁶ Άρθρο 22 παρ.1 και 2 του Μνημονίου για την Επίλυση των διαφορών.

αρκετά σοβαρές, δύναται να επιδιώξει την αναστολή παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων στο πλαίσιο άλλης συμφωνίας, δ) Κατά την εφαρμογή των παραπάνω αρχών, γίνεται δεκτό ότι το διάδικο μέρος πρέπει να λαμβάνει υπόψη:

1) Το εμπόριο στον τομέα ή στο πλαίσιο της συμφωνίας βάσει της οποίας η ειδική ομάδα ή το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο διαπίστωσε παράβαση καθώς και τη σημασία των εν λόγω συναλλαγών για το εν λόγω μέρος,

2) Τα ευρύτερα οικονομικά στοιχεία, που σχετίζονται με την ολική ή μερική και τις ευρύτερες οικονομικές συνέπειες της αναστολής των παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων.⁵⁹⁷

Εάν το παραβιάζον κράτος θεωρεί ότι δεν τηρήθηκαν οι αρχές και οι διαδικασίες αναφορικά με το επίπεδο αναστολής, που προτείνεται, όταν ο καταγγέλλων ζήτησε άδεια αναστολής των παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων, το θέμα παραπέμπεται σε διαιτησία. Η εν λόγω διαιτησία διεξάγεται από την αρχική ομάδα εργασίας, εάν τα μέλη της είναι διαθέσιμα, ή από έναν διαιτητή, που διορίζεται από το Γενικό Διευθυντή του ΠΟΕ και πρέπει να ολοκληρωθεί εντός 60 ημερών από την ημερομηνία λήξης της εύλογης προθεσμίας. Παραχωρήσεις ή άλλες υποχρεώσεις δεν αναστέλλονται κατά τη διάρκεια της διαιτησίας. Ο διαιτητής δεν εξετάζει τη φύση των παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων που θα ανασταλούν, αλλά κρίνει κατά πόσον το επίπεδο των μέτρων της αναστολής είναι ισοδύναμο με το επίπεδο της εκμηδένισης ή εξασθένισης. Ο διαιτητής μπορεί να αποφασίσει εάν η προτεινόμενη αναστολή των παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων επιτρέπεται, ωστόσο, ο διαιτητής πρέπει να εξετάσει εάν τηρήθηκαν οι σχετικές αρχές και διαδικασίες. Τα μέρη δέχονται την απόφαση του διαιτητή, η οποία είναι οριστική και τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν προβαίνουν σε δεύτερη διαιτησία. Το ΟΕΔ ενημερώνεται αμέσως για την απόφαση του διαιτητή και εγκρίνει την αναστολή παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων, όταν η αίτηση είναι σύμφωνη με την απόφαση του διαιτητή, εκτός αν το ΟΕΔ αποφασίσει με συναίνεση την απόρριψη της αίτησης.⁵⁹⁸

Ως εναλλακτική δυνατότητα επίλυσης διαφορών προβλέπεται η διενέργεια διαιτησίας μετά από συμφωνία των διαφωνούντων μερών. Η συμφωνία των μερών για προσφυγή σε διαιτησία θα πρέπει να ορίζει τα ζητήματα και την εμπορική διαφορά, καθώς επίσης και τη διαδικασία σύμφωνα με την οποία θα συγκροτηθεί το

⁵⁹⁷ Άρθρο 22 παρ. 3 του Μνημονίου για την Επίλυση των διαφορών.

⁵⁹⁸ Άρθρο 22 παρ. 7 του Μνημονίου για την Επίλυση των διαφορών.

Διαιτητικό Δικαστήριο και θα διεξαχθεί η επίμαχη διαιτησία.⁵⁹⁹ Τα μέλη που συμμετέχουν στη διαιτησία γνωστοποιούν την προσφυγή τους στη διαιτησία σε όλα τα μέλη του ΠΟΕ, πριν την έναρξη της διαδικασίας. Τα διάδικα μέρη συμφωνούν να συμμορφωθούν με την διαιτητική απόφαση, η οποία όταν εκδοθεί κοινοποιείται στο ΟΕΔ. Η αναγκαστική συμμόρφωση της διαιτητικής απόφασης επιτυγχάνεται μέσα από τις διαδικασίες που προαναφέρθηκαν.⁶⁰⁰

III.E Επίλυση διαφορών στον ανταγωνισμό

Η επίλυση διαφορών στο πλαίσιο του ανταγωνισμού ορίζεται στην παρ. 5 του άρθρου 6 της ΣυνθΧΕ. Η ανωτέρω μέθοδος επίλυσης διαφορών περιορίζεται στα συμβαλλόμενα κράτη. Ενεργοποιείται όταν κάποιο συμβαλλόμενο μέρος θεωρεί ότι στην επικράτεια κάποιου άλλου κράτους μέλους, υπάρχει συγκεκριμένη μορφή αντιανταγωνιστικής συμπεριφοράς και η συμπεριφορά, αυτή, επηρεάζει αρνητικά κάποιο σημαντικό συμφέρον σχετικό με τους στόχους του ανταγωνισμού. Με άλλα λόγια οι ουσιαστικές προϋποθέσεις, προκειμένου να ενεργοποιηθεί η συγκεκριμένη ρύθμιση είναι:

1. Η ύπαρξη αντιανταγωνιστικής συμπεριφοράς· και
2. Η αρνητική επίδραση της συμπεριφοράς στους στόχους του ανταγωνισμού.

Πρώτη παρατήρηση, που πρέπει να γίνει, είναι ότι οι προϋποθέσεις πρέπει να ισχύουν σωρευτικά λόγω του συμπλεκτικού συνδέσμου «και». Το ζήτημα, επίσης, είναι ποιοι είναι ακριβώς οι στόχοι του ανταγωνισμού και πώς αυτοί επηρεάζονται από τη συγκεκριμένη αντιανταγωνιστική συμπεριφορά. Όπως προείπαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο στόχοι του ανταγωνισμού αποτελούν η αποφυγή και άμβλυνση των στρεβλώσεων της αγοράς, η αποτροπή των εμποδίων του ανταγωνισμού στον ενεργειακό τομέα, καθώς επίσης και η αντιμετώπιση της μονομερούς και συντονισμένης αντιανταγωνιστικής συμπεριφοράς.⁶⁰¹ Η σοβαρότερη αντι-ανταγωνιστική συμπεριφορά είναι το καρτέλ, ήτοι όταν δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις συμφωνούν (γραπτώς ή προφορικώς) να καταστείλουν τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Το κλασικότερο παράδειγμα καρτέλ συνιστά η συμφωνία για

⁵⁹⁹ Άρθρο 25 του Μνημονίου για την Επίλυση των διαφορών.

⁶⁰⁰ Άρθρο 25 παρ. 4 σε συνδυασμό με τα άρθρα 21 και 22 του Μνημονίου για την Επίλυση των διαφορών.

⁶⁰¹ Άρθρο 6 παρ. 2 της ΣυνθΧΕ.

καθορισμό των τιμών σε μία αγορά. Αντιανταγωνιστική συμπεριφορά αποτελεί η νόθευση των διαγωνισμών. Αυτό συμβαίνει όταν οι επιχειρήσεις, που συμμετέχουν σε διαγωνισμούς για να κερδίσουν συμβόλαια δημοσίων έργων, συμφωνούν ποια επιχείρηση θα κερδίσει κάθε φορά το διαγωνισμό, χειραγωγώντας τις προσφορές, που υποβάλλουν. Ως αποτέλεσμα, οι προσφορές που κερδίζουν το διαγωνισμό είναι κατά πολύ υψηλότερες από αυτές που θα επικρατούσαν εάν υπήρχε πραγματικός ανταγωνισμός μεταξύ των διαφόρων επιχειρήσεων, που συμμετέχουν στον διαγωνισμό. Άλλα παραδείγματα καρτέλ αφορούν τον γεωγραφικό κατακερματισμό της αγοράς, ή και την κατανομή της αγοράς ή των πελατών. Επίσης, στο πεδίο αυτό εντάσσεται και η κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης.

Στην περίπτωση που κάποιο συμβαλλόμενο μέρος θεωρεί ότι υφίσταται αντιανταγωνιστική συμπεριφορά, προβαίνει σε κοινοποίηση στο άλλο συμβαλλόμενο μέρος και αιτείται να ληφθούν τα κατάλληλα και απαραίτητα αναγκαστικά μέτρα. Το συμβαλλόμενο μέρος, που κοινοποιεί, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει στην κοινοποίηση επαρκείς πληροφορίες απόδειξης της αντιανταγωνιστικής συμπεριφοράς για να μπορέσει το συμβαλλόμενο μέρος, στο οποίο απευθύνθηκε η κοινοποίηση, να εντοπίσει την αντιανταγωνιστική συμπεριφορά. Επίσης, το προσφεύγον συμβαλλόμενο μέρος οφείλει να παρέχει οποιεσδήποτε περαιτέρω πληροφορίες, σχετικά με την αντιανταγωνιστική συμπεριφορά και να συνεργάζεται με το άλλο συμβαλλόμενο μέρος για την διευθέτηση της συγκεκριμένης διαφοράς. Υποχρέωση του συμβαλλόμενου μέρους, στο οποίο απευθύνεται η κοινοποίηση είναι η συνεχής συνεργασία με το αντισυμβαλλόμενο μέρος και η ενδεδειγμένη εξέταση της ανωτέρω συμπεριφοράς, προκειμένου να ληφθούν τα ενδεδειγμένα μέτρα στην περίπτωση που χρειαστεί. Το συμβαλλόμενο μέρος, στο οποίο απευθύνεται η κοινοποίηση, ενημερώνει το άλλο συμβαλλόμενο μέρος, για την απόφασή του ή για την απόφαση των αρμοδίων για τον ανταγωνισμό αρχών, και μπορεί, εάν το επιθυμεί, να ενημερώσει το συμβαλλόμενο μέρος για τους λόγους της απόφασης. Εάν έχει αρχίσει η εφαρμογή αναγκαστικών μέτρων, το συμβαλλόμενο μέρος, στο οποίο απευθύνεται η κοινοποίηση, πληροφορεί το άλλο συμβαλλόμενο μέρος σχετικά με την έκβασή τους και εάν είναι δυνατόν, σχετικά με τις σημαντικές εξελίξεις που μεσολάβησαν.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το σύστημα επίλυσης των διαφορών του ανταγωνισμού περιορίζεται στα κράτη και είναι έντονα διαβουλευτικό. Βασίζεται στη συνεργασία των κρατών και στην υποχρέωση ενημέρωσης σχετικά με την εξέλιξη των διαφορών του ανταγωνισμού. Δεν υπάρχει ανάμιξη των οργάνων του Χάρτη και

το γεγονός αυτό επηρεάζει την αποτελεσματικότητα του μηχανισμού και την υποβολή των ενδεχόμενων διαφορών στον ανωτέρω μηχανισμό.

III.ΣΤ Επίλυση διαφορών στο περιβάλλον

Το άρθρο 19 της ΣυνθΧΕ ορίζει αρκετές υποχρεώσεις για τα συμβαλλόμενα μέρη. Κατόπιν αιτήματος ενός ή περισσότερων συμβαλλομένων μερών, οι διαφορές όσον αφορά την εφαρμογή ή την ερμηνεία των διατάξεων άρθρου 19 ΣυνθΧΕ εξετάζονται από τη Διάσκεψη του Χάρτη με σκοπό την εξεύρεση λύσεως. Στην περίπτωση αυτή, η Διάσκεψη του Χάρτη λειτουργεί ως συμβουλευτικό όργανο και απευθύνει συστάσεις στα εμπλεκόμενα μέρη σχετικά με την επίλυση της διαφοράς, εφόσον δεν διενεργείται η διευθέτηση της διαφοράς από άλλα διεθνή όργανα.⁶⁰²

IV. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Το σύστημα επίλυσης διαφορών, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ είναι πολυσύνθετο και εδράζεται σε σημαντικό βαθμό στην πρωτοβουλία των συμβαλλομένων μερών, εάν εξαιρέσουμε τις επενδυτικές διαφορές.

Ο μηχανισμός επίλυσης των εμπορικών διαφορών, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ ομοιάζει σε σημαντικό βαθμό με τον μηχανισμό επίλυσης του ΠΟΕ. Ωστόσο, μπορούμε να διακρίνουμε δύο σημαντικές διαφορές

1. Στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ, οι εκθέσεις των οργάνων υιοθετούνται από τη διάσκεψη του Χάρτη και οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία των τριών τετάρτων των μερών (ειδική πλειοψηφία), ενώ στην περίπτωση του ΠΟΕ οι εκθέσεις των panel, υιοθετούνται χωρίς τη μεσολάβηση άλλης διαδικασίας.

2. Στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ δεν προκύπτει η δυνατότητα αναίρεσης της έκθεσης των panel. Με άλλα λόγια δεν λειτουργεί όργανο αντίστοιχο με το Appellate Body του ΠΟΕ.

Επιπροσθέτως, η διακρατική επίλυση διαφορών στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ για εμπορικές διαφορές συνεπάγεται ότι οι συμφωνίες του ΠΟΕ ερμηνεύονται στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ και (το αντίστροφο) εφόσον αποτελούν νομικά δεσμευτικό πλαίσιο στα θέματα της ενέργειας.

⁶⁰² *Energy Charter Secretariat, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide*, όπ. παρ., σελ. 58.

Στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ και των διακρατικών διαφορών βάσει του άρθρου 27 της ΣυνθΧΕ δεν επιτρέπεται ουσιαστικά η συμμετοχή της Διάσκεψης του Χάρτη στη διαδικασία επίλυσης της διαφοράς, εκτός από την περίπτωση που το κράτος, που παραβιάζει τις υποχρεώσεις του, κοινοποιεί την πρόθεση του αναφορικά με τη συμμόρφωσή του.

Στο πεδίο του ανταγωνισμού, η επίλυση των διαφορών περιορίζεται στα εμπλεκόμενα κράτη και ενεργοποιείται όταν κάποιο συμβαλλόμενο μέρος θεωρεί ότι, στην επικράτεια κάποιου άλλου κράτους μέλους, υπάρχει κάποια συγκεκριμένη μορφή αντι-ανταγωνιστικής συμπεριφοράς και η συμπεριφορά αυτή επηρεάζει αρνητικά κάποιο σημαντικό συμφέρον σχετικό με τους στόχους του ανταγωνισμού. Χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης διαδικασίας είναι ότι δεν συμμετέχει η Διάσκεψη του Χάρτη.

Στο πεδίο των περιβαλλοντολογικών διαφορών, ο ρόλος της Διάσκεψης του Χάρτη είναι συμβουλευτικός, ενώ δίνεται προτεραιότητα σε άλλους συμβατικούς τρόπους επίλυσης της διαφοράς.

Αναφορικά με τις διαφορές διαμετακόμισης θα πρέπει να εξαντληθούν όλα τα σχετικά συμβατικά ή άλλα μέσα επίλυσης διαφορών, που έχουν συμφωνηθεί προηγουμένως, μεταξύ των διαφωνούντων συμβαλλομένων μερών. Η δεύτερη δυνατότητα επίλυσης διαφορών περιορίζεται στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ και διευθύνεται από τον Γενικό Γραμματέα του Χάρτη Ενέργειας. Η μέθοδος που προκρίνεται είναι αυτή της συνδιαλλαγής-διαμεσολάβησης, ενώ η Διάσκεψη του Χάρτη, με συγκεκριμένες πράξεις της, προσδιορίζει τη διεξαγωγή της μεσολάβησης και την αποζημίωση των μεσολαβητών. Αν και ο μηχανισμός συνδιαλλαγής δεν έχει ακόμη χρησιμοποιηθεί, είναι σημαντικό το γεγονός ότι η ΣυνθΧΕ θεσπίζει κανόνες συνδιαλλαγής για την επίλυση διαφορών διαμετακόμισης. Ένας αποτελεσματικός μηχανισμός για την επίλυση διαφορών διαμετακόμισης μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, σε συνδυασμό με το μηχανισμό έγκαιρης προειδοποίησης, θα μπορούσαν να θεωρηθούν συγκριτικό πλεονέκτημα του Χάρτη Ενέργειας, διότι καμία άλλη πολυμερής συμφωνία δεν περιλαμβάνει παρόμοιους μηχανισμούς, που στοχεύουν στην επίλυση διαφορών διαμετακόμισης.

Στο πλαίσιο της επίλυσης επενδυτικών διαφορών, η ΣυνθΧΕ παρέχει ένα σύστημα, που επιτρέπει στον επενδυτή να προσφύγει κατά του κράτους στο οποίο έχει επενδύσει στην περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεών του όπως αυτές προκύπτουν από τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ, που σχετίζονται με τις επενδύσεις. Το

πρώτο στάδιο, που θεωρείται υποχρεωτικό, αναφέρεται στο φιλικό διακανονισμό της διαφοράς, ενώ το δεύτερο στάδιο προβλέπει τη διαιτητική επίλυση της διαφοράς μέσω των ανωτέρω διαιτητικών φορέων. Η επίλυση των συγκεκριμένων διαφορών σύμφωνα με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ περιλαμβάνει πέντε προϋποθέσεις, που πρέπει να πληρούνται σωρευτικά, προκειμένου το διαιτητικό δικαστήριο να αποφανθεί. Θα πρέπει η διαφορά να αναφέρεται:

1. Σε παραβιάσεις του μέρους ΙΙΙ της ΣυνθΧΕ
2. Σε παραβιάσεις ενός συμβαλλόμενου μέρους της ΣυνθΧΕ.
3. Σε διαφορά που αφορά επένδυση. Θετικό στοιχείο, που ευνοεί την επίλυση των διαφορών είναι ότι η έννοια της επένδυσης στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ ερμηνεύεται με ευρύτητα.
4. Σε επένδυση που πραγματοποιείται από επενδυτή ενός συμβαλλόμενου μέρους.
5. Σε υφιστάμενες επενδύσεις ή αυτές που έχουν πραγματοποιηθεί μετά την ημερομηνία έναρξης της ΣυνθΧΕ.

Αμφιλεγόμενο ζήτημα θα αποτελέσει ο προσδιορισμός του αντικείμενου της διαφοράς στην περίπτωση μη δυνατότητας επανεξέτασης της διαφοράς του επενδυτή με συμβαλλόμενο μέρος. Στο πλαίσιο του εφαρμοστέου δικαίου ζητήματα θα προκύψουν σχετικά με τον τρόπο, που εφαρμόζεται το εθνικό δίκαιο στο πλαίσιο των διαιτητικών διαδικασιών.

Τέλος, μπορούμε να παρουσιάσουμε ορισμένα χαρακτηριστικά του συστήματος επίλυσης διαφορών, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, και να προβούμε σε μια διαδικασία αξιολόγησης.

Πρώτο χαρακτηριστικό είναι ότι αποτελεί ένα σύστημα πολυσύνθετο, που υποδηλώνει συμβιβασμό μεταξύ των κρατών. Στις περισσότερες διαφορές τα κράτη έχουν ευρείες δυνατότητες επιλογής μέσω του πλαισίου του διεθνούς δικαίου. Το πρόβλημα, όμως, είναι ότι επίλυση των διαφορών με άλλες μεθόδους και στο πλαίσιο άλλων φορέων μπορεί να προκαλέσει προβλήματα ερμηνείας της Συνθήκης,

Δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ότι επαφίεται στη βούληση των κρατών, γεγονός, που υποδηλώνει τη διακυβερνητική φύση του Οργανισμού,

Τρίτο χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι ο Οργανισμός του Χάρτη Ενέργειας δεν διαθέτει το δικό του δικαιοδοτικό όργανο,

Τέταρτο χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι η συμμετοχή των οργάνων του Χάρτη δεν δύναται να θεωρηθεί ουσιαστική αλλά κυρίως διαδικαστική,

Πέμπτο χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι η έντονη συμμετοχή της διαδικασίας της διαβούλευσης, μεταξύ των κρατών, έχει ως συνέπεια να έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα διαιτητικές αποφάσεις, αποκλειστικά στον τομέα των επενδύσεων,

Έκτο χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι η συμμετοχή των περισσότερων μελών της ΣυνθΧΕ στον ΠΟΕ, καθιστά ανενεργό το σύστημα επίλυσης διαφορών στο πλαίσιο του εμπορίου,

Έβδομο χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι τα συμβαλλόμενα μέρη διαθέτουν όλες τις δυνατότητες ειρηνικής επίλυσης διαφορών, όπως αυτές προβλέπονται στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΩΣ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΟΧΕ

Ι. Η Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Πολιτική

Ι.Α Εισαγωγή – Αναδρομή

Ο ευρωπαϊκός τομέας της ενέργειας⁶⁰³ αντιμετώπισθηκε, από τη δεκαετία του 1950, ως ένας τομέας που απαιτούσε επείγουσα ανάπτυξη κοινών πολιτικών και συντονισμένων δράσεων. Η αντίληψη αυτή αποδεικνύεται από την υπογραφή δύο Συνθηκών, που εγκαινίαζαν τη συνεργασία σε σημαντικές πρώτες ύλες της εποχής. Η Συνθήκη του Παρισιού, που υπογράφηκε το 1951, ίδρυσε ένα καθεστώς άνθρακα και χάλυβα για μια περίοδο 50 ετών μέσω της καθιέρωσης της ΕΚΑΧ, ενώ η ΣΕΚΑΕ, που υπογράφηκε στη Ρώμη το Μάρτιο του 1957, δημιούργησε την ΕΚΑΕ.⁶⁰⁴ Στο πλαίσιο της ΕΚΑΧ, τα έξι ιδρυτικά κράτη μέλη εκδήλωσαν τη βούλησή τους να δημιουργήσουν μια κοινότητα, αναφορικά με τον άνθρακα και το χάλυβα, η οποία θα βασιζόταν σε κοινούς στόχους, σε κοινούς θεσμούς – όργανα, καθώς επίσης και στην κοινή αγορά των ανωτέρω ενεργειακών υλών.⁶⁰⁵ Σκοπός της ίδρυσης της Κοινότητας ήταν να τεθεί το σύνολο της γαλλογερμανικής παραγωγής άνθρακα και χάλυβα υπό

⁶⁰³ Θ. Π. Φορτσάκης, Δίκαιο της ενέργειας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2009· Μ. Παπαντώνη, Το Δίκαιο της Ενέργειας, Ευρωπαϊκή θεώρηση, Ελληνική εφαρμογή, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2003· Ν. Ε. Φαραντούρης, Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2012· Ν. Ε. Φαραντούρης, Ενέργεια: Ναυτιλία & θαλάσσιες μεταφορές, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013· Π. Ν. Γεννηματάς Ενέργεια και Πολιτική, Εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα 2008· Κ. Π. Κορομπέλης, Μορφές εφαρμογής της οδηγίας 2009/72 για το νομικό διαχωρισμό των δικτύων στον ηλεκτρισμό, Ενέργεια και Δίκαιο 2012, Τεύχος 18, σελ. 69· Χ. Βλάχου, Παρατηρήσεις επί του καθορισμού των κωδικών δικτύου υπό το καθεστώς της τρίτης δέσμης, Ενέργεια και Δίκαιο 2011, Τεύχος 16, σελ. 72· Ν. Κεραμιδάς, Ο διαχωρισμός δραστηριότητας μεταφοράς σύμφωνα με την Οδηγία 2009/72, Το μοντέλο του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς ΑΔΜ και ο λειτουργός της αγοράς στην ελληνική αγορά ενέργειας, Ενέργεια και Δίκαιο 2011, Τεύχος 15, σελ. 40· Β. Delvaux, M. Hunt, K. Talus, EU Energy Law and Policy Issues, Euroconfidentiel Βρυξέλλες 2010· L. Hancher, A. De Hauteclouque, M. Sadowska, Capacity Mechanisms in the EU Energy Market, Oxford University Press, Oxford 2015· A. Johnston, G. Block, EU Energy Law, 1^η Έκδοση, Oxford University Press Oxford 2013· M. M. Roggenkamp, C. Redgewell, A. Ronne, I. Del Guayo, Energy Law in Europe, National, EU and International Regulation, 2^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2007.

⁶⁰⁴ Α. Δ. Πλιάκος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, σελ. 3-10.

⁶⁰⁵ Άρθρο 1 της ΣΕΚΑΧ.

τον έλεγχο μια ύπατης αρχής.⁶⁰⁶ Η απόφαση αυτή δεν βασίστηκε μόνο σε οικονομικούς λόγους, αλλά και σε πολιτικούς, δεδομένου ότι οι συγκεκριμένες πρώτες ύλες αποτελούσαν τη βάση της βιομηχανίας και της ισχύος των δύο χωρών, Γερμανίας και Γαλλίας. Βασικός πολιτικός στόχος αυτής της απόφασης ήταν η ενίσχυση της γαλλογερμανικής αλληλεγγύης, η απομάκρυνση του φόβου του πολέμου και η δημιουργία των προϋποθέσεων για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η ΕΚΑΧ είχε ως αποστολή την ορθολογική κατανομή και διανομή των ανωτέρω πηγών ενέργειας, την οικονομική ανάπτυξη και την δημιουργία θέσεων απασχόλησης.⁶⁰⁷ Η ΕΚΑΧ διέθετε διεθνή νομική προσωπικότητα, με την έννοια ότι η εν λόγω Κοινότητα συμμετείχε στις διεθνείς σχέσεις, προκειμένου να επιτευχθούν οι σκοποί της.

Η ΣΕΚΑΕ τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1958. Τα Κράτη μέλη της Κοινότητας επιδίωκαν να καταπολεμήσουν το γενικότερο έλλειμμα «*παραδοσιακής*» ενέργειας της δεκαετίας του '50, και για αυτό το λόγο αναζήτησαν την πυρηνική ενέργεια ως μέσο επίτευξης της ενεργειακής ανεξαρτησίας τους. Δεδομένου ότι το επενδυτικό κόστος της πυρηνικής ενέργειας υπερέβαινε τις δυνάμεις των μεμονωμένων Κρατών μελών, τα ιδρυτικά κράτη συνένωσαν τις δυνάμεις τους και δημιούργησαν την ΕΚΑΕ.⁶⁰⁸ Στο προοίμιο της Συνθήκης τονίζεται ότι η πυρηνική ενέργεια αποτελεί ουσιώδη πηγή βοήθειας για την ανάπτυξη και την ανανέωση της παραγωγής ενέργειας, καθώς και για την πρόοδο των έργων ειρήνης. Επίσης, διατυπώθηκε ότι τα Κράτη μέλη ήταν αποφασισμένα να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις ανάπτυξης μιας ισχυρής πυρηνικής βιομηχανίας, που θα παρέχει εκτεταμένες πηγές ενέργειας, θα εκσυγχρόνιζε την τεχνική και θα συνέβαλε με τις πολλαπλές άλλες εφαρμογές στην ευημερία των λαών τους.⁶⁰⁹ Αποστολές και στόχοι της Συνθήκης αποτελούσαν η ανάπτυξη, η έρευνα και η διάδοση των τεχνικών γνώσεων, η θέσπιση και η διασφάλιση της εφαρμογής ομοιόμορφων κανόνων ασφαλείας για την προστασία της υγείας του πληθυσμού και των εργαζομένων, η διευκόλυνση των επενδύσεων και η διασφάλιση της δημιουργίας βασικών εγκαταστάσεων, που ήταν αναγκαίες για την ανάπτυξη της πυρηνικής ενέργειας

⁶⁰⁶ Π. Ι. Κανελλόπουλος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συνθήκη Λισσαβόνας, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 10.

⁶⁰⁷ Άρθρο 2 της ΣΕΚΑΧ.

⁶⁰⁸ Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ), Περίληψη νομοθεσίας, διαθεσιμότητα στον επίσημο διαδικτυακό τόπο της ΕΕ, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:xy0024>.

⁶⁰⁹ Προοίμιο της ΣΕΚΑΕ.

εντός της ΕΕ, καθώς επίσης, η επίτευξη τακτικού και δίκαιου εφοδιασμού όλων των χρηστών στην Κοινότητα με μεταλλεύματα και πυρηνικά καύσιμα.⁶¹⁰

Το θεσμικό πλαίσιο της ΣΕΚΑΕ ήταν, σε γενικές γραμμές, παρεμφερές με αυτό της ΣΕΟΚ και βασιζόταν στο ίδιο «*θεσμικό τρίγωνο*» (Συμβούλιο, Επιτροπή και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο). Ωστόσο, η εκτέλεση των καθηκόντων από την Κοινότητα, δεν διασφαλιζόταν μόνο από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Επιτροπή και το Συμβούλιο, αλλά και από το ΔΕΕ.⁶¹¹ Στο πλαίσιο της κατανομής αρμοδιότητας, μεταξύ των οργάνων της ΣΕΚΑΕ, ορίστηκε ρητά ο κανόνας ότι κάθε όργανο θα ενεργούσε εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων, που του ανατίθενται από τη Συνθήκη.⁶¹²

Με τη ΣΕΚΑΕ δημιουργήθηκε και τέθηκε σε ισχύ ένα πλήρως ολοκληρωμένο και αυστηρό σύστημα ελέγχου με σκοπό τη διασφάλιση ότι τα πυρηνικά υλικά δεν θα χρησιμοποιούνται για σκοπούς διαφορετικούς από τους μη στρατιωτικούς, που έχουν δηλωθεί από τα Κράτη μέλη.

Η ΣΕΟΚ, που αποτελούσε τον κινητήριο μοχλό της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και οικοδόμησης δεν περιείχε διατάξεις σχετικά με την ενεργειακή πολιτική. Η έλλειψη μιας ρητής νομικής βάσης σχετικά με την ενέργεια, στη ΣΕΟΚ, είχε εμποδίσει την θέσπιση κοινοτικών κανόνων δικαίου, που θα δημιουργούσαν ένα δεσμευτικό πλαίσιο, αλλά ως ένα βαθμό η ανωτέρω έλλειψη δικαιολογείται λόγω της ίδρυσης των δύο προαναφερόμενων ενεργειακών Κοινοτήτων. Ειδικότερα, η περίοδος από το 1958 ως το 1972 αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της έλλειψης ανάπτυξης μιας αποτελεσματικής κοινής πολιτικής για την ενέργεια. Η αντίδραση των Κρατών μελών στον αποκλεισμό πετρελαίου του 1973⁶¹³ ήταν να προστατεύσουν τα εθνικά συμφέροντά τους, ενώ δεν ασχολήθηκαν με αποφασιστικότητα με το ζήτημα της επανεξέτασης και της δημιουργίας μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής. Με άλλα λόγια, τα Κράτη μέλη δεν ήταν ακόμη έτοιμα να εγκαταλείψουν μέρος της

⁶¹⁰ Άρθρο 2 της ΣΕΚΑΕ.

⁶¹¹ Άρθρο 3 της ΣΕΚΑΕ.

⁶¹² Π. Ι. Κανελλόπουλος Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Συνθήκη Λισαβόνας, όπ. παρ. σελ. 270 επ.· Α. Δ. Πλιάκος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 111 επ.· του ιδίου Κατανομή αρμοδιοτήτων στο Κ. Στεφάνου, Αρ. Φατούρου, Θ Χριστοδουλίδη (επιμ.), Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τόμος Α, Ιστορία, Θεσμοί, Δίκαιο, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης Αθήνα 2001, σελ. 218· Ρ. Ε. Παπαδοπούλου, Κεφάλαιο Ι Μέρος V, Η αρχή της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, στο Β. Χριστιανός, Μ. Κουσκούνα, Ρ. Ε. Παπαδοπούλου, Μ. Περάκης, Το Δίκαιο της ΕΕ μέσα από τη νομολογία., Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 125· Ρ. Craig, G. De Búrca, EU Law Text, Cases, and Materials, 6^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2015, σελ. 73 επ..

⁶¹³ Ν. Μούσης, Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο Οικονομία Πολιτική, 12^η Αναθεωρημένη Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008, σελ. 415.

ανεξαρτησίας τους στον πετρελαϊκό τομέα για να διαπραγματευτούν από κοινού τους όρους εφοδιασμού τους.

Ωστόσο, οι μεγάλες αυξήσεις της τιμής του πετρελαίου στις οικονομίες των Κρατών μελών οδήγησαν τους ηγέτες των ευρωπαϊκών χωρών, στη λήψη κάποιων μέτρων προσανατολισμένων στην εξοικονόμηση ενέργειας και στην προσπάθεια απεξάρτησής τους από τις εισαγωγές του πετρελαίου από τις τρίτες χώρες. Το Συμβούλιο υιοθέτησε μέτρα στον τομέα του πετρελαίου, του φυσικού αερίου και της ορθολογικής χρήσης της ενέργειας, μερικά από τα οποία αποτελούσαν μη δεσμευτικές αποφάσεις.⁶¹⁴

Μια ισχυρότερη νομική βάση επιτεύχθηκε το 1987, με την έναρξη ισχύος της ΕΕΠ.⁶¹⁵ Η ΕΕΠ τροποποίησε τις Συνθήκες, που είχαν ιδρύσει τις τρεις Κοινότητες, αλλά οι σημαντικότερες αλλαγές αφορούσαν τη ΣΕΟΚ. Με την ΕΠΠ επιχειρήθηκε να δοθεί νέα ώθηση στη λειτουργία της ενιαίας αγοράς,⁶¹⁶ που αποτελεί το δεύτερο στάδιο οικονομικής ολοκλήρωσης, μετά την ίδρυση της τελωνειακής ένωσης.⁶¹⁷ Η προσθήκη του άρθρου 8α αναφερόταν στην επίτευξη του στόχου της εσωτερικής αγοράς μέχρι το τέλος του 1992.

⁶¹⁴ Α) Council Resolution of 17 September 1974 concerning a new energy policy strategy for the community (EE C 153 της 09.07.1975 σελ. 1 – 2)·

Β) Council Resolution of 17 December 1974 concerning Community energy policy objectives for 1985 (EE C 153 της 09.07.1975 σελ. 2 - 4)·

Γ) Council Resolution of 17 December 1974 on a Community action programme on the rational utilization of energy (EE C 153 της 09.07.1975 σελ.5 – 5)·

Δ) Council Resolution of 13 February 1975 concerning measures to be implemented to achieve the Community energy policy objectives adopted by the Council on 17 December 1974, (EE C 153 της 09.07.1975 σελ.6 - 8)·

Ε) Council Regulation of 26 June 1975 on the setting of a short-term target for the reduction of oil consumption (EE C 153 της 09.07.1975 σελ. 9 – 9)·

ΣΤ) Council Resolution of 26 June 1975 extending the powers of the Advisory Committee on Programme Management for «*Treatment and storage of radioactive waste*» (direct action) and «*Management and storage of radioactive waste*» (indirect action) (EE C 153 της 09.07.1975 σελ.10 – 10)·

Ζ) Οδηγία 68/414 του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 1968 περί υποχρέωσης διατηρήσεως ενός ελαχίστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου και/ή προϊόντων πετρελαίου από τα Κράτη μέλη της ΕΟΚ, (EE L 308 της 23.12.1968, σ. 14 – 16)·

Η) Οδηγία 73/238/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24ής Ιουλίου 1973 περί μέτρων προορισμένων να αμβλύνουν τις επιπτώσεις των δυσχερειών εφοδιασμού με πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου (EE L 228 της 16.8.1973, σ. 1-2)·

⁶¹⁵ E. D. Cross, B. Delvaux, L. Hancher, P. J. Slot, G. Van Calstrer, W. Vanderbeche, Energy Law in Europe στο M. M. Roggenkamp, C. Redgewell, A. Ronne (eds), *I. Del Guayo*, Energy Law in Europe, National, EU and International Regulation, όπ. παρ. σελ. 228.

⁶¹⁶ Ευγ. Σαχκεκίδου, Π. Στάγκος Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 11.

⁶¹⁷ Οδ. Γ. Σπηλιόπουλος, Η νομική θεσμική και πολιτική διάσταση της συμμετοχής της ΕΚ στο πολυμερές σύστημα των εμπορικών σχέσεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2003, σελ. 7 επ..

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρησιμοποίησε τις διατάξεις της εσωτερικής αγοράς ως νομική βάση για ευρείες νομοθετικές πρωτοβουλίες της, στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου. Οι ανωτέρω νομοθετικές πρωτοβουλίες στόχευαν στην αποτελεσματικότερη επιβολή των κανόνων της Συνθήκης σχετικά με τον ανταγωνισμό και την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων. Η ΕΕΠ συμπλήρωσε, επίσης, τη ΣΕΟΚ με πολιτικές, ήτοι με την «οικονομική και κοινωνική συνοχή», με την «έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη», και με το «περιβάλλον». Η προσθήκη μιας νομικής βάσης για την κοινοτική δράση στο περιβάλλον (σημερινό άρθρο 191 ΣΛΕΕ) σε συνδυασμό με την αποτελεσματική και ορθολογική χρησιμοποίηση ενεργειακών υλών, έχει αποδειχθεί με την πάροδο του χρόνου ιδιαίτερα σημαντική για την προώθηση μέτρων σχετικών με την ενεργειακή αποδοτικότητα, καθώς και άλλων μέτρων σχετικών με την ενεργειακή νομοθεσία. Αυτό οφείλεται στην άμεση σύνδεση που παρατηρείται κατά την υλοποίηση των πολιτικών του περιβάλλοντος και ενέργειας.⁶¹⁸

Η ΣΕΕ, που υπογράφηκε στο Μάαστριχτ το 1992, εμπλούτισε τις Συνθήκες με ενεργειακές διατάξεις. Τόνισε ότι θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα στους τομείς της ενέργειας, (άρθρο 3), ενώ εισήγαγε το άρθρο 129β σχετικά με την προώθηση των διευρωπαϊκών δικτύων στους τομείς της μεταφοράς, των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ βελτίωσε την προστασία του περιβάλλοντος, με την έννοια ότι η λήψη μέτρων, στα πλαίσια της πολιτικής περιβάλλοντος, θα έπρεπε να συνεκτιμά τον καθορισμό και την εφαρμογή άλλων κοινοτικών πολιτικών και δραστηριοτήτων (ρήτρα ενσωμάτωσης).⁶¹⁹ Ειδικότερα, θα έπρεπε να υπάρχει οριζόντια συνοχή μεταξύ ενέργειας και περιβάλλοντος. Αυτή η υποχρέωση, είχε επιπτώσεις στη δυνατότητα εφαρμογής των κανόνων της Συνθήκης για την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών⁶²⁰ και των ρυθμίσεων για την κοινοτική δράση στον τομέα της προστασίας του καταναλωτή.⁶²¹

⁶¹⁸ Παράδειγμα αποτελεί η Οδηγία (ΕΚ) 2009/28 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ (ΕΕ L 140 της 5.6.2009, σ. 16 - 62).

⁶¹⁹ Για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Περιβάλλοντος, *Γ. Γιαννακούρου*, Η Ευρωπαϊκή Πολιτική για το Περιβάλλον και η δημόσια διοίκηση στο Αρ. Γ. Πασσάς, Θ. Ν. Τσέκος (επιμ.), Εθνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Η ελληνική Εμπειρία, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2009, σελ. 341.

⁶²⁰ *Π. Δ. Λαγτόγλου* Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, Τόμος II Ουσιαστικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 1998, σελ 21 επ..

⁶²¹ Για την πολιτική προστασίας του καταναλωτή, *Ελ. Αλεξανδρίδου*, Το Ενωσιακό Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή, στο Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή Ελληνικό Ενωσιακό, Κατ' άρθρο

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον στην ενεργειακή ρυθμιστική πολιτική στη δεκαετία του '90 έθεσε τα θεμέλια για την επίτευξη προόδου. Το νέο ενδιαφέρον που προέκυψε από τις διαβουλεύσεις μεταξύ κοινοτικών φορέων, που ξεκίνησαν το 1993, οδήγησαν τελικά στη Λευκή Βίβλο για «Μια ενεργειακή πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση».⁶²² Οι τρεις θεματικές κατηγορίες στόχων, που τέθηκαν από τη Λευκή Βίβλο, ήταν η ανταγωνιστικότητα, η ασφάλεια του ανεφοδιασμού και η περιβαλλοντική προστασία.

Η προσπάθεια θέσπισης ενεργειακής νομοθεσίας, είχε στηριχθεί, κυρίως, στη διαδικασία της διαβούλευσης, η οποία επέτρεπε την αυξανόμενη συμμετοχή πολλών μερών, που σχετίζονταν με τις παραγωγικές δυνάμεις, με φορείς της βιομηχανίας και άλλους μη κρατικούς φορείς. Γνωστά παραδείγματα της συνεργασίας στην ενέργεια είναι το φόρουμ της Φλωρεντίας, σχετικά με την ηλεκτρική ενέργεια και το φόρουμ της Μαδρίτης σχετικά με το φυσικό αέριο. Το ρυθμιστικό φόρουμ ηλεκτρικής ενέργειας της Φλωρεντίας⁶²³ αποτελεί μια οργάνωση, που σκοπό έχει να δημιουργήσει μια εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Φορείς που συμμετέχουν είναι οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές, τα Κράτη μέλη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς ενέργειας, οι έμποροι ηλεκτρικής ενέργειας, οι καταναλωτές, οι χρήστες δικτύων. Το φόρουμ συγκαλείται μια ή δυο φορές το χρόνο. Η πρώτη συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε το 1998. Το φόρουμ εξετάζει το διασυνοριακό εμπόριο της ηλεκτρικής ενέργειας, και ιδιαίτερα τη δασμολόγηση των διασυνοριακών ανταλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς επίσης και τις δυνατότητες διασυνδεσιμότητας.

Το ευρωπαϊκό ρυθμιστικό φόρουμ φυσικού αερίου της Μαδρίτης⁶²⁴ αποτελεί οργάνωση, που ασχολείται με ζητήματα σχετικά με τη δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου. Οι συμμετέχοντες είναι οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές, τα Κράτη μέλη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι προμηθευτές, οι έμποροι αερίου, οι καταναλωτές και οι χρήστες δικτύων. Το φόρουμ συγκαλείται μια φορά ή δύο φορές το χρόνο στη Μαδρίτη. Η πρώτη συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε το 1999. Το φόρουμ ασχολείται, με το διασυνοριακό εμπόριο του φυσικού αερίου και ιδιαίτερα τη

ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων Ελ. Αλεξανδρίδου (επιμ.), 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2015, σελ 7 επ..

⁶²² *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*, Μια Λευκή Βίβλος για την Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(1995) 682 τελικό.

⁶²³ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/energy/en/events/meeting-european-electricity-regulatory-forum-florence>.

⁶²⁴ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/energy/en/madrid-forum-previous-meetings>.

δασμολόγηση των διασυνοριακών ανταλλαγών αερίου, την κατανομή και τη διαχείριση της ικανότητας διασύνδεσης, καθώς και με τον περιορισμό τεχνικών και εμπορικών εμποδίων, προκειμένου να δημιουργηθεί μια αποτελεσματική αγορά φυσικού αερίου. Τη δεκαετία του 1990 εκδόθηκε και η πρώτη δέσμη ενεργειακών μέτρων για την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο, που αποτέλεσε την αρχή για την απελευθέρωση της ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας.⁶²⁵ Ακολούθησαν δύο δέσμες ενεργειακών μέτρων, οι οποίες αναφέρονται σε επόμενο μέρος του κεφαλαίου.

Οι Συνθήκες του Άμστερνταμ και της Νίκαιας δεν μετέβαλαν ουσιαστικά την πολιτική της ΕΕ στην ενέργεια, αλλά ρύθμισαν θεσμικά ζητήματα (σε επίπεδο οργάνων).⁶²⁶

I.B Μεταρρυθμίσεις - Συνθήκη της Λισαβόνας - Εξωτερική διάσταση της Ενεργειακής Πολιτικής

Η ισχύουσα Μεταρρυθμιστική Συνθήκη προέκυψε μετά την μη επικύρωση της Συνταγματικής Συνθήκης⁶²⁷ για την Ευρώπη, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 29 Οκτωβρίου 2004. Τα δύο αρνητικά δημοψηφίσματα (στην Ολλανδία και τη Γαλλία) εμπόδισαν την επικύρωση και τη θέση σε ισχύ της Συνταγματικής Συνθήκης, ενώ από την άλλη πλευρά κινητοποίησαν τις ευρωπαϊκές δυνάμεις, προκειμένου να

⁶²⁵ Οδηγία (ΕΚ) 96/92 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, (ΕΕ L 27 της 30.01.1997, σ. 20-29)· Οδηγία 98/30/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Ιουνίου 1998 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, (ΕΕ L 204 της 21.07.1998 σ. 1 - 12).

⁶²⁶ Άρθρο Κ.17 της Συνθήκης του Άμστερνταμ που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις, (ΕΕ C 340 της 10.11.1997, σ. 1-144)· Άρθρο 46 της Συνθήκης της Νίκαιας που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς Πράξεις, που υπογράφηκε στη Νίκαια στις 26 Φεβρουαρίου 2001 (ΕΕ C 080 της 10.03.2001 σ. 1 - 87).

⁶²⁷ *N. Nugent*, Πολιτική Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Σαββάλας Αθήνα 2012, σελ. 120-128· *Ξ. Α. Γιαταγάνας*, Η μακρά πορεία συνταματοποίησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Από το Διεθνές Δίκαιο στην ομοσπονδία, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 51 επ· *Γ. Παπαδημητρίου*, Η Συνταματοποίηση της ΕΕ και το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα στο Ν. Μαραβέγιας, Μ. Τσινισιζέλης (επιμ.), Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργάνωση και Πολιτικές 50 χρόνια, Εκδόσεις Θεμέλιο Αθήνα 2007, σελ. 244-249· *Εν. Βενιζέλος*, Η πρόκληση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 146· *Π. Κ. Ιωακειμίδης*, Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και ευρωπαϊκή ενοποίηση, Συμβολή στην κατανόηση και ερμηνεία της Συνταγματικής Συνθήκης, Εκδόσεις Θεμέλιο Αθήνα 2005, σελ. 244· *Ν. Αθ. Κανελλοπούλου Μαλούχου*, Η χειραφέτηση της Ευρώπης, Συνταγματική θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2012, σελ. 189· *P. Craig*, European Governance, Executive and Administrative Powers under the New Constitutional Settlement, *Institutional Journal of Constitutional Law*, 2005, Τεύχος 3, σελ. 407 επ· *S. C. Sieberson*, Inching Toward EU Supranationalism? Qualified Majority Voting and Unanimity Under the Treaty of Lisbon, *Virginia Journal of International Law*, 2009-2010, Τόμος 50, Τεύχος 4, σελ. 921.

οδηγηθούμε σε μια διαφορετική Συνθήκη. Υπό το σημερινό καθεστώς, η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (Συνθήκη Λισαβόνας)⁶²⁸ περιέχει διατάξεις, που τροποποιούν τη ΣΕΕ και τη ΣΕΟΚ. Η Συνθήκη της Λισαβόνας περιλαμβάνει ένα σημαντικό αριθμό μεταρρυθμίσεων και αποτυπώνει ένα συμβιβασμό μεταξύ των Κρατών μελών λόγω της συναινετικής τροποποίησης, που προβλέπει το άρθρο 48 ΣΕΕ. Βασικές μεταρρυθμίσεις της Συνθήκης της Λισαβόνας αποτελούν η συγχώνευση των επικαλυπτόμενων οντοτήτων σε μία οντότητα, την ΕΕ, η ενίσχυση του ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα της Ένωσης μέσω της νομικής δεσμευτικότητας που απέκτησε ο ΧΘΔΕ, η σαφής οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων. Στον τομέα των πολιτικών υπήρξε πρόοδος, μεταξύ άλλων, με τη θέσπιση ρητής νομικής βάσης για την πολιτική της ενέργειας.⁶²⁹ Η ΣΕΕ διατήρησε το σημερινό όνομά της, ενώ η ΣΕΚ μετονομάστηκε σε ΣΛΕΕ. Θα πρέπει να τονιστεί ότι καταργήθηκε η ΕΚ, ενώ η ΕΚΑΧ είχε καταργηθεί από το 2002. Υπό το καθεστώς της Λισαβόνας, η ΕΚΑΕ συνεχίζει να υφίσταται, καθώς επίσης και η ΕΕ, που αντικατέστησε την ΕΚ.

Στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής, το νέο άρθρο (194 ΣΛΕΕ)^{630, 631} διατυπώνει τους βασικούς στόχους της ενεργειακής πολιτικής⁶³² και προσδιορίζει τις αρμοδιότητές της. Ως βασικοί στόχοι της ενεργειακής πολιτικής ορίζονται η διασφάλιση της λειτουργίας της αγοράς ενέργειας, η διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού,⁶³³ η προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας, η εξοικονόμηση της ενέργειας, η ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς και η καλύτερη διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων.

Η παρ. 2 του νέου άρθρου 194 ΣΛΕΕ αποτελεί τη νομική βάση για τη θέσπιση μέτρων, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής.⁶³⁴ Τα

⁶²⁸ Π. Παναγιωτόπουλος, Οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα 2008, σελ. 5.

⁶²⁹ Μ. Δ. Χρυσομάλλης, Δίκαιο της ΕΕ, Στοιχεία Συνθήκης Λισαβόνας (Σχόλιο-Κείμενο), Εκδόσεις Β. Σ. Κατσαρός, Αθήνα 2010, σελ. 1-37.

⁶³⁰ Π. Κ. Ιωακείμης, Η Συνθήκη της Λισαβόνας Παρουσίαση, Ανάλυση, Αξιολόγηση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2008, σελ. 122.

⁶³¹ G. Rashbrooke, Clarification or Complication? The New Energy Title in the Draft Constitution for Europe, Journal of Energy and Natural Resources Law 2004, Τεύχος 3, σελ. 373, 378.

⁶³² Για την Ενεργειακή Πολιτική, Κ. Π. Ηλιόπουλος, Το Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3, σελ. 583 επ.: Ε. Τυπάλδου Λοβέρδου, Θ. Τσακίρης, Η πολιτική ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ στο τομέα του φυσικού αερίου και ο ρόλος της Ελλάδας, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3, σελ. 611 επ.: Ν. Φραγκάκης, Μικρό χρονικό για το Δίκαιο της Ενέργειας στην Ευρώπη, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3 σελ. 563· Σ. Θειακός, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3, σελ. 677.

⁶³³ Χρ. Ταρνανίδου, Σύγχρονες Ενεργειακές αγορές, Θεσμικό πλαίσιο και ελληνική προοπτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σελ. 17-36.

⁶³⁴ Ι. Μουρνιακάκης, Άρθρο 194 ΣΛΕΕ, Ενέργεια, στο Β. Χριστιανός (επιμ.) ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΕ & ΣΛΕΕ, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, σελ. 895.

μέτρα για την επίτευξη των στόχων της ενεργειακής πολιτικής λαμβάνονται με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, ενώ πραγματοποιείται διαβούλευση με την ΟΚΕ και με την ΕτΠ.⁶³⁵ Η συνήθης νομοθετική διαδικασία⁶³⁶ προσδιορίζεται στο άρθρο 294 ΣΛΕΕ και στοχεύει στην ισότιμη συμμετοχή Συμβουλίου και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά την εκπόνηση νομοθετικών πράξεων της Ένωσης. Η θέσπιση μιας νέας νομικής βάσης συνεπάγεται ότι όλα τα κοινοτικά νομοθετήματα θα εδράζονται σε μία ενιαία νομική βάση, που προβλέπει ειδική πλειοψηφία⁶³⁷. Επιπροσθέτως, τονίζεται ότι τα μέτρα, που νομοθετούνται, δεν στερούν από τα Κράτη μέλη το δικαίωμα και την εξουσία τους να καθορίζουν τους όρους εκμετάλλευσης των ενεργειακών τους πόρων, την επιλογή μεταξύ διαφόρων ενεργειακών πηγών και τη γενική διάρθρωση του ενεργειακού τους εφοδιασμού. Η ανωτέρω ρύθμιση τέθηκε λόγω του ευαίσθητου χαρακτήρα των ανωτέρω αντικειμένων για τα Κράτη μέλη. Με την ανωτέρω διατύπωση αποτυπώνεται η εθνική κυριαρχία με έντονο τρόπο, με την έννοια ότι επί των ζητημάτων των ενεργειακών πόρων και της γενικής διάρθρωσης του ενεργειακού εφοδιασμού, αρμόδιο να αποφασίζει είναι μόνο το κράτος.⁶³⁸ Το δικαίωμα επιλογής μεταξύ των ενεργειακών πόρων και διάρθρωσης του ενεργειακού του εφοδιασμού επιτρέπει στα Κράτη μέλη να επιλέξουν από το ενεργειακό τους μίγμα (πετρέλαιο, αέριο, ηλεκτρισμό, ΑΠΕ) την πηγή που κρίνουν καταλληλότερη προς εκμετάλλευση και κατανάλωση.⁶³⁹

Τα ανωτέρω δικαιώματα των Κρατών μελών θα πρέπει να ασκούνται υπό την επιφύλαξη του άρθρου 192 παρ. 2 στοιχ. γ, σύμφωνα με το οποίο τα μέτρα που

⁶³⁵ Για την Επιτροπή των Περιφερειών, *A. Δ. Πλιάκος*, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 240· *Γ.-Ε. Φ. Καλαβρός, Θ. Γ. Γεωργόπουλος*, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Θεσμικό Δίκαιο Τόμος Ι, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010· *N. Nugent*, Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπ. παρ. σελ. 332 επ..

⁶³⁶ *B. Τζώρτζη*, Οι Νομικές πράξεις της ΕΕ κατά τη Συνθήκη της Λισαβόνας στο Μ. Δ. Χρυσομάλλης (επιμ.), Η Συνθήκη της Λισαβόνας, Θεματικές προσεγγίσεις, Εκδόσεις Κατσαρός Αθήνα 2009, σελ. 225· *K-D. Borchart*, Το αλφαβητάρι του κοινοτικού δικαίου, Υπηρεσία Εκδόσεων της ΕΕ, Λουξεμβούργο 2011· *S. Van. Raepenbusch*, Η θεσμική μεταρρύθμιση της Συνθήκης της Λισαβόνας: Η νομική ανάδυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕΕυρΔ 2008, Τεύχος 3, σελ. 459· *W. J. M. Voermans*, The birth of a legislature: The EU Parliament After the Lisbon Treaty, The Brown Journal of World Affairs, Τόμος 17, Τεύχος 2, σελ. 163 επ.· *S. C. Siebersson*, The treaty of Lisbon and its impact on the European Union's Democratic Deficit, Columbia Journal of European Law 2007-2008, Τόμος 14, Τεύχος 3, σελ. 445 επ.· Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου, Οδηγός της Συνήθους Νομοθετικής Διαδικασίας, 2010, σελ. 5.

⁶³⁷ *Γ. Κρεμλής* Ενέργεια και Περιβάλλον, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3, σελ. 677.

⁶³⁸ *Κ. Π. Ηλιόπουλος*, Το ευρωπαϊκό δίκαιο της ενέργειας, στο Τιμητικός Τόμος Καθηγητή Ιωάννη Βούλγαρη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2010, σελ. 145, ειδικά 155.

⁶³⁹ *N. E. Φαραντούρης*, Από το Παρίσι στη Λισαβόνα μέσω Ρώμης: Η εξέλιξη της αρμοδιότητας της ΕΚ/ΕΕ στον τομέα της ενέργειας στο Ν. Ε. Φαραντούρης Ενέργεια (επιμ.), Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική, όπ. παρ. σελ. 3, ειδικά 8.

επηρεάζουν αισθητά την επιλογή ενός κράτους μέλους μεταξύ διαφορετικών πηγών ενέργειας και τη γενική διάρθρωση του ενεργειακού τους εφοδιασμού λαμβάνονται με την ειδική νομοθετική διαδικασία. Ωστόσο, το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει ομόφωνα μετά από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με την ΟΚΕ και την ΕτΠ την εφαρμογή της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας αντί της ειδικής (ρήτρα γεφύρωσης).⁶⁴⁰

Η έννοια των ενεργειακών πόρων αναφέρεται σε όλες τις μορφές ενέργειας, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή ενέργειας. Η συγκεκριμένη ρύθμιση επιδιώκει να εξασφαλίσει για τα Κράτη μέλη τη διατήρηση του ελέγχου αναφορικά με τους όρους εκμετάλλευσης των ενεργειακών τους πόρων. Η ανωτέρω ρύθμιση πρωτοεμφανίστηκε στη Συνταγματική Συνθήκη και σχετίζεται με αιτήματα Κρατών μελών που διαθέτουν, στην επικράτειά τους, ενεργειακούς πόρους, όπως είναι η Ολλανδία, η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο. Η επιδίωξη των πλούσιων, ενεργειακά, Κρατών μελών να διασφαλιστεί ο έλεγχος στους ενεργειακούς τους πόρους περιλαμβάνεται και στο Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, στο πλαίσιο της κυριαρχίας των κρατών στους φυσικούς τους πόρους. Ειδικότερα, σύμφωνα με την ανωτέρω αρχή του διεθνούς δικαίου, τα κράτη μπορούν να εκμεταλλεύονται και να διαθέτουν τους φυσικούς τους πόρους, που βρίσκονται εντός της επικράτειάς τους. Ωστόσο, το δικαίωμα αυτό δεν αποτελεί ένα άκαμπτο κανόνα, καθόσον περιορίζεται από άλλες αρχές του διεθνούς δικαίου που εμπίπτουν στους τομείς του περιβάλλοντος, του εμπορίου και των διμερών ή πολυμερών συμφωνιών.⁶⁴¹ Στο πλαίσιο της ΕΕ τα Κράτη μέλη περιορίζονται λόγω των κοινοτικών ελευθεριών και ειδικότερα λόγω της ελευθερίας εγκατάστασης και της ελευθερίας κεφαλαίων.⁶⁴² Υπό τις παρούσες συνθήκες τα Κράτη μέλη μπορούν να συνάπτουν διμερείς ή πολυμερείς συνθήκες είτε μεταξύ τους είτε με τρίτες χώρες με στόχο να υλοποιήσουν την ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας σε επίπεδο ΕΕ και σε επίπεδο περιφερειακό.⁶⁴³

Η παρ. 3 του άρθρου 194 διατυπώνει μια παρέκκλιση από τον κανόνα της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας στο πλαίσιο θέσπισης μέτρων, κυρίως,

⁶⁴⁰ *M. Δ. Χρυσομάλλης*, Δίκαιο της ΕΕ-Στοιχεία Συνθήκης Λισαβόνας, όπ. παρ. σελ. 102.

⁶⁴¹ *P. Δ. Λαγτόγλου*, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο ΙΙ, Ουσιαστικό δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 196-249, *P. Birnie, A. Boyle, C. Redgwell*, International Law and the Environment, Oxford University Press, Oxford 2009, σελ. 190-192.

⁶⁴² *K. Haraldsdottir*, The limits of EU Competence to Regulate Conditions for Exploitation of Energy resources: Analysis of Article 194 (2) TFEU, European Energy and Environmental Law Review 2014, Τόμος 23, Τεύχος 6, σελ. 213.

⁶⁴³ *Κ. Π. Ηλιόπουλος*, Ζητήματα Ευρωπαϊκού δικαίου ενέργειας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2014, σελ. 194.

φορολογικού χαρακτήρα. Ειδικότερα, τα εν λόγω μέτρα λαμβάνονται με ομοφωνία από το Συμβούλιο μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Ειδική Νομοθετική Διαδικασία). Η απόκλιση αυτή αποτυπώνει τη γενικότερη θεώρηση των Κρατών μελών της ΕΕ, σύμφωνα με την οποία ο φορολογικός τομέας σχετίζεται με το στενότερο πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας και αποτελεί τομέα μη παραχωρημένων αρμοδιοτήτων.

Μια καινοτομία των νέων Συνθηκών είναι ότι η αρμοδιότητα στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής ορίζεται, πλέον, ρητά, ως συντρέχουσα αρμοδιότητα.⁶⁴⁴ Η ρητή αναφορά της αρμοδιότητας στον ενεργειακό τομέα σημαίνει ότι στο συγκεκριμένο τομέα θα μπορούν να δράσουν (εκδίδοντας νομικά δεσμευτικές πράξεις) τόσο τα Κράτη μέλη όσο και η ΕΕ.⁶⁴⁵ Τα Κράτη μέλη επιτρέπεται να ασκούν τις αρμοδιότητες τους στο μέτρο που η Ένωση δεν έχει ασκήσει τη δική της αρμοδιότητα, ενώ θα μπορούν να ασκούν εκ νέου τις αρμοδιότητες τους, υπό τον όρο ότι η Ένωση αποφάσισε να σταματήσει να ασκεί τη δική της αρμοδιότητα.⁶⁴⁶ Η καινοτομία συνίσταται ότι, πλέον, υπάρχουν ρητοί ορισμοί των αρμοδιοτήτων, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η διαφάνεια και η αποτελεσματικότητα των κοινοτικών και εθνικών δράσεων στον τομέα της ενέργειας.⁶⁴⁷

Η συντρέχουσα αρμοδιότητα της ενεργειακής πολιτικής υποδηλώνει ότι η δράση των κοινοτικών οργάνων θα πρέπει να δικαιολογείται βάσει της αρχής της επικουρικότητας⁶⁴⁸ και της αρχής της αναλογικότητας. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, στους τομείς οι οποίοι δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Ένωση παρεμβαίνει:

1. Μόνο και κατά τον βαθμό, που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα Κράτη μέλη· και

2. Μπορούν, όμως, λόγω της κλίμακας ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα στο επίπεδο της Ένωσης.⁶⁴⁹

⁶⁴⁴ Άρθρο 4 ΣΛΕΕ.

⁶⁴⁵ Άρθρο 2 παρ. 2 ΣΛΕΕ.

⁶⁴⁶ Π. Κ. Ιωακειμίδης, Η Συνθήκη της Λισαβόνας Παρουσίαση, Ανάλυση, Αξιολόγηση, όπ. παρ. σελ. 41-46.

⁶⁴⁷ Μ. Δ. Χρυσομάλλης, Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Στοιχεία της Συνθήκης της Λισαβόνας, όπ. παρ. σελ 17.

⁶⁴⁸ Δ. Παπαγιάννης, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 7^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2007, σελ. 78.

⁶⁴⁹ Άρθρο 5 ΣΕΕ παρ. 3 ΣΕΕ.

Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας το περιεχόμενο και η μορφή της δράσης της Ένωσης δεν υπερβαίνουν τα απαιτούμενα για την επίτευξη των στόχων των Συνθηκών.⁶⁵⁰

Με τη συνθήκη της Λισαβόνας τίθεται το άρθρο 21 ΣΕΕ που αναφέρεται στην εξωτερική δράση της Ένωσης.⁶⁵¹ Η Ένωση προσπαθεί να αναπτύσσει εταιρικές σχέσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς περιφερειακούς οργανισμούς και να προωθεί λύσεις σε κοινά προβλήματα στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών.⁶⁵² Στους στόχους της εξωτερικής δράσης της Ένωσης δεν αναφέρεται ρητά η ενέργεια, ωστόσο, γίνεται αναφορά στην παγκόσμια οικονομία, στο διεθνές εμπόριο και στη διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος.⁶⁵³ Όλοι οι ανωτέρω τομείς μπορούν να έχουν επιπτώσεις στον τομέα της ενέργειας και το αντίστροφο.

Επιπροσθέτως, η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη της Λισαβόνας, αναγνωρίζει ρητά την ενιαία νομική προσωπικότητα της ΕΕ,⁶⁵⁴ κάτι που σημαίνει ότι η ΕΕ αποκτά αυτόνομη οντότητα, αποτελεί υποκείμενο του διεθνούς δικαίου και χρησιμοποιεί όλο το φάσμα των μέσων διεθνούς δράσης (δικαίωμα σύναψης διεθνών συνθηκών, δικαίωμα διπλωματικής εκπροσώπησης, δικαίωμα να ασκεί προσφυγές ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων των Κρατών μελών και να παρίσταται ως διάδικος σε διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, δικαίωμα να αποτελεί μέλος διεθνών οργανισμών, δικαίωμα να απολαύει ασυλιών), προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της και να υλοποιήσει τις πολιτικές της. Είναι γεγονός ότι η ρητή αναγνώριση της νομικής προσωπικότητας θα βελτιώσει σε μεγάλο βαθμό τη διεθνή εκπροσώπηση της ΕΕ και θα οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη λήψη μέτρων στο πεδίο των εξωτερικών σχέσεων.⁶⁵⁵ Ειδικότερα, οι ποικίλες εκδηλώσεις των εξωτερικών σχέσεων (εμπορική πολιτική, ΚΕΠΠΑ, ενεργειακή πολιτική κ.α.), που αλληλοεπηρεάζονται και

⁶⁵⁰ Άρθρο 5 ΣΕΕ παρ. 4 ΣΕΕ.

⁶⁵¹ Για τις εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ, Γ. - Ε. Φ. Καλαβρός, Θ. Γ. Γεωργόπουλος, Το Δίκαιο της ΕΕ, Ουσιαστικό Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 296 επ.· S. Henig, External Relations of the European Community, Associations and Agreements, European Series No 19, Gatham House, London 1971 σελ. 5-9· C. Hill, W. Wallace, Diplomatic Trends in European Community, International affairs 1979, Τόμος 55, Τεύχος 1, σελ. 47-66· S. Hoffmann, Towards a Common European Foreign and Security Policy, Journal of Common Market Studies, 2000, Τόμος 38, Τεύχος 2, σελ. 189-198.

⁶⁵² Άρθρο 21 παρ. 2 ΣΕΕ.

⁶⁵³ Άρθρο 21 παρ. 2 ΣΕΕ.

⁶⁵⁴ Άρθρο 47 ΣΕΕ.

⁶⁵⁵ J. Richardson, The European Union in the World, A Community of Values, Fordham International Law Journal 2002-2003, Τεύχος 12, σελ. 12, ειδικά 14.

αλληλοσυμπληρώνονται,⁶⁵⁶ θα συνεκτιμώνται σε ένα ενιαίο πλαίσιο. Η συνοχή, ωστόσο, αντιμετωπίζει προβλήματα διότι η φύση των πολιτικών των εξωτερικών σχέσεων δεν είναι ομοιόμορφη. Στην περίπτωση της εμπορικής πολιτικής, η ΣΛΕΕ ορίζει ότι πρόκειται για αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ, ενώ η ΚΕΠΠΑ αναφέρεται ως ιδιαίτερη κατηγορία αρμοδιοτήτων.⁶⁵⁷ Από την άλλη πλευρά, η ενεργειακή πολιτική ορίζεται ως συντρέχουσα αρμοδιότητα. Είναι δύσκολος ο συντονισμός των εκφάνσεων της εξωτερικής δράσης, όταν δεν υπάρχει ενιαία φύση αρμοδιότητας, με αποτέλεσμα άλλες φορές να μπορούν να δράσουν τα Κράτη μέλη (ενεργειακή πολιτική) και άλλες φορές να δύναται να δράσει μόνο η ΕΕ (εμπορική πολιτική). Επίσης, με την ανωτέρω μεταρρύθμιση οι πυλώνες της ΕΕ συγχωνεύονται. Ως εκ τούτου, ένα δεύτερο ζήτημα που προκύπτει είναι ότι ενώ η ενεργειακή πολιτική, όπως και η εμπορική, θα λειτουργούν με την κοινοτική (υπερεθνική) μέθοδο, η ΚΕΠΠΑ εξακολουθεί να παρουσιάζει έντονα διακυβερνητικά στοιχεία, με την έννοια ότι οι στόχοι της προωθούνται, κυρίως, από τα Κράτη μέλη και τα διακυβερνητικά όργανα (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο).

Στο διεθνές περιβάλλον, η ΕΕ έχει αναπτύξει σχέσεις με πολλά κράτη στο πεδίο της ενεργειακής πολιτικής.⁶⁵⁸ Η προσπάθεια της ΕΕ συνίσταται στη διασφάλιση και διαφοροποίηση των πηγών εφοδιασμού με ορυκτά καύσιμα, καθώς επίσης και στην ανάπτυξη διεθνών εταιρικών σχέσεων σε ευρύτερη βάση. Είναι σημαντική η διαχείριση της μετάβασης σε ένα ασφαλέστερο ενεργειακό περιβάλλον σε στενή συνεργασία με τους ενεργειακούς εταίρους της ΕΕ, ιδίως τις γειτονικές χώρες, όπως τη Νορβηγία, τη Ρωσική Ομοσπονδία, την Ουκρανία, το Αζερμπαϊτζάν, το Τουρκμενιστάν, τις χώρες του Μαγκρέπ και του Περσικού Κόλπου.⁶⁵⁹

Ειδικότερα, η Ρωσία και η ΕΕ αποτελούν δύο νομικές και οικονομικές οντότητες, οι οποίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στο ενεργειακό πεδίο.⁶⁶⁰ Υπό τις σημερινές συνθήκες, η Ρωσία αποτελεί τον σημαντικότερο ενεργειακό προμηθευτή της ΕΕ, καλύπτοντας τις ανάγκες της σε ποσοστό πάνω από το 25% σε

⁶⁵⁶ Η λήψη μέτρων στο πεδίο της ενεργειακής πολιτικής έχει συνέπειες και επιπτώσεις τόσο στα πλαίσια της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας όσο και στο πλαίσιο της κοινής εμπορικής πολιτικής.

⁶⁵⁷ Άρθρο 2 παρ. 4 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 ΣΛΕΕ.

⁶⁵⁸ *P. Voutilainen*, Developing Energy Policy for Europe, A Finnish Perspective on Energy Cooperation in the EU, *Energy Law Journal* 2008, Τόμος 29, σελ. 121, ειδικά 134 επ..

⁶⁵⁹ *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*, Ευρωπαϊκός Χάρτης για την Ενέργεια, COM/2011/0885 τελικό - 2011, παρ. 3.5 «Προώθηση αλλαγών σε διεθνές επίπεδο».

⁶⁶⁰ *A. Konoplyanik*, Russian Gas to Europe: From Long-Term Contracts, On-Border Trade and Destination Clauses to ... ?, *Journal of Energy and Natural Resources Law* 2005, Τόμος 23, Τεύχος 3, σελ. 282

φυσικό αέριο και πετρέλαιο. Από την άλλη πλευρά, η ΕΕ αποτελεί για τη Ρωσία τη σημαντικότερη εξαγωγική αγορά, ενώ οι προοπτικές καταδεικνύουν ότι οι εισαγωγές στον τομέα της ενέργειας της ΕΕ από τη Ρωσία θα βαίνουν αυξανόμενες στο μέλλον.⁶⁶¹ Αναφορικά με τις σχέσεις ΕΕ και Ρωσίας θα πρέπει να αναφερθεί ότι νομική βάση της ανωτέρω συνεργασίας αποτέλεσε η εταιρική συμφωνία που υπογράφηκε το 1994. Με την απόφαση 97/800/ΕΚ, ΕΚΑΧ, ΕΚΑΕ⁶⁶² του Συμβουλίου και της Επιτροπής εγκρίθηκε η σύναψη της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας μεταξύ των ΕΚ και των Κρατών μελών τους, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας.⁶⁶³ Σκοπός αυτής της συμφωνίας ήταν να ενισχυθούν οι δεσμοί μεταξύ των ΕΚ και της Ρωσίας για το εμπόριο και την εμπορική και οικονομική συνεργασία. Ειδικότερα, οι σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ θα έπρεπε να βασίζονται στις αρχές του αμοιβαίου σεβασμού και της αμοιβαιότητας, με παράλληλη τήρηση των κανόνων του ΠΟΕ και του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας. Η ανωτέρω και ισχύουσα συμφωνία εταιρικής συνεργασίας καλύπτει τους τομείς⁶⁶⁴:

1. Του ενεργειακού εφοδιασμού·
2. Της προώθησης εξοικονόμησης ενέργειας και της ενεργειακής απόδοσης·
3. Του εκσυγχρονισμού της ενεργειακής υποδομής·
4. Της θέσπισης σειράς θεσμικών, νομικών, φορολογικών και άλλων προϋποθέσεων, που απαιτούνται για να ενθαρρυνθεί η αύξηση του εμπορίου και των επενδύσεων στον τομέα της ενέργειας·
5. Των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την παραγωγή, παροχή και κατανάλωση ενέργειας προκειμένου να αποτραπούν ή να ελαχιστοποιηθούν οι ζημιές, που προκαλούν οι δραστηριότητες αυτές στο περιβάλλον.

Ειδικότερα, στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας προβλέπεται η βελτίωση των ενεργειακών τεχνολογιών για την παροχή και την τελική χρησιμοποίηση όλων των

⁶⁶¹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/energy/international/bilateral_cooperation/russia/doc/reports/progress9_en.pdf.

⁶⁶² Απόφαση (ΕΚ, ΕΚΑΕ, ΕΚΑΧ) 97/800, του Συμβουλίου και της Επιτροπής της 30ής Οκτωβρίου 1997 για τη σύναψη της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφετέρου (ΕΕ L 327 της 28.11.1997, σ. 1 – 2).

⁶⁶³ Συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας για τη σύναψη εταιρικής σχέσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφετέρου (ΕΕ L 327 της 28.11.1997, σ. 3-69).

⁶⁶⁴ Άρθρο 65 της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας μεταξύ των ΕΚ και των Κρατών μελών τους, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

μορφών ενέργειας και η διαχείριση και τεχνική κατάρτιση στον ενεργειακό τομέα.⁶⁶⁵

Υπό τις σημερινές εξελίξεις, οι σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας δεν μπορούν να χαρακτηριστούν πλήρως αρμονικές. Λόγω της προσάρτησης της Κριμαίας και της συνεχιζόμενης αποσταθεροποίησης της Ουκρανίας, η ΕΕ έχει αναστείλει τις διαβουλεύσεις για την υπογραφή μιας νέας συμφωνίας. Τα μέτρα που έχουν επιβληθεί εναντίον της Ρωσίας, περιλαμβάνουν και τον τομέα της ενέργειας και ως εκ τούτου δυσχεραίνουν σημαντικά τη συνεργασία.⁶⁶⁶ Ωστόσο, η ενέργεια διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας και χαρακτηρίζεται από αλληλεξάρτηση συμφερόντων. Ειδικότερα, η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός εξαγωγέας φυσικού αερίου στον κόσμο και μαζί με τη Σαουδική Αραβία, ο μεγαλύτερος παραγωγός και εξαγωγέας πετρελαίου. Η Ρωσία κατέχει περισσότερο από το 20% των γνωστών αποθεμάτων φυσικού αερίου παγκοσμίως και 5% των αποδεδειγμένων αποθεμάτων πετρελαίου. Από την άλλη πλευρά, η στενότερη συνεργασία μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας θα συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη της Ρωσίας και στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού της.

Επίσης, στο διεθνές ενεργειακό πλαίσιο εντάσσεται η υπογραφή στις 25 Οκτωβρίου 2005 της Συνθήκης για την Ενεργειακή Κοινότητα, ανάμεσα στην ΕΕ και σε κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Αλβανία, Βουλγαρία, Βοσνία Ερζεγοβίνη, Κροατία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Μαυροβούνιο Ρουμανία, Σερβία), που τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου του 2006.⁶⁶⁷ Στόχος της ανωτέρω Συνθήκης είναι να εισάγει μια σχέση συνεργασίας στο ενεργειακό εμπόριο μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, καθώς και η μεταφορά των όρων του ανταγωνισμού και του κοινοτικού κεκτημένου⁶⁶⁸ στις χώρες που δεν είναι μέλη της ΕΕ.⁶⁶⁹ Σκοποί της Ενεργειακής Κοινότητας είναι:

- Να δημιουργηθεί σταθερό ρυθμιστικό πλαίσιο, ικανό να προσελκύσει επενδύσεις, ώστε να καταστεί δυνατός ο σταθερός και συνεχής ενεργειακός εφοδιασμός

⁶⁶⁵ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, σχετικά με τον Ενεργειακό Χάρτη Πορείας για το 2050, ένα μέλλον με ενέργεια (2012/2103(INI)-2013, σκ. 78.

⁶⁶⁶ EU relations with Russia Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://eeas.europa.eu/russia/about/index_en.htm.

⁶⁶⁷ Energy Community, Who We Are, Energy Community Facts in Brief, 2016, σελ. 1, Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο, http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME.

⁶⁶⁸ Σ, *Μανωλκίδης*, Η συνθήκη για την ενεργειακή κοινότητα της νοτιοανατολικής Ευρώπης: Ανάμεσα στις παγκόσμιες προκλήσεις και τις τοπικές γραφειοκρατίες, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2006, Τεύχος 6, σελ. 57, ειδικά 59.

⁶⁶⁹ *D. Buschle, J. Navickaitė*, The Energy Community Legal Framework, 3^η Έκδοση, Energy Community Secretariat, Βιέννη 2013, σελ. 16-19.

- Να δημιουργηθεί ενιαίος χώρος κανονιστικής ρύθμισης για το εμπόριο δικτυακής ενέργειας·
- Να βελτιωθεί η ασφάλεια του εφοδιασμού αυτής της περιοχής και να αναπτυχθούν οι σχέσεις με τις γείτονες χώρες·
- Να βελτιωθεί η ενεργειακή απόδοση και η κατάσταση του περιβάλλοντος σε σχέση με τη δικτυακή ενέργεια και να αναπτυχθεί η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας·
- Να αναπτυχθεί ο ανταγωνισμός στην αγορά της δικτυακής ενέργειας.⁶⁷⁰

Σημαντική, επίσης, συνιστώσα της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής αποτελεί η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, που ενισχύει την ενεργειακή συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και Κρατών μελών της Μεσογείου, που δεν είναι μέλη της ΕΕ. Η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία αποσκοπεί στη σύναψη συμφωνιών σύνδεσης με τα συγκεκριμένα κράτη, προκειμένου να εντατικοποιηθεί το ενεργειακό εμπόριο, και να οικοδομηθούν ανταγωνιστικές αγορές ενέργειας.⁶⁷¹ Η ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση μεταξύ της ΕΕ και των χωρών της Νότιας Μεσογείου ξεκίνησε το 1995 με τη διαδικασία της Βαρκελώνης.⁶⁷²

Στο πλαίσιο της διαδικασίας της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης, έχουν συναφθεί διμερείς συμφωνίες σύνδεσης μεταξύ της ΕΕ και των Κρατών μελών, αφενός, και των μεσογειακών χωρών-εταίρων, αφετέρου. Οι συμφωνίες αυτές ήρθαν να υποκαταστήσουν τις συμφωνίες πρώτης γενιάς, δηλαδή τις συμφωνίες συνεργασίας, που είχαν συναφθεί στη δεκαετία του 1970. Ο σεβασμός των δημοκρατικών αρχών και των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί βασικό στοιχείο των συμφωνιών σύνδεσης.

Σημαντική εξωτερική δράση της Ένωσης αποτελεί η εταιρική σχέση ΕΕ-Αφρικής, που εστιάζεται, κυρίως, στις υποδομές που παρέχουν τη δυνατότητα ενεργειακής διασύνδεσης της Αφρικής σε ηπειρωτικό και περιφερειακό επίπεδο.⁶⁷³ Ειδικότερα, και αναφορικά με την ενέργεια, οι δύο πλευρές αναγνωρίζουν ότι η αυξημένη περιφερειακή και ηπειρωτική διασυνδεσιμότητα είναι απαραίτητη για την ενίσχυση της αξιοπιστίας και της αποτελεσματικότητας των ενεργειακών

⁶⁷⁰ Άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ενεργειακή Κοινότητα.

⁶⁷¹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο, http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/index_en.htm.

⁶⁷² *European Commission, The Barcelona process, The Europe-Mediterranean partnership*, 2^η Έκδοση Office for Official Publications of the European Communities, Βέλγιο 2001, σελ. 5.

⁶⁷³ Fourth EU-Africa Summit 2-3 April 2014, Βρυξέλλες Roadmap 2014-2017, διαθεσιμότητα στο διαδικτυακό τόπο <http://www.africa-eu-partnership.org/en/about-us/what-partnership>.

συστημάτων. Προς τούτο, οι εταίροι στοχεύουν στη βελτίωση των ενεργειακών υποδομών.⁶⁷⁴

Τέλος, το έτος 1989 υπογράφηκε συμφωνία συνεργασίας μεταξύ της ΕΟΚ αφενός και των χωρών μερών του καταστατικού χάρτη του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ των Αραβικών Κρατών του Κόλπου (το κράτος των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, το κράτος του Μπαχρέιν, το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, το Σουλτανάτο του Ομάν, το κράτος του Κατάρ και το κράτος του Κουβέιτ) αφετέρου.⁶⁷⁵ Στον τομέα της ενέργειας, τα συμβαλλόμενα μέρη προσπαθούν να ενθαρρύνουν και να διευκολύνουν μεταξύ άλλων:

- Τη συνεργασία, στις δύο περιοχές, μεταξύ των επιχειρήσεων του ενεργειακού τομέα της Κοινότητας και των χωρών του ΣΣΚ·
- Τις κοινές αναλύσεις για το εμπόριο αργού πετρελαίου, αερίου και πετρελαιοειδών μεταξύ των δύο περιοχών, με σκοπό την εξέταση τρόπων και μέσων για τη βελτίωση των εμπορικών συναλλαγών τους·
- Τις ανταλλαγές απόψεων και πληροφοριών για θέματα, που αφορούν γενικά την ενέργεια και τις ενεργειακές τους πολιτικές, με την επιφύλαξη των διεθνών υποχρεώσεων των μερών·
- Την κατάρτιση και εκπόνηση μελετών, ιδίως, όσον αφορά τις νέες και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.⁶⁷⁶

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η ΕΕ έχει αναπτύξει διεθνείς ενεργειακές σχέσεις με πολλά κράτη. Ωστόσο, οι διεθνείς συμφωνίες που έχει συνάψει δια μέσου των οργάνων της, είναι είτε διμερείς είτε πολυμερείς, στις οποίες, όμως, δεν συμμετέχουν πολλά κράτη. Επιπλέον, η συνεργασία της ΕΕ, με κράτη μη μέλη, σε ενεργειακά θέματα παρουσιάζεται ιδιαίτερα αποτελεσματική στην περίπτωση της Ενεργειακής Κοινότητας. Ωστόσο, στις υπόλοιπες προαναφερόμενες περιπτώσεις η ενεργειακή συνεργασία αποτελεί μορφή ήπιας συνεργασίας, η οποία πραγματοποιείται βάσει εταιρικών συμφωνιών συνεργασίας. Είναι κρίσιμο, λοιπόν να

⁶⁷⁴ The Africa-EU Strategic Partnership - A Joint Africa-EU Strategy, διαθεσιμότητα στο διαδικτυακό τόπο http://eeas.europa.eu/africa/index_en.htm.

⁶⁷⁵ Απόφαση (ΕΟΚ) 89/147 του Συμβουλίου της 20ής Φεβρουαρίου 1989 για τη σύναψη συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ της ΕΟΚ αφενός και των χωρών μερών του καταστατικού χάρτη του συμβουλίου συνεργασίας των Αραβικών Κρατών του Κόλπου (το Κράτος των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, το Κράτος του Μπαχρέιν, το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, το Σουλτανάτο του Ομάν, το Κράτος του Κατάρ και το Κράτος του Κουβέιτ) αφετέρου (ΕΕ L 54 της 25.2.1989, σ. 3-11).

⁶⁷⁶ Άρθρο 6 της Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας αφενός και των χωρών μερών του καταστατικού χάρτη του συμβουλίου συνεργασίας των Αραβικών Κρατών του Κόλπου.

εξεταστεί η συμμετοχή της ΕΕ στη ΣυνθΧΕ και να διαπιστωθεί εάν η συνεργασία αυτή παρέχει αμοιβαία οφέλη στους δύο οργανισμούς και εάν χαρακτηρίζεται από μια μακροπρόθεσμη προοπτική στον ενεργειακό τομέα.

II. Η ΕΕ ως μέλος του Ενεργειακού Χάρτη

II.A Εισαγωγή

Οι διεθνείς συμφωνίες αποτελούν κατηγορία νομοθετικών πράξεων, που θεσπίζονται με τη νομοθετική διαδικασία και αποτελούν πηγή του Δικαίου της ΕΕ. Η Ένωση μπορεί να συνάπτει συμφωνία με μία ή περισσότερες τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς όταν το προβλέπουν οι Συνθήκες ή όταν η σύναψη συμφωνίας είναι αναγκαία για την επίτευξη των πολιτικών και των στόχων της Ένωσης. Η δυνατότητα σύναψης διεθνών συνθηκών μπορεί, επίσης, να προβλέπεται σε νομικά δεσμευτική πράξη της ΕΕ.⁶⁷⁷ Αναφορικά με τη δεσμευτικότητα τους, οι συναπτόμενες συμφωνίες δεσμεύουν τα θεσμικά όργανα⁶⁷⁸ της Ένωσης και τα Κράτη μέλη.⁶⁷⁹ Στο πλαίσιο των ανωτέρω συμφωνιών δημιουργούνται αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Η διαδικασία σύναψης των διεθνών συμφωνιών καθορίζεται, κυρίως, από το Συμβούλιο με την έννοια ότι είναι το όργανο που, εγκρίνει την έναρξη διαπραγματεύσεων, εκδίδει οδηγίες διαπραγμάτευσης, επιτρέπει την υπογραφή, αλλά είναι και αρμόδιο για την σύναψη των διεθνών συμφωνιών.⁶⁸⁰ Η Επιτροπή αναλαμβάνει το ρόλο του διαπραγματευτή σε όλα τα ζητήματα εκτός από τα θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας.⁶⁸¹ Το Κοινοβούλιο συμμετέχει στη διαδικασία μέσω των διαδικασιών της έγκρισης ή της διαβούλευσης,⁶⁸² ενώ το Δικαστήριο μπορεί να γνωμοδοτήσει σχετικά με τη συμβατότητα της διεθνούς συμφωνίας με τις Συνθήκες.⁶⁸³

⁶⁷⁷ Άρθρο 216 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

⁶⁷⁸ Άρθρο 13 ΣΕΕ.

⁶⁷⁹ Για τη δεσμευτικότητα των διεθνών συμφωνιών ΔΕΚ, απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 1982, Υπόθεση C-104/81, *Hauptzollamt Mainz κατά C.A. Kupferberg & Cie KG a.A.*, Συλλ. 1982, σελ. 3641, σκ. 13· ΔΕΚ απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 2006, Υπόθεση C-344/04, *The Queen International Air Transport Association και European Low Fares Airline Association κατά Department for Transport*, Συλλ. 2006, σελ. I-403, σκ. 35 επ· ΔΕΚ απόφαση της 1ης Απριλίου 2004, Υπόθεση C-286/02, *Bellio F.lli Srl κατά Prefettura di Treviso*, Συλλ. 2004, σελ. I-3465, σκ. 33.

⁶⁸⁰ Άρθρο 218 ΣΛΕΕ.

⁶⁸¹ Στην ΚΕΠΠΑ ο ύπατος εκπρόσωπος αναλαμβάνει το ρόλο του διαπραγματευτή.

⁶⁸² Άρθρο 218 παρ. 6 ΣΛΕΕ.

⁶⁸³ Άρθρο 218 παρ. 11 ΣΛΕΕ.

Στον τομέα της ενέργειας θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει ρητή διάταξη, που να επιτρέπει τη σύναψη διεθνών συμφωνιών από την ΕΕ.⁶⁸⁴ Ωστόσο, σύμφωνα με τη θεωρία της παραλληλότητας εσωτερικής και εξωτερικής αρμοδιότητας,⁶⁸⁵ η ΕΕ δύναται να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες, στα πεδία αρμοδιότητας που έχει νομοθετήσει. Επιπροσθέτως, αξίζει να επισημανθεί η έντονη συμμετοχή του Κοινοβουλίου μέσω της διαδικασίας της έγκρισης, καθόσον στον τομέα της ενέργειας εφαρμόζεται η συνήθης νομοθετική διαδικασία.⁶⁸⁶

Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας υπογράφηκε από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και τα Κράτη μέλη τους, στις 17 Δεκεμβρίου 1991. Την 17^η Δεκεμβρίου 1994, οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες υπέγραψαν τη ΣυνθΧΕ και το πρωτόκολλο για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα.^{687, 688} Με το προοίμιο της απόφασης ορίζεται ότι οι διατάξεις, αρχές και στόχοι των εγκρινόμενων κειμένων, αποτελούν ένα ασφαλές και δεσμευτικό διεθνές νομικό πλαίσιο. Με την απόφαση 98/181⁶⁸⁹ του Συμβουλίου και της Επιτροπής, εγκρίθηκαν στο όνομα της ΕΚΑΧ, της ΕΚ και της ΕΚΑΕ τα ανωτέρω διεθνή κείμενα. Να σημειωθεί ότι η βούληση των Κοινοτήτων να δεσμευθούν, από το σχετικό ενεργειακό πλαίσιο, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι ΕΚ και τα Κράτη μέλη τους εφάρμοζαν τη

⁶⁸⁴ Άρθρο 194 ΣΛΕΕ.

⁶⁸⁵ ΔΕΚ απόφαση της 31ης Μαρτίου 1971, Υπόθεση C-22/70, *Επιτροπή κατά Συμβουλίου*, Συλλ. 1971, σελ. 263· *S. Denys* Les relations extérieures de la CEE à la lumière de l'arrêt de la Cour de justice des Communautés «*Commission contre Conseil*» (AETR), στο D. Simon, E. G. Pasquarelli, N. Kleman (eds), *La Communauté économique européenne dans les relations internationales*, Centre Européen Universitaire, Nancy 1972, σελ 3-131· *L. Constantinesco*, *Revue trimestrielle de droit européen* 1971 σελ. 796-809· *J.A Winter*, *Annotation on Case 22/70, Re erta Commission of the EC v Council of the EC*, *Common Market Law Review* 1971, Τόμος 8, Τεύχος 4, σελ. 550-556· ΔΕΚ απόφαση της 14ης Ιουλίου 1976, Υπόθεση C-3, 4 και 6/76, *Cornelis Kramer λοιποί*, Συλλ. 1976, σελ. 1279· ΔΕΚ Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου της 11ης Νοεμβρίου 1975, Γνωμοδότηση 1/75, Συλλ. 1975, σελ. 1355· ΔΕΚ Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου της 26ης Απριλίου 1977, ΔΕΚ Γνωμοδότηση 1/76, Σχέδιο συμφωνίας περί ιδρύσεως Ευρωπαϊκού ταμείου ακινητοποιήσεως πλοίων εξυπηρετούντων εσωτερικές γραμμές, Συλλ. 1977, σελ. 00741· ΔΕΚ απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2002, Υπόθεση 466/98, *Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου και Βορείου Ιρλανδίας*, Συλλ. 2002, σελ. I-09427· ΔΕΚ Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου της 7ης Φεβρουαρίου 2006, Γνωμοδότηση 1/03, Σύμβαση Λουγκάνο, Συλλ. 2006, σελ. I-01145.

⁶⁸⁶ Άρθρο 218 παρ. 6 στοιχείο ν.

⁶⁸⁷ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:l27028>.

⁶⁸⁸ Σύμφωνα με την παρ.1 του άρθρου 44 της ΣυνθΧΕ και την παράγραφο 1 του άρθρου 18 του Πρωτοκόλλου, η ΣυνθΧΕ και το Πρωτόκολλο για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα θα αρχίσουν να ισχύουν στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στις 16 Απριλίου 1998.

⁶⁸⁹ Απόφαση (ΕΚ, ΕΚΑΕ, ΕΚΑΧ) 98/181 του Συμβουλίου και της Επιτροπής της 23ης Σεπτεμβρίου 1997 σχετικά με τη σύναψη, από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, της ΣυνθΧΕ και του πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα (ΕΕ L 069 της 09.03.1998 σ.1 - 116).

ΣυνθΧΕ, προσωρινά, δυνάμει των αποφάσεων του Συμβουλίου 94/998/ΕΚ⁶⁹⁰ και 94/167/Ευρατόμ⁶⁹¹ από την ημερομηνία υπογραφής. Η βούληση της ΕΕ για προσωρινή εφαρμογή της ΣυνθΧΕ, υποδηλώνει το ενδιαφέρον της ΕΕ για την ενεργειακή πολιτική και τον ενεργειακό εφοδιασμό, τη δεκαετία του 1990. Ειδικότερα, η συνεργασία με τα μέλη της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών και τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης θα βελτίωνε σε σημαντικό βαθμό την ασφάλεια εφοδιασμού.

Με την απόφαση του 2001/595⁶⁹² του Συμβουλίου εγκρίθηκε εξ ονόματος της ΕΚ η τροποποίηση των εμπορικών διατάξεων της ΣυνθΧΕ.⁶⁹³ Η ανωτέρω έγκριση πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της αποκλειστικής αρμοδιότητας της ΕΚ, στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής.

Η Συνθήκη αναγνωρίζει την ειδική φύση των ΕΚ και σήμερα της ΕΕ. Ειδικότερα, ορίζεται ρητά ότι η ΣυνθΧΕ είναι ανοικτή προς υπογραφή από τα κράτη και τους οργανισμούς περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης⁶⁹⁴ που έχουν υπογράψει τον Χάρτη.⁶⁹⁵

Αναφέρεται, ρητά, ότι η ΕΕ αποτελεί μηχανισμό περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης, που αποτελείται από Κράτη μέλη, στον οποίο τα τελευταία έχουν εκχωρήσει αρμοδιότητες για ορισμένα θέματα, συμπεριλαμβανόμενης της αρμοδιότητας λήψης δεσμευτικών αποφάσεων.⁶⁹⁶ Η συγκεκριμένη διάταξη ακολουθεί ως ένα βαθμό τις συνηθισμένες ρήτρες για τους οργανισμούς περιφερειακής ολοκλήρωσης, στο πλαίσιο της συμμετοχής τους, σε πολυμερείς συνθήκες.⁶⁹⁷ Το χαρακτηριστικό της ΣυνθΧΕ είναι το γεγονός ότι συνεκτιμά την υπερεθνική φύση των ΕΚ, καθόσον αναφέρεται στον όρο εκχώρηση αρμοδιοτήτων

⁶⁹⁰ Απόφαση (ΕΚ) 94/998 του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 1994 σχετικά με την προσωρινή εφαρμογή της ΣυνθΧΕ από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, (ΕΕ L 380 της 31.12.1994, σ. 1-2).

⁶⁹¹ Απόφαση (ΕΚΑΕ) 94/1067 της 15ης Δεκεμβρίου 1994 για την έγκριση της προσωρινής εφαρμογής της ΣυνθΧΕ με απόφαση της Επιτροπής εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας, (ΕΕ L 380 της 31.12.1994, σελ 113-113).

⁶⁹² Απόφαση (ΕΚ) 2001/595 του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2001, για τη συνομολόγηση από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της τροποποίησης των εμπορικών διατάξεων της ΣυνθΧΕ, (ΕΕ L 209 της 2.8.2001, σ. 32 – 32).

⁶⁹³ Άρθρο 1 της απόφασης 2001/595.

⁶⁹⁴ *N. Σκανδάμης*, Το Παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Διακυβέρνησης, Μεταξύ κυριαρχίας και αγοράς, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2006, σελ. 57 επ..

⁶⁹⁵ Άρθρο 38 της ΣυνθΧΕ.

⁶⁹⁶ Άρθρο 1 παρ. 3 της ΣυνθΧΕ.

⁶⁹⁷ *A.D.Casteleiro*, The European Community and the Energy Charter Treaty's Dispute Settlement Mechanism, Law Department, European University Institute, σελ. 8-9, διαθεσιμότητα στο διαδικτυακό τόπο, www.google.gr/webhp?hl=el&gws_rd=ssl#hl=el&q=Casteleiro+European+Union+and+Energy+Charter.

των Κρατών μελών. Επιπλέον, η ΣυνθΧΕ, με τον τρόπο αυτό, αναγνωρίζει την ύπαρξη μιας εσωτερικής και αυτόνομης έννομης τάξης, καθώς, επίσης, και τη δυνατότητα της ΕΕ να θεσπίζει μέτρα δεσμευτικά για τα Κράτη μέλη.

Αναφορικά με τη χωρική εφαρμογή της Συνθήκης ενός περιφερειακού οργανισμού ολοκλήρωσης ορίζεται ως «*Επικράτεια*», η επικράτεια των Κρατών μελών του εν λόγω οργανισμού, βάσει των διατάξεων της συμφωνίας ίδρυσης του Οργανισμού.⁶⁹⁸ Η επικράτεια, επίσης, σχετίζεται με την επίλυση επενδυτικών διαφορών. Σύμφωνα με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ, κάθε συμβαλλόμενο μέρος ενθαρρύνει και δημιουργεί σταθερές, δίκαιες, ευνοϊκές και διαφανείς συνθήκες για τη διενέργεια επενδύσεων στην επικράτειά του από επενδυτές των άλλων συμβαλλομένων μερών.⁶⁹⁹ Επιπλέον, διαφορές μεταξύ ενός συμβαλλόμενου μέρους και επενδυτού άλλου συμβαλλόμενου μέρους, αναφορικά με την επένδυση του τελευταίου στην επικράτεια του πρώτου επιλύονται, εάν είναι δυνατόν, φιλικά. Τίθεται, με άλλα λόγια, ένας σύνδεσμος μεταξύ του κράτους που ενάγεται και της επικράτειάς του. Με τον καθορισμό της επικράτειας, η ΣυνθΧΕ επιλέγει να αποκλείσει διαφορές, που δεν προκύπτουν στο πλαίσιο της άσκησης κρατικής κυριαρχίας. Για παράδειγμα δεν περιλαμβάνονται στη Συνθήκη διαφορές, κατά τις οποίες ο επενδυτής συνάπτει συμφωνία με ένα δεύτερο συμβαλλόμενο μέρος, προκειμένου να πραγματοποιήσει επένδυση σε ένα τρίτο συμβαλλόμενο μέρος. Στην ανωτέρω περίπτωση, εάν παραβιαστεί η Συνθήκη από το τρίτο κράτος δεν μπορεί ο επενδυτής να προσφύγει κατά του δεύτερου κράτους.⁷⁰⁰ Στην περίπτωση της ΕΕ, ως επικράτεια ορίζεται η επικράτεια των Κρατών μελών.⁷⁰¹ Ας σημειωθεί ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, μετά από πρωτοβουλία του ενδιαφερομένου Κράτους μέλους, δύναται να θεσπίσει απόφαση, η οποία τροποποιεί το καθεστώς, έναντι της Ένωσης, χώρας ή εδάφους της Δανίας, της Γαλλίας ή των Κάτω Χωρών. Στην περίπτωση, αυτή, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει ομοφώνως μετά από διαβούλευση με την Επιτροπή.⁷⁰²

⁶⁹⁸ Άρθρο 1 παρ. 10 της ΣυνθΧΕ.

⁶⁹⁹ Άρθρο 10 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

⁷⁰⁰ Για παράδειγμα ένας Αυστραλός επενδυτής συνάπτει συμφωνία με την ΕΕ για να συγχρηματοδοτήσει την κατασκευή εγκατάσταση ενέργειας στην Ουκρανία και η Ουκρανική κυβέρνηση αποφασίζει να απαλοτριώσει την ενεργειακή εγκατάσταση. Εάν ο Αυστραλός επενδυτής αποφασίσει να ενάγει την ΕΕ στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, η προσφυγή δεν θα είναι παραδεκτή στο πλαίσιο του άρθρου 26 ΣυνθΧΕ γιατί η παραβίαση του Χάρτη δεν εμπίπτει στην επικράτεια της ΕΕ.

⁷⁰¹ Άρθρο 52 ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 355 ΣΛΕΕ.

⁷⁰² Άρθρο 355 παρ. 6 ΣΛΕΕ.

Αναφορικά με την θέση σε ισχύ της ΣυνθΧΕ, οι πράξεις που κατατίθενται από τους οργανισμούς περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης δεν συνυπολογίζονται, επιπλέον, εκείνων που έχουν κατατεθεί από τα Κράτη μέλη των οργανισμών.⁷⁰³

Αναφορικά με τα δικαιώματα ψήφου ένας οργανισμός περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης, άρα και η ΕΕ όταν ψηφίζει, διαθέτει αριθμό ψήφων ίσο προς τον αριθμό των Κρατών μελών του, που είναι συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ, με την προϋπόθεση ότι ο εν λόγω οργανισμός δεν ασκεί το δικαίωμα ψήφου του, εάν τα Κράτη μέλη του ασκήσουν το δικό τους, και αντιστρόφως.⁷⁰⁴ Αν και η ΕΚ δεν υπέβαλε σχετική δήλωση στη ΣυνθΧΕ, ωστόσο η ανωτέρω ρύθμιση ομοιάζει με τη ρήτρα ESPOO. Ειδικότερα, στους τομείς της ΣυνθΧΕ, στους οποίους η Ένωση θεμελιώνει την αρμοδιότητά της, το δικαίωμα ψήφου της ισοδυναμεί με το άθροισμα των ψήφων των Κρατών μελών της, που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη διεθνή Συμφωνία, ενώ η άσκηση αυτού του δικαιώματος εκ μέρους της Ένωσης εμποδίζει την άσκηση των δικαιωμάτων ψήφου από τα Κράτη μέλη της και το αντίστροφο.

Η ΕΕ αποτελεί σήμερα πλήρες μέλος του Χάρτη αναφορικά με τα ουσιαστικά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που τίθενται από το Χάρτη (αναλύονται σε προγενέστερο κεφάλαιο). Ωστόσο, η ΕΕ έχει προβεί, κατά την έγκριση της Συνθήκης, σε σχετικές δηλώσεις προκειμένου να αποσαφηνίσει τη συμμετοχή της. Αναφορικά με το άρθρο 7 (Διαμετακόμιση ενέργειας) της ΣυνθΧΕ, η ΕΕ και τα Κράτη μέλη της έχουν δηλώσει ότι οι διατάξεις περί διαμετακόμισης υπόκεινται στους συμβατικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου, σχετικά με τη δικαιοδοσία επί των υποβρυχίων καλωδίων και αγωγών ή, εφόσον δεν υπάρχουν σχετικοί κανόνες, στο Διεθνές Δίκαιο. Επίσης, στο πλαίσιο της ίδιας δήλωσης, η ΕΕ και τα Κράτη μέλη δήλωσαν ότι ο σκοπός των διατάξεων περί διαμετακόμισης, δεν θίγει την ερμηνεία του ισχύοντος διεθνούς δικαίου σχετικά με τη δικαιοδοσία επί των υποβρυχίων καλωδίων και αγωγών και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οδηγεί σε τέτοιο αποτέλεσμα.⁷⁰⁵

Αναφορικά με το Παράρτημα W παρ. 4 της ΣυνθΧΕ η ΕΕ και η Ρωσική Ομοσπονδία δηλώνουν ότι το εμπόριο πυρηνικών υλικών μεταξύ τους, μέχρις ότου καταλήξουν σε άλλη συμφωνία, διέπεται από τις διατάξεις της συμφωνίας εταιρικής

⁷⁰³ Άρθρο 44 παρ. 3 της ΣυνθΧΕ.

⁷⁰⁴ Άρθρο 36 παρ. 7 της ΣυνθΧΕ.

⁷⁰⁵ Τελική πράξη της διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας - Δήλωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη γραμματεία του Χάρτη Ενέργειας σύμφωνα με το άρθρο 26 παράγραφος 3 στοιχείο β) σημείο ii) της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας, (ΕΕ L 380 της 31.12.1994, σ. 3 - 23), Δήλωση αριθμ. 3.

σχέσης και συνεργασίας,⁷⁰⁶ που υπογράφηκε στην Κέρκυρα στις 24 Ιουνίου 1994. Στο πλαίσιο των σχέσεων της με την Ουκρανία, η ΕΕ δήλωσε ότι σύμφωνα με τη συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας, που υπογράφηκε στο Λουξεμβούργο στις 14 Ιουνίου 1994 και τη σχετική ενδιάμεση συμφωνία, που υπογράφηκε την ίδια ημέρα, η εμπορία πυρηνικών υλικών, μεταξύ τους, διέπεται αποκλειστικά από τις διατάξεις ειδικής συμφωνίας, που θα συναφθεί μεταξύ της ΕΚΑΕ και της Ουκρανίας. Έως ότου αρχίσει να ισχύει αυτή η ειδική συμφωνία, θα συνεχίζονται να εφαρμόζονται οι διατάξεις για το εμπόριο πυρηνικών όπλων, της συμφωνίας μεταξύ της ΕΟΚ, της ΕΚΑΕ και της πρώην ΕΣΔΔ, για το εμπόριο και την οικονομική και εμπορική συνεργασία, που υπογράφηκε στις Βρυξέλλες. Παρόμοιες δηλώσεις έχει υποβάλει η ΕΕ, αναφορικά με τις σχέσεις της με το Καζακστάν, την Κιργιζία, το Τατζικιστάν και το Ουζμπεκιστάν.⁷⁰⁷

II.B. Θεσμικά Ζητήματα

II. B.1 Η νομική φύση της ΣυνθΧΕ

Ως προς το ζήτημα της φύσης της ΣυνθΧΕ, στο πλαίσιο της ΕΕ, θα πρέπει προκαταρκτικά να αναφέρουμε ότι η κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της ΕΕ και των Κρατών μελών μεταφέρεται, επίσης, και σε διεθνές επίπεδο. Στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας έχει νομοθετηθεί συγκεκριμένος κατάλογος αρμοδιοτήτων. Έτσι, όταν η ΕΕ διαπραγματεύεται μία διεθνή συμφωνία, διαθέτει είτε αποκλειστική αρμοδιότητα, είτε συντρέχουσα αρμοδιότητα με τα Κράτη μέλη. Σε περίπτωση που η αρμοδιότητα είναι αποκλειστική, η ΕΕ είναι η μόνη, που μπορεί να διαπραγματεύεται και να συνάπτει συμφωνία. Σε περίπτωση, που η αρμοδιότητά της είναι συντρέχουσα με τα Κράτη μέλη, η συμφωνία συνάπτεται ταυτόχρονα από την ΕΕ και από τα Κράτη μέλη (από κοινού). Πρόκειται για μικτή συμφωνία, στην οποία τα Κράτη μέλη πρέπει να συναινέσουν. Σύμφωνα με τον ορισμό του McGoldrick, μία συμφωνία

⁷⁰⁶ Απόφαση (ΕΚ, ΕΚΑΕ, ΕΚΑΧ) 97/800, του Συμβουλίου και της Επιτροπής της 30ής Οκτωβρίου 1997 για τη σύναψη της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφετέρου (ΕΕ L 327 της 28.11.1997, σ. 1 – 2).

⁷⁰⁷ Τελική πράξη της διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας - Δήλωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη γραμματεία του Χάρτη Ενέργειας σύμφωνα με το άρθρο 26 παράγραφος 3 στοιχείο β) σημείο ii) της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας, (ΕΕ L 380 της 31.12.1994, σ. 3 - 23), Δήλωση αριθμ. 7.

μπορεί να θεωρηθεί μικτή, εάν η ΕΕ και ένα ή περισσότερα από τα Κράτη μέλη είναι συμβαλλόμενα μέρη στη συγκεκριμένη συμφωνία. Εάν μια αρμοδιότητα, στους τομείς που ορίζει η συγκεκριμένη συμφωνία, κατανέμεται μεταξύ της ΕΕ και των Κρατών μελών, τότε η εν λόγω συμφωνία θεωρείται μικτή.⁷⁰⁸ Επιπροσθέτως, το ΔΕΚ/ΔΕΕ έχει αναγνωρίσει ότι κάποιες διεθνείς συμφωνίες απαιτούν τη συμμετοχή της Ένωσης αλλά και των Κρατών μελών.⁷⁰⁹

Σημαντικό ζήτημα ήταν η εμπέδωση κατάλληλων διαδικασιών, οι οποίες θα επέτρεπαν τον καθορισμό της θέσης των ΕΚ στα πλαίσια της Διάσκεψης του Χάρτη Ενέργειας. Όταν οι αποφάσεις, που επρόκειτο να ληφθούν από τη Διάσκεψη για το Χάρτη Ενέργειας, αφορούσαν τομείς μεικτής αρμοδιότητας, οι ΕΚ και τα Κράτη μέλη θα συνεργαζόντουσαν για την επίτευξη κοινής θέσης. Η θέση την οποία μπορεί να χρειασθεί να λάβει η ΕΚ, η ΕΚΑΧ και η ΕΚΑΕ στο πλαίσιο της Διάσκεψης του Χάρτη Ενέργειας, αναφορικά με τις αποφάσεις της, που απαιτούν θέσπιση ή τροποποίηση της κοινοτικής νομοθεσίας, εγκρίνεται, από το Συμβούλιο που αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία ή με ομοφωνία, αν η απόφαση καλύπτει τομέα για τον οποίο απαιτείται ομοφωνία για την έγκριση εσωτερικών κοινοτικών ρυθμίσεων.⁷¹⁰

Η ΣυνθΧΕ αποτελεί μικτή συμφωνία⁷¹¹ διότι, όπως προείπαμε, η ενεργειακή πολιτική αποτελεί συντρέχουσα αρμοδιότητα. Κατά την περίοδο της υπογραφής και επικύρωσης της ΣυνθΧΕ, οι αρμοδιότητες που αφορούσαν τα ζητήματα της Συνθήκης κατανέμονταν μεταξύ των Κρατών μελών και της ΕΕ. Η ΕΕ είχε την αποκλειστική αρμοδιότητα στο εμπόριο ενέργειας αλλά θεσμοθέτησε και νομοθετικές πράξεις σε

⁷⁰⁸ *D. McGoldrick*, *International Relations Law of the European Union*, Longman Editions, London 1997, σελ. 78.

⁷⁰⁹ ΔΕΚ, Γνωμοδότηση της 4ης Οκτωβρίου 1979, Γνωμοδότηση 1/78, Διεθνής Συμφωνία για το φυσικό καουτσούκ Συλλ. 1979 σελ. 2871· ΔΕΚ Γνωμοδότηση της 19ης Μαρτίου 1993, Γνωμοδότηση 2/91, Σύμβαση υπ' αριθ. 170 της Διεθνούς Οργανώσεως Εργασίας για την ασφάλεια κατά τη χρησιμοποίηση χημικών προϊόντων στην εργασία., Συλλ. 1993, σελ. I-01061· ΔΕΚ Γνωμοδότηση της 15ης Νοεμβρίου 1994, Γνωμοδότηση 1/94, Αρμοδιότητα της Κοινότητας για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών στον τομέα των υπηρεσιών και της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, Συλλ. 1994, σελ. I-05267.

⁷¹⁰ Άρθρο 3 της απόφασης 98/181.

⁷¹¹ *I. Macleod, I. D. Henry, S. Hyett*, *The External Relations of the European Communities, A manual of Law and Practice*, Oxford University Press, Oxford 1996, σελ. 142 επ.· *A. Rosas*, *Mixed Union-Mixed Agreements* στο *M. Koskenniemi* (ed.), *International Law Aspects of the European Union*, Kluwer Law International, Hague 1998, σελ. 128–33· *H.G. Schermers*, *A Typology of Mixed Agreements* στο *D. O'Keefe & H. Schermers*, *Mixed Agreements*, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer 1983, σελ. 23–33· Γενικότερα *C. Timmermans & E. Völker* (eds), *Division of Powers between the European Communities and their Member States in the Field of External Relations*, Kluwer, Deventer 1981· *M.J.F.M. Dolmans*, *Problems of Mixed Agreements*, Division of Powers Within the EEC and the Right of Third States, Asser Instituut, Hague 1985.

άλλα πεδία, που καλύπτονται από τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Τα Κράτη μέλη είχαν αρμοδιότητα σε ζητήματα επενδύσεων και διαιτητικών διαδικασιών.

Αναφορικά με τη δεσμευτικότητα των μικτών διεθνών συμφωνιών, το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι, υπό το πρίσμα της κοινοτικής έννομης τάξεως, οι μικτές συμφωνίες έχουν το ίδιο νομικό καθεστώς με αυτό των αμιγώς κοινοτικών συμφωνιών, εφόσον πρόκειται για διατάξεις εμπίπτουσες στην αρμοδιότητα της Κοινότητας. Ως εκ τούτου, όταν τα Κράτη μέλη εκπληρώνουν υποχρέωση, από συμφωνία, που συνήψαν τα κοινοτικά όργανα, ενεργούν νομίμως και στο πλαίσιο της τήρησης των υποχρεώσεων που ανέλαβε η Ένωση.⁷¹²

Εκείνο που πρέπει να αναλυθεί είναι ποια πεδία αρμοδιότητας καλύπτονται από την ΕΕ και ποιες αρμοδιότητες απονέμονται αποκλειστικά στα Κράτη μέλη.

Η ανάλυση αποτελεί δύσκολο έργο λόγω του δυναμικού χαρακτήρα της ΕΕ, με την έννοια ότι η διαδικασία της ολοκλήρωσης τροποποιεί την κατανομή των αρμοδιοτήτων. Σημαντικό, επίσης, δεν είναι μόνο να διαπιστωθούν διατάξεις των Συνθηκών, που παρέχουν αρμοδιότητα αλλά και να διαγνωσθεί η δυνατότητα της ΕΕ να ασκήσει την εξωτερική αρμοδιότητα στον τομέα της ενέργειας και στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ.

Η απόφαση 1998/181 έχει πολλαπλές νομικές βάσεις, που περιλαμβάνουν διατάξεις για την ελευθερία εγκατάστασης, την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, την ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων, τον ανταγωνισμό, τη φορολογία, την προσέγγιση των νομοθεσιών, την κοινή εμπορική πολιτική, το περιβάλλον και τον μηχανισμό της γενικής εξουσιοδότησης. Θεωρούμε, επίσης, ότι ο τρόπος συμμετοχής της ΕΕ, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, επηρεάζεται από τον κανόνα της αρχής της παραλληλότητας με την έννοια ότι σε όποιο πεδίο ενεργειακής πολιτικής, η ΕΕ έχει νομοθετήσει θα μπορεί να συμμετέχει αποκλειστικά και μέσω των οργάνων της. Εάν όμως δεν έχει νομοθετήσει θα πρέπει να εκτιμηθεί, εάν η μεμονωμένη συμμετοχή των Κρατών μελών της ΕΕ θα επηρεάσει αρνητικά την αποτελεσματικότητα της ενεργειακής πολιτικής.⁷¹³

Ειδικότερα, το ζήτημα που προκύπτει είναι πώς συμμετέχουν τα Κράτη μέλη στην Ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας και ακολούθως θα πρέπει να διαγνωσθεί σε ποιους τομείς της ενεργειακής πολιτικής τα Κράτη μέλη μπορούν να συμμετέχουν

⁷¹² ΔΕΚ απόφαση της 30ής Μαΐου 2006, Υπόθεση C-459/03, *Επιτροπή κατά Ηνωμένο Βασίλειο*, Συλλ. 2006, σελ. I-04635, σκ. 84-85.

⁷¹³ Άρθρο 4 ΣΛΕΕ.

στη Συνθήκη ασκώντας κρατική αρμοδιότητα και σε ποιους τομείς η αρμοδιότητα στην ενεργειακή πολιτική θα ασκείται αποκλειστικά από την ένωση.

Οι ΕΚ, κατά την υπογραφή της Συνθήκης, δεν υπέβαλαν δήλωση σχετικά με την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ Κρατών μελών και ΕΕ, δημιουργώντας ασάφειες και προβλήματα. Υπό το σημερινό καθεστώς της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής, μπορούμε να διατυπώσουμε τα εξής:

1. Η ΕΕ έχει υιοθετήσει θεσμικό πλαίσιο, που επιτρέπει την επικράτηση όρων ανταγωνισμού στις ευρωπαϊκές ενεργειακές αγορές. Η πολιτική ανταγωνισμού αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, ενώ το ήδη θεσπισθέν ενεργειακό πλαίσιο του ανταγωνισμού (αρχή της παραλληλότητας) στην ενέργεια υποδηλώνει, ότι τα θέματα ενεργειακού ανταγωνισμού στη Συνθήκη θα πρέπει να ρυθμίζονται αποκλειστικά από τα όργανα της ΕΕ.

2. Τα ζητήματα της ενεργειακής απόδοσης και των διευρωπαϊκών δικτύων συνδέονται, με την ενεργειακή πολιτική και την πολιτική περιβάλλοντος, οι οποίες αποτελούν συντρέχουσες αρμοδιότητες. Ως εκ τούτου, εάν η ΕΕ έχει νομοθετήσει, θα συμμετέχει αποκλειστικά αυτή, ενώ εάν δεν έχει νομοθετήσει θα συμμετέχουν τα Κράτη μέλη μεμονωμένα. Ωστόσο, θεωρούμε ότι στα τμήματα αρμοδιότητας της ενεργειακής απόδοσης και των δικτύων, που δεν έχει νομοθετήσει η ΕΕ, θα πρέπει να συμμετέχει ελεγκτικά για να διαπιστώνει εάν οι αποφάσεις, στο πλαίσιο της Συνθήκης, επηρεάζουν την, ήδη, θεσπισθείσα ενεργειακή πολιτική της ΕΕ.

3. Στο πεδίο των επενδύσεων η ΕΕ δεν έχει αυτόνομη πολιτική. Η επενδυτική της πολιτική και ειδικότερα οι ΑΞΕ, συνδέονται, υπό το καθεστώς της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης της Λισαβόνας με την κοινή εμπορική πολιτική, η οποία είναι αποκλειστική αρμοδιότητα. Εκείνο που πρέπει να παρατηρηθεί είναι ότι στο πεδίο της ΕΕ οι επενδύσεις αποτελούν εργαλείο προώθησης των ενεργειακών στόχων. Εάν, λοιπόν, πρόκειται να ληφθεί μια απόφαση από τη Διάσκεψη του Χάρτη, σχετικά με τα δικαιώματα των επενδυτών, θεωρούμε ότι θα συμμετέχουν τα Κράτη στην περίπτωση που η ευνοϊκή μεταχείριση του επενδυτή δεν καλύπτεται από το θεσμικό πλαίσιο της Ένωσης και ειδικότερα τις κοινοτικές ελευθερίες.

4. Στο πεδίο της φορολογικής πολιτικής, η ΕΕ έχει νομοθετήσει στο πεδίο των ενεργειακών έμμεσων φόρων, ενώ στο πεδίο των άμεσων ενεργειακών φόρων η συμμετοχή θα πραγματοποιείται από τα Κράτη μέλη. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αναφερόμαστε στους φόρους εισοδήματος και κεφαλαίου. Η συμμετοχή, όμως, αυτή των Κρατών μελών περιορίζεται από το γεγονός ότι στο επίπεδο της Συνθήκης δεν

επηρεάζονται από τις σχετικές φορολογικές ρυθμίσεις της ΣυνθΧΕ, τόσο οι φόροι εισοδήματος, όσο και οι φόροι κεφαλαίων.

Από την ανωτέρω θεωρητική ανάλυση, καθόσον η πρόσβαση στις δραστηριότητες της ΣυνθΧΕ δεν είναι δημόσια, προκύπτει το ασταθές πλαίσιο κατανομής αρμοδιοτήτων. Ωστόσο, εκείνο που πρέπει να παρατηρηθεί είναι ότι η ΕΕ εξελίσσει την ενεργειακή της νομοθεσία σε βαθμό που θα αποτελέσει, στο μέλλον, τον μοναδικό συμμετόχο της ΣυνθΧΕ. Αυτό συμβαίνει διότι η λήψη μέτρων στο πεδίο της ενεργειακής πολιτικής απαιτεί συντονισμένη δράση σε υπερεθνικό επίπεδο.

II.B.2 Σχέση του Δικαίου της ΕΕ και της ΣυνθΧΕ

Το ζήτημα που τίθεται στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο χαρακτηρίζεται για το εριζόμενο περιεχόμενό του. Για να αντιληφθούμε τη σχέση των δύο δικαίων κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν οι ισχυρισμοί της Επιτροπής και του Διαιτητικού Δικαστηρίου στην προδικαστική απόφαση της υπόθεσης ELECTRABEL S.A. κατά της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας.⁷¹⁴ Το Διαιτητικό Δικαστήριο, στη συγκεκριμένη απόφαση εξέτασε το ζήτημα της σχέσης του Δικαίου της ΕΕ με τη ΣυνθΧΕ.

Η αρχική του διατύπωση και το αφετηριακό σημείο της συλλογιστικής του είναι ότι η συγκεκριμένη διαιτησία υποβλήθηκε από τον αιτούντα και το Δικαστήριο συστάθηκε, προκειμένου να αποφασίσει βάσει της ΣυνθΧΕ και της σύμβασης ICSID. Σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 6 της ΣυνθΧΕ και το άρθρο 42 της σύμβασης ICSID, το Δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να εφαρμόσει τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ, καθώς επίσης, τους «εφαρμοστέους κανόνες και αρχές του διεθνούς δικαίου».⁷¹⁵ Με τον ανωτέρω ισχυρισμό το Διαιτητικό Δικαστήριο εμμένει στη συμφωνία της διαιτησίας και τοποθετείται σε ένα δημόσιο πλαίσιο διεθνούς δικαίου διαιτησίας. Ωστόσο, το άρθρο 26 παρ. 6 περιορίζει την ελεύθερη επιλογή των μερών, με την έννοια ότι το Διαιτητικό Δικαστήριο θα πρέπει να αποφανθεί βάσει της ΣυνθΧΕ και των εφαρμοστέων κανόνων και αρχών του Διεθνούς Δικαίου.

Από την πλευρά της Επιτροπής διατυπώθηκαν οι παρακάτω ισχυρισμοί:

Πρώτον, κατά την άποψη της Επιτροπής η διαφορά, που προκύπτει μεταξύ ενός βέλγου επενδυτή και της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας, που αποτελεί χώρα μέλος

⁷¹⁴ ICSID, Διαιτητική απόφαση (Decision on jurisdiction) της 23.09.2010, Υπόθεση No ARB/07/19 *Electrabel S.A./The Republic of Hungary*.

⁷¹⁵ Οπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19 *Electrabel S.A./The Republic of Hungary*, παρ. 4.112.

της ΕΕ, αποτελεί μια ενδωενωσιακή διαφορά. Ως εκ τούτου, το Διαιτητικό Δικαστήριο δεν έχει δικαιοδοτική αρμοδιότητα για ζητήματα, που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Ένωσης και ενδεχομένως να θεμελιώνουν την ευθύνη της ΕΕ στην περίπτωση της σύγκρουσης με τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Στο πλαίσιο αυτό δεν προκύπτει διαφορά μεταξύ ενός συμβαλλομένου κράτους της ΕΕ και ενός επενδυτή ενός άλλου συμβαλλομένου μέρους της Ένωσης.⁷¹⁶

Δεύτερον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί ότι οι διαφορές, που επιλύονται βάσει του άρθρου 26 παρ. 6 σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της ΣυνθΧΕ, θα πρέπει να επιλύονται σύμφωνα με τις αρχές του διεθνούς δικαίου. Βάσει της αρχής του διεθνούς δικαίου περί τήρησης των συμφωνηθέντων και του γεγονότος ότι τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ έλαβαν υπόψη τους κατά τη σύναψη της Συνθήκης, την σημασία της οικονομικής ολοκλήρωσης και δεν επιθυμούν να στρεβλώσουν την αποτελεσματική λειτουργία της ΕΕ (συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων περί ανταγωνισμού και κρατικών ενισχύσεων), η Επιτροπή θεωρεί ότι η συμμόρφωση ενός Κράτους μέλους, με τις διατάξεις περί κρατικών ενισχύσεων, δεν δύναται να αποτελέσει παραβίαση των διατάξεων της ΣυνθΧΕ, εάν το δίκαιο της ΕΕ παρέχει τις αναγκαίες διασφαλίσεις. Ειδικότερα, τα άρθρα 10 (Επενδύσεις) και 13 (Απαλλοτρίωση) της ΣυνθΧΕ τηρούνται από το Δίκαιο της ΕΕ για τις κρατικές ενισχύσεις μέσω των αποτελεσματικών δικαστικών μηχανισμών εντός της ΕΕ.⁷¹⁷

Τρίτον, η Επιτροπή θεωρεί ότι η ΣυνθΧΕ θα πρέπει να ερμηνευθεί με τρόπο, που να αποφεύγεται η σύγκρουση με το Δίκαιο της ΕΕ. Η εν λόγω ομοιόμορφη ερμηνεία προκύπτει από τις εθιμικές αρχές της ερμηνείας των συνθηκών, όπως έχουν κωδικοποιηθεί στο άρθρο 31 της Συνθήκης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών.⁷¹⁸

Τέταρτον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα Κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα βάσει του δικαίου της ΕΕ να εφαρμόζουν τις αποφάσεις των κρατικών ενισχύσεων, που εκδίδονται από την Επιτροπή. Αν το Διαιτητικό Δικαστήριο εκδώσει μια απόφαση, που είναι αντίθετη με τις υποχρεώσεις του εναγομένου ως μέλους της

⁷¹⁶ Όπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19 *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*, Part V, Jurisdiction, παρ. 5.10.

⁷¹⁷ Όπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19 *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*, Part V, Jurisdiction, παρ. 5.12 – 5.14.

⁷¹⁸ Όπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19, *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*, Part V, Jurisdiction, παρ. 5.15.

ΕΕ, η συγκεκριμένη απόφαση δεν μπορεί να εκτελεστεί λόγω της υπεροχής του Δικαίου της ΕΕ.⁷¹⁹

Πέμπτον, η Επιτροπή υπενθυμίζει στο Διαιτητικό Δικαστήριο ότι κάθε υποχρέωση πληρωμής ή αποζημίωσης της Ουγγαρίας, που προβλέπεται σε διαιτητική απόφαση εξακολουθεί να υπόκειται στο Δίκαιο της ΕΕ για τις κρατικές ενισχύσεις. Η Επιτροπή, επιπροσθέτως, αναφέρεται και στην υπόθεση *Eco Swiss κατά Benetton*⁷²⁰, σύμφωνα με την οποία οι κανόνες του ανταγωνισμού της ΕΕ, αποτελούν μέρος της δημόσιας τάξης, που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τα εθνικά δικαστήρια όταν εξετάζουν τη νομιμότητα των διαιτητικών αποφάσεων. Η άποψη της Επιτροπής εδράζεται στην εξαίρεση δημοσίας τάξεως, που αναγνωρίζεται στη Σύμβαση της Νέας Υόρκης του 1958, που ισχύει σε όλα τα Κράτη μέλη της ΕΕ.⁷²¹

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει ότι το Άρθρο 54 παρ. 1 της Σύμβασης ICSID προβλέπει την αυτόματη αναγνώριση και εκτέλεση των χρηματικών υποχρεώσεων, που επιβάλλονται από τις διαιτητικές αποφάσεις στο έδαφος συμβαλλόμενου μέρους, σαν να επρόκειτο για οριστική απόφαση εθνικού δικαστηρίου. Ωστόσο, η Επιτροπή θεωρεί ότι εάν ένα εθνικό δικαστήριο στην ΕΕ κληθεί να εφαρμόσει διαιτητικές αποφάσεις, που είναι αντίθετες προς το δίκαιο της ΕΕ, θα πρέπει να υποβληθεί προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ για να προσδιοριστεί η εφαρμογή του άρθρου 54 της σύμβασης ICSID, όπως έχει μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο του αιτούντος δικαστηρίου. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή σημειώνει ότι η σύμβαση ICSID δεν είναι δεσμευτική για την ΕΕ, διότι δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος και ως εκ τούτου, η σύμβαση ICSID δεν αποτελεί μέρος της έννομης τάξης της ΕΕ.⁷²²

Βάσει των ανωτέρω παρατηρήσεων, η Επιτροπή θεωρεί ότι το δίκαιο της ΕΕ διέπει τις έννομες σχέσεις μεταξύ ενός επενδυτή συμβαλλόμενου μέρους της ΕΕ και ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους της Ένωσης.⁷²³ Η Επιτροπή διαπιστώνει ότι όλα

⁷¹⁹ Όπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19, *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*, Part V, Jurisdiction, παρ. 5.16.

⁷²⁰ ΔΕΚ, απόφαση της 1ης Ιουνίου 1999, Υπόθεση C-126/97, *Eco Swiss China Time Ltd κατά Benetton International NV*, Συλλ. Νομ. 1999 I-03055, σκ. 36-37.

⁷²¹ Όπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19, *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*, Part V, Jurisdiction, παρ. 5.18.

⁷²² Όπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19, *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*, Part V, Jurisdiction, παρ. 5.19.

⁷²³ Όπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19, *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*, Part V, Jurisdiction, παρ. 5.17.

τα Κράτη μέλη της ΕΕ έχουν συμφωνήσει να μην εφαρμόζουν τη διάταξη του άρθρου 16 της ΣυνθΧΕ περί σύγκρουσης συνθηκών, αλλά την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ σε παρόμοιες περιπτώσεις.

Το Διαιτητικό Δικαστήριο προέβη στις εξής επισημάνσεις:

Πρώτον, το Δίκαιο της ΕΕ αποτελεί μέρος του Διεθνούς Δικαίου και ως εκ τούτου έχει διεθνή χαρακτήρα.⁷²⁴ Το γεγονός ότι το Δίκαιο της ΕΕ εφαρμόζεται εντός των εθνικών εννόμων τάξεων με εντονότερο τρόπο, δεν αποστερεί από το εν λόγω δίκαιο το διεθνή του χαρακτήρα.⁷²⁵ Ωστόσο, το Διαιτητικό Δικαστήριο θεωρεί ότι ο τρόπος εφαρμογής του Δικαίου της ΕΕ στις εθνικές έννομες τάξεις δεν αποτελεί στοιχείο, που διαχωρίζει το Δίκαιο της ΕΕ από το Διεθνές Δίκαιο.⁷²⁶

Δεύτερον, κατά την άποψη του Διαιτητικού Δικαστηρίου, όταν το Δίκαιο της ΕΕ δεν εφαρμόζεται ως διεθνές δίκαιο (στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ), θα πρέπει να θεωρείται ως μέρος της εθνικής έννομης τάξης και να εφαρμόζεται ως αποδεικτικό γεγονός, που χρησιμοποιείται, επικουρικά, από το Διαιτητικό Δικαστήριο, για την διάγνωση των επικαλούμενων παραβιάσεων του Διεθνούς Δικαίου.⁷²⁷

Τρίτον, το Διαιτητικό Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν υπάρχει ασυμβατότητα μεταξύ της ΣυνθΧΕ και του Δικαίου της ΕΕ, διότι τα δύο νομικά συστήματα μπορούν να θεωρηθούν εναρμονισμένα για τους παρακάτω τρεις λόγους:

Α. Η ΕΕ δεν θα είχε νόημα να προωθήσει τη διαδικασία του Ενεργειακού Χάρτη και να είναι πλήρες μέλος της ΣυνθΧΕ, εάν αυτό σήμαινε ότι έπρεπε να τηρεί υποχρεώσεις ασύμβατες με το Δίκαιο της ΕΕ·

Β. Οι σκοποί των δύο θεσμικών πλαισίων είναι συναφείς και στοχεύουν, μεταξύ άλλων, στην καταπολέμηση των αντιανταγωνιστικών συμπεριφορών στις ενεργειακές αγορές·

Γ. Η ΣυνθΧΕ έχει αναγνωρίσει, ρητά, ότι οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι νομικά δεσμευτικές για όλα τα Κράτη μέλη της ΕΕ, που είναι συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ.

Τέταρτον, το Διαιτητικό Δικαστήριο δεν αντιλαμβάνεται την αναγκαιότητα της εναρμονισμένης ερμηνείας, στην περίπτωση της διαιτητικής επίλυσης επενδυτικών διαφορών βάσει της ΣυνθΧΕ, διότι δεν υπάρχει ασυμβατότητα μεταξύ των δύο θεσμικών πλαισίων. Αυτό οφείλεται στους παρακάτω λόγους:

⁷²⁴ Όπ. παρ. Υπόθεση Νο ARB/07/19, *Electrabel S.A./The Republic of Hungary*, παρ. 4.122.

⁷²⁵ Όπ. παρ. Υπόθεση Νο ARB/07/19, *Electrabel S.A./The Republic of Hungary*, παρ. 4.124.

⁷²⁶ Όπ. παρ. Υπόθεση Νο ARB/07/19, *Electrabel S.A./The Republic of Hungary*, παρ. 4.125 - 4.126.

⁷²⁷ Όπ. παρ. Υπόθεση Νο ARB/07/19 *Electrabel S.A./The Republic of Hungary*, παρ. 4.127-4.129.

A. Αν και το μονοπώλιο επίλυσης διαφορών μεταξύ Κρατών μελών της ΕΕ παρέχεται στο ΔΕΕ, το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει τα διαιτητικά δικαστήρια να εφαρμόζουν το Δίκαιο της ΕΕ·

B. Το άρθρο 344 ΣΛΕΕ (πρώην 292 ΣΕΚ) αναφέρεται σε διαιτητικές διαφορές μεταξύ κρατών και όχι μεταξύ κρατών και επενδυτών ιδιωτών·

Γ. Το ΔΕΚ έχει κρίνει ότι ένα διαιτητικό δικαστήριο δεν αποτελεί εθνικό δικαστήριο στο πλαίσιο του άρθρου 267 (ΣΛΕΕ) και ως εκ τούτου δεν έχει τη δυνατότητα να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα ενώπιον του ΔΕΕ. Η συγκεκριμένη στάση του ΔΕΕ επηρεάζει τις διαιτητικές διαδικασίες εντός και εκτός της ΕΕ.

Πέμπτον, σε ορισμένες διεθνείς συμβάσεις, που συνάπτονται τόσο από την ΕΕ και από τα Κράτη μέλη, η ΕΕ, διατυπώνει δήλωση αναφορικά με τον προσδιορισμό των αρμοδιοτήτων. Οι δηλώσεις αυτές συμβάλλουν στη διαφάνεια έναντι των μη συμβαλλομένων μερών και της ΕΕ. Ωστόσο, δεν μεταβάλλουν την ουσιαστική κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της ΕΕ και των Κρατών μελών τους, που απορρέουν από το δίκαιο της ΕΕ. Το δικαστήριο διαπιστώνει, ωστόσο, ότι καμία τέτοια δήλωση δεν έχει διατυπωθεί από την πλευρά της ΕΕ. Παρά το γεγονός αυτό, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της δεσμεύονται από τη Συνθήκη.⁷²⁸

Έκτον, το Διαιτητικό Δικαστήριο συνεχίζει τονίζοντας ότι το σύστημα επίλυσης των διαφορών σύμφωνα με το Μέρος V της Συνθήκης, δεν προορίστηκε να χορηγήσει δικαιώματα σε επενδυτές εναντίον μέτρων που λαμβάνονται από τις κυβερνήσεις τους. Με άλλα λόγια σκοπός του συγκεκριμένου συστήματος επίλυσης διαφορών δεν ήταν να παράσχει στους επενδυτές εναλλακτική δυνατότητα για να αμφισβητήσουν τα μέτρα της ΕΕ. Εάν συνέβαινε αυτό, η ΕΕ θα βρισκόταν σε μειονεκτική θέση, διότι θα μπορούσε, για παράδειγμα, η Ρωσία να απορρίψει οποιοσδήποτε αιτήσεις των εταιριών της για διαιτητική επίλυση της διαφοράς, ενώ η ΕΕ δεν θα μπορούσε να αποκλείσει αιτήσεις επίλυσης μιας διαφοράς μέσω διαιτησίας, στο πλαίσιο της Συνθήκης, από εταιρίες που είναι οργανωμένες στα εθνικά νομικά συστήματα των Κρατών μελών. Η ερμηνεία, αυτή, ενισχύεται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ΕΕ και την υπερεθνική της φύση.⁷²⁹

Το διαιτητικό δικαστήριο καταλήγει ότι δεν είναι λογικό να θεωρήσουμε ότι τα Κράτη μέλη και η ΕΕ, με την υπογραφή της Συνθήκης παρέχουν πρόσβαση στη

⁷²⁸ Όπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19, *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*, Part V, Jurisdiction, παρ. 5.20.

⁷²⁹ Όπ. παρ. Υπόθεση No ARB/07/19, *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*, Part V, Jurisdiction, παρ. 5.20.

διεθνή διαιτησία εναντίον μέτρων της Ένωσης, που αναφέρονται σε δικούς της επενδυτές.⁷³⁰

Στην υπόθεση AES Summit Generation Limited and AES-Tisza Erőmű Kft. (UK) v. Republic of Hungary, το Διαιτητικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το κοινοτικό καθεστώς δικαίου του ανταγωνισμού, έχει διττό χαρακτήρα: από τη μια πλευρά είναι ένα διεθνές καθεστώς δικαίου, από την άλλη πλευρά, εφόσον εισαχθεί στην εθνική έννομη αποτελεί τμήμα των εθνικών εννόμων τάξεων. Το Δικαστήριο τονίζοντας ότι οι εθνικές νομοθεσίες στη διεθνή διαιτησία θεωρούνται ως γεγονότα και χρησιμοποιούνται για αποδεικτικούς λόγους, θεώρησε ότι και το δίκαιο του ανταγωνισμού της ΕΕ, θα πρέπει να θεωρηθεί εθνική νομοθεσία. Σύμφωνα με την κρίση του, αν και τα δύο μέρη έχουν επικαλεστεί το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού, θα πρέπει οι σχετικές διατάξεις να εκτιμηθούν ως γεγονότα λαμβάνοντας πάντα υπόψη το γεγονός ότι ένα κράτος δεν μπορεί να επικαλεσθεί το εσωτερικό του δίκαιο ως δικαιολογία για τις εικαζόμενες παραβιάσεις των διεθνών υποχρεώσεών του.⁷³¹ Η διπλή φύση, που αναγνωρίζει το Διαιτητικό Δικαστήριο στο Δίκαιο της ΕΕ (ΣΕΕ και ΣΛΕΕ) δεν είναι, ωστόσο, αποδεκτή από το Διεθνές Δίκαιο. Στην γνωμοδότηση *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict* του ΔΔΧ, διαπιστώθηκε ότι οι ιδρυτικές συνθήκες των διεθνών οργανισμών αποτελούν συνθήκες ειδικού τύπου. Σκοπός τους είναι να δημιουργούν νέα υποκείμενα δικαίου με σχετική αυτονομία, με την έννοια ότι τα συμβαλλόμενα μέρη του οργανισμού αναθέτουν την εκπλήρωση στόχων και σχετικές αρμοδιότητες. Το ΔΔΧ δέχτηκε ότι αναφορικά με την ερμηνεία των ιδρυτικών συνθηκών θα πρέπει να συνεκτιμώνται η φύση του οργανισμού, οι αρμοδιότητές του για την εκπλήρωση των σκοπών του και η πρακτική των οργάνων του οργανισμού.⁷³²

Οι Συνθήκες ΣΛΕΕ και ΣΕΕ αποτελούν διεθνείς συνθήκες και τμήμα του Διεθνούς Δικαίου. Κατά μία άποψη η ανωτέρω φύση τους υποχρεώνει την εφαρμογή τους από τα Διαιτητικά Δικαστήρια.⁷³³ Ωστόσο, τα Διαιτητικά Δικαστήρια με τη θεωρία της διπλής φύσης και τον χαρακτηρισμό του Δικαίου της ΕΕ ως εθνικού περιορίζουν την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου, που τα ίδια επικαλούνται.

⁷³⁰ Όπ. παρ. Υπόθεση Νο ARB/07/19, *Electrabel S.A The Republic of Hungary*, παρ. 5.20.

⁷³¹ ICSID Διαιτητική απόφαση της 23.09.2010, Υπόθεση Νο. ARB/07/22, *AES Summit Generation Limited and AES-Tisza Erőmű Kft. (UK)/Republic of Hungary*, παρ. 7.6.6.

⁷³² ICJ, Γνωμοδότηση της 08.07.1996, *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapon in Armed Conflict*, ICJ Reports 1996, σελ. 74-75.

⁷³³ H. Wehland, *Intra EU Investment Agreements and Arbitration: Is European Community Law an Obstacle*, *International and Comparative Law Quarterly* 2009 Τόμος 58, Τεύχος 2, σελ 297.

Το ΔΕΕ έχει νομολογήσει από τα πρώτα χρόνια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ότι «Αντίθετα προς τις συνήθεις διεθνείς συνθήκες, η ΣΕΟΚ δημιούργησε ιδιαίτερη έννομη τάξη, η οποία ενσωματώθηκε στα νομικά συστήματα των Κρατών μελών από της θέσεως της Συνθήκης σε ισχύ και δεσμεύει τα δικαστήριά τους. Ιδρύοντας μία Κοινότητα απεριόριστης διάρκειας, έχουσα δικά της όργανα, νομική προσωπικότητα, ικανότητα δικαίου, ικανότητα διεθνούς εκπροσωπήσεως και ιδίως πραγματικές εξουσίες απορρέουσες από τον περιορισμό των αρμοδιοτήτων τους και τη μεταβίβαση εξουσιών τους στην Κοινότητα, τα κράτη μέλη περιόρισαν, αν και σε ορισμένους μόνο τομείς, τα κυριαρχικά τους δικαιώματα και δημιούργησαν έτσι ένα σύστημα δικαίου εφαρμοζόμενο τόσο στους υπηκόους τους όσο και σ' αυτά τα ίδια».⁷³⁴

Ακολούθως στην Υπόθεση Κόμμα Οικολόγων «*Les Verts*»⁷³⁵ κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το Δικαστήριο διαπίστωσε:

«Καταρχάς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι επ' αυτού η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα συνιστά κοινότητα δικαίου υπό την έννοια ότι ούτε τα κράτη μέλη της ούτε τα θεσμικά της όργανα διαφεύγουν τον έλεγχο της συμφωνίας των πράξεων τους προς το βασικό καταστατικό χάρτη που αποτελεί η Συνθήκη».

Ο Γενικός Εισαγγελέας Maduro στην υπόθεση KADI τόνισε «μολονότι το Δικαστήριο υπογράμμισε την ανάγκη σεβασμού των υποχρεώσεων που υπέχει η Κοινότητα από το διεθνές δίκαιο, έδωσε προτεραιότητα στην προάσπιση του συνταγματικού πλαισίου που θέτει η Συνθήκη. Συνεπώς, είναι ανακριβές το συμπέρασμα ότι, αν η Κοινότητα έχει δεσμευθεί με κανόνα του διεθνούς δικαίου, τα κοινοτικά δικαιοδοτικά όργανα οφείλουν να συμμορφωθούν προς τον κανόνα αυτό και να τον εφαρμόσουν άνευ προϋποθέσεων στην κοινοτική έννομη τάξη. Η σχέση μεταξύ διεθνούς δικαίου και κοινοτικής έννομης τάξης ρυθμίζεται από τη δεύτερη, το δε διεθνές δίκαιο αναπτύσσει αποτελέσματα εντός αυτής της εννόμου τάξεως μόνον υπό τις προϋποθέσεις που θέτουν οι συνταγματικές αρχές της Κοινότητας»⁷³⁶.

Το ΔΕΕ στην Υπόθεση Kadi δέχτηκε τη νομολογία «*Les Verts*», και υπενθύμισε «.....ότι μια διεθνής συμφωνία δεν μπορεί να θίγει το σύστημα κατανομής αρμοδιοτήτων που καθιερώνουν οι Συνθήκες και, συνακόλουθα, την αυτονομία του

⁷³⁴ ΔΕΚ απόφαση της 15ης Ιουλίου 1964, Υπόθεση 6/64, *Costa κατά Enel*, Συλλ. 1954-1964, σελ. 1191.

⁷³⁵ ΔΕΚ απόφαση της 23ης Απριλίου 1986, Υπόθεση 294/83, *Κόμμα Οικολόγων «Les Verts» κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου*, Συλλ. 1986, σελ. 1339, σκ. 23.

⁷³⁶ ΔΕΚ απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Maduro, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P, *Yassin Abdullah Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής*, Συλλ. 2008, σελ. I-06351.

κοινοτικού νομικού συστήματος, τον σεβασμό της οποίας εγγυάται το Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 220 ΕΚ, αρμοδιότητα που το ίδιο το Δικαστήριο έχει κρίνει ως αποτελούσα μία από τις βάσεις της Κοινότητας.....»⁷³⁷

Τέλος το ΔΕΕ έχει κρίνει ότι «.....μια διεθνής συμφωνία δεν δύναται να θίγει το σύστημα κατανομής των αρμοδιοτήτων, που καθιερώνουν οι Συνθήκες και, συνακόλουθα, την αυτονομία του κοινοτικού νομικού συστήματος, τον σεβασμό της οποίας εγγυάται το Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 220 ΕΚ. Η αποκλειστική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου επιβεβαιώνεται με το άρθρο 292 ΕΚ βάσει του οποίου τα Κράτη μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μη ρυθμίζουν διαφορές σχετικές με την ερμηνεία ή την εφαρμογή της ΣΕΚ κατά τρόπο διάφορο από εκείνον που προβλέπει η Συνθήκη».⁷³⁸

Από τα ανωτέρω μπορούν να γίνουν οι παρακάτω παρατηρήσεις:

Πρώτη παρατήρηση που πρέπει να γίνει είναι ότι τα Διαιτητικά Δικαστήρια αναγνωρίζουν το Δίκαιο της ΕΕ ως ένα εθνικό δίκαιο, το οποίο λαμβάνεται ως αποδεικτικό γεγονός στη συγκεκριμένη διαιτητική διαδικασία. Ωστόσο, η ταύτιση του Δικαίου της ΕΕ με εθνικό δίκαιο ή ακόμη και η επίκληση της θεωρίας της διπλής φύσης δεν συνεκτιμά τη φύση του Δικαίου της ΕΕ. Αυτό συμβαίνει διότι το Δίκαιο της ΕΕ δεν μετατρέπεται σε εθνικό κατά την μεταφορά του στις εθνικές έννομες τάξεις (Οδηγίες) αλλά διατηρεί τον χαρακτήρα του με την έννοια ότι δεν δύναται να τροποποιηθεί από πράξη του εθνικού δικαίου. Επιπροσθέτως, η υπεροχή του Δικαίου της ΕΕ⁷³⁹ θίγει τα Συντάγματα των κρατών μελών με την έννοια ότι τα εθνικά συνταγματικά δίκαια ερμηνεύονται με κριτήριο του Δικαίου της ΕΕ.

Δεύτερη παρατήρηση που πρέπει να γίνει σχετίζεται με το γεγονός ότι είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς πώς μια ιδρυτική Διεθνής Συνθήκη (θεωρία της διπλής φύσης) μπορεί να έχει διπλή φύση ή να παράγει κανόνες που έχουν διπλή φύση (δευτερογενές Δίκαιο της ΕΕ) Άρα το ερώτημα που τίθεται είναι εφόσον τα Διαιτητικά Δικαστήρια της ΣυνθΧΕ αναγνωρίζουν ως ένα βαθμό το διεθνή χαρακτήρα του Δικαίου της ΕΕ, γιατί δεν το συμπεριλαμβάνουν στο διεθνές δίκαιο

⁷³⁷ ΔΕΚ απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P, *Yassin Abdullah Kadi και Al Barakaat International Foundation* κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλ. 2008, σελ. I-06351, σκ. 281.

⁷³⁸ ΔΕΚ απόφαση της 30ης Μαΐου 2006, Υπόθεση C-459/03, *Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, όπ. παρ. σκ. 123.

⁷³⁹ Για τη νομολογιακή προσέγγιση της υπεροχής του Δικαίου της ΕΕ, *P. E. Παπαδοπούλου*, στο Β. Χριστιανός, Μ. Κουσκουνά, Ρ.Ε. Παπαδοπούλου, Μ. Περάκης, Το Δίκαιο της ΕΕ μέσα από τη Νομολογία, όπ. παρ. σελ. 28 επ..

(που εφαρμόζεται στις διαιτητικές διαδικασίες βάσει του άρθρου 26 παρ. 6 της ΣυνθΧΕ) αλλά το χαρακτηρίζουν εθνικό και έτσι αποφεύγουν τη δικαιοσύνη σύγκρουση.

Μια άποψη θεωρεί ότι εφόσον τα Συντάγματα των κρατών μελών θεωρούνται εθνικό δίκαιο, ποιος ο λόγος να επιφυλαχθεί ιδιαίτερη μεταχείριση στο Δίκαιο της ΕΕ; Η άποψη αυτή δεν συνεκτιμά το γεγονός ότι τα εθνικά συντάγματα και το Δίκαιο της ΕΕ δεν ταυτίζονται. Άρα η συλλογιστική που αναγνωρίζει την ειδική φύση των ΕΚ ενώ ταυτόχρονα τη χαρακτηρίζει εθνικό δίκαιο δεν ευσταθεί.⁷⁴⁰

Από την άλλη πλευρά και το ΔΕΕ έχει συμβάλει στην αποφυγή εκτίμησης του Δικαίου της ΕΕ από τα διαιτητικά δικαστήρια, προκρίνοντας ουσιαστικά την υπεροχή του Δικαίου της ΕΕ. Ακόμη και εάν εφαρμοστεί το Δίκαιο της ΕΕ επειδή το ζητούν τα διάδικα μέρη το ζήτημα της ερμηνείας καθίσταται καίριο. Το ΔΕΕ διατηρεί το αποκλειστικό δικαίωμα να ερμηνεύει το Δίκαιο της ΕΕ.

Η μόνη ενδεδειγμένη λύση θα ήταν, εάν γίνει αποδεκτή από Διαιτητικό Δικαστήριο η πρόταση (από ένα διάδικο μέρος) να εφαρμοστεί το Δίκαιο της ΕΕ ως τμήμα του Διεθνούς Δικαίου, το Δικαστήριο να το εφαρμόσει με την προϋπόθεση ότι δεν περιορίζει τη προστασία του Επενδυτή σε σχέση με τη ΣυνθΧΕ.

II.B.3 Ο οικονομικός χαρακτήρας της συμμετοχής της ΕΕ στη Συνθήκη για τον Ενεργειακό Χάρτη

Το ζήτημα του εύρους των αρμοδιοτήτων της ΕΕ στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ δεν προκύπτει μόνο κατά το στάδιο σύναψης της συμφωνίας. Αν και η ΕΕ και τα Κράτη μέλη έχουν συμφωνήσει στο θέμα του συντονισμού των αρμοδιοτήτων τους, παραμένει το ερώτημα πως η διαφοροποίηση των αρμοδιοτήτων σχετίζεται με τον τρόπο επίλυσης των επενδυτικών διαφορών βάσει του άρθρου 26 της ΣυνθΧΕ.

Στο ανωτέρω πλαίσιο, η ΕΕ υπέβαλε δήλωση σύμφωνα με το άρθρο 26.3.b (ii) της ΣυνθΧΕ, η οποία θέτει τις προϋποθέσεις εφαρμογής σε σχέση με τη επίλυση των επενδυτικών διαφορών. Η ΕΕ, σύμφωνα με το ανωτέρω άρθρο, δεν συναινεί ανεπιφύλακτα για την δεύτερη παραπομπή της επενδυτικής διαφοράς, όταν ο επενδυτής έχει προηγουμένως παραπέμψει τη διαφορά στα δικαστήρια ή στα

⁷⁴⁰ R. Happ, J. A. Bischoff, Role and the Responsibility of the EU under the ECT, στο G. Coop (ed.), Energy Dispute Resolution: Investment Protection Transit and the ECT, Juris Net LLC, Νέα Υόρκη 2011, σελ. 162.

διοικητικά δικαστήρια του διαφωνούντος συμβαλλομένου μέρους, ή έχει παραπέμψει τη διαφορά, σύμφωνα με κάθε εφαρμοστέα, συμφωνηθείσα διαδικασία επίλυσης διαφορών. Ως εκ τούτου, ο επενδυτής μπορεί μόνο μια φορά να παραπέμψει τη διαφορά σε δικαιοδοτικά ή διαιτητικά όργανα. Η δήλωση, που υπεβλήθη στο πλαίσιο του ανωτέρου άρθρου, ερμηνεύει το ρόλο της ΕΕ, σε σχέση με το άρθρο 26. Σε πρώτη φάση η δήλωση εντοπίζει την ευθύνη σε σχέση με τη διατάξεις της ΣυνθΧΕ:

«Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες όσο και τα κράτη μέλη έχουν συνάψει τη Συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας και είναι ως εκ τούτου διεθνώς υπεύθυνες για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που περιλαμβάνονται σε αυτήν σύμφωνα με τις αντίστοιχες αρμοδιότητές».

Με τη δήλωση αυτή, η ΕΕ επιλύει, ως ένα βαθμό, τις αβεβαιότητες σχετικά με τα ερωτήματα της εθνικότητας του επενδυτή και το θέμα της εσωτερικής κατανομής των αρμοδιοτήτων. Η ΕΕ θα είναι υπεύθυνη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της και το ίδιο θα ισχύει για τα Κράτη μέλη. Ωστόσο, το γεγονός ότι η ΕΕ δεν έχει καταθέσει δήλωση σχετικά με την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της ΕΕ και των Κρατών μελών δημιουργεί προβλήματα.

Η δήλωση θέτει την περιορισμένη αρμοδιότητα της ΕΕ και των Κρατών μελών. Στο πλαίσιο των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων, η αρμοδιότητα ανήκει στην ΕΕ, ενώ προβλήματα ανακύπτουν στο πεδίο των συντρεχουσών αρμοδιοτήτων. Στην περίπτωση των συντρεχουσών αρμοδιοτήτων θα εφαρμοστεί η κοινή ευθύνη. Ως εκ τούτου, ένα μέλος της ΕΕ μπορεί να οδηγηθεί σε διαιτητική επίλυση διαφοράς από τον επενδυτή ενός άλλου μέρους στην περίπτωση που δεν θεμελιώνεται αρμοδιότητα της ΕΕ.⁷⁴¹

Σε επόμενο μέρος της δήλωσης εισάγεται μια διαδικαστική λύση σύμφωνα με την οποία οι Κοινότητες (σήμερα η ΕΕ) και τα Κράτη μέλη θα καθορίζουν μεταξύ τους, εάν είναι απαραίτητο, ποιος θα είναι ο καθου στις διαδικασίες διαιτησίας, που έχει κινήσει ένας επενδυτής ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους. Στην περίπτωση αυτή κατόπιν αιτήσεως του επενδυτή, οι Κοινότητες και τα ενδιαφερόμενα κράτη μέρη θα προβαίνουν στον προαναφερθέντα καθορισμό εντός τριάντα ημερών. Η διαδικασία θα επιτρέψει στον επενδυτή να πληροφορηθεί, από την ΕΕ ή τα Κράτη

⁷⁴¹ C.M. Burgstaller, European Law and Investment Treaties, Journal of International Arbitration 2009 Τόμος 26, Τεύχος 2 σελ. 181-216.

μέλη, ποιος είναι αρμόδιος και κατά ποιου θα στρέψει την προσφυγή του, προκειμένου να μην έχει προβλήματα παθητικής νομιμοποίησης. Η διαδικασία αυτή είναι απαραίτητη εάν υπάρχουν ασάφειες σχετικά με την απόδοση της ευθύνης. Ωστόσο, δεν προκύπτει κάποια υποχρέωση του επενδυτή να συμβουλευθεί την ΕΕ ή και τα Κράτη μέλη αναφορικά με την αρμοδιότητα, άρα και τον καταλογισμό της ευθύνης. Το συγκεκριμένο τμήμα της δήλωσης υποδηλώνει την υποχρέωση των Κρατών μελών και της ΕΕ να συνεργάζονται στη διαπραγμάτευση, τη σύναψη αλλά και την εφαρμογή μιας διεθνούς συμφωνίας. Η ανωτέρω υποχρέωση συνεργασίας απορρέει και από την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, σύμφωνα με την οποία τα Κράτη μέλη και η ΕΕ εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους, που προκύπτουν από τις Συνθήκες βάσει αμοιβαίου σεβασμού και αμοιβαίας συνεργασίας.⁷⁴²

Στη συνέχεια της Δήλωσης, η ΕΕ υπενθυμίζει το ρόλο του ΔΕΕ σε σχέση με την επίλυση των επενδυτικών διαφορών. Το άρθρο 26 παρ. 2 στοιχ. α απονέμει δικαιοδοσία στα δικαστήρια των Κρατών μελών αναφορικά με την επίλυση των επενδυτικών διαφορών της Συνθήκης. Η Συνθήκη υπογραμμίζει το γεγονός ότι το ΔΕΕ, ως όργανο της ΕΕ, είναι αρμόδιο να εξετάζει οποιοδήποτε ζήτημα σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή των ιδρυτικών συνθηκών και των πράξεων που έχουν εκδοθεί βάσει αυτών, περιλαμβανομένων και των διεθνών συμφωνιών, που έχει συνάψει η Ένωση, επίκληση των οποίων μπορεί να γίνει, υπό ορισμένες συνθήκες, ενώπιον του Δικαστηρίου.

Η εξεταζόμενη δήλωση θεωρεί το ΔΕΕ ως δικαστήριο ή διοικητικό δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 2(α) της ΣυνθΧΕ και του απονέμει την αποκλειστική αρμοδιότητα να ερμηνεύει και να εφαρμόζει το Δίκαιο της ΕΕ. Η ΕΕ παρέχει στον επενδυτή τη δυνατότητα να προσφύγει είτε σε δικαστήριο, είτε σε προηγουμένως συμφωνηθείσα διαδικασία επίλυσης διαφορών, είτε σε διαιτησία μεταξύ του επενδυτή και του κράτους. Στην περίπτωση υποβολής της διαφοράς σε διαιτητική διαδικασία, το ΔΕΕ παραμένει το όργανο, το οποίο ερμηνεύει το Δίκαιο της ΕΕ. Όπως έχει αναφερθεί το Διαιτητικό Δικαστήριο δεν εφαρμόζει το Δίκαιο της ΕΕ ως δίκαιο αλλά ως αποδεικτικό γεγονός αλλά ακόμη και εάν το εφαρμόσει είναι ιδιαίτερα προβληματικό πως θα εφαρμοστεί το Δίκαιο της ΕΕ από ένα διαιτητικό Δικαστήριο όταν ερμηνεύεται από το ΔΕΕ. Ειδικότερα, ενδεχομένως να διατυπωθούν διαφορετικές απόψεις σχετικά με διατάξεις του Δικαίου της ΕΕ, ωστόσο, το

⁷⁴² Άρθρο 4 παρ. ΣΕΕ.

Διαιτητικό Δικαστήριο θα το εφαρμόσει στη συγκεκριμένη απόφαση, ενώ το ΔΕΕ σε όλη την επικράτεια της ΕΕ. Ακόμη, όμως, και εάν η διαιτητική απόφαση πρέπει να εφαρμοστεί στην ΕΕ, δεν θα εφαρμοστεί ως προς το ζήτημα της ερμηνείας του Δικαίου της ΕΕ, γιατί αποκλειστικό όργανο ερμηνείας παραμένει το ΔΕΕ

Στο πλαίσιο της δήλωσης αυτής, η ΕΕ αποδέχεται και τη δυνατότητα επίκλησης αμέσου ισχύος στο πλαίσιο των εθνικών ή δικαστηρίων της ΕΕ. Επίσης, υπογραμμίζεται το γεγονός ότι οι ΕΚ δεν έχουν δώσει άνευ όρων τη συγκατάθεσή τους για την παραπομπή μιας διαφοράς σε διαιτησία, δεδομένου ότι το νομικό σύστημα της ΕΕ προβλέπει συγκεκριμένους λόγους άσκησης προσφυγής. Αυτό σημαίνει ότι ένας επενδυτής δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τα μέσα του διεθνούς δικαίου για να αντικρούσει απόφαση του ΔΕΕ, αναφορικά με την ερμηνεία της Συνθήκης.

Αναφορικά με τη διεθνή διαιτησία αναφέρεται ότι οι διατάξεις του Διεθνούς Κέντρου Επίλυσης Επενδυτικών Διαφορών (International Centre for Settlement of Investment Disputes) δεν επιτρέπουν στις ΕΚ να είναι διάδικοι σε αυτήν. Επιπλέον, οι διατάξεις της πρόσθετης διευκόλυνσης της σύμβασης ICSID δεν επιτρέπουν στις Κοινοότητες να τις επικαλούνται. Οποιαδήποτε διαιτητική απόφαση εις βάρος των Κοινοτήτων θα τίθεται σε εφαρμογή από τα θεσμικά όργανα της Κοινοότητας σύμφωνα με την υποχρέωσή τους δυνάμει του άρθρου 26 παρ. 8⁷⁴³ της ΣυνθΧΕ. Στο πλαίσιο αυτό οι επενδυτές, που πραγματοποιούν επένδυση στο πλαίσιο του Ενεργειακού Χάρτη εντός της ΕΕ θα έχουν στη διακριτική τους ευχέρεια περιορισμένα μέσα διαιτησίας αναφορικά με την προστασία των επενδύσεων.

Στο σημείο αυτό χρήσιμο είναι να τονιστεί πώς αντιλαμβάνεται το ΔΕΕ τις διαιτητικές διαδικασίες που εμπλέκουν το Δίκαιο της ΕΕ. Το πρόβλημα αναφορικά με τη δυνατότητα προσφυγής σε διαιτητικές διαδικασίες έχει απασχολήσει το ΔΕΚ σε επίπεδο Κρατών μελών. Στην υπόθεση MOX PLANT, το ΔΕΕ εξέτασε το ανωτέρω ζήτημα με αφορμή τη διαιτητική διαδικασία μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Ιρλανδίας στο πλαίσιο της ΣΔΘ. Το ΔΕΕ στην συγκεκριμένη υπόθεση αναγνώρισε ότι η Ιρλανδία, κινώντας διαδικασία στο πλαίσιο του καθεστώτος διευθετήσεως των διαφορών που προβλέπει η ΣΔΘ, χωρίς προηγουμένως να ενημερώσει και να

⁷⁴³ Η συγκεκριμένη παράγραφος ορίζει ότι «Οι διαιτητικές αποφάσεις, οι οποίες μπορεί να προβλέπουν και την καταβολή τόκων, είναι τελικές και δεσμευτικές για τα διαφωνούντα μέρη. Μια διαιτητική απόφαση σχετικά με μέτρο κυβέρνησης ή αρχής κατώτερης της εθνικής του διαφωνούντος συμβαλλομένου μέρους προβλέπει ότι το συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να καταβάλλει χρηματική αποζημίωση αντί οποιασδήποτε άλλης επανόρθωσης. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος εκτελεί αμελλητί της αποφάσεις αυτές και φροντίζει για την αποτελεσματική επιβολή τους στην επικράτειά του.

διαβουλευθεί με τα αρμόδια κοινοτικά όργανα, παρέβη την υποχρέωση συνεργασίας που υπέχει από τα άρθρα 10 ΣΕΚ και από το άρθρο 292 ΣΕΚ.

Ωστόσο, είναι δύσκολο να δεχτεί κανείς ότι η συγκεκριμένη απόφαση διατυπώνει απαγόρευση σχετικά με τις διαιτητικές διαδικασίες, που προκύπτουν στο πλαίσιο ΔΕΣ αλλά και της ΣυνθΧΕ.

Πρώτον, διότι η Ιρλανδία στην ανωτέρω απόφαση επικαλέστηκε, ρητώς, δύο Οδηγίες της ΕΚ, οι οποίες αποτελούν αναντίρρητα κανόνες του Δικαίου της ΕΕ. Στο πλαίσιο, όμως των ΔΕΣ εκείνο που επιδιώκεται είναι η ερμηνεία των διατάξεων της συγκεκριμένης ΔΕΣ. Εάν η ερμηνεία διαφέρει το ζήτημα αυτό αποτελεί ζήτημα ιεραρχίας και σχέσης Διεθνούς Δικαίου και Δικαίου της ΕΕ και όχι ζήτημα απαγόρευσης των διαιτητικών διαδικασιών.

Δεύτερον, η ανωτέρω απόφαση αναφέρεται σε διαφορά μεταξύ κρατών, ενώ οι επενδυτικές διαφορές προκύπτουν μεταξύ επενδυτή και κράτους υποδοχής

Ωστόσο, εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η ΕΕ, σε ένα γενικότερο πλαίσιο, δεν επιθυμεί τις διαιτητικές διαδικασίες γιατί δημιουργούν προβλήματα συμβατότητας μεταξύ Διεθνούς Δικαίου και Δικαίου της Ένωσης.

II. B. 4 Άμεση Ισχύς των διατάξεων της ΣυνθΧΕ

Στο διεθνές δίκαιο, οι διεθνείς συμβατικές διατάξεις καταρχήν αφορούν μόνο τα συμβαλλόμενα μέρη - κράτη και όχι τους πολίτες τους.⁷⁴⁴ Στην περίπτωση της ενωσιακής έννομης τάξης, η ανωτέρω αρχή διαφοροποιείται καθόσον η έννομη τάξη της ΕΕ αποτελεί μια αυτόνομη έννομη τάξη, στην οποία συμμετέχουν τα Κράτη μέλη αλλά και οι ιδιώτες (φυσικά και νομικά πρόσωπα).⁷⁴⁵ Βασικό χαρακτηριστικό της ΕΕ, που τη διαφοροποιεί από τη διεθνή έννομη τάξη αποτελεί η άμεση ισχύς των διατάξεων της ΕΕ, που ανευρίσκονται στις πηγές του Δικαίου της ΕΕ.⁷⁴⁶ Άμεση ισχύς

⁷⁴⁴ Χρήσιμο είναι να τονιστεί ότι υπάρχουν και εξαιρέσεις στο συγκεκριμένο κανόνα, όπου ο ιδιώτης αποτελεί άμεσο υποκείμενο του διεθνούς δικαίου.

⁷⁴⁵ ΔΕΚ απόφαση της 15ης Ιουλίου 1964, Υπόθεση C-6/64, *Costa κατά ENEL*, Συλλ. 1954-1964, σελ. 1191.

⁷⁴⁶ Για τις προϋποθέσεις άμεσου ισχύος ή άμεσου αποτελέσματος θεμελιώδης είναι η απόφαση ΔΕΚ απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1963, Υπόθεση C-26/62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos κατά Nederlandse administratie der belastingen*, Συλλ. 1954-1964, σελ. 863. Στη συγκεκριμένη απόφαση ορίζονται οι παρακάτω προϋποθέσεις προκειμένου μια διάταξη να κριθεί ότι έχει άμεση ισχύ. Ειδικότερα α) Η διάταξη δεν πρέπει να απευθύνεται αποκλειστικά στα Κράτη -μέλη αλλά να διεισδύει στην έννομη σφαίρα του ιδιώτη.

(ή άμεσο αποτέλεσμα) αποτελεί η δυνατότητα επίκλησης διατάξεων του δικαίου της ΕΕ ενώπιον των εθνικών και δικαστηρίων της ΕΕ.⁷⁴⁷ Ειδικότερα, ο επαρκώς διαπλασμένος κοινοτικός κανόνας παράγει άμεσα αποτελέσματα ακόμη και εάν ελλείπουν ορισμένες ρυθμιστικές συμπληρώσεις σε κοινοτικό και εθνικό επίπεδο. Με το εργαλείο της άμεσου ισχύος καθίσταται εφικτή η απαραίτητη, για τη λειτουργία της ενωσιακής έννομης τάξης, ομοιόμορφη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου και ο έλεγχος των Κρατών μελών και των οργάνων της ΕΕ (σπανιότερα) ως προς την τήρηση του δικαίου της ΕΕ.

Αναφορικά με το ζήτημα της άμεσου ισχύος διεθνών συμφωνιών, θεμελιώδης θεωρείται η απόφαση *International Fruit Company*, στην οποία εξετάστηκε το ζήτημα της άμεσου ισχύος διατάξεων διεθνών συμφωνιών.⁷⁴⁸

Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης υπόθεσης, οι προσφεύγουσες⁷⁴⁹ αιτήθηκαν την ακύρωση αποφάσεως, που εξέδωσε η Επιτροπή βάσει του Κανονισμού 459/70, σύμφωνα με την οποία η Επιτροπή αρνήθηκε τη χορήγηση αδειών για την εισαγωγή επιτραπέζιων μήλων, προερχομένων από τρίτες χώρες.

Στη συγκεκριμένη υπόθεση εξετάστηκε το ζήτημα εάν οι διατάξεις της GATT (και ειδικότερα το άρθρο XI) γεννούν υπέρ των πολιτών της Κοινότητας, το δικαίωμα να τις επικαλούνται ενώπιον δικαστηρίου, προκειμένου να προσβάλουν το κύρος μιας κοινοτικής πράξεως. Το Δικαστήριο εξέτασε το ανωτέρω ζήτημα διερευνώντας το πνεύμα, την οικονομία και τη διατύπωση της GATT.⁷⁵⁰ Το ΔΕΚ διαπίστωσε ότι η GATT χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη ελαστικότητα των διατάξεών της, ιδίως των σχετικών με τις δυνατότητες παρεκκλίσεως από τις διατάξεις της.⁷⁵¹

Επιπροσθέτως, εξετάζοντας τον τρόπο επιλύσεως των διαφορών στο πλαίσιο της GATT, διαπίστωσε ότι το εν λόγω σύστημα περιλαμβάνει διαδικασίες έγγραφης παράστασης, έρευνες συνοδευόμενες από συστάσεις, διαβουλεύσεις ή αποφάσεις των συμβαλλομένων μερών, συμπεριλαμβανομένης της εξουσιοδοτήσεως ορισμένων

β) Η διάταξη θα πρέπει να είναι σαφής και να μην περιέχει όρους ως προς την εφαρμογή της. Δηλαδή αυτή να μην εξαρτάται από πράξη του εσωτερικού ή του κοινοτικού δικαίου.

⁷⁴⁷ Ε. Ρ. Σαχπεκίδου, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 488.

⁷⁴⁸ ΔΕΚ απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1971, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-21-24/72, *International Fruit Company κ.λπ. κατά Produktschap voor Groenten en Fruit.*, Συλλ. 1972-1973, σελ. 279.

⁷⁴⁹ Προσφεύγουσες ήταν: *International Fruit Company NV* (υπόθεση 21/72), *Kooy Rotterdam NVP* (υπόθεση 22/72), *Velleman en Tas NV* (υπόθεση 23/72), *Jan van den Brink's Im-en Exporthandel NV* (υπόθεση 24/72).

⁷⁵⁰ Οπ. παρ. σκ. 20.

⁷⁵¹ Οπ. παρ. σκ. 21.

συμβαλλομένων μερών να αναστέλλουν έναντι άλλων την εφαρμογή κάθε παραχωρήσεως ή άλλης υποχρεώσεως, που πηγάζει από τη ΓΣΔΕ.⁷⁵² Το Δικαστήριο κατέληξε ότι τα ανωτέρω χαρακτηριστικά της GATT δεν παρέχουν τη δυνατότητα αμέσου ισχύος των διατάξεών της.

Με το ζήτημα της αμέσου ισχύος διατάξεων του διεθνούς δικαίου ασχολήθηκε το ΔΕΚ στην υπόθεση *Kupferberg*.⁷⁵³ Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης υπόθεσης, το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικά ερωτήματα, ως προς την ερμηνεία του άρθρου 95 της ΣΕΟΚ και του άρθρου 21, πρώτη παράγραφος⁷⁵⁴, της Συνθήκης μεταξύ της ΕΟΚ και της Δημοκρατίας της Πορτογαλίας, η οποία υπεγράφη στις Βρυξέλλες στις 22 Ιουλίου 1972.⁷⁵⁵

Αντίδικοι στην κυρία δίκη ήταν ένας γερμανός εισαγωγέας και το Κεντρικό Τελωνείο του Mainz. Αντικείμενο της δίκης ήταν το ύψος του ονομαζόμενου «εξισωτικού φόρου μονοπωλίου» που επεβλήθη σε φορτίο οίνων προερχομένων από την Πορτογαλία.

Το νομικό ζήτημα που τέθηκε από το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο ήταν αν ο Γερμανός εισαγωγέας δύναται να επικαλεσθεί το άρθρο 21, στην προσφυγή που άσκησε ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων κατά της απόφασης των φορολογικών αρχών. Το ΔΕΚ, στη συγκεκριμένη υπόθεση, νομολόγησε υπέρ της αμέσου ισχύος της διατάξεως του άρθρου 21 διατυπώνοντας την κρίση ότι η συγκεκριμένη διάταξη επιβάλλει στα συμβαλλόμενα μέρη την ανεπιφύλακτη υποχρέωση να μην εισάγουν διακρίσεις στον φορολογικό τομέα. Επιπροσθέτως, το ΔΕΚ διαπίστωσε ότι η υποχρέωση αυτή εξαρτάται από την απλή διαπίστωση, ότι τα προϊόντα που υπόκεινται σε ορισμένο σύστημα φορολογίας είναι ομοειδή και της οποίας τα όρια προκύπτουν απευθείας από το αντικείμενο της συμφωνίας. Σύμφωνα με την κρίση του Δικαστηρίου:

« Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι ούτε η φύση ούτε η οικονομία της συμφωνίας που συνήφθη με την Πορτογαλία δύνανται να παρεμποδίζουν τους

⁷⁵² Οπ. παρ. σκ. 25.

⁷⁵³ ΔΕΚ, απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 1982, Υπόθεση C-104/81, *Hauptzollamt Mainz κατά C.A. Kupferberg & Cie KG a.A.*, Συλλ. 1982, σελ. 3641.

⁷⁵⁴ «Τα συμβαλλόμενα μέρη απέχουν από κάθε μέτρο ή πρακτική εσωτερικής φορολογικής φύσεως, που εισάγει άμεσα ή έμμεσα διάκριση μεταξύ των προϊόντων του ενός συμβαλλομένου μέρους και των όμοιων [ομοειδών] προϊόντων καταγωγής του άλλου συμβαλλομένου μέρους».

⁷⁵⁵ Η εν λόγω συμφωνία συνήφθη και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με τον Κανονισμό 2844/72 του Συμβουλίου.

επιχειρηματίες να επικαλούνται τις διατάξεις της ανωτέρω συμφωνίας ενώπιον των δικαστηρίων της Κοινότητας. Το ζήτημα βεβαίως αν μία τέτοια διάταξη είναι ανεπιφύλακτη και επαρκώς σαφής για να έχει άμεσο αποτέλεσμα εξετάζεται στο πλαίσιο της συμφωνίας στην οποία εντάσσεται. Για να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα περί τού αμέσου αποτελέσματος του άρθρου 21, πρώτη παράγραφος, της συμφωνίας μεταξύ της Κοινότητας και της Πορτογαλίας, πρέπει, επομένως, να αναλυθεί πρώτα **η διάταξη αυτή υπό το φώς τόσο τού αντικειμένου και τού σκοπού της συμφωνίας αυτής, όσο και του όλου περιεχομένου της.**⁷⁵⁶»

Συμπερασματικά, από τις ανωτέρω δύο αποφάσεις προκύπτει ότι στο πεδίο των διεθνών συμφωνιών, το ΔΕΕ αναγνώρισε άμεση ισχύ, κυρίως, στις συμφωνίες συνδέσεως και εταιρικής συνεργασίας, ενώ στο πλαίσιο της GATT, που αποτελούσε και αποτελεί μια θεμελιώδη διεθνή συνθήκη στον τομέα του εμπορίου, αρνήθηκε την αναγνώριση αμέσου ισχύος των διατάξεων της GATT. Η νομική συλλογιστική του ΔΕΚ μπορεί να συνοψιστεί στη μεγάλη ευκαμψία και ενδοτικότητα των διατάξεων της, η οποία προκύπτει από το πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και από το σύστημα επίλυσης των διαφορών.

II.B.4.1 Άμεσο ενδοκοινοτικό αποτέλεσμα μετά την ίδρυση του ΠΟΕ

Η ανωτέρω πάγια νομολογιακή θέση του ΔΕΚ περιορίστηκε με δύο αποφάσεις του, στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η πρώτη απόφαση ήταν η απόφαση Fediol.⁷⁵⁷ Η εταιρία Fediol προσέφυγε

⁷⁵⁶ ΔΕΚ απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1976, Υπόθεση C-87/75, *Conceria Daniele Bresciani κατά Amministrazione Italiana delle Finanze*, Συλλ. 1976, σελ. 129· ΔΕΚ απόφαση της 29ης Απριλίου 1982, Υπόθεση C-17/81, *Pabst & Richarz κατά Hauptzollamt Oldenburg*, Συλλ. 1982, σελ. 1331 σκ. 28· ΔΕΚ απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, Υπόθεση C-192/89, *S. Z. Sevince κατά Staatssecretaris van Justitie*, Συλλ. 1990, σελ. I-3461· ΔΕΚ απόφαση της 2ας Μαρτίου 1999, Υπόθεση C-416/96, *Nour Eddline El-Yassini κατά Secretary of State for Home Department*, Συλλ. 1999, σελ. I-01209· ΔΕΚ απόφαση της 11ης Μαΐου 2000, Υπόθεση C-37/98 *The Queen κατά Secretary of State for the Home Department κατά Abdulnasir Savas*, Συλλ. 2000, σελ. I-02927· ΔΕΚ, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, Υπόθεση C-63/99, *The Queen/Secretary of State for the Home Department, κατά Wieslaw Gloszczuk και Elzbieta Gloszczuk*, Συλλ. 2001, σελ. I-06369· ΔΕΚ απόφαση της 12ης Απριλίου 2005, Υπόθεση C-265/03, *Igor Simutenkov κατά Ministerio de Educación y Cultura και Real Federación Española de Fútbol*, Συλλ. 2005, σελ. I-02579· ΔΕΚ απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2006, Υπόθεση C-97/05, *Mohamed Gattoussi κατά Stadt Rüsselsheim*, Συλλ. 2006, σελ. I-11917.

⁷⁵⁷ ΔΕΚ απόφαση της 22ας Ιουνίου 1989, Υπόθεση C-70/87, *Fédération de l'industrie de l'huilerie de la CEE (Fediol) κατά Επιτροπής* Συλλ. 1989, σελ. 1781. Για τη συγκεκριμένη απόφαση *N. Αποστολίδης*, *Le nouvel instrument de politique commerciale: l'arrêt Fediol, Tendances actuelles et évolution de la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes*, Ετήσια Έκδοση Institut européen d'administration publique - Maastricht 1993 Τόμος 1 σελ. 23-34 *A. E. Appleton*, *Fediol v. Commission*, Case 70/87, *American Journal of International Law* 1990, σελ. 258-262.

ενώπιον του ΔΕΚ κατά μιας απόφασης της Επιτροπής, που αφορούσε ένα κανονισμό της Κοινότητας, ο οποίος ίδρυε ένα καινούριο όργανο εμπορικής πολιτικής. Το όργανο αυτό επέτρεπε στην Επιτροπή να αντιδρά σε αθέμιτες εμπορικές πρακτικές τρίτων κρατών, εκτός των περιπτώσεων του ντάμπινγκ και των επιδοτήσεων. Η συγκεκριμένη εταιρεία ήταν αντίθετη με την ερμηνεία, που έδινε η Επιτροπή στην έννοια της αθέμιτης εμπορικής πρακτικής, ενώ ο κανονισμός παρέπεμπε στις αρχές του διεθνούς οικονομικού δικαίου. Όπως προέκυψε, ο εν λόγω κανονισμός παρέπεμπε σε αρχές που είχε δημιουργήσει η G.A.T.T.. Το ΔΕΚ, στην συγκεκριμένη περίπτωση θεώρησε ότι δεν πρόκειται για έλεγχο νομιμότητας της πράξης της Κοινότητας με κριτήριο τις διατάξεις της G.A.T.T. αλλά για το εάν η Επιτροπή εφαρμόζει την παραπομπή, που ο ίδιος ο κανονισμός περιέχει. Το σημαντικό στοιχείο που πρέπει να τονιστεί είναι ότι το Δικαστήριο κατέληξε στο εξής συμπέρασμα: όταν μια κοινοτική πράξη παραπέμπει ρητά και ειδικά σε συγκεκριμένες διατάξεις της G.A.T.T., ανήκει στην εξουσία του Δικαστηρίου να ελέγξει τη νομιμότητα μιας κοινοτικής πράξης με βάση τους κανόνες της GATT.

Μια δεύτερη εξαίρεση δημιουργήθηκε, νομολογιακά, στην υπόθεση C-69/89⁷⁵⁸ Nakajima All Precision Co. Ltd κατά Συμβουλίου. Η εταιρεία Nakajima προσέφυγε κατά του κανονισμού, που αφορούσε την άμυνα κατά των εισαγωγών, που αποτελούν ντάμπινγκ και αντικείμενο επιδοτήσεων από κράτη, που βρίσκονταν εκτός της ΕΚ. Επίσης, προσέφυγε και κατά του κανονισμού που επέβαλλε μέτρα αντιντάμπινγκ σε εκτυπωτές εισαγόμενους από την Ιαπωνία. Ο πρώτος κανονισμός είχε εκδοθεί με βάση τον κώδικα αντιντάμπινγκ, που είχε υπογραφεί στα πλαίσια της GATT. Ένα από τα επιχειρήματα που προέβαλε, ενώπιον του Δικαστηρίου, η συγκεκριμένη εταιρεία ήταν ότι ο πρώτος κανονισμός ήταν αντίθετος με τον κώδικα αντιντάμπινγκ. Το Δικαστήριο υποστήριξε ότι η GATT δεν παρέχει τη δυνατότητα επίκλησης της, ως κριτηρίου ελέγχου της νομιμότητας ενός κοινοτικού κανονισμού. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, όμως, θεώρησε ότι ο Κανονισμός, που εκδόθηκε προκειμένου να εφαρμοστούν υπάρχουσες υποχρεώσεις της Κοινότητας, και στη

⁷⁵⁸ ΔΕΚ απόφαση της 7ης Μαΐου 1991, Υπόθεση C-69/89, *Nakajima All Precision Co. Ltd κατά Συμβουλίου*, Συλλ 1991, σελ. I-02069· Γενικότερα *E. Vermulst, J. Hooijer*, Case C-69/89, *Nakajima All Precision Co. v. Council*, Judgment of 7 May 1991, Case C-358/89, *Extramet v. Council*, Judgment of 16 May 1991, Case C-49/88, *Al-Jubail Fertilizer Company (Samad) and Saudi Arabian Fertilizer Company (Safco) v. Council*, Judgment of 17 June 1991, Case C-16/90, *Detlef Nölle v. Hauptzollamt Bremen-Freihafen*, Judgment of 22 October 1991, *Common Market Law Review* 1992, Τόμος 29, Τεύχος 2, σελ. 380-404· *B. Barbara, H-P Folz*, A Survey of Principal Decisions of the European Court of Justice Pertaining to International Law in 1991-92 *Nakajima*, *European Journal of International Law* 1993, Τόμος 4, Τεύχος 3, σελ.430-432.

συγκεκριμένη περίπτωση αυτές του άρθρου 4 του Κώδικα Αντιντάμπινγκ, αποτελεί διεθνής υποχρέωση κατά το Δίκαιο της ΕΕ. Επομένως, προκειμένου να ελεγχθεί η τήρηση των διεθνών υποχρεώσεων από τα όργανα της Κοινότητας, το Δικαστήριο μπορεί να ελέγξει τη «μεταφορά» αυτή με βάση το αρχέτυπο, δηλαδή την G.A.T.T.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της αμέσου ισχύος των διατάξεων του Χάρτη, θα πρέπει να εντοπίσουμε τις απόψεις του Δικαστηρίου στο πλαίσιο μιας άλλης μικτής συμφωνίας, της Συμφωνίας για τον ΠΟΕ. Στην υπόθεση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου,⁷⁵⁹ η Πορτογαλία άσκησε προσφυγή στο ΔΕΚ με αίτημα την ακύρωση της απόφασης 96/386/ΕΚ του Συμβουλίου, που αφορούσε τη σύναψη μνημονίων συμφωνίας μεταξύ Κοινότητας και Πακιστάν και μεταξύ Κοινότητας και Ινδίας στον τομέα της πρόσβασης στην αγορά κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων. Ως επιχείρημα, η Πορτογαλία προέβαλε την αντίθεση διατάξεων της απόφασης με κανόνες και θεμελιώδεις αρχές του ΠΟΕ, ενώ έδωσε βάρος στις ουσιώδεις αλλαγές, που έχουν συντελεστεί στον ΠΟΕ σε σχέση με την G.A.T.T, προκειμένου να στηρίξει την άποψη της ότι η ήδη διαμορφωθείσα νομολογία του ΔΕΚ, σχετικά με το άμεσο αποτέλεσμα της τελευταίας, έπρεπε να αλλάξει.

Το Δικαστήριο αναγνώρισε σημαντικές αλλαγές, που έχουν συντελεσθεί στον κύκλο συνομιλιών της Ουρουγουάης, και ειδικά την ενδυνάμωση του συστήματος επίλυσης διαφορών, που αναδύεται ενισχυμένο και με «δικαστηριακό» χαρακτήρα, αλλά απέρριψε το επιχείρημα της Πορτογαλίας τονίζοντας ότι:

α. Το σύστημα που προκύπτει από τις συμφωνίες αυτές εξακολουθεί να επιφυλάσσει σημαντική θέση στις μεταξύ των μερών διαπραγματεύσεις, ακόμη και στο σύστημα επίλυσης διαφορών, όπου έπειτα από μια απόφαση του Πάνελ ή του Εφετείου, πάλι τα εμπλεκόμενα κράτη μέλη οφείλουν να διαπραγματευτούν για την επίλυση της διαφοράς⁷⁶⁰.

β. Οι Συμφωνίες του ΠΟΕ, στις οποίες ακόμη αποτελεί βασική συνιστώσα η αρχή των διαπραγματεύσεων βάσει της αμοιβαιότητας και των αμφίδρομων πλεονεκτημάτων, διαφέρουν πολύ από τις διμερείς συμφωνίες, που δημιουργούν

⁷⁵⁹ ΔΕΚ απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1999, Υπόθεση C-149/96, *Πορτογαλία κατά Συμβουλίου*, Συλλ. 1999, σελ. I-08395. Γενικότερα *P. Mengozzi*, *La Cour de justice et l'applicabilité des règles de l'OMC en droit communautaire à la lumière de l'affaire Portugal c. Conseil*, *Revue du droit de l'Union européenne* 2000, Τεύχος 3, σελ. 509-522· *A. Desmedt*, *European Cour of Justice on the Effect of WTO Agreements in the EC Legal Order*, *Legal Issues of Economic Integration* 2000, Τόμος 27, Τεύχος 1, σελ. 93-101· *A. G. Zonnekeyn*, *The Status of the WTO Agreements in the E.C. Legal Order After the Portuguese Textiles Case*, *International Trade Law & Regulation* 2000, Τόμος 34, σελ.42-47.

⁷⁶⁰ Όπ. παρ. σκ. 36.

σχέσεις ολοκλήρωσης με την Κοινότητα⁷⁶¹ Σημαντικό, επίσης, δεν είναι μόνο να διαπιστωθούν διατάξεις των Συνθηκών, που παρέχουν αρμοδιότητα αλλά και να διαγνωσθεί η δυνατότητα της ΕΕ να ασκήσει την εξωτερική αρμοδιότητα στον τομέα της ενέργειας και στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ.

γ. Το γεγονός ότι οι σπουδαιότεροι οικονομικοί εταίροι της Κοινότητας αρνούνται να αναγνωρίσουν άμεσο αποτέλεσμα στις διατάξεις του Π.Ο.Ε. Αν η Κοινότητα αναγνώριζε άμεσο αποτέλεσμα θα βρισκόταν σε δυσμενέστερη διπλωματική και εμπορική θέση σε σχέση με τους υπόλοιπους εμπορικούς εταίρους της^{762, 763}.

δ. Παρόλα τα παραπάνω, αφενός οι κανόνες του ΠΟΕ δεσμεύουν την Κοινότητα, της οποίας οι πράξεις πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως αυτό και αφετέρου η νομιμότητα πράξεων της Κοινότητας μπορεί να κριθεί με βάση τους κανόνες του ΠΟΕ εάν ισχύει μια από τις δύο ήδη αναφερθείσες εξαιρέσεις, ήτοι:

*«Μόνο στην περίπτωση που πρόθεση της Κοινότητας ήταν να εκπληρώσει μια ειδική υποχρέωση που αναλήφθηκε στο πλαίσιο του ΠΟΕ ή στην περίπτωση που η κοινοτική πράξη, ρητώς, παραπέμπει σε συγκεκριμένες διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ, εναπόκειται στο Δικαστήριο να ελέγχει τη νομιμότητα της σχετικής κοινοτικής πράξεως με βάση τους κανόνες του ΠΟΕ».*⁷⁶⁴

Στην υπόθεση FIAMM⁷⁶⁵ τέθηκε εκ νέου το ζήτημα της αμέσου ισχύος των διατάξεων του ΠΟΕ. Η συγκεκριμένη υπόθεση σχετίζεται με τη διαφορά μεταξύ της ΕΚ και των ΗΠΑ σχετικά με το κοινοτικό καθεστώς εισαγωγής μπανανών που τέθηκε σε ισχύ με τον Κανονισμό 404/93⁷⁶⁶ για την κοινή οργάνωση της αγοράς στον τομέα της μπανάνας. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης διαφοράς, στο πλαίσιο του ΠΟΕ, το ΟΕΔ διαπίστωσε, στις 25 Σεπτεμβρίου 1997, ότι το εν λόγω καθεστώς εμπορίας με τα τρίτα κράτη, καθόσον περιελάμβανε προτιμησιακές διατάξεις υπέρ των μπανανών καταγωγής κρατών ΑΚΕ, ήταν ασύμβατο προς τις συμφωνίες ΠΟΕ

⁷⁶¹ Όπ. παρ σκ. 42.

⁷⁶² Όπ. παρ. σκ. 43.

⁷⁶³ Μ. Δ. Χρυσομάλλης, ΔΕΚ Απόφαση της 23.11.1999, Υπόθεση C-149/96, Πορτογαλία/Συμβουλίου, Συλλ. Νομ. 1999 I-08395, Σχόλιο, Digesta 2004, σελ. 357.

⁷⁶⁴ Όπ. παρ. σκ. 49.

⁷⁶⁵ ΔΕΚ, απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2008, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-120/06 P και C-121/06 P, *Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM) και Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC (C-120/06 P), Giorgio Fedon & Figli SpA και Fedon America, Inc. (C-121/06 P) κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, Συλλ. 2008, σελ. I-06513.

⁷⁶⁶ Κανονισμός (ΕΟΚ) 404/93 του Συμβουλίου της 13ης Φεβρουαρίου 1993 για την κοινή οργάνωση της αγοράς στον τομέα της μπανάνας (ΕΕ L 47 της 25.2.1993, σ. 1 - 11).

και συνέστησε στην Κοινότητα να συμμορφωθεί πριν από την εκπνοή εύλογης προθεσμίας, που έληγε την 1η Ιανουαρίου 1999. Οι αναιρεσειούσες εταιρίες, FIAMM και FEDON αιτήθηκαν, την αποκατάσταση της ζημίας (άρθρα 235 και 288 ΣΕΚ) που υπέστησαν λόγω της αυξήσεως των εισαγωγικών δασμών, που επέβαλαν στα προϊόντα τους, από τις 19 Απριλίου 1999 μέχρι τις 30 Ιουνίου 2001, οι αμερικανικές αρχές, σύμφωνα με την άδεια που δόθηκε από το ΟΕΔ, κατόπιν της διαπιστώσεως της ασυμβατότητας του κοινοτικού καθεστώτος εισαγωγής μπανανών προς τις συμφωνίες ΠΟΕ.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, *«όπως και οι ουσιαστικοί κανόνες του ΠΟΕ, μια σύσταση ή μια απόφαση του ΟΕΔ με την οποία διαπιστώνεται η μη τήρηση των εν λόγω κανόνων δεν είναι, ανεξάρτητα από το ακριβές νομικό περιεχόμενο που είναι σύμφυτο με μια τέτοια σύσταση ή απόφαση, ικανή να δημιουργήσει υπέρ των ιδιωτών δικαίωμα να επικαλούνται την εν λόγω σύσταση ή απόφαση ενώπιον του κοινοτικού δικαστή προκειμένου να επιτευχθεί ο έλεγχος της νομιμότητας της συμπεριφοράς των κοινοτικών οργάνων»*.⁷⁶⁷

Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η φύση των συμφωνιών του ΠΟΕ, καθώς επίσης, τα χαρακτηριστικά της ευκαμψίας και της αμοιβαιότητας που τις χαρακτηρίζουν δεν έχουν μεταβληθεί. Τα κοινοτικά όργανα διατηρούν, ιδίως, ένα περιθώριο εκτιμήσεως και διαπραγματεύσεως έναντι των εμπορικών εταίρων τους, όσον αφορά τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν προς εφαρμογή της εν λόγω αποφάσεως ή συστάσεως και το περιθώριο αυτό θα πρέπει να διατηρηθεί. Βάσει των ανωτέρω λόγων, το Δικαστήριο κατέληξε ότι οι διατάξεις της GATT του 1994, των οποίων η παράβαση διαπιστώθηκε από το ΟΕΔ, δεν δημιουργούν υπέρ των ιδιωτών δικαιώματα, που αυτοί μπορούν να επικαλούνται απευθείας ενώπιον των δικαστηρίων.⁷⁶⁸

II.B.4.2 Άμεση Ισχύς της Συνθήκης για τον Ενεργειακό Χάρτη

Ενώ η Συνθήκη παρέχει μέσα για την επίλυση των διαφορών, ένας ιδιώτης ενός συμβαλλομένου μέρους μπορεί να προτιμήσει να επικαλεστεί διατάξεις της Συνθήκης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένου ότι η

⁷⁶⁷ Όπ. παρ. σκ. 129.

⁷⁶⁸ Όπ. παρ. σκ. 130-132.

ΕΕ αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης (η οποία αποτελεί μικτή συμφωνία κατά το δίκαιο της ΕΕ) θα πρέπει να διαπιστωθεί:

Πρώτον, εάν υπάρχει η δυνατότητα ή η βούληση του Δικαστηρίου να θεωρήσει ότι οι διατάξεις της ΣυνθΧΕ μπορούν να έχουν άμεση ισχύ και

Δεύτερον, ποιες διατάξεις της ΣυνθΧΕ, στην προηγούμενη περίπτωση, μπορούν να τύχουν αμέσου ισχύος ενώπιον του εθνικού ή ενωσιακού νομικού συστήματος, με την έννοια ότι πληρούν τα κατάλληλα χαρακτηριστικά.

Αναφορικά με το πρώτο ζήτημα, η προαναφερθείσα νομολογία του ΔΕΕ έχει καταδείξει την αρνητική στάση του Δικαστηρίου στην αναγνώριση αμέσου ισχύος στις διατάξεις των μικτών συμφωνιών. Η ΕΕ δεν έχει αποκλείσει τη δυνατότητα αμέσου ισχύος στις διατάξεις της ΣυνθΧΕ στη δήλωση που υπέβαλε αναφορικά με το άρθρο 26 παρ. 3 στοιχείο 2 στην οποία ορίζεται ότι «*το ΔΕΕ,⁷⁶⁹ ως όργανο της ΕΕ, είναι αρμόδιο να εξετάζει οποιοδήποτε ζήτημα σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή των ιδρυτικών συνθηκών και των πράξεων, που έχουν εκδοθεί βάσει αυτών, περιλαμβανομένων και των διεθνών συμφωνιών που έχει συνάψει η Ένωση, **επίκληση των οποίων μπορεί να γίνει υπό ορισμένες συνθήκες ενώπιον του Δικαστηρίου***». Η παραπάνω δήλωση αποτυπώνει την αποδοχή, από την ΕΕ, της δυνατότητας επίκλησης διατάξεων ενώπιον των εθνικών και δικαστηρίων της ΕΕ, γεγονός όμως που δε συμβαδίζει με τη στάση του ΔΕΕ. Ως εκ τούτου, δεν θεωρείται πιθανό να αναγνωριστεί άμεση ισχύς στις διατάξεις της ΣυνθΧΕ.

Αναφορικά με το δεύτερο ζήτημα, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί και υποθετικό, θα πρέπει να εξεταστεί ποιες διατάξεις της ΣυνθΧΕ μπορούν να παράγουν άμεσο αποτέλεσμα λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια, που έχουν τεθεί από τη νομολογία του ΔΕΚ(ΔΕΕ) αναφορικά με το άμεσο αποτέλεσμα των διεθνών συμφωνιών.

Από την ανωτέρω ανάλυση μπορούμε να αντιληφθούμε ποια είναι τα κριτήρια, που πρέπει να ισχύουν σωρευτικά, προκειμένου να αποδεχτούμε άμεση ισχύ διατάξεων διεθνούς συνθήκης και κατ' επέκταση των διατάξεων της ΣυνθΧΕ. Έτσι λοιπόν:

- Θα πρέπει να πρόκειται για διάταξη σαφή, ρητή και ανεπιφύλακτη, που θα διεισδύει στην έννομη σφαίρα των ιδιωτών

⁷⁶⁹ Δήλωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη γραμματεία του Χάρτη Ενέργειας σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 3 στοιχείο 2 σημείο ι, (ΕΕ L 69 της 09.03.1998, σ. 115 – 116).

- Θα πρέπει επίσης να εξετάζεται το περιεχόμενο, ο σκοπός και το γενικότερο πλαίσιο μιας διεθνούς συμφωνίας·
- Θα πρέπει να έχει αναληφθεί από την ΕΕ και από τα Κράτη μέλη ειδική υποχρέωση στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ ή η κοινοτική πράξη να παραπέμπει ρητώς σε συγκεκριμένες διατάξεις της ΣυνθΧΕ, προκειμένου το Δικαστήριο να ελέγχει τη νομιμότητα της σχετικής κοινοτικής πράξεως με βάση τους κανόνες της Συνθήκης.

Πριν προχωρήσουμε σε ειδικότερη ανάλυση των άρθρων της ΣυνθΧΕ, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διάγνωση του άμεσου αποτελέσματος, στο πλαίσιο των διατάξεων του Χάρτη, αποτελεί δύσκολο και εριζόμενο εγχείρημα, με την έννοια ότι δεν υπάρχει σχετικό νομολογιακό προηγούμενο.

Στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ άμεσο αποτέλεσμα μπορεί να διαγνωσθεί στις διατάξεις περί προστασίας των επενδύσεων⁷⁷⁰ αλλά και σε διατάξεις του Χάρτη που εξειδικεύουν την προστασία των επενδύσεων. Αναφορικά με τις διατάξεις περί προστασίας των επενδύσεων τίθεται η ρητή και ανεπιφύλακτη υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να παρέχουν ίση και δίκαιη μεταχείριση στις επενδύσεις των επενδυτών άλλων συμβαλλομένων μερών.⁷⁷¹ Επίσης, διατυπώνεται με τρόπο απαγορευτικό η υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να μην θίγουν, με κανένα τρόπο, την ασφάλεια και προστασία των επενδύσεων, τη διαχείριση, συντήρηση, χρήση, εκμετάλλευση ή διάθεσή τους με παράλογα και άνισα μέτρα. Με απαγορευτικό τρόπο τίθεται και η υποχρέωση των κρατών να μην μεταχειρίζονται επενδυτές με τρόπο λιγότερο ευνοϊκό από εκείνο, που απαιτείται βάσει του διεθνούς δικαίου.

Οι υποχρεώσεις που αναφέρονται στο προεπενδυτικό στάδιο (προώθηση των επενδύσεων) δεν δύναται να τύχουν άμεσου ισχύος, διότι εδράζονται στη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών. Ειδικότερα, κάθε συμβαλλόμενο μέρος *επιδιώκει*, όσον αφορά τη διενέργεια επενδύσεων, στην επικράτειά του, να περιορίζει στο ελάχιστο τις εξαιρέσεις όσον αφορά την μεταχείριση, να άρει προοδευτικά τους υφιστάμενους περιορισμούς που θίγουν τους επενδυτές άλλων συμβαλλομένων μερών και φυσικά απαγορεύεται να δημιουργεί νέους περιορισμούς και νέα εμπόδια

⁷⁷⁰ T. Roe, M. Happold, *Settlement of Investment Disputes under the Energy Charter Treaty*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, σελ. 102.

⁷⁷¹ Άρθρο 10 της ΣυνθΧΕ.

στους επενδυτές. Η λέξη "επιδιώκει" αποτυπώνει τη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών

Στις περιπτώσεις προστασίας των επενδύσεων, μπορούμε να πούμε ότι οι ρυθμίσεις είναι σαφείς και ανεπιφύλακτες και πληρούνται και η δεύτερη προϋπόθεση καθόσον η προστασία των επενδύσεων αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους σκοπούς της ΣυνθΧΕ. Όμως, και η τρίτη προϋπόθεση πληρούται αναφορικά με την ειδική υποχρέωση, καθόσον όλες οι παραπάνω ρυθμίσεις αποτελούν ειδικές υποχρεώσεις, προκύπτουσες από τη ιδιότητα της ΕΕ ως συμβαλλομένου μέρους στη συγκεκριμένη Συνθήκη.

Άμεσο αποτέλεσμα δύναται να προκύψει και από τη διάταξη του άρθρου 22 της ΣυνθΧΕ, σύμφωνα με την οποία κάθε συμβαλλόμενο μέρος διασφαλίζει ότι οποιαδήποτε κρατική επιχείρηση, την οποία διατηρεί ή ιδρύει, ασκεί τις δραστηριότητές της, όσον αφορά την πώληση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών στην επικράτειά του, κατά τρόπο σύμφωνο προς τις υποχρεώσεις του συμβαλλομένου μέρους, βάσει των διατάξεων περί προστασίας των επενδύσεων.⁷⁷² Η ανωτέρω ρύθμιση διατυπώνει με απαγορευτικό τρόπο την υποχρέωση του συμβαλλομένου μέρους να μην ενθαρρύνει, αλλά ούτε και να απαιτεί από μια κρατική επιχείρηση να ασκεί τις δραστηριότητές της στην επικράτειά του κατά τρόπο, που δεν συμβιβάζονται με τις υποχρεώσεις του συμβαλλομένου μέρους, βάσει άλλων διατάξεων της ΣυνθΧΕ.

Τέλος, οι επενδύσεις των επενδυτών ενός συμβαλλομένου μέρους στην επικράτεια άλλου συμβαλλομένου μέρους δεν εθνικοποιούνται, δεν απαλλοτριώνονται, ούτε υπόκεινται σε μέτρο ή μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος με την εθνικοποίηση ή την απαλλοτρίωση, εκτός εάν η απαλλοτρίωση:

- α) Πραγματοποιείται για λόγους δημοσίου συμφέροντος·
- β) Γίνεται άνευ διακρίσεων·
- γ) Τηρεί όλες τις νόμιμες διατυπώσεις·
- δ) Συνοδεύεται από την καταβολή άμεσης επαρκούς και αποτελεσματικής αποζημίωσης.

Σε έναν επενδυτή οποιουδήποτε συμβαλλομένου μέρους, ο οποίος υφίσταται ζημία, σε σχέση με την επένδυσή του, στην επικράτεια ενός άλλου συμβαλλομένου μέρους λόγω πολέμου ή άλλης ένοπλης σύγκρουσης, κατάστασης εθνικής ανάγκης,

⁷⁷² Άρθρο 22 της ΣυνθΧΕ.

πολιτικών αναταραχών ή άλλων παρόμοιων γεγονότων παραχωρείται από τη χώρα υποδοχής αποζημίωση, αντισταθμιστική παροχή ή διενεργείται οποιαδήποτε άλλη διευθέτηση. Στην περίπτωση αυτή ισχύει ο κανόνας της ευνοϊκής μεταχείρισης, την οποία το δεύτερο αυτό συμβαλλόμενο μέρος παρέχει σε οποιονδήποτε άλλο επενδυτή, είτε πρόκειται για δικό του επενδυτή, επενδυτή οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους ή επενδυτή από οποιοδήποτε τρίτο κράτος. Η ανωτέρω υποχρέωση περί παροχής αποζημίωσης είναι σαφής και μπορεί να τύχει αμέσου ισχύος. Η αποτελεσματικότητα της ΣυνθΧΕ απαιτεί στενή ερμηνεία του δημοσίου συμφέροντος, εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας και προσδιορισμό της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος στο πλαίσιο των αποφάσεων των οργάνων του ΣυνθΧΕ.

Αναφορικά με τα υπόλοιπα κεφάλαια της Συνθήκης που περιέχουν διατάξεις ουσιαστικού δικαίου μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής :

Στον τομέα του ανταγωνισμού ορίζεται ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος **καταβάλλει προσπάθειες** για την άμβλυνση των στρεβλώσεων της αγοράς και των εμποδίων του ανταγωνισμού στις οικονομικές δραστηριότητες στον ενεργειακό τομέα.⁷⁷³

Στον τομέα της διαμετακόμισης ορίζεται ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος **λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα, ώστε να διευκολύνει** τη διαμετακόμιση ενεργειακών υλών και προϊόντων σύμφωνα με την αρχή της ελευθερίας της διαμετακόμισης και χωρίς να επιβάλλει παράλογες καθυστερήσεις, περιορισμούς ή επιβαρύνσεις.⁷⁷⁴

Στον τομέα της μεταφοράς τεχνολογίας τα συμβαλλόμενα μέρη **συμφωνούν** για την προώθηση της πρόσβασης στην ενεργειακή τεχνολογία και τη μεταφορά της, σε εμπορική βάση και χωρίς διακρίσεις.⁷⁷⁵

Στον τομέα της πρόσβασης στα κεφάλαια κάθε συμβαλλόμενο μέρος **προσπαθεί να προωθήσει προϋποθέσεις** πρόσβασης εταιρειών και υπηκόων άλλων συμβαλλομένων μερών στην κεφαλαιαγορά του, με στόχο τη χρηματοδότηση του εμπορίου ενεργειακών υλών και προϊόντων και τη διενέργεια επενδύσεων σε οικονομικές δραστηριότητες στον ενεργειακό τομέα στην επικράτεια των άλλων συμβαλλομένων μερών.⁷⁷⁶

Στον τομέα του εμπορίου τα συμβαλλόμενα μέρη καταβάλλουν προσπάθειες για να προωθήσουν την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές, βάσει εμπορικών κριτηρίων,

⁷⁷³ Άρθρο 6 της ΣυνθΧΕ.

⁷⁷⁴ Άρθρο 7 της ΣυνθΧΕ.

⁷⁷⁵ Άρθρο 8 της ΣυνθΧΕ.

⁷⁷⁶ Άρθρο 9 της ΣυνθΧΕ.

και γενικότερα για την ανάπτυξη μιας ανοιχτής και ανταγωνιστικής αγοράς των ενεργειακών υλών και προϊόντων.⁷⁷⁷

Τέλος στον τομέα της φορολογίας, καμία διάταξη της ΣυνθΧΕ **δεν δημιουργεί δικαιώματα ούτε επιβάλλει υποχρεώσεις όσον αφορά τα φορολογικά μέτρα των συμβαλλομένων μερών.**⁷⁷⁸

Οι ανωτέρω ρυθμίσεις παρέχουν σημαντική διακριτική ευχέρεια στα συμβαλλόμενα μέρη και δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως σαφείς ρητές και ανεπιφύλακτες και ως εκ τούτου να τύχουν αμέσου ισχύος.

II.Γ. Ζητήματα ουσιαστικού Δικαίου που απορρέουν από τη συμμετοχή της ΕΕ στη ΣυνθΧΕ

II.Γ.1. Σκοποί Ενεργειακής Πολιτικής και εξωτερικής δράσης της ΕΕ και σκοποί της ΣυνθΧΕ

Η ΣυνθΧΕ έχει ευρωπαϊκές ρίζες, καθόσον η πρόταση για τη δημιουργία της προήλθε από τον Πρωθυπουργό της Ολλανδίας. Από την άποψη αυτή, η συμμετοχή των ΕΚ στις διαπραγματεύσεις και στη σύναψη της συμφωνίας παρουσιάζονταν απαραίτητη. Υπό το σημερινό καθεστώς και με τη θέση σε ισχύ ειδικής νομικής βάσης στον τομέα της ενέργειας οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και της ΣυνθΧΕ είναι παρόμοιοι. Η ΣυνθΧΕ, όπως και η ΕΕ, επιδιώκουν την εγκαθίδρυση ανταγωνιστικών αγορών και προωθούν το ελεύθερο εμπόριο ενεργειακών προϊόντων, την ελεύθερη διαμετακόμιση της ενέργειας μέσω των αγωγών και των δικτύων και την προώθηση ενεργειακών πολιτικών στο πλαίσιο της προστασίας του περιβάλλοντος. Η συνεισφορά της ΣυνθΧΕ συνίσταται στον τομέα των επενδύσεων, όπου η πολιτική της ΕΕ είναι περιορισμένη με την έννοια ότι συμπλέκεται άμεσα και εξαρτάται από την εμπορική πολιτική. Η ανάληψη διεθνών υποχρεώσεων της ΕΕ, στο πλαίσιο της ανωτέρω Συνθήκης, έχει ως αποτέλεσμα να εφαρμόζονται οι διατάξεις περί επενδύσεων, σε όλη την έκτασή τους, στους ιδιώτες άλλων συμβαλλομένων μερών, οι οποίοι πραγματοποιούν ενεργειακές επενδύσεις, αλλά και πολιτών της Ένωσης στην επικράτεια άλλων συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ. Μια τελευταία

⁷⁷⁷ Άρθρο 3 της ΣυνθΧΕ.

⁷⁷⁸ Άρθρο 21 της ΣυνθΧΕ.

επισημάνση, που πρέπει να γίνει, είναι ότι στο πεδίο της απαλλοτρίωσης η ΕΕ δεν διαθέτει νομικό πλαίσιο, ωστόσο, ορίζει ρητά την εφαρμογή της μη διακρίνουσας μεταχείρισης.⁷⁷⁹

II.Γ.2 Ανταγωνιστικές αγορές στην ΕΕ και στη ΣυνθΧΕ

Η διασφάλιση της αγοράς ενέργειας, στο πλαίσιο της ΕΕ, επιδιώκεται με την απελευθέρωση των αγορών σχετικά με τις ενεργειακές πρώτες ύλες. Επιπλέον, για την επίτευξη της εσωτερικής αγοράς, η ενέργεια δεν πρέπει να διαφοροποιείται από τα άλλα εμπορεύματα, η κυκλοφορία των οποίων υπόκειται στους κανόνες του ανταγωνισμού. Η θεώρηση αυτή δεν είναι εύκολη, γιατί ειδικά στον τομέα του ηλεκτρισμού και του φυσικού αερίου, οι εν λόγω επιχειρήσεις είχαν δημόσιο χαρακτήρα εθνικού μονοπωλίου, εξαιτίας του γεγονότος ότι οι πηγές αυτές ενέργειας αποτελούσαν δημόσια αγαθά και ήταν σημαντικές για το σύνολο του πληθυσμού.⁷⁸⁰

Η απελευθέρωση της ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας ξεκίνησε το 1996 με την υιοθέτηση της Οδηγίας 96/92,⁷⁸¹ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Εν συνεχεία, υιοθετήθηκε η Οδηγία 98/30/ΕΚ⁷⁸² σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου. Η δεύτερη δέσμη μέτρων περιελάμβανε τις Οδηγίες 2003/54⁷⁸³ και 2003/55,⁷⁸⁴ οι οποίες συνετέλεσαν σημαντικά στην εγκαθίδρυση του ανταγωνισμού στις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.⁷⁸⁵ Σημαντική ρύθμιση αποτέλεσε η ανεξαρτησία του

⁷⁷⁹ Άρθρο 21 του ΧΘΔ σε συνδυασμό με το άρθρο 51 ΧΘΔ.

⁷⁸⁰ Κ. Π. Κορομπέλης, Μορφές της οδηγίας 2009/72 για το νομικό διαχωρισμό των δικτύων ηλεκτρισμού στην ΕΕ, Ενέργεια και Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 69.

⁷⁸¹ Οδηγία (ΕΚ) 96/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ L 27 της 30.1.1997, σ. 20 - 29).

⁷⁸² Οδηγία 98/30/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Ιουνίου 1998 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου (ΕΕ L 204 της 21.7.1998, σ. 1 - 12).

⁷⁸³ Οδηγία (ΕΚ) 2003/54 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/ΕΚ (ΕΕ L 176 της 15.7.2003, σ. 37 - 56).

⁷⁸⁴ Οδηγία (ΕΚ) 2003/55 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 98/30/ΕΚ (ΕΕ L 176 της 15.7.2003, σ. 57 - 78).

⁷⁸⁵ Α. Ι. Αθανασίου, Ζητήματα από την απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου (Με βάση την οδηγία 2003/55), Ενέργεια και δίκαιο 2004, Τεύχος 1, σελ. 22, ειδικά 24 επ. C. Van Vyne, Financial Investors and the Unbundling Provisions for TSOs, European Energy and Environmental Law Review 2014, Τόμος 23, Τεύχος 2, σελ. 63.

διαχειριστή δικτύου μεταφοράς και διανομής από άποψη νομικής μορφής (οργάνωση και λήψη αποφάσεων), στην περίπτωση που αποτελεί μέρος κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης.⁷⁸⁶ Με τις ρυθμίσεις των ανωτέρω Οδηγιών έγινε προσπάθεια κατάργησης της μορφής της πλήρους καθετοποιημένης κρατικής μονοπωλιακής επιχείρησης, ενώ επιδιώχθηκε η προμήθεια της ενέργειας σε λογική τιμολόγηση.⁷⁸⁷

Στις 19.09.2007 η Επιτροπή παρουσίασε τις προτάσεις της για ένα «*τρίτο πακέτο μέτρων*» σχετικά με την απελευθέρωση των ευρωπαϊκών αγορών ενέργειας. Οι προτάσεις δημιούργησαν ιδιαίτερα προβλήματα και διενέξεις σχετικά με το εάν θα έπρεπε να θεσπιστεί ο ιδιοκτησιακός διαχωρισμός, σύμφωνα με τον οποίο κάθετα ολοκληρωμένες επιχειρήσεις ενέργειας, οι οποίες δραστηριοποιούνταν σε όλα τα στάδια (παραγωγή, μεταφορά και διανομή), θα έπρεπε να διασπαστούν σε διακριτές επιχειρηματικές οντότητες. Με τον τρόπο αυτό θα επιδιωκόταν η επιβολή των όρων του ανταγωνισμού στο πεδίο των ενεργειακών πρώτων υλών, η διευκόλυνση της πρόσβασης στα δίκτυα από νέους επιχειρηματικούς φορείς και η εξάλειψη της σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ των διαχειριστών της αγοράς.⁷⁸⁸ Ωστόσο, η πρόταση συνάντησε την επίμονη αντίδραση οκτώ κρατών μελών, με προεξάρχουσες τη Γαλλία και τη Γερμανία, με αποτέλεσμα, η Επιτροπή να καταθέσει νέα αναθεωρημένη πρόταση το Φεβρουάριο του 2008.

Αποτέλεσμα της ανωτέρω διαδικασίας αποτέλεσε η 3^η δέσμη μέτρων για την ενέργεια. Ειδικότερα το τρίτο πακέτο για την ενέργεια αποτελείται από τις Οδηγίες 2009/72/EK,⁷⁸⁹ για την ηλεκτρική ενέργεια, που καταργεί την Οδηγία 2003/54/EK και την Οδηγία 2009/73/EK⁷⁹⁰ για το φυσικό αέριο, που καταργεί την οδηγία 2003/55/EK. Στο πλαίσιο των ανωτέρω οδηγιών ρυθμίζεται η ιδιοκτησία δικτύου μεταφοράς διασφαλίζοντας σαφή διαχωρισμό των δραστηριοτήτων προμήθειας και παραγωγής από τη λειτουργία του δικτύου.⁷⁹¹

⁷⁸⁶ Άρθρο 10 παρ. 1, 2 της και άρθρο 14 της Οδηγίας 2003/54, άρθρο 9 παρ. 1, 2 και άρθρο 13 της Οδηγίας 2003/55.

⁷⁸⁷ Άρθρο 20 της Οδηγίας 2003/54 και άρθρο 18 της Οδηγίας 2003/55.

⁷⁸⁸ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, Energising Europe: A real market with secure supply IP/07/1361 – 2007.

⁷⁸⁹ Οδηγία (ΕΚ) 2009/72 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/EK (ΕΕ L 211 της 14.8.2009, σ. 55 - 93).

⁷⁹⁰ Οδηγία 2009/73/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/EK (ΕΕ L 211 της 14.8.2009, σ. 94 - 136).

⁷⁹¹ Προοίμιο, παρ. 9 της Οδηγίας 2009/72.

Επίσης, διασφαλίζεται η αποτελεσματικότερη κανονιστική εποπτεία από πραγματικά ανεξάρτητους εθνικούς ρυθμιστικούς φορείς ενέργειας, ενισχύοντας και εναρμονίζοντας τις αρμοδιότητες και την ανεξαρτησία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών, προκειμένου να καταστεί δυνατή η αποτελεσματική και χωρίς διακρίσεις πρόσβαση στα δίκτυα μεταφοράς.⁷⁹²

Τέλος, προωθείται η περιφερειακή αλληλεγγύη μέσω της συνεργασίας των Κρατών μελών, σε περίπτωση σοβαρών διαταράξεων του εφοδιασμού, συντονίζοντας τα εθνικά μέτρα εκτάκτου ανάγκης και αναπτύσσοντας τις απαραίτητες διασυνδέσεις.⁷⁹³

Το 2010, ιδρύθηκε ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER) (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 713/2009⁷⁹⁴), ο οποίος άρχισε να λειτουργεί τον Μάρτιο 2011. Ως εποπτική αρχή με συμβουλευτικό ρόλο, ο Οργανισμός διατυπώνει συστάσεις προς την Επιτροπή, σχετικά με τη ρύθμιση της αγοράς και τις προτεραιότητες για την ανάπτυξη υποδομών μεταφοράς. Ο Οργανισμός είναι υπεύθυνος κυρίως για:

- Την προώθηση της συνεργασίας των εθνικών ρυθμιστικών αρχών σε περιφερειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο·
- Την παρακολούθηση της προόδου στην εφαρμογή των δεκαετών προγραμμάτων ανάπτυξης του δικτύου·
- Την παρακολούθηση των εσωτερικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, την πρόσβαση στο δίκτυο, περιλαμβανομένης της πρόσβασης στην ηλεκτρική ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τη συμμόρφωση με τα δικαιώματα του καταναλωτή.

Ο θεσμός των ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών ενέργειας καθιερώθηκε τις τελευταίες δεκαετίες σε διεθνές επίπεδο και είναι ο καταλληλότερος για την εξυπηρέτηση της επίτευξης του στόχου της ανταγωνιστικής αγοράς ενέργειας. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όλα τα Κράτη μέλη, με εξαίρεση την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, υιοθέτησαν ανάλογους θεσμούς από τα πρώτα χρόνια εφαρμογής του πρώτου ενεργειακού πακέτου μέτρων.⁷⁹⁵ Η συνεργασία των εθνικών ρυθμιστικών

⁷⁹² Άρθρο 20 της Οδηγίας 2009/72 και της Οδηγίας 2009/73.

⁷⁹³ Άρθρο 6 της Οδηγίας 2009/72 και της Οδηγίας 2009/73.

⁷⁹⁴ Κανονισμός (ΕΚ) 713/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009, για την ίδρυση του Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ΕΕ L 211 της 14.8.2009, σ. 1 – 14).

⁷⁹⁵ *Αικ. Ν. Ηλιάδου*, Ρύθμιση αγοράς ενέργειας, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2006, Τεύχος 6, σελ. 37, ειδικά 44.

αρχών συμβάλει σημαντικά στην απελευθέρωση των αγορών και στην εγκαθίδρυση ανταγωνιστικών αγορών ενέργειας, ωστόσο σημαντικός είναι και ο ρόλος που διαδραματίζουν οι Επιτροπές ανταγωνισμού στην ενοποίηση των αγορών ενέργειας.⁷⁹⁶

Επίσης, εγκρίθηκαν δύο Κανονισμοί για τη δημιουργία δομών συνεργασίας για ευρωπαϊκά δίκτυα διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς (ENTSO), για την ηλεκτρική ενέργεια (Κανονισμός 714/2009⁷⁹⁷) και για το φυσικό αέριο (Κανονισμός 715/2009⁷⁹⁸). Τα ανωτέρω δίκτυα συνεργασίας (ENTSO), σε συνεργασία με τον ACER,⁷⁹⁹ θεσπίζουν λεπτομερείς κανόνες πρόσβασης στο δίκτυο και τεχνικούς κώδικες, προκειμένου να διασφαλίσουν τον συντονισμό της λειτουργίας του δικτύου, μέσω της ανταλλαγής λειτουργικών πληροφοριών και της ανάπτυξης κοινών προτύπων και διαδικασιών ασφαλείας και εκτάκτου ανάγκης. Το ENTSO είναι, επίσης, υπεύθυνα για την εκπόνηση ενός δεκαετούς επενδυτικού προγράμματος ανά διετία, που επανεξετάζεται από τον ACER. Τον Οκτώβριο του 2013, η Επιτροπή θέσπισε τον πρώτο κώδικα δικτύου φυσικού αερίου για τον μηχανισμό κατανομής δυναμικότητας.⁸⁰⁰

Στις 25.02.2015 η Επιτροπή ανακοίνωσε την νέα δέσμη μέτρων για την ενεργειακή Ένωση.⁸⁰¹ Στόχος της Ενεργειακής Ένωσης, θα αποτελεί η παροχή στους καταναλωτές της ΕΕ, νοικοκυριά και επιχειρήσεις, ασφαλούς, βιώσιμης, ανταγωνιστικής και οικονομικά προσιτής ενέργειας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου θα απαιτηθεί ριζικός μετασχηματισμός του ενεργειακού συστήματος της Ευρώπης. Τα προβλήματα στην αγορά ενέργειας εντοπίζονται, κυρίως, στην ανυπαρξία ενιαίου ρυθμιστικού πλαισίου στον τομέα της ενέργειας. Η διαφοροποίηση

⁷⁹⁶ Κ. Π. Ηλιόπουλος, Χ. Συνοδινός, Greece, στο J. Laffranque (ed.), *The Interface between European Union Energy Environmental and Competition Law*, Τεύχος 2, Reports of the XXV Fide Congress Tallinn 2012, University of Tartu, Tartu University Press 2012, σελ. 229, ειδικά 233-234.

⁷⁹⁷ Κανονισμός (ΕΚ) 714/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1228/2003 (ΕΕ L 211 της 14.8.2009, σ. 15 - 35).

⁷⁹⁸ Κανονισμός (ΕΚ) 715/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1775/2005 (ΕΕ L 211 της 14.8.2009, σ. 36 - 54).

⁷⁹⁹ Οργανισμός Συνεργασίας Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας.

⁸⁰⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 984/2013 της Επιτροπής, της 14ης Οκτωβρίου 2013, για τη θέσπιση κώδικα δικτύου σχετικά με μηχανισμούς κατανομής δυναμικότητας στα συστήματα μεταφοράς αερίου και για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 715/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ L 273 της 15.10.2013, σ. 5 - 17).

⁸⁰¹ *European Commission, Energy Package Union* 25.02.2015, βλ. σχ. <https://ec.europa.eu/energy/en/publications/energy-union-package>.

των εθνικών ρυθμιστικών πλαισίων δυσχεραίνει τη θεμελίωση μιας ανταγωνιστικής αγοράς ενέργειας.

Επίσης, υπό τις παρούσες συνθήκες η λιανική αγορά δεν λειτουργεί ομαλά, δεδομένου ότι πολλοί οικιακοί καταναλωτές έχουν πολύ περιορισμένη επιλογή όσον αφορά τους προμηθευτές ενέργειας και ανεπαρκή έλεγχο των ενεργειακών τους δαπανών. Η ενεργειακή υποδομή καθίσταται όλο και πιο πεπαλαιωμένη και δεν είναι προσαρμοσμένη στην αύξηση της παραγωγής από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι είναι αναγκαίο να προσελκυστούν επενδύσεις, αλλά η υφιστάμενη οργάνωση της αγοράς και οι εθνικές πολιτικές δεν παρέχουν τα κατάλληλα κίνητρα για την πραγματοποίηση των επενδύσεων.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η νομοθεσία της ΕΕ συνεπάγεται μια ισχυρή δέσμευση για την δημιουργία όρων ανταγωνισμού στον τομέα της ενέργειας. Το τρίτο Ενεργειακό Πακέτο αποτυπώνει τις προσπάθειες για την ανάπτυξη ανοικτών και ανταγωνιστικών αγορών ενέργειας, η οποία αντανάκλα τις αρχές, που ορίζονται στα άρθρα 6 (1) και (2) της ΣυνθΧΕ. Ωστόσο, η εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ για την ενέργεια αποτελεί μια εξελισσόμενη διαδικασία, δεδομένης της δημόσιας ανησυχίας των Κρατών μελών αναφορικά με την εκπλήρωση όρων επαρκούς ενεργειακού εφοδιασμού στα Κράτη μέλη της ΕΕ.⁸⁰²

Μια διαφοροποίηση, που τίθεται μεταξύ των δύο νομικών πλαισίων (ΣυνθΧΕ, ΕΕ), αναφέρεται στην πρόσβαση τρίτου στα δίκτυα. Η πρόσβαση τρίτου στα δίκτυα αποτελεί συνιστώσα για την απελευθέρωση των αγορών ενέργειας και για την ανάπτυξη του ανταγωνισμού. Ως πρόσβαση θεωρείται το δικαίωμα χρήσεως των δικτύων έναντι οικονομικού ανταλλάγματος που οφείλουν να καταβάλουν οι χρήστες στο Διαχειριστή.⁸⁰³ Ειδικότερα, στο πλαίσιο της ΕΕ τα Κράτη μέλη διασφαλίζουν την εφαρμογή ενός συστήματος για την πρόσβαση τρίτων στα συστήματα μεταφοράς και διανομής με βάση δημοσιευμένα τιμολόγια με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της συμβατικής ελευθερίας σε σημαντικό βαθμό.⁸⁰⁴ Το ανωτέρω σύστημα ισχύει για όλους τους επιλέξιμους πελάτες και εφαρμόζεται αντικειμενικά και χωρίς διακρίσεις μεταξύ των χρηστών του συστήματος.⁸⁰⁵ Στην περίπτωση, όμως, της ΣυνθΧΕ η

⁸⁰² *U. Er. Ozgur*, Analysis on issues Related to Competition Under the Energy Charter Treaty, Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2012, σελ. 37.

⁸⁰³ *Μ. Σταμάτη*, Το δικαίωμα πρόσβασης τρίτων στο σύστημα μεταφοράς φυσικού αερίου, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2009, Τεύχος 12, σελ. 63, ειδικά 64.

⁸⁰⁴ *Μ. Θ. Μαρίνος*, Η νέα οδηγία επιτάχυνσης 2003/54 για την πλήρη απελευθέρωση των εθνικών αγορών ενέργειας, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2004, Τεύχος 1, σελ. 17, ειδικά 20.

⁸⁰⁵ Άρθρο 32 της Οδηγίας 2009/72.

πρόσβαση τρίτου στα δίκτυα δεν αποτελεί υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών αλλά επαφίεται στη διακριτική τους ευχέρεια.

II.Γ.3 Δίκτυα στην ΕΕ και στη Συνθήκη

Η ΕΕ συμβάλλει στη δημιουργία και την ανάπτυξη διευρωπαϊκών δικτύων αναφορικά με τα έργα υποδομής στους τομείς των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας.⁸⁰⁶ Η ανάπτυξη των διευρωπαϊκών δικτύων επιτρέπει στους πολίτες της Ένωσης, στους οικονομικούς φορείς, καθώς και στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και περιφερειακής διοίκησης, να επωφελούνται πλήρως από τη δημιουργία ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα.⁸⁰⁷

Για τη επίτευξη των ανωτέρω στόχων η Ένωση αναλαμβάνει μέσα δράσης, τα οποία είναι τα εξής:

- Καθορίζει ένα σύνολο προσανατολισμών, που καλύπτουν τους στόχους, τις προτεραιότητες και τις γενικές γραμμές των μελετώμενων δράσεων στον τομέα των διευρωπαϊκών δικτύων·
- Εκτελεί κάθε δράση, που είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της διαλειτουργικότητας των δικτύων, ιδίως στον τομέα της εναρμόνισης των τεχνικών προτύπων·
- Μπορεί να υποστηρίζει σχέδια κοινού ενδιαφέροντος, που υποστηρίζονται από τα Κράτη μέλη, τα οποία καθορίζονται στα πλαίσια των προσανατολισμών, ιδίως με τη βοήθεια μελετών σκοπιμότητας, εγγυήσεων δανείων ή επιδοτήσεων επιτοκίου·
- Δύναται, επίσης, να συμμετέχει στη χρηματοδότηση συγκεκριμένων σχεδίων στον τομέα της υποδομής μεταφορών, στα Κράτη μέλη, μέσω του Ταμείου Συνοχής.⁸⁰⁸

Τα ενεργειακά δίκτυα είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και διακρίνονται σε κεντρικά (δίκτυα μεταφοράς, ήτοι υψηλής τάσης) και σε παράπλευρα (δίκτυα διανομής, μέσης και χαμηλής τάσης ή πίεσης).⁸⁰⁹

⁸⁰⁶ Άρθρο 170 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

⁸⁰⁷ Α. Σκουλίκης, Άρθρο 170 ΣΛΕΕ (Διευρωπαϊκά Δίκτυα), στο Β. Χριστιανός (επιμ.) ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΕ & ΣΛΕΕ, Κατ' άρθρο, ερμηνεία, όπ. παρ. σ. 841.

⁸⁰⁸ Άρθρο 171 παρ.1 ΣΛΕΕ.

⁸⁰⁹ Χ. Συνοδινός, Συγκρούσεις συμφερόντων: Η περίπτωση της απελευθέρωσης των αγορών ενέργειας, Ενέργεια και Δίκαιο 2015, Τεύχος 23, σελ. 20, ειδικά 23.

Η απόφαση 1364/2006⁸¹⁰ του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καθορίζει προσανατολισμούς για τα διευρωπαϊκά δίκτυα στον τομέα της ενέργειας, που προσδιορίζουν έργα κοινού ενδιαφέροντος και έργα προτεραιότητας μεταξύ των διευρωπαϊκών δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας και αερίου με την επιφύλαξη των περιβαλλοντολογικών επιπτώσεων.⁸¹¹ Επίσης, η κατασκευή και η συντήρηση των υποδομών ενέργειας θα πρέπει να διέπονται από τις αρχές της αγοράς και ειδικότερα από τους κοινούς κανόνες για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας και τους κοινούς κανόνες περί ανταγωνισμού.⁸¹²

Αναφορικά με τον τομέα της ενέργειας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 4ης Φεβρουαρίου 2011⁸¹³ κάλεσε την Επιτροπή να εξορθολογήσει και να βελτιώσει τις διαδικασίες αδειοδότησης και να προωθήσει ένα ρυθμιστικό πλαίσιο, ικανό να προσελκύει επενδύσεις. Βασικές κατευθυντήριες αρχές, που τέθηκαν, ήταν ότι ο κύριος όγκος των επενδύσεων θα πρέπει να προέρχεται από την αγορά, το δε κόστος θα πρέπει να ανακτάται με την είσπραξη τελών. Τονίστηκε, επίσης, η ανάγκη εκσυγχρονισμού και επέκτασης των ενεργειακών υποδομών της Ευρώπης, καθώς και η ανάγκη διασυνοριακής διασύνδεσης των δικτύων, ώστε να μπορεί να εφαρμόζεται στην πράξη η αλληλεγγύη μεταξύ των Κρατών μελών, να προβλεφθούν εναλλακτικές οδοί εφοδιασμού και διαμετακόμισης, εναλλακτικές πηγές ενέργειας και να αναπτυχθούν οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας έναντι των παραδοσιακών.

Στο ανωτέρω πλαίσιο εκδόθηκε ο Κανονισμός 347/2013⁸¹⁴ με τον οποίο καθορίστηκαν οι προτεραιότητες για τις διευρωπαϊκές ενεργειακές υποδομές, οι οποίες πρέπει να έχουν υλοποιηθεί έως το 2020, ώστε να εκπληρωθούν οι στόχοι της ενεργειακής και της κλιματικής πολιτικής της Ένωσης. Επίσης, ορίστηκαν κανόνες για τον προσδιορισμό των έργων κοινού ενδιαφέροντος, για την αδειοδότηση των ανωτέρω έργων, τη συμμετοχή του Δημοσίου και ρυθμίσεις για την επιτάχυνση και τη διευκόλυνση της υλοποίησης των έργων αυτών, καθώς και κριτήρια για τη γενική

⁸¹⁰ Απόφαση (ΕΚ) 1364/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 2006, για καθορισμό προσανατολισμών σχετικά με τα διευρωπαϊκά δίκτυα στον τομέα της ενέργειας και την κατάργηση της απόφασης 96/391/ΕΚ και της απόφασης αριθ. 1229/2003/ΕΚ (ΕΕ L 262 της 22.9.2006, σ. 1 – 23).

⁸¹¹ Προοίμιο της Απόφασης 1364/2006, παρ. 18.

⁸¹² Άρθρο 3 της Απόφασης 1364/2006.

⁸¹³ *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα της 4^{ης} Φεβρουαρίου 2011, EUCO 2/11, σελ. 2-3.*

⁸¹⁴ Κανονισμός (ΕΕ) 347/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2013, σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις διευρωπαϊκές ενεργειακές υποδομές, την κατάργηση της απόφασης αριθ. 1364/2006/ΕΚ και την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 713/2009, (ΕΚ) 714/2009 και (ΕΚ) αριθ. 715/2009 (ΕΕ L 115 της 25.4.2013, σ. 39 – 75).

επιλεξιμότητα των έργων αυτού του είδους, που λαμβάνουν χρηματοδοτική ενίσχυση από την Ένωση.

Με τον Κανονισμό 1316/2013⁸¹⁵ νομοθετήθηκε η σύσταση της διευκόλυνσης «*Συνδέοντας την Ευρώπη*». Σκοπός της σύστασης της διευκόλυνσης «*Συνδέοντας την Ευρώπη*» (ΔΣΕ) είναι η επιτάχυνση των επενδύσεων στον τομέα των διευρωπαϊκών δικτύων τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα, παράλληλα με την ενίσχυση της ασφάλειας του δικαίου.⁸¹⁶

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η ΕΕ επιδιώκει τη δημιουργία υποδομών και δικτύων μέσω της επενδυτικής πρωτοβουλίας. Η επιδίωξη, αυτή, σχετίζεται με την προσπάθεια της ΕΕ να δημιουργήσει ένα αποτελεσματικό δίκτυο ενέργειας, διότι με τον τρόπο αυτό, η ενέργεια θα διακινείται αποτελεσματικά μέσω των δικτύων και θα αποφεύγονται δυσαρμονίες στην προσφορά και ζήτηση ενέργειας. Η δημιουργία ενός αποτελεσματικού περιφερειακού δικτύου ενέργειας αποτελεί και στόχευση της ΣυνθΧΕ, διότι με τον τρόπο καταργούνται εμπόδια οικονομικού, τεχνικού και νομικού χαρακτήρα, ενώ αυτή η διαδικασία στην ΕΕ αποτελεί παράδειγμα και για άλλες περιφερειακές ενώσεις, με την επιφύλαξη του υπερεθνικού χαρακτήρα της ΕΕ. Ως εκ τούτου, τα όργανα της ΣυνθΧΕ δεν αναγνωρίζουν την άμεση δημιουργία ενός παγκόσμιου δικτύου και προκρίνουν την, σε πρώτο στάδιο, ανάπτυξη περιφερειακών δικτύων.⁸¹⁷ Στον τομέα αυτό η ΕΕ αποτελεί αρωγό της μακροπρόθεσμης συνεργασίας στον τομέα των δικτύων και των αγωγών, η οποία επιδιώκεται από τη ΣυνθΧΕ.

Π.Γ.4 Φορολογική Πολιτική της ΕΕ και ΣυνθΧΕ

Η φορολογική πολιτική⁸¹⁸ της ΕΕ συνιστά μέσο για την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς και δεν απαγορεύει τα Κράτη μέλη να οργανώνουν το φορολογικό τους σύστημα και να ασκούν τη φορολογική τους πολιτική για την επίτευξη θεμιτών κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντολογικών σκοπών.

⁸¹⁵ Κανονισμός (ΕΕ) 1316/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2013, για τη σύσταση της διευκόλυνσης «*Συνδέοντας την Ευρώπη*», την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 913/2010 και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 680/2007 και (ΕΚ) αριθ. 67/2010 (ΕΕ L 348 της 20.12.2013, σ. 129 – 171)

⁸¹⁶ Αιτιολογική σκέψη 2 του Κανονισμού 1316/2013.

⁸¹⁷ *Energy Charter Secretariat, The role of the Energy Charter Treaty in fostering regional electricity market integration: Lessons learnt from the EU and implications for Northeast Asia* Βρυξέλλες 2015, σελ. 83.

⁸¹⁸ *P. E. Παπαδοπούλου Φορολογικές Διατάξεις*, στο Β. Χριστιανός (Επιμ.) *Ερμηνεία ΣΕΕ και ΣΛΕΕ* κατ' άρθρο ερμηνεία, όπ. παρ. σελ. 624.

Ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί κοινή. Στόχος της πολιτικής αποτελεί η επιβολή και η εφαρμογή των φόρων στα προϊόντα άλλων Κρατών μελών με κύριο στόχο την επίτευξη της φορολογικής ουδετερότητας.⁸¹⁹ Τα φορολογικά συστήματα είναι πολύπλοκα, ενώ τα Κράτη μέλη επιθυμούν η συγκεκριμένη πολιτική να εντάσσεται στην αρμοδιότητα τους, για να ρυθμίζουν την αποτελεσματική επιβολή και είσπραξη των φόρων.⁸²⁰

Στο πλαίσιο της φορολογικής πολιτικής τα Κράτη μέλη της ΕΕ και η Επιτροπή αναλαμβάνουν δράσεις σε διεθνές επίπεδο, προκειμένου να θεσπιστούν παγκόσμια πρότυπα κατά της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής.⁸²¹ Η ΕΕ συμβάλει ενεργά στις εργασίες του ΟΟΣΑ, προκειμένου να διαμορφωθεί μια διεθνής φορολογική πολιτική. Η ΕΕ έχει συνάψει με πέντε γειτονικές χώρες συμφωνίες για την ανταλλαγή πληροφοριών σε φορολογικά θέματα.⁸²² Τέλος, η ΕΕ έχει συνάψει διεθνείς συμφωνίες με μη ευρωπαϊκές χώρες, προκειμένου να ανταλλάξουν πληροφορίες σχετικά με φορολογικά θέματα και να καταργήσουν επιζήμια φορολογικά μέτρα.⁸²³

Στο πεδίο του δευτερογενούς δικαίου της ΕΕ, η ενεργειακή φορολογική πολιτική επικεντρώθηκε, αρχικά, στα πετρελαιοειδή με τη θέσπιση της Οδηγίας 92/81/ΕΟΚ,⁸²⁴ για την εναρμόνιση των διαρθρώσεων των ειδικών φόρων κατανάλωσης, που επιβάλλονται στα πετρελαιοειδή και της Οδηγίας 92/82/ΕΟΚ⁸²⁵ για την προσέγγιση των συντελεστών των ειδικών φόρων κατανάλωσης. Με τη θέσπιση του φόρου κατανάλωσης (έμμεσος φόρος) επιβαρύνεται η δαπάνη του καταναλωτή. Η επιβάρυνση αυτή δικαιολογείται από την ύπαρξη φοροδοτικής

⁸¹⁹ *P.-E. Παπαδοπούλου*, Άρθρο 110 ΣΛΕΕ, στο Β. Χριστιανός (Επιμ.) Ερμηνεία ΣΕΕ και ΣΛΕΕ κατ' άρθρο ερμηνεία όπ. παρ. σελ. 615.

⁸²⁰ *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ Σχετικά με το μέλλον του ΦΠΑ, Προς ένα απλούστερο, ισχυρότερο και αποτελεσματικότερο σύστημα ΦΠΑ COM(2010) 695 τελικό – 2010.

⁸²¹ *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*, Σχέδιο δράσης για την ενίσχυση της καταπολέμησης της φορολογικής απάτης και της φοροδιαφυγής, COM(2012)722 – τελικό 2012· *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ* σχετικά με τους συγκεκριμένους τρόπους για την ενίσχυση της καταπολέμησης της φορολογικής απάτης και της φοροδιαφυγής, επίσης και σε σχέση με τρίτες χώρες COM(2012) 351 τελικό – 2012.

⁸²² Τα κράτη αυτά είναι τα εξής: Άγιος Μαρίνος, Ανδόρα, Ελβετία, Λιχτενστάιν και Μονακό.

⁸²³ *Ευρωπαϊκή Ένωση*, Φορολογία, EU Publications, Βρυξέλλες 2015, Η έκδοση αυτή αποτελεί μέρος της σειράς «Η Ευρωπαϊκή Ένωση με απλά λόγια», σελ. 11.

⁸²⁴ Οδηγία (ΕΟΚ) 92/81 του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 1992 για την εναρμόνιση των διαρθρώσεων των ειδικών φόρων κατανάλωσης, που επιβάλλονται στα πετρελαιοειδή (ΕΕ L 316 της 31.10.1992, σ. 12 - 15).

⁸²⁵ Οδηγία (ΕΟΚ) 92/82 του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 1992 για την προσέγγιση των συντελεστών των ειδικών φόρων κατανάλωσης στα πετρελαιοειδή (ΕΕ L 316 της 31.10.1992, σ. 19 - 20).

ικανότητας του αγοραστή.⁸²⁶ Ωστόσο, η ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και η επίτευξη των στόχων άλλων κοινοτικών πολιτικών απαιτούσαν τον καθορισμό ελαχίστων επιπέδων φορολογίας σε κοινοτική κλίμακα για τα περισσότερα ενεργειακά προϊόντα, συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου και του άνθρακα. Εξαιτίας του ανωτέρου λόγου θεσπίστηκε η Οδηγία 2003/96/ΕΚ⁸²⁷ του Συμβουλίου σχετικά με την αναδιάρθρωση του κοινοτικού πλαισίου φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων και της ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία επέκτεινε τις φορολογικές ρυθμίσεις στα ενεργειακά προϊόντα και στην ηλεκτρική ενέργεια. Με την ανωτέρω Οδηγία τέθηκε ο κανόνας ότι τα επίπεδα φορολογίας, που επιβάλλουν τα Κράτη μέλη στα ενεργειακά προϊόντα δεν μπορούν να είναι χαμηλότερα από τα ελάχιστα επίπεδα φορολογίας, που προβλέπονται στην Οδηγία.⁸²⁸ Τέλος εκδόθηκαν και οι Οδηγίες 2006/112/ΕΚ⁸²⁹ σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας, η οποία περιλαμβάνει και τα ενεργειακά προϊόντα, καθώς επίσης η Οδηγία 2008/118⁸³⁰ του Συμβουλίου, σχετικά με το γενικό καθεστώς των ειδικών φόρων κατανάλωσης.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η επιρροή της φορολογικής πολιτικής της ΕΕ είναι περιορισμένη, διότι σημαντικό μέρος της αρμοδιότητας των Κρατών μελών δεν έχει εκχωρηθεί, ενώ οι κανόνες που έχουν διαμορφωθεί στο πλαίσιο της ΕΕ σχετίζονται, κυρίως, με έμμεσους φόρους στο πεδίο της ενέργειας. Αναφορικά με τη ΣυνθΧΕ η αντιμετώπιση της φορολογίας είναι παρόμοια, διότι η ανωτέρω πολιτική ανήκει στην αρμοδιότητα και τη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών. Το κοινό σημείο των δύο νομοθετικών πλαισίων είναι η επιβολή της αρχής της ουδετερότητας και της αρχής της μη διάκρισης ως κανόνων προκειμένου να μην αντιμετωπίζει προβλήματα η διασυνοριακή ροή ενεργειακών προϊόντων. Ωστόσο, η πρακτική αυτή έχει περιορισμένο χαρακτήρα και περιορισμένο πεδίο εφαρμογής.

⁸²⁶ Κ. Δ. Φινοκαλιώτης, Φορολογικό Δίκαιο, Ουσιαστικό μέρος, Φορολογική Διαδικασία, Φορολογική Δικονομία, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 45.

⁸²⁷ *European Commission*, Proposal for a Council Directive amending Directive 2003/96/EC restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity COM(2011) 169 τελικό – 2011.

⁸²⁸ Άρθρο 4 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/96.

⁸²⁹ Οδηγία (ΕΚ) 2006/112 του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ L 347 της 11.12.2006, σ. 1 - 118).

⁸³⁰ Οδηγία (ΕΚ) 2008/118 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με το γενικό καθεστώς των ειδικών φόρων κατανάλωσης και για την κατάργηση της οδηγίας 92/12/ΕΟΚ (ΕΕ L 9 της 14.1.2009, σ. 12 - 30).

II.Γ.5 Επενδυτική Πολιτική της ΕΕ και ΣυνΘΧΕ

Η επενδυτική πολιτική της ΕΕ δεν είναι αυτόνομη με την έννοια ότι δεν υπάρχει ρητή νομική βάση. Εφαρμόζεται μέσω της κοινής εμπορικής πολιτικής, της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης κίνησης κεφαλαίων και πληρωμών.

Ειδικότερα το άρθρο 207 ΣΛΕΕ θέτει τις άμεσες ξένες επενδύσεις, εντός του πλαισίου της κοινής εμπορικής πολιτικής, που αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ.⁸³¹ Η επέκταση αυτή έχει ένα σημαντικό περιορισμό, με την έννοια ότι καλύπτει μόνο τις ξένες άμεσες επενδύσεις και όχι άλλες μορφές επενδύσεων. Ο ορισμός της έννοιας των ξένων άμεσων επενδύσεων δεν προσδιορίζεται στις Συνθήκες. Ωστόσο, προσδιορίζεται στη νομολογία του Δικαστηρίου αλλά και στο δευτερογενές Δίκαιο της ΕΕ. Ειδικότερα στις επεξηγηματικές σημειώσεις της Οδηγίας 88/361,⁸³² ορίζεται ότι άμεσες επενδύσεις νοούνται οι επενδύσεις πάσης φύσεως, στις οποίες προβαίνουν τα φυσικά πρόσωπα, οι εμπορικές, βιομηχανικές ή χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και οι οποίες χρησιμεύουν για τη δημιουργία ή διατήρηση σταθερών και άμεσων σχέσεων ανάμεσα στον παρακοινωνό και τον επικεφαλής της επιχείρησης ή την επιχείρηση, για την οποία προορίζονται τα κεφάλαια αυτά, για την άσκηση μιας οικονομικής δραστηριότητας. Στο Παράρτημα I της Οδηγίας καταγράφονται συγκεκριμένα παραδείγματα άμεσων επενδύσεων, όπως :

1. Δημιουργία και επέκταση των υποκαταστημάτων ή των νέων επιχειρήσεων, που ανήκουν αποκλειστικά στον παρακοινωνό και πλήρης απόκτηση υφιστάμενων επιχειρήσεων·
2. Συμμετοχή σε νέες υφιστάμενες επιχειρήσεις με σκοπό τη δημιουργία ή τη διατήρηση σταθερών οικονομικών δεσμών·
3. Χορήγηση μακροπρόθεσμων δανείων για τη δημιουργία ή διατήρηση σταθερών οικονομικών δεσμών.

Ειδικότερα στον τομέα της ενέργειας, οι επενδύσεις πραγματοποιούνται μέσω της ελευθερίας εγκατάστασης και κεφαλαίων,⁸³³ καθόσον το άρθρο 194 δεν περιέχει σχετικές ρυθμίσεις.

⁸³¹ Άρθρο 207 ΣΛΕΕ.

⁸³² Οδηγία (ΕΟΚ) 88/361/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1988 για τη θέση σε εφαρμογή του άρθρου 67 της συνθήκης (ΕΕ L 178 της 8.7.1988, σ. 5 - 18).

⁸³³ ΔΕΚ απόφαση της 23ης Φεβρουαρίου 1995, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-358/93 και C-416/93 *Ministerio Fiscal κατά Aldo Bordessa, Vicente Mari Mellado Concepción Barbero Maestre*, Συλλ. 1995, σελ. I-00361· ΔΕΚ απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1995, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-163/94,

Η πολιτική στον τομέα των επενδύσεων παρουσιάζεται ως ένας νέος ορίζοντας για την κοινή εμπορική πολιτική. Πώς όμως συνδέονται οι τρεις έννοιες εμπορική πολιτική, επενδύσεις και ενεργειακή πολιτική; Η σύνδεση των ανωτέρω τριών εννοιών μπορεί να πραγματοποιηθεί, διότι οι εμπορικές συμφωνίες μπορούν να βελτιώσουν την πρόσβαση, με τη θέσπιση κανόνων για την αποφυγή διακρίσεων, τη διαμετακόμιση, την εξέταση των απαιτήσεων τοπικού περιεχομένου, την προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας και του εμπορίου ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη διασφάλιση ότι οι κρατικές επιχειρήσεις ανταγωνίζονται με ίσους όρους με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, σύμφωνα με τις αρχές της αγοράς.⁸³⁴

Επίσης, στον τομέα της ενέργειας οι επενδυτικές πρωτοβουλίες πραγματοποιούνται μέσω της ελευθερίας εγκατάστασης και κεφαλαίων και της ιδιωτικοποίησης των επιχειρήσεων.⁸³⁵ Θα πρέπει να σημειωθεί, επίσης, ότι η διενέργεια επενδύσεων αναφέρεται σε όλους τους τομείς της ενεργειακής δραστηριότητας. Έτσι στο δευτερογενές δίκαιο της, που σχετίζεται με τα δίκτυα, τις ΑΠΕ, την ενεργειακή απόδοση, η επενδυτική δραστηριότητα αναφέρεται ως θεμελιώδης συνιστώσα για την εκπλήρωση των ανωτέρω στόχων. Ειδικότερα, η ΕΕ προωθεί τις επενδύσεις από νοικοκυριά και εταιρείες στην ενεργειακή αποδοτικότητα, σε νέες τεχνολογίες ΑΠΕ, όπως η ωκεάνια ενέργεια, η συγκεντρωμένη ηλιακή ενέργεια και τα βιοκαύσιμα 2ης και 3ης γενιάς, και στην καινοτομία ενεργειακών σχεδίων,⁸³⁶ οι οποίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο μετασχηματισμό του ενεργειακού συστήματος.

C-165/94 και C-250/94, *Ministerio Fiscal κατά Lucas Emilio Sanz de Lera, Raimundo Díaz Jiménez και Figen Karanoglu*, Συλλ. 1995, σελ. I-04821.

⁸³⁴ *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*, Προς μια Ευρωπαϊκή Πολιτική Διεθνών Επενδύσεων COM(2010)343 τελικό - 2010, παρ 2.1.6.

⁸³⁵ *Θ. Γρ. Παπαδόπουλος*, Ελευθερία Εγκατάστασης και ελευθερία κεφαλαίων στον τομέα της ενέργειας: Η περίπτωση της ιδιωτικοποίησης των επιχειρήσεων σε Ν. Ε. Φαραντούρης (επιμ.) Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, όπ. παρ. σελ 171· ΔΕΚ απόφαση της 4ης Ιουνίου 2002, Υπόθεση C-483/99, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλ. 2002, σελ. I-04781· ΔΕΚ απόφαση της 4ης Ιουνίου 2002, Υπόθεση C-503/99, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλ. 2002, σελ. I-04809· ΔΕΚ απόφαση της 13ης Μαΐου 2003, Υπόθεση C-463/00, *Επιτροπή κατά Ισπανίας*, Συλλ. 2003, σελ. I-04581· ΔΕΚ απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2007, *Federconsumatori και λοιπών (C-463/04) και Associazione Azionariato Diffuso dell' AEM SpA και λοιπών (C-464/04) κατά Comune di Milano* Συλλ. 2007, σελ. I-10419· ΔΕΚ απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2010, Υπόθεση C-543/08, *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, Συλλ. 2010, σελ. 2010 I-11241· ΔΕΚ απόφαση της 1ης Νοεμβρίου 2011, Υπόθεση C-212/09, *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, Συλλ. 2011, σελ. I-10889.

⁸³⁶ *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*, Ενεργειακός χάρτης πορείας για το 2050 COM/2011/0885 τελικό - 2011, *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*, Ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενεργειακή ασφάλεια COM/2014/0330 Τελικό - 2014.

Η ΣυνθΧΕ και η ΕΕ ενδιαφέρονται σε σημαντικό βαθμό για τις επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας, αλλά τα νομικά τους πλαίσια παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά:

1. Η επενδυτική πολιτική στην ΕΕ δεν αποτελεί αυτόνομη πολιτική, ενώ στη ΣυνθΧΕ η πολιτική των επενδύσεων εντοπίζεται σε ξεχωριστό κεφάλαιο.
2. Ενώ στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ, η επενδυτική πολιτική αποτελεί την κυριότερη πολιτική στην ενέργεια, στην περίπτωση της ΕΕ αποτελεί σημαντικό μέσο για την υλοποίηση ενεργειακών πολιτικών.
3. Στην περίπτωση της ΣυνθΧΕ η κεντρική ιδέα είναι η προστασία του επενδυτή και μέσω αυτής η ανάπτυξη των επενδύσεων, ενώ στο πεδίο της ΕΕ, η επένδυση εστιάζεται στην εκπλήρωση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής και λιγότερο στην προστασία του επενδυτή. Αυτό συμβαίνει διότι το Δίκαιο της ΕΕ διαθέτει πλήθος ρυθμίσεων, που προστατεύουν τις εταιρίες και τα φυσικά πρόσωπα, στα οποία εντάσσονται και οι επενδυτές.
4. Η ΣυνθΧΕ αποτελεί ένα πολυμερές πλαίσιο, περιορισμένης εφαρμογής στην ενέργεια και ενσωματώνει στις διατάξεις της, τις ρυθμίσεις των ΔΕΣ, ενώ η ΕΕ δημιουργήθηκε και λειτουργεί με ευρύτερη λογική (ως οικονομική οντότητα) και θέτει νομικό πλαίσιο ευρείας εφαρμογής.

Οι διαφοροποιήσεις αυτές καθίστανται εντονότερες και δυσχεραίνουν τη συνεργασία των δύο οργανισμών στο ακανθώδες ζήτημα των ΔΕΣ που εξετάζεται παρακάτω.

Στην ΕΕ, τα τελευταία πενήντα έτη, τα Κράτη μέλη έχουν συνάψει ένα σημαντικό αριθμό ΔΕΣ με τρίτες χώρες.⁸³⁷ Από την άλλη πλευρά, η ΣυνθΧΕ πολυμεροποιεί το μηχανισμό των ΔΕΣ στον τομέα της ενέργειας. Πολλά Κράτη μέλη της ΕΕ έχουν συνάψει ΔΕΣ με τουλάχιστον ένα άλλο Κράτος μέλος της ΕΕ, ενώ ταυτόχρονα τα συμβαλλόμενα κράτη των ΔΕΣ αποτελούν και συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ.⁸³⁸

Αναφορικά με το ζήτημα της προστασίας των επενδύσεων, θα πρέπει να τονιστεί ότι οι διμερείς συμφωνίες στον τομέα των επενδύσεων αποτελούν μια παλιά διαδικασία. Η πρώτη διμερής συμφωνία, στον τομέα των επενδύσεων, υπογράφηκε

⁸³⁷ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, Προς μια Ευρωπαϊκή Πολιτική Διεθνών Επενδύσεων COM(2010)343 – 2010.

⁸³⁸ A. Dimopoulos, The Validity and Applicability of International Investment Agreements Between EU Member States Under EU and International Law, Common Market Law Review 2011, Τόμος 48, Τεύχος 1, σελ. 162.

μεταξύ της Γερμανίας και του Πακιστάν το 1959.⁸³⁹ Μια τυπική διεθνής συμφωνία στον τομέα των επενδύσεων επιδιώκει να προστατεύσει τους ιδιώτες του ενός συμβαλλόμενου κράτους, οι οποίοι πραγματοποιούν συγκεκριμένες επενδύσεις στην επικράτεια του κράτους υποδοχής, από μη εμπορικές πρακτικές των κυβερνήσεων των χωρών υποδοχής. Οι σύγχρονες διμερείς συμφωνίες διασφαλίζουν σταθερούς δίκαιους και διαφανείς όρους για την πραγματοποίηση επενδύσεων και εγγυήσεις, με την έννοια ότι οι ιδιώτες επενδυτές δεν θα τύχουν διακριτικής μεταχείρισης. Υπάρχουν, επίσης, διμερείς συμφωνίες που περιέχουν ρήτρες εκτέλεσης των εγγυήσεων από τις κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής αναφορικά με τις συμβατικές τους υποχρεώσεις έναντι των επενδυτών - ιδιωτών. Η προστασία, που παρέχουν οι διμερείς συμφωνίες, τίθεται σε ισχύ από τη στιγμή, που η επένδυση θα πραγματοποιηθεί στη χώρα υποδοχής. Ωστόσο, υπάρχουν και διμερείς συμφωνίες, που παρέχουν προστασία εναντίον άνισης και διακρίνουσας μεταχείρισης, πριν ακόμη πραγματοποιηθεί η επένδυση. Επιπροσθέτως, οι περισσότερες σύγχρονες διμερείς συμφωνίες παρέχουν δικαίωμα άμεσης προσφυγής υπέρ των επενδυτών ενός συμβαλλόμενου μέρους εναντίον της κυβέρνησης του άλλου συμβαλλόμενου μέρους, μέσω της διεθνούς διαιτησίας μεταξύ του κράτους και του επενδυτή. Αν και ο σκοπός, η φύση και οι μηχανισμοί των ΔΕΣ διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό σε σχέση με τους θεσμούς και τους μηχανισμούς της ΕΕ, ωστόσο, μπορούμε να αντιληφθούμε ένα κοινό πεδίο εφαρμογής.⁸⁴⁰ Μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου και το άνοιγμα των οικονομιών των ανατολικών ευρωπαϊκών χωρών, πολλές διμερείς συμφωνίες συνήφθησαν μεταξύ των τότε 15 μελών της ΕΕ και των ανατολικών ευρωπαϊκών χωρών.

Αναφορικά με το ζήτημα των ΔΕΣ, θα πρέπει να τονιστεί ότι η προσχώρηση το Μάιο του 2004 δέκα νέων κρατών (κυρίως της Ανατολικής Ευρώπης) μετέβαλε δραματικά την κατάσταση. Πολλά από αυτά τα νέα μέλη είχαν συνάψει διμερείς επενδυτικές, μεταξύ τους, αλλά και με τα παλιά Κράτη μέλη, προκειμένου να ενθαρρυνθούν οι επενδύσεις, κατά τη διάρκεια της μετάβασης από την κρατική στην ελεύθερη αγορά.

Έτσι, οι 150 ΔΕΣ θεωρούνταν από νομικής απόψεως ενδοκοινοτικές ΔΕΣ, γεγονός που σήμαινε ότι θα μπορούσε, πλέον, να γίνει επίκληση των διατάξεων τους

⁸³⁹ G. Coop, Energy Charter Treaty and the EU: Is conflict inevitable, *Journal of Energy & Natural Resources Law* 2009, Τεύχος 27, σελ. 405.

⁸⁴⁰ G. Coop, Energy Charter Treaty and the EU: Is conflict inevitable, *όπ. παρ.*, σελ. 406-408.

από ορισμένους επενδυτές της ΕΕ όσον αφορά τις επενδύσεις, που πραγματοποιούνται σε άλλα Κράτη μέλη. Με την προτελευταία διεύρυνση της ΕΕ, ήτοι την προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας τον Ιανουάριο του 2007, ο αριθμός των ενδοκοινοτικών ΔΕΣ έχει ανέλθει στον αριθμό 191.⁸⁴¹

Με τον Κανονισμό 1219/2012⁸⁴² θεσπίστηκαν μεταβατικές ρυθμίσεις, στο πλαίσιο διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ Κρατών μελών και τρίτων χωρών. Ο ανωτέρω Κανονισμός δεν περιλαμβάνει την περίπτωση των διμερών ενδοενωσιακών συμφωνιών, ενώ θέτει ρυθμίσεις αναφορικά με την ισχύ και την τροποποίηση των διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ Κρατών μελών και τρίτων χωρών. Ειδικότερα, οι διμερείς επενδυτικές συμφωνίες, που κοινοποιούνται στην Επιτροπή, μπορούν να διατηρηθούν ή να τεθούν σε ισχύ, έως ότου τεθεί σε ισχύ διμερής επενδυτική συμφωνία μεταξύ της Ένωσης και της ίδιας τρίτης χώρας.⁸⁴³ Επίσης, όταν ένα Κράτος μέλος σκοπεύει να αρχίσει διαπραγματεύσεις με τρίτη χώρα με σκοπό την τροποποίηση ή τη σύναψη διμερούς επενδυτικής συμφωνίας, κοινοποιεί εγγράφως την πρόθεσή του στην Επιτροπή.⁸⁴⁴

Τα τελευταία χρόνια η ΕΕ, μέσω των οργάνων της, έχει επιδείξει ένα αυξημένο ενδιαφέρον στον τομέα των ξένων επενδύσεων και ειδικότερα στα ζητήματα που εγείρονται, στο πλαίσιο της προστασίας των επενδύσεων, μέσω των διμερών επενδυτικών συμβάσεων. Η Επιτροπή έχει διατυπώσει επιχειρήματα αναφορικά με τα προβλήματα που προκαλούν οι ΔΕΣ, τα οποία είναι τα εξής:

1. Σύμφωνα με την Επιτροπή οι ΔΕΣ, αποσκοπούσαν στην ενίσχυση της προστασίας των επενδυτών, για παράδειγμα μέσω αποζημίωσης των απαλλοτριώσεων και διαδικασιών διαιτησίας για την επίλυση διαφορών στον τομέα των επενδύσεων. Κατά την Επιτροπή το ανωτέρω πλαίσιο προστασίας είναι, πλέον, περιττό διότι καλύπτεται από τους κανόνες της ενιαίας αγοράς και όλοι οι επενδυτές μπορούν να τύχουν της ίδιας προστασίας στο πλαίσιο του Δικαίου της ΕΕ.⁸⁴⁵

⁸⁴¹ *H. Wehland*, Intra-EU Investment Agreements and Arbitration: Is European Community Law an Obstacle, *όπ. παρ.* 297, ειδικά 300.

⁸⁴² Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1219/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, που αφορά τη θέσπιση μεταβατικών ρυθμίσεων στο πλαίσιο διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών (ΕΕ L 351 της 20.12.2012, σ. 40 - 46).

⁸⁴³ Άρθρο 3 του Κανονισμού 1219/2012.

⁸⁴⁴ Άρθρο 8 του Κανονισμού 1219/2012.

⁸⁴⁵ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, Η Επιτροπή ζητεί από τα κράτη μέλη να προβούν σε καταγγελία των ενδοενωσιακών διμερών επενδυτικών συνθηκών που έχουν συνάψει, 18.06.2015.

2. Οι ενδοενοσιακές ΔΕΣ παρέχουν δικαιώματα στους επενδυτές από ορισμένα μόνο Κράτη μέλη σε διμερή βάση, γεγονός που παραβιάζει την ενωσιακή αρχή της μη διάκρισης λόγω ιθαγένειας.⁸⁴⁶

3. Οι ενδοενοσιακές ΔΕΣ περιέχουν διατάξεις, που δεν είναι συμβατές με το νομικό πλαίσιο της ενιαίας αγοράς διότι παρέχουν δικαιώματα σε διμερή βάση.⁸⁴⁷

4. Η Επιτροπή, επίσης, θεωρεί ότι η αδυναμία άσκησης ενδίκων μέσων κατά των διαιτητικών αποφάσεων, δημιουργεί μια παράλληλη νομολογία διαιτητικών αποφάσεων, η οποία θίγει και υπονομεύει το αποκλειστικό δικαίωμα του ΔΕΕ να ερμηνεύει και να εφαρμόζει το Δίκαιο της ΕΕ.

Το πρόβλημα με τις ΔΕΣ δεν είναι θεωρητικό και έχει πολύ πρακτικές συνέπειες.⁸⁴⁸ Ειδικότερα, στον τομέα της ενέργειας, η εφαρμογή των ενωσιακών ρυθμίσεων και των ΔΕΣ έχει αποτελέσει θέμα εριζώμενο, με την έννοια ότι οι ΔΕΣ μπορεί να ευνοούν τους ξένους επενδυτές με τρόπο ασύμβατο με το Δίκαιο της ΕΕ.

II.G.5.1 Το ζήτημα της δεσμευτικότητας των προκοινοτικών συμφωνιών

Σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης της Λισαβόνας τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις, που απορρέουν από συμβάσεις που συνήφθησαν, πριν από την 1η Ιανουαρίου 1958 ή για τα κράτη που προσχωρούν, πριν από την ημερομηνία της προσχώρησής τους, μεταξύ ενός ή περισσότερων Κρατών μελών αφενός, και ενός ή περισσότερων τρίτων χωρών, αφετέρου, δεν θίγονται από τις Συνθήκες. Ωστόσο, τα Κράτη μέλη προσφεύγουν σε όλα τα πρόσφορα μέσα, για να άρουν τα διαπιστωθέντα ασυμβίβαστα κατά το μέτρο, που οι συμβάσεις αυτές, δεν συμβιβάζονται με τις Συνθήκες. Προς τούτο, τα κράτη παρέχουν αμοιβαία συνδρομή και υιοθετούν, κατά περίπτωση, κοινή στάση.⁸⁴⁹

⁸⁴⁶ *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, Commission Staff Working Document Capital Movements and Investments in the EU Commission Services Paper on Market Monitoring SWD(2012) 6 τελικό – 2012.

⁸⁴⁷ *Οπ. παρ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*.

⁸⁴⁸ Η Επιτροπή (Ιούνιος 2015) αποφάσισε να ζητήσει από πέντε κράτη μέλη (Αυστρία, Κάτω Χώρες, Ρουμανία, Σλοβακία και Σουηδία) να θέσουν τέλος στις ενδοενοσιακές ΔΕΣ που έχουν συνάψει μεταξύ τους. Οι προειδοποιητικές επιστολές που εστάλησαν έρχονται σε συνέχεια της αλληλογραφίας που έχει προηγηθεί με τα εν λόγω κράτη μέλη. Δεν πρόκειται για νέο ζήτημα, δεδομένου ότι η Επιτροπή έχει σταθερά και επί σειρά ετών επισημάνει σε όλα τα κράτη μέλη ότι οι ενδοενοσιακές ΔΕΣ δεν συνάδουν με το δίκαιο της ΕΕ. Ωστόσο, δεδομένου ότι τα περισσότερα κράτη μέλη δεν έχουν λάβει κανένα μέτρο, η Επιτροπή εγκαινιάζει πλέον το πρώτο στάδιο της διαδικασίας επί παραβάσει κατά πέντε κρατών μελών. Ταυτόχρονα, η Επιτροπή ζητεί πληροφορίες ξεκινά διοικητικό διάλογο με τα υπόλοιπα 21 κράτη μέλη που εξακολουθούν να διατηρούν ενδοενοσιακές ΔΕΣ. Αξίζει να σημειωθεί ότι δύο κράτη μέλη – Ιρλανδία και Ιταλία – έθεσαν ήδη τέλος σε όλες τις ενδοενοσιακές ΔΕΣ, τις οποίες είχαν συνάψει, το 2012 και το 2013 αντίστοιχα.

⁸⁴⁹ Άρθρο 351 ΣΛΕΕ.

Αναφορικά με τις συμφωνίες, που συνάπτονται από τα Κράτη μέλη, διακρίνουμε τις συμφωνίες, που συνήφθησαν πριν να ιδρυθεί η Κοινότητα (για τα ιδρυτικά μέλη), ή προ της εισόδου των Κρατών μελών στην Κοινότητα και τις συμφωνίες, που συνήφθησαν από τα Κράτη μέλη μετά την ίδρυση της Κοινότητας ή μετά την προσχώρηση των Κρατών μελών.⁸⁵⁰ Οι πρώτες συνθήκες (Κρατών μελών με τρίτα κράτη προ της συμμετοχής τους στην Ένωση) δεν αποτελούν πηγή του κοινοτικού δικαίου και δεν δεσμεύουν την Ένωση. Ενδεχόμενη ευθύνη μπορεί να προκύψει για τα Κράτη μέλη, με βάση τους κανόνες και τις αρχές του διεθνούς δικαίου. Όσες συνθήκες συνάπτονται από τα Κράτη μέλη μετά την συμμετοχή των συγκεκριμένων κρατών στο οικοδόμημα της Ένωσης και δεν αφορούν τομείς, που υπάγονται στην αρμοδιότητα της Ένωσης, είναι έγκυρες. Αν, όμως, το αντικείμενο των συνθηκών εμπίπτει σε κοινοτική αρμοδιότητα, τότε οι συνθήκες αυτές δεν είναι δεσμευτικές ως προς την Κοινότητα.

Με σταθερότητα, το Δικαστήριο εφάρμοσε τις ανωτέρω αρχές, που προκύπτουν από το άρθρο 351 ΣΛΕΕ σε αποφάσεις του. Στην απόφαση Jean-Claude Levy⁸⁵¹ τέθηκε το ζήτημα της δεσμευτικότητας του διεθνούς δικαίου. Το αρμόδιο δικαστήριο της Γαλλίας υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, μεταξύ ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και τις συνθήκες εργασίας. Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο της ποινικής διώξεως, που άσκησε η εισαγγελική αρχή, κατόπιν μηνύσεως της διεύθυνσης εργασίας και απασχόλησης κατά του Levy, διευθυντή της SA Nouvelle Falor, με την κατηγορία ότι απασχόλησε γυναίκες σε νυκτερινή εργασία. Οι διατάξεις αυτές θεσπίστηκαν, πριν την εφαρμογή της Συμβάσεως 89 της Διεθνούς Οργανώσεως Εργασίας, της 9ης Ιουλίου 1948, περί της νυκτερινής εργασίας των εργαζομένων στη βιομηχανία γυναικών, η οποία κυρώθηκε από τη Γαλλία με τον νόμο 53-603 της 7ης Ιουλίου 1953. Το άρθρο 3 της Συμβάσεως ΔΟΕ, τις διατάξεις του οποίου επαναλαμβάνει κατ' ουσίαν ο γαλλικός νόμος, όριζε: «Απαγορεύεται η απασχόληση γυναικών, αδιακρίτως ηλικίας, κατά τη νύκτα σε βιομηχανικές εγκαταστάσεις, δημόσιες ή ιδιωτικές, ή σε βοηθητικούς χώρους αυτών, με εξαίρεση τις οικογενειακές επιχειρήσεις, όπου απασχολούνται αποκλειστικώς και μόνο τα μέλη της οικογενείας.» Ενώπιον του tribunal de police de Metz, ο Levy,

⁸⁵⁰ Ν. Σκανδάμης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Ι, Θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα 2003. σελ. 221.

⁸⁵¹ ΔΕΚ απόφαση της 2ας Αυγούστου 1993, Υπόθεση C-158/91, *Ministere public και direction du travail et de l'emploi κατά Jean-Claude Levy*, Συλλ. 1993 σελ. I-04287.

κατηγορούμενος της κύριας δίκης, υποστήριξε ότι ο γαλλικός νόμος έρχεται σε αντίθεση προς το άρθρο 5 της Οδηγίας 76/207, το οποίο προβλέπει: «*Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την κατάργηση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αντίκεινται προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως*».⁸⁵²

Στο ζήτημα των προκοινοτικών διεθνών συμφωνιών, το Δικαστήριο τόνισε ότι οι διατάξεις της Συνθήκης δεν θίγουν τα απορρέοντα δικαιώματα από συμβάσεις, που συνήψαν, πριν από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης ένα ή περισσότερα κράτη μέλη. Ωστόσο, διαπίστωσε ότι τα Κράτη μέλη ανέλαβαν την υποχρέωση να μετέρχονται όλα τα πρόσφορα μέσα προς άρση των ενδεχομένων ασυμβιβάστων μεταξύ μιας τέτοιας σύμβασης και της Συνθήκης.⁸⁵³

Σύμφωνα με τις αρχές του διεθνούς δικαίου, η εφαρμογή της Συνθήκης δεν θίγει την αναληφθείσα, από το οικείο κράτος μέλος, δέσμευση να σέβεται τα απορρέοντα, από προγενέστερη σύμβαση, δικαιώματα των τρίτων κρατών και να τηρεί τις αντίστοιχες υποχρεώσεις του. Επομένως, στα πλαίσια της εν λόγω διατάξεως, οι όροι «*δικαιώματα και υποχρεώσεις*» αναφέρονται, όσον μεν αφορά τα «*δικαιώματα*», στα δικαιώματα των τρίτων κρατών, ενώ, όσον αφορά τις «*υποχρεώσεις*», στις υποχρεώσεις των Κρατών μελών.⁸⁵⁴

Προκειμένου, λοιπόν, να κριθεί αν προγενέστερη διεθνής σύμβαση μπορεί να καταστήσει ανενεργό ένα κοινοτικό κανόνα, πρέπει να εξεταστεί αν η εν λόγω σύμβαση επιβάλλει στο ενδιαφερόμενο Κράτος μέλος υποχρεώσεις, την εκπλήρωση των οποίων ενδέχεται να εξακολουθούν να απαιτούν τα τρίτα κράτη ως συμβαλλόμενα μέρη της σύμβασης.⁸⁵⁵

Καταληκτικά το Δικαστήριο έκρινε ότι ο εθνικός δικαστής οφείλει να διασφαλίζει, πλήρως, τον σεβασμό του άρθρου 5 της Οδηγίας 76/207/ΕΟΚ, εκτός αν η εφαρμογή της αντίθετης αυτής διατάξεως είναι αναγκαία, προκειμένου να καταστεί δυνατή η εκπλήρωση εκ μέρους του ενδιαφερομένου Κράτους μέλους υποχρεώσεων, από σύμβαση, που είχε συναφθεί με τρίτα κράτη, πριν από την έναρξη ισχύος της ΣΕΟΚ.

⁸⁵² Οδηγία (ΕΟΚ) 76/207 του Συμβουλίου της 9ης Φεβρουαρίου 1976 περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ L 39 της 14.2.1976, σ. 40 - 42).

⁸⁵³ Όπ. παρ. σκ. 11.

⁸⁵⁴ Όπ. παρ. σκ. 12.

⁸⁵⁵ Όπ. παρ. σκ. 13.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, η δυνατότητα περί μη εφαρμογής ενός κοινοτικού κανόνα λόγω διεθνούς συμβάσεως, εξαρτάται από τη διπλή προϋπόθεση:

Πρώτον, πρέπει να πρόκειται για σύμβαση συναφθείσα πριν από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης·

Δεύτερον, η ενδιαφερόμενη τρίτη χώρα θα πρέπει να έλκει, από τη σύμβαση, δικαιώματα, των οποίων την τήρηση εκ μέρους του οικείου Κράτους μέλους, μπορεί να απαιτήσει.⁸⁵⁶

II.Γ.5.2 Επενδυτικές διαφορές μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών μη κρατών μελών

Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι οι διατάξεις της ΣυνθΧΕ δεν συνεπάγονται υποχρέωση για ένα συμβαλλόμενο μέρος, που συμμετέχει σε Συμφωνία Οικονομικής Ολοκλήρωσης (ΣΟΟ), να επεκτείνει, μέσω της ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους, σε άλλο συμβαλλόμενο μέρος που δεν συμμετέχει στην ΣΟΟ, οποιαδήποτε προτιμησιακή μεταχείριση εφαρμόζεται μεταξύ των μερών της εν λόγω ΣΟΟ.⁸⁵⁷

Σχετική είναι και η ρύθμιση του άρθρου 24 παρ. 4 σύμφωνα με την οποία, οι διατάξεις της ΣυνθΧΕ, βάσει των οποίων παραχωρείται μεταχείριση μάλλον ευνοούμενου κράτους δεν υποχρεώνουν κανένα συμβαλλόμενο μέρος να επεκτείνει στους επενδυτές άλλου συμβαλλομένου μέρους οποιαδήποτε προτιμησιακή μεταχείριση:

α) Που προκύπτει από τη συμμετοχή τους σε μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου ή τελωνειακή ένωση· ή

β) Που παραχωρείται από διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες οικονομικής συνεργασίας μεταξύ κρατών, που αποτελούσαν τμήμα της πρώην ΈΣΔΔ, εφόσον εκκρεμεί η σύναψη των αμοιβαίων οικονομικών σχέσεων μεταξύ τους σε οριστική βάση.⁸⁵⁸

Ως ΣΟΟ, επιπροσθέτως, ορίζεται μια συμφωνία, που ελευθερώνει σημαντικά, μεταξύ άλλων, το εμπόριο και τις επενδύσεις, προβλέποντας διατάξεις περί μη εισαγωγής ή κατάργησης όλων των διακρίσεων, μεταξύ των μερών της, μέσω της

⁸⁵⁶ ΔΕΚ απόφαση της 10ης Μαρτίου 1998, Υπόθεση C-364/95, *T. Port GmbH & Co. κατά Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, Συλλ. 1998, σελ. I-01023.

⁸⁵⁷ Άρθρο 25 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

⁸⁵⁸ Άρθρο 24 παρ. 4 της ΣυνθΧΕ.

κατάργησης των υφισταμένων μέτρων που δημιουργούν διακρίσεις ή/και της απαγόρευσης νέων μέτρων, είτε κατά την έναρξη ισχύος της συμφωνίας αυτής, είτε βάσει εύλογου χρονοδιαγράμματος.⁸⁵⁹

Μια επένδυση ενός επενδυτή από συμβαλλόμενο μέρος, που δεν είναι μέρος της ΣΟΟ ή μέλος ΖΕΣ ή τελωνειακής ένωσης δικαιούται μεταχείρισης βάσει μιας τέτοιας συμφωνίας ΖΕΣ ή τελωνειακής ένωσης υπό τον όρο ότι η επένδυση:

1. Έχει την καταστατική της έδρα, την κεντρική της διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή της στην επικράτεια συμβαλλομένου μέρους της εν λόγω ΣΟΟ·

2. Σε περίπτωση που μόνο η καταστατική της έδρα στην επικράτεια αυτή, έχει πραγματικό και συνεχή δεσμό με την οικονομία ενός από τα μέρη της εν λόγω ΣΟΟ.⁸⁶⁰

Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες (και η διάδοχος τους σήμερα ΕΕ) και τα Κράτη μέλη τους, σε σχετική δήλωσή τους, αναφέρουν ότι, σύμφωνα με το άρθρο 58 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας⁸⁶¹:

α) Οι εταιρείες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός Κράτους μέλους και οι οποίες έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Κοινότητας, εξομοιώνονται, για το δικαίωμα εγκατάστασης προς τα φυσικά πρόσωπα, που είναι υπήκοοι των Κρατών μελών ή εταιρείες οι οποίες έχουν μόνο την καταστατική τους έδρα εντός της Κοινότητας πρέπει, για τον σκοπό αυτό, να έχουν πραγματικό και συνεχή δεσμό με την οικονομία ενός από τα Κράτη μέλη·

β) Ως «εταιρείες» νοούνται οι εταιρείες αστικού ή εμπορικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των συνεταιρισμών και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, με εξαίρεση εκείνων που δεν επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό.

Οι ΕΚ και τα Κράτη μέλη τους, σε σχετική δήλωσή τους, αναφέρουν ότι το κοινοτικό δίκαιο προβλέπει τη δυνατότητα επέκτασης της μεταχείρισης, η οποία περιγράφεται ανωτέρω σε παραρτήματα και υποκαταστήματα εταιρειών ή

⁸⁵⁹ Άρθρο 25 παρ. 2 της ΣυνθΧΕ.

⁸⁶⁰ Τελική πράξη της διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας - Δήλωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη γραμματεία του Χάρτη Ενέργειας σύμφωνα με το άρθρο 26 παράγραφος 3 στοιχείο β) σημείο ii) της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας, Παράρτημα 2: Αποφάσεις σχετικές με τη συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας (ΕΕ L 380 της 31.12.1994 σ. 3-23).

⁸⁶¹ Δήλωση 5, Τελική πράξη της διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας - Δήλωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη γραμματεία του Χάρτη Ενέργειας σύμφωνα με το άρθρο 26 παράγραφος 3 στοιχείο β) σημείο ii) της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας, (ΕΕ. L 380 της 31.12.1994 σ. 3-23).

επιχειρήσεων, οι οποίες δεν είναι εγκατεστημένες σε ένα από τα Κράτη μέλη. Η εφαρμογή του άρθρου 25 της Συνθήκης επιτρέπει μόνον τις παρεκκλίσεις εκείνες που είναι απαραίτητες για τη διασφάλιση της προτιμησιακής μεταχείρισης, η οποία προκύπτει από την ευρύτερη διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης, η οποία είναι απόρροια των Συνθηκών για την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το άρθρο 25 της Συνθήκης επιτρέπει την απόκλιση από τη ΡΜΕΚ στην περίπτωση προνομιακής μεταχείρισης ενός Κράτους μέλους της ΕΕ σε επενδυτή άλλου κράτους της ΕΕ, όταν η επένδυση πραγματοποιείται από επενδυτή συμβαλλόμενου κράτους που δεν ανήκει στην Ένωση. Ωστόσο, με τον όρο «μεταχείριση» (άρθρο 10 παρ. 3 της Συνθήκης) νοείται η μεταχείριση, που παρέχεται από ένα συμβαλλόμενο μέρος και η οποία δεν είναι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη, που το εν λόγω συμβαλλόμενο μέρος παρέχει στους δικούς του επενδυτές ή στους επενδυτές οποιουδήποτε άλλου συμβαλλόμενου μέρους ή τρίτου κράτους, αναλόγως του ποια είναι η πιο ευνοϊκή.⁸⁶² Ο συνδυασμός των διατάξεων καθιστά ανενεργή την ευνοϊκή μεταχείριση επενδυτών Κρατών μελών της ΕΕ σε σχέση με επενδυτές συμβαλλόμενων κρατών που δεν είναι μέλη της ΕΕ, με την έννοια ότι ενώ δεν προβλέπεται η ΡΜΕΚ, ουσιαστικά το Κράτος μέλος της ΕΕ θα πρέπει να παρέχει την ίδια προστασία στον επενδυτή του συμβαλλόμενου μέρους που δεν ανήκει στην ΕΕ, μέσω της ρήτρας της εθνικής μεταχείρισης (σε σχέση δηλαδή με τους δικούς του επενδυτές). Ωστόσο, η ανωτέρω απόκλιση μπορεί να εφαρμοστεί στις διατάξεις της Συνθήκης, που σχετίζονται με τον ανταγωνισμό, τη διαμετακόμιση και τη μεταφορά τεχνολογίας.

Στην υπόθεση Επιτροπής/Σλοβακίας⁸⁶³ τέθηκε το ζήτημα της σχέσης μεταξύ των, κατά το Δίκαιο της ΕΕ, υποχρεώσεων της Σλοβακίας για τη διασφάλιση άνευ διακρίσεων προσβάσεως σε δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και των υποχρεώσεων της για την προστασία επενδύσεων βάσει συμφωνίας για την προώθηση και την αμοιβαία προστασία των επενδύσεων,⁸⁶⁴ η οποία είχε υπογραφεί με την Ελβετία, προ της προσχωρήσεως της Σλοβακίας στην ΕΕ την 1η Μαΐου 2004. Η διαφορά αφορούσε σύμβαση ιδιωτικού δικαίου, που υπογράφηκε το 1997 μεταξύ της Ελβετικής εταιρίας ATEL και του κρατικού φορέα εκμεταλλεύσεως δικτύου στη Σλοβακία. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, η ATEL θα χρηματοδοτούσε, σε σημαντικό

⁸⁶² Άρθρο 10 παρ. 3 και 7 της Συνθήκης.

⁸⁶³ ΔΕΚ, απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2011, Υπόθεση C-264/09, *Επιτροπή κατά Σλοβακικής Δημοκρατίας*, Συλλ. 2011, σελ. I-08065.

⁸⁶⁴ Η εν λόγω συμφωνία υπογράφηκε στις 5.10.1990.

ποσοστό, το κόστος κατασκευής της γραμμής Lemesany-Krosno από την Πολωνία στη Σλοβακία, έναντι κατά προτεραιότητας προσβάσεως στη γραμμή για ορισμένη και μη ανανεώσιμη περίοδο 16 ετών.

Το ΔΕΕ στην συγκεκριμένη απόφαση, αρχικά, διαπίστωσε ότι η άμυνα της Σλοβακίας βασίζεται σε διατάξεις της ΣυνθΧΕ (άρθρο 10 παρ. 1) αλλά και στη ΔΕΣ μεταξύ Σλοβακίας και Ελβετίας. Επιπροσθέτως, το ΔΕΕ θεώρησε ότι η Σλοβακία ήταν υποχρεωμένη να τηρήσει τις υποχρεώσεις, που απορρέουν από την ανωτέρω διμερή συμφωνία. Στο πλαίσιο αυτό, η προτιμησιακή μεταχείριση προς την ΑΤΕΛ (Πρόσβαση στο δίκτυο κατά προτεραιότητα) ήταν δικαιολογημένη, ακόμη και αν εθεωρείτο μη συμμορφούμενη προς την οδηγία 2003/54.⁸⁶⁵ Το ΔΕΕ εξετάζοντας το ζήτημα εάν το δικαίωμα μεταφοράς, που απέκτησε η ΑΤΕΛ θεωρείται επένδυση, διαπίστωσε ότι το εν λόγω δικαίωμα μεταφοράς έχει *«προδήλως οικονομική αξία στο μέτρο που της εγγυάται, για συγκεκριμένη ικανότητα, πρόσβαση στο σλοβακικό δίκτυο μεταφοράς, η οποία της είναι αναγκαία, ώστε να μπορεί να πωλήσει ηλεκτρική ενέργεια στην Πολωνία μέσω της Ουγγαρίας»*.⁸⁶⁶

Έτσι το ΔΕΕ κατέληξε ότι το ανωτέρω δικαίωμα αποτελεί επένδυση που προστατεύεται από την προαναφερόμενη ΔΕΣ.

Το ΔΕΕ, επίσης, εξετάζοντας την ισχύ της διμερούς προκοινοτικής συμφωνίας επικαλέστηκε το άρθρο 307 ΣΕΚ τονίζοντας ότι το Κράτος μέλος θα πρέπει να σέβεται τα απορρέοντα, από προγενέστερη σύμβαση, δικαιώματα τρίτων κρατών και να τηρεί τις αντίστοιχες υποχρεώσεις του.⁸⁶⁷ Η μη εφαρμογή κοινοτικού κανόνα, λόγω προγενέστερης διεθνούς συμβάσεως, σχετίζεται με το εάν επιβάλλονται στο οικείο Κράτος μέλος υποχρεώσεις, που μπορούν να απαιτηθούν από τρίτα συμβαλλόμενα κράτη. Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι δεν πρέπει να αποκλείεται το δικαίωμα καταγγελίας της συμβάσεως από το Κράτος μέλος, άφησε όμως να εννοηθεί ότι ο μη αποκλεισμός της καταγγελίας θα πρέπει να συνδέεται με ρητή διάταξη στο κείμενο της ΔΕΣ.⁸⁶⁸

Το ΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή της Επιτροπής, ωστόσο είναι αξιοπερίεργο ότι η αναφορά της στη ΣυνθΧΕ είναι ισχνή και περιορίζεται στην αποτύπωση των διατάξεων της ΣυνθΧΕ χωρίς κριτική αξιολόγηση.

⁸⁶⁵ Όπ. παρ. σκ 32.

⁸⁶⁶ Όπ. παρ. σκ. 36.

⁸⁶⁷ Όπ. παρ. σκ. 42.

⁸⁶⁸ Όπ. παρ. σκ. 44-46.

Στο ζήτημα των ΔΕΣ προστασίας των επενδύσεων, που έχουν συναφθεί πριν την ίδρυση των Κοινοτήτων ή πριν την προσχώρηση κρατών μελών θα πρέπει να γίνει αναφορά στην υπόθεση C-205/06 Επιτροπής κατά Αυστρίας.⁸⁶⁹ Η Δημοκρατία της Αυστρίας συνήψε, πριν από την προσχώρησή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΔΕΣ με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας τη Μαλαισία, τη Ρωσική Ομοσπονδία (η οποία συνήφθη αρχικώς με την πρώην ΈΣΔΔ), τη Δημοκρατία της Κορέας, τη Δημοκρατία της Τουρκίας και τη Δημοκρατία του Πράσινου Ακρωτηρίου. Οι ανωτέρω συμφωνίες περιελάμβαναν ρήτρα, σύμφωνα με την οποία κάθε μέρος εγγυάται, υπέρ των επενδυτών του ετέρου μέρους, την άνευ αδικαιολόγητης καθυστέρησης ελεύθερη μεταφορά σε ελευθέρως μετατρέψιμο νόμισμα των πληρωμών, που αφορούν επένδυση.

Η Επιτροπή θεώρησε ότι η απουσία από τις επίδικες συμφωνίες οποιασδήποτε διατάξεως, επιφυλάσσουσας ρητώς υπέρ της Δημοκρατίας της Αυστρίας, τη δυνατότητα να εφαρμόζει τα μέτρα, που θα μπορούσε ενδεχομένως να αποφασίσει το Συμβούλιο βάσει των άρθρων 57 ΕΚ, 59 ΕΚ και 60 ΕΚ,⁸⁷⁰ ενδέχεται να καταστήσει δυσχερή, αν όχι αδύνατη, την εκ μέρους του εν λόγω Κράτους μέλους τήρηση των κοινοτικών υποχρεώσεών του. Ως εκ τούτου, θεωρήθηκε ότι η Αυστρία μη έχοντας λάβει τα πρόσφορα μέτρα προς άρση παρόμοιου ασυμβιβάστου, παρέβη τις υποχρεώσεις, που υπέχει από το άρθρο 307, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ.⁸⁷¹

Η Δημοκρατία της Αυστρίας θεώρησε ότι, ελλείψει περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίων και πληρωμών εκ μέρους του Συμβουλίου, η ίδια είναι ελεύθερη να ρυθμίζει την κυκλοφορία των κεφαλαίων με τις τρίτες χώρες βάσει του άρθρου 56 ΕΚ.⁸⁷²

Το ΔΕΕ εκτίμησε ότι οι επίδικες συμφωνίες δεν περιλαμβάνουν καμία διάταξη, επιφυλάσσουσα τέτοιες δυνατότητες περιορισμού, εκ μέρους της Κοινότητας, των κινήσεων κεφαλαίων σε σχέση με επενδύσεις.⁸⁷³ Δυνάμει του άρθρου 307 ΣΕΚ, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις, που απορρέουν από σύμβαση συναφθείσα πριν από την ημερομηνία προσχωρήσεως ενός Κράτους μέλους μεταξύ του κράτους αυτού και τρίτου κράτους δεν θίγονται από τις διατάξεις της Συνθήκης. Ειδικότερα, το ανωτέρω άρθρο δεν επηρεάζει τη δέσμευση του Κράτους μέλους να

⁸⁶⁹ ΔΕΚ απόφαση της 3ης Μαρτίου 2009, Υπόθεση C-205/06, *Επιτροπή κατά Αυστρίας*, Συλλ. 2009, σελ. I-01301.

⁸⁷⁰ Νυν άρθρα 64 και 66 ΣΛΕΕ.

⁸⁷¹ Νυν άρθρο 351 εδ. 2 ΣΛΕΕ.

⁸⁷² Νυν άρθρο 63 ΣΛΕΕ.

⁸⁷³ Οπ. παρ. σκ. 32.

σέβεται τα απορρέοντα από προγενέστερη σύμβαση δικαιώματα των τρίτων χωρών και να τηρεί τις αντίστοιχες υποχρεώσεις του. Το Δικαστήριο έκρινε, ωστόσο, ότι η συγκεκριμένη διάταξη υποχρεώνει τα Κράτη μέλη να προσφύγουν σε όλα τα πρόσφορα μέτρα προς άρση των διαπιστωθέντων ασυμβιβάστων μεταξύ των συμβάσεων, που συνήψαν πριν από την προσχώρησή τους, και του κοινοτικού δικαίου.⁸⁷⁴ Επιπροσθέτως, το ΔΕΕ έκρινε ότι το Συμβούλιο έχει τη δυνατότητα να περιορίζει, σε ορισμένες συγκεκριμένες περιπτώσεις, τις κινήσεις κεφαλαίων και τις πληρωμές μεταξύ Κρατών μελών και τρίτων κρατών. Προκειμένου να διασφαλιστεί η πρακτική αποτελεσματικότητα των ανωτέρω διατάξεων, απαιτείται τα περιοριστικά, της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, μέτρα να δύνανται να τύχουν, σε περίπτωση θεσπίσεώς τους από το Συμβούλιο, άμεσης εφαρμογής έναντι των Κρατών, που αφορούν και ενδέχεται να είναι ορισμένα από τα κράτη, που υπέγραψαν μια από τις επίδικες συμφωνίες με τη Δημοκρατία της Αυστρίας. Καταληκτικά, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η Δημοκρατία της Αυστρίας, παραλείποντας να λάβει τα πρόσφορα μέτρα για την άρση των ασυμβιβάστων σχετικά με τις διατάξεις περί μεταφοράς κεφαλαίων, που περιλαμβάνουν οι επενδυτικές συμφωνίες παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 307, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΚ.⁸⁷⁵

Στο ανωτέρω ζήτημα θα πρέπει να αναφερθεί ότι στο πλαίσιο του Χάρτη κάθε συμβαλλόμενο μέρος εγγυάται, όσον αφορά τις επενδύσεις, που διενεργούνται στην επικράτειά του από επενδυτές οποιουδήποτε άλλου συμβαλλομένου μέρους, την ελευθερία μεταφοράς ποσών προς και από την επικράτειά του⁸⁷⁶. Οι μεταφορές εκτελούνται με την τιμή συναλλάγματος, που επικρατεί στην αγορά για το συγκεκριμένο νόμισμα κατά την ημερομηνία μεταφοράς. Ελλείψει αγοράς συναλλάγματος, χρησιμοποιείται η πιο πρόσφατη τιμή, που έχει εφαρμοσθεί για τις ξένες επενδύσεις ή η πιο πρόσφατη συναλλαγματική ισοτιμία για τη μετατροπή νομισμάτων σε ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα, ανάλογα με το ποια τιμή είναι η πιο συμφέρουσα για τον επενδυτή.⁸⁷⁷ Οι ρυθμίσεις του Χάρτη είναι συμβατές με τις ρήτρες που τίθενται στις διμερείς επενδυτικές συμφωνίες. Ωστόσο, η ΕΕ ως μέλος της ΣυνθΧΕ δεσμεύεται από τις ανωτέρω ρυθμίσεις, οι οποίες δεν συμβαδίζουν με την απόφαση του Δικαστηρίου, που αναλύθηκε ανωτέρω στην υπόθεση Επιτροπής

⁸⁷⁴ Όπ. παρ. σκ. 33 και 34.

⁸⁷⁵ Για το ζήτημα αυτό, βλ. ΔΕΚ απόφαση της 3ης Μαρτίου 2009, Υπόθεση C-249/06, *Επιτροπή κατά Σουηδίας*, Συλλ. 2009 σελ. I-01335· ΔΕΚ απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2009, Υπόθεση C-118/07, *Επιτροπή κατά Φιλανδίας*, Συλλ. 2009, σελ. I-10889.

⁸⁷⁶ Άρθρο 14 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

⁸⁷⁷ Άρθρο 14 παρ. 3 της ΣυνθΧΕ.

κατά Αυστρίας. Η δυσαρμονία, αυτή, ενδεχομένως να αποτελέσει πηγή δημιουργίας διεθνούς ευθύνης της Ένωσης εάν δεν αλλάξει αναφορικά με τη μεταφορά κεφαλαίων στον τομέα των επενδύσεων. Με άλλα λόγια, φαίνεται ότι η αρμοδιότητα της ΕΕ να επιβάλει περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων με τρίτες χώρες έχει περιοριστεί λόγω της συμμετοχής στη ΣυνθΧΕ.⁸⁷⁸

II.G.5.3 Επενδυτικές διαφορές μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών κρατών μελών

Το ζήτημα της σχέσης του δικαίου της ΕΕ και των διμερών συμφωνιών μεταξύ των χωρών της ΕΕ προέκυψε στην περίπτωση της υπόθεσης EASTERN SUGAR BV.⁸⁷⁹ Στην συγκεκριμένη υπόθεση η επίμαχη διμερής συνθήκη είχε συναφθεί μεταξύ της Τσεχοσλοβακίας και της Ολλανδίας στις 29 Απριλίου 1991. Η ενάγουσα εταιρία αποτελούσε μια ολλανδική εταιρία, που είχε επενδύσει σε εργοστάσια ζάχαρης της Τσέχικης Δημοκρατίας. Επειδή, όμως, η κυβέρνηση της Τσεχίας έθεσε σε ισχύ διάφορα καθεστώτα, αναφορικά με την παραγωγή ζάχαρης, η ενάγουσα εταιρία θεώρησε ότι δεν είχε υποστεί την προσήκουσα μεταχείριση ως επενδύτρια εταιρία και προσέφυγε σε διαιτησία εναντίον της Τσέχικης Δημοκρατίας τον Ιούνιο του 2004. Η Τσέχικη Δημοκρατία προέβαλε την έλλειψη αρμοδιότητας υποστηρίζοντας ότι η διμερής συμφωνία μεταξύ Ολλανδίας και Τσεχοσλοβακίας αν και δεν είχε ρητά λυθεί δεν μπορούσε να εφαρμοστεί μετά την προσχώρηση της Τσέχικης Δημοκρατίας στην ΕΕ⁸⁸⁰. Η Τσέχικη Δημοκρατία προσκόμισε έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με αντικείμενο την ισχύ των ενδοενοσιακών ΔΕΣ, με ημερομηνία 13 Ιανουαρίου του 2006⁸⁸¹. Η διαιτητική απόφαση συνεκτίμησε το δίκαιο των συνθηκών σύμφωνα με τη Συνθήκη της Βιέννης του 1969, στην οποία και η Ολλανδία και η Τσέχικη Δημοκρατία ήταν συμβαλλόμενα μέρη. Η διαιτητική απόφαση έκρινε ότι η σύμβαση προσχώρησης της Τσέχικης Δημοκρατίας δεν όριζε την αχρησία και την έλλειψη ισχύς της προαναφερθείσας διμερούς συμφωνίας.

⁸⁷⁸ T.Roe, M. Happold, Settlement of Investment Disputes under the Energy Charter Treaty, όπ. παρ. σελ. 90.

⁸⁷⁹ Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, Διαιτητική απόφαση (Partial Award) της 27.03.2007, Υπόθεση 88/2004, *Eastern Sugar BV/Czech Republic*.

⁸⁸⁰ Όπ. παρ. Υπόθεση 88/2004, *Eastern Sugar BV/Czech Republic*, παρ. 97.

⁸⁸¹ Όπ. παρ. Υπόθεση 88/2004, *Eastern Sugar BV/Czech Republic*, παρ. 119.

Επίσης, η διμερής συμφωνία δεν μπορούσε να λυθεί αυτομάτως διότι δεν περιείχε σχετική ρύθμιση. Τέθηκε το ζήτημα εάν η διμερής συμφωνία είχε καταργηθεί βάσει του άρθρου 59 της Συνθήκης της Βιέννης⁸⁸² για το Δίκαιο των Συνθηκών από το κοινοτικό κεκτημένο κατά την προσχώρηση της Τσέχικης Δημοκρατίας στην ΕΕ.

Αρχικά, η διαιτητική απόφαση θεώρησε ότι οι δύο συνθήκες δεν καλύπτουν το ίδιο ουσιαστικό πεδίο. Ενώ το δίκαιο της ΕΕ εγγυάται την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων, η διμερής συμφωνία για τις επενδύσεις εγγυάται την δίκαιη και ίση μεταχείριση στον τομέα των επενδύσεων, απαγορεύει την απαλλοτρίωση και διασφαλίζει την προστασία και την ασφάλεια των επενδυτών. Το Δικαστήριο έκρινε τελικά ότι είχε αρμοδιότητα στη συγκεκριμένη υπόθεση.⁸⁸³

Το ζήτημα της κατάργησης των ΔΕΣ, που τέθηκε από το ανωτέρω Διαιτητικό Δικαστήριο είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον διότι ακόμη και εάν τα εμπλεκόμενα κράτη μέλη δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη της Συμβάσεως της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, οι εν λόγω ρυθμίσεις αποτελούν διεθνές εθιμικό δίκαιο, που εφαρμόζεται σε όλες ΔΕΣ.⁸⁸⁴

Στην ανωτέρω περίπτωση η Τσέχικη Δημοκρατία επικαλέστηκε τη Συνθήκη Προσχώρησης, η οποία έθετε δικαιώματα και υποχρεώσεις, που προκύπτουν από την εφαρμογή του Δικαίου της ΕΕ. Το ζήτημα που προκύπτει είναι εάν η ΔΕΣ έχει το ίδιο αντικείμενο με τη Συνθήκη Προσχώρησης, κάτι όμως που δεν δύναται να γίνει δεκτό γιατί η διμερής συμφωνία αποτελεί συμφωνία με συγκεκριμένο πλαίσιο, ενώ η συμφωνία προσχώρησης επιδιώκει την αποτύπωση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων της ΕΕ και των κρατών κατά την προσχώρησή τους. Ούτε φαίνεται να υπήρχε η συγκεκριμένη βούληση μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, καθόσον η ΣΕΚ διέθετε διάταξη σε σχέση με τις προκοινοτικές συμφωνίες. Ως εκ τούτου, ένα δικαστήριο θα πρέπει να αξιολογήσει εάν οι διατάξεις των δύο Συνθηκών συμβιβάζονται μεταξύ τους και μπορούν να ισχύσουν ταυτόχρονα.

⁸⁸² Η συνθήκη λογίζεται ως λήξασα ευθύς ως άπαντα τα μέρη εις την συνθήκην συνάψουν μεταγενεστέρως συνθήκην επί του αυτού αντικειμένου, και οσάκις:

(α) προκύπτει εκ της μεταγενεστερας συνθήκης ή άλλως συνάγεται, ότι τα συμβαλλόμενα μέρη προτίθοντο όπως το εν λόγω αντικείμενον διέπεται υπό της συνθήκης ταύτης,

(β) αι διατάξεις της μεταγενεστερας συνθήκης τοσούτον δεν συμβιβάζονται προς τας αντιστοίχους της προγενεστερας τοιαύτης, ώστε αι δύο συνθήκαι να μη δύνανται να εφαρμόζονται ταυτοχρόνως.

⁸⁸³ Όπ. παρ. Υπόθεση 88/2004, *Eastern Sugar BV v Czech Republic*, παρ. 181.

⁸⁸⁴ C. McLachlan, L. Shore, M. Weiniger, *International Investment Arbitration*, Oxford University Press, Oxford 2007, σελ. 366.

Ένα παράδειγμα τέτοιας σύγκρουσης μπορούμε να διαπιστώσουμε και στην περίπτωση της Ουγγαρίας κατά την προσχώρησή της, το 2004⁸⁸⁵, στην ΕΕ. Ακολουθώντας τις οδηγίες της Επιτροπής, η Ουγγρική Κυβέρνηση αποφάσισε να διακόψει το πρόγραμμα επενδύσεων σε ιδιωτικές εταιρίες ηλεκτρικής ενέργειας.

Στο πλαίσιο, όμως, της διακοπής αυτής προέκυψαν διαφορές καθόσον η Ουγγαρία είχε προβεί σε ιδιωτικοποίηση της αγοράς ενέργειας, από τη δεκαετία του 1990 και παρείχε στις ιδιωτικές εταιρίες ηλεκτρικής ενέργειας κρατικές ενισχύσεις (εταιρίες EDF, AES, Electrabel). Οι εταιρείες υποστήριζαν ότι η διακοπή του προγράμματος κρατικών ενισχύσεων είχε αποτέλεσμα την απώλεια μελλοντικών εσόδων, τα οποία είχαν προϋπολογιστεί.

Από την άλλη πλευρά, η Επιτροπή θεώρησε ότι το καθεστώς των κρατικών ενισχύσεων δεν ήταν νόμιμο και ότι ορθώς ενήργησε η Ουγγαρία καθόσον με τη συγκεκριμένη παροχή των κρατικών ενισχύσεων παραβιαζόταν το σχετικό δίκαιο της ΕΕ. Ωστόσο, το Διαιτητικό Δικαστήριο έκρινε ότι έχει αρμοδιότητα να αποφασίσει σχετικά με το επίμαχο ζήτημα και ότι δεν είχε καταργηθεί η διμερής συμφωνία λόγω προσχώρησης της Ουγγαρίας στην ΕΕ.

Στην πραγματικότητα στις σχετικές υποθέσεις με τις εταιρείες AES και Electrabel, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρενέβη με γραπτή δήλωση υποστηρίζοντας ότι η κρατική ενίσχυση δεν ήταν συμβατή με το Δίκαιο της ΕΕ και ως εκ τούτου η Ουγγαρία δεν παραβίαζε τις υποχρεώσεις της, που προέρχονταν από τη ΣυνθΧΕ. Με άλλα λόγια τέθηκε το ζήτημα της σχέσης του Δικαίου της ΕΕ με την ΣυνθΧΕ, που αναλύεται ανωτέρω.

II.Γ.6 Ενεργειακή αποδοτικότητα και συναφή περιβαλλοντολογικά ζητήματα στην ΕΕ και στη ΣυνθΧΕ

Η ΕΕ θεωρεί σημαντική προτεραιότητα την ενεργειακή αποδοτικότητα και την προστασία του περιβάλλοντος. Αναφορικά με το στόχο της ενεργειακής αποδοτικότητας και της εξοικονόμησης ενέργειας, σημαντικές πληροφορίες και

⁸⁸⁵ ICSID Διαιτητική απόφαση της 23.09.2010, Υπόθεση No ARB/07/19, *Electrabel S.A/The Republic of Hungary*.

ρυθμίσεις μπορούμε να βρούμε στην Οδηγία 2012/27.⁸⁸⁶ Ο στόχος που έχει τεθεί, από τα όργανα της ΕΕ, είναι ότι θα πρέπει να έχει επιτευχθεί εξοικονόμηση ενέργειας σε ποσοστό 20% της κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας της Ένωσης έως το 2020 και περαιτέρω βελτιώσεις στην ενεργειακή απόδοση μετά το 2020.⁸⁸⁷ Ο στόχος, αυτός, συνδέεται με μακροπρόθεσμη στρατηγική για την κινητοποίηση επενδύσεων για την ανακαίνιση του αποτελούμενου, από κατοικίες και εμπορικά κτίρια, δημόσια και ιδιωτικά, εθνικού κτιριακού αποθέματος.⁸⁸⁸

Οι τελικοί καταναλωτές μπορούν να χρησιμοποιούν έξυπνους μετρητές, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι οι πληροφορίες τιμολόγησης θα είναι σαφείς, ακριβείς και θα αποτυπώνουν την πραγματική κατανάλωση.⁸⁸⁹ Τέλος, σημαντική ρύθμιση αποτελεί το γεγονός ότι οι διαχειριστές συστήματος μεταφοράς και οι διαχειριστές συστήματος διανομής, όταν είναι υπεύθυνοι για την κατανομή φορτίου των εγκαταστάσεων παραγωγής, στην επικράτειά τους:

α) Εγγυώνται τη μεταφορά και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας από συμπαραγωγή υψηλής απόδοσης, διότι είναι περισσότερο φιλική προς το περιβάλλον με την έννοια ότι εκλύεται λιγότερη θερμότητα:

β) Δίνουν προτεραιότητα ή εγγυώνται την πρόσβαση στο δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας από συμπαραγωγή υψηλής απόδοσης:

γ) Κατά την κατανομή φορτίου εγκαταστάσεων ηλεκτροπαραγωγής, δίνουν προτεραιότητα στην κατανομή ηλεκτρικής ενέργειας από συμπαραγωγή υψηλής απόδοσης, στον βαθμό που το επιτρέπει η ασφαλής λειτουργία του εθνικού συστήματος παραγωγής ενέργειας.⁸⁹⁰

Η ενεργειακή απόδοση έχει ποικίλες επιπτώσεις αλλά στο συγκεκριμένο μέρος θα ασχοληθούμε με δύο ζητήματα πολιτικής περιβάλλοντος, ήτοι την προώθηση ΑΠΕ και το σύστημα εμπορίου εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου.

Στο τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η ΕΕ διαθέτει ένα προωθημένο νομικό πλαίσιο. Ειδικότερα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μαρτίου 2007

⁸⁸⁶ Οδηγία (ΕΕ) 2012/27 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για την ενεργειακή απόδοση, την τροποποίηση των οδηγιών 2009/125/ΕΚ και 2010/30/ΕΕ και την κατάργηση των οδηγιών 2004/8/ΕΚ και 2006/32/ΕΚ (ΕΕ L 315 της 14.11.2012, σ. 1 - 56), βλ. σχ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σύσταση 2016/1318 της 29ης Ιουλίου 2016, σχετικά με κατευθυντήριες γραμμές για την προώθηση των κτιρίων με σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας και τις βέλτιστες πρακτικές για να εξασφαλιστεί ότι έως το 2020 όλα τα νέα κτίρια θα είναι κτίρια με σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας (C 2016/4392, ΕΕ L 208 της 02.08.2016 σ. 46-57).

⁸⁸⁷ Άρθρο 3 της Οδηγίας 2012/27.

⁸⁸⁸ Άρθρο 4 της Οδηγίας 2012/27.

⁸⁸⁹ Άρθρο 10 παρ. 1 και 2 της Οδηγίας 2012/27.

⁸⁹⁰ Άρθρο 15 παρ. 5 της Οδηγίας 2012/27.

επιβεβαίωσε τη δέσμευση της Ένωσης για την ανάπτυξη της χρήσης ΑΠΕ και έθεσε ως υποχρεωτικό στόχο το μερίδιο της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στη συνολική κατανάλωση ενέργειας της Ένωσης, να ανέρχεται, έως το 2020, σε ποσοστό 20%.⁸⁹¹ Κεντρική θέση, στο πλαίσιο του δευτερογενούς Δικαίου της ΕΕ, κατέχει η Οδηγία 2009/28/ΕΚ⁸⁹² σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ΑΠΕ. Η Οδηγία θέτει ως στόχο για τα Κράτη μέλη, την κατάρτιση σχεδίων δράσης για τις ΑΠΕ, προκειμένου να υλοποιηθεί ο ανωτέρω στόχος.⁸⁹³ Επίσης, τίθενται ρυθμίσεις που ορίζουν ότι τα Κράτη μέλη, μεταξύ τους, ή τα Κράτη μέλη με τρίτες χώρες μπορούν να συνεργάζονται για κοινά έργα οιοδήποτε τύπου, τα οποία αφορούν την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμη ηλεκτρική ενέργεια, θέρμανση ή ψύξη, ενώ στην ανωτέρω συνεργασία θα συμμετέχουν και ιδιωτικοί φορείς.⁸⁹⁴ Η γενικότερη στόχευση της ΕΕ είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας να αποτελούν το μεγαλύτερο μερίδιο των τεχνολογιών ενεργειακού εφοδιασμού το 2050.⁸⁹⁵

Το δεύτερο ζήτημα που συνδέει την ενεργειακή απόδοση με το περιβάλλον είναι το σύστημα εμπορίου εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, στο πλαίσιο του οποίου, η ενεργειακή απόδοση συμβάλλει στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου με οικονομικώς αποδοτικό τρόπο και στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και του φαινομένου του Θερμοκηπίου.

Στην ΕΕ το Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών Αερίων του Θερμοκηπίου θεσπίστηκε με την Οδηγία 2003/87,^{896,897} προκειμένου η ΕΕ να εναρμονιστεί με τις υποχρεώσεις της, που απορρέουν από το Πρωτόκολλο του

⁸⁹¹ *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο*, Συμπεράσματα της 7^{ης} Μαρτίου 2007, 7224/07, σελ. 8.

⁸⁹² Οδηγία (ΕΚ) 2009/28 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ, (ΕΕ L 140 της 5.6.2009, σ. 16 - 62).

⁸⁹³ Άρθρο 4 της Οδηγίας 2009/28.

⁸⁹⁴ Άρθρο 7 και 9 της Οδηγίας 2009/28.

⁸⁹⁵ *ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*, Ενεργειακός χάρτης πορείας για το 2050, COM/2011/0885 τελικό - 2011.

⁸⁹⁶ Οδηγία (ΕΚ) 2003/87 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Οκτωβρίου 2003, σχετικά με τη θέσπιση συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της Κοινότητας και την τροποποίηση της οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 275 της 25.10.2003, σ. 32 - 46).

⁸⁹⁷ Προπαρασκευαστικές πράξεις αποτέλεσαν οι κατωτέρω:

1. Η Πράσινη Βίβλος για την εμπορία των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση,
2. Το Έκτο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης για το περιβάλλον που υιοθετήθηκε με την απόφαση 1600/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, (ΕΕ L 242 της 10.09.2002 σ. 1-15),
3. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση συστήματος για την εμπορία των δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και την τροποποίηση της οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου, COM/2001/0581 τελικό.

Κιότο.^{898,899} Το κοινοτικό σύστημα εμπορίας ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 2005.⁹⁰⁰ Η πρώτη φάση ολοκληρώθηκε το 2007, ενώ η δεύτερη αφορούσε την περίοδο 2008-2012.⁹⁰¹ Η τρίτη φάση αφορά τα έτη 2013-2020 και περιλαμβάνει εκτός από τις σταθερές εγκαταστάσεις και τις αεροπορικές μεταφορές.⁹⁰²

Η Οδηγία 2003/87 βασίζεται σε δύο θεμελιώδεις έννοιες: Η πρώτη από αυτές είναι εκείνη της «άδειας»⁹⁰³ για τα αέρια του θερμοκηπίου, η οποία θα απαιτείται για όλες τις εγκαταστάσεις, που καλύπτονται από το σύστημα, ενώ η δεύτερη είναι εκείνη των «δικαιωμάτων»⁹⁰⁴ αερίων του θερμοκηπίου. Με τα δικαιώματα παρέχεται η δυνατότητα, στον κάτοχο τους, να εκπέμπει αντίστοιχη ποσότητα αερίων του θερμοκηπίου. Για την εμπορία των δικαιωμάτων εκπομπών κάθε Κράτος μέλος της ΕΕ έχει υποχρέωση να συντάσσει και να υποβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπών, το οποίο προσδιορίζει τις ποσότητες αερίων, που κάθε επιχειρηματική μονάδα δικαιούται να εκπέμψει.⁹⁰⁵

Ο μηχανισμός του συστήματος εμπορίας είναι να επιτευχθούν οι περιβαλλοντικοί στόχοι με τρόπο οικονομικά αποτελεσματικό⁹⁰⁶ (το οικονομικό κόστος είναι μικρότερο από ότι θα ήταν αν δεν υπήρχε η δυνατότητα της συναλλαγής). Οι επιχειρήσεις, που είναι σε θέση να εφαρμόσουν τεχνολογίες για τη μείωση των εκπομπών τους με μικρό μοναδιαίο κόστος, θα μπορέσουν να επωφεληθούν άμεσα από την πώληση δικαιωμάτων εκπομπών. Οι επιχειρήσεις που χρειάζεται να δαπανήσουν σημαντικά κεφάλαια για την μείωση των εκπομπών τους

⁸⁹⁸ *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, The EU Emissions Trading System (EU ETS), βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/clima/policies/ets/index_en.htm.

⁸⁹⁹ Προοίμιο Οδηγίας 2003/87, παρ. 4 – 5.

⁹⁰⁰ *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, Πρόταση-οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση συστήματος για την εμπορία των δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και την τροποποίηση της Οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου, COM/2001/0581 τελικό - COD 2001/0245, ΕΕ 2002 075 E/33 υποκεφάλαιο 1.2.

⁹⁰¹ *G. L. Schiavo*, The EU Emission Trading Scheme in Phase III and the New Californian Cap-and-Trade System: A Comparative Assessment, *European Energy and Environmental Law Review*, Τόμος 21, Τεύχος 3, σελ. 106 *M. S. Peters*, The Impact of the EU ETS on flaring of Gas on the UK Continental Shelf, *European Energy and Environmental Law Review*, Τόμος 22, Τεύχος 4, σελ. 161.

⁹⁰² Παράρτημα I της Οδηγίας 2003/87.

⁹⁰³ Άρθρο 3 στοιχ. δ της Οδηγίας 2003/87.

⁹⁰⁴ Άρθρο 3 στοιχ. α της Οδηγίας 2003/87.

⁹⁰⁵ *Κ. Κράλλης, Χ. Δ. Χατζηφώτη, Ν. Γ. Ορφανουδάκης*, Η ενέργεια και το εμπόριο αερίων του θερμοκηπίου ETS: κίνδυνοι και ευκαιρίες, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2007, Τεύχος 7, σελ. 75, ειδικά 76.

⁹⁰⁶ *B. Καραγεώργου*, Το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων των εκπομπών ως εργαλείο κλιματικής αλλαγής και η εφαρμογή του στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Οδηγία 2003/87/ΕΚ), *Ενέργεια και Δίκαιο* 2007, Τεύχος 8, σελ. 24, ειδικά 27-29 *Ε. Κακαράς, Χρ. Χατζηλάου*, Η εξέλιξη του ευρωπαϊκού συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (ETS) και τα πρόσθετα μέτρα για τη δημιουργία ενός ασφαλούς επενδυτικού περιβάλλοντος στον τομέα της ενέργειας στο Ν. Ε. Φαραντούρης (επιμ.) *Δίκαιο Οικονομία και πολιτική*, όπ. παρ. σελ 243, ειδικά 251.

θα προτιμήσουν, στην αρχή τουλάχιστον και όσο το κόστος ανά δικαίωμα παραμένει μικρό, να αγοράζουν πρόσθετα δικαιώματα.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το νομικό πλαίσιο της ΕΕ είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένο και θα μπορούσε να ειπωθεί ότι είναι περισσότερο δεσμευτικό και αποτελεσματικό από το νομικό πλαίσιο της ΣυνθΧΕ. Έχουν θεσμοθετηθεί πολλές πράξεις δευτερογενούς Δικαίου της ΕΕ, αναφορικά με την προώθηση του στόχου της ενεργειακής αποδοτικότητας και των σχετικών με αυτήν θεμάτων, ενώ η ΕΕ αποτελεί πρωτοπόρο δύναμη στην εφαρμογή του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών. Από την άλλη πλευρά, η ΣυνθΧΕ διαθέτει στο «*νομικό της οπλοστάσιο*» το άρθρο 19 και το σχετικό Πρωτόκολλο για την ενεργειακή αποδοτικότητα και τα σχετικά με αυτήν περιβαλλοντολογικά ζητήματα, τα οποία δεν μπορούν να χαρακτηριστούν δεσμευτικό νομικό πλαίσιο, ενώ η τήρηση τους προκύπτει, κυρίως, μέσα από την διαβούλευση και τη λήψη μέτρων. Προς τούτο μπορεί να αναφερθεί και ο αναποτελεσματικός τρόπος επίλυσης διαφορών στα θέματα του περιβάλλοντος λόγω της ανυπαρξίας σχετικών υποθέσεων αλλά και λόγω του έντονου διαβουλευτικού του χαρακτήρα.

III. Η σχέση της Ελλάδας με τον ενεργειακό Χάρτη

III.A Εισαγωγή

Η ελληνική κυβέρνηση ενσωμάτωσε την τελική πράξη διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας, της ΣυνθΧΕ και του πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα με το νόμο 2476/1997.⁹⁰⁷ Σημαντικές πληροφορίες για τις επιδιώξεις της ελληνικής κυβέρνησης ανευρίσκουμε στο πρακτικό της Διαρκούς Επιτροπής Παραγωγής και Εμπορίου, που επεξεργάστηκε το σχετικό σχέδιο νόμου.⁹⁰⁸ Στη συνεδρίαση της αρμόδιας Επιτροπής παρέστησαν η Υπουργός Ανάπτυξης Βάσω Παπανδρέου, η

⁹⁰⁷ Νόμος. 2476 1997 (ΦΕΚ Α 58/18.4.1997), Κύρωση της Τελικής Πράξης Διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας, της Συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας και του πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα.

⁹⁰⁸ Η Διαρκής Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου συνήλθε στις 27 Μαρτίου 1997 σε μία συνεδρίαση, που διήρκεσε περίπου 2 ώρες, υπό την προεδρία του Προέδρου αυτής κ. Νικόλαου Ακριτίδη, με αντικείμενο την επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Ανάπτυξης "Κύρωση της Τελικής Πράξης της Διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας, της Συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας και του πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα.

Υφυπουργός Ανάπτυξης Άννα Διαμαντοπούλου, καθώς και αρμόδιοι υπηρεσιακοί παράγοντες. Σύμφωνα με το πρακτικό της Επιτροπής⁹⁰⁹ και λαμβάνοντας υπόψη την πλειοψηφία των κοινοβουλευτικών δυνάμεων, θεωρήθηκε το συγκεκριμένο νομοσχέδιο ιδιαίτερα σημαντικό διότι έθετε για πρώτη φορά ένα πλαίσιο στον τομέα της ενέργειας (εκμετάλλευση, παραγωγή, διανομή της ενέργειας), και ενέτασσε στο ανωτέρω πλαίσιο τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και της τέως Σοβιετικής Ένωσης. Η Ελλάδα, με την κύρωση των ανωτέρω διεθνών νομοθετικών κειμένων, θα μπορούσε να βελτιώσει και να ενισχύσει τις οικονομικές της σχέσεις με τις χώρες της περιοχής των Βαλκανίων και της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Ευρώπης, δεδομένων των ιδιαίτερων πολιτισμικών και οικονομικών της χαρακτηριστικών.

Σύμφωνα με την άποψη της τότε πλειοψηφίας, η ΣυνθΧΕ, σε αντίθεση με τον Ενεργειακό Χάρτη (ο οποίος αποτελούσε και αποτελεί μια πολιτικού χαρακτήρα διακήρυξη προθέσεων), είναι νομικά δεσμευτική δημιουργώντας δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλα τα Συμβαλλόμενα Μέρη. Η Συνθήκη ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι το εμπόριο υλικών και προϊόντων ενέργειας, μεταξύ συμβαλλόμενων μερών, διέπεται από τις διατάξεις της GATT. Παρά το γεγονός ότι η Συνθήκη αναγνωρίζει την αρχή της κυριαρχίας επί των ενεργειακών πόρων, τα συμβαλλόμενα Μέρη θα αναλάβουν την δέσμευση να διευκολύνουν την πρόσβαση στους πόρους και θα τηρούν τους κανόνες περί εξερεύνησης, ανάπτυξης και απόκτησης των ενεργειακών πόρων σε πνεύμα διαφάνειας και μη εισαγωγής διακρίσεων. Παράλληλα με τους κανόνες του εμπορίου, η Συνθήκη εξασφάλιζε στις χώρες και τους επενδυτές τη δυνατότητα διαμετακόμισης, μέσω τρίτων χωρών, της ενέργειας που εξάγουν. Μετά την υπογραφή της Συνθήκης, κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος δεσμεύεται να επιφυλάσσει στους ξένους επενδυτές, τουλάχιστον εξίσου καλή μεταχείριση με αυτή που επιφυλάσσει στις εθνικές ή τις εγχώριες εταιρείες ή επενδυτές, στο μετεπενδυτικό στάδιο κατά το οποίο λαμβάνει χώρα η εκμετάλλευση.

Τονίστηκε ότι η εθνική ενεργειακή πολιτική θα μπορούσε να καταστεί αποτελεσματικότερη, καθόσον η συμμετοχή της Ελλάδας ως συμβαλλόμενου μέρους της ΣυνθΧΕ, θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση της ασφάλειας και του εφοδιασμού της χώρας. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης συνεργασίας, η αποκτηθείσα τεχνογνωσία θα μεγιστοποιούσε την αποδοτικότητα παραγωγής

⁹⁰⁹ Εισηγητική Έκθεση του σχεδίου νόμου, διαδικτυακός τόπος της Βουλής των Ελλήνων.

ενέργειας, ενώ θα δημιουργούσε όρους ανταγωνισμού στην μεταφορά, στην διανομή και τη χρήση ενέργειας.

Επιπροσθέτως, η συμμετοχή στη ΣυνθΧΕ θα ήταν μια ευκαιρία να αξιοποιηθούν, κατά τον καλύτερο τρόπο, επενδύσεις σε αιεφόρες πηγές ενέργειας, όπως η ηλιακή και η αιολική, καθώς επίσης και στα πιθανά κοιτάσματα πετρελαίου των ελληνικών θαλασσών. Με τον τρόπο αυτό η Ελλάδα θα εκμεταλλευόταν συγκριτικά πλεονεκτήματα της οικονομίας της, καθώς πρόκειται για μια χώρα που υπάρχει ηλιοφάνεια και δυνατότητα εκμετάλλευσης των ανέμων. Τέλος, το νομοσχέδιο εξέφραζε ένα πνεύμα ελεύθερης αγοράς, στο πλαίσιο κανόνων δικαίου και σεβασμού των διεθνών συνθηκών της παγκόσμιας οργάνωσης εμπορίου, καθώς και των κυριαρχικών δικαιωμάτων των κρατών μελών.

Εν συνεχεία στο πλαίσιο της απόφασης 2001/595⁹¹⁰ του Συμβουλίου για τη συνομολόγηση από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της τροποποίησης των εμπορικών διατάξεων της ΣυνθΧΕ, η Ελλάδα επικύρωσε τις συγκεκριμένες ρυθμίσεις. Οι τροποποιήσεις των εμπορικών διατάξεων τέθηκαν σε ισχύ στις 21 Ιανουαρίου 2010, ενώ η Ελλάδα έχει υπογράψει το Διεθνή Χάρτη Ενέργειας από την 20^η Μαΐου 2015.⁹¹¹

III.B Ελληνικό Ενεργειακό Νομοθετικό Πλαίσιο

Υπό το σημερινό καθεστώς, η Ελλάδα είναι πλήρως συμβαλλόμενο μέρος του νομικού πλαισίου του Ενεργειακού Χάρτη. Αναφορικά με τις αρμοδιότητες που έχουν ασκηθεί, στον τομέα της ενέργειας, από την ΕΕ η συμμετοχή πραγματοποιείται μέσω των οργάνων της ΕΕ, ενώ σε ενεργειακά πεδία αρμοδιότητας που δεν έχει ασκηθεί η ενωσιακή αρμοδιότητα, η Ελλάδα συμμετέχει ως αυτοτελές και ανεξάρτητο συμβαλλόμενο μέρος. Η μόνη εξαίρεση από την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης, που αφορά την Ελλάδα σχετίζεται με τη μη ανεπιφύλακτη συναίνεσή της για την δεύτερη παραπομπή της επενδυτικής διαφοράς, όταν ο επενδυτής έχει προηγουμένως παραπέμψει τη διαφορά στα δικαστήρια ή στα διοικητικά δικαστήρια του διαφωνούντος συμβαλλομένου μέρους, ή έχει παραπέμψει

⁹¹⁰ Απόφαση (ΕΚ) 2001/595 του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2001, για τη συνομολόγηση από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της τροποποίησης των εμπορικών διατάξεων της ΣυνθΧΕ, (ΕΕ L 209 της 2.8.2001, σ. 32 – 32).

⁹¹¹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.energycharter.org/who-we-are/members-observers/countries/greece>.

τη διαφορά, σύμφωνα με κάθε εφαρμοστέα, συμφωνηθείσα διαδικασία επίλυσης διαφορών. Με άλλα λόγια, ο επενδυτής μπορεί μια φορά να παραπέμψει τη διαφορά σε δικαιοδοτικά όργανα.⁹¹²

Ο βασικότερος νόμος που διέπει, την ελληνική αγορά ενέργειας είναι ο νόμος 4001/2011.⁹¹³ Σκοπός του εν λόγω νόμου αποτελεί η προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2009/72/EK και της Οδηγίας 2009/73/EK. Ο ανωτέρω νόμος υπέστη τροποποιήσεις με το νόμο 4336/2015,⁹¹⁴ (Νόμος για το τρίτο μνημόνιο) στην κατεύθυνση της μεταβολής του υφιστάμενου θεσμικού ενεργειακού πλαισίου του φυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας, με κύριο στόχο την εναρμόνισή του με το τρίτο ενεργειακό πακέτο μέτρων.⁹¹⁵ Στόχο αποτελεί και η δημιουργία ενιαίου, σαφούς και εναρμονισμένου με τις ανωτέρω οδηγίες, νομοθετικού πλαισίου για την οργάνωση και την εποπτεία της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου.⁹¹⁶ Σημαντική στόχευση του ενσωματωμένου ενωσιακού πλαισίου αποτελεί ο καθορισμός σε ενωσιακό επίπεδο των ρυθμίσεων σχετικά με τον αποτελεσματικό διαχωρισμό των δραστηριοτήτων μεταφοράς και διανομής από τις δραστηριότητες της παραγωγής και της προμήθειας τόσο στον τομέα ηλεκτρικής ενέργειας όσο και στον τομέα φυσικού αερίου, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης μίας διαδικασίας πιστοποίησης των διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας.⁹¹⁷

Η κάθετη ενοποίηση συνεπάγεται τη διακριτική μεταχείριση της πρόσβασης των ανταγωνιστών των ολοκληρωμένων επιχειρήσεων στα δίκτυα και την έλλειψη επενδύσεων στις υποδομές και τα δίκτυα. Οι στρεβλώσεις αυτές συνιστούν εμπόδιο στην ουσιαστική απελευθέρωση της αγοράς και την ικανοποίηση της επιδίωξης ολοκλήρωσής της σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε όλοι οι καταναλωτές, συμπεριλαμβανομένων και αυτών, που βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια, να

⁹¹² The International Energy Charter, Consolidated Energy Charter Treaty (with Related Documents), 12 Ιουνίου 2015, Παράρτημα ID, <http://www.energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty>.

⁹¹³ Νόμος 4001/2011 (ΦΕΚ Α 179/22.8.2011), Για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις.

⁹¹⁴ Νόμος 4336/2015 (ΦΕΚ Α' 94/14-08-2015) Συνταξιοδοτικές διατάξεις – Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης.

⁹¹⁵ *Ε. Κουνενού*, Τρίτο μνημόνιο και ενέργεια: Τροποποιήσεις, νέες ρυθμίσεις και επικείμενες μεταρρυθμίσεις, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2015, Τεύχος 3, σελ. 74.

⁹¹⁶ Άρθρο 1 του νόμου 4001/2011.

⁹¹⁷ Νόμος 4001/2011, Κεφάλαιο Γ Διαχωρισμός Συστημάτων Μεταφοράς και Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, Άρθρα 110-116.

απολαμβάνουν την ουσιαστική ευχέρεια της επιλογής και υψηλότερα πρότυπα παρεχόμενων υπηρεσιών στο πλαίσιο της απελευθερωμένης αγοράς με τη ταυτόχρονη ενίσχυση της ασφάλειας του εφοδιασμού και της αειφορίας.⁹¹⁸

Περαιτέρω, η 3η Ενεργειακή Δέσμη στοχεύει στη βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου για την αύξηση της διαφάνειας στην αγορά,⁹¹⁹ την ενίσχυση της ενοποίησης της αγοράς, τη βελτίωση της πρόσβασης σε τελικούς καταναλωτές και τη διευκόλυνση της πρόσβασης τρίτων σε υποδομές καίριας σημασίας. Με τις διατάξεις της 3ης Ενεργειακής Δέσμης επιδιώκεται η αύξηση της εμπιστοσύνης στην αγορά με τον πολλαπλασιασμό των πληροφοριών, που διατίθενται σε αυτήν. Ειδικότερα, τα Κράτη - μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν την εφαρμογή ενός συστήματος για την πρόσβαση τρίτων στα συστήματα μεταφοράς, διανομής αποθήκευσης ενεργειακών προϊόντων.⁹²⁰

Στο τομέα του πετρελαίου, σημαντικές ρυθμίσεις ανευρίσκουμε στο νόμο 3054/2002⁹²¹ περί οργάνωσης της αγοράς πετρελαιοειδών και άλλες διατάξεις. Σκοπός του νόμου αυτού είναι η ρύθμιση θεμάτων πετρελαϊκής πολιτικής της χώρας. Η παροχή υπηρεσιών και κάθε δραστηριότητα, που έχει σχέση με τη διύλιση, εμπορία, μεταφορά και αποθήκευση αργού πετρελαίου και πετρελαιοειδών προϊόντων, υπάγεται στις διατάξεις του ανωτέρου νόμου και εξυπηρετεί το γενικό συμφέρον.⁹²²

Το κράτος χαράσσει την πετρελαϊκή πολιτική της χώρας με σκοπό την προστασία του γενικού συμφέροντος, ενώ μεριμνά για την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς πετρελαίου εποπτεύοντας την τήρηση των κανόνων του υγιούς ανταγωνισμού. Στο πλαίσιο της λειτουργίας της αγοράς πετρελαίου συνεκτιμώνται οι ανάγκες της εθνικής άμυνας και δημόσιας ασφάλειας.⁹²³

Οι διατάξεις του νόμου αυτού εφαρμόζονται, χωρίς καμία διάκριση, μεταξύ των πολιτών των Κρατών μελών της ΕΕ ως προς τις συνθήκες προμήθειας και διάθεσης του πετρελαίου και των προϊόντων του.

⁹¹⁸ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου για τη Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις, Ενότητα Α, Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού αερίου, Α΄ Γενικό Μέρος.

⁹¹⁹ Άρθρο 22 του ν. 4001/2011.

⁹²⁰ Άρθρο 94 του ν. 4001/2011.

⁹²¹ Νόμος 3054/2002 (ΦΕΚ Α'230 2.10.2002) Οργάνωση της αγοράς πετρελαιοειδών και άλλες διατάξεις.

⁹²² Άρθρο 1 του ν. 3054/2002.

⁹²³ Άρθρο 2 του ν. 3054/2002.

Μια άλλη σημαντική ρύθμιση σχετίζεται με τα αποθέματα πετρελαίου, Ειδικότερα, το συνολικό επίπεδο αποθεμάτων πετρελαίου, το οποίο τηρείται προς όφελος της χώρας στην επικράτεια της ΕΕ σε μόνιμη βάση, προκειμένου να καλύπτονται οι ανάγκες της εσωτερικής αγοράς σε περιόδους σοβαρών διαταραχών του εφοδιασμού αντιστοιχεί σε τουλάχιστον 90 ημέρες μέσω ημερήσιων καθαρών εισαγωγών.⁹²⁴

Υποχρέωση τήρησης αποθεμάτων έκτακτης ανάγκης έχουν ανεξάρτητα από το είδος της άδειας, που κατέχουν και αποκλειστικά εντός των πλαισίων αυτής:

α) Όσοι εισάγουν αργό Πετρέλαιο ή ημικατεργασμένα ή πετρελαιοειδή προϊόντα της προς κατανάλωση στην εγχώρια αγορά·

β) Οι Μεγάλοι Τελικοί Καταναλωτές που εισάγουν και διατηρούν τα προϊόντα αυτά αποκλειστικά για ίδια κατανάλωση.⁹²⁵ Τα αποθέματα ασφαλείας τηρούνται σε αποθηκευτικούς χώρους, οι οποίοι έχουν πιστοποιηθεί ως Αποθήκες Τήρησης Αποθεμάτων Ασφαλείας σύμφωνα με τον Κανονισμό Τήρησης Αποθεμάτων Ασφαλείας.⁹²⁶

Αναφορικά με τη διαχείριση Σοβαρών Διαταραχών του Εφοδιασμού σε πετρελαιοειδή έχει συσταθεί η Επιτροπή Διαχείρισης Σοβαρών Διαταραχών του Εφοδιασμού σε Αργό Πετρέλαιο ή/και Πετρελαιοειδή Προϊόντα στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.⁹²⁷ Αρμοδιότητες της Επιτροπής αποτελούν:

α. Η κατάρτιση και εισήγηση προς τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, σχεδίου Μέτρων Έκτακτης Ανάγκης (Σ.Μ.Ε.Α.) για την αντιμετώπιση σοβαρών διαταραχών του εφοδιασμού σε Αργό Πετρέλαιο και Πετρελαιοειδή Προϊόντα, οι οποίες ανακύπτουν στη χώρα ή/και στα πλαίσια των ενωσιακών ή διεθνών υποχρεώσεων της·

β. Η εισήγηση προς τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής θεμάτων σχετικά με τον Κανονισμό Τήρησης Αποθεμάτων Έκτακτης Ανάγκης και την εφαρμογή του·

γ. Η συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας σε θέματα διάθεσης αποθεμάτων Αργού Πετρελαίου και Πετρελαιοειδών Προϊόντων για τη συντονισμένη αντιμετώπιση σοβαρών διαταραχών του εφοδιασμού·

⁹²⁴ Άρθρο 12 παρ. 1 του ν. 3054/2002.

⁹²⁵ Άρθρο 12 παρ. 2 του ν. 3054/2002.

⁹²⁶ Άρθρο 12 παρ. 2 του ν. 3054/2002.

⁹²⁷ Άρθρο 13 παρ. 1 του ν. 3054/2002.

δ. Ο έλεγχος των κατόχων αδειών, ώστε να εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις επιτυχούς εφαρμογής του Σχεδίου Μέτρων Έκτακτης Ανάγκης.

III.Γ Υποχρεώσεις Ελλάδας προκύπτουσες από ΣυνθΧΕ στο πλαίσιο του ΤΑΡ

Πέρα από το ανωτέρω νομοθετικό πλαίσιο, που είναι συμβατό με τις αρχές του ανταγωνισμού και του ελεύθερου εμπορίου ενεργειακών προϊόντων, που θέτει η ΣυνθΧΕ, θα πρέπει περαιτέρω να εξεταστεί η επιρροή των διατάξεών της στο πλαίσιο του αγωγού Trans Adriatic Pipeline (ΤΑΡ)⁹²⁸. Ο σχεδιασμός του ΤΑΡ προσφέρει ποικίλες εναλλακτικές επιλογές σύνδεσης σε διάφορους υφιστάμενους και προτεινόμενους αγωγούς κατά μήκος της διαδρομής του, καθιστώντας έτσι δυνατή τη μεταφορά του φυσικού αερίου της Κασπίας σε πολλούς προορισμούς στην Ευρώπη.⁹²⁹ Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου αποτελεί μείζονα συνιστώσα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, ενώ θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας καθώς επίσης και στην ελληνική και ευρωπαϊκή ασφάλεια εφοδιασμού, διασφαλίζοντας για τις επόμενες δεκαετίες τη βιωσιμότητα μιας εκ των σημαντικότερων οδών μεταφοράς ενέργειας στην Ευρώπη.⁹³⁰

Θα πρέπει, αρχικά, να σημειωθεί ότι όλα τα συμβαλλόμενα μέρη στον αγωγό είναι συμβαλλόμενα μέρη και στη ΣυνθΧΕ.⁹³¹ Με το νόμο 4217/2013⁹³² κυρώθηκε η συμφωνία Φιλοξενούσας Χώρας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της TRANS ADRIATIC PIPELINE AG. Εντός της συμφωνίας τίθενται όροι προκύπτοντες από τη συμμετοχή της χώρας στη ΣυνθΧΕ. Τα μέρη συμφωνούν ότι το έργο, τα ονόματα των χρηστών δυνάμει συμβάσεων μεταφοράς αερίου ή συμβάσεων δέσμευσης δυναμικότητας με τον επενδυτή του έργου και τα δικαιώματα των συμμετεχόντων του έργου, θα θεωρούνται το καθένα ως επένδυση στην ελληνική δημοκρατία, υπό την έννοια του άρθρου 1 παρ. 6 της ΣυνθΧΕ. Επιπροσθέτως, τα πρόσωπα, που αναφέρονται κατωτέρω θα θεωρούνται ως επενδυτές υπό την έννοια του άρθρου 1

⁹²⁸ Κ. Ηλιόπουλος, Η Ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας και οι διεθνείς συμβάσεις της Ελλάδας στον τομέα του φυσικού αερίου, στο Ν. Ε. Φαραντούρης (επιμ.) Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, όπ. παρ .σελ. 415 επ..

⁹²⁹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο <http://www.tap-ag.gr>.

⁹³⁰ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-623_en.htm.

⁹³¹ Energy Charter Secretariat, Intergovernmental Agreements and Host Government Agreements on Oil and Gas Pipelines - A Comparison, Βρυξέλλες 2015, σελ. 25.

⁹³² Νόμος 4217/2013 (ΦΕΚ Α 267 10.12.2013) Κύρωση Συμφωνίας Φιλοξενούσας Χώρας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της TRANS ADRIATIC PIPELINE AG.

παρ. 7 της ΣυνθΧΕ⁹³³. Η ελληνική κυβέρνηση δεν θα επιδιώξει να ισχυριστεί το αντίθετο υπό την προϋπόθεση ότι τα πρόσωπα έχουν γνωστοποιηθεί στο κράτος από τον επενδυτή του έργου. Επενδυτές θεωρούνται:

1. Ο επενδυτής του έργου ως κύριος και δημιουργός του συστήματος Αγωγού συμπεριλαμβανομένων των ελληνικών εγκαταστάσεων·

2. Κάθε άμεσος ή έμμεσος μέτοχος του επενδυτή του έργου, που έχει συσταθεί σε κράτος που αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ·

3. Κάθε χρήστης, ο οποίος είναι μέρος σε μια σύμβαση μεταφοράς αερίου ή σε μια σύμβαση δέσμευσης δυναμικότητας με τον επενδυτή του Έργου, ο οποίος έχει συσταθεί σε κράτος που αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ.⁹³⁴

Επίσης, η Ελλάδα χωρίς να παρεκκλίνει από τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ και λαμβάνοντας υπόψη τα ισχύοντα διεθνή πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων και των κατευθυντήριων Αρχών, όπως τέθηκαν από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, τον Ιούνιο του 2011 καταβάλλει τις καλύτερες δυνατές προσπάθειες προκειμένου:

- Να διασφαλίσει ότι δεν υπάρχουν διαταραχές στις δραστηριότητες του έργου·
- Να προστατέψει τις δραστηριότητες του έργου στο Ελληνικό Έδαφος, τις ελληνικές εγκαταστάσεις και κάθε πρόσωπο εντός του ελληνικού εδάφους, που συμμετέχει στις δραστηριότητες του έργου, από απώλεια ή βλάβη, που προκαλούνται ή δύνανται να προκύψουν από πόλεμο, σαμποτάζ, βανδαλισμό, αποκλεισμό, επανάσταση, ταραχή, εξέγερση, πολιτικές αναταραχές, τρομοκρατία, απαγωγή εμπορικό εκβιασμό, οργανωμένο έγκλημα ή οποιοδήποτε άλλο καταστροφικό γεγονός.

Υποχρέωση του επενδυτή του έργου αποτελεί η συνεργασία με το κράτος, προκειμένου να επιτρέψει στο κράτος να εκπληρώνει τις ανωτέρω υποχρεώσεις του. Το κράτος θα καταβάλλει κάθε εύλογη προσπάθεια, ώστε να βοηθήσει τον επενδυτή του Έργου να εντοπίσει νάρκες, που δεν έχουν εκραγεί και οι οποίες δύνανται να

⁹³³ Δ. Αζαρία, Η προστασία επενδυτών στο πλαίσιο μεταφοράς υδρογονανθράκων μέσω διακρατικών αγωγών, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2014, Τεύχος 21, σελ. 61, ειδικά 63 και της ίδιας Διεθνή δίκτυα ενέργειας και πρωτογενείς συμβατικές υποχρεώσεις κρατών στο Ν. Ε. Φαραντούρης (επιμ.) *Ενέργεια: Δίκτυα και Υποδομές*, όπ. παρ. σελ. 3, ειδικά 23· Αν. Γουργουρίνης, Επίλυση διαφορών αναφυόμενων από συμβάσεις για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων – η συντρέχουσα δικαιοδοσία των διαιτητικών επενδυτικών δικαστηρίων της ΣυνθΧΕ, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2014, Τεύχος 21, σελ.69, ειδικά 76.

⁹³⁴ Όρος 3.5 του ν. 4217/2013.

είναι τοποθετημένες επί ή υπό ή σε άμεση εγγύτητα με οποιαδήποτε εδαφική περιοχή του έργου. Εφόσον κατά τη διάρκεια εκτέλεσης των δραστηριοτήτων του Έργου, οποιαδήποτε νάρκη που δεν έχει εκραγεί, ανακαλυφθεί το κράτος θα φροντίσει για την άμεση απομάκρυνση αυτών των αντικειμένων μέσω των δυνάμεων ασφαλείας του κράτους, ύστερα από ειδοποίηση για το θέμα αυτό, που θα παρασχεθεί στο κράτος.⁹³⁵

Επιπροσθέτως, ουδεμία επένδυση που ανήκει ή χρησιμοποιείται άμεσα ή έμμεσα από οποιονδήποτε συμμετέχοντα σε σχέση με το Έργο θα απαλλοτριώνεται παρά μόνο εάν η απαλλοτρίωση γίνεται α) για δημόσιο σκοπό, β) δεν συνιστά διακριτική μεταχείριση, γ) υλοποιείται σύμφωνα με την προσήκουσα διαδικασία νόμου και δ) συνοδεύεται από την καταβολή άμεσης, επαρκούς και κατάλληλης αποζημίωσης. Η προβλεπόμενη αποζημίωση δεν θα είναι χαμηλότερη από την εύλογη αξία αγοράς της απαλλοτριωθείσας επένδυσης, όπως αυτή θα υπολογίζεται κατά το χρόνο ακριβώς, πριν από τη στιγμή που η απαλλοτρίωση ή η επικείμενη απαλλοτρίωση, κατέστη γνωστή με τέτοιο τρόπο, ώστε να επηρεάσει την αξία της επένδυσης⁹³⁶

Η αποζημίωση, που θα καταβάλλεται στον επενδυτή του έργου σε περίπτωση απαλλοτρίωσης ολόκληρης της επένδυσης του επενδυτή του έργου στο ελληνικό έδαφος, δεν θα είναι σε καμιά περίπτωση κατώτερη από το άθροισμα όλων των ποσών που οφείλει να καταβάλει ο επενδυτής του έργου.⁹³⁷ Εάν μια απαλλοτρίωση από το κράτος ή από οποιοδήποτε κρατική οντότητα έχει ως αποτέλεσμα άμεσα ή έμμεσα να υποστεί οποιοσδήποτε χρήστης απώλεια ή ζημία, το κράτος θα καταβάλει στο χρήστη πλήρη αποζημίωση. Τέλος ορίζεται ότι οποιαδήποτε διαφορά αναφορικά με την απαλλοτρίωση δεν θα εμπίπτει στο άρθρο 26 της ΣυνθΧΕ.⁹³⁸

Επιπροσθέτως, θα πρέπει να αναφερθεί ότι καμιά ρύθμιση της σύμβασης δεν θα παρεκκλίνει, ούτε θα απαιτεί από το κράτος, οποιοδήποτε κρατικό μέρος ή οποιαδήποτε ανεξάρτητη αρχή να παρεκκλίνει από οποιαδήποτε υποχρέωση δυνάμει των κοινοτικών συνθηκών, συμπεριλαμβανομένης, προς αποφυγή αμφιβολιών, οποιασδήποτε υποχρέωσης από οποιοδήποτε νομοθέτημα της ΕΕ, που υιοθετείται βάσει των κοινοτικών συνθηκών.⁹³⁹

⁹³⁵ Όρος 9.1-9.3 του ν. 4217/2013.

⁹³⁶ Όρος 18.1 – 18.2 του ν. 4217/2013.

⁹³⁷ Όρος 18.3 του ν. 4217/2013.

⁹³⁸ Όρος 18.6 του ν. 4217/2013.

⁹³⁹ Όρος 3.3 του ν. 4217/2013.

Από τα ανωτέρω προκύπτει η εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης στον τομέα των επενδύσεων της διαμετακόμισης ενέργειας. Θα πρέπει να τονιστεί η μη εφαρμογή του συστήματος επίλυσης επενδυτικών διαφορών αναφορικά με την απαλλοτρίωση, καθώς επίσης και το γεγονός ότι η Ελλάδα θα πρέπει, παραλλήλως και ταυτοχρόνως, να τηρεί τις υποχρεώσεις της, ως συμβαλλομένου μέρους της ΕΕ και της Συνθήκης. Ωστόσο, δεν προκύπτει από τα ανωτέρω ο τρόπος άρσης ενδεχομένης σύγκρουσης των υποχρεώσεων της Ελλάδας, στο πλαίσιο του Δικαίου της ΕΕ και της Συνθήκης.

IV. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Η ΕΕ υπό το σημερινό καθεστώς αντιμετωπίζει ιδιαίτερες προκλήσεις στον τομέα της ενέργειας, που περιλαμβάνουν ζητήματα όπως η αυξανόμενη εξάρτηση από τις εισαγωγές ενεργειακών πόρων, η περιορισμένη διαφοροποίηση, οι υψηλές και ασταθείς τιμές ενέργειας, η διογκούμενη παγκόσμια ενεργειακή ζήτηση, οι κίνδυνοι ασφάλειας για τις χώρες παραγωγής και διαμετακόμισης.⁹⁴⁰ Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας εισήχθη ειδική νομική βάση αναφορικά με την ενεργειακή πολιτική, γεγονός που καταδεικνύει τη βαρύτητα, που αποδίδουν τα όργανα και τα Κράτη μέλη στην ενεργειακή πολιτική.

Οι στόχοι της σημερινής ενεργειακής πολιτικής, που βρίσκονται σε εξέλιξη, είναι η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 20% τουλάχιστον, σε σχέση με το 1990, η αύξηση του μεριδίου των ΑΠΕ στην ενεργειακή κατανάλωση σε 20% και η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης κατά 20%.

Προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα θα πρέπει να διακρίνει κανείς μεταξύ ουσιαστικών και θεσμικών θεμάτων:

Αναφορικά με τα θέματα Ουσιαστικού Δικαίου μπορούν να γίνουν οι εξής παρατηρήσεις:

1. Η συμμετοχή της ΕΕ στη Συνθήκη είναι συνεπής γιατί και οι δύο οργανισμοί πρεσβεύουν και επιδιώκουν την εκπλήρωση παρόμοιων στόχων·
2. Η εκπλήρωση παρουσιάζεται ιδιαίτερα προωθημένη στην ΕΕ λόγω της υπερεθνικής λειτουργίας. Αυτό προκύπτει σε διάφορους ενεργειακούς τομείς.

⁹⁴⁰ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.7.1.html.

Α. Στον τομέα του ανταγωνισμού η ΕΕ πρωτοπορεί και διαθέτει ένα νομικό πλαίσιο, που επιδιώκει με δεσμευτικές ρυθμίσεις την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και της εγκαθίδρυσης όρων ανταγωνισμού. Σε αντίθεση, η Συνθήκη διαθέτει μη νομικά δεσμευτικές ρυθμίσεις και ενισχύει, κυρίως, τη συνεργασία των Κρατών μελών·

Β Στο πεδίο των δικτύων η ΕΕ διαθέτει νομικό πλαίσιο προκειμένου να υλοποιήσει την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου. Η Συνθήκη διαθέτει ένα σχετικά δεσμευτικό πλαίσιο, το οποίο όμως είναι ιδιαίτερα περιορισμένο λόγω της μη υιοθέτησης του σχεδίου Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση. Η συνεισφορά της ΕΕ στη Συνθήκη είναι ότι αναπτύσσει περιφερειακά δίκτυα, με τη βοήθεια των οποίων δύναται να επεκταθούν διηπειρωτικές διασυνδέσεις. Η Συνθήκη προκρίνει το μοντέλο της ΕΕ, διότι με τον τρόπο αυτό επιταχύνεται η δημιουργία δικτύων και υποδομών·

Γ Στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης και των σχετικών με αυτήν περιβαλλοντολογικών θεμάτων, η ΕΕ συμβάλλει στην επίτευξη του στόχου της ενεργειακής απόδοσης και ενισχύει τις μεθόδους καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής. Στη περίπτωση της Συνθήκης, το θεσμικό πλαίσιο αναφέρεται, κυρίως, στη λήψη μέτρων και στη συνεργασία των συμβαλλομένων μερών·

Δ. Ο τομέας της φορολογίας χαρακτηρίζεται από κοινά χαρακτηριστικά με την έννοια ότι η φορολογία των άμεσων φόρων, όπως και το σύστημα διοικητικής επιβολής των φόρων ανήκουν στην αρμοδιότητα των Κρατών μελών. Ωστόσο, στο πλαίσιο των δύο οργανισμών οι έμμεσοι φόροι θα πρέπει να διακρίνονται, στη περίπτωση της ΕΕ, για την ουδετερότητα τους και στην περίπτωση της Συνθήκης, θα πρέπει να τηρούνται οι ρήτρες ΡΕΜ και ΜΕΚ·

Ε. Στον τομέα του εμπορίου, η ΕΕ μπορεί να συμμετέχει αποτελεσματικά καθόσον είναι μέλος του ΠΟΕ. Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η Συνθήκη, μέσω των διατάξεων του ΠΟΕ, στις οποίες παραπέμπει, ευνοεί το εμπόριο των ενεργειακών προϊόντων και του ενεργειακού εξοπλισμού και ως εκ τούτου διευκολύνει τις εμπορικές ενεργειακές εξωτερικές σχέσεις. Αυτό συμβαίνει διότι στον ΠΟΕ δεν έχει θεσπισθεί αυτόνομη συμφωνία για τη ενεργειακή πολιτική.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στο πλαίσιο των ουσιαστικών ζητημάτων η συνεργασία των δύο οργανισμών μπορεί να έχει μακροχρόνια προοπτική και θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η συμμετοχή της ΕΕ δημιουργεί συνθήκες αποτελεσματικότερης προώθησης των στόχων της Συνθήκης, λόγω του γεγονότος ότι η

ΕΕ αποτελεί παράδειγμα δημιουργίας αποτελεσματικών, περιφερειακών και ανταγωνιστικών ενεργειακών αγορών.

Αναφορικά με τα θεσμικά ζητήματα μπορούμε να διατυπώσουμε τις παρακάτω παρατηρήσεις:

1. Η ΣυνθΧΕ αναγνωρίζει την ειδική φύση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και σήμερα της ΕΕ. Αναφέρεται ρητά ότι η ΕΕ αποτελεί μηχανισμό περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης, που αποτελείται από Κράτη μέλη και στον οποίο τα τελευταία έχουν εκχωρήσει αρμοδιότητες για ορισμένα θέματα. Επιπλέον, η Συνθήκη, με τον τρόπο αυτό, αναγνωρίζει την ύπαρξη μιας εσωτερικής και αυτόνομης έννομης τάξης, καθώς επίσης τη δυνατότητα της ΕΕ να θεσπίζει μέτρα δεσμευτικά για τα Κράτη μέλη.

2. Ως προς το ζήτημα της φύσης της συμφωνίας της ΣυνθΧΕ, θεωρείται μικτή συμφωνία, διότι η ενεργειακή πολιτική αποτελεί συντρέχουσα αρμοδιότητα. Ωστόσο, το ζήτημα της κατανομής της αρμοδιότητας στο πεδίο της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής σχετίζεται με την αρχή της παραλληλότητας εσωτερικής και εξωτερικής αρμοδιότητας και του προσδιορισμού του είδους της αρμοδιότητας. Η έλλειψη υποβολής δήλωσης των ΕΚ, κατά τη σύναψη της ΣυνθΧΕ, δημιουργεί ασάφειες ως προς τη συμμετοχή της ΕΕ και των Κρατών μελών στα όργανα του Οργανισμού, αλλά και ως προς τα ζητήματα διεθνούς ευθύνης στις περιπτώσεις διαφορών μεταξύ κράτους και επενδυτή.

3. Αναφορικά με το ζήτημα των διμερών επενδυτικών συμφωνιών, η σχέση των δύο οργανισμών καθίσταται ακανθώδης. Από την μια πλευρά, λόγω των παρόμοιων στόχων, των δύο οργανισμών θα ενισχυθεί η ομοιομορφία του δικαίου της ΕΕ δεδομένου ότι η ΣυνθΧΕ πολυμεροποιεί τη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας (άρα δεν ευνοεί τις διμερείς συμβάσεις) και περιλαμβάνει ως μέλη, κράτη τα οποία έχουν υπογράψει διμερείς συμβάσεις στον τομέα των επενδύσεων με Κράτη μέλη της ΕΕ. Από την άλλη, όμως, πλευρά θα πρέπει να σημειωθεί ότι το σύστημα επίλυσης επενδυτικών διαφορών εδράζεται σε μεγάλο βαθμό στη διαδικασία της διαιτησίας, ενώ οι διατάξεις της ΣυνθΧΕ διαπνέονται από τις αρχές και την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου. Ζήτημα αποτελεί πώς θα αντιμετωπιστούν διαφορές επενδυτή ενός συμβαλλόμενου μέρους και ενός συμβαλλόμενου κράτους που τυγχάνει μέλος της ΕΕ. Όταν ο επενδυτής επικαλείται σε επενδυτική διαφορά τις διατάξεις του Χάρτη και ενδεχομένως προγενέστερη, της προσχώρησης του Κράτους μέλους, διμερή συμφωνία θα δημιουργούνται ζητήματα διεθνούς ευθύνης του κράτους αλλά και

ασυμβατότητας της διμερούς συμφωνίας και του δικαίου της ΕΕ. Η ενδεδειγμένη, κατά τη γνώμη μας λύση είναι η σταδιακή συμμόρφωση του Κράτους μέλους της ΕΕ, με το δίκαιο της ΕΕ, και η εξέλιξη της πολιτικής των ξένων άμεσων επενδύσεων της ΕΕ.

4. Αναφορικά με το ζήτημα της αμέσου ισχύος των διατάξεων της ΣυνθΧΕ, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η ΕΕ δεν έχει αποκλείσει τη δυνατότητα αμέσου ισχύος στις διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Ωστόσο, από τη νομολογιακή επεξεργασία που προηγήθηκε έχει προκύψει ότι η ΕΕ με δυσκολία επιτρέπει την επίκληση αμέσου ισχύος στις διεθνείς συμφωνίες, που έχουν τη μορφή της ΣυνθΧΕ. Πέρα όμως από την αρνητική αυτή προοπτική η δυνατότητα επίκλησης διατάξεων της ΣυνθΧΕ, εάν ποτέ συμβεί θα διέπεται από τις παρακάτω προϋποθέσεις:

- Θα πρέπει να πρόκειται για διάταξη σαφή, ρητή και ανεπιφύλακτη, που θα διεισδύει στην έννομη σφαίρα των ιδιωτών·
- Θα πρέπει να εξετάζεται το περιεχόμενο, ο σκοπός και το γενικότερο πλαίσιο μιας διεθνούς συμφωνίας·
- Θα πρέπει να έχει αναληφθεί από την ΕΕ και από τα κράτη μέλη ειδική υποχρέωση στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ ή η κοινοτική πράξη να παραπέμπει, ρητώς, σε συγκεκριμένες διατάξεις της ΣυνθΧΕ, προκειμένου το Δικαστήριο να ελέγχει τη νομιμότητα της σχετικής κοινοτικής πράξεως με βάση τους κανόνες της Συνθήκης.

5. Αναφορικά με το ζήτημα της ιεραρχίας των δύο νομικών συστημάτων, διακρίνουμε αδυναμία παράλληλης εφαρμογής και των δύο στο ίδιο πλαίσιο πηγών δικαίου διότι τα διαιτητικά δικαστήρια και τα όργανα της ΕΕ αντιλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο τη δυναμική του Δικαίου της ΕΕ.

Από την μια πλευρά δεν θα πρέπει να αγνοηθεί ότι η εκτίμηση του Δικαίου της ΕΕ ως διεθνούς δικαίου ή ως εθνικού δικαίου παρουσιάζει σοβαρά νομικά ελλείμματα τόσο από την πλευρά του Διεθνούς Δικαίου, όσο και από την πλευρά του Δικαίου της ΕΕ.

Από την άλλη, όμως πλευρά, είναι γεγονός ότι η ΕΕ δεν επιθυμεί να ελέγχεται από άλλους διεθνείς οργανισμούς και με τον τρόπο αυτό να θέσει σε κίνδυνο την αυτονομία της. Ούτε, όμως, δικαιούται να απαιτεί να ερμηνεύεται το Διεθνές Δίκαιο σε αρμονία με το Δίκαιο της ΕΕ καθόσον το Δίκαιο της ΕΕ αποτελεί υποσύνολο του Διεθνούς Συστήματος Δικαιοταξίας.

Τελευταία παρατήρηση, που πρέπει να ειπωθεί, αναφορικά με τη συμμετοχή της ΕΕ είναι ότι θα πρέπει να συγχρονιστεί το υπερεθνικό μοντέλο λειτουργίας της με τον διακυβερνητικό τρόπο συνεργασίας, που ευνοεί η ΣυνθΧΕ. Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι σε θέματα ανταγωνισμού, ελεύθερης διακίνησης κεφαλαίων και διαμετακόμισης ενέργειας η ΕΕ διαθέτει επαρκές θεσμικό πλαίσιο. Όμως ζήτημα θα προκύψει όταν επενδυτικές νομοθετικές πράξεις της ΕΕ αμφισβητηθούν, ως προς τη συμβατότητα τους, με τη ΣυνθΧΕ. Στην περίπτωση αυτή εάν η διαφορά προβληθεί εντός του ΔΕΕ θα υπάρξει μια σύγκρουση Δικαίου της ΕΕ και διεθνούς δικαίου που θα οδηγήσει σε έλεγχο των ευρωπαϊκών νομοθετικών πράξεων. Το γεγονός αυτό μπορεί να συμβεί και στο πλαίσιο διαιτητικών αποφάσεων της ΣυνθΧΕ.

Τέλος και αναφορικά με το ζήτημα της συμμετοχής της χώρας μας στη ΣυνθΧΕ μπορούν να γίνουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις:

Η ελληνική κυβέρνηση ενσωμάτωσε την τελική πράξη διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας, της Συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας και του πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα με το νόμο 2476/1997. Η συμμετοχή της χώρας μας είχε ως στόχο την ενίσχυση της εθνικής ενεργειακής πολιτικής. Με τον τρόπο αυτό η Ελλάδα θα εκμεταλλευόταν συγκριτικά πλεονεκτήματα της οικονομίας της, καθόσον πρόκειται για μια χώρα που υπάρχει ηλιοφάνεια και δυνατότητα εκμετάλλευσης των ανέμων. Η δημιουργία του ΤΑΡ αποτελεί σημαντική ευκαιρία για την Ελλάδα, προκειμένου να αποτελέσει σημαντικό ενεργειακό παράγοντα στην περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να εναρμονίσει τις υποχρεώσεις της, που προκύπτουν από τη συμμετοχή της στην ΕΕ και στη ΣυνθΧΕ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΕ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΕ

I. Το θεσμικό Πλαίσιο της GATT και του ΠΟΕ

I.A. Εισαγωγή – Ιστορική Αναδρομή

Οι θεσμοί της παγκόσμιας οικονομίας έχουν την αφετηρία τους στον προγραμματισμό, που πραγματοποιήθηκε κατά την τελική φάση του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου για τη συγκρότηση μιας νέας οικονομικής τάξης.⁹⁴¹ Ειδικότερα, οι υπεύθυνοι για τη χάραξη της οικονομικής πολιτικής συναντήθηκαν στο Bretton Woods, στις ΗΠΑ. Στις διαβουλεύσεις που πραγματοποιήθηκαν σχεδιάστηκαν τρεις θεσμοί για την οικοδόμηση μια νέας οικονομικής τάξης, το ΔΝΤ, η Παγκόσμια Τράπεζα και η ΓΣΔΕ.⁹⁴²

Μεταπολεμικά η ΓΣΔΕ, γνωστή ως GATT (General Agreement on Tariffs and Trade), αποτέλεσε το βασικό εργαλείο με το οποίο επιδιώχθηκε η ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου.⁹⁴³ Η GATT αποτέλεσε το νομικό πλαίσιο για τη διεξαγωγή της διεθνούς ανταλλαγής, αλλά συγχρόνως και το κύριο όργανο φιλελευθεροποίησης του εμπορίου. Υπήρξε το αποτέλεσμα μιας σχετικά μακράς εξελικτικής διαδικασίας στο πεδίο φιλελευθεροποίησης του εμπορίου, στην οποία πρωταγωνίστησαν, κυρίως, οι ΗΠΑ⁹⁴⁴ αλλά και άλλες αναδυόμενες οικονομικές δυνάμεις.⁹⁴⁵

Την περίοδο του μεσοπολέμου, το υψηλό επίπεδο εισαγωγικών δασμών αποτελούσε σημαντικό πρόβλημα και είχε ως αποτέλεσμα την δυσκολία των εισαγόμενων προϊόντων να ανταγωνιστούν τα εγχώρια προϊόντα των κρατών. Στη

⁹⁴¹ N. Woods, Η διεθνής πολιτική οικονομία στην εποχή της παγκοσμιοποίησης στο J. Baylis και St. Smith, (επιμ.), Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής, Μια εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007, σελ. 425.

⁹⁴² Αντ. Μπρεδήμας, Αν. Γουργουρίνης, Το Δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2015, σελ. 16.

⁹⁴³ I. Seidl - Hohenevedern, International Economic Law, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1989, σελ. 90· F. M. Scherer, Competition Policies for an Integrated World Economy, Brookings Institution, Washington 1994, σελ.13.

⁹⁴⁴ O. Schachter, The Erosion of State Authority and its Implications for Equitable Development, στο F. Weiss, E. Denters, P. de Waart (eds), International Economic Law with a Human Face, Kluwer Law International, Hague 1998, σελ. 32.

⁹⁴⁵ M. Matsushita, Th. J. Schoenbaum, P. Mavroidis, The World Trade Organization Law, Practice and Policy, Oxford University Press, Oxford 2003, σελ. 2.

δεκαετία του 1920, το μέσο επίπεδο εισαγωγικών δασμών ήταν 38%, ενώ το 1930 αυξήθηκε σε 53%⁹⁴⁶ μετά τον νόμο του Smoot-Hawley.⁹⁴⁷ Το παράδειγμα των ΗΠΑ ακολούθησαν και άλλες χώρες, με αποτέλεσμα τα χρόνια της οικονομικής κρίσης να χαρακτηρίζονται από έντονο προστατευτισμό.⁹⁴⁸ Η εμπειρία της οικονομικής κρίσης του 1929 αποτέλεσε πειστικό επιχείρημα για την φιλελευθεροποίηση του εμπορίου. Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι ΗΠΑ είχαν, πλέον, αναγνωριστεί ως η πρώτη οικονομία στον κόσμο. Ήταν λογικό, λοιπόν, οι ΗΠΑ να αναλάβουν πρωτοβουλία για την περαιτέρω φιλελευθεροποίηση του εμπορίου. Ο πρόεδρος Roosevelt ανέλαβε να προωθήσει την ιδέα της μεγαλύτερης ελευθερίας στις διεθνείς εμπορικές ανταλλαγές. Οι προσπάθειες του προέδρου Roosevelt αποτυπώνονται στην έκδοση του νόμου για Αμοιβαιότητα Εμπορικών Συμφωνιών, το έτος 1934 (Reciprocal Trade Agreements Act).⁹⁴⁹ Με το νόμο αυτό η εκτελεστική εξουσία (ο πρόεδρος ή ο αρμόδιος υπουργός) είχε τη δυνατότητα να διαπραγματευτεί μειώσεις δασμών μέχρι 50%, στη βάση της αμοιβαιότητας, για συγκεκριμένα προϊόντα.

Στις διαπραγματεύσεις για τις δασμολογικές μειώσεις υιοθετήθηκε η γνωστή ρήτρα του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους (PMEK). Σύμφωνα με τη δασμολογική αυτή αρχή, η μείωση των δασμών στις εμπορικές συναλλαγές των ΗΠΑ με μια χώρα, θα ίσχυε αυτόματα και για όλες τις άλλες χώρες. Το νομοθέτημα αυτό αποδείχτηκε πολύ σημαντικό στη νεότερη ιστορία της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου, διότι στα χρόνια, που ακολούθησαν οι ΗΠΑ συνήψαν Συμφωνίες Αμοιβαιότητας με ένα μεγάλο αριθμό χωρών, με συνέπεια τη σημαντική μείωση των δασμών της χώρας.

Η PMEK ήταν το μέσο με το οποίο επιτεύχθηκε η πολυμεροποίηση των ρυθμίσεων του διεθνούς εμπορίου. Η πρακτική αυτή και η σταδιακή κατάργηση των δασμολογικών εμποδίων αποτέλεσε τον πυρήνα της ΓΣΔΕ χωρίς να παραγνωριστούν και οι υπόλοιπες ρυθμίσεις, που δεν είχαν σχέση με δασμολογικά εμπόδια. Με άλλα λόγια κατέστη έκδηλο, την περίοδο αυτή, ότι η διμερής προσέγγιση των διεθνών εμπορικών σχέσεων παρουσίαζε σοβαρές αδυναμίες και ότι μόνο μια πολυμερής

⁹⁴⁶ *Ε. Πουρναράκης*, Διεθνή Οικονομικά μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδόσεις Το οικονομικό, Αθήνα 1996, σελ. 254.

⁹⁴⁷ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο http://en.wikipedia.org/wiki/Smoot-Hawley_Tariff_Act.

⁹⁴⁸ *Ε. Hobsbawm* Η εποχή των άκρων, ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914-1991, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2003, σελ. 130.

⁹⁴⁹ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο, http://en.wikipedia.org/wiki/Reciprocal_Tariff_Act.

συμφωνία για τη μείωση τελωνειακών δασμών και άλλων εμποδίων θα ήταν ικανή να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις ανάγκες του διεθνούς εμπορίου.⁹⁵⁰

I.A.1 Η Υπογραφή της GATT

Στο ανωτέρω πλαίσιο τέθηκε η βάση για τη διαρθρωτική δομή του θεσμικού συστήματος στις διεθνείς εμπορικές και νομισματικές σχέσεις. Το 1946 συνήλθε η Παγκόσμια Διάσκεψη για το Εμπόριο και την Απασχόληση, υπό την αιγίδα του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ. Η Διάσκεψη είχε ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση του Καταστατικού Χάρτη του ΔΟΕ (Χάρτης της Αβάνας, υπογράφηκε στις 23 Μαρτίου 1948) και την ίδρυση του ΔΟΕ. Ο Χάρτης της Αβάνας, έθετε τις βασικές αρχές για την ομαλή λειτουργία των εμπορικών συναλλαγών στο διεθνές εμπόριο.

Την ίδια περίοδο, την 30^η Οκτωβρίου 1947, 23 χώρες είχαν υπογράψει το Πρωτόκολλο για την προσωρινή εφαρμογή της ΓΣΔΕ, που αναφερόταν στο μέρος IV του Χάρτη της Αβάνας θεσπίζοντας αμοιβαίες δασμολογικές παραχωρήσεις, που σχετίζονταν με αγαθά ύψους 10 δισεκατομμυρίων ευρώ.⁹⁵¹ Η GATT θα υποκαθιστούσε τον ΔΟΕ μέχρι την οριστικοποίηση και την εγκαθίδρυση του τελευταίου.

Ωστόσο, η ιδρυτική συμφωνία του ΔΟΕ δεν τέθηκε σε ισχύ, διότι το Αμερικανικό Κογκρέσο εξέφρασε φόβους ότι ο ανωτέρω Οργανισμός μπορούσε να αποτελέσει όργανο πρόσβασης και παρέμβασης στην εθνική οικονομική πολιτική της χώρας. Ένας δεύτερος γύρος προσπαθειών για την αναβίωση και οριστικοποίηση του ΔΟΕ δεν απέδωσε ευνοϊκά αποτελέσματα.

Μετά την αποτυχημένη ίδρυση του ΔΟΕ, εφαρμόστηκε το νομικό πλαίσιο της ΓΣΔΕ,⁹⁵² που δεν ήταν παρά μία εμπορική συνθήκη ελευθεροποίησης του εμπορίου σε πολυμερή βάση.⁹⁵³ Η GATT καθόριζε τους κανόνες λειτουργίας και τις υποχρεώσεις στη διεθνή ανταλλαγή, ενώ παράλληλα λειτουργούσε σαν πεδίο διαβούλευσης και συνεργασίας (forum) για εμπορικές διαπραγματεύσεις. Οι

⁹⁵⁰ *A. Μπρεδήμας*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις Τεύχος Α, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 1989, σελ. 43.

⁹⁵¹ *Κ. Α. Στεφάνου, Χ. Βλ. Γκόρτσος*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005, σελ. 9.

⁹⁵² *A. F. Lowenfeld*, International Economic Law, Oxford University Press, Oxford 2003, σελ. 23.

⁹⁵³ *P. Krugman, M. Obstfeld*, Διεθνής οικονομική θεωρία και πολιτική, Τόμος Α, όπ. παρ. σελ. 350 επ..

ρυθμίσεις της GATT, για το χρονικό διάστημα 1948-1994 θεμελίωσαν τους κανόνες του παγκόσμιου εμπορίου και συνέβαλαν σε υψηλά επίπεδα ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου. Η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου εξελίχθηκε στο πλαίσιο των λεγόμενων γύρων διαπραγματεύσεων.⁹⁵⁴

I.A.2 Οι επτά πρώτοι γύροι διαπραγματεύσεων

Στα πρώτα χρόνια λειτουργίας της GATT, λόγω της μεγάλης ανομοιομορφίας των συμφερόντων των κρατών μελών, η οποία προερχόταν κυρίως από τις μεγάλες διαφορές σε επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης, δημιουργήθηκαν μεγάλες δυσχέρειες. Σταδιακά και με την ανάπτυξη των εμπορικών ενώσεων, όπως της ΕΟΚ, οι δικαιοδοσίες της GATT αμβλύνθηκαν και άρχισαν να διαφαίνονται οι ανεπάρκειές της για την αντιμετώπιση των νέων προβλημάτων, τα οποία προέκυπταν από τη διεθνοποίηση της οικονομικής ζωής.⁹⁵⁵

Σε σχετική έκθεση ειδικής επιτροπής (γνωστή ως έκθεση Haberler⁹⁵⁶), η οποία συστάθηκε για απολογιστική μελέτη της λειτουργίας της GATT, διαπιστώθηκε η ανάγκη αντιμετώπισης, από το ίδιο νομικό πλαίσιο της GATT, παλιών και νέων προβλημάτων. Τα τελευταία ανέκυπταν, κατά κύριο λόγο, σε σχέση με τις ειδικές αναπτυξιακές ανάγκες των φτωχότερων χωρών. Πράγματι, η GATT στα χρόνια που ακολούθησαν αποτέλεσε το συντονιστικό όργανο επανειλημμένων προσπαθειών για διαπραγματεύσεις (Γύροι διαπραγματεύσεων) μεταξύ των διαφόρων χωρών με σκοπό τη μείωση των δασμών.⁹⁵⁷ Οι διαπραγματεύσεις⁹⁵⁸ αυτές γίνονταν και γίνονται σε συναντήσεις των εκπροσώπων των χωρών, οι οποίες είναι μεγάλης διάρκειας και περιλαμβάνουν ένα μεγάλο αριθμό συνεδριάσεων σε περιοδικά χρονικά διαστήματα. Στις πρώτες δεκαετίες λειτουργίας της GATT, κύριος στόχος των γύρων διαπραγματεύσεων αποτέλεσε η μείωση των δασμών.⁹⁵⁹ Στις συναντήσεις

⁹⁵⁴ *World Trade Organization, Commonwealth Parliamentary Association, Regional Workshops for Parliamentarians on the Multilateral Trading System, CAPE TOWN, SOUTH AFRICA 19-22 MAY 2003, PORT-OF-SPAIN, TRINIDAD AND TOBAGO 28-30 JULY 2003*, σελ. 11.

⁹⁵⁵ *Οδ. Σπηλιόπουλος*, Η νομική θεσμική και πολιτική διάσταση της συμμετοχής της ΕΚ στο πολυμερές πλαίσιο εμπορικών σχέσεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2003, σελ. 140 – 141.

⁹⁵⁶ *P. T. Stoll, F. Schorkopf*, WTO, World Economic Order, World Trade Law, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2006, σελ. 39.

⁹⁵⁷ *P. Krugman, M. Obstfeld*, Διεθνής Οικονομική Θεωρία και Πολιτική, τόμος Α, όπ. παρ. σελ. 291.

⁹⁵⁸ *Paul Krugman Maurice Obstfeld*, Διεθνής Οικονομική Θεωρία και Πολιτική, τόμος Α, όπ. παρ. σελ. 342.

⁹⁵⁹ *Π. Γκλαβίνης*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2009, σελ. 195.

εφαρμόστηκαν οι τρεις βασικές αρχές της GATT: (α) η ΡΜΕΚ (β) η απαγόρευση της χρήσης ποσοτικών περιορισμών και γ) η ΡΕΜ. Στη δεκαετία του 1960 έγινε φανερό ότι η ουσιαστική μείωση των δασμών δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί με την διαδικασία διαπραγμάτευσης κατά προϊόν. Ο «γύρος» του Dillon,⁹⁶⁰ το 1961, εξαιτίας αυτού του λόγου, δεν απέδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα. Στο μεταξύ οι ΗΠΑ σε μια νέα προσπάθεια πρωταγωνιστικού ρόλου για την φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, θεσμοθέτησαν σχετικό νόμο (Νόμος για την Επέκταση του Εμπορίου), ο οποίος παρείχε τη δυνατότητα στον τότε πρόεδρο Κέννεντυ να διαπραγματεύεται μείωση δασμών μέχρι 50% για διάφορες ομάδες προϊόντων. Ιδιαίτερα για ορισμένα προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής για τα οποία οι ΗΠΑ και η ΕΟΚ κάλυπταν το 80% του διεθνούς εμπορίου, η μείωση δασμών μπορούσε να ανέρχεται σε 100%.

Ο έκτος γύρος διαπραγματεύσεων, γνωστός ως Γύρος του Κέννεντυ αποτέλεσε την πιο σοβαρή προσπάθεια για δασμολογικές παραχωρήσεις από τις χώρες-μέλη. Ο Γύρος του Κέννεντυ διήρκησε πέντε χρόνια (1962-1967) και ήταν ο πιο αποδοτικός όσον αφορά την ελευθεροποίηση του εμπορίου. Ο γύρος αυτός άρχισε μετά από τον προαναφερθέντα νόμο για την Επέκταση του Εμπορίου.⁹⁶¹ Ο νόμος αυτός ήταν ο πρόδρομος του Γύρου του Κέννεντυ και προδιέγραψε τα περιθώρια μέσα στα οποία θα κινούνταν οι διαπραγματεύσεις. Συνήθως ανάλογα νομοθετήματα από την αμερικανική κυβέρνηση προηγούνταν των γύρων διαπραγματεύσεων, γιατί οι ΗΠΑ ήταν το μόνο μέλος, που απαιτούσε εγχώρια νομοθετική προεργασία, πριν από τη συμμετοχή της χώρας, σε πολυμερείς διαπραγματεύσεις για δασμολογικές παραχωρήσεις.

Ο Γύρος του Κέννεντυ εδραίωσε τις βασικές διαπραγματευτικές αρχές της GATT, οι οποίες τονίζουν τη σημασία της αμοιβαιότητας,⁹⁶² που ενσωματώνει η ΡΜΕΚ. Οι διαπραγματεύσεις είχαν σαν στόχο τα βιομηχανικά προϊόντα των οικονομικά αναπτυγμένων χωρών. Στα πέντε χρόνια που ακολούθησαν μετά τα τέλη του Γύρου του Κέννεντυ, οι δασμοί στα βιομηχανικά προϊόντα των χωρών ελαττώθηκαν σημαντικά, περίπου κατά 35%, σε σχέση με το επίπεδο στο οποίο βρίσκονταν το 1967.⁹⁶³

⁹⁶⁰ Οι προηγούμενοι τέσσερις γύροι ήταν ο Γύρος της Γενεύης (1947), Annecy 1949, Torquay 1951, Γενεύη 1956.

⁹⁶¹ *D. Carreau, P. Juillard, Droit international économique*, 4^η Έκδοση, Εκδόσεις Dalloz, Παρίσι 2010, σελ. 123 επ..

⁹⁶² *Ε. Ρούκουνας*, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, όπ. παρ. σελ 182.

⁹⁶³ Για τους έξι πρώτους γύρους διαπραγματεύσεων, *Κ. Στεφάνου, Χρ. Γκόρτσου*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, όπ. παρ. σελ.23.

Ο έβδομος Γύρος Διαπραγματεύσεων (Γύρος του Τόκιο)⁹⁶⁴ άρχισε με τη συνάντηση των Υπουργών το Σεπτέμβριο του 1973 και έληξε τον Απρίλιο του 1979. Ο γύρος αυτός ήταν μεγαλύτερης διάρκειας από τους προηγούμενους γύρους και χαρακτηρίστηκε από τη δυσκολία των διαπραγματεύσεων. Ωστόσο, από πλευράς συμμετοχής ήταν ο μεγαλύτερος γύρος με 99 χώρες, που παρουσίασαν ένα μεγάλο αριθμό θεμάτων για συζήτηση. Στον αριθμό αυτό περιλαμβάνονταν και χώρες μη μέλη της GATT. Το κύριο έργο του Γύρου του Τόκιο ήταν να ασχοληθεί με τα μη δασμολογικά μέτρα προστασίας, διότι η δεκαετία του 1970 χαρακτηρίζεται από την αναβίωση της τάσης για προστασία του εμπορίου σε βαθμό ανησυχητικό.⁹⁶⁵ Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι οι ΗΠΑ, που μέχρι τότε θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ο πρωταγωνιστής στην ελευθεροποίηση του εμπορίου στη δεκαετία του '70 αντιμετώπισαν σοβαρά το πρόβλημα της επιβολής ποσοτικών περιορισμών. Ο κίνδυνος της επιβολής ποσοτικών περιορισμών αποφεύχθηκε με μεγάλες προσπάθειες και διαμαρτυρίες από τις άλλες χώρες-μέλη της GATT. Παρά το γεγονός αυτό χρησιμοποιήθηκαν από τις ΗΠΑ σε μεγάλο βαθμό προστατευτικά μέσα σε αντίποινα για αθέμιτο ανταγωνισμό από τις άλλες χώρες.

Το πρόβλημα αυτό οδήγησε τελικά στο ψήφισμα από το αμερικανικό Κογκρέσο του Μεταρρυθμιστικού Νόμου του Εμπορίου του 1974.⁹⁶⁶ Όπως και στην περίπτωση του Γύρου του Κέννεντυ ο νόμος αυτός προπαρασκεύασε το έδαφος για τις διαπραγματεύσεις του Γύρου του Τόκιο. Σε πολλές από τις συζητήσεις του γύρου του Τόκιο, τα θέματα του αθέμιτου ανταγωνισμού εξετάστηκαν σφαιρικά και κωδικοποιήθηκε ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς για συγκρισιμότητα των μέτρων αυτών. Ο Γύρος του Τόκιο αντιπροσωπεύει την πρώτη προσπάθεια να ελεγχθεί αποτελεσματικά η μη δασμολογική προστασία. Στον τομέα των δασμών, στο τέλος του Γύρου του Τόκιο, υπολογίστηκε ότι στην επομένη δεκαετία θα επιτευχθεί μείωση των δασμών των βιομηχανικών προϊόντων κατά 1/3 περίπου του ύψους που επικρατούσε στην αρχή των συζητήσεων. Παρόμοιες συμφωνίες έλαβαν χώρα στον τομέα των γεωργικών προϊόντων. Τέλος, για τις αναπτυσσόμενες χώρες, ο Γύρος του Τόκιο, όπως και αυτός του Κέννεντυ, αναγνωρίζει την ανάγκη για προνομιακή μεταχείρισή τους στο θέμα των δασμών.

⁹⁶⁴ A. Μπρεδήμας, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Τεύχος Α, όπ. παρ. σελ. 81.

⁹⁶⁵ L. Gill, *Economie mondiale et imperialism*, Boreal Express, Montreal 1983, σελ. 355.

⁹⁶⁶ E. Πουρναράκης, Διεθνή Οικονομικά, όπ. παρ. σελ. 261.

I.A.3 Ο Γύρος της Ουρουγουάης (1986-1994)

Στη δεκαετία του '50 και στη δεκαετία του '60 η λειτουργία της GATT και η συνακόλουθη διαδικασία απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου υπήρξαν, σε πολύ σημαντικό βαθμό, αποφασιστικοί παράγοντες όχι μόνο της μεγάλης αύξησης του όγκου των διεθνών εμπορικών συναλλαγών αλλά και αυτής της ίδιας της οικονομικής ανόδου σε παγκόσμια κλίμακα. Με τη σειρά της, η οικονομική άνοδος και ανάπτυξη σε παγκόσμια κλίμακα συντήρησε και τόνωσε την περαιτέρω αύξηση των διεθνών εμπορικών ανταλλαγών.

Αυτή η τριπλή αλληλοτροφοδότηση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας (απελευθέρωση εμπορίου, αύξηση όγκου διεθνών εμπορικών ανταλλαγών, οικονομική άνοδος και ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο) στην εικοσαετία 1950-1970 συνάντησε σοβαρά προβλήματα με την είσοδο της δεκαετίας του '70, κυρίως, εξαιτίας των δύο πετρελαϊκών κρίσεων (1973 και 1979),⁹⁶⁷ της κατάρρευσης του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών⁹⁶⁸ του Bretton Woods (1971), της παρατεταμένης ύφεσης της παγκόσμιας παραγωγής και της εκτόξευσης του εξωτερικού χρέους, των ήδη υπερχρεωμένων αναπτυσσομένων χωρών, σε πρωτοφανή επίπεδα. Οι παράγοντες αυτοί ενεργοποίησαν τις παλιές «δοκιμασμένες πρακτικές» του προστατευτισμού και των παρεμβάσεων στο διεθνές εμπόριο, που έχουν πάντοτε το χαρακτηριστικό γνώρισμα να παρέχουν προσωρινή προστασία σε εθνικούς οικονομικούς κλάδους, σε ελλειμματικά εμπορικά ισοζύγια⁹⁶⁹ και σε απειλητικά ανερχόμενα επίπεδα ανεργίας.

Στο βαθμό που οι δασμοί, ως εργαλείο προστασίας της εγχώριας παραγωγής, είχαν, ήδη, μειωθεί σε αρκετά χαμηλά μέσα επίπεδα από τους μέχρι τότε «Γύρους» της GATT, οι κυβερνήσεις (κυρίως των ανεπτυγμένων χωρών της Δ. Ευρώπης και της Β. Αμερικής) άρχισαν στη δεκαετία του 1970 να προσφεύγουν στις άλλες προστατευτικές πρακτικές και κυρίως:

- Στην χρήση των ποσοστώσεων για τα εισαγόμενα προϊόντα, που ανταγωνίζονταν τα όμοια εγχώρια προϊόντα τους,

⁹⁶⁷ Για τις πετρελαϊκές κρίσεις, *N. Μούσης*, Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2011, σελ. 399.

⁹⁶⁸ Για το τέλος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, *R. Gilpin*, Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού, Εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα 2002, σελ.93.

⁹⁶⁹ *P. H. Lindert, Ch. P. Kindleberger*, *Economie Internationale*, 7^η Έκδοση, Εκδόσεις Economica, Παρίσι 1986, σελ. 322 επ..

- Στη χρησιμοποίηση ενός ιδιότυπου εργαλείου που ονομάστηκε «*Εθελοντικός Περιορισμός των Εξαγωγών*»⁹⁷⁰ (με το εργαλείο αυτό η χώρα α που αντιμετωπίζει για κάποιο παραγωγικό της κλάδο οξύτατο ανταγωνισμό από τα όμοια εισαγόμενα προϊόντα από την χώρα β, πιέζει τη χώρα β να προβεί σε εθελοντικό περιορισμό των εξαγωγών της προς την α, απειλώντας πως, αν αυτό δεν γίνει, η χώρα α θα πάρει «αντισταθμιστικά μέτρα», όχι κατ' ανάγκη μόνο στο οικονομικό πεδίο αλλά και σε ευρύτερο πολιτικό). Εννοείται πως κατά τη χρήση ενός τέτοιου «εργαλείου» προστατευτισμού, η χώρα α είναι συνήθως «μεγάλη» και πλούσια ενώ η χώρα β είναι συχνά - όχι πάντοτε - «μικρότερη» και φτωχότερη).
- Στη χρησιμοποίηση των κρατικών προμηθειών ως μόνιμου μέσου υποβοήθησης των εγχώριων κλάδων παραγωγής (επισημαίνεται πως το κράτος, ως αγοραστής αγαθών και υπηρεσιών, αποτελεί σοβαρότατο παράγοντα ενίσχυσης της ζήτησης για τα εγχώρια προϊόντα και τις εγχώριες υπηρεσίες, ιδιαίτερα σε περιόδους ύφεσης). Στον τομέα των υπηρεσιών ειδικότερα (τηλεπικοινωνίες, τράπεζες, μεταφορές κ.λπ.), ο ρόλος των κρατικών προμηθειών αλλά και η γενικότερη κρατική παρέμβαση υπήρξαν στη δεκαετία του '70, καθοριστικοί παράγοντες ενός έμμεσου αλλά πολύ αποτελεσματικού προστατευτισμού.

Ο «*Γύρος της Ουρουγουάης*»⁹⁷¹ ήταν η ανταπόκριση των συμβαλλόμενων μερών της GATT στο ρευστό αυτό διεθνές εμπορικό περιβάλλον και στις ταχύτατα μεταβαλλόμενες συνθήκες, μέσα στις οποίες διεξάγονταν οι διεθνείς οικονομικές ανταλλαγές.

1.A.3.1 Τα Βασικά Θέματα του «Γύρου της Ουρουγουάης» και η δημιουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου(WTO)

Από την ποικιλία των θεμάτων που συζητήθηκαν από το 1986 μέχρι το 1994 στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων του «Γύρου της Ουρουγουάης», μπορούν να απομονωθούν τα ακόλουθα πιο σημαντικά:

α. Το Διεθνές Εμπόριο Υπηρεσιών: Η πρόθεση ήταν να υπαχθεί το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών σε ένα πλαίσιο κανόνων, όμοιο με αυτό που ισχύει για το διεθνές εμπόριο αγαθών.

⁹⁷⁰ Για την έννοια των εκούσιων περιορισμών εξαγωγών, *P. Krugman, M. Obstfeld, Διεθνής Οικονομική Θεωρία και Πολιτική, Τόμος Α, όπ. παρ. σελ. 307.*

⁹⁷¹ *Κ. Στεφάνου, Χρ. Γκόρτσου, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 24.*

β. Δασμοί: Η πρόθεση ήταν να μειωθούν περαιτέρω οι δασμοί με έμφαση στους ακόμη πολύ υψηλούς δασμούς ορισμένων προϊόντων.

γ. Μη Δασμολογικά Εμπόδια: Η πρόθεση ήταν να περιορισθούν ακόμη περισσότερο τα εμπόδια αυτά με έμφαση στη μείωση των λεγόμενων «εθελοντικών περιορισμών των εξαγωγών».

δ. Γεωργικά Προϊόντα: Η πρόθεση ήταν να περιορισθούν οι εθνικές και οι κοινοτικές ενισχύσεις, που δίνονταν είτε για τη στήριξη του εισοδήματος των παραγωγών είτε για τις εξαγωγές των προϊόντων αυτών. Επίσης, πρόθεση ήταν η λογική μείωση των υγειονομικών ελέγχων που έχουν πρόσχημα την προστασία της υγείας του καταναλωτή, ενώ ουσιαστικά αποτελούν έμμεσο τρόπο παρεμπόδισης των εισαγωγών.

ε. Υφαντουργικά Προϊόντα. Η πρόθεση ήταν να υπαχθεί το εμπόριο αυτών των προϊόντων μέσα στους γενικούς κανόνες της GATT και, επομένως, να καταργηθεί σταδιακά η Πολυϊνική Συμφωνία, που διέπει τις συνθήκες διεξαγωγής των διεθνών ανταλλαγών στον υφαντουργικό τομέα.⁹⁷²

Τέλος, βασικό θέμα που ουσιαστικά κυριαρχούσε στις διαπραγματεύσεις, εκτός από τα επιμέρους πέντε μεγάλα ζητήματα του «Γύρου της Ουρουγουάης» ήταν το γενικότερο και σφαιρικότερο θέμα της μετεξέλιξης της GATT σε ένα Διεθνή Οικονομικό Οργανισμό.⁹⁷³

Η επιτυχής κατάληξη του Γύρου της Ουρουγουάης και η υπογραφή και επικύρωση των Καταστατικών Συμφωνιών του ΠΟΕ στο Marrakesh το 1994, είχε ως συνέπεια την ίδρυση του ΠΟΕ και την ρύθμιση των ανωτέρω ζητημάτων.⁹⁷⁴ Ο ΠΟΕ λειτουργεί, πλέον, μέσω των Συμφωνιών, που έχουν επικυρωθεί από τα μέλη του. Οι συνεχείς διαπραγματεύσεις των κρατών-μελών οδήγησαν, με το τέλος του Γύρου της Ουρουγουάης, στην ομόφωνη επικύρωση των τριών βασικών συμφωνιών, οι οποίες περιέχουν γενικές αρχές και κανόνες, που ρυθμίζουν τις εμπορευματικές συναλλαγές, τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που σχετίζονται με το εμπόριο. Οι βασικές συμφωνίες του ΠΟΕ είναι:

- η ΓΣΔΕ (GATT) ή GATT του 1994. Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι το αρχικό κείμενο της GATT, που συνήφθη όταν υπογράφηκε η ανωτέρω συμφωνία το 1947

⁹⁷² Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact5_e.htm.

⁹⁷³ Οδ. Σπηλιόπουλος Η νομική θεσμική και πολιτική διάσταση της συμμετοχής της ΕΚ στο πολυμερές πλαίσιο εμπορικών σχέσεων, όπ.παρ. σελ. 209-212.

⁹⁷⁴ Α. Κότιος Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και Διεθνής Εμπορική Πολιτική στον 21^ο αιώνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2004, σελ. 33 επ..

δεν καταργήθηκε αλλά συμπεριλαμβάνεται στην GATT του 1994. Ως εκ τούτου, υπό το σημερινό καθεστώς η ΓΣΔΕ του 1994 περιλαμβάνει⁹⁷⁵:

A. Τις διατάξεις της ΓΣΔΕ του 1947

B. Τις διατάξεις των νομικών πράξεων, που τέθηκαν σε ισχύ στο πλαίσιο της GATT του 1947 και είναι:

1. Τα Πρωτόκολλα και βεβαιώσεις που αφορούν δασμολογικές παραχωρήσεις,
2. Τα Πρωτόκολλα προσχώρησης,
3. Αποφάσεις και απαλλαγές που έχουν παραχωρηθεί βάσει του άρθρου 25 της GATT και εξακολουθούν να ισχύουν κατά την ημερομηνία θέσης σε ισχύ της Συμφωνίας για τον ΠΟΕ,
4. Άλλες αποφάσεις των συμβαλλομένων μερών της GATT του 1947.

Γ. Μνημόνια συμφωνιών

1. Μνημόνιο Συμφωνίας για την ερμηνεία του άρθρου II παρ. 1 στοιχείο β της GATT του 1994,
2. Μνημόνιο Συμφωνίας για την ερμηνεία του άρθρου 17 της GATT του 1994,
3. Μνημόνιο Συμφωνίας για τις διατάξεις περί ισοζυγίου πληρωμών της GATT του 1994,
4. Μνημόνιο Συμφωνίας για την ερμηνεία του άρθρου 14 της GATT του 1994,
5. Μνημόνιο Συμφωνίας για τις απαλλαγές από υποχρεώσεις στο πλαίσιο της GATT του 1994,
6. Μνημόνιο Συμφωνίας για την ερμηνεία του άρθρου 28 της GATT του 1994
 - Τη Γενική Συμφωνία Συναλλαγών στον Τομέα Υπηρεσιών (GATS)
 - Τη Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας (TRIPS).

I.A.4 Ο Γύρος της Ντόχα

Ο Γύρος της Ντόχα είναι ο τελευταίος γύρος των διαπραγματεύσεων μεταξύ των μελών του ΠΟΕ. Στόχος του είναι να επιτύχει σημαντική μεταρρύθμιση του διεθνούς εμπορικού συστήματος, μέσω της άρσης των εμπορικών φραγμών. Το πρόγραμμα εργασίας καλύπτει περίπου 20 τομείς του εμπορίου.⁹⁷⁶ Ειδικότερα, θεμελιώδη στόχο της Ντόχα αποτελεί η βελτίωση και οι οικονομικές προοπτικές των

⁹⁷⁵ Για τις παρακάτω συμφωνίες και τις σχετικές τους διατάξεις, βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο www.wto.org/legal texts.

⁹⁷⁶ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm: A. Κότιος Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και Διεθνής Εμπορική Πολιτική στον 21^ο αιώνα, όπ. παρ. σελ. 47

συναλλαγών των αναπτυσσόμενων χωρών. Ο Γύρος ξεκίνησε, επίσημα, κατά την τέταρτη υπουργική διάσκεψη του ΠΟΕ στην Ντόχα του Κατάρ, το Νοέμβριο του 2001 και δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.⁹⁷⁷

I.A.5 Το εμπόριο ενέργειας στον ΠΟΕ

Όταν πραγματοποιούνταν οι διαπραγματεύσεις για τη ρύθμιση του εμπορίου στο πλαίσιο της GATT, η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου ενέργειας δεν αποτελούσε πολιτική προτεραιότητα. Στην ενεργειακή βιομηχανία κυριαρχούσαν τα κρατικά μονοπώλια ενέργειας, ενώ το διεθνές εμπόριο ενεργειακών πηγών ήταν συγκεντρωμένο και ελεγχόταν από ένα μικρό αριθμό πολυεθνικών εταιριών.⁹⁷⁸ Στο γύρο της Ουρουγουάης, τα μέλη του ΠΟΕ προσπάθησαν αλλά δεν κατάφεραν να ρυθμίσουν αποτελεσματικά τις τιμές ενέργειας και τις εξαγωγικές επιδοτήσεις.

Παραδοσιακά, η ενεργειακή βιομηχανία δεν έχει διαχωριστεί από το εμπόριο των ενεργειακών προϊόντων, διότι οι ενεργειακές υπηρεσίες θεωρούνταν ότι προσαυξάνουν την αξία των ενεργειακών προϊόντων. Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις (φιλελευθεροποίηση και ιδιωτικοποίηση) στον ενεργειακό τομέα καθιστούν αναγκαίο ένα σχετικό διαχωρισμό των δραστηριοτήτων, που εντάσσονται στις ενεργειακές υπηρεσίες και στο εμπόριο ενεργειακών προϊόντων.

Υπό το σημερινό καθεστώς, οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την ενέργεια, με την έννοια ότι δεν εμπίπτουν στη ενεργειακή βιομηχανία, καλύπτονται από άλλους τομείς των υπηρεσιών, όπως τις υπηρεσίες μεταφοράς, διανομής και της κατασκευής.⁹⁷⁹

Αν και οι υπηρεσίες στον τομέα της ενέργειας δεν αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεων ως ξεχωριστός τομέας, κατά τη διάρκεια του Γύρου της Ουρουγουάης, ωστόσο, μερικά μέλη του ΠΟΕ ανέλαβαν περιορισμένες δεσμεύσεις σε τρεις, τομείς που σχετίζονται με την ενέργεια:

1. Στις υπηρεσίες που σχετίζονται με την εξόρυξη,
2. Στις υπηρεσίες που σχετίζονται με τη διανομή ενέργειας,

⁹⁷⁷ A. Μπεδήμας, A. Γουργουρίνης, Το Δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, όπ. παρ. σελ. 166.

⁹⁷⁸ Th. Cottier, G. Malumfashi, S. Matteoti Berkutova, O. Nartova, J. De Sepibus, S. Bigdeli, Energy in WTO law and policy, Working Paper No 2009/25, National Centre of Competence in Research 2009 σελ. 1-2.

⁹⁷⁹ F. De Mateo, Chairman to the negotiations Committee, Negotiations on Trade in Services, TN/S/36 21 April 2011.

3. Στις υπηρεσίες που σχετίζονται με τη μεταφορά μέσω αγωγών.⁹⁸⁰

Επίσης, ανέλαβαν σχετικά περιορισμένες δεσμεύσεις αναφορικά με την παροχή πρόσβασης στην αγορά ενέργειας σε ξένους παρόχους ενεργειακών υπηρεσιών.

Ωστόσο, τα ενεργειακά θέματα έχουν επανεμφανιστεί ως ατζέντα διαπραγμάτευσης,⁹⁸¹ διότι:

Πρώτον, πολλές χώρες, που εξάγουν ενέργεια, έχουν προσχωρήσει στον ΠΟΕ,

Δεύτερον, οι αυξημένες ενεργειακές ανάγκες έχουν καταστήσει απαραίτητη την εφαρμογή κανόνων ανταγωνισμού και τον περιορισμό πρακτικών, που περιορίζουν το εμπόριο ενεργειακών υλών,

Τρίτον, η σταδιακή απαγόρευση καθετοποιημένων ενεργειακών κρατικών επιχειρήσεων παρέχει τη δυνατότητα στους ιδιωτικούς φορείς να εισέλθουν στην αγορά ενέργειας.

Στον γύρο της Ντόχα οι ενεργειακές υπηρεσίες αποτέλεσαν ξεχωριστό τομέα υπηρεσιών. Επιπροσθέτως, η σχέση του εμπορίου με το περιβάλλον και η συζήτηση σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη συνδέονται άμεσα με την ενέργεια. Οι συσχετίσεις μεταξύ του εμπορίου, της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής και ο ρόλος των βιοκαυσίμων υποδηλώνουν την απαίτηση πολυμερούς διεθνούς ρυθμίσεως στον τομέα του εμπορίου ενέργειας.⁹⁸²

Στο πλαίσιο αυτό, η ΣυνθΧΕ και ο ΠΟΕ έχουν σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν. Η ΣυνθΧΕ αποτελεί τη μόνη ειδική συμφωνία που καλύπτει όλες τις σημαντικές πτυχές των διεθνών ενεργειακών δραστηριοτήτων, από το εμπόριο και τη διαμετακόμιση, τις επενδύσεις και την ενεργειακή απόδοση. Η συνεργασία των δύο οργανισμών θεωρείται απαραίτητη, καθόσον ίσως να αποτελεί τη λύση για την απελευθέρωση των ενεργειακών υπηρεσιών. Ο ΠΟΕ έχει σαφώς σημαντικά συμφέροντα στον τομέα της ενέργειας - αλλά η ιστορία μας έχει καταδείξει ότι δεν επιδιώχθηκε η σαφής ενσωμάτωση της ενέργειας στο θεσμικό πλαίσιο του, αν και το σύστημα επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ ασχολήθηκε με διαφορές και διενέξεις σχετικά

⁹⁸⁰ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/energy_e/energy_e.htm.

⁹⁸¹ R. Leal-Arcas, C. Grasso, J. Al. Rios, Multilateral, Regional and Bilateral Energy Trade Governance, Renewable Energy Law & Policy Review 2015, Τεύχος 1, σελ. 38-40.

⁹⁸² Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο https://www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl80_e.htm, Ομιλία του Pascal Lamy.

με την ενέργεια.⁹⁸³ Επιπροσθέτως, οι κανόνες του ΠΟΕ για τις επιδοτήσεις των κρατικών εμπορικών επιχειρήσεων έχουν μεγάλη σημασία στον τομέα της ενέργειας. Πράγματι, μια πιο προσεκτική ματιά των πολιτικών στον τομέα της ενέργειας δείχνει ότι πολλοί εμπορικοί περιορισμοί παραμένουν στη θέση τους, όπως οι περιορισμοί στις εξαγωγές και οι απαιτήσεις επισημάνσης για τα ενεργειακά προϊόντα⁹⁸⁴. Εκείνο που πρέπει να τονιστεί καταληκτικά είναι πρώτον ότι υπάρχει σαφής και συγκεκριμένη συσχέτιση των δύο συμφωνιών (ΠΟΕ και ΣυνθΧΕ) αναφορικά με το εμπόριο ενέργειας και η μελλοντική τάση καταδεικνύει ότι απαιτείται στενότερη συνεργασία μεταξύ των δύο οργανισμών.

II. Σχέση της ΣυνθΧΕ και του ΠΟΕ

II. Α Εισαγωγή

Η επιδίωξη της ανάλυσης μας είναι να καταδείξει τα βασικά σημεία της ΣυνθΧΕ, που σχετίζονται με το θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ. Οι κοινές αρχές που τίθενται στους δύο οργανισμούς εξετάζονται στο προοίμιο της ΣυνθΧΕ. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι τα συμβαλλόμενα μέρη αποδίδουν υψίστη σημασία στην αποτελεσματική εφαρμογή της ΡΕΜ και ΡΜΕΚ και ότι οι δεσμεύσεις αυτές θα διέπουν τη διενέργεια επενδύσεων βάσει συμπληρωματικής συνθήκης.⁹⁸⁵

Στόχος των συμβαλλομένων μερών αποτελεί η προοδευτική απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και η αρχή της αποφυγής διακρίσεων στο διεθνές εμπόριο, σύμφωνα με τις διακηρύξεις της ΓΣΔΕ και του ΠΟΕ. Η μακροπρόθεσμη προοπτική της σύνδεσης των δύο ανωτέρω θεσμικών πλαισίων προκύπτει από την ενθάρρυνση των συμβαλλομένων μερών (που δεν είναι μέλη του ΠΟΕ) να προετοιμάσουν την προσχώρησή τους στον ΠΟΕ, εφόσον το επιθυμούν.⁹⁸⁶

Στο πεδίο των ορισμών δίνονται εννοιολογικές διευκρινήσεις σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ. Ορίζεται, ρητά, ότι ως συμφωνία του ΠΟΕ εννοείται η συμφωνία, που ιδρύει τον ΠΟΕ μαζί με τα σχετικά παραρτήματα, τις αποφάσεις, τις

⁹⁸³ Ενδεικτικά, Υπόθεση Ιαπωνίας/Καναδά, Canada, Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector, Υπόθεση ΗΠΑ/Κίνα, China, Measures concerning wind power equipment, Υπόθεση Κίνας/ΗΠΑ, United States, Countervailing and Anti-dumping Measures on Certain Products from China, διαθεσιμότητα στο διαδικτυακό τόπο wto.org.

⁹⁸⁴ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra55_e.htm.

⁹⁸⁵ Προοίμιο της ΣυνθΧΕ.

⁹⁸⁶ Προοίμιο της ΣυνθΧΕ.

δηλώσεις και τα μνημόνια όπως διορθώθηκαν και τροποποιήθηκαν.⁹⁸⁷ Ως GATT 1994 εννοείται η ΓΣΔΕ, όπως εξειδικεύθηκε στο παράρτημα 1 Α της συμφωνίας που ιδρύει τον ΠΟΕ.⁹⁸⁸

Στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ σε σχέση με τον ΠΟΕ διαμορφώνονται δύο παράλληλα συστήματα. Το πρώτο σύστημα αναφέρεται στα κράτη, τα οποία είναι συμβαλλόμενα μέρη και στους δύο οργανισμούς (ΣυνθΧΕ, ΠΟΕ). Στην περίπτωση αυτή διατυπώνεται ρητά ότι δεν προβλέπεται καμία παρέκκλιση από τις διατάξεις του ΠΟΕ και των συναφών πράξεων.⁹⁸⁹

Το δεύτερο σύστημα αναφέρεται σε κράτη μέλη της ΣυνθΧΕ, ένα εκ των οποίων δεν είναι μέλος του ΠΟΕ (ή και όλα τα μέλη δεν είναι μέλη του ΠΟΕ). Σημαντικές πληροφορίες σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της ΣυνθΧΕ ανευρίσκουμε στο άρθρο 29 της εν λόγω Συνθήκης.

Πρώτη παρατήρηση, που πρέπει να σημειωθεί, είναι ότι το συγκεκριμένο άρθρο τίθεται στο μέρος IV της Συνθήκης, που έχει τίτλο «*μεταβατικές διατάξεις και ρυθμίσεις*», ενώ ο τίτλος του είναι «*Προσωρινές διατάξεις σχετικά με θέματα που αφορούν το εμπόριο*». Αυτό υποδηλώνει την περιορισμένη διάρκεια ισχύος του άρθρου. Η ισχύς του άρθρου θα πρέπει να ενεργοποιείται μέχρι τη στιγμή που όλα τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ γίνουν μέλη του ΠΟΕ και δεσμευθούν από την GATT του 1994.⁹⁹⁰ Ως εκ τούτου, το δεύτερο σύστημα δεν θεσμοθετήθηκε για να έχει μόνιμη εφαρμογή.

Δεύτερη παρατήρηση, που πρέπει να γίνει, είναι ότι οι διατάξεις του συγκεκριμένου άρθρου ισχύουν για το εμπόριο ενεργειακών υλών και προϊόντων αλλά και για τους ενεργειακούς εξοπλισμούς.⁹⁹¹

Τρίτη παρατήρηση συνιστά το γεγονός ότι το εμπόριο ενεργειακών προϊόντων και εξοπλισμών διέπεται από τις διατάξεις της ΠΟΕ, σαν να ήταν συμβαλλόμενα μέρη του ΠΟΕ υπό συγκεκριμένες, όμως, προϋποθέσεις και εξαιρέσεις:

1. Η πρώτη εξαίρεση αναφέρεται στο Παράρτημα W, το οποίο ορίζει αναλυτικά αρκετές διατάξεις του ΠΟΕ, που δεν εφαρμόζονται στο πλαίσιο του δεύτερου αυτού συστήματος.⁹⁹²

⁹⁸⁷ Άρθρο 1 παρ. 11 στοιχ. β της ΣυνθΧΕ.

⁹⁸⁸ Άρθρο 1 παρ. 11 στοιχ. γ της ΣυνθΧΕ.

⁹⁸⁹ Άρθρο 3 της ΣυνθΧΕ.

⁹⁹⁰ *Ol. Q. Swaak Goldman*, The Energy Charter Treaty and Trade, a Guide to Labyrinth, Journal of World Trade 1996, Τόμος 30, Τεύχος 5, σελ 115, ειδικά 117.

⁹⁹¹ Άρθρο 29 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

2. Η δεύτερη εξαίρεση αφορά κράτη που αποτελούσαν χώρες της πρώην ΕΣΔΔ. Ειδικότερα, το εμπόριο ενεργειακών προϊόντων και ενεργειακού εξοπλισμού ενός συμβαλλόμενου μέρους που είναι κράτος, το οποίο αποτελούσε τμήμα της πρώην ΕΣΔΔ, μπορούσε να διέπεται από συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων εκ των εν λόγω κρατών, έως την 1^η Δεκεμβρίου 1999 ή την ημερομηνία ένταξης αυτού του συμβαλλόμενου μέρους στον ΠΟΕ, εφόσον η ημερομηνία αυτή είναι πλησιέστερη. Η εξαίρεση όμως αυτή δεν έχει πλέον εφαρμογή και έληξε την 1^η Δεκεμβρίου 1999.

Αναφορικά με τη δασμολογική προστασία των ενεργειακών προϊόντων δεν τίθενται δασμολογικές δεσμεύσεις στα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ, καθόσον αποκλείονται οι πίνακες δασμολογικών παραχωρήσεων στην περίπτωση του δεύτερου συστήματος.⁹⁹³ Ωστόσο, τίθενται συγκεκριμένες δασμολογικές υποχρεώσεις στα συμβαλλόμενα μέρη. Ειδικότερα, οι υποχρεώσεις αυτές είναι:

1. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος, που υπογράφει και προσχωρεί στη ΣυνθΧΕ, καταθέτει στη Γραμματεία, κατά την ημερομηνία υπογραφής ή κατάθεσης της πράξης προσχώρησής, κατάλογο όλων των δασμών και άλλων επιβαρύνσεων που επιβάλλονται κατά ή συνδέονται με την εισαγωγή ή την εξαγωγή ενεργειακών υλών, προϊόντων και ενεργειακών εξοπλισμών. Η ανωτέρω υποχρέωση ισχύει και στην περίπτωση της μεταβολής του επιπέδου των δασμών και των επιβαρύνσεων.⁹⁹⁴

2. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος που δεν συμμετέχει στον ΠΟΕ έχει υποχρέωση να μην αυξάνει τους δασμούς, που αφορούν τα ενεργειακά προϊόντα και τον ενεργειακό εξοπλισμό, πέραν του επιπέδου που γνωστοποιήθηκε με την πιο πρόσφατη κοινοποίηση στη Γραμματεία.⁹⁹⁵ Αναφορικά με την ανωτέρω υποχρέωση, τυποποιούνται, στη ΣυνθΧΕ, εξαιρέσεις. Σύμφωνα με την πρώτη, που ισχύει για τα ενεργειακά προϊόντα, αλλά και για τον ενεργειακό εξοπλισμό, ένα συμβαλλόμενο μέρος δύναται να αυξήσει τους δασμούς εάν η ενέργεια αυτή δεν είναι ασυμβίβαστη με τις ισχύουσες διατάξεις του ΠΟΕ, (εκτός των εξαιρέσεων από τις διατάξεις του ΠΟΕ που απαριθμούνται στο παράρτημα W).⁹⁹⁶ Στην περίπτωση αυτή κοινοποιεί στη Γραμματεία του Χάρτη, την πρότασή του για την εν λόγω αύξηση και παρέχει σε

⁹⁹² *Energy Charter Secretariat, The International Energy Charter Consolidated Energy Charter Treaty with Related Documents*, Βρυξέλλες 2015, Παράρτημα W: Exceptions and Rules Governing the Application of the Provisions of the WTO Agreement, σελ. 129.

⁹⁹³ Όπ. παρ. Παράρτημα W 1(a)(1).

⁹⁹⁴ Άρθρο 29 παρ. 3 της ΣυνθΧΕ.

⁹⁹⁵ Άρθρο 29 παρ. 4 (b) της ΣυνθΧΕ.

⁹⁹⁶ Άρθρο 29 παρ. 5 (α) σε συνδυασμό με την παρ. 6(α) του ίδιου άρθρου της ΣυνθΧΕ.

άλλα ενδιαφερόμενα συμβαλλόμενα μέρη, δυνατότητες διαβουλεύσεων.⁹⁹⁷ Επίσης, ένα συμβαλλόμενο μέρος δύναται να αυξήσει τους δασμούς σε εξαιρετικές περιστάσεις. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, η Διάσκεψη του Χάρτη αποφασίζει να αναστείλει την υποχρέωση, που θα επιβαλλόταν κανονικά σε συμβαλλόμενο μέρος, αποδεχόμενη αύξηση δασμού.⁹⁹⁸

Η ανάλυσή μας θα επιδιώξει να παρουσιάσει τις βασικές υποχρεώσεις και τα βασικά δικαιώματα των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ σε σχέση με τον ΠΟΕ Δεδομένου του γεγονότος ότι τα περισσότερα κράτη ΣυνθΧΕ είναι και μέλη του ΠΟΕ, η ανάλυση μας θα επικεντρωθεί στις αυξημένες υποχρεώσεις στον τομέα της ενέργειας που προκύπτουν από τη συμμετοχή των μελών της ΣυνθΧΕ, ένα εκ των οποίων δεν είναι μέλος του ΠΟΕ. Υπό το σημερινό καθεστώς, τα κράτη της ΣυνθΧΕ, που δεν είναι μέλη του ΠΟΕ, είναι το Αζερμπαϊτζάν, η Λευκορωσία, η Βοσνία – Ερζεγοβίνη και το Ουζμπεκιστάν.

Πριν προχωρήσουμε στην ειδικότερη ανάλυση θα πρέπει να σημειωθεί ότι το θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ αναφέρεται μόνο σε κυβερνητικά μέτρα, που έχουν ληφθεί στον τομέα της ενέργειας. Δεν αφορά δραστηριότητες και πρακτικές ιδιωτικών φορέων, όπως είναι οι περιορισμοί που επιβάλλονται από ένα ιδιωτικό διαχειριστή σχετικά με την πρόσβαση στο δίκτυο μεταφοράς, το οποίο ανήκει στο εν λόγω ιδιωτικό φορέα ή η κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης στην ενεργειακή αγορά από πρώην κρατική εταιρία ενέργειας, που πλέον έχει ιδιωτικοποιηθεί και λειτουργεί στο πλαίσιο ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων σε μια ανταγωνιστική αγορά.

Οι κανόνες του ΠΟΕ, όπως εφαρμόζονται στη ΣυνθΧΕ έχουν περιοριστεί περαιτέρω από το γεγονός ότι εφαρμόζονται μόνο αναφορικά με κυβερνητικά μέτρα, που συνιστούν μη δασμολογικούς φραγμούς στο εμπόριο ενέργειας.

Πράγματι, το θέμα της μείωσης των δασμών και των άλλων επιβαρύνσεων εξετάζεται και αντιμετωπίζεται στο άρθρο 29 της ΣυνθΧΕ. Παρόλα αυτά οι κανόνες του ΠΟΕ, που ισχύουν στο πλαίσιο ΣυνθΧΕ, παραμένουν μεγάλης σημασίας για τη διευκόλυνση του εμπορίου στον τομέα της ενέργειας. Αφορούν τη ΡΜΕΚ, τη ΡΕΜ, την απαγόρευση ποσοτικών περιορισμών, τη διαφάνεια, την αποφυγή των περιττών τεχνικών εμποδίων στο εμπόριο, που επιβάλλονται από κυβερνήσεις και την απαγόρευση ορισμένων μορφών ντάμπινγκ και επιδοτήσεων.

⁹⁹⁷ Άρθρο 29 παρ. 5 (b) της ΣυνθΧΕ.

⁹⁹⁸ Άρθρο 29 παρ. 6(β) της ΣυνθΧΕ.

Στο πλαίσιο του ΠΟΕ εξακολουθεί να υπάρχει συζήτηση για το αν το εμπόριο αναφορικά με τις ενεργειακές υπηρεσίες και ειδικότερα με το εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας, καλύπτεται από τους κανόνες του ΠΟΕ για το εμπόριο αγαθών ή των υπηρεσιών. Ειδικότερα, για την ηλεκτρική ενέργεια θεωρείται ότι ως αγαθό εντάσσεται στις συμφωνίες, που αφορούν τα αγαθά, ενώ οι δραστηριότητες της μεταφοράς, της διανομής και οι άλλες υπηρεσίες στον τομέα της ενέργειας εντάσσονται στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας για τις Υπηρεσίες.

Στη ΣυνθΧΕ, ωστόσο, η συζήτηση έχει καταστεί άνευ αντικειμένου. Πράγματι, η ΣυνθΧΕ ορίζει, ρητά, ως ενεργειακή ύλη και προϊόν και τον ηλεκτρισμό. Ως εκ τούτου, το εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας καλύπτεται από τους κανόνες της ΣυνθΧΕ, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων του ΠΟΕ. Στην περίπτωση που θεωρηθεί ότι η ηλεκτρική ενέργεια δεν εμπίπτει στις συμφωνίες του ΠΟΕ, η ΣυνθΧΕ θα έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής για το εμπόριο μεταξύ συμβαλλομένων μερών, ένα εκ των οποίων δεν θα είναι συμβαλλόμενο μέρος του.⁹⁹⁹ Στην περίπτωση όμως που η ηλεκτρική ενέργεια θεωρηθεί υπηρεσία, τότε δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις της Συμφωνίας για τις υπηρεσίες όταν ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν είναι μέλος του ΠΟΕ (διότι η Συμφωνία για το εμπόριο των υπηρεσιών δεν έχει ενσωματωθεί στη ΣυνθΧΕ)¹⁰⁰⁰

Τέλος, τα ενεργειακά υλικά και προϊόντα, που υπόκεινται στους κανόνες του ΠΟΕ όπως εφαρμόζονται στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, ορίζονται ευρέως και είναι η πυρηνική ενέργεια, ο άνθρακας, το φυσικό αέριο, το πετρέλαιο και τα πετρελαϊκά προϊόντα, η ηλεκτρική ενέργεια. Το εμπόριο της πυρηνικής ενέργειας μπορεί να ρυθμίζεται από Δηλώσεις συμβαλλομένων μερών, που εμπεριέχονται στην Τελική Πράξη της Διάσκεψης της ΣυνθΧΕ.¹⁰⁰¹

⁹⁹⁹ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying Under the Energy Charter Treaty, Βρυξέλλες 2002, σελ. 18.*

¹⁰⁰⁰ Οπ. παρ. Παράρτημα W, Exceptions and Rules Governing the Application of the Provisions of the WTO Agreement της ΣυνθΧΕ.

¹⁰⁰¹ Οπ. παρ. Παράρτημα W: Exceptions and Rules Governing the Application of the Provisions of the WTO Agreement, A(4).

II.B. Ζητήματα Ουσιαστικού Δικαίου του ΠΟΕ και της ΣυνθΧΕ

II.B.1 Η ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους

Με στόχο την υλοποίηση των βασικών αρχών της G.A.T.T., τα άρθρα της ΓΣΔΕ μεριμνούν για την αποτελεσματική εφαρμογή μιας σειράς από βασικούς κανόνες λειτουργίας της, μεταξύ των οποίων είναι η διεξαγωγή των διεθνών εμπορικών συναλλαγών χωρίς διακριτική μεταχείριση.

Υλοποίηση της αρχής αυτής αποτελεί η εφαρμογή της ΡΜΕΚ^{1002, 1003}, η οποία θεωρείται ως ο «ακρογωνιαίος λίθος» της φιλοσοφίας της G.A.T.T.. Σύμφωνα με την ρήτρα αυτή, σε περίπτωση, που κάποιο συμβαλλόμενο μέρος πραγματοποιεί κάποια ευνοϊκή εμπορική προσφορά σε κάποιο άλλο κράτος, είναι αυτόματα δεσμευμένο να διευρύνει την προσφορά αυτή και σε όλα τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη.¹⁰⁰⁴ Τα αρμόδια όργανα της G.A.T.T. μπορούν, σε περίπτωση, που διαπιστώνουν ότι ένα κράτος μέλος δεν προσαρμόζεται στη ΡΜΕΚ, να απευθύνουν συστάσεις προς το κράτος αυτό και να το καλέσουν είτε να υιοθετήσει νέα μέτρα, που είναι σύμφωνα με τη ΓΣΔΕ, είτε να καταργήσει τα μέτρα που είναι αντίθετα σ' αυτήν. Με τον τρόπο αυτό εμποδίζεται κάθε διακριτική μεταχείριση (ευνοϊκή ή δυσμενής) και διασφαλίζεται η ροή του διεθνούς εμπορίου με ίσους όρους. Εξαιρέσεις από την θεμελιώδη αυτή αρχή επιτρέπονται μόνο σε μερικές ειδικές περιπτώσεις. Η ΡΜΕΚ,¹⁰⁰⁵ υπό τη μορφή της «συνήθους» διμερούς ή πολυμερούς συμφωνίας, προϋπήρχε της G.A.T.T.. Αφορούσε μόνο τελωνειακούς δασμούς και είχε διμερή και ειδικό χαρακτήρα, αφού εφαρμόζονταν μόνον σε περίπτωση δασμολογικών παραχωρήσεων. Η εφαρμογή της, επίσης, ρυθμιζόταν με όρους και μπορούσε να ισχύσει και μονομερώς, χωρίς δηλαδή την προϋπόθεση αμοιβαιότητας.

Η υιοθέτησή της, όμως, από την G.A.T.T. και η τοποθέτηση της σε δεσπόζουσα θέση ανάμεσα στις διατάξεις της, είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την τροποποίηση της σε αρκετά σημεία, με τέτοιο τρόπο ώστε να εναρμονίζεται πλήρως με το γενικότερο πνεύμα

¹⁰⁰² Κ. Στεφάνου, Χρ. Γκόρτσου, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, όπ. παρ. σελ.59· S. Defilla, Energy Trade under the ECT and Accession to the WTO, Journal of Energy & Natural Resources Law 2003, Τόμος 21, Τεύχος 2, σελ. 430 επ..

¹⁰⁰³ M. Matsushita, Th. J. Schoenbaum, P. C. Mavroidis, The World Trade Organization, Law, Practice and Policy, όπ. παρ. σελ. 143 επ..

¹⁰⁰⁴ Επί παραδείγματι, αν το κράτος Α συμφωνήσει στις εμπορικές διαπραγματεύσεις με το κράτος Β, να μειώσει τους τελωνειακούς δασμούς για ένα προϊόν από 10% σε 5%, ο μειωμένος δασμολογικός συντελεστής θα πρέπει να ισχύει για τις εισαγωγές των υπολοίπων κρατών μελών.

¹⁰⁰⁵ M. Bélanger, Institutions économiques internationales, Editions Economica, Paris 1992, σελ 107 επ..

και τη φιλοσοφία της. Επίσης, η ΡΜΕΚ της G.A.T.T. απέκτησε και τα ακόλουθα χαρακτηριστικά¹⁰⁰⁶.

α) Είναι πολυμερής. Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε παραχώρηση γίνεται μεταξύ δύο ή περισσότερων συμβαλλομένων μερών, επεκτείνεται αυτόματα και στα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη·

β) Σύμφωνα με το άρθρο I της ΓΣΔΕ, η ΡΜΕΚ δεν αφορά μόνον στους τελωνειακούς δασμούς, αλλά η δράση της είναι πλέον γενικότερη, αφού αφορά, μεταξύ άλλων «. . . και τους πάσης φύσεως φόρους τους βαρύνοντες τις εισαγωγές ή εξαγωγές ή εισπραττόμενους επί τη ευκαιρία εισαγωγών ή εξαγωγών ως και τους βαρύνοντες τις διεθνείς μεταφορές κεφαλαίων προς τον σκοπό του συναλλαγματικού διακανονισμού των πραγματοποιούμενων εισαγωγών ή εξαγωγών, τον τρόπο είσπραξης αυτών των δασμών και φόρων, το σύνολο των διοικητικών μέτρων και διατυπώσεων των σχετικών με τις εισαγωγές ή εξαγωγές, την επιβολή των εσωτερικών φόρων επί των εξαγομένων προϊόντων, ως και πάντα τα ζητήματα περί των οποίων οι παράγραφοι 2 & 4 του άρθρου III»¹⁰⁰⁷.

γ) Συμφωνείται άνευ όρων, δηλαδή δεν απαιτούνται επιπλέον δεσμεύσεις μεταξύ των συμβαλλομένων μερών για την εφαρμογή της·

δ) Εναρμονίζεται με το πνεύμα της αμοιβαιότητας.

Ο όρος της αμοιβαιότητας δεν αναφέρεται ρητώς στη ΓΣΔΕ¹⁰⁰⁸, και θεωρητικά θα ήταν δυνατόν να μην εφαρμοσθεί η ΡΜΕΚ. Ωστόσο, η αρχή της αμοιβαιότητας¹⁰⁰⁹ σχετίζεται με το εμπορικό σύστημα της GATT, το οποίο προϋποθέτει ότι, όταν τα συμβαλλόμενα μέρη προβαίνουν σε (πολυμερείς) δασμολογικές διαπραγματεύσεις, το κάνουν υπό τον όρο της αμοιβαιότητας. Εξάλλου, το γεγονός ότι, μεταγενέστερα, προστέθηκε στη ΓΣΔΕ, το μέρος IV, που προβλέπει την εξαίρεση από την εφαρμογή της αμοιβαιότητας των αναπτυσσομένων χωρών, δείχνει ότι ισχύει ο κανόνας, που είναι η αρχή της αμοιβαιότητας.

Στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, κάθε φορά που ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ επιβάλλει μέτρα στα σύνορα (τελωνειακούς δασμούς και λοιπές επιβαρύνσεις, ή διατυπώσεις εισαγωγής ή εξαγωγής) ή εσωτερικά μέτρα (εσωτερική φορολογία ή άλλες ρυθμίσεις για τα ενεργειακά προϊόντα) θα πρέπει να απονέμει και

¹⁰⁰⁶ Γ. Μυρογιάννης, Ο ρόλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης και η Ελλάδα Εκδόσεις Ι. Σιδέρης Αθήνα 1994, σελ. 33 επ..

¹⁰⁰⁷ Άρθρο I της ΓΣΔΕ.

¹⁰⁰⁸ Α. Μπρεδήμας Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Τεύχος Α, όπ. παρ. σελ.. 49.

¹⁰⁰⁹ Y. Li, Fade Away of Socialist Planned Economy, China's Participation in the WTO, στο F. Weiss, E. Denters, P. De Waart (επιμ.), International Economic Law with a Human Face, όπ. παρ.σελ. 461.

να εφαρμόζει οποιοδήποτε πλεονέκτημα ή προνόμιο για τα ενεργειακά προϊόντα και στα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ. Αυτό σημαίνει ότι σε σχέση με οποιαδήποτε πολιτική, που επηρεάζει το εμπόριο, δεν μπορεί να γίνει καμιά διάκριση μεταξύ των εισαγωγών προϊόντων με βάση την καταγωγή τους, ή μεταξύ των εξαγωγών προϊόντων βάσει του προορισμού τους.¹⁰¹⁰ Η ίση μεταχείριση στα ενεργειακά προϊόντα και τις πρώτες ύλες θα χορηγείται αμέσως και άνευ όρων. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μόνο τα ενεργειακά προϊόντα από τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ, μπορούν να διεκδικήσουν την εύνοια της ΡΜΕΚ. Ενώ όταν ένα συμβαλλόμενο μέρος παρέχει πλεονεκτήματα σε κράτος, που δεν είναι συμβαλλόμενο στη ΣυνθΧΕ θα πρέπει να παρέχει τα ίδια πλεονεκτήματα και στα άλλα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ.

Η ΡΜΕΚ ισχύει, κυρίως, για τα ομοειδή ενεργειακά προϊόντα.¹⁰¹¹ Αναφορικά με την έννοια του ομοειδούς προϊόντος θα πρέπει να τονιστεί ότι πρέπει να εξετάζεται για κάθε περίπτωση χωριστά. Με τον τρόπο αυτό, θα μπορεί να γίνεται δίκαιη εκτίμηση στην συγκεκριμένη περίπτωση των διαφορετικών στοιχείων, που συναντούμε σε ένα παρόμοιο προϊόν. Ορισμένα κριτήρια που προτείνονται για τον καθορισμό του ομοειδούς προϊόντος, είναι η τελική χρήση του προϊόντος σε μια δεδομένη αγορά (προτιμήσεις και συνήθειες των καταναλωτών), οι ιδιότητες του προϊόντος, η φύση και η ποιότητά του.¹⁰¹² Επίσης, είναι κοινά αποδεκτό ότι η μέθοδος της δασμολογικής ταξινόμησης δύναται να αποτελέσει ένα από τα κριτήρια, που καθορίζει εάν τα προϊόντα μπορούν να θεωρηθούν ομοειδή.¹⁰¹³ Δεδομένης της διαφορετικής δασμολογικής ταξινόμησης δύναται να θεωρηθούν διαφορετικά η ηλεκτρική ενέργεια, το φυσικό αέριο, η πυρηνική ενέργεια καθώς, επίσης, και οι υδρογονάνθρακες. Πρόβλημα μπορεί να παρουσιαστεί στην περίπτωση, που επιβάλλονται διαφορετικοί δασμοί σε διαφορετικές μορφές ηλεκτρικής ενέργειας ανάλογα με τον τρόπο παραγωγής της. Με άλλα λόγια μπορεί να ταξινομηθεί δασμολογικά με διαφορετικό τρόπο η ενέργεια, που παράγεται από ΑΠΕ και αυτή που παράγεται από πυρηνική ενέργεια. Στην περίπτωση αυτή, βοηθητικά κριτήρια

¹⁰¹⁰ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying Under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 20.

¹⁰¹¹ *World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Ιαπωνίας/Καναδά, Canada, Certain Measures Affecting the Automotive Industry*, 31.05.2000, WT/DS139/AB/R, WT/DS142/AB/R, παρ. 84.

¹⁰¹² *World Trade Organization, Working Party Report on Border Tax Adjustments*. 2 Δεκεμβρίου 1970 BISD 18S/97, παρ. 18.

¹⁰¹³ *World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Βραζιλίας/Ισπανίας, Spain, Tariff Treatment of Unroasted Coffee*, 11.06.1981 BISD 28S/102.

μπορούν να αποτελέσουν η τελική χρήση του προϊόντος και τα ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά των ενεργειακών προϊόντων.¹⁰¹⁴

II.B.2 Ρήτρα της εθνικής μεταχείρισης

Η ΡΜΕΚ συμπληρώνεται με τη ρήτρα της εθνικής μεταχείρισης (ΡΕΜ), η οποία προβλέπεται στο άρθρο III της ΓΣΔΕ. Η διάταξη αυτή επιβάλλει στα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση να εφαρμόζουν σε όλα τα αγαθά, που εισάγονται από άλλα συμβαλλόμενα μέρη, το ίδιο τουλάχιστον καθεστώς φορολογίας και εσωτερικών κανονισμών, με αυτό που εφαρμόζουν στα αντίστοιχα εθνικά τους προϊόντα. Ειδικότερα, απαγορεύεται η διακριτική μεταχείριση σε βάρος των ενεργειακών αγαθών, που εισάγονται από άλλα συμβαλλόμενα μέρη, αναφορικά με την επιβολή φόρων ή άλλων επιβαρύνσεων, νόμων, κανονισμών και διατυπώσεων στο πλαίσιο της πώλησης, μεταφοράς διανομής, χρήσης ενέργειας. Επίσης, δεν επιτρέπονται υπό το ανωτέρω πλαίσιο, οι εσωτερικοί ποσοτικοί διακανονισμοί σε σχέση με τις ποσότητες των προϊόντων ή την αναλογία, κατεργασία ή χρήση τους.

Όλα τα ανωτέρω μέτρα δεν θα πρέπει εφαρμόζονται στα εισαγόμενα και εγχώρια προϊόντα με τρόπο, που ενισχύουν την εγχώρια παραγωγή.¹⁰¹⁵

Με άλλα λόγια, ενώ το σημείο αναφοράς για την αντιμετώπιση των εισαγωγών στο πλαίσιο της ΡΜΕΚ είναι η καλύτερη δυνατή μεταχείριση που προβλέπεται στις εισαγωγές ενεργειακών προϊόντων, το σημείο αναφοράς για την αντιμετώπιση των εισαγωγών στο πλαίσιο της ΡΕΜ είναι η καλύτερη δυνατή μεταχείριση των εισαγόμενων προϊόντων σε σχέση με τα εθνικά ενεργειακά προϊόντα. Η ΡΕΜ ενεργοποιείται όταν τα ενεργειακά προϊόντα έχουν εισέλθει στην εγχώρια αγορά ενός συμβαλλόμενου μέρους της ΣυνθΧΕ.

Πρώτη παρατήρηση, που πρέπει να καταγραφεί, είναι ότι η ρήτρα της εθνικής μεταχείρισης ευνοεί τις εισαγωγές ενεργειακών προϊόντων και όχι τις εξαγωγές, με την έννοια ότι οι εξαγωγές από το κράτος, που υποχρεούται να παρέχει ευνοϊκή εθνική μεταχείριση, θεωρούνται εγχώρια προϊόντα. Έτσι μπορούν να επιβληθούν υψηλότεροι φόροι στις εξαγωγές προϊόντων σε σχέση με τα προϊόντα που προορίζονται για εγχώρια χρήση και κατανάλωση.

¹⁰¹⁴ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 21.

¹⁰¹⁵ Άρθρο III παρ. της GATT.

Δεύτερη παρατήρηση, που πρέπει να σημειωθεί, αποτελεί το γεγονός ότι ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ μπορεί να εξαιρεί προϊόντα από επιβολή εσωτερικών φόρων, όταν αυτά εξάγονται. Αυτή η ευνοϊκή μεταχείριση για τις εξαγωγές επιτρέπεται, ρητώς, στο άρθρο VI παρ. 4 της GATT, όπου αναφέρεται, επίσης, ότι η απαλλαγή των εξαγωγών δεν μπορεί να συνεπάγεται την επιβολή από τη χώρα εισαγωγής δασμών αντιντάμπινγκ ή αντισταθμιστικών μέτρων.

Τρίτη ουσιώδης παρατήρηση είναι ότι η απαγόρευση της λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης των εισαγωγών ενεργειακών προϊόντων σε σχέση με τα εγχώρια προϊόντα δεν εμποδίζει τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ να φορολογούν τις εισαγωγές ή να τις υποβάλλουν στο ίδιο καθεστώς φορολογίας με τα εγχώρια προϊόντα. Εκείνο που είναι απαραίτητο για τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ είναι να εφαρμόζουν το ίδιο φορολογικό καθεστώς, τόσο στα εισαγόμενα, όσο και στα εγχώρια προϊόντα.

Τέταρτη σημαντική παρατήρηση αποτελεί το γεγονός ότι τίποτα δεν εμποδίζει τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ να επιβάλουν υψηλότερους φόρους στα εθνικά εγχώρια προϊόντα σε σχέση με τα εισαγόμενα ενεργειακά προϊόντα.

Το άρθρο III παράγραφος 2 της GATT αντιμετωπίζει το ζήτημα της εφαρμογής της PEM όσον αφορά τους εσωτερικούς φόρους και οποιεσδήποτε άλλες χρεώσεις. Τα προϊόντα, που εισάγονται στο έδαφος ενός συμβαλλόμενου μέρους, της ΣυνθΧΕ δεν θα πρέπει να υποβάλλονται αμέσως ή εμμέσως σε εσωτερική φορολογία ή άλλη επιβάρυνση, που υπερβαίνει την εφαρμοζόμενη επιβάρυνση αμέσως ή εμμέσως στα όμοια εγχώρια προϊόντα. Η απόφαση για το αν δύο προϊόντα είναι ομοειδή λαμβάνεται βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, όπως είναι τα φυσικά χαρακτηριστικά των προϊόντων, οι τελικές χρήσεις των προϊόντων, οι προτιμήσεις και οι συνήθειες των καταναλωτών και η δασμολογική κατάταξη.

Στο τέλος, αυτό που μετράει είναι αν η διάκριση μεταξύ δύο προϊόντων επηρεάζει την ανταγωνιστική σχέση τους στην αγορά σε βάρος των εισαγόμενων προϊόντων. Τα δύο προϊόντα πρέπει να βρίσκονται σε ένα ορισμένο βαθμό σε ανταγωνιστική σχέση. Αυτός ο βαθμός ανταγωνισμού μεταξύ των δύο προϊόντων είναι το αποφασιστικό στοιχείο για την απόφαση σχετικά με το αν τα προϊόντα είναι «ομοειδή».

Το δεύτερο εδάφιο του άρθρου III: 2, ερμηνεύεται από τη νομολογία της GATT/ΠΟΕ με την έννοια ότι απαγορεύει φορολογικές διακρίσεις όχι μεταξύ ομοειδών προϊόντων αλλά ανάμεσα σε προϊόντα, που είναι άμεσα ανταγωνιστικά ή

υποκατάστατα.¹⁰¹⁶ Έτσι, ακόμη και αν τα δύο προϊόντα είναι πολύ διαφορετικά και δεν μπορούν να θεωρηθούν παρόμοια ή ομοειδή, στην περίπτωση που η οικονομική τους θέση στην αγορά, τα καθιστά άμεσα και ευθέως ανταγωνιστικά ή υποκατάστατα, αυτό σημαίνει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ δεν μπορούν να επιβάλλουν διαφορετικές φορολογικές επιβαρύνσεις επί των δύο αυτών προϊόντων. Ωστόσο, η επιβολή μιας ελάχιστης φορολογικής διάκρισης, στην τελευταία περίπτωση, επιτρέπεται και είναι ανεκτή, ενώ κάτι τέτοιο δεν επιτρέπεται στην περίπτωση των ομοειδών προϊόντων.

Ως εκ τούτου, ανόμοια φορολογία μεταξύ των εισαγόμενων και των εγχώριων προϊόντων, που ανήκουν στην κατηγορία των άμεσα ανταγωνιστικών ή των υποκατάστατων θα παραβιάζει την αρχή της εθνικής μεταχείρισης εάν αποδειχθεί ότι η διαφορά στη φορολόγηση τέθηκε για την προστασία της εγχώριας παραγωγής. Το τελευταίο δεν είναι ένα ζήτημα υποκειμενικής εκτίμησης της πρόθεσης του εθνικού νομοθέτη αλλά μάλλον ένα ζήτημα για το πώς το μέτρο εφαρμόζεται. Απαιτεί μια ολοκληρωμένη και αντικειμενική ανάλυση της δομής και της εφαρμογής του επίμαχου μέτρου. Αυτό το πρόσθετο στοιχείο, για να υπάρχει παραβίαση όσον αφορά άμεσα ανταγωνιστικά ή υποκατάστατα προϊόντα (εφαρμογή για την ενίσχυση και την προστασία της εγχώριας παραγωγής), δεν απαιτείται για τα «ομοειδή προϊόντα» (εκεί, εφόσον έχει αποδειχθεί ότι προϊόντα είναι ομοειδή και οι εισαγωγές φορολογούνται ελαφρώς υψηλότερα από τα εγχώρια προϊόντα, υπάρχει παραβίαση). Εν ολίγοις, τα προϊόντα άπαξ αποδειχθεί ότι είναι ομοειδή θα είναι πολύ πιο εύκολο να τεκμηριωθεί μια αξίωση για παραβίαση του άρθρου III, σε σύγκριση με την περίπτωση που τα προϊόντα είναι μεταξύ τους ευθέως ανταγωνιστικά ή υποκατάστατα.

Τα προϊόντα, που εισάγονται στο έδαφος ενός συμβαλλόμενου μέρους, πρέπει να τυγχάνουν μεταχείρισης όχι λιγότερο ευνοϊκής σε σχέση με εκείνη των ομοειδών προϊόντων εγχώριας προελεύσεως σε σχέση με τη νομοθεσία τους κανονισμούς και τις διατυπώσεις που αφορούν την εσωτερική πώληση, την προσφορά προς πώληση την αγορά, μεταφορά, διανομή ή χρήση. Η συγκεκριμένη ρύθμιση αναφέρεται σε όλα τα εσωτερικά μέτρα (πέρα από τη φορολογικά μέτρα) τα οποία επηρεάζουν την αγορά πώληση, μεταφορά, διανομή και χρήση των προϊόντων.¹⁰¹⁷

¹⁰¹⁶ *World Trade Organization*, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Καναδά/Ιαπωνίας, Japan, Taxes on Alcoholic Beverages, 01.11.1996, WT/DS8/AB/R, παρ. 27-31.

¹⁰¹⁷ Άρθρο III παρ. 4 της GATT.

Η υποχρέωση εθνικής μεταχείρισης σε σχέση με τα ανωτέρω εσωτερικά μέτρα περιορίζεται στις εισαγωγές των ομοειδών προϊόντων. Αναφορικά με τα κριτήρια του ομοειδούς προϊόντος και στην περίπτωση αυτή είναι οι ιδιότητες, η φύση και η ποιότητα των προϊόντων, η τελική χρήση των προϊόντων, οι προτιμήσεις και οι συνήθειες των καταναλωτών, η δασμολογική ταξινόμηση των προϊόντων. Τα τέσσερα αυτά κριτήρια δεν αποτελούν ένα κλειστό κατάλογο, αλλά θα πρέπει να εξετάζονται όλα τα σημαντικά στοιχεία. Είναι δυνατόν οι κίνδυνοι για την υγεία που συνδέονται με τα ομοειδή προϊόντα να λαμβάνονται υπόψη μαζί με τα προαναφερόμενα κριτήρια. Ως αποτέλεσμα, το γεγονός ότι ένα προϊόν δημιουργεί περισσότερους κινδύνους από ένα άλλο (από την άποψη της ανθρώπινης υγείας ή προστασίας του περιβάλλοντος) μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι δυο προϊόντα δεν είναι ομοειδή και ως εκ τούτου η διαφορετική μεταχείριση να μην συνιστά διάκριση. Έχει διαπιστωθεί ότι το πεδίο εφαρμογής της έννοιας του ομοειδούς προϊόντος στο άρθρο III: 4 είναι ευρύτερο από το πεδίο εφαρμογής του ομοειδούς προϊόντος στο άρθρο III.2¹⁰¹⁸. Όταν τα προϊόντα αποδειχθεί ότι είναι ομοειδή, στη συνέχεια, οι εισαγωγές των εν λόγω προϊόντων δεν μπορούν να τυγχάνουν λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης.

Ο λόγος ύπαρξης της εθνικής μεταχείρισης είναι να εμποδίζει τις κυβερνήσεις από τη λήψη μέτρων, που επηρεάζουν αρνητικά το εμπόριο και τις δυνατότητες ανταγωνισμού των εισαγομένων προϊόντων προς όφελος των εγχώριων προϊόντων. Πιστεύεται ότι οι δυνάμεις της αγοράς, και μέσω αυτών η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος, δεν απαιτούν κυβερνητική παρέμβαση και είναι αυτές που θα καθορίσουν το αποτέλεσμα του ανταγωνισμού μεταξύ των εισαγόμενων και των εγχώριων προϊόντων. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται ο θεμιτός ανταγωνισμός, η οικονομική αποτελεσματικότητα και μειώνονται οι τιμές των καταναλωτών.

Αναφορικά με την αγορά ενέργειας όλοι οι εσωτερικοί φόροι (ΦΠΑ, ειδικοί φόροι κατανάλωσης, κ.λπ.) πρέπει να είναι ίδιοι για τα εισαγόμενα και τα εγχώρια ενεργειακά προϊόντα. Οι εγχώριοι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας θα πρέπει να φορολογούνται με το ίδιο ποσοστό, που φορολογούνται οι εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας. Το ίδιο ισχύει και για το φυσικό αέριο και για τα άλλα ενεργειακά

¹⁰¹⁸ *World Trade Organization, Appellate Body Report, Υπόθεση ΗΠΑ και λοιποί/ΕΚ, EC, Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas, 09.09.1997, WT/DS27/AB/R, παρ. 215-216.*

προϊόντα.¹⁰¹⁹ Η έννοια του «ομοειδούς προϊόντος» θα είναι ζωτικής σημασίας. Εάν αποδειχθεί ότι τα προϊόντα δεν είναι ομοειδή, τότε επιτρέπεται η διαφορετική μεταχείρισή τους. Εάν, όμως, τα προϊόντα θεωρούνται ομοειδή θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο. Έτσι, για παράδειγμα, η φορολόγηση του ηλεκτρισμού με διαφορετικό τρόπο από ό,τι το φυσικό αέριο ή το πετρέλαιο δεν φαίνεται να είναι ασυμβίβαστη με GATT (άρθρο III: 2). Ένα πρόβλημα μπορεί να προκύψει, ωστόσο, όταν διαφορετικοί τύποι ενός δεδομένου ενεργειακού προϊόντος υποβάλλονται σε διαφορετική μεταχείριση. Για παράδειγμα, η επιβολή, επιπλέον, φορολόγησης επί της ηλεκτρικής ενέργειας, που παράγεται από μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και αυτής που παράγεται από ΑΠΕ θα αποτελεί φορολογική διάκριση μεταξύ των δύο τύπων ηλεκτρικής ενέργειας που είναι «ομοειδή προϊόντα» (ηλεκτρική ενέργεια παραγόμενη από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και ηλεκτρική ενέργεια παραγόμενη από μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας). Στην περίπτωση αυτή που πρόκειται για δύο ομοειδή προϊόντα, ένας εξαγωγέας μη φιλικής προς το περιβάλλον ηλεκτρικής ενέργειας θα μπορεί να ισχυρίζεται ότι η εισαγόμενη ηλεκτρική ενέργεια υφίσταται διακρίσεις (υψηλότερη φορολογία), σε αντίθεση με την εγχώρια, φιλική προς το περιβάλλον, ηλεκτρική ενέργεια (που υπόκειται σε χαμηλότερο φόρο). Για τον λόγο αυτό, μπορεί να θεωρηθεί η ανωτέρω πρακτική, παραβίαση του άρθρου III της GATT.

Όπως προαναφέρθηκε η υποχρέωση της εθνικής μεταχείρισης ισχύει και για τα ευθέως ή άμεσα ανταγωνιστικά προϊόντα καθώς και για τα υποκατάστατα.¹⁰²⁰ Έτσι, αν δύο τύποι ηλεκτρικής ενέργειας δεν θεωρούνται ομοειδή προϊόντα μπορούν να θεωρηθούν ανταγωνιστικά ή υποκατάστατα. Πράγματι, θα μπορούσε ακόμη να υποστηριχθεί ότι, αν η ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο δεν αποτελούν ομοειδή προϊόντα μπορούν να αποτελούν άμεσα ανταγωνιστικά ή υποκατάστατα. Στην περίπτωση αυτή οποιαδήποτε ανόμοια φορολογία που επιβάλλεται για την προστασία της εγχώριας παραγωγής δεν θα είναι ανεκτή υπό το πρίσμα του άρθρου III παρ. 2 της GATT.

Στο πλαίσιο του ΠΟΕ, δεν είναι σαφές εάν οι διατάξεις φορολογίας εισοδήματος θα μπορούσαν να παραβιάσουν τη PEM σε σχέση με τα ενεργειακά προϊόντα. Θα μπορούσε, κανείς να φανταστεί, για παράδειγμα, μια έκπτωση φόρου

¹⁰¹⁹ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 25.

¹⁰²⁰ *P.C.Mavroidis, Trade in Goods, Oxford University Press, Oxford 2008, σελ. 58-62.*

που χορηγείται στους φορολογούμενους κάθε φορά που αγοράζουν X ποσό των εγχώριων προϊόντων, ενώ τέτοιο πλεονέκτημα δεν δίνεται στην περίπτωση αγοράς εισαγόμενων ενεργειακών προϊόντων. Στην ανωτέρω περίπτωση υπάρχει διακριτική μεταχείριση.

Εκτός από τα φορολογικά μέτρα, όλοι οι άλλοι εσωτερικοί κανονισμοί που επιβάλλονται από τις κυβερνήσεις αναφορικά με τα ενεργειακά προϊόντα πρέπει να αντιμετωπίζουν τα εισαγόμενα ενεργειακά προϊόντα με τον ίδιο τρόπο όπως αντιμετωπίζουν τα εγχώρια ενεργειακά προϊόντα. Η υποχρέωση αυτή ισχύει και σε σχέση με όλους τους νόμους, κανονισμούς και τις απαιτήσεις, που αφορούν την εσωτερική πώληση, την προσφορά προς πώληση, την αγορά, τη μεταφορά, τη διανομή ή τη χρήση των ενεργειακών προϊόντων. Ως εκ τούτου, όλα τα κυβερνητικά μέτρα που καθορίζουν ελάχιστες τιμές για τα ενεργειακά προϊόντα ή τον τρόπο που οι τιμές αυτές πρέπει να υπολογίζονται, ο καθορισμός περιβαλλοντικών προτύπων (για παράδειγμα, κατά της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από πετρελαιοειδή), η επιβολή τελών για τη χρήση και πρόσβαση στα δίκτυα μεταφοράς, η ρύθμιση μεταφοράς ή διανομής ή η επιδότηση των τιμών ενέργειας για ορισμένες κατηγορίες ανθρώπων, θα πρέπει να μεταχειρίζονται τις εισαγωγές ενεργειακών προϊόντων όχι λιγότερο ευνοϊκά σε σχέση με τα εγχώρια ενεργειακά προϊόντα

Ένα άλλο βασικό τύπο της ρύθμισης που έχει τεθεί εκτός εφαρμογής από το άρθρο III: 4¹⁰²¹ είναι εκείνες που συνδέονται με ένα πλεονέκτημα (ας πούμε, μια επιδότηση, ή ένα δικαίωμα εισαγωγής) σε μια ελάχιστη ποσότητα συγκεκριμένου συστατικού στα ενεργειακά προϊόντα, η οποία προέρχεται από εγχώριες ενεργειακές πηγές. Για παράδειγμα, η επιχορήγηση ηλεκτρικής ενέργειας, εφόσον αυτή η ηλεκτρική ενέργεια παράγεται σε ποσοστό 20% με εγχώριο άνθρακα ή εγχώριες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ενισχύουν την αγορά των εγχώριων προϊόντων έναντι των εισαγόμενων προϊόντων, επηρεάζοντας έτσι αρνητικά την ανταγωνιστική δυνατότητα των εισαγωγών και δεν είναι ανεκτές υπό το πρίσμα της αρχής της εθνικής μεταχείρισης¹⁰²². Θα πρέπει τέλος να σημειωθεί ότι οι διατάξεις της παρ. 4 του άρθρου III της GATT δεν αποκλείουν τη δυνατότητα των κυβερνήσεων να καθιερώνουν διαφορετικά τιμολόγια μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο τους με

¹⁰²¹ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Ινδία, India, Certain Measures Relating to Solar Cells and Solar Modules, 24.02.2016, WT/DS456/R, παρ. 7.2.3.4.

¹⁰²² *Energy Charter Secretariat*, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty, όπ. παρ. σελ. 30.

κριτήριο την οικονομική χρησιμοποίηση των μέσων μεταφοράς και όχι την εθνικότητα του προϊόντος.

Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι το άρθρο III: 5 της GATT απαγορεύει εγχώριες ποσοτικές ρυθμίσεις, σχετικά με την ανάμειξη, τη μεταποίηση ή τη χρήση των προϊόντων σε καθορισμένη ποσότητα ή αναλογίες, οι οποίες περιλαμβάνουν συγκεκριμένες απαιτήσεις εγχώριου προϊόντος.¹⁰²³ Ειδικότερα, οι απαιτήσεις αναφορικά με τη μίξη, επεξεργασία ή χρήση ενεργειακών προϊόντων, δεν θα πρέπει άμεσα ή έμμεσα να ευνοούν εισροές, που προέρχονται από εγχώριες πηγές.

Η σημαντικότερη εξαίρεση από τη PEM τυποποιείται στη διάταξη III παρ. 8 στοιχ. β. Η διάταξη, αυτή, ορίζει ότι οι διατάξεις του άρθρου III δεν εμποδίζουν την καταβολή επιδοτήσεων αποκλειστικά στους εγχώριους παραγωγούς, συμπεριλαμβανομένων των πληρωμών στους εθνικούς παραγωγούς, που προέρχονται από εσωτερικούς φόρους ή άλλες επιβαρύνσεις και δεν είναι ασυμβίβαστες με τη PEM. Ως εκ τούτου, η καταβολή των επιδοτήσεων αποκλειστικά στους εθνικούς παραγωγούς (και όχι στα εγχώρια προϊόντα) και όχι σε ξένους παραγωγούς, επιτρέπεται. Αυτό ισχύει ακόμη και όταν οι επιδοτήσεις μπορεί να έχουν επιπτώσεις στις τιμές και στην ανταγωνιστική θέση των εγχώριων προϊόντων, που παράγονται από τους επιδοτούμενους εγχώριους παραγωγούς.

Για να αποφευχθεί η αρνητική επίδραση της ανωτέρω ρύθμισης στο σκοπό που επιτελεί η ρήτρα της εθνικής μεταχείρισης, η ανωτέρω διάταξη ερμηνεύεται συσταλτικά. Θα πρέπει να γίνει μια διάκριση μεταξύ φορολογικών απαλλαγών για τους εγχώριους παραγωγούς και πληρωμών στους εγχώριους παραγωγούς από φόρους που έχουν συλλέγει, κατά τρόπο που δεν εισάγει διακρίσεις. Επιτρέπονται και φορολογικές απαλλαγές και πληρωμές σε εγχώριους παραγωγούς από τη συλλογή φόρων. Ως εκ τούτου, για παράδειγμα, η απαλλαγή ηλεκτρικής ενέργειας από τον ΦΠΑ που παράγεται με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, θα μπορούσε να παραβιάσει το άρθρο III, καθόσον συνιστά διάκριση μεταξύ της εισαγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας που δεν προέρχεται από τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές. Εάν, αντίθετα, οι δύο τύποι της ηλεκτρικής ενέργειας φορολογούνται το ίδιο, αλλά με τα χρήματα των φορολογουμένων, η κυβέρνηση έπρεπε να επιδοτεί άμεσα μόνο τους εγχώριους

¹⁰²³ Άρθρο III παρ. 5 της GATT.

παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ και όχι τους ξένους παραγωγούς, τέτοια επιδότηση φαίνεται να ισχύει τουλάχιστον στο πλαίσιο της GATT (άρθρο III παρ. 8 στοιχ. β)) Ωστόσο, η νομιμότητα της επιδότησης θα πρέπει να εξεταστεί, επίσης, στο πλαίσιο της συμφωνίας για τις επιδοτήσεις.

Στο ανωτέρω πλαίσιο, χρήσιμο είναι να τονιστεί το Ρωσικό παράδειγμα. Η Ρωσία έγινε μέλος του ΠΟΕ τον Αύγουστο του 2012, και υπόκειται στους κανόνες του ΠΟΕ αναφορικά με το εμπόριο ενεργειακών προϊόντων και ενεργειακού εξοπλισμού με ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ συμπεριλαμβανομένης της επίλυσης εμπορικών διαφορών. Ένα από τα βασικά επιχειρήματα για μη επικύρωση της ΣυνθΧΕ, ήταν ότι οι διατάξεις της ΣυνθΧΕ απαγόρευαν στο κράτος μέλος υποδοχής της επένδυσης να υποχρεώσει τον επενδυτή να αγοράσει εθνικά προϊόντα.. Ωστόσο, οι δυνατότητες των συμβαλλομένων μερών υποδοχής της επένδυσης να απαιτήσουν από τους ξένους επενδυτές να αγοράζουν εγχώρια προϊόντα, ή να περιορίσουν τις εισαγωγές τους έρχονται σε αντίθεση όχι μόνο το άρθρο 5 της ΣυνθΧΕ, αλλά και με τους κανόνες του ΠΟΕ και ειδικότερα με τη ρήτρα ΡΕΜ, την απαγόρευση των ποσοτικών περιορισμών και με τη συμφωνία για τα επενδυτικά μέτρα που σχετίζονται με το εμπόριο. Ως εκ τούτου, με την ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ, το ανωτέρω επιχειρήμα δεν μπορεί, πλέον, να χρησιμοποιηθεί.¹⁰²⁴

II.B.3 Η ελευθερία διαμετακόμισης

Σύμφωνα με το άρθρο V της GATT, η διαμετακόμιση μέσω του εδάφους των συμβαλλομένων μερών θα είναι ελεύθερη και θα πραγματοποιείται μέσω των πιο πρόσφορων οδών για όλα τα εμπορεύματα, που προέρχονται από ή καταλήγουν στο έδαφος των συμβαλλομένων μερών. Το άρθρο V της GATT εισάγει την αρχή της ελευθερίας της διαμετακόμισης. Ο ορισμός, στο πλαίσιο του άρθρου V της GATT, αναφέρεται σε κάθε αγαθό, που τελεί υπό διαμετακόμιση μέσω του εδάφους ενός εκ των συμβαλλομένων μερών, όταν η διέλευση του αποτελεί τμήμα μιας συνολικής πορείας, που αρχίζει και ολοκληρώνεται έξω από την επικράτεια του συμβαλλομένου μέρους.¹⁰²⁵

¹⁰²⁴ I. Pominova, Risks and Benefits for the Russian Federation from Participating in the Energy Charter: Comprehensive Analysis Energy Charter Secretariat 2014, σελ. 9-10.

¹⁰²⁵ Άρθρο V παρ. 1 της GATT.

Η ελεύθερη διαμετακόμιση θα πρέπει να γίνεται, χωρίς περιορισμούς, μέσω των πιο πρόσφορων οδών του εδάφους του κάθε μέλους¹⁰²⁶. Ως εκ τούτου ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ δεν μπορεί να αρνηθεί τη διέλευση εμπορευμάτων, που διέρχονται την επικράτεια του, όταν τα εμπορεύματα αυτά προέρχονται, είτε από ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ, είτε μεταβαίνουν σε άλλο συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ. Δεν φαίνεται απαραίτητο το ενεργειακό προϊόν να προέρχεται από ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ και να κατευθύνεται σε ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ. Εάν ένα ενεργειακό προϊόν προέρχεται από ένα συμβαλλόμενο μέρος χωρίς να κατευθύνεται σε ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος ή το αντίστροφο, τότε η υποχρέωση διαμετακόμισης των συμβαλλομένων μερών ισχύει.¹⁰²⁷

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος δικαιούται να απαιτεί ότι τα διερχόμενα, της επικρατείας του, εμπορεύματα θα υπόκεινται στις διατυπώσεις δηλώσεων στα τελωνεία. Ωστόσο, τα εμπορεύματα κατά τη διαμετακόμιση δεν θα υπόκεινται σε αδικαιολόγητες καθυστερήσεις και περιορισμούς ενώ θα απαλλάσσονται από κάθε διαμετακομιστικό δασμό ή οποιαδήποτε άλλη επιβάρυνση. Ωστόσο, μπορούν να επιβληθούν μεταφορικά έξοδα ή τέλη που αντιστοιχούν σε διοικητικές δαπάνες που προκαλεί η διαμετακόμιση.¹⁰²⁸

Έτσι, σε περίπτωση που, για παράδειγμα, το φυσικό αέριο διασχίζει το έδαφος ενός συμβαλλόμενου μέρους μέσω αγωγών εγκατεστημένο στο εν λόγω συμβαλλόμενο μέρος και το φυσικό αέριο, προέρχεται από, ή κατευθύνεται σε άλλο συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ τότε το πρώτο συμβαλλόμενο μέρος δεν επιτρέπεται να επιβάλλει είτε (1) δασμούς διαμετακομίσεως για αυτό το φυσικό αέριο ή (2) οποιαδήποτε άλλη διαμετακομιστική επιβάρυνση, με εξαίρεση χρεώσεις που αναφέρονται στο κόστος της μεταφοράς, των διοικητικών εξόδων ή άλλων υπηρεσιών, που παρασχέθηκαν σε σχέση με την διαμετακόμιση του φυσικού αερίου (π.χ. χρέωση ποσών για τη χρήση των αγωγών, δαπάνες για τη διατήρηση μιας βάσης στατιστικών δεδομένων ή έξοδα για την εξασφάλιση της ασφαλούς διέλευσης).

Ωστόσο, οποιαδήποτε τέτοια χρέωση πρέπει να είναι ανάλογη με τα πραγματικά έξοδα που απαιτούνται. Σε αντίθετη περίπτωση, το τέλος θα είναι

¹⁰²⁶ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Παναμάς/Κολομβία, Colombia, Indicative Prices and Restrictions on Ports of Entry, 27.04.2009, WT/DS366/R, παρ. 7.400-7.401.

¹⁰²⁷ *Energy Charter Secretariat*, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty, όπ. παρ. σελ. 35.

¹⁰²⁸ Άρθρο V παρ. 3 της GATT.

ασυμβίβαστο με το άρθρο V. Επίσης, οι επιβαρύνσεις αυτές πρέπει να είναι εύλογες λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες διαμετακόμισης.¹⁰²⁹

Όσον αφορά άλλες κανονιστικές διατάξεις (που δεν συνεπάγονται την επιβολή ενός τέλους, αλλά, για παράδειγμα, ορίζουν τις απαιτήσεις ασφάλειας ή κατοχής και κοινοποίησης αδειών), ισχύει ότι πρέπει και αυτές να είναι εύλογες και λογικές. Οι ανωτέρω κανονισμοί δεν μπορούν να οδηγήσουν σε αδικαιολόγητες καθυστερήσεις και περιορισμούς.¹⁰³⁰

Το άρθρο V περιέχει, επίσης, μια διπλή υποχρέωση σχετικά με τη ρήτρα ΜΕΚ αναφορικά με τις χρεώσεις, του όρους και τους κανονισμούς που διέπουν τη διαμετακόμιση.¹⁰³¹

Η πρώτη υποχρέωση επιβάλλει, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, ότι θα πρέπει η μεταχείριση για τη διαμετακόμιση προϊόντων από ή σε ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ να μην είναι λιγότερο ευνοϊκή σε σχέση με προϊόντα, που τελούν υπό διαμετακόμιση από ή σε μία τρίτη χώρα. Έτσι, ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν επιτρέπεται να επιβάλλει, υψηλότερες χρεώσεις για τη χρήση των αγωγών του ή των δικτύων του για την κυκλοφορία προϊόντων, που προέρχονται από ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ σε σχέση με τα τέλη, που επιβάλλει σε βάρος της διαμετακόμισης προς ή από οποιαδήποτε άλλη χώρα (εκτός, βέβαια, εάν οι υψηλότερες χρεώσεις αντιστοιχούν σε πραγματικό υψηλότερο κόστος διαμετακόμισης).¹⁰³²

Ειδικότερα, δεν θα πρέπει να γίνονται διακρίσεις μεταξύ των διαμετακομιζόμενων εμπορευμάτων βάσει της σημαίας των πλοίων, του τόπου προέλευσης, της αναχώρησης, της εισόδου, της εξόδου ή του προορισμού, της κυριότητας των εμπορευμάτων, των πλοίων ή άλλων μεταφορικών μέσων.¹⁰³³ Έτσι, ακόμη και αν μια επιβάρυνση ή διατύπωση όσον αφορά τη διαμετακόμιση πετρελαίου είναι ουδέτερη όσον αφορά την προέλευση ή τον προορισμό του πετρελαίου, αλλά διακρίνει βάσει της κυριότητας του πλοίου ή του φορτηγού μεταφοράς του πετρελαίου (όταν δηλαδή τυγχάνουν, μη ευνοϊκής μεταχείρισης ιδιοκτήτες ενός συμβαλλόμενου μέρους της ΣυνθΧΕ), το άρθρο V παράγραφος 2 θα εξακολουθεί να θέτει εκτός νομιμότητας τη συγκεκριμένη διάκριση.

¹⁰²⁹ Άρθρο V παρ. 4 της GATT.

¹⁰³⁰ Άρθρο V παρ. 3 της GATT.

¹⁰³¹ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Παναμάς/Κολομβία, Colombia, Indicative Prices and Restrictions on Ports of Entry, όπ. παρ. παρ. 7.468.

¹⁰³² Άρθρο V παρ. 5 της GATT.

¹⁰³³ Άρθρο V παρ. 2 της GATT.

Η δεύτερη υποχρέωση συνίσταται στο γεγονός ότι η ίση μεταχείριση πρέπει να παρέχεται σε προϊόντα, που προέρχονται από ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ ανεξάρτητα από το αν εισήχθησαν απευθείας ή ήταν στο παρελθόν κατά τη μεταφορά σε άλλο συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ. Είναι, ως εκ τούτου, αντίθετη με το άρθρο V της GATT για ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ η πρακτική του να ευνοεί εμπορεύματα, που εισάγονται απευθείας από ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ, σε αντίθεση με τα εμπορεύματα που διήλθαν, αρχικά, από ένα τρίτο συμβαλλόμενο μέρος. Έτσι ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ δεν επιτρέπεται να επιβάλλει χαμηλότερο δασμό για την ηλεκτρική ενέργεια, που προέρχεται απευθείας από τη γείτονα χώρα, σε σχέση με την ηλεκτρική ενέργεια που προέρχεται από αυτή την γειτονική χώρα (συμβαλλόμενο μέρος), αλλά η οποία έχει διέλθει, αρχικά, μέσω των δικτύων ενός τρίτου συμβαλλόμενου μέρους της ΣυνθΧΕ.

Αναφορικά με την Ρωσική Ομοσπονδία και την άρνησή της να επικυρώσει τη ΣυνθΧΕ μπορούν να διατυπωθούν τα εξής: Η εξάρτηση της Ρωσίας από τις χώρες διέλευσης ενέργειας εγκυμονεί κινδύνους για τις ρωσικές εξαγωγές. Η Ρωσία προσπαθεί να μειώσει ή ακόμη και να εξαλείψει τους ανωτέρω κινδύνους με την ανάπτυξη των υποδομών και αποκτώντας μερίδιο μετοχών σε ξένους αγωγούς. Ταυτόχρονα, η Ρωσία μπορεί να θεωρηθεί και χώρα διέλευσης γεγονός που καταδεικνύει τη σύνθετη παρουσία της συγκεκριμένης χώρας.¹⁰³⁴ Μετά την προσχώρησή της στο ΠΟΕ, το 2012, η θέση της Ρωσίας είναι ότι οι αρχές του ΠΟΕ δεν ισχύουν για τη διαμετακόμιση ενέργειας μέσω αγωγών. Ειδικότερα η Ρωσία δεν αναλαμβάνει οποιεσδήποτε δεσμεύσεις και δύναται να επιβάλει περιορισμούς σχετικά με την πρόσβαση τρίτων στο δίκτυο της. Επίσης, το άρθρο 7 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ αναφέρει, ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για να διευκολυνθεί η διαμετακόμιση ενεργειακών υλών και προϊόντων σύμφωνα με την αρχή της ελευθερίας της διέλευσης και χωρίς να γίνεται διάκριση ως προς την προέλευση, τον προορισμό ή κυριότητα των εν λόγω ενεργειακών υλών και προϊόντων. Η ανωτέρω ρύθμιση απηχεί τις διατάξεις του άρθρου V της GATT. Η ανησυχία της Ρωσικής κυβέρνησης σχετικά με τη συγκεκριμένη ρύθμιση της ΣυνθΧΕ, είναι ότι μπορεί να αποτελέσει επιχείρημα κατά τη διάρκεια διεθνών και περιφερειακών διαπραγματεύσεων για την επέκταση της πρόσβασης στο σύστημα των φυσικών της πόρων. Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι το συμβαλλόμενο

¹⁰³⁴ I. Pominova, Risks and Benefits for the Russian Federation from Participating in the Energy Charter: Comprehensive Analysis, όπ. παρ. σελ. 10.

μέρος δεν έχει καμία υποχρέωση να παρέχει πρόσβαση τρίτου, αλλά στην περίπτωση που ληφθεί ανάλογη απόφαση, τότε ή συγκεκριμένη πρόσβαση θα παρέχεται στη βάση της μη διάκρισης.¹⁰³⁵

Οι διατάξεις της ΣυνθΧΕ ορίζουν, επίσης, ότι το συμβαλλόμενο μέρος δεν θέτει εμπόδια στην ανάπτυξη της δυναμικότητας των αγωγών και των δικτύων που είναι εγκατεστημένοι στην επικράτειά του, στην περίπτωση που η διαμετακόμιση της ενέργειας δεν μπορεί να επιτευχθεί με εμπορικούς όρους. Ωστόσο, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να αποκλίνουν από την ανωτέρω υποχρέωση στην περίπτωση, που τίθεται σε κίνδυνο η ασφάλεια και η αποτελεσματικότητα των ενεργειακών τους συστημάτων. Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι η Ρωσία εξακολουθεί να έχει δυνατότητα να υπερασπιστεί τα συμφέροντά της και στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ. Με άλλα λόγια η επικύρωση της ΣυνθΧΕ δεν θα προκαλέσει αρνητικές επιπτώσεις στην Ρωσία αναφορικά με τη διαμετακόμιση ενεργειακών προϊόντων.

II.B.4 Διατυπώσεις σχετικά με την εισαγωγή και την εξαγωγή

Η βασική προϋπόθεση του άρθρου VIII είναι ότι όλα τα τέλη και επιβαρύνσεις (εκτός εισαγωγικών και εξαγωγικών δασμών που καλύπτονται από το άρθρο II και φόρων που καλύπτονται από το άρθρο III), που επιβάλλονται ή συνδέονται με την εισαγωγή ή την εξαγωγή ενεργειακών προϊόντων πρέπει να περιορίζονται στο, κατά προσέγγιση, κόστος των υπηρεσιών και δεν πρέπει να συνιστούν έμμεση προστασία για τα εγχώρια προϊόντα. ή φορολογία επί των εισαγωγών ή εξαγωγών για ταμειυτικούς σκοπούς.¹⁰³⁶

Η νομολογία του ΠΟΕ έχει δεχτεί ότι τα τέλη και οι επιβαρύνσεις θα πρέπει να περιορίζονται στο, κατά προσέγγιση, κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών. Η ανωτέρω θέση σχετίζεται με ένα διπλό κριτήριο:

1. Πρώτον θα πρέπει η χρέωση να αναφέρεται σε υπηρεσία, που παρέχεται στον εισαγωγέα προϊόντος¹⁰³⁷.
2. Δεύτερον θα πρέπει το κόστος της χρέωσης να μην υπερβαίνει το κατά προσέγγιση κόστος της υπηρεσίας¹⁰³⁸.

¹⁰³⁵ *I. Pominova*, Risks and Benefits for the Russian Federation from Participating in the Energy Charter: Comprehensive Analysis Energy Charter Secretariat 2014, όπ. παρ. σελ. 11-12.

¹⁰³⁶ Άρθρο VIII παρ. 1 της GATT.

¹⁰³⁷ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Καναδά/ΗΠΑ, United States Customs User Fee, 02.02.1988, L/6264 - 35S/245, παρ. 80.

Το άρθρο VIII προβλέπει, επίσης, ότι ασήμαντες παραβιάσεις της τελωνειακής νομοθεσίας ή διαδικαστικών απαιτήσεων δεν υπόκεινται σε σημαντικές κυρώσεις.¹⁰³⁹ Το άρθρο VIII ισχύει για όλα τα τέλη και επιβαρύνσεις που επιβάλλονται από την κυβέρνηση στα σύνορα (εκτός από τους δασμούς και τις επιβαρύνσεις, που χρησιμεύουν για την εξίσωση με τους εσωτερικούς φόρους), ακόμη και αν το εν λόγω προϊόν δεν υπόκειται σε δεσμευτικό δασμό. Παρά την έλλειψη των δασμολογικών δεσμεύσεων, τα εν λόγω τέλη και επιβαρύνσεις θα πρέπει να σχετίζονται με το κόστος της υπηρεσίας. Η έννοια της «υπηρεσίας» ορίζεται ως κυβερνητική δραστηριότητα, που είναι στενά συνδεδεμένη με τις διαδικασίες εκτελωνισμού,¹⁰⁴⁰ ενώ το κατά προσέγγιση κόστος προσδιορίζεται βάσει των διαδικασιών εκτελωνισμού για την επίμαχη ατομική εισαγωγή.

Εφαρμόζοντας τις αρχές αυτές στην περίπτωση, που τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ επιβάλλουν τέλη ή επιβαρύνσεις αναφορικά με την εισαγωγή ή την εξαγωγή ενεργειακών προϊόντων, μπορούν να συμπεράνουμε τα ακόλουθα.

Πρώτον, το άρθρο VIII της GATT θα εφαρμόζεται σε τέλη ή επιβαρύνσεις.

Δεύτερον, όλα τα εν λόγω τέλη ή επιβαρύνσεις μπορούν να επιβληθούν μόνο εάν αντισταθμίζουν το κόστος μιας παρεχόμενης υπηρεσίας (για παράδειγμα, μια στατιστική υπηρεσία ή υπηρεσία πιστοποίησης ή ελέγχου της ποιότητας ή των ιδιοτήτων των προϊόντων π.χ. πετρελαίου).

Τρίτον, ένα τέλος που υπολογίζεται με βάση την αξία του ενεργειακού προϊόντος (κατ' αξίαν) δεν γίνεται αποδεκτό και θα πρέπει να αντιστοιχεί στην προσφερόμενη υπηρεσία.

II.B.5 Σήματα προελεύσεως

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να παρέχει στα προϊόντα των άλλων συμβαλλομένων μερών, αναφορικά με τις διατυπώσεις σημάσεως μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή εκείνης, που τυγχάνουν τα προϊόντα οποιασδήποτε τρίτης χώρας.¹⁰⁴¹ Οι κανόνες καταγωγής χρησιμοποιούνται ως κριτήριο για τον

¹⁰³⁸ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Καναδά/ΗΠΑ, United States Customs User Fee, όπ. παρ. παρ. 69.

¹⁰³⁹ Άρθρο VIII παρ. 3 της GATT.

¹⁰⁴⁰ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Καναδά/ΗΠΑ, United States Customs User Fee, όπ. παρ. παρ. 77.

¹⁰⁴¹ Άρθρο IX παρ. 1 της GATT.

προσδιορισμό της χώρας, όπου παρήχθησαν τα εισαγόμενα προϊόντα. Με το εν λόγω άρθρο εισάγεται η εφαρμογή της ΡΜΕΚ αναφορικά με τις απαιτήσεις σήμανσεως. Τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ μπορούν να απαιτήσουν να τηρούνται οι κανόνες καταγωγής στα ενεργειακά τους προϊόντα.¹⁰⁴² Υποχρέωση τους, όμως, αποτελεί η μεταχείριση των ενεργειακών προϊόντων των άλλων συμβαλλομένων μερών με τρόπο όμοιο και χωρίς να χρησιμοποιούν πρακτικές διάκρισης. Επίσης, η συμμόρφωση με τις απαιτήσεις σήμανσης δεν θα πρέπει να συνεπάγεται ζημία ή υλική μείωση της αξίας προϊόντων ή αδικαιολόγητη αύξηση του κόστους. Για παράδειγμα η συγκεκριμένη ρύθμιση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δηλώσει από που προέρχονται τα πετρελαϊκά προϊόντα ή το φυσικό αέριο. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο άρθρο δεν σχετίζεται με όρους σήμανσης, που ενημερώνουν τον καταναλωτή σχετικά με την ασφάλεια των ενεργειακών προϊόντων ή άλλα χαρακτηριστικά.

II.B.6 Διαφάνεια

Το άρθρο X της ΓΣΔΕ αποτελεί τη σημαντικότερη διάταξη αναφορικά με την εφαρμογή των κυβερνητικών πράξεων, που σχετίζονται με το εμπόριο. Σύμφωνα με το ανωτέρω άρθρο οι κανονισμοί, οι δικαστικές και διοικητικές αποφάσεις γενικής εφαρμογής, που τίθενται σε ισχύ από οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος, θα πρέπει να υποβάλλονται σε διατυπώσεις δημοσίευσης έτσι ώστε να ενημερώνονται οι κυβερνήσεις των υπολοίπων συμβαλλομένων μερών και οι ασκούντες εμπορικές δραστηριότητες.¹⁰⁴³ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπό την έννοια του συγκεκριμένου άρθρου νοούνται και οι μη δεσμευτικές πράξεις.¹⁰⁴⁴ Επίσης, η συγκεκριμένη διάταξη δεν αναφέρεται στην ουσιαστική ασυμβατότητα των πράξεων με τη συμφωνία της GATT. Η ουσιαστική ασυμβατότητα αποτελεί ζήτημα που σχετίζεται με τις υπόλοιπες διατάξεις της GATT.¹⁰⁴⁵

Οι προϋποθέσεις που τίθενται για την εφαρμογή των ανωτέρω είναι:

¹⁰⁴² *Energy Charter Secretariat Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 39.

¹⁰⁴³ Άρθρο 10 παρ. 1 της GATT.

¹⁰⁴⁴ *World Trade Organization, Reports of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/ΕΚ, European Communities and its Member States, Tariff Treatment of Certain Information Technology Products*, 16.08.2010 WT/DS375/R, WT/DS376/R, WT/DS377/R, παρ. 7.10.26-7.10.27.

¹⁰⁴⁵ *World Trade Organization, Υπόθεση Βραζιλίας/ΕΚ, European Communities, Measures Affecting the Importation of Certain Poultry Products*, 13.07.1998 WT/DS69/AB/R, παρ. 115.

1. Να πρόκειται για κανονισμούς ή αποφάσεις που αναφέρονται στην εκτίμηση και κατάταξη των δασμολογικών προϊόντων για δασμολογικούς σκοπούς, στα ποσοστά δασμών, φόρων ή άλλων επιβαρύνσεων, σε περιορισμούς σχετικών με τις εισαγωγές και τις εξαγωγές, αλλά και σε σχέση με την πώληση, τη διανομή, τη μεταφορά, την ασφάλιση, την επιθεώρηση, την έκθεση, την κατεργασία, την ανάμιξη ή άλλη χρήση των προϊόντων¹⁰⁴⁶.

2. Να έχουν τεθεί σε ισχύ πριν την επίσημη δημοσίευσή τους.¹⁰⁴⁷

Τα συμβαλλόμενα μέρη δύνανται να μην αποκαλύπτουν εμπιστευτικής φύσεως πληροφορίες, στην περίπτωση που οι πληροφορίες αυτές παρεμποδίζουν την εφαρμογή του νόμου ή είναι αντίθετες με το κοινό συμφέρον ή στην περίπτωση που παραβιάζονται τα νόμιμα εμπορικά συμφέροντα δημοσίων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Σημαντική ρύθμιση αποτελεί το γεγονός ότι δεν δύναται να τεθεί σε ισχύ ένα μέτρο γενικής εφαρμογής, το οποίο συνεπάγεται αύξηση του δασμολογικού ποσοστού ή άλλης επιβαρύνσεως επί των εισαγωγών ή που επιβάλλει περιορισμό, επαχθή διατύπωση ή απαγόρευση επί των εισαγωγών, εάν δεν τηρηθούν οι διατυπώσεις δημοσιότητας.¹⁰⁴⁸ Η θέση σε ισχύ αναφέρεται στην αποτελεσματική εφαρμογή του μέτρου γενικής εφαρμογής στο πλαίσιο του νομοθετικού πλαισίου ή της διοικητικής πρακτικής,¹⁰⁴⁹ ενώ σημαντικό είναι να τονιστεί ότι στη δεδομένη ρύθμιση περιλαμβάνεται και η εφαρμογή από τα δικαστήρια.¹⁰⁵⁰

Σχετική είναι και η ρύθμιση της ΣυνθΧΕ (Άρθρο 20 παρ. 1) σύμφωνα με την οποία οι νόμοι, οι κανονισμοί και οι δικαστικές και διοικητικές αποφάσεις γενικής ισχύος, που αφορούν το εμπόριο ενεργειακών υλών και προϊόντων, συγκαταλέγονται στα μέτρα που υπόκεινται στους κανόνες διαφάνειας της GATT και των σχετικών συναφών πράξεων.¹⁰⁵¹

¹⁰⁴⁶ Άρθρο 10 παρ. 1 της ΓΣΔΕ.

¹⁰⁴⁷ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Κίνας/ΗΠΑ, United States, Countervailing and anti-dumping Measures on Certain Products from China, 27.03.2014, WT/DS449/R, παρ. 7.93.

¹⁰⁴⁸ Άρθρο 10 παρ. 2 της ΓΣΔΕ.

¹⁰⁴⁹ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Κίνα/ΗΠΑ, United States, Countervailing and anti-dumping Measures on Certain Products from China, όπ. παρ. παρ. 7.105.

¹⁰⁵⁰ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Κίνα/ΗΠΑ, United States, Countervailing and anti-dumping Measures on Certain Products from China, 27.03.2014, WT/DS449/R, όπ. παρ. παρ. 7.106.

¹⁰⁵¹ Άρθρο 20 παρ. 1 της ΣυνθΧΕ.

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ θα πρέπει να εφαρμόζει τους κανόνες δημοσιότητας με τρόπο ομοιόμορφο αμερόληπτο και δίκαιο,¹⁰⁵² για όλους τους ανωτέρω κανονισμούς και αποφάσεις. Η έννοια της ομοιομορφίας έχει ερμηνευθεί από τη νομολογία του ΠΟΕ, με την έννοια ότι μια διοικητική διαδικασία θα πρέπει να διέπεται από μια σειρά πράξεων και γεγονότων, που οδηγούν στην εφαρμογή μιας διοικητικής απόφασης¹⁰⁵³. Η έννοια της αμεροληψίας σχετίζεται με την εφαρμογή και την επιβολή των σχετικών νόμων και κανονισμών με δίκαιο και χωρίς διακρίσεις τρόπο¹⁰⁵⁴.

Σύμφωνα με τους κανόνες της ΓΣΔΕ κάθε συμβαλλόμενο μέρος θα πρέπει να συστήσει ή να διατηρήσει τακτικά διοικητικά ή διαιτητικά δικαστήρια ή κατάλληλες διοικητικές διαδικασίες.¹⁰⁵⁵

II.B.7. Ποσοτικοί Περιορισμοί

Εκτός από την ΡΜΕΚ και τη ΡΕΜ, η τρίτη βασική αρχή της GATT είναι η γενική απαγόρευση επιβολής ποσοτικών περιορισμών κατά την εισαγωγή ή την εξαγωγή προϊόντων. Οι ποσοτικοί περιορισμοί επιβάλλουν απόλυτα όρια στις εισαγωγές και εξαγωγές, ενώ η διαδικασία επιβολής τους χαρακτηρίζεται προβληματική και αδιαφανής και έχει ως συνέπεια τη στρέβλωση του εμπορίου.¹⁰⁵⁶ Επιπροσθέτως, η έννοια των ποσοτικών περιορισμών ερμηνεύεται ευρέως με την έννοια ότι εφαρμόζεται σε όλα τα μέτρα, που εισάγονται ή διατηρούνται από ένα κράτος μέλος (εκτός των δασμών, των φόρων και των άλλων χρεώσεων), προκειμένου να απαγορεύσουν ή να περιορίσουν την εισαγωγή ή την εξαγωγή των προϊόντων.¹⁰⁵⁷

¹⁰⁵² *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Ονδούρας/Δομινικανική Δημοκρατία, Dominican Republic, Measures Affecting the Importation and Internal Sale of Cigarettes, 25.04.2005, WT/DS302/AB/R, 7.383-7.388.

¹⁰⁵³ *World Trade Organization*, Report of the Appellate Body, ΗΠΑ/ΕΚ, European Communities, selected customs matters, 16.11.2006, WT/DS315/R, παρ. 224.

¹⁰⁵⁴ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Φιλιπίνες/Ταϊλάνδη, Thailand, Customs and fiscal measures on cigarettes from the Philippines, 15.11.2010, WT/DS371/R, παρ. 7.886.

¹⁰⁵⁵ Άρθρο Χ παρ. 3 στοιχ. β της GATT.

¹⁰⁵⁶ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Ινδία/Τουρκία, Turkey, Restrictions on Imports of Textile and Clothing Products, 31.05.1999, WT/DS34/R, παρ. 9.63.

¹⁰⁵⁷ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Ινδία, India, Quantitative Restrictions on Imports of Agricultural, Textile and Industrial Products, 06.04.1999, WT/DS90/R, παρ. 5.129.

Καταρχάς, απαγορεύονται όλοι οι ποσοτικοί περιορισμοί στις εισαγωγές και τις εξαγωγές, που εφαρμόζονται μέσω ποσοστώσεων, αδειών εισαγωγής ή εξαγωγής ή άλλων μέτρων.¹⁰⁵⁸ Τα άρθρο XI εφαρμόζεται μόνο σε ποσοτικούς περιορισμούς (για παράδειγμα, πλήρης απαγόρευση στις εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας ή εισαγωγή ή εξαγωγή μιας μόνο συγκεκριμένης ποσότητας X τόνων πετρελαίου). Πέρα από τις ποσοτώσεις και τις άδειες εισαγωγής καλύπτονται από την ανωτέρω απαγόρευση και άλλα μέτρα, όπως ένα σύστημα, που απαγορεύει τις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντος κάτω από μια ορισμένη τιμή. Στην περίπτωση αυτή, περιορίζεται η ποσότητα των εισαγωγών προϊόντων, τα οποία είναι φθηνότερα από τα εγχώρια προϊόντα ή εμποδίζονται εξαγωγές σε ανταγωνιστικότερες τιμές στις παγκόσμιες και διεθνείς αγορές.

Τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ δεν επιτρέπεται να αναζητούν, λαμβάνουν ή διατηρούν ποσοτικούς περιορισμούς στα ενεργειακά προϊόντα, μέτρα αυτοπεριορισμού των εξαγωγών, διευθέτησης εμπορίου ή κάθε άλλο παρόμοιο μέτρο στις εισαγωγές και τις εξαγωγές. Ειδικότερα, τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ απαγορεύεται να ασκούν πίεση για παράδειγμα, σε αλλοδαπούς εξαγωγείς ενεργειακών προϊόντων για να περιορίσουν τις εξαγωγές τους προς το εν λόγω μέρος σε μια προσπάθεια να προστατεύσουν τους εγχώριους παραγωγούς ενέργειας.

Υπάρχουν αρκετές εξαιρέσεις από τη γενική απαγόρευση του άρθρου XI. Στο εν λόγω άρθρο περιλαμβάνονται δύο εξαιρέσεις, που μπορεί να σχετίζονται με το εμπόριο στον τομέα της ενέργειας.

Πρώτον, μπορούν να τεθούν εξαγωγικοί περιορισμοί και απαγορεύσεις που εφαρμόζονται προσωρινά για την πρόληψη ή αντιμετώπιση σοβαρών ελλείψεων σε βασικά προϊόντα προς τους εξαγωγείς του συμβαλλόμενου μέρους της ΣυνθΧΕ.¹⁰⁵⁹ Η εξαίρεση αυτή θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί για να δικαιολογήσει την επιβολή ποσοτώσεων στο πετρέλαιο, ή οποιαδήποτε άλλη πηγή ενέργειας, εάν μπορεί να αποδειχθεί ότι το πετρέλαιο ή άλλη πηγή ενέργειας βρίσκονται σε σημαντική έλλειψη και ανεπάρκεια. Η ανωτέρω εξαίρεση μπορεί να χρησιμοποιηθεί προσωρινά από τα κράτη μέλη της ΣυνθΧΕ, επειδή τα περισσότερα ενεργειακά προϊόντα είναι απαραίτητα. Η έννοια της προσωρινής εφαρμογής αναφέρεται στην επιβολή

¹⁰⁵⁸ Άρθρο XI παρ. 1 της GATT.

¹⁰⁵⁹ Άρθρο XI παρ. 2 στοιχ. α της GATT.

περιορισμών και απαγορεύσεων για περιορισμένο χρόνο και υπό περιορισμένες συνθήκες.¹⁰⁶⁰

Η έννοια του ουσιώδους ή βασικού προϊόντος σχετίζεται με το κατά πόσο το προϊόν αυτό είναι απαραίτητο και αναγκαίο για το κράτος μέλος. Η ανωτέρω έννοια περιλαμβάνει και πρώτες ύλες απαραίτητες για την παραγωγή ενός βασικού προϊόντος. Ο καθορισμός της έννοιας του βασικού προϊόντος θα πρέπει να συνεκτιμά τις ιδιαίτερες περιστάσεις, που αντιμετωπίζει το κράτος μέλος κατά τη χρονική στιγμή εφαρμογής του περιορισμού.¹⁰⁶¹

Τέλος η έννοια του «κρίσιμων καταστάσεων» σχετίζεται με καταστάσεις και γεγονότα, που μπορούν να αντιμετωπιστούν με την εφαρμογή των μέτρων περιορισμού με τρόπο προσωρινό και όχι μόνιμο.¹⁰⁶²

Δεύτερον, μπορούν να τεθούν απαγορεύσεις και περιορισμοί κατά την εξαγωγή και την εισαγωγή, που είναι αναγκαίοι για την εφαρμογή προτύπων ή κανονισμών για την κατάταξη, διαβάθμιση ή εμπορία εμπορευμάτων στο διεθνές εμπόριο¹⁰⁶³.

Τρίτον, προβλέπεται εξαίρεση, η οποία σχετίζεται με τη διασφάλιση του Ισοζυγίου Πληρωμών και επιτρέπει στα κράτη μέλη της ΣυνθΧΕ να περιορίζουν την ποσότητα και την αξία εισαγόμενων ενεργειακών προϊόντων, για τη διασφάλιση της εγχώριας οικονομικής θέσης της χώρας. Εάν το κράτος δεν έχει συναλλαγματικά αποθέματα μπορεί να επιβάλει σχετικούς περιορισμούς. Ωστόσο, οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο για να προλάβουν μια επικείμενη απειλή, ή να ανακόψουν μια σοβαρή μείωση των νομισματικών αποθεμάτων τους ή να επιτύχουν ένα λογικό ποσοστό αύξησης των αποθεμάτων σε περίπτωση που η χώρα έχει πολύ χαμηλά νομισματικά αποθεματικά.¹⁰⁶⁴ Οι περιορισμοί για το ισοζύγιο πληρωμών πρέπει να λαμβάνονται στο πλαίσιο της ΡΜΕΚ και να επηρεάζουν τις εισαγωγές όλων των προϊόντων. Μπορούν, ωστόσο, τα κράτη να μην επιβάλλουν περιορισμούς στις εισαγωγές τους εάν πρόκειται για

¹⁰⁶⁰ *World Trade Organization*, Reports of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Κίνα, China, Measures Related to the Exportation of Various Raw Materials, 05.07.2011 WT/DS394/R, WT/DS395/R, WT/DS398/R, παρ. 7.257–7.258.

¹⁰⁶¹ *World Trade Organization*, Reports of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Κίνα, China, Measures Related to the Exportation of Various Raw Materials, όπ. παρ., παρ. 7.282.

¹⁰⁶² *World Trade Organization*, Reports of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Κίνα, China, Measures Related to the Exportation of Various Raw Materials, όπ. παρ. παρ. 7.308.

¹⁰⁶³ Άρθρο XI παρ. 2 στοιχ. α της GATT.

¹⁰⁶⁴ Άρθρο XII παρ 2 της GATT.

προϊόντα βασικά και ουσιώδη.¹⁰⁶⁵ Το μνημόνιο συμφωνίας του ΠΟΕ για τις διατάξεις του Ισοζυγίου Πληρωμών διευκρινίζει ότι ο όρος «ουσιώδη προϊόντα» σημαίνει προϊόντα που εξυπηρετούν βασικές καταναλωτικές ανάγκες ή τα οποία συμβάλλουν στην προσπάθεια του μέλους να βελτιώσει το ισοζύγιο πληρωμών του, όπως κεφαλαιουχικά αγαθά ή συντελεστές παραγωγής, που απαιτούνται για την παραγωγή.

Βάσει των ανωτέρω, φαίνεται ότι τα μέλη της ΣυνθΧΕ επιτρέπεται να επιβάλλουν περιορισμούς στην εισαγωγή για τους ανωτέρω σκοπούς και με αυτό τον τρόπο να αποκλείσουν όλα ή ορισμένα ενεργειακά προϊόντα ως βασικά προϊόντα. Το άρθρο XIII απαιτεί ότι στις περιπτώσεις, κατά τις οποίες εφαρμόζεται μια από τις ανωτέρω εξαιρέσεις, θα πρέπει να επιβληθούν παρόμοιοι περιορισμοί στις εισαγωγές ή στις εξαγωγές όλων των κρατών. Με άλλα λόγια, ακόμη και αν ένα ποσοτικός περιορισμός εμπίπτει σε μία από τις εξαιρέσεις, μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο αν επιβάλλεται στη βάση της ΡΜΕΚ. Επίσης, κατά την εφαρμογή των περιορισμών στις εισαγωγές, τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ πρέπει να αποσκοπούν στην κατανομή του εμπορίου προϊόντων, προσεγγίζοντας όσο το δυνατόν περισσότερο τα μερίδια, που τα διάφορα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ θα είχαν, ελλείψει των περιορισμών.

II.B.8 Μονοπώλια εισαγωγής

Όπως επισημάνθηκε, οι κανόνες της GATT/ΠΟΕ ισχύουν μόνο για κυβερνητικά μέτρα. Δεν περιορίζουν, γενικά, τη συμπεριφορά των ιδιωτικών φορέων. Αλλά το πρόβλημα που τίθεται είναι τι γίνεται στην περίπτωση επιχειρήσεων που ανήκουν στο κράτος. Με άλλα λόγια ποιοι περιορισμοί τίθενται στο πλαίσιο του θεσμικού πλαισίου του ΠΟΕ, όπως ενσωματώθηκε στη ΣυνθΧΕ, σε μια κρατική εταιρία εμπορίας ηλεκτρικής ενέργειας. Για να αποφευχθεί η δυνατότητα των συμβαλλόμενων μερών της ΣυνθΧΕ να καταστρατηγούν τις υποχρεώσεις τους κατά την εφαρμογή ενεργειακών κυβερνητικών πολιτικών, επιβάλλονται περιορισμοί στη δραστηριότητα των κρατικών ενεργειακών επιχειρήσεων. Η ανυπαρξία των περιορισμών θα επέτρεπε σε ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ να αναθέτει το σύνολο των αρμοδιοτήτων χάραξης ενεργειακής πολιτικής σε μια τέτοια επιχείρηση και να αποφεύγει να συμμορφωθεί με τους κανόνες του ΠΟΕ. Προκαταρκτικά, θα

¹⁰⁶⁵ Άρθρο XII παρ. 3 στοιχ β της GATT.

πρέπει να σημειωθεί ότι το θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ δεν απαγορεύει στα μέλη του, να διατηρούν κρατικά μονοπώλια, να συμμετέχουν σε εμπορικές δραστηριότητες, ή να παραχωρούν αποκλειστικά ή ειδικά προνόμια σε ιδιωτικές επιχειρήσεις. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις θα πρέπει να συμμορφώνονται με τις αρχές που απορρέουν από τις διατάξεις της GATT 1994 (π.χ. μη διακριτική μεταχείριση)¹⁰⁶⁶ Στη νομολογία του ΠΟΕ έχει θεωρηθεί ότι η γενική αρχή της μη διάκρισης περιλαμβάνει τουλάχιστον τις διατάξεις του άρθρου I και III της GATT.¹⁰⁶⁷

Οι ανωτέρω επιχειρήσεις θα πρέπει να προβαίνουν σε αγορές και πωλήσεις αποκλειστικά και μόνο βάσει εμπορικών κινήτρων (π.χ. τιμή και ποιότητα προϊόντος, συνθήκες αγοράς και πώλησης) και να επιτρέπουν στις επιχειρήσεις των άλλων συμβαλλομένων μερών να συμμετάσχουν στις αγορές με όρους ελεύθερου ανταγωνισμού.¹⁰⁶⁸ Ο όρος εμπορικά κίνητρα θα πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο της κάθε συγκεκριμένης διαφοράς, ενώ θα πρέπει να εξετάζονται επισταμένα οι σχετικές αγορές. Έχει κριθεί ότι ο τρόπος αυτός ανάλυσης αποκαλύπτει τα εμπορικά κίνητρα αναφορικά με τις αγορές και τις πωλήσεις σε συγκεκριμένες αγορές, καθώς επίσης και τα κίνητρα που επηρεάζουν τη συμμετοχή των φορέων της αγοράς.¹⁰⁶⁹

Σε περίπτωση που ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ αναθέτει τη ρυθμιστική ή κανονιστική του αρμοδιότητα σε φορείς και οντότητες, επιτρέποντας στις οντότητες αυτές να ρυθμίζουν το ιδιωτικό εμπόριο ενέργειας, τότε οι πράξεις αυτές θα θεωρούνται κυβερνητικές πράξεις και τα μέτρα θα υπόκεινται στους περιορισμούς της GATT. Η ανωτέρω περίπτωση όπου μια κρατική οντότητα δεν ασχολείται η ίδια με το εμπόριο, αλλά ρυθμίζει το εμπόριο που διεξάγεται από άλλους ιδιωτικούς φορείς, θα πρέπει να διακρίνεται από το εμπόριο των συναλλαγών, όπου η ίδια η κρατική οντότητα αγοράζει και πωλεί τα ενεργειακά προϊόντα. Όταν μια κρατική οντότητα ασχολείται με τη ρύθμιση της αγοράς αλλά και με το εμπόριο, η κάθε δράση της θα πρέπει να εξεταστεί στο πλαίσιο των αντίστοιχων υποχρεώσεων του θεσμικού πλαισίου του ΠΟΕ και της GATT.

¹⁰⁶⁶ *World Trade Organization*, Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΗΠΑ/Καναδά, Canada, Measures relating to exports of wheat and treatment of imported grain, 30.08.2004, WT/DS276/AB/R, παρ. 85.

¹⁰⁶⁷ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Κορέα, Korea, Measures Affecting Imports of Fresh Chilled and Frozen Beef, 31.07.2000, WT/DS161/R, WT/DS169/R, παρ. 753.

¹⁰⁶⁸ Άρθρο XVII παρ. 1 στοιχ. β της GATT.

¹⁰⁶⁹ *World Trade Organization* Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΗΠΑ/Καναδά, Canada, Measures relating to exports of wheat and treatment of imported grain, 30.08.2004, WT/DS276/AB/R, παρ. 144-145.

Σχετική περίπτωση αποτελούν τα μονοπώλια εισαγωγής. Το άρθρο II: 4 παρέχει ένα σημαντικό περιορισμό αναφορικά με το μονοπώλιο εισαγωγής, που ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ διατηρεί ή εγκρίνει. Τέτοια ελεγχόμενα από το κράτος μονοπώλια εισαγωγής (π.χ. ηλεκτρικής ενέργειας), δεν μπορούν να λειτουργήσουν και να παρέχουν προστασία στους εγχώριους παραγωγούς του. Όταν ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ θέσει ένα ανώτατο όριο ή ένα ποσοστό τελωνειακών δασμών (παράδειγμα 5%) για την εισαγόμενη ηλεκτρική ενέργεια και διατηρεί ένα κρατικό μονοπώλιο εισαγωγής, τότε το μονοπώλιο αυτό δεν θα μπορεί να παρέχει προστασία στους εγχώριους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας μεγαλύτερης του 5%. Με άλλα λόγια όταν τίθεται ένα ανώτατο όριο στην εισαγόμενη ηλεκτρική ενέργεια στην τοπική εγχώρια αγορά, δεν επιτρέπεται να γίνεται αυτό σε τιμή υψηλότερη της πραγματικής τιμής εισαγωγής πλέον του 5% τελωνειακού δασμού, εκτός εάν η υπερβάλλουσα αυτή τιμολόγηση αντιστοιχεί σε έξοδα μεταφοράς ή διανομής ή αντιστοιχεί σε ένα λογικό περιθώριο κέρδους ή εσωτερικών φόρων επιβαλλόμενων στην εθνικά παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια.¹⁰⁷⁰

Το άρθρο XVII προβλέπει και περαιτέρω υποχρεώσεις, όχι μόνο όσον αφορά το κρατικό μονοπώλιο εισαγωγής, αλλά για την ευρύτερη κατηγορία των «*κρατικών εμπορικών επιχειρήσεων*». Αυτές περιλαμβάνουν (1) κρατικές επιχειρήσεις και (2) επιχειρήσεις, που το δημόσιο χορηγεί αποκλειστικά και ειδικά δικαιώματα ή προνόμια (για παράδειγμα, ένα μονοπώλιο εισαγωγής ή αποκλειστικής άδειας). Οι ανωτέρω επιχειρήσεις προβαίνουν σε αγορές, ή πωλήσεις, που αφορούν είτε τις εισαγωγές του ή τις εξαγωγές εμπορευμάτων και θα πρέπει να ενεργούν σύμφωνα με την αρχή της μη διακριτικής μεταχείρισης, όπως αυτή προβλέπεται στη GATT για τα κυβερνητικά μέτρα. Οι κρατικές εμπορικές επιχειρήσεις δεν επιτρέπεται να διακρίνουν μεταξύ των διαφόρων εισαγωγών ενεργειακών προϊόντων, βάσει της προέλευσής τους (αρχή MEK) και δεν θα πρέπει να διακρίνουν μεταξύ των εγχώριων ενεργειακών προϊόντων και των εισαγόμενων προϊόντων ενέργειας (εθνική μεταχείριση). Επίσης, στην περίπτωση εισαγωγών που προορίζονται για κατανάλωση κάθε συμβαλλόμενο μέρος θα πρέπει να εξασφαλίζει στα άλλα συμβαλλόμενα μέρη δίκαιη και ίση μεταχείριση.

¹⁰⁷⁰ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 47.

II.B.9 Γενικές Εξαιρέσεις (GATT άρθρο XX)

Σύμφωνα με το ανωτέρω άρθρο και υπό την προϋπόθεση ότι τα εν λόγω μέτρα δεν εφαρμόζονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αποτελούν μέσο αυθαίρετων ή αδικαιολόγητων διακρίσεων μεταξύ των χωρών στις οποίες επικρατούν οι ίδιες συνθήκες, ή συγκεκριμένο περιορισμό του διεθνούς εμπορίου,¹⁰⁷¹ καμία διάταξη της GATT δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εμποδίζει τη θέσπιση ή επιβολή, από οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος, μέτρων:

- (α) που είναι αναγκαία για την προστασία της δημόσιας ηθικής
- (β) που είναι αναγκαία για την προστασία του ανθρώπου, των ζώων ή την υγεία των φυτών
- (γ) σχετικών με τις εισαγωγές και εξαγωγές σε χρυσό ή ασήμι
- (δ) που είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της συμμόρφωσης με τους νόμους και κανονισμούς, που δεν αντιβαίνουν στις διατάξεις της συμφωνίας της GATT, συμπεριλαμβανομένων εκείνων, που αφορούν την επιβολή των τελωνειακών μέτρων, την επιβολή των μονοπωλίων, την προστασία των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, εμπορικών σημάτων και πνευματικών δικαιωμάτων, καθώς και την πρόληψη δόλιων πρακτικών
- (ε) σχετικών με τα προϊόντα που προέρχονται από εργασία φυλακισμένων
- (στ) που επιβάλλονται για την προστασία των εθνικών θησαυρών, που έχουν καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική αξία
- (ζ) σχετικών με τη διατήρηση των αναλώσιμων φυσικών πόρων, εφόσον τα μέτρα αυτά καθίστανται αποτελεσματικά σε συνδυασμό με περιορισμούς στην εγχώρια παραγωγή ή κατανάλωση
- (η) που αναλαμβάνονται στο πλαίσιο των υποχρεώσεων, που απορρέουν από κάθε διακυβερνητική συμφωνία βασικών προϊόντων
- (θ) που συνιστούν περιορισμό των εξαγωγών των εγχώριων πρώτων υλών, προκειμένου να διασφαλιστούν οι αναγκαίες ποσότητες πρώτων υλών στην εγχώρια μεταποίηση κατά τις περιόδους, κατά τις οποίες η εγχώρια τιμή των πρώτων αυτών

¹⁰⁷¹ *World Trade Organization*, Panel Report, Υπόθεση EK/ΗΠΑ, US, Section 337 of the tariff Act of 1930, 7.11.1989, L/6439, 36S/345) παρ. 5.26· Appellate Body report, Υπόθεση Βενεζουέλα και λοιπού/ΗΠΑ, US, Standards for Reformulated and Conventional Gasoline, WT/DS2/R, όπ. παρ., σελ. 22.

υλών διατηρείται κάτω από την παγκόσμια τιμή στο πλαίσιο κυβερνητικού προγράμματος σταθεροποίησης

(ι) απαραίτητων για την απόκτηση ή τη διανομή των προϊόντων, που βρίσκονται σε ανεπάρκεια.

Το ανωτέρω άρθρο XX παρέχει μια σειρά από γενικές εξαιρέσεις που επιτρέπουν περιορισμούς στο εμπόριο σε αντίθεση με την αρχή της ρήτρας της εθνικής μεταχείρισης ή την απαγόρευση των ποσοτικών περιορισμών. Σύμφωνα με την GATT, το άρθρο XX ερμηνεύεται με στενό τρόπο. Ακόμη και στην νομολογία του ΠΟΕ, η επίκληση των εξαιρέσεων παραμένει περιοριστική και ο εναγόμενος – αμυνόμενος φέρει το βάρος της απόδειξης.

Το άρθρο 20 περιέχει 10 διαφορετικές εξαιρέσεις. Τρεις από αυτές σχετίζονται με το εμπόριο ενέργειας. Η πρώτη εξαίρεση αναφέρεται στο στοιχείο β του άρθρου XX και σχετίζεται με τα μέτρα που αφορούν την υγεία και τη ζωή των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών. Τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ επιτρέπεται να επιβάλλουν περιορισμούς στο εμπόριο, εφόσον το πράξουν για την προστασία της υγείας. Μια σημαντική προϋπόθεση, που απαιτείται, είναι ότι ο περιορισμός θα πρέπει να είναι αναγκαίος για την επίτευξη του στόχου της προστασίας της υγείας. Με άλλα λόγια, εάν καταστεί προφανές ότι ο περιορισμός αυτός δεν αφορά συνολικά την υγεία ή δεν θίγει την προστασία της υγείας, δεν μπορεί να επιβληθεί. Επιπλέον, ακόμη και αν υπάρχει ένας θεμιτός στόχος για την υγεία, η πράξη που επιλέγεται για την επίτευξη του στόχου αυτού πρέπει να είναι αναγκαία. Αυτή η αναγκαιότητα ως προϋπόθεση έχει ερμηνευθεί από τη νομολογία της GATT ως εξής: *«Συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να δικαιολογήσει ένα μέτρο που δεν συνάδει με άλλη διάταξη της GATT, ως «αναγκαία» αν έχει στη διάθεσή του ένα εναλλακτικό μέτρο το οποίο θα μπορούσε να εφαρμοστεί και να αναμένεται να μην είναι ασύμβατο με άλλες διατάξεις της GATT. Με την ίδια λογική, σε περιπτώσεις στις οποίες ένα μέτρο σύμφωνο με τις λοιπές διατάξεις της GATT δεν είναι ευλόγως διαθέσιμο, ένα συμβαλλόμενο μέρος είναι υποχρεωμένο να χρησιμοποιεί, μεταξύ των μέτρων, που έχει στη διάθεσή του, εκείνο που συνεπάγεται το μικρότερο βαθμό της ασυνέπειας με άλλες διατάξεις της GATT».*¹⁰⁷²

¹⁰⁷² World Trade Organization, Panel Report, Υπόθεση ΕΚ/ΗΠΑ, US, Section 337 of the tariff Act of 1930, 07.11.1989, L/6439, παρ. 5.26· Panel Report, Υπόθεση ΗΠΑ/Ταϊλάνδης, Thailand, Restrictions on Importation of and Internal Taxes on Cigarettes, 7.11.1990, DS10/R, BISD 37S/200, παρ. 74-75.

Δηλαδή, όταν ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ θέλει να προστατεύσει την υγεία στον τομέα της ενέργειας, θα πρέπει πρώτα να εξετάσει κατά πόσον, προκειμένου να προστατευθεί η υγεία, δύναται να χρησιμοποιήσει ένα μέτρο, που είναι συμβατό με τις διατάξεις της GATT (για παράδειγμα, να διαπραγματευθεί μια πολυμερή συμφωνία για την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης). Εάν ο στόχος της υγείας δεν μπορεί να επιτευχθεί με ένα μέτρο, που είναι συμβατό με τις διατάξεις της GATT, το συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ θα πρέπει να επιλέξει εκείνο, μεταξύ διαφόρων επιλογών, που συνεπάγεται το μικρότερο βαθμό ασυνέπειας με την GATT, και περιορίζει όσο λιγότερο γίνεται το εμπόριο (για παράδειγμα, αντί για πλήρη απαγόρευση εισαγωγής, να χρησιμοποιηθεί μια ετικέτα-σήμανσης που να δηλώνει ότι ορισμένα εισαγόμενα προϊόντα πετρελαίου ή ηλεκτρικής ενέργειας δεν είναι φιλικά προς το περιβάλλον)¹⁰⁷³.

Η δεύτερη εξαίρεση αναφέρεται σε μέτρα σχετικά με τη διατήρηση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων. Η ανωτέρω εξαίρεση, για τη νόμιμη και βάσιμη επίκλησή της, απαιτεί τρία στοιχεία, που πρέπει να ισχύουν σωρευτικά (1) το προϊόν που προστατεύεται θα πρέπει να μην είναι ανεξάντλητο (2) το μέτρο προστασίας θα πρέπει να σχετίζεται με τη διατήρηση μη ανεξάντλητων φυσικών πόρων και (3) και η προστασία να είναι αποτελεσματική, με τους περιορισμούς στην εγχώρια παραγωγή και κατανάλωση. Η πρώτη διαφορά που αφορούσε την ενέργεια σε σχέση με το ζήτημα των μη ανεξάντλητων πόρων αφορούσε υπόθεση, που προέκυψε από καταγγελία της Βενεζουέλας και της Βραζιλίας σχετικά με τα αυστηρότερα πρότυπα, που είχαν θέσει οι ΗΠΑ¹⁰⁷⁴ για την εισαγωγή βενζίνης (σε σχέση με τα πρότυπα που είχαν τεθεί στους εγχώριους παραγωγούς βενζίνης). Η αρμόδια ομάδα εργασίας έκρινε ότι υπήρχε παραβίαση του άρθρου III παράγραφος 4 της GATT (εθνική μεταχείριση σε σχέση με τους εσωτερικούς κανονισμούς) με την αιτιολογία ότι οι ΗΠΑ αντιμετώπιζαν ομοειδή προϊόντα (εισαγόμενη και εγχώρια βενζίνη) με διαφορετικό τρόπο. Οι εγχώριες βιομηχανίες διύλισης έπρεπε να διατηρούν, σε ετήσια βάση (κατά μέσο όρο), χαρακτηριστικά της βενζίνης σε επίπεδα που δεν θα ήταν χειρότερα από την ατομική γραμμή βάσης (τα μέσα ετήσια επίπεδα πραγματοποίησε η εν λόγω βιομηχανία ραφινάρισματος το 1990). Οι εισαγωγείς, αντίθετα, έπρεπε να χρησιμοποιήσουν μια νομική γραμμή βάσης, που προέκυπε από

¹⁰⁷³ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, World Trade Applying Rules under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 54.

¹⁰⁷⁴ *World Trade Organization, Panel report, Υπόθεση Βενεζουέλα και λοιπού/ΗΠΑ, US, Standards for Reformulated and Conventional Gasoline, 20.05.1996 WT/DS2/R*, όπ. παρ. 6.5-6.16.

το μέσο επίπεδο χαρακτηριστικών της βενζίνης που καταναλώθηκε στις ΗΠΑ το 1990. Αυτή η απαίτηση θεωρήθηκε ότι οδηγεί σε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση¹⁰⁷⁵ για την εισαγόμενη βενζίνη, η οποία είναι ασυμβίβαστη με το άρθρο III: 4. Οι ΗΠΑ, δεν κατόρθωσαν να δικαιολογήσουν το μέτρο βάσει της εξαίρεσης του άρθρου XX.

Βασικό επιχείρημά τους αποτέλεσε το γεγονός ότι τα πρότυπα της βενζίνης σχετίζονται με το επίπεδο διατήρησης των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων. Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο συμφώνησε ότι τα πρότυπα των ΗΠΑ σχετίζονται, με την προστασία έναντι της εξάντλησης του καθαρού αέρα. Αλλά διαπίστωσε ότι η θέση των ανωτέρω προτύπων συνιστά αδικαιολόγητη δυσμενή διάκριση ή συγκεκριμένο περιορισμό του εμπορίου, επειδή οι ΗΠΑ είχαν διαθέσιμες λύσεις για να προστατεύσουν τον καθαρό αέρα, πέρα από την επιβολή προτύπων με βάση την προέλευση της βενζίνης. Τα πρότυπα των ΗΠΑ βρέθηκαν να είναι σε αντίθεση με την εισαγωγική παράγραφο του άρθρου XX και, για το λόγο αυτό, η παραβίαση του άρθρου III: 4 δεν δικαιολογούνταν βάσει του άρθρου XX.¹⁰⁷⁶

Οι ενεργειακές πηγές αποτελούν πηγές που εξαντλούνται με κλασικότερο παράδειγμα το πετρέλαιο. Φαίνεται ακόμη ότι το άρθρο XX (ζ) τέθηκε για να επιτρέπεται σε ένα κράτος να επιβάλλει περιορισμούς στις εξαγωγές των ορυκτών του. Έτσι, ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ επιτρέπεται να επιβάλλει περιοριστικά μέτρα για τη διατήρηση των εθνικών αποθεμάτων πετρελαίου, της ηλεκτρικής ενέργειας και άλλων ενεργειακών πηγών. Μέσα από μια εξελικτική ερμηνευτική τεχνική, που χρησιμοποιείται στη νομολογία, ο καθαρός αέρας έχει θεωρηθεί ως φυσική πηγή, που μπορεί να εξαντληθεί. Τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ όταν θέλουν να προστατεύσουν ανθρώπους ή ζώα, που μπορούν να επηρεαστούν από «μη-ανανεώσιμα ενεργειακά προϊόντα» ή τον καθαρό αέρα (που θα μπορούσε να εξαντληθεί από τη χρησιμοποίηση μη οικολογικών ενεργειακών προϊόντων) μπορούν να το πράξουν σύμφωνα με το άρθρο XX (ζ) με την εισαγωγή, για παράδειγμα, υψηλών περιβαλλοντικών προτύπων και την απαγόρευση όλων των εισαγωγών που δεν πληρούν αυτές τις προδιαγραφές. Υπό το πρίσμα του άρθρου XX αυτή η παραβίαση μπορεί να δικαιολογηθεί για τον λόγο ότι η διάκριση δεν επιβάλλεται για την προστασία εγχώριας παραγωγής, αλλά και για την προστασία ή τη διατήρηση της

¹⁰⁷⁵ *World Trade Organization*, Panel report, US, Standards for Reformulated and Conventional Gasoline, όπ. παρ. παρ. 6.5-6.16.

¹⁰⁷⁶ *World Trade Organization*, Appellate Body report, Υπόθεση Βενεζουέλα και λοιποί/ΗΠΑ, US, Standards for Reformulated and Conventional Gasoline, όπ. παρ. παρ. 22-29.

υγείας και του καθαρού αέρα. Δεν είναι σαφές αν τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ μπορούν να επιβάλουν περιορισμούς για την προστασία των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων (ή για την υγεία των ανθρώπων, των ζώων ή των φυτών, βάσει του άρθρου XX (β)) εκτός της εδαφική τους επικράτειας και δικαιοδοσίας. Συνήθως απαιτείται επαρκής και διαρκής σύνδεση της χώρας που επιβάλλει το μέτρο και του προστατευόμενου πόρου. Στην περίπτωση της ενέργειας δεν μπορεί να εμφανιστεί το ζήτημα της εξωεδαφικότητας με την έννοια ότι οι προστατευόμενοι πόροι θα βρίσκονται στη χώρα που επιβάλλει το επίμαχο μέτρο. Το άρθρο XX (ζ) δεν επιβάλλει την έρευνα της προϋπόθεσης αναγκαιότητας, όπως συμβαίνει στην εξαίρεση του στοιχείου β του άρθρου XX. Το μέτρο μπορεί να δικαιολογηθεί από τη στιγμή, που αφορά τη διατήρηση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων (ακόμη και αν δεν είναι "αναγκαία" για το σκοπό αυτό).

Μια τελευταία εξαίρεση που αφορά την ενέργεια αναφέρεται στα μέτρα που είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της συμμόρφωσης με τους νόμους ή κανονισμούς οι οποίοι είναι συμβατοί με τις διατάξεις της GATT Το άρθρο XX (δ) επιτρέπει τη επιβολή εμπορικών περιορισμών για την απαγόρευση εισαγωγής παραποιημένων προϊόντων, προκειμένου να ενισχυθεί η προστασία των δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας. Περισσότερο σχετικές, με την ενέργεια, είναι οι ρυθμίσεις αναφορικά με τους εμπορικούς περιορισμούς, που επιβάλλονται για να διατηρηθεί το μονοπώλιο. Το άρθρο XX (δ) επιβάλλει την έρευνα της προϋπόθεσης της αναγκαιότητας. Μόνο οι περιορισμοί που είναι «αναγκαίοι» για την επιβολή ενός άλλου νόμου συμβατού με τις διατάξεις της GATT μπορούν να δικαιολογηθούν.

Στην περίπτωση των τριών εξαιρέσεων, πρέπει να σημειωθεί ότι είναι απαραίτητο να εφαρμόζονται με τρόπο που να μην περιορίζει το εμπόριο με άμεσο ή συγκεκριμένο τρόπο.

II.B.10 Εξαιρέσεις για λόγους ασφάλειας

Σύμφωνα με το άρθρο XXI¹⁰⁷⁷ της GATT καμία διάταξη της δεν ερμηνεύεται με τέτοιο τρόπο που:

¹⁰⁷⁷ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 53.

(α) να απαιτεί από τα συμβαλλόμενα μέρη να παρέχουν πληροφορίες, η αποκάλυψη των οποίων θεωρείται αντίθετη προς ουσιώδη συμφέροντα ασφαλείας του ή

(β) να εμποδίζει τα συμβαλλόμενα μέρη να λαμβάνουν μέτρα, τα οποία θεωρούνται αναγκαία για την προστασία των ουσιωδών συμφερόντων ασφαλείας του,

(i) σχετικά με σχάσιμα υλικά ή τα υλικά από τα οποία αυτά παράγονται

(ii) σχετικά με τη διακίνηση όπλων, πυρομαχικών και πολεμικού υλικού και άλλων παρόμοιων εμπορευμάτων και υλικών, εφόσον πραγματοποιείται άμεσα ή έμμεσα για τον ανεφοδιασμό στρατιωτικής εγκατάστασης

(iii) λαμβάνονται σε καιρό πολέμου ή άλλης έκτακτης κατάστασης στις διεθνείς σχέσεις ή

(γ) να εμποδίζει κάθε συμβαλλόμενο μέρος να λάβει μέτρα, στο πλαίσιο των υποχρεώσεων, που υπέχει βάσει του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Το άρθρο XXI (β) είναι το πιο σχετικό με τον τομέα της ενέργειας, ειδικότερα, αναφορικά με το εμπόριο των πυρηνικών ενεργειακών προϊόντων. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ μπορούν να αναλάβουν δράση, που είναι αναγκαία για την προστασία των συμφερόντων ασφαλείας (i) σχετικά με τα σχάσιμα υλικά ή τα υλικά από τα οποία προέρχονται (ii) σχετικά με τη διακίνηση όπλων, πυρομαχικών και πολεμικού υλικού και παρόμοιο εμπόριο άλλων εμπορευμάτων και υλικών, εφόσον πραγματοποιείται άμεσα ή έμμεσα για τον ανεφοδιασμό στρατιωτικής εγκατάστασης. Βάσει αυτών των εξαιρέσεων, τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ μπορούν, για παράδειγμα να επιβάλουν περιορισμούς στις εξαγωγές για την πυρηνική ενέργεια και, αναμφισβήτητα, σε ορισμένες άλλες ενεργειακές ύλες αν είναι δυνατό να αποδειχθεί ότι πρόκειται να εξαχθούν για να χρησιμοποιηθούν από μια στρατιωτική εγκατάσταση. Το άρθρο XXI (β) (iii) και το άρθρο XXI (γ) έχουν πιο γενικό χαρακτήρα και δεν περιορίζονται στην πυρηνική ενέργεια ή στα προϊόντα του πολέμου. Το άρθρο XXI (β) (iii) επιτρέπει την επιβολή περιορισμών από τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ, οι οποίοι θεωρούνται αναγκαίοι για την προστασία ουσιωδών συμφερόντων ασφαλείας, που λαμβάνονται σε καιρό πολέμου ή άλλης έκτακτης κατάστασης στις διεθνείς σχέσεις. Θα μπορούσε η ρύθμιση, αυτή, να δικαιολογήσει περιορισμούς στις εξαγωγές ενεργειακών προϊόντων, σε περίπτωση πολέμου ή διεθνούς ενεργειακής κρίσης.

Το άρθρο XXI (γ), με τη σειρά του, επιτρέπει στα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ να λαμβάνουν μέτρα σύμφωνα με τις υποχρεώσεις, που υπέχουν, δυνάμει

του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας¹⁰⁷⁸ Εάν το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών επιβάλλει, για παράδειγμα, ένα εμπάργκο πετρελαίου σε μια χώρα, τότε τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ έχουν δικαίωμα να υλοποιήσουν αυτό το εμπάργκο με την απαγόρευση όλων των εισαγωγών πετρελαίου από τη χώρα αυτή.¹⁰⁷⁹ Οποιαδήποτε παραβίαση του άρθρου XI σχετικά με τη μη επιβολή ποσοτικών περιορισμών μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου XXI (γ).

II.B.11 Ζώνη εμπορίου και ελευθέρων συναλλαγών

Οι προϋποθέσεις και οι όροι προκειμένου να γίνει αποδεκτή μια ζώνη ελευθέρων συναλλαγών ή μια τελωνειακή ένωση ορίζονται στο άρθρο XXIV¹⁰⁸⁰ της GATT¹⁰⁸¹. Ως ζώνη ελεύθερου εμπορίου και ελευθέρων συναλλαγών ορίζεται η ζώνη δυο ή περισσότερων τελωνειακών εδαφών, εντός της οποίας, περιορίζονται και καταργούνται οι δασμοί και οι περιορισμοί του εμπορίου ως προς το κύριο μέρος των προϊόντων μεταξύ των κρατών, που αποτελούν τη ζώνη χωρίς την υιοθέτηση κοινού εξωτερικού δασμολογίου.¹⁰⁸² Τελωνειακή ένωση ορίζεται η υποκατάσταση δύο ή περισσότερων τελωνειακών εδαφών ή περιφερειών από ένα τελωνειακό έδαφος ή τελωνειακή περιφέρεια με αποτέλεσμα, αφενός την κατάργηση των δασμών και άλλων περιοριστικών εμπορικών πρακτικών για το πιο σημαντικό και ουσιώδες μέρος των συναλλαγών και αφετέρου η εφαρμογή και η υιοθέτηση κοινού εξωτερικού δασμολογίου.¹⁰⁸³

Κατά τη σύσταση της ζώνης ελεύθερου εμπορίου και της τελωνειακής ένωσης πρέπει να τηρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις, οι οποίες διακρίνονται σε αυτές που συνδέονται με την εσωτερική λειτουργία της ένωσης και σε εκείνες που συνδέονται με τις εξωτερικές επιπτώσεις, που μπορεί να συνεπάγεται αυτή. Αναφορικά με τις πρώτες, η παράγραφος 8 του ως άνω άρθρου προβλέπει ότι η απελευθέρωση στο εσωτερικό της ζώνης ελεύθερου εμπορίου ή της τελωνειακής

¹⁰⁷⁸ Κεφάλαιο VII του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

¹⁰⁷⁹ *Energy Charter Secretariat*, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty, όπ. παρ. σελ. 47.

¹⁰⁸⁰ *WTO Secretariat*, Regionalism and the World Trading System, World Trade Organization 1995, σελ. 19.

¹⁰⁸¹ *K. Chase*, Multilateralism compromised: the mysterious origins of GATT Article XXIV, World Trade Review 2006, Τόμος 5, Τεύχος 1 σελ.1, ειδικά 13-15.

¹⁰⁸² Άρθρο XXIV παρ. 8 στοιχ. β της GATT.

¹⁰⁸³ Άρθρου XXIV παρ. 8 στοιχ. α της GATT.

ένωσης πρέπει να αφορά το μεγαλύτερο και πιο σημαντικό μέρος των συναλλαγών. Με άλλα λόγια απαγορεύονται οι ενώσεις που έχουν «μερικό χαρακτήρα», με την έννοια ότι αφορούν μόνο ορισμένα προϊόντα ή ορισμένους κλάδους. Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι οι ομάδες εργασίας της GATT για τις ανωτέρω ζώνες και ενώσεις επικεντρώνουν την προσοχή τους στην ποιοτική διάσταση της έννοιας του «μεγαλύτερου και σημαντικότερου μέρους των εμπορικών συναλλαγών¹⁰⁸⁴», υπό την έννοια ότι το συγκεκριμένο κριτήριο, δεν σχετίζεται τόσο με το ποσοστό του εμπορίου που απελευθερώνεται μεταξύ των κρατών μελών της, όσο με τη φύση του εν λόγω εμπορίου. Η προϋπόθεση απελευθέρωσης του εμπορίου αναφέρεται κατά κύριο λόγο, στους τομείς, που είναι οι πλέον αντιπροσωπευτικοί της οικονομικής δραστηριότητας των κρατών, που συμμετείχαν στην τελωνειακή ένωση.

Ένα δεύτερο σημείο που χαρακτηρίζει την εν λόγω διαδικασία είναι ότι σύμφωνα με το άρθρο XXIV παρ. 5 πρέπει η υλοποίηση της ζώνης ελεύθερου εμπορίου ή της τελωνειακής ένωσης να είναι σταδιακή. Προβλέπεται η σύναψη μιας ενδιάμεσης προσωρινής συμφωνίας, η οποία θα ισχύσει μέχρι την σύναψη της οριστικής συμφωνίας σύστασης. Δυνάμει δε της παραγράφου 5γ του συγκεκριμένου άρθρου, η ενδιάμεση συμφωνία πρέπει να περιλαμβάνει ένα σχέδιο και ένα πρόγραμμα για την εγκαθίδρυση, μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα, της τελωνειακής ένωσης. Πρόκειται για την πρόβλεψη δύο υποχρεώσεων-προϋποθέσεων, που πρέπει να τηρηθούν δηλαδή της υποχρέωσης διαμόρφωσης-κατάρτισης ενός σχεδίου και ενός προγράμματος, που προβλέπει με σαφήνεια και ακρίβεια την εγκαθίδρυση της ζώνης εμπορίου και της τελωνειακής ένωσης καθώς και την υποχρέωση εγκαθίδρυσής της ένωσης εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος.

Αναφορικά με τη δεύτερη κατηγορία προϋποθέσεων, που αναφέρονται στις εξωτερικές επιπτώσεις της περιφερειακής ένωσης, αυτές θεσπίζονται στις παραγράφους 4 και 5 α) του άρθρου XXIV της GATT. Δυνάμει της παραγράφου 4, η εγκαθίδρυση μιας ζώνης ελεύθερου εμπορίου ή τελωνειακής ένωσης πρέπει να έχει ως στόχο την προώθηση και διευκόλυνση των συναλλαγών μεταξύ των μελών, που συγκροτούν την ένωση και όχι την επιβολή-εισαγωγή περιορισμών και εμποδίων στις συναλλαγές μεταξύ των μελών της ένωσης και των άλλων συμβαλλομένων μερών που δεν μετέχουν σ' αυτή. Με άλλα λόγια, το αποτέλεσμα της δημιουργίας μιας τελωνειακής ένωσης δεν πρέπει να είναι η παρεμπόδιση των παραδοσιακών

¹⁰⁸⁴ *World Trade Organization*, Appellate Body report, Υπόθεση Ινδία/Τουρκία, Turkey, Restrictions on Imports of Textile and Clothing Products, 19.11.1999 WT/DS34/AB/R, παρ. 48.

συναλλαγών με τις τρίτες χώρες, εκτός ένωσης. Πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργεί, σε εξωτερικό επίπεδο, περισσότερες συναλλαγές (trade creating) σε σχέση με αυτές που εκτρέπει, εμποδίζει ή απαγορεύει (trade diverting).¹⁰⁸⁵ Η παράγραφος 5 α) του άρθρου XXIV προβλέπει την υποχρέωση της μη ενίσχυσης των εμπορικών φραγμών και περιορισμών έναντι των χωρών, που δεν μετέχουν στην τελωνειακή ένωση. Το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο και οι άλλοι κοινοί εμπορικοί κανονισμοί, που συνδέονται με τη σύσταση της τελωνειακής ένωσης δεν πρέπει να έχουν επιπτώσεις μεγαλύτερες σε σχέση με τις επιπτώσεις, που είχαν οι δασμοί και οι κανονισμοί, που εφάρμοζε το κάθε κράτος μέλος στις εισαγωγές από το εξωτερικό, πριν τη σύσταση της τελωνειακής ένωσης. .

Στην περίπτωση των μελών της ΣυνθΧΕ, δεν προκύπτει δυνατότητα να εφαρμοστεί ζώνη ελεύθερου εμπορίου ή τελωνειακή ένωση στον τομέα της ενέργειας και των ενεργειακών προϊόντων, με την εξαίρεση όλων των άλλων προϊόντων. Ο λόγος είναι διότι μια τέτοια ζώνη ή ένωση δεν θα ανταποκρίνεται στην προϋπόθεση ότι θα πρέπει να καλύπτεται ένα ουσιαστικό μέρος των συναλλαγών μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Στην περίπτωση μας, θα έχει μερικό χαρακτήρα και ως εκ τούτου δεν θα είναι σύννομη με τις προϋποθέσεις του άρθρου XXIV. Ίσως εάν η ενέργεια αποτελεί ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας προϊόν μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, να υπάρχουν κάποιες δυνατότητες αλλά θα πρέπει να θεωρηθεί τέτοια περίπτωση ιδιαίτερα απίθανη. Μόνο εάν ιδρυθεί μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου ή μια τελωνειακή ένωση για μεγάλο μέρος συναλλαγών, στο οποίο να συμπεριλαμβάνεται και το εμπόριο ενεργειακών προϊόντων, η εν λόγω ένωση θα είναι συμβατή με τους κανόνες του ΠΟΕ.

II.B.12 Αναπτυσσόμενες Χώρες

Στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ δεν έχει ενσωματωθεί το άρθρο XVII και το μέρος IV για τις αναπτυσσόμενες χώρες.¹⁰⁸⁶ Ωστόσο, έχουν ενσωματωθεί συγκεκριμένες ρυθμίσεις που αναφέρονται στην απόφαση των συμβαλλομένων μερών της

¹⁰⁸⁵ P. Krugman, M. Obstfeld, Διεθνής Οικονομική Θεωρία και Πολιτική, τόμος Α, όπ. παρ. σελ. 352.

¹⁰⁸⁶ A. Bradbrook, J. Gardam, M. Cormier, A Human Dimension to the Energy Debate: Access to Modern Energy Services, Journal of Energy & Natural Resources Law 2008, Τόμος 26, Τεύχος 4, σελ. 536.

28.11.1979¹⁰⁸⁷ αναφορικά με την ευνοϊκή μεταχείριση των αναπτυσσόμενων χωρών - συμβαλλομένων μερών. Στο πλαίσιο της ανωτέρω απόφασης, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να χορηγούν διακριτική και πιο ευνοϊκή μεταχείριση στις αναπτυσσόμενες χώρες, στις περιπτώσεις προτιμησιακής δασμολογικής μεταχείρισης, που επιφυλάσσεται στα προϊόντα καταγωγής αναπτυσσόμενων χωρών, σύμφωνα με το ΣΓΠ.¹⁰⁸⁸ Επιπροσθέτως, τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ δύνανται να παρέχουν διαφοροποιημένη και ευνοϊκότερη μεταχείριση στις αναπτυσσόμενες χώρες σχετικά με μη δασμολογικά μέτρα, καθώς επίσης και ειδική μεταχείριση στις λιγότερο ανεπτυγμένες από τις αναπτυσσόμενες χώρες, αναφορικά με κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο υπέρ των αναπτυσσόμενων χωρών.¹⁰⁸⁹ Η τελευταία κατηγορία αναφέρεται σε ένα τμήμα των αναπτυσσόμενων χωρών, ήτοι τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

Τα μέτρα αυτά πρέπει να είναι σχεδιασμένα για να διευκολύνουν και να προωθούν το εμπόριο των αναπτυσσόμενων χωρών και να μην δημιουργούν εμπόδια ή αδικαιολόγητες δυσκολίες στο εμπόριο των λοιπών συμβαλλομένων μερών. Δεν πρέπει να αποτελούν εμπόδιο για τη μείωση ή την κατάργηση των δασμών και άλλων περιορισμών στο εμπόριο στη βάση του πλέον ευνοούμενου κράτους. Θα πρέπει οι ανωτέρω πρακτικές να σχεδιάζονται και, εάν είναι αναγκαίο, να τροποποιούνται, για να ανταποκριθούν θετικά στις αναπτυξιακές, οικονομικές και εμπορικές ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών.

Στο ανωτέρω πλαίσιο, ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ μπορεί να εφαρμόζει ένα σύστημα προτιμήσεων, παρέχοντας συγκεκριμένες δασμολογικές μειώσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες (αναφορικά με τις εισαγωγές φυσικού αερίου και πετρελαίου από τις αναπτυσσόμενες χώρες). Η πρακτική αυτή αποτελεί νόμιμη εξαίρεση από τη ρήτρα του MEK.

¹⁰⁸⁷ Decision of 28 November 1979 (L/4903), Differential and more favourable treatment reciprocity and fuller participation of developing countries (enabling clause), διαθεσιμότητα στο διαδικτυακό τόπο https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/enabling1979_e.htm.

¹⁰⁸⁸ B. Nezeys, Commerce International Croissance et Developpement, Εκδόσεις Economica, Paris 1985, σελ. 280 επ..

¹⁰⁸⁹ T. N. Srinivasan, Developing Countries and the Multilateral Trading System, Εκδόσεις Westviewpoint, Colorado 1998, σελ. 20 επ..

II.Γ Ειδικές Συμφωνίες

II.Γ.1. Η συμφωνία για τα τεχνικά εμπόδια

Η μείωση των δασμών επιτεύχθηκε στο πλαίσιο των διαδοχικών γύρων διαπραγματεύσεων. Ωστόσο, πέρα από τα δασμολογικά εμπόδια σημαντικό ανασχετικό παράγοντα του διεθνούς εμπορίου αποτελούν και τα μη δασμολογικά εμπόδια. Τα κράτη όταν δεν έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν τους δασμούς, κατά την εισαγωγή των προϊόντων, λόγω των αναληφθέντων δεσμεύσεων τους, στο πλαίσιο διεθνών συμφωνιών, καταφεύγουν στην επιβολή μη δασμολογικών εμποδίων. Σκοπός της επιβολής τεχνικών εμποδίων και της απαίτησης ορισμένων κρατών, τα εισαγόμενα προϊόντα να έχουν τεχνικές προδιαγραφές παρόμοιες με τα εγχώρια προϊόντα, αποτελεί η προστασία των εγχωρίων προϊόντων. Ένας από τους βασικούς σκοπούς της συμφωνίας είναι να απαλείψει τα τεχνικά πρότυπα, που τίθενται όχι για την προστασία της υγείας, της ασφάλειας ή για να τεθούν αντικειμενικές προδιαγραφές για τα προϊόντα, αλλά για σκοπούς προστατευτισμού.^{1090, 1091} Η συμφωνία για τα τεχνικά εμπόδια αναφέρεται σε τρεις κατηγορίες μέτρων:

1. Στους τεχνικούς κανονισμούς, που εισάγουν υποχρεωτικές ρυθμίσεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά των προϊόντων, συμπεριλαμβανομένων και των εφαρμοζόμενων διοικητικών ρυθμίσεων. Οι τεχνικοί κανονισμοί μπορούν να αναφέρονται στα σύμβολα και στις απαιτήσεις σήμανσης των προϊόντων.¹⁰⁹²

2. Πρότυπα εννοούνται οι ρυθμίσεις, που εγκρίνονται από ένα εξουσιοδοτημένο φορέα και αναφέρονται σε κατευθυντήριες γραμμές και κανόνες ή χαρακτηριστικά των προϊόντων σε σχετικές διαδικασίες και σε μεθόδους παραγωγής. Η συμμόρφωση με τους ανωτέρω κανόνες δεν είναι υποχρεωτική.¹⁰⁹³

¹⁰⁹⁰ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 67.

¹⁰⁹¹ *World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Καναδάς/ΕΚ, European Communities, Measures Affecting Asbestos and Asbestos Containing Products, 12.03.2001, WT/DS135/AB/R*, σελ. 30.

¹⁰⁹² Παράρτημα 1 της Συμφωνίας για τα τεχνικά εμπόδια – Όροι και ορισμοί για τους σκοπούς της Συμφωνίας.

¹⁰⁹³ Παράρτημα 1 της Συμφωνίας για τα τεχνικά εμπόδια – Όροι και ορισμοί για τους σκοπούς της Συμφωνίας.

3. Διαδικασίες εκτιμήσεων συμμόρφωσης. Με τον όρο αυτό εννοούνται οι διαδικασίες, που αμέσως ή εμμέσως, καθορίζουν τις σχετικές απαιτήσεις των τεχνικών κανονισμών και των προτύπων.

Τα μέτρα της εν λόγω συμφωνίας δεν δύνανται να εισάγουν διακρίσεις μεταξύ των εγχώριων (ομοειδών¹⁰⁹⁴) και των εισαγόμενων προϊόντων (PEM), ούτε μεταξύ εισαγόμενων προϊόντων και των ομοειδών προϊόντων, που εισάγονται από οποιαδήποτε άλλη χώρα (PMEK).¹⁰⁹⁵

Ειδικότερα, ένας τεχνικός κανονισμός, που αναφέρεται στη σύνθεση (συστατικά) της βενζίνης δεν μπορεί να ορίζει αυστηρότερες τεχνικές προδιαγραφές για την εισαγόμενη βενζίνη σε σχέση με την εγχώρια παραγόμενη βενζίνη, αλλά ούτε και αυστηρότερες προδιαγραφές στο πλαίσιο των εισαγωγών μεταξύ διαφόρων κρατών. Το ίδιο ισχύει και για τον ενεργειακό εξοπλισμό, όπως αυτός καταγράφεται και ορίζεται στη ΣυνθΧΕ.

Δεν θα πρέπει, επίσης, να περιορίζεται το εμπόριο όταν αυτό δεν είναι απαραίτητο για την εκπλήρωση θεμιτών σκοπών. Τέτοιοι θεμιτοί σκοποί είναι η εθνική ασφάλεια, η πρόληψη δολίων πρακτικών, η προστασία της ανθρώπινης υγείας, των ζώων, των φυτών, και του περιβάλλοντος. Κατά την εκτίμηση των κινδύνων αυτών, τα σχετικά στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη είναι, μεταξύ άλλων, οι διαθέσιμες επιστημονικές και τεχνικές πληροφορίες, η σχετική τεχνολογία μεταποίησης ή η μελετώμενη τελική χρήση των προϊόντων.¹⁰⁹⁶ Ο κατάλογος, ωστόσο, των περιορισμών δεν είναι εξαντλητικός. Τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ έχουν το δικαίωμα να επιβάλλουν μέτρα αναφορικά με τα τεχνικά εμπόδια και να επιλέγουν, με τον τρόπο αυτό, το επίπεδο της υγείας, της ασφάλειας ή της προστασίας του περιβάλλοντος, που επιθυμούν. Όταν, όμως, επιλέξουν ένα μέτρο θα πρέπει να αποδεικνύουν ότι δεν είναι περισσότερο περιοριστικό για τις συναλλαγές από όσο χρειάζεται.¹⁰⁹⁷ Για παράδειγμα, αντί να προσδιορίζουν τα τεχνικά χαρακτηριστικά της βενζίνης (για παράδειγμα, η βενζίνη μπορεί να περιλαμβάνει μόνο ένα μέγιστο ποσοστό του συστατικού X), τα συμβαλλόμενα μέρη θα μπορούν να νομοθετήσουν ότι η χρήση της συγκεκριμένης βενζίνης δεν θα υπερβαίνει

¹⁰⁹⁴ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Ινδονησία/ΗΠΑ, United States, measures affecting the production and sale of clove cigarettes, 02.09.2011 WT/DS406/R, παρ. 7.119.

¹⁰⁹⁵ Άρθρο 2 παρ. 1 της Συμφωνίας για τα τεχνικά εμπόδια.

¹⁰⁹⁶ Άρθρο 2 παρ. 2 της Συμφωνίας για τα τεχνικά εμπόδια.

¹⁰⁹⁷ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Μεξικό/ΗΠΑ, United States, Measures concerning the Importation, Marketing and Sale of Tuna and Tuna Products, 15.09.2011, WT/DS381/R, παρ. 7.379 επ..

συγκεκριμένο όριο ρύπανσης. Ως εκ τούτου, εάν το εισαγόμενο προϊόν εκπληρώνει το προηγούμενο μέγιστο όριο ρύπανσης, τότε θα επιτρέπεται να εισάγεται ανεξαρτήτως της σύνθεσης και των συστατικών του.¹⁰⁹⁸

Επίσης, τα μέλη εξασφαλίζουν ότι οι κρατικοί φορείς τυποποίησης τηρούν και αποδέχονται τον κώδικα ορθής πρακτικής για την εκπόνηση, έκδοση και εφαρμογή προτύπων.¹⁰⁹⁹ Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, που έχουν στη διάθεσή τους, για να διασφαλίσουν ότι η τοπική αυτοδιοίκηση και τα μη κυβερνητικά όργανα με δραστηριότητα τυποποίησης αποδέχονται και τηρούν τον συγκεκριμένο Κώδικα Ορθής Πρακτικής.^{1100,1101}

Η συμφωνία για τα τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο περιλαμβάνει και ρυθμίσεις, που σχετίζονται με τη διαφάνεια. Τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ θα πρέπει να ενημερώνουν τα άλλα συμβαλλόμενα μέρη, σχετικά με νέα μέτρα για τα τεχνικά εμπόδια, που σκοπεύουν να εφαρμόσουν. Τα άλλα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να υποβάλουν σχόλια σχετικά με τα νέα μέτρα. Η κοινοποίηση, αυτή, απαιτείται μόνο εάν το μέτρο μπορεί να έχει σημαντική επίδραση στο εμπόριο και δεν είναι απαραίτητη σε περίπτωση, που το μέτρο είναι σύμφωνο με τα διεθνή πρότυπα.¹¹⁰² Μια δεύτερη υποχρέωση διαφάνειας των κρατών μελών αποτελεί η υποχρέωση να εξηγούν ή να δικαιολογούν μέτρα, που εφαρμόζονται ή πρόκειται να εφαρμοστούν, κατόπιν αιτήματος ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους.¹¹⁰³ Το ανωτέρω σύστημα διαφάνειας αποτελεί ένα υποχρεωτικό μηχανισμό, που απαιτεί από το κράτος μέλος, που νομοθετεί, να παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες στο άλλο συμβαλλόμενο μέρος.¹¹⁰⁴

Για τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ, ένα εκ των οποίων δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος του ΠΟΕ δεν ισχύουν οι διατάξεις σχετικά με τα βιομηχανικά και αγροτικά προϊόντα, την τεχνική βοήθεια σε άλλα μέλη, την ειδική διακριτική

¹⁰⁹⁸ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 71.

¹⁰⁹⁹ Παράρτημα 3 της Συμφωνίας για τα τεχνικά εμπόδια.

¹¹⁰⁰ Άρθρο 4 παρ. 1 της Συμφωνίας για τα τεχνικά εμπόδια.

¹¹⁰¹ *World Trade Organization, Committee on Technical Barriers, Decisions and Recommendations adopted by the WTO Committee on Technical Barriers to trade since 1 January 1995*, 09.06.2011, G/TBT/1/Rev.10, σελ. 46-48.

¹¹⁰² Άρθρο 2 παρ. 9 και 10 και άρθρο 5 παρ. 6 και 7 της Συμφωνίας για τα τεχνικά εμπόδια.

¹¹⁰³ Άρθρο 2 παρ. 5 της Συμφωνίας για τα τεχνικά εμπόδια.

¹¹⁰⁴ *World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Περού/ΕΚ, European Communities, Trade description of sardines*, 26.09.2002, WT/DS231/AB/R, σελ. 177.

μεταχείριση σε αναπτυσσόμενες χώρες, τη διάταξη για την Επιτροπή των τεχνικών εμποδίων στο εμπόριο, τη διάταξη περί διαβούλευσης και επίλυσης διαφορών.¹¹⁰⁵

Π.Γ.2 Η συμφωνία για τα μέτρα διασφάλισης

Τα μέτρα διασφάλισης θεωρούνται ως ένα από τα στοιχεία-κλειδιά της απελευθέρωσης των εμπορικών συναλλαγών, γιατί συμβάλλουν αποφασιστικά στη μείωση του φόβου των κρατών για τις συνέπειες της άρσης των εμποδίων στο διεθνές εμπόριο.¹¹⁰⁶ Το σχετικό άρθρο στη συμφωνία της GATT του 1947 είναι το άρθρο XIX. Η συγκεκριμένη ρύθμιση, αν και δεν είναι συμβατή με το διεθνές εμπόριο και τη γενικότερη φιλοσοφία του ΠΟΕ, παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες, είτε με την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τους, είτε με τη μετάθεση των δραστηριοτήτων τους σε άλλα προϊόντα ή τομείς.

Η Συμφωνία περιέχει μια γενική διάταξη για τις προϋποθέσεις εφαρμογής τους: *«Ένα Μέλος δύναται να εφαρμόζει μέτρα διασφάλισης έναντι συγκεκριμένου προϊόντος μόνο εφόσον έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το εν λόγω προϊόν εισάγεται στο έδαφος του σε τόσο μεγάλες ποσότητες, είτε σε απόλυτα μεγέθη, είτε σε σύγκριση με την εγχώρια παραγωγή σε τέτοιες συνθήκες, ώστε να προκαλείται ή να δημιουργείται κίνδυνος να προκληθεί σοβαρή ζημία στον εγχώριο κλάδο παραγωγής ομοειδών ή ευθέως ανταγωνιστικών προϊόντων»*.¹¹⁰⁷ Η συμφωνία προβλέπει ότι τα μέτρα διασφάλισης μπορούν να εφαρμόζονται στην περίπτωση που πραγματοποιούνται εισαγωγές σε αυξημένες ποσότητες και υπό τέτοιες συνθήκες, ώστε να υπάρχει κίνδυνος να προκληθεί σοβαρή ζημία σε παραγωγούς όμοιων και ευθέως ανταγωνιστικών προϊόντων.¹¹⁰⁸

Το κενό του άρθρου XIX της ΓΣΔΕ για τον τρόπο με τον οποίο διεξάγεται η έρευνα από τα ενδιαφερόμενα Μέλη, προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη των προϋποθέσεων εφαρμογής του, καλύπτει η Συμφωνία με την υιοθέτηση συγκεκριμένων και λεπτομερών διαδικασιών, που επιβάλλουν μια σαφή πειθαρχία στις αρμόδιες αρχές. Τα Μέλη υποχρεούνται να υιοθετούν διαδικασίες έρευνας, που

¹¹⁰⁵ Βλ. σχ. Παράρτημα W, Exception and Rules Governing the Application of the Provisions of the WTO Agreement της ΣυνθΧΕ.

¹¹⁰⁶ Αν. Μπρεδήμας, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Τεύχος Β, όπ. παρ. σελ. 70.

¹¹⁰⁷ Άρθρο 2 παρ. 1 της GATT.

¹¹⁰⁸ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση ΕΚ/Αργεντινής, Argentina, Safeguard Measures on Imports of Footwear, 25.06.1999, WT/DS121/R, παρ. 8.152.

θα πρέπει να έχουν θεσπιστεί εκ των προτέρων.¹¹⁰⁹ Το σύνηθες νόημα της έννοιας «έρευνα» υποδηλώνει ότι οι αρμόδιες αρχές θα διενεργήσουν μία συστηματική και προσεκτική αναζήτηση στοιχείων αναφορικά με το επίδικο ζήτημα.

Θα πρέπει, επίσης, τα κράτη μέλη να δημοσιοποιούν τις συγκεκριμένες διαδικασίες. Τέλος οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους οφείλουν να δημοσιεύουν και να κοινοποιούν την έκθεση και τα πορίσματα της έρευνας σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη.¹¹¹⁰

Τα μέτρα διασφάλισης πρέπει να έχουν προσωρινό χαρακτήρα και να διαρκούν τόσο όσο είναι απαραίτητο να προληφθεί ή να αποκατασταθεί η σοβαρή ζημία.¹¹¹¹ Η εφαρμογή μέτρων διασφάλισης από ένα κράτος μέλος επιτρέπεται μόνο για όσο χρονικό διάστημα είναι απαραίτητη, προκειμένου να αποτραπεί η πρόκληση σοβαρής ζημίας ή να αρθούν οι αρνητικές της συνέπειες ή να διευκολυνθεί η αναγκαία προσαρμογή.¹¹¹² Η διάρκεια ισχύος οποιουδήποτε μέτρου δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει, κατά κανόνα, τα τέσσερα έτη. Μπορεί να δοθεί παράταση, η οποία όμως δεν μπορεί να υπερβεί τα οκτώ έτη.¹¹¹³

Στην περίπτωση εμπορικών σχέσεων μεταξύ δύο συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ, ένα εκ των οποίων δεν είναι μέλος του ΠΟΕ οι ανωτέρω ρυθμίσεις ισχύουν, ωστόσο, εξαιρούνται οι διατάξεις περί επίλυσης διαφορών και οι σχετικές με τις αναπτυσσόμενες χώρες.¹¹¹⁴

II.Γ.3 Άδειες εισαγωγής

Σύμφωνα με τη συμφωνία για τις άδειες εισαγωγής τα μέλη εξασφαλίζουν ότι οι διοικητικές διαδικασίες, που χρησιμοποιούνται για την εφαρμογή των συστημάτων αδειών εισαγωγής θα πρέπει να είναι σύμφωνες με τις σχετικές διατάξεις της GATT του 1994, περιλαμβανομένων των παραρτημάτων και των πρωτοκόλλων της. Στόχος αποτελεί η αποτροπή των στρεβλώσεων του εμπορίου, που μπορεί να προκύψουν από

¹¹⁰⁹ Άρθρο 2 παρ. 1 της Συμφωνίας για τα μέτρα διασφάλισης.

¹¹¹⁰ *World Trade Organization*, Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΕΚ/ΗΠΑ, United States, Definitive Safeguard Measures on Imports of Wheat Gluten from the European Communities, 22.12.2000, WT/DS166/AB/R, παρ. 53-54.

¹¹¹¹ *World Trade Organization*, Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΕΚ/ΚΟΡΕΑ, Korea, Definitive Safeguard on Imports Measure on Imports of Certain Dairy Products, 14.12.1999, WT/DS98/AB/R, παρ. 88.

¹¹¹² Άρθρο 7 παρ. 1 της Συμφωνίας για τα μέτρα διασφάλισης.

¹¹¹³ Άρθρο 7 παρ. 3 της Συμφωνίας για τα μέτρα διασφάλισης.

¹¹¹⁴ Οπ. παρ. Παράρτημα W, Exceptions and Rules Governing the Application of the Provisions of the WTO Agreement της ΣυνθΧΕ.

μια ακατάλληλη εφαρμογή των διαδικασιών εισαγωγής, λαμβανομένων υπόψη των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης και των οικονομικών και εμπορικών αναγκών των αναπτυσσομένων χωρών μελών.¹¹¹⁵ Οι κανόνες για τις διαδικασίες έκδοσης αδειών εισαγωγής θα πρέπει να είναι ουδέτεροι στην εφαρμογή τους και να συμβάλλουν στη χορήγηση αδειών με δίκαιο και ισότιμο τρόπο.¹¹¹⁶

Οι κανόνες και οι πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες για την υποβολή των αιτήσεων, συμπεριλαμβανομένης της επιλεξιμότητας των προσώπων, των επιχειρήσεων και των ιδρυμάτων, των καταλόγων των προϊόντων, που υπόκεινται στην απαίτηση αδειοδότησης, θα πρέπει να δημοσιεύονται,¹¹¹⁷ κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μπορέσουν οι κυβερνήσεις και οι έμποροι να ενημερώνονται. Οι διαδικασίες της αιτήσεως και ανανέωσης των αδειών πρέπει να είναι όσο το δυνατόν απλούστερες.¹¹¹⁸ Οι υποψήφιοι πρέπει να έχουν εύλογη προθεσμία για την υποβολή των αιτήσεων πιστοποιητικών, ενώ θα πρέπει να απευθύνονται μόνο σε ένα διοικητικό όργανο σε σχέση με την αίτηση. Καμία αίτηση δεν απορρίπτεται για ήσσονος σημασίας σφάλματα τεκμηρίωσης, που δεν αλλοιώνουν τις βασικές πληροφορίες που περιέχονται σε αυτήν, ενώ επίσης οι άδειες εισαγωγών δε θα απορρίπτονται λόγω ασήμαντων διαφορών στην αξία, την ποσότητα ή το βάρος.¹¹¹⁹

Η συμφωνία αναφέρεται και στις αυτόματες άδειες εισαγωγής. Αυτόματες άδειες είναι εκείνες, όπου έχει χορηγηθεί έγκριση της αίτησης σε όλες τις περιπτώσεις, και οι οποίες τηρούν συγκεκριμένες απαιτήσεις.¹¹²⁰ Οι αυτόματες άδειες εισαγωγής δεν θα πρέπει να χορηγούνται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να έχουν περιοριστικά αποτελέσματα επί των εισαγωγών, που υπόκεινται σε αυτόματη έκδοση αδειών. Αυτόματες διαδικασίες χορήγησης αδειών πρέπει να θεωρείται ότι έχουν περιοριστικά αποτελέσματα εκτός αν, μεταξύ άλλων:

ι) Κάθε πρόσωπο, επιχείρηση ή όργανο, που πληρούν τις νόμιμες απαιτήσεις του κράτους εισαγωγής για την άσκηση πράξεων εισαγωγής (για προϊόντα που υπόκεινται σε αυτόματη έκδοση αδειών), είναι σε θέση να ζητήσουν και να λάβουν άδειες εισαγωγής·

¹¹¹⁵ *World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Βραζιλίας/ΕΚ, European Communities, Measures Affecting the Importation of Certain Poultry Products, 13.06.1998, WT/DS69/AB/R, παρ. 121.*

¹¹¹⁶ Άρθρο 1 παρ. 3 της Συμφωνίας για τις άδειες εισαγωγής.

¹¹¹⁷ Άρθρο 1 παρ. 4 της Συμφωνίας για την άδεια εισαγωγής.

¹¹¹⁸ Άρθρο 1 παρ. 5 της Συμφωνίας για την άδεια εισαγωγής.

¹¹¹⁹ Άρθρο 1 παρ. 7 και 8 της Συμφωνίας για τις άδειες εισαγωγής.

¹¹²⁰ Άρθρο 2 παρ. 1 της Συμφωνίας για τις άδειες εισαγωγής.

υ) Οι αιτήσεις πιστοποιητικών μπορούν να υποβάλλονται οποιαδήποτε εργάσιμη ημέρα πριν από τον εκτελωνισμό των εμπορευμάτων·

iii) Οι αιτήσεις για την έκδοση πιστοποιητικών, όταν υποβάλλονται σε κατάλληλη και πλήρη μορφή εγκρίνονται αμέσως μόλις παραληφθούν, εφόσον αυτό είναι διοικητικά εφικτό, αλλά το αργότερο εντός 10 εργάσιμων ημερών.¹¹²¹

Ρυθμίσεις περιέχονται και για την μη αυτόματη έκδοση αδειών εισαγωγής. Ως μη αυτόματες διαδικασίες έκδοσης αδειών εισαγωγής ορίζονται εκείνες, που δεν εμπίπτουν στην παράγραφο 1 του άρθρου 2 της Συμφωνίας για τις άδειες εισαγωγής. Η μη-αυτόματη έκδοση αδειών δεν πρέπει να έχει περιοριστικό για το εμπόριο αποτέλεσμα.¹¹²² Στην περίπτωση της μη αυτόματης έκδοσης των αδειών εισαγωγής η προθεσμία για την επεξεργασία των αιτήσεων, δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 30 ημέρες και όχι περισσότερο από 60 ημέρες, εάν όλες οι αιτήσεις εξετάζονται ταυτόχρονα.¹¹²³ Η διάρκεια ισχύος των αδειών θα είναι εύλογη και όχι τόσο σύντομη, ώστε να παρεμποδίζει τις εισαγωγές.¹¹²⁴

Τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ θα πρέπει να μεριμνούν έτσι ώστε οι διαδικασίες για τις άδειες εισαγωγής να είναι διαφανείς απλές και ευκόλως προσδιορίσιμες. Εάν ένα κράτος της ΣυνθΧΕ επιθυμεί να ελέγξει ποιος είναι ο εισαγωγέας και τι ποσότητα προϊόντος εισάγει θα μπορεί να απαιτεί από τους εισαγωγείς να υποβάλλουν αιτήσεις στην αρμόδια αρχή ή στο αρμόδιο υπουργείο. Τέτοιου είδους άδεια, όπου η απαίτηση θα περιορίζεται στην παροχή συγκεκριμένων πληροφοριών θα αποτελεί αυτόματη άδεια και θα υπόκειται στους σχετικούς προαναφερόμενους κανόνες. Επίσης, μπορεί ένα κράτος της ΣυνθΧΕ να θεσμοθετήσει κανόνες που απαγορεύουν την εισαγωγή συγκεκριμένων τύπων φυσικού αερίου ή απαιτούν συγκεκριμένες προδιαγραφές παραγωγής, αναφορικά με τις εισαγωγές φυσικού αερίου. Στην περίπτωση αυτή, οι εισαγωγείς θα υποχρεωθούν να συμπληρώσουν έγγραφα, προκειμένου να ελεγχθεί η ποσότητα των εισαγωγών. Στην περίπτωση αυτή θα πρόκειται για μη αυτόματη έκδοση αδειών.

¹¹²¹ Άρθρο 2 παρ. 2 της Συμφωνίας για τις άδειες εισαγωγής.

¹¹²² Άρθρο 3 παρ. 1 και 2 της Συμφωνίας για τις άδειες εισαγωγής.

¹¹²³ *Αν. Μπρεδήμας Αν. Γουργουρίνης*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Το Δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, όπ. παρ., σελ. 126-127.

¹¹²⁴ Άρθρο 3 παρ. 5 στοιχείο ζ της Συμφωνίας για τις άδειες εισαγωγής.

II.Γ.4. Συμφωνία για την τελωνειακή εκτίμηση

Η συγκεκριμένη συμφωνία στοχεύει να εξασφαλίσει ομοιομορφία στην εφαρμογή κανόνων,¹¹²⁵ έτσι ώστε οι εισαγωγείς να είναι σε θέση να υπολογίσουν με βεβαιότητα, πριν από την εισαγωγή, τα ποσά των δασμών, που πρέπει να καταβάλουν.¹¹²⁶ Η κύρια βάση της τελωνειακής (δασμολογητέα) αξίας δυνάμει της συγκεκριμένης συμφωνίας είναι η συναλλακτική αξία.¹¹²⁷ Ως συναλλακτική αξία του προϊόντος θεωρείται η τιμή, που πραγματικά πληρώνεται ή είναι πληρωτέα όταν τα προϊόντα πωλούνται για εξαγωγή στη χώρα εισαγωγής.

Όταν η δασμολογητέα αξία δεν μπορεί να καθοριστεί θα πρέπει κανονικά να υπάρχει μια διαδικασία διαβούλευσης μεταξύ της τελωνειακής διοίκησης και του εισαγωγέα, με στόχο να καταλήξουν σε μια βάση για την τρέχουσα αξία του προϊόντος. Ειδικότερα, μπορεί να συμβεί, για παράδειγμα, ο εισαγωγέας να διαθέτει πληροφορίες σχετικά με τη δασμολογητέα αξία πανομοιότυπων ή ομοειδών εισαγομένων εμπορευμάτων, οι οποίες δεν είναι άμεσα διαθέσιμες στην τελωνειακή διοίκηση στο λιμάνι της εισαγωγής. Είναι, δυνατόν, επίσης, η τελωνειακή υπηρεσία να έχει πληροφορίες σχετικά με τη δασμολογητέα αξία πανομοιότυπων ή ομοειδών εισαγομένων εμπορευμάτων, οι οποίες δεν είναι άμεσα διαθέσιμες στον εισαγωγέα. Μια διαδικασία διαβούλευσης μεταξύ των δύο μερών καθιστά δυνατή την ανταλλαγή πληροφοριών, με την επιφύλαξη των απαιτήσεων του εμπορικού απορρήτου, με σκοπό να καθορισθεί η ορθή βάση της δασμολογητέας αξίας.

Όταν δεν δύναται να γίνει καθορισμός της δασμολογητέας αξίας βάσει της συναλλακτικής αξίας των εισαγομένων εμπορευμάτων ή πανομοιότυπων ή ομοειδών εισαγομένων εμπορευμάτων, η συμφωνία παρέχει επιπλέον δυνατότητες. Η δασμολογητέα αξία δύναται να καθοριστεί με βάση την τιμή στην οποία πωλούνται τα εμπορεύματα στην κατάσταση, που εισήχθησαν σε μη συνδεδεμένο αγοραστή στην χώρα εισαγωγής¹¹²⁸ ή βάσει της υπολογιζόμενης αξίας.¹¹²⁹ Ωστόσο, οι δύο αυτές

¹¹²⁵ S. L. Sberman, H. Glasboff, *Customs Valuation Commentary on the GATT Customs Valuation Code*, Kluwer Law International, Deventer 1988, σελ. 51 επ..

¹¹²⁶ *International Trade Center, UNCTAD/WTO*, Γύρος της Ουρουγουάης, Οδηγός για τις επιχειρήσεις, Υpsilon Επιστημονική Εταιρεία Ανάπτυξης της Περιφέρειας Αθήνα 2008, σελ. 86.

¹¹²⁷ *World Trade Organization*, Report of the Panel, Υπόθεση Παναμά/Κολομβία, Colombia, Indicative Prices and Restrictions on Ports of Entry, 27.04.2009, WT/DS366/R, παρ. 7.137-7.138.

¹¹²⁸ Άρθρο 5 της Συμφωνίας για την τελωνειακή εκτίμηση.

¹¹²⁹ Άρθρο 6 της Συμφωνίας για την τελωνειακή εκτίμηση.

μέθοδοι παρουσιάζουν ορισμένες δυσκολίες και γι' αυτό, ο εισαγωγέας έχει το δικαίωμα να επιλέξει τη σειρά εφαρμογής των δύο μεθόδων.¹¹³⁰

Στην περίπτωση των κρατών μελών της ΣυνθΧΕ, οι έμποροι των συμβαλλομένων μερών αντιμετωπίζουν προβλήματα κατά την εκτίμηση της αξίας ενός ενεργειακού προϊόντος. Στην πραγματικότητα το 10% των δασμών στις εισαγωγές φυσικού αερίου εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο η τιμή του φυσικού αερίου εκτιμάται από τις τελωνειακές αρχές του συμβαλλόμενου μέρους της ΣυνθΧΕ, που εισάγει τη συγκεκριμένη μορφή ενέργειας. Οι διατάξεις του ΠΟΕ συμβάλουν σημαντικά στην αποσαφήνιση των σχετικών ζητημάτων και παρέχουν αρκετά κριτήρια για μια διαφανή τιμολόγηση και εκτίμηση.

Επίσης, για τα συμβαλλόμενα μέρη, που δεν έχουν προσχωρήσει στον ΠΟΕ δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις για τις αναπτυσσόμενες χώρες και την επίλυση διαφορών της συγκεκριμένης συμφωνίας.

Π.Γ.5 Η συμφωνία για τον έλεγχο πριν από την φόρτωση αποστολή

Η συμφωνία για τον έλεγχο πριν από την αποστολή ρυθμίζει την πρακτική της απασχόλησης εξειδικευμένων ιδιωτικών εταιρειών για να ελέγξουν τα στοιχεία αποστολής, κυρίως, την τιμή, την ποσότητα, την ποιότητα αγαθών, που παραγγέλθηκαν στο εξωτερικό. Χρησιμοποιείται από τις κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, προκειμένου να προστατευθούν τα εθνικά τους οικονομικά συμφέροντα (αποτροπή της φυγής κεφαλαίων, εμπορικής απάτης και αποφυγή δασμών) και να αντισταθμιστούν οι ελλείψεις σε διοικητικές υποδομές.

Η συμφωνία αναγνωρίζει ότι οι αρχές και οι υποχρεώσεις της GATT ισχύουν για τις δραστηριότητες των γραφείων, που αναλαμβάνουν τον έλεγχο πριν την αποστολή με εντολή του Δημοσίου. Οι υποχρεώσεις, που επιβάλλονται στις κυβερνήσεις, οι οποίες χρησιμοποιούν τα συγκεκριμένα γραφεία αναφέρονται στην αποφυγή διακρίσεων,¹¹³¹ στη διαφάνεια,^{1132,1133} την προστασία των εμπιστευτικών επιχειρηματικών πληροφοριών, την αποφυγή αδικαιολόγητης καθυστέρησης, τη

¹¹³⁰ Άρθρο 4 της Συμφωνίας για την τελωνειακή εκτίμηση.

¹¹³¹ Άρθρο 2 παρ. 1 της Συμφωνίας για τον έλεγχο πριν από τη φόρτωση.

¹¹³² Άρθρο 2 παρ. 5 της Συμφωνίας για τον έλεγχο πριν από τη φόρτωση.

¹¹³³ *World Trade Organization, Working Party on Preshipment Inspection, Report of the Working Party on Preshipment Inspection, G/L/214, 2.10.1997, Τμήμα Β παρ. 3.*

χρήση συγκεκριμένων κατευθυντηρίων γραμμών για τη διενέργεια του ελέγχου των τιμών.¹¹³⁴

Η συμφωνία θεσπίζει μια ανεξάρτητη διαδικασία επανεξέτασης, στην οποία συμμετέχουν από κοινού μια οργάνωση, που εκπροσωπεί τα ανωτέρω γραφεία και μιας οργάνωση που εκπροσωπεί τους εξαγωγείς, για την επίλυση διαφορών μεταξύ ενός εξαγωγέα και ενός γραφείου.¹¹³⁵

Στο πλαίσιο του εμπορίου ενέργειας ο συγκεκριμένος έλεγχος που διενεργείται στη χώρα καταγωγής του ενεργειακού προϊόντος αναφέρεται, κυρίως, στο πετρέλαιο και στον άνθρακα. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση, που ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ εισάγει ενεργειακά προϊόντα και χρησιμοποιεί συγκεκριμένα γραφεία για να πραγματοποιήσει τον έλεγχο πριν την αποστολή στη χώρα καταγωγής ή εξαγωγής θα πρέπει να τηρεί τις υποχρεώσεις, που προκύπτουν από τη συγκεκριμένη συμφωνία. Παρόμοιες υποχρεώσεις αναλαμβάνει και το κράτος εξαγωγής στο πλαίσιο της ανωτέρω συμφωνίας. Δεδομένου των φυσικών χαρακτηριστικών και της δυσκολίας αποθήκευσης της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου, ο ανωτέρω έλεγχος πριν από την αποστολή δεν έχει αντικείμενο εφαρμογής.

Για τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ ένα εκ των οποίων δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος του ΠΟΕ δεν ισχύουν οι διατάξεις σχετικά με την τεχνική βοήθεια, την υποχρέωση διαβούλευσης και την επίλυση διαφορών.¹¹³⁶

II.Γ.6 Ντάμπινγκ

Ένα τέχνασμα παρεμβολής στη λειτουργία του μηχανισμού της αγοράς¹¹³⁷ στο εξωτερικό είναι το ντάμπινγκ,¹¹³⁸ η διάθεση, δηλαδή, ενός προϊόντος στην εξωτερική αγορά σε τιμές χαμηλότερες από αυτές της εγχώριας αγοράς. Το ντάμπινγκ

¹¹³⁴ Άρθρο 2 παρ. 9 -15 της Συμφωνίας για τον έλεγχο πριν από τη φόρτωση.

¹¹³⁵ *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 82.

¹¹³⁶ Παράρτημα W, Exceptions and Rules Governing the Application of the Provisions of the WTO Agreement της ΣυνθΧΕ.

¹¹³⁷ *P. C. Manroidis, Trade in Goods, The GATT and the Other Agreements Regulating Trade in Goods*, Oxford University Press, Oxford 2008, σελ. 62· Γενικότερα *Αντ. Μπρεδήμας* Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Τεύχη Α και Β, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 1989· *Α. Φατούρος, Κ. Στεφάνου*, Οι Συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης για το Διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1995.

¹¹³⁸ *Ε. Πουρναράκης*, Διεθνή Οικονομικά, Μια εισαγωγική προσέγγιση, όπ. παρ. σελ. 270.

μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν όργανο στρατηγικής πωλήσεων στη διεθνή αγορά, προκειμένου να εκτοπισθεί ένας ανταγωνιστής από τον άλλο.

Το ντάμπινγκ μπορεί να γίνεται και σε πιο μόνιμη βάση αν αντικειμενικός σκοπός είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους από τον παραγωγό - εξαγωγέα. Η κλασική περίπτωση ντάμπινγκ είναι αυτή όπου ο παραγωγός έχει μονοπωλιακό έλεγχο της αγοράς, εγχώρια, αλλά στο εξωτερικό η αγορά του προϊόντος του είναι ανταγωνιστική. Αυτό σημαίνει πως η εγχώρια ζήτηση του προϊόντος είναι λιγότερο ελαστική από ό,τι στην αλλοδαπή αγορά. Σε τελευταία ανάλυση οι μεγάλες παραγωγικές μονάδες μπορούν να παρεμβληθούν και να προκαλέσουν ανωμαλίες στην κανονική ροή των εισαγωγών - εξαγωγών των προϊόντων. Επιπροσθέτως, πρέπει να γίνει διάκριση του ντάμπινγκ από τις απλές πρακτικές πώλησης σε χαμηλές τιμές ως απόρροια του χαμηλού κόστους ή μεγαλύτερης παραγωγικότητας. Το ουσιαστικό κριτήριο δεν είναι η σχέση μεταξύ της τιμής του εξαγόμενου προϊόντος και της τιμής της αγοράς της χώρας εισαγωγής, αλλά η υφιστάμενη σχέση μεταξύ της τιμής του εξαγόμενου προϊόντος και της κανονικής αξίας του.

Η ΓΣΔΕ στοχεύει να διαμορφώσει ένα πολυμερές πλαίσιο για τις πρακτικές ντάμπινγκ¹¹³⁹. Ο γενικός κανόνας, που διέπει τη Συμφωνία αναφέρεται στην απαγόρευση των πρακτικών ντάμπινγκ. Ωστόσο, ρυθμίζονται ζητήματα όπως είναι η έννοια του ντάμπινγκ, καθώς επίσης και πως μπορεί να διαγνωσθεί μια πρακτική ντάμπινγκ.¹¹⁴⁰ Ένα προϊόν θεωρείται ότι αποτελεί αντικείμενο ντάμπινγκ, αν η εξαγωγική τιμή είναι χαμηλότερη από την τιμή, στην οποία παρόμοιο προϊόν πωλείται για κατανάλωση στην εξαγούσα χώρα.¹¹⁴¹ Τις διατάξεις του ανωτέρου άρθρου συμπλήρωσε ο Κώδικας για τους Δασμούς Αντιντάμπινγκ του Γύρου του Τόκιο του 1979, δυνάμει του οποίου επιτρεπόταν η επιβολή στα προϊόντα, που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους άλλων κρατών, των λεγομένων δασμών αντιντάμπινγκ, με στόχο την προστασία κάποιου τομέα εθνικής παραγωγής από τις αθέμιτες πρακτικές του κράτους εξαγωγής.

¹¹³⁹ *World Trade Organization*, Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΕΚ/ΗΠΑ, United States, Laws, Regulations and Methodology for Calculating Dumping Margins (ZEROING), 18.04.2006, WT/DS294/AB/R, παρ. 7.98.

¹¹⁴⁰ Γενικότερα *G. Horlic*, WTO and NAFTA Rules and Dispute resolution, selected essays on anti-dumping, subsidies and other measures, Cameron Publications, London 2003· *S. Rai*, Recognition and Regulation of antidumping measures under GATT/WTO, Routledge Taylor and Francis Group, London and New York 2011· *E. Vermulst*, The WTO anti-dumping agreement: a commentary, Oxford University Press, Oxford 2005.

¹¹⁴¹ Άρθρο 2 παρ.1 της Συμφωνίας για τα μέτρα αντιντάμπινγκ.

Στο πλαίσιο του γύρου της Ουρουγουάης, υπεγράφη μια νέα συμφωνία αντιντάμπινγκ,¹¹⁴² με την οποία θεσπίζονται πιο αυστηροί κανόνες για τον καθορισμό της ύπαρξης και τον υπολογισμό ντάμπινγκ, ενισχύεται η διαδικασία διενέργειας της έρευνας, καθίστανται πιο σαφή τα κριτήρια, που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να προσδιορισθεί αν οι εισαγωγές, που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ, εκ μέρους του κράτους εξαγωγής προκαλούν ζημία σε έναν τομέα εθνικής παραγωγής και προσδιορίζονται αυτοί που έχουν το δικαίωμα να υποβάλουν καταγγελία για την έναρξη της έρευνας.¹¹⁴³

Πέρα από τον ανωτέρω ορισμό της πρακτικής ντάμπινγκ θα πρέπει να συντρέχουν και άλλες προϋποθέσεις για να επιβληθούν μέτρα αντινταμπινγκ. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να υπάρχει σημαντική αύξηση εισαγωγών, που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ είτε σε απόλυτους αριθμούς, είτε σε σχέση με την παραγωγή ή την κατανάλωση. Οι τιμές των εισαγόμενων προϊόντων θα πρέπει να είχαν ως συνέπεια τον περιορισμό των παρόμοιων εγχωρίων προϊόντων και να προκαλείται ζημία ή να απειλείται η πρόκληση ζημίας στην εγχώρια βιομηχανία της εισάγουσας χώρας.¹¹⁴⁴

Η καταγγελία για ντάμπινγκ πρέπει να υποβάλλεται από την εγχώρια βιομηχανία. Ως τέτοια θεωρείται το σύνολο των επιχειρήσεων, που παράγουν ομοειδή προϊόντα στο έδαφος του κράτους εισαγωγής. Δεδομένου ότι δεν είναι εύκολο το σύνολο της βιομηχανίας να έχει κοινά συμφέροντα, δεν θεωρείται πιθανή η κατάθεση κοινής καταγγελίας αντιντάμπινγκ. Έτσι, προβλέπεται η δυνατότητα ενός μόνο τμήματος της εγχώριας βιομηχανίας να υποβάλει καταγγελία για λογαριασμό του συνόλου αυτής.

Πρέπει να επισημανθεί ότι η διαδικασία επιβολής μέτρων αντιντάμπινγκ παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την αντίστοιχη της επιβολής μέτρων εναντίον των εισαγωγών, που αποτελούν αντικείμενο επιδοτήσεων.

Στην καταγγελία πρέπει να περιλαμβάνονται στοιχεία, που να αποδεικνύουν την ύπαρξη του ντάμπινγκ, την πρόκληση ζημίας στην εγχώρια βιομηχανία και τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ των εισαγωγών, που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ και της επικαλούμενης ζημίας.

Σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις, ήτοι:

¹¹⁴² Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο, www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm#fAgreement.

¹¹⁴³ Κ. Στεφάνου, Χρ. Γκόρτσου, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, όπ. παρ. σελ. 75.

¹¹⁴⁴ Άρθρο 3 της Συμφωνίας για τα μέτρα αντιντάμπινγκ.

α) Οι εισαγωγές συγκεκριμένων προϊόντων αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους ενός κράτους εξαγωγής·

β) Προκαλείται ζημία στους εγχώριους παραγωγούς ομοειδών προϊόντων·

γ) Υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των παραπάνω εισαγωγών και της προκαλούμενης ζημίας·

Οι αρμόδιες αρχές του κράτους εισαγωγής μπορούν να επιβάλουν μέτρα εμπορικής άμυνας με τη μορφή δασμών αντιντάμπινγκ.

Στον τομέα της ενέργειας τίθεται το ζήτημα εάν τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ δύνανται να λάβουν μέτρα αντιντάμπινγκ, όταν εισάγουν π.χ. ηλεκτρική ενέργεια από κάποιο άλλο συμβαλλόμενο μέρος. Το κράτος εάν διαπιστώσει, σύμφωνα με τα παραπάνω, ότι συντρέχει πρακτική ντάμπινγκ, τότε μπορεί να επιβάλει τους λεγόμενους δασμούς αντιντάμπινγκ πέρα από τους τελωνειακούς δασμούς σε ποσοστό, που δεν θα υπερβαίνει το περιθώριο ντάμπινγκ. Επειδή η συγκεκριμένη πρακτική στοιχειοθετείται όταν η τιμή ντάμπινγκ υπολείπεται της κανονικής αξίας του ενεργειακού προϊόντος, θα πρέπει το κράτος να χρησιμοποιήσει συγκεκριμένα κριτήρια για τον υπολογισμό της κανονικής αξίας.

Η βασικότερη μέθοδος είναι ο υπολογισμός της τιμής του προϊόντος στην εγχώρια αγορά του εξαγωγέα. Όταν η μέθοδος αυτή δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί, τότε καταφεύγουμε στην τιμή του εξαγωγικού προϊόντος σε κάποιο άλλο κράτος εξαγωγής ή η κανονική αξία, υπολογίζεται από ένα συνδυασμό στοιχείων, όπως είναι το κόστος παραγωγής ή το κανονικό περιθώριο κέρδους.

Π.Γ.7 Συμφωνία για τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα

Η συμφωνία για τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα¹¹⁴⁵ περιέχει έναν καθορισμό της επιδότησης. Επιδότηση θεωρείται α) η οικονομική ενίσχυση από κυβερνητικούς ή άλλους δημόσιους φορείς εντός της επικράτειας ενός κράτους μέλους, β) κυβερνητικές πρακτικές που σχετίζονται με άμεση μεταφορά κεφαλαίων, γ) η παροχή από την κυβέρνηση αγαθών και υπηρεσιών, δ) η από οποιονδήποτε κρατικό φορέα παροχή και στήριξη του εισοδήματος ή των τιμών υπό οποιαδήποτε

¹¹⁴⁵ *J. H. Jackson*, *The Jurisprudence of GATT and the WTO*, Εκδόσεις Cambridge University Press, Cambridge 2002, σελ. 93-96.

μορφή.¹¹⁴⁶ Η επιδότηση έχει ατομικό χαρακτήρα, με την έννοια ότι η παροχή της αναφέρεται σε συγκεκριμένη επιχείρηση ή ομάδα επιχειρήσεων.¹¹⁴⁷

Η συμφωνία καθιερώνει τρεις κατηγορίες επιδοτήσεων. Η πρώτη κατηγορία επιδοτήσεων αναφέρεται στις απαγορευμένες επιδοτήσεις, οι οποίες αποτελούν τους κατεξοχήν στόχους των αντισταθμιστικών μέτρων εμπορικής άμυνας. Στην κατηγορία αυτή εμπίπτουν οι εξαγωγικές επιδοτήσεις, καθώς και όσες επιδοτήσεις δίδονται σε παραγωγούς ως κίνητρο για την χρησιμοποίηση εγχώριων και όχι εισαγόμενων προϊόντων. Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται στον πράσινο κατάλογο, ο οποίος σχετίζεται με επιδοτήσεις εναντίον των οποίων δεν μπορούν να ληφθούν μέτρα προστασίας (μη αλώγιμες), διότι θεωρούνται κατά κάποιο τρόπο δικαιολογημένες και θεμιτές. Ο εν λόγω κατάλογος είναι για ευνόητους λόγους πολύ συγκεκριμένος και περιλαμβάνει χρηματοδότηση σε τεχνολογική έρευνα και ανάπτυξη, περιφερειακές ενισχύσεις σε φτωχές περιοχές και επιδοτήσεις που χορηγούνται σε επιχειρήσεις για την προσαρμογή τους σε νέα αυστηρότερα περιβαλλοντικά πρότυπα (λ.χ. εναρμόνιση με απαιτητικότερη νομοθεσία εκπομπής ρύπων). Ο τρίτος (πορτοκαλί/κεχριμπάρι) κατάλογος περιλαμβάνει τις αλώγιμες επιδοτήσεις, οι οποίες δεν απαγορεύονται αυτοδίκαια αλλά μπορούν να απαγορευτούν εφόσον παράγουν δυσμενή για το εμπόριο αποτελέσματα.¹¹⁴⁸

Η Συμφωνία για τις επιδοτήσεις επιτρέπει την επιβολή αντισταθμιστικών δασμών προκειμένου να εξουδετερωθούν τα αρνητικά αποτελέσματα της πολιτικής επιδοτήσεων, που εφαρμόζει μια ξένη κυβέρνηση με σκοπό να ωφελήσει τις εξαγωγές των επιχειρήσεων, που επιδοτούνται. Αντισταθμιστικοί δασμοί μπορούν να επιβληθούν εφόσον οι αντισταθμισμένες επιδοτήσεις συνεπάγονται την πρόκληση σημαντικής ζημιάς στον οικείο κλάδο παραγωγής, τον κίνδυνο πρόκλησης σημαντικής ζημιάς ή τη σημαντική επιβράδυνση της δημιουργίας ενός τέτοιου κλάδου παραγωγής. Στην περίπτωση των κρατών της ΣυνθΧΕ, επιδοτήσεις μπορούν να επιτραπούν, στο πλαίσιο της δεύτερης κατηγορίας επιδοτήσεων, σχετικά με τα αυστηρότερα περιβαλλοντολογικά πρότυπα.

¹¹⁴⁶ Άρθρο 1 παρ. 1.1 της Συμφωνίας για τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα.

¹¹⁴⁷ *World Trade Organization*, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Κίνα/ΗΠΑ, United States, Countervailing Duty Measures on Certain Products from China, 18.12.2014, WT/DS437/AB/R, παρ. 7.151.

¹¹⁴⁸ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm#fAgreement.

II.Γ.8 Κανόνες καταγωγής

Οι κανόνες καταγωγής χρησιμοποιούνται από τα κράτη προκειμένου να προσδιοριστεί η χώρα καταγωγής των προϊόντων.¹¹⁴⁹ Τα κράτη χρησιμοποιούν τους κανόνες καταγωγής προκειμένου να επιβάλλουν υψηλότερους δασμούς σε κράτη μη μέλη του ΠΟΕ και για την επιβολή αντισταθμιστικών δασμών και μέτρων διασφάλισης.¹¹⁵⁰ Η συμφωνία του ΠΟΕ για τους κανόνες καταγωγής ισχύει μόνο για αυτούς που χρησιμοποιούνται αναφορικά με μη προτιμησιακά μέσα εμπορικής πολιτικής (ΡΜΕΚ, τα μέτρα διασφάλισης, οι αντισταθμιστικοί δασμοί και οι επιδοτήσεις κ.λπ.). Οι χώρες που απαρτίζουν μια τελωνειακή Ένωση ή μια ζώνη ελευθέρων συναλλαγών επιτρέπεται να χρησιμοποιούν διαφορετικούς κανόνες καταγωγής για προϊόντα, που διακινούνται εντός της Ένωσης ή της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών.

Για τις μη προτιμησιακές πρακτικές που υπόκεινται στη συμφωνία, η συμφωνία απαιτεί από τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ να διασφαλίσουν ότι οι κανόνες καταγωγής τους θα είναι διαφανείς και δεν θα προκαλούν περιορισμούς, στρεβλώσεις στο διεθνές εμπόριο και θα εφαρμόζονται με τρόπο συνεπή, ομοιόμορφο, αμερόληπτο και εύλογο.¹¹⁵¹

Σε σχέση με ορισμένα ενεργειακά προϊόντα, θα πρέπει να τονιστεί ότι η προέλευση μπορεί να είναι προφανής, δεδομένου ότι το προϊόν (για παράδειγμα, ο άνθρακας, το κάρβουνο καυσίμου) θα παράγεται εξ ολοκλήρου σε μια χώρα.

Όσον αφορά τα άλλα ενεργειακά προϊόντα, η προέλευση αποτελεί ένα περισσότερο σύνθετο πρόβλημα, όπως στην περίπτωση, που το πετρέλαιο εξορύχτηκε σε ένα συμβαλλόμενο μέρος και αποτέλεσε προϊόν επεξεργασίας σε ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος. Από τη στιγμή που περισσότερες από μία χώρα εμπλέκονται στην παραγωγή ενός αγαθού, ο κανόνας είναι ότι η χώρα, όπου πραγματοποιήθηκε η «τελευταία ουσιαστική μεταποίηση» θα προσδιορίζει την καταγωγή του προϊόντος. Για την περίπτωση των ορυκτών καυσίμων και του φυσικού αερίου, ως χώρα καταγωγής θεωρείται εκείνη στην οποία αποκτάται η ανωτέρω μορφή ενέργειας στη φυσική ή

¹¹⁴⁹ Άρθρο 1 παρ. 1 της Συμφωνίας για τους κανόνες καταγωγής.

¹¹⁵⁰ *M. Matsushita, Th. J. Schoenbaum, P. Mavroidis*, *The World Trade Organization Law, Practice and Policy*, όπ. παρ. σελ. 119· *J. A. La Nasa*, *Rules of Origin and the Uruguay's Round Effectiveness in Harmonizing and Regulating Them*, *Amsterdam Journal of International Law* 1996, Τόμος 90, σελ. 625, ειδικά 626.

¹¹⁵¹ Άρθρο 3 παρ. α, στοιχ. δ της Συμφωνίας για τους Κανόνες Καταγωγής.

ακατέργαστη μορφή της. Στην περίπτωση της ηλεκτρικής ενέργειας ως χώρα καταγωγής ορίζεται η χώρα, όπου αυτή παράγεται.

Επιπλέον, για ορισμένα ενεργειακά προϊόντα, όπως την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο, μπορεί να είναι δύσκολο να εντοπιστεί η προέλευση του προϊόντος, δεδομένου ότι το προϊόν μπορεί να μεταφέρεται μέσω δικτύων ή αγωγών. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να παρακολουθείται η προέλευση των συνολικών εισροών και εκροών από το δίκτυο ή τον αγωγό και σε αυτή τη βάση να πραγματοποιηθεί η συνολική εκτίμηση των τελωνειακών δασμών, που θα επιβληθούν σε συγκεκριμένο εξαγωγέα φυσικού αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας¹¹⁵²

Π.Γ.9 Η Συμφωνία για τις υπηρεσίες και η ΣυνθΧΕ

Η συμφωνία για τις Υπηρεσίες¹¹⁵³ που αποτελεί μέρος της Τελικής Πράξης, στηρίζεται σε τρεις πυλώνες. Ο πρώτος είναι μια συμφωνία-πλαίσιο, που περιέχει τις βασικές υποχρεώσεις, που ισχύουν για όλες τις χώρες μέλη. Ο δεύτερος αφορά τα εθνικά προγράμματα των δεσμεύσεων που περιέχουν ειδικούς κανόνες, οι οποίοι θα αποτελέσουν το αντικείμενο μιας συνεχιζόμενης διαδικασίας ελευθέρωσης. Ο τρίτος είναι μια σειρά από παραρτήματα για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων ζητημάτων συγκεκριμένων τομέων υπηρεσιών. Η συμφωνία καλύπτει όλες τις υπηρεσίες και ως εκ τούτου και τις υπηρεσίες στον τομέα της ενέργειας.¹¹⁵⁴ Στο μέρος I της βασικής συμφωνίας ορίζεται το πεδίο εφαρμογής της. Ειδικότερα ως παροχή υπηρεσιών ορίζονται:

1. Οι υπηρεσίες που παρέχονται από το έδαφος ενός μέρους στο έδαφος ενός άλλου συμβαλλόμενου μέρους (Εταιρία συμβουλευτική στη χώρα Α, που παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες ενεργειακής διαχείρισης και αποδοτικότητας σε παραγωγό ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας Β),
2. Υπηρεσίες που παρέχονται στο έδαφος ενός συμβαλλόμενου μέρους στους καταναλωτές άλλου συμβαλλόμενου μέρους,

¹¹⁵² *Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO Rules Applying under the Energy Charter Treaty*, όπ. παρ. σελ. 80.

¹¹⁵³ Κ. Στεφάνου, Χρ. Γκόρτσου, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, όπ. παρ. 99 επ.: Οδ. Σπηλιόπουλος, Η νομική θεσμική και πολιτική διάσταση της συμμετοχής της ΕΚ στο πολυμερές πλαίσιο εμπορικών σχέσεων, όπ. παρ. σελ. 214· Φ. Μ. Σπαθόπουλος, Η Γενική Συμφωνία Συναλλαγών στον τομέα των υπηρεσιών στο Α. Φατούρος Κ. Στεφάνου (επιμ.), Οι Συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης για το Διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα 1995, σελ. 121-165.

¹¹⁵⁴ Άρθρο 1 παρ. 1 της Γενικής Συμφωνίας για τις υπηρεσίες.

3. Υπηρεσίες που παρέχονται μέσω της παρουσίας μιας επιχείρησης ενός συμβαλλόμενου μέρους στο έδαφος οποιουδήποτε άλλου συμβαλλόμενου μέρους του ΠΟΕ (για παράδειγμα, Εταιρία της χώρας Α κατασκευάζει δίκτυο διανομής ή μεταφοράς ενέργειας στη χώρα Β),

4. Υπηρεσίες που παρέχονται από τους υπηκόους ενός μέρους στο έδαφος όλων των άλλων συμβαλλομένων μερών (για παράδειγμα, ειδικός μηχανικός σε θέματα ενέργειας που έχει τη εθνικότητα της χώρας Α παρέχει τις υπηρεσίες αναφορικά με την αναγνώριση και έρευνα ενεργειακών πηγών).

Το Μέρος II ορίζει τις γενικές υποχρεώσεις και τους κλάδους. Θεμελιώδης υποχρέωση των κρατών αποτελεί η εφαρμογή της ΡΜΕΚ και ορίζεται ότι κάθε μέρος παρέχει, αμέσως και άνευ όρων, σε υπηρεσίες και φορείς παροχής υπηρεσιών οποιουδήποτε άλλου μέρους, μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από αυτή, που παρέχει σε παρεμφερείς υπηρεσίες και φορείς παροχής υπηρεσιών οποιασδήποτε άλλης χώρας. Ωστόσο, αναγνωρίζεται ότι η εφαρμογή της ΡΜΕΚ μπορεί να μην είναι δυνατή για κάθε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών και, ως εκ τούτου, προβλέπεται ότι τα μέρη μπορούν να αναφέρουν συγκεκριμένες εξαιρέσεις από τη ΡΜΕΚ. Οι εξαιρέσεις αυτές πρέπει να αναθεωρούνται και να μην διαρκούν περισσότερο από δέκα χρόνια¹¹⁵⁵.

Επίσης, ορίζονται απαιτήσεις διαφάνειας, που περιλαμβάνουν τη δημοσίευση όλων των σχετικών νόμων και κανονισμών, ενώ θεσπίζονται και διατάξεις που διευκολύνουν την αυξημένη συμμετοχή των αναπτυσσόμενων χωρών στο παγκόσμιο εμπόριο.

Η συμφωνία περιέχει υποχρεώσεις όσον αφορά τις απαιτήσεις αναγνώρισης (εκπαιδευτικό υπόβαθρο, για παράδειγμα) για τον σκοπό της διασφάλισης εγκρίσεων, αδειών ή πιστοποίησης στον τομέα των υπηρεσιών.

Η συμφωνία περιλαμβάνει τόσο γενικές εξαιρέσεις και εξαιρέσεις για λόγους ασφαλείας όσο και διατάξεις, οι οποίες είναι παρόμοιες με τα άρθρα XX και XXI της GATT. Προβλέπει, επίσης, διαπραγματεύσεις με σκοπό την ανάπτυξη των κλάδων, που στρεβλώνουν το εμπόριο και τις επιδοτήσεις στον τομέα των υπηρεσιών.

Το Μέρος III περιέχει διατάξεις σχετικά με την πρόσβαση στην αγορά¹¹⁵⁶ και την εθνική μεταχείριση¹¹⁵⁷ οι οποίες δεν αποτελούν γενικές υποχρεώσεις, αλλά θα

¹¹⁵⁵ Άρθρο 2 της Γενικής Συμφωνίας για τις υπηρεσίες.

¹¹⁵⁶ Άρθρο XVI της Γενικής Συμφωνίας για τις υπηρεσίες.

¹¹⁵⁷ Άρθρο XVII της Γενικής Συμφωνίας για τις υπηρεσίες.

προσδιορίζονται στο πλαίσιο των εθνικών χρονοδιαγραμμάτων. Έτσι, στην περίπτωση της πρόσβασης στην αγορά, κάθε συμβαλλόμενο μέρος παρέχει στις υπηρεσίες και στους φορείς παροχής υπηρεσιών των άλλων μερών μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν που προβλέπεται στο πλαίσιο των όρων, περιορισμών και προϋποθέσεων, που έχουν συμφωνηθεί και καθορισθεί στον πίνακα του εθνικού χρονοδιαγράμματος. Με τις διατάξεις περί πρόσβασης στην αγορά τείνουν να εξαλειφθούν σταδιακά τα ακόλουθα είδη μέτρων: περιορισμοί σχετικά με τον αριθμό των φορέων παροχής υπηρεσιών, σχετικά με τη συνολική αξία των συναλλαγών ή σχετικά με το συνολικό αριθμό των πράξεων παροχής υπηρεσιών ή ατόμων που απασχολούνται.¹¹⁵⁸

Το Μέρος IV της συμφωνίας θέτει τις βάσεις για μια σταδιακή απελευθέρωση στον τομέα των υπηρεσιών μέσω διαδοχικών γύρων διαπραγματεύσεων και την ανάπτυξη των εθνικών χρονοδιαγραμμάτων.

Στην περίπτωση των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ, ένα εκ των οποίων δεν είναι μέλος του ΠΟΕ, οι ανωτέρω ρυθμίσεις δεν ισχύουν καθόσον η σχετική συμφωνία δεν έχει ενσωματωθεί στη ΣυνθΧΕ.¹¹⁵⁹ Ωστόσο, το γεγονός ότι, όπως προαναφέραμε, ελάχιστα είναι τα κράτη, που δεν συμμετέχουν στον ΠΟΕ, σηματοδοτεί ότι στόχευση της ΣυνθΧΕ αποτελεί η συμφωνία για τις υπηρεσίες να τεθεί σε ισχύ και για όλα τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ.

Π.Γ.10 Η Συμφωνία για τις εμπορικές πτυχές των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας και η ΣυνθΧΕ

Η συμφωνία¹¹⁶⁰ στοχεύει στην εφαρμογή των βασικών αρχών της GATT και των σχετικών διεθνών συμφωνιών πνευματικής ιδιοκτησίας, στην παροχή επαρκών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και στην παροχή αποτελεσματικών μέτρων για την επιβολή αυτών των δικαιωμάτων. Η ανωτέρω συμφωνία θεσπίζει ένα σύνολο

¹¹⁵⁸ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm#mAgreement.

¹¹⁵⁹ Οπ. παρ. Παράρτημα W της ΣυνθΧΕ.

¹¹⁶⁰ *D. M. Gould, W. C. Gruben*, The role of intellectual property rights in economic growth, *Journal of Development Economics*, Τόμος 48, 1996, σελ. 323-350· *J. Y. Lee, Ed. Mansfield*, Intellectual Property Protection and US Direct Investment, *The Review of Economics and Statistics* 1996, Τόμος LXXVIII, No 2, σελ. 181· *Θ. Χριστοφόρου*, Η Συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (TRIPS), Συνοπτική ανάλυση υπό το φως του κοινοτικού δικαίου, στο *Α. Φατούρος Κ. Στεφάνου* (επιμ.), *Οι Συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης για το Διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών*, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα 1995, σελ. 121-165.

κανόνων για την προώθηση των καινοτομιών, για την προστασία των δικαιωμάτων του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων, των εμπορικών σημάτων, των γεωγραφικών ενδείξεων, των βιομηχανικών σχεδίων και των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.¹¹⁶¹

Το Μέρος I της συμφωνίας καθορίζει τις γενικές διατάξεις και βασικές αρχές, ιδίως την υποχρέωση εθνικής μεταχείρισης, σύμφωνα με την οποία κάθε κράτος μέλος πρέπει να παρέχει στους υπηκόους των άλλων κρατών μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή, από αυτήν που παρέχει στους δικούς του υπηκόους σε σχέση με την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας.¹¹⁶² Περιέχει, επίσης, τη ΡΜΕΚ, σύμφωνα με την οποία κάθε πλεονέκτημα από ένα συμβαλλόμενο μέρος, που παρέχεται στους υπηκόους άλλης χώρας θα πρέπει να επεκταθεί αμέσως και άνευ όρων στους υπηκόους όλων των άλλων κρατών.¹¹⁶³

Στον τομέα τα ενέργειας σχετικές είναι οι διατάξεις σχετικά με τα εμπορικά σήματα και σήματα υπηρεσιών. Η συμφωνία ορίζει ποιοι τύποι σημάτων προστατεύονται και ποια είναι τα ελάχιστα δικαιώματα, που παρέχονται στους ιδιοκτήτες τους. Επιπλέον, η συμφωνία προβλέπει ορισμένες υποχρεώσεις όσον αφορά τη χρήση των εμπορικών σημάτων και των σημάτων υπηρεσιών, τη διάρκεια της προστασίας, και τη χορήγηση αδειών ή εκχώρησης τους. Αναφορικά με τις γεωγραφικές ενδείξεις, η συμφωνία προβλέπει ότι όλα τα μέρη πρέπει να παρέχουν τα μέσα για να αποτραπεί η χρήση οποιασδήποτε ένδειξης, που παραπλανά τον καταναλωτή ως προς την προέλευση των εμπορευμάτων, καθώς και κάθε χρήση, η οποία συνιστά πράξη αθέμιτου ανταγωνισμού. Βιομηχανικά σχέδια προστατεύονται από τη σύμβαση για περίοδο 10 ετών. Οι ιδιοκτήτες των προστατευόμενων σχεδίων θα είναι σε θέση να εμποδίσουν την κατασκευή, την πώληση ή την εισαγωγή ειδών, που φέρουν ή ενσωματώνουν ένα σχέδιο το οποίο είναι ένα αντίγραφο του προστατευόμενου σχεδίου.¹¹⁶⁴

Στην περίπτωση των συμβαλλομένων μερών της ΣυνθΧΕ, ένα εκ των οποίων δεν είναι μέλος του ΠΟΕ, οι ανωτέρω ρυθμίσεις δεν ισχύουν καθόσον η σχετική συμφωνία δεν έχει ενσωματωθεί στη ΣυνθΧΕ.¹¹⁶⁵ Το γεγονός αυτό αποτελεί ανασχετικό παράγοντα στην εξέλιξη και ανάπτυξη των επενδύσεων, διότι η

¹¹⁶¹ Οδ. Σπηλιόπουλος, Η νομική θεσμική και πολιτική διάσταση της συμμετοχής της ΕΚ στο πολυμερές πλαίσιο εμπορικών σχέσεων, όπ. παρ. σελ. 215.

¹¹⁶² Άρθρο 3 TRIPS.

¹¹⁶³ Άρθρο 4 TRIPS.

¹¹⁶⁴ Βλ. σχ. στο διαδικτυακό τόπο, www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm#iAgreement.

¹¹⁶⁵ Οπ. παρ. Παράρτημα W της ΣυνθΧΕ.

προστασία των σημάτων αλλά και οι τεχνολογικές καινοτομίες συνδέονται και ενθαρρύνουν τις επενδύσεις. Το θετικό στοιχείο, ωστόσο, είναι ότι έχουν απομείνει ελάχιστα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ, που δεν έχουν προσχωρήσει στον ΠΟΕ.

III. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, περίπου τα μισά από τα κράτη που επρόκειτο να υπογράψουν το Χάρτη Ενέργειας δεν ήταν συμβαλλόμενα μέρη στη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) και αυτός ήταν ο κύριος λόγος, που οι διατάξεις της GATT του 1947 (και αργότερα του ΠΟΕ) εφαρμόστηκαν στις εμπορικές σχέσεις των συμβαλλομένων μερών. Η εφαρμογή των κανόνων επέτρεψε σε εκείνα τα κράτη μέλη, που δεν είναι μέλη του ΠΟΕ να επωφεληθούν από σταθερούς, προβλέψιμους και χωρίς διακρίσεις κανόνες του εμπορίου. Η εφαρμογή, επίσης, των κανόνων του ΠΟΕ διευκόλυνε τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ των συμβαλλομένων μερών ανεξάρτητα εάν αυτά συμμετείχαν ή όχι στον ΠΟΕ. Με τον τρόπο αυτό, η ΣυνθΧΕ έχει παράσχει ένα χρήσιμο πλαίσιο για τη συνεργασία στο διεθνές ενεργειακό εμπόριο, ευνοώντας και ενισχύοντας την συμμετοχή των μελών της, που δεν ήταν συμβαλλόμενα μέρη του ΠΟΕ.

Ο ΠΟΕ αποτελεί τον οργανισμό, που συνέβαλε στη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου. Όταν πραγματοποιούνταν οι διαπραγματεύσεις για τη ρύθμιση του εμπορίου, στο πλαίσιο της GATT, η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου ενέργειας δεν αποτελούσε πολιτική προτεραιότητα. Τα ενεργειακά θέματα, όπως αναφέραμε, έχουν επανεμφανιστεί ως ατζέντα διαπραγμάτευσης, διότι πολλές χώρες, που εξάγουν ενέργεια έχουν προσχωρήσει στον ΠΟΕ. Στην παρούσα φάση, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, μπορούμε να αντιληφθούμε δύο κατηγορίες κρατών. Τα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη και στον ΠΟΕ και στη ΣυνθΧΕ, όπου στη συγκεκριμένη περίπτωση ισχύει το νομικό πλαίσιο του ΠΟΕ και των συναφών συμφωνιών και των συμβαλλομένων μερών, ένα εκ των οποίων ή και τα δυο δεν είναι μέλη του ΠΟΕ.

Η πρώτη παρατήρηση, που πρέπει να γίνει είναι ότι στο πλαίσιο των δύο οργανισμών λειτουργούν δύο συστήματα, η διαφορά των οποίων συνίσταται στο εάν τα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ είναι και συμβαλλόμενα μέρη του ΠΟΕ. Η διαφοροποίηση αυτή αν και είχε νόημα κατά την υπογραφή της ΣυνθΧΕ, υπό το σημερινό καθεστώς, έχει ατονήσει καθώς ελάχιστα είναι τα συμβαλλόμενα μέρη

της ΣυνθΧΕ, που δεν είναι μέλη του ΠΟΕ. Ως εκ τούτου, η μακροπρόθεσμη συνεργασία στο εμπόριο ενέργειας θα διασφαλιστεί από το θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ.

Η δεύτερη παρατήρηση, που πρέπει να γίνει σχετίζεται με το γεγονός ότι η ενέργεια ως τομέας δεν έχει αποτελέσει στο πλαίσιο του ΠΟΕ αντικείμενο συστηματικής επεξεργασίας. Η αδυναμία μπορεί να καλυφθεί από την συνεργασία των δύο οργανισμών, καθόσον η εμπειρία των οργάνων του ΠΟΕ, σε πολλούς τομείς εμπορίου, μπορεί να συγκεραστεί με την εξειδικευμένη γνώση των οργάνων της ΣυνθΧΕ στον τομέα της ενέργειας. Ως εκ τούτου, υπό το σημερινό ενεργειακό πλαίσιο, απαιτείται συνεργασία του ΠΟΕ και της ΣυνθΧΕ.

Η τρίτη σημαντική παρατήρηση αναφέρεται στις ρυθμίσεις, που ισχύουν στο πλαίσιο του δευτέρου συστήματος. Στο πλαίσιο αυτό διαπιστώθηκε ότι ισχύουν οι βασικές αρχές της GATT/ΠΟΕ που συμβάλλουν στη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου.

Ειδικότερα, η ΡΜΕΚ εφαρμόζεται, στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ, κάθε φορά που ένα συμβαλλόμενο μέρος της ΣυνθΧΕ επιβάλλει μέτρα στα σύνορα ή εσωτερικά μέτρα για τα ενεργειακά προϊόντα. Βάσει της ανωτέρω ρήτρας, κάθε συμβαλλόμενο μέρος θα πρέπει να εφαρμόζει οποιοδήποτε πλεονέκτημα ή προνόμιο για τα ενεργειακά προϊόντα και στα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη της ΣυνθΧΕ.

Η ΡΕΜ επιβάλλει στα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση να εφαρμόζουν σε όλα τα ενεργειακά αγαθά, που εισάγονται από άλλα συμβαλλόμενα μέρη το ίδιο τουλάχιστον καθεστώς φορολογίας και εσωτερικών κανονισμών με αυτό που εφαρμόζουν στα αντίστοιχα εθνικά τους προϊόντα.

Εκτός από την ΡΜΕΚ και τη ΡΕΜ, στο πλαίσιο του δευτέρου συστήματος ισχύει η τρίτη βασική αρχή της GATT, ήτοι η γενική απαγόρευση επιβολής ποσοτικών περιορισμών, κατά την εισαγωγή ή την εξαγωγή προϊόντων.

Αναφορικά με την διαμετακόμιση, τίθεται η αρχή της ελεύθερης διαμετακόμισης, η οποία πραγματοποιείται, μέσω των πιο πρόσφορων οδών για όλα τα εμπορεύματα, που προέρχονται από ή καταλήγουν στο έδαφος των συμβαλλομένων μερών.

Τίθενται, επίσης, υποχρεώσεις σχετικά με τις διατυπώσεις στην εισαγωγή και την εξαγωγή ενεργειακών προϊόντων. Η βασική υποχρέωση είναι ότι όλα τα τέλη και επιβαρύνσεις, που επιβάλλονται ή συνδέονται με την εισαγωγή ή την εξαγωγή ενεργειακών προϊόντων πρέπει να περιορίζονται στο, κατά προσέγγιση, κόστος των

υπηρεσιών και δεν πρέπει να συνιστούν έμμεση προστασία για τα εγχώρια προϊόντα ή φορολογία επί των εισαγωγών ή εξαγωγών για ταμειευτικούς σκοπούς.

Αναφορικά με τα σήματα προελεύσεως κάθε συμβαλλόμενο μέρος υποχρεούται να μην παρέχει στα προϊόντα, στο έδαφος του, των άλλων συμβαλλομένων μερών, αναφορικά με τις διατυπώσεις σημάσεως μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή, εκείνης που τυγχάνουν τα προϊόντα οποιασδήποτε τρίτης χώρας.

Οι δυνατότητες εξαιρέσεων από τις, προκύπτουσες στον ΠΟΕ, υποχρεώσεις σχετίζονται με τα μέτρα, που αφορούν την υγεία και τη ζωή των ανθρώπων των ζώων και των φυτών, με τη διατήρηση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων, με την επιβολή εμπορικών περιορισμών για την απαγόρευση εισαγωγής παραποιημένων προϊόντων, προκειμένου να ενισχυθεί η προστασία των δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας. Τίθενται και εξαιρέσεις για λόγους ασφάλειας, σχετικά με τη λήψη μέτρων, τα οποία θεωρούνται αναγκαία για την προστασία ουσιωδών συμφερόντων ασφάλειας.

Αναφορικά με τη δημιουργία τελωνειακών ζωνών και οικονομικής ολοκλήρωσης ή ΖΕΣ θεωρούμε ότι στην περίπτωση των μελών της ΣυνθΧΕ, δεν προκύπτει δυνατότητα να εφαρμοστεί τελωνειακή ένωση ή ΖΕΣ, στον τομέα της ενέργειας και των ενεργειακών προϊόντων, με την εξαίρεση όλων των άλλων προϊόντων. Ο λόγος είναι ότι μια τέτοια ένωση δεν θα εκπληρώνει την προϋπόθεση κάλυψης ουσιαστικού μέρους των συναλλαγών μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και θα έχει μερικό χαρακτήρα. Μόνο εάν ιδρυθεί μια τελωνειακή ένωση ή ΖΕΣ για μεγάλο μέρος συναλλαγών, στο οποίο να συμπεριλαμβάνεται και το εμπόριο ενεργειακών προϊόντων, η εν λόγω ένωση θα είναι συμβατή με τους κανόνες του ΠΟΕ.

Στο πλαίσιο των ειδικών συμφωνιών που αναφέραμε μπορούμε να παραθέσουμε τις εξής συμπερασματικές παρατηρήσεις:

Πρώτον, τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να απαλείψουν τα τεχνικά πρότυπα, που τίθενται όχι για την προστασία της υγείας, της ασφάλειας ή για να θέσουν αντικειμενικές προδιαγραφές για τα προϊόντα, αλλά για σκοπούς προστατευτισμού. Τα ανωτέρω μέτρα αναφέρονται στους τεχνικούς κανονισμούς που εισάγουν υποχρεωτικές ρυθμίσεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά των προϊόντων, στα πρότυπα που εγκρίνονται από ένα εξουσιοδοτημένο φορέα και στις διαδικασίες εκτιμήσεων συμμόρφωσης. Τα τεχνικά εμπόδια δεν πρέπει, επιπλέον, να εισάγουν διακρίσεις μεταξύ των εγχώριων και των εισαγόμενων προϊόντων (υποχρέωση της

εθνικής μεταχείρισης), ούτε μεταξύ εισαγωγών από διάφορες χώρες (ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους).

Δεύτερον, η συμφωνία για τα μέτρα διασφάλισης προβλέπει ότι αυτά μπορούν να εφαρμόζονται στην περίπτωση, που πραγματοποιούνται εισαγωγές σε αυξημένες ποσότητες και υπό τέτοιες συνθήκες, ώστε να υπάρχει κίνδυνος να προκληθεί σοβαρή ζημία σε παραγωγούς όμοιων και ευθέως ανταγωνιστικών προϊόντων. Τα μέτρα διασφάλισης πρέπει να έχουν προσωρινό χαρακτήρα και να διαρκούν τόσο όσο είναι απαραίτητο να προληφθεί ή να αποκατασταθεί η σοβαρή ζημία.

Τρίτον, τα μέλη εξασφαλίζουν ότι οι διοικητικές διαδικασίες που χρησιμοποιούνται για την εφαρμογή των συστημάτων αδειών εισαγωγής θα πρέπει να είναι σύμφωνες με τις σχετικές διατάξεις της GATT του 1994, περιλαμβανομένων των παραρτημάτων και των πρωτοκόλλων της. Με τον τρόπο αυτό αποτρέπονται οι στρεβλώσεις του εμπορίου και ενισχύονται οι στόχοι της οικονομικής ανάπτυξης και των εμπορικών συναλλαγών.

Τέταρτον, δικαίωμα, στον τομέα της ενέργειας, των συμβαλλομένων μερών αποτελεί η επιβολή μέτρων αντιντάμπινγκ, όταν εισάγουν ενέργεια από κάποιο άλλο συμβαλλόμενο μέρος. Ως εκ τούτου, εάν διαπιστωθεί ότι συντρέχει πρακτική ντάμπινγκ, τότε το κράτος μπορεί να επιβάλει τους λεγόμενους δασμούς αντιντάμπινγκ, πέρα από τους τελωνειακούς δασμούς, σε ποσοστό που δεν θα υπερβαίνει το περιθώριο ντάμπινγκ.

Με τη συμφωνία για τις επιδοτήσεις επιτρέπεται στα συμβαλλόμενα μέρη η επιβολή αντισταθμιστικών δασμών, προκειμένου να εξουδετερωθούν τα αρνητικά αποτελέσματα της πολιτικής επιδοτήσεων, που εφαρμόζει μια ξένη κυβέρνηση με σκοπό να ωφελήσει τις εξαγωγές των επιχειρήσεων, που επιδοτούνται. Αντισταθμιστικοί δασμοί μπορούν να επιβληθούν εφόσον οι αντισταθμίσιμες επιδοτήσεις συνεπάγονται την πρόκληση σημαντικής ζημιάς στον οικείο κοινοτικό κλάδο παραγωγής, τον κίνδυνο πρόκλησης σημαντικής ζημιάς ή τη σημαντική επιβράδυνση της δημιουργίας ενός τέτοιου κλάδου παραγωγής. Στην περίπτωση των κρατών της ΣυνθΧΕ, επιδοτήσεις μπορούν να επιτραπούν σχετικά με τα αυστηρότερα περιβαλλοντολογικά πρότυπα.

Αναφορικά με τα θέματα ουσιαστικού δικαίου υπάρχουν τομείς, όπου η κάλυψη των εμπορικών θεμάτων της ΣυνθΧΕ είναι πιο περιορισμένη από ό,τι στο πλαίσιο του ΠΟΕ. Η ΣυνθΧΕ δεν προβλέπει δασμολογικές δεσμεύσεις και οι συμφωνίες του ΠΟΕ για το Εμπόριο Υπηρεσιών (GATS) και τα εμπορικά

δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (TRIPS) δεν ισχύουν (οι συνέπειες μη εφαρμογής των ανωτέρω συμφωνιών δεν είναι σημαντικές καθόσον τα κράτη ΣυνθΧΕ, που δεν είναι και μέλη του ΠΟΕ είναι ελάχιστα).

Επιπροσθέτως υπάρχουν τομείς ιδιαίτερης στρατηγικής σημασίας για τον ενεργειακό τομέα, όπου η ΣυνθΧΕ περιλαμβάνει περισσότερο εκτεταμένες διατάξεις σε σχέση με τον ΠΟΕ. Πρώτον, δεν υπάρχει στο σύστημα του ΠΟΕ, το σύστημα προστασίας των επενδύσεων, που διαθέτει η ΣυνθΧΕ. Δεύτερον, η ΣυνθΧΕ καλύπτει με περισσότερες λεπτομέρειες το κρίσιμο ζήτημα της διαμετακόμισης ενέργειας και περιλαμβάνει μηχανισμό για την επίλυση των διαφορών διαμετακόμισης ενέργειας.

Καταληκτικά, στο ανωτέρω πλαίσιο, η ΣυνθΧΕ και ο ΠΟΕ έχουν σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν. Ο Χάρτης Ενέργειας αποτελεί τη μόνη ειδική συμφωνία, που καλύπτει όλες τις σημαντικές πτυχές των διεθνών ενεργειακών δραστηριοτήτων από το εμπόριο και τη διαμετακόμιση, τις επενδύσεις και την ενεργειακή απόδοση. Η συνεργασία των δύο οργανισμών θεωρείται απαραίτητη, καθόσον ίσως να αποτελεί τη λύση για την απελευθέρωση των ενεργειακών αγορών. Ο ΠΟΕ έχει σαφώς σημαντικά συμφέροντα στον τομέα της ενέργειας, αλλά δεν έχει επιτευχθεί η σαφής ενσωμάτωση της ενέργειας στο θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ, αν και το σύστημα επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ ασχολήθηκε με διαφορές, που σχετίζονταν με το εμπόριο των ενεργειακών προϊόντων. Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι η αδυναμία του ΠΟΕ στον τομέα της ενέργειας και η πλήρης ενσωμάτωση των κανόνων του ΠΟΕ από τη ΣυνθΧΕ, θα οδηγήσουν μέσω της συνεργασίας τους σε ένα αποτελεσματικό εμπόριο ενεργειακών προϊόντων με επωφελείς συνέπειες στην οικονομία, την κοινωνία και την παγκόσμια διακυβέρνηση ενέργειας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης σε 15 ανεξάρτητα κράτη, δημιουργήθηκαν συνθήκες συνεργασίας μεταξύ των χωρών της Ευρώπης και της Ασίας. Στο ανωτέρω πλαίσιο δημιουργήθηκε η διαδικασία του Ενεργειακού Χάρτη, που είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων ευκαιριών συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας.

Στο ανωτέρω πλαίσιο θεσπίστηκε η ΣυνθΧΕ, η οποία στοχεύει στην εξέλιξη του τομέα της ενέργειας και αποτελεί τη σημαντικότερη διεθνή πολυμερή συνθήκη στον τομέα της ενέργειας. Περιέχει δεσμεύσεις σε διάφορους τομείς, όπως στον ανταγωνισμό, στο εμπόριο ενεργειακών προϊόντων, στη διαμετακόμιση, στην προστασία των επενδύσεων. Με τη ΣυνθΧΕ επιδιώκεται η απελευθέρωση της διεθνούς αγοράς ενέργειας για τον 21^ο αιώνα. Τα προηγούμενα χρόνια, πρωταρχικός στόχος των συμμετεχόντων μερών ήταν η αποτελεσματική τήρηση των δεσμεύσεων, που προκύπτουν από τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ. Αυτό σήμαινε την προώθηση της αυξημένης πολυμερούς συνεργασίας στους τομείς της διαμετακόμισης, των επενδύσεων, της περιβαλλοντολογικής προστασίας και της ενεργειακής αποδοτικότητας. Εντούτοις, καθώς οι αγορές ενέργειας εξελίσσονται, η επικαιροποίηση της πολυμερούς συνεργασίας αποτελεί ίσως το πιο σημαντικό ζήτημα στο συνεχώς μεταβαλλόμενο ενεργειακό περιβάλλον. Η διαδικασία του Χάρτη Ενέργειας πρέπει να ανταποκριθεί με επάρκεια στις προκλήσεις, που επηρεάζουν τις αγορές ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, η ΣυνθΧΕ καλείται να διαδραματίσει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διεθνή διακυβέρνηση ενέργειας κατά τη διάρκεια του 21^ο αιώνα.

Η ΣυνθΧΕ αποτελεί νομικό κείμενο που ρυθμίζει τις ενεργειακές δραστηριότητες στο πλαίσιο του Οργανισμού του Χάρτη Ενέργειας. Ο εν λόγω Οργανισμός αποτελεί πλαίσιο συνεργασίας, το οποίο εδράζεται σε τρία στοιχεία, τα οποία μας οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι πρόκειται για κλασσική διακυβερνητική συνεργασία.

Πρώτον, κανόνας στη λήψη αποφάσεων αποτελεί η ομοφωνία για τα σημαντικά ζητήματα και η συναίνεση για κάθε άλλο ζήτημα,

Δεύτερον, δεν υπάρχουν εντός του οργανισμού υπερεθνικά όργανα αλλά μόνο διακυβερνητικά,

Τρίτον, η επίλυση των διαφορών και η νομοθετική εξέλιξη του Οργανισμού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα κράτη, τα οποία είναι εκείνα, που δύνανται να κινήσουν τη διαδικασία τροποποίησης χωρίς τη συμμετοχή κάποιου άλλου οργάνου.

Αν και η διακυβερνητική συνεργασία δεν αποτελεί την καλύτερη λύση για την πρόοδο της ενεργειακής πολιτικής λόγω της μειωμένης αποτελεσματικότητας της διακυβερνητικής μεθόδου, ωστόσο, η πολυμεροποίηση των ενεργειακών ρυθμίσεων εντείνει τη συνεργασία. Ωστόσο, απαιτούνται μεταρρυθμίσεις, προκειμένου να προωθηθούν οι στόχοι της ΣυνθΧΕ (π.χ. να καταστεί η πρόσβαση τρίτου υποχρεωτική και να τηρείται από όλα τα συμβαλλόμενα μέρη)

Εκείνο που μπορούμε να συμπεράνουμε είναι ότι παρά την διακυβερνητική φύση του Οργανισμού, θεσμοθετούνται υποχρεώσεις για τα συμβαλλόμενα μέρη. Υπό το σημερινό καθεστώς, η ΣυνθΧΕ περιλαμβάνει υποχρεώσεις hard law για τα συμβαλλόμενα μέρη αλλά και υποχρεώσεις soft law, γεγονός που την καθιστά μια μοναδική πολυμερή συνθήκη. Η διαδικασία του Χάρτη Ενέργειας έχει πλέον διεθνές περιεχόμενο, γιατί ενώ περιελάμβανε, αρχικά, χώρες της Ευρασίας, υπό το σημερινό καθεστώς αποτελεί πολύ σημαντικό forum σε θέματα ενεργειακής ασφάλειας διότι περιλαμβάνει κράτη που ξεπερνούν τα γεωγραφικά όρια της Ευρασίας. Με άλλα λόγια, ο Χάρτης Ενέργειας έχει πλέον παγκόσμια διάσταση. Ωστόσο, η μη συμμετοχή ή η μη πλήρης συμμετοχή κρατών, που διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην παγκόσμια αγορά ενέργειας καθιστά τη λειτουργία του Οργανισμού ευάλωτη και δημιουργεί ζητήματα αποτελεσματικότητάς του. Μέχρι το 2000 η ΣυνθΧΕ είχε επικριθεί για δύο λόγους. Πρώτον, διότι δεν είχε προσαρμοστεί στις σύγχρονες ενεργειακές εξελίξεις και δεύτερον, διότι οι διατάξεις της παρουσίαζαν ιδιαίτερες ασάφειες. Ωστόσο, κατά τη γνώμη μας οι κριτικές αυτές είναι άδικες διότι η διάρκεια του Χάρτη είναι εικοσαετής ενώ το νομολογιακό παρελθόν των δικαιοδοτικών διαδικασιών στο πλαίσιο του Χάρτη είναι περιορισμένο. Το σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας του Χάρτη είναι ότι οδήγησε σε διαβουλεύσεις όλους τους φορείς του ενεργειακού τομέα και βοήθησε στην εξέλιξη της συνεργασίας τους.

Αναφορικά με τη δεσμευτικότητα των υποχρεώσεων, όπως αυτές προκύπτουν για τα συμβαλλόμενα μέρη από τις διατάξεις της ΣυνθΧΕ, οι υποχρεώσεις στον τομέα των επενδύσεων, που αναφέρονται στο μετεπενδυτικό στάδιο συνιστούν αυστηρό δίκαιο (hard law). Οι διατάξεις στον τομέα των επενδύσεων αποτελούν καινοτομία

της ΣυνθΧΕ, καθόσον ορίζουν μια σειρά υποχρεώσεων στα συμβαλλόμενα μέρη, που προστατεύουν τους επενδυτές. Οι υποχρεώσεις αυτές επιβάλλουν την ίση και δίκαιη μεταχείριση στις επενδύσεις των επενδυτών άλλων συμβαλλομένων μερών, τη δημιουργία συνθηκών ασφάλειας και προστασίας των επενδύσεων, τη μη λήψη παράλογων και άνισων μέτρων, τη μεταχείριση των επενδυτών βάσει του διεθνούς δικαίου, την υποχρέωση τήρησης των ρητρών ΜΕΚ και ΡΕΜ.

Οι διατάξεις περί ανταγωνισμού και ανταγωνιστικών αγορών αποτελούν, αν και εντάσσονται στο πλαίσιο μια δεσμευτικής συνθήκης, *soft law* από άποψη περιεχομένου και βασίζονται, κυρίως, στη συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Οι διατάξεις της φορολογίας αποτελούν ένα πολύπλοκο πλαίσιο. Κανόνας, ωστόσο, αποτελεί ότι τίθεται η φορολογική πολιτική εκτός του πεδίου εφαρμογής της ΣυνθΧΕ. Οι ρυθμίσεις σχετικά με την ενεργειακή αποδοτικότητα έχουν και αυτές χαρακτήρα ήπιου δικαίου, διότι βασίζονται, κυρίως, στη συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών του Οργανισμού. Το πρωτόκολλο για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντολογικά ζητήματα αποτελεί πρόοδο, αλλά απαιτείται να καταστεί εντονότερη η συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Οι υποχρεώσεις στον τομέα της διαμετακόμισης, μπορούν να θεωρηθούν σημαντικές, ωστόσο, η μη υιοθέτηση του σχεδίου Πρωτοκόλλου για τη διαμετακόμιση δημιουργεί προβλήματα στην εξέλιξη του δικαίου της διαμετακόμισης ενέργειας.

Αναφορικά με τα δικονομικά δικαιώματα των συμβαλλομένων μερών και τους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών διακρίνουμε χαρακτηριστικά, που επιτρέπουν να θεωρήσουμε ότι δεν επιλύονται επαρκώς όλες οι διαφορές στο πλαίσιο της ΣυνθΧΕ. Το σύστημα επίλυσης διαφορών αποτελεί ένα πολυσύνθετο σύστημα, γεγονός που υποδηλώνει συμβιβασμό μεταξύ των κρατών. Στις περισσότερες διαφορές τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν ευρείες δυνατότητες επιλογής μέσων, στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου. Το πρόβλημα, όμως, είναι ότι η επίλυση των διαφορών με άλλες μεθόδους και στο πλαίσιο άλλων φορέων, μπορεί να προκαλέσει προβλήματα ερμηνείας της Συνθήκης. Ο Οργανισμός δεν διαθέτει δικαιοδοτικό όργανο, ενώ η συμμετοχή των οργάνων του Χάρτη στην επίλυση των διαφορών δεν δύναται να θεωρηθεί ουσιαστική αλλά, κυρίως, διαδικαστική.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η συνεισφορά του Οργανισμού υλοποιείται κυρίως στο πλαίσιο των επενδύσεων, όπου επιβάλλονται υποχρεώσεις *hard law*. Το αρνητικό γεγονός είναι ότι τα δικαιώματα ουσιαστικού δικαίου ικανοποιούνται στο πλαίσιο του Χάρτη μέσω της διαβούλευσης των κρατών. Το ανωτέρω γεγονός

ενισχύεται από την διαπίστωση ότι η νομολογία της ΣυνθΧΕ, αναφέρεται, κυρίως, στην προστασία των επενδυτικών διαφορών. Μπορεί, όμως, το ουσιαστικό δίκαιο να μην συσχετίζεται με ένα λειτουργικό δίκαιο δικονομικής προστασίας των ουσιαστικών δικαιωμάτων; Η ενδεδειγμένη λύση, λόγω του γεγονότος ότι πρόκειται για τομεακό οργανισμό, είναι να αποκτήσει ένα δικαιοδοτικό όργανο, που να επιλύει τις διαφορές και να μην επιτρέπει την προσφυγή σε διαιτητικές μεθόδους. Με άλλα λόγια, θα πρέπει ο οργανισμός να αποκτήσει υπερεθνικά στοιχεία και να δημιουργήσει ένα μηχανισμό, στον οποίο σημαίνοντα ρόλο θα έχουν τα όργανα του Χάρτη και όχι τα συμβαλλόμενα μέρη (κυρίως κράτη).

Αναφορικά με το δεύτερο ερώτημα και τον τρόπο που υλοποιείται η συμμετοχή της ΕΕ στη ΣυνθΧΕ, μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

Οι στόχοι και πολιτικές της Ένωσης καταδεικνύουν, ότι η ΣυνθΧΕ και τα σχετικά με αυτή κείμενα έχουν παρόμοιους σκοπούς με τις επιδιώξεις της ΕΕ στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής. Η ΕΕ έχει εξελίξει, σε σημαντικότερο βαθμό, το ενεργειακό πλαίσιο και σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί αρωγό της προσπάθειας των οργάνων της ΣυνθΧΕ για μια παγκόσμια ενεργειακή αγορά, μέσω της σταδιακής περιφερειακής σύγκλισης.

Ως προς το ζήτημα της φύσης της συμφωνίας, που εγκρίνει τη Συνθήκη για τον Ενεργειακό Χάρτη, αυτή αποτελεί μικτή συμφωνία, γεγονός απόλυτα φυσιολογικό, καθόσον η αρμοδιότητα στην ενεργειακή πολιτική ορίζεται ως συντρέχουσα. Τα προβλήματα, που μπορούμε να εντοπίσουμε στις σχέσεις των δύο οργανισμών αναφέρονται στο ζήτημα των ΔΕΣ. Από την μια πλευρά, λόγω των παρόμοιων στόχων των δύο οργανισμών, θα ενισχυθεί η ομοιομορφία του δικαίου της ΕΕ, δεδομένου ότι η ΣυνθΧΕ πολυμεροποιεί τη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας (άρα δεν ευνοεί τις διμερείς συμβάσεις). Από την άλλη πλευρά ζήτημα θα αποτελέσει το πώς θα αντιμετωπιστούν διαφορές επενδυτή ενός συμβαλλόμενου μέρους της ΕΕ και ενός συμβαλλόμενου κράτους, που τυγχάνει μέλος της ΕΕ. Όταν ο επενδυτής επικαλείται σε επενδυτική διαφορά τις διατάξεις του Χάρτη και ενδεχομένως, προγενέστερη της προσχώρησης του κράτους μέλους, διμερή συμφωνία θα δημιουργούνται ζητήματα διεθνούς ευθύνης του κράτους αλλά και ασυμβατότητας της διμερούς συμφωνίας, της ΣυνθΧΕ και του δικαίου της ΕΕ. Το ανωτέρω συμπέρασμα εμφανίζεται, ιδιαίτερα, στη σχέση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ με το εφαρμοστέο δίκαιο, στο πλαίσιο διαιτητικών διαδικασιών. Ενδεδειγμένη λύση θα

αποτελέσει η σταδιακή συμμόρφωση του κράτους μέλους της ΕΕ, με το δίκαιο της ΕΕ και η εξέλιξη της πολιτικής των ξένων άμεσων επενδύσεων της ΕΕ.

Τελευταία παρατήρηση, που πρέπει να ειπωθεί, αναφορικά με τη συμμετοχή της ΕΕ είναι ότι θα πρέπει να συγχρονιστεί το υπερεθνικό μοντέλο λειτουργίας της με τον διακυβερνητικό τρόπο συνεργασίας, που ευνοεί η ΣυνθΧΕ. Ο συγχρονισμός συναντάται σε όλους τους τομείς της ενεργειακής πολιτικής λόγω των παρόμοιων στόχων, ωστόσο, εμφανίζονται προβλήματα στον τομέα των επενδύσεων και στο πώς θα ανταποκριθούν τα όργανα της ΕΕ στις διαιτητικές αποφάσεις, που προκύπτουν από τους μηχανισμούς της ΣυνθΧΕ.

Αναφορικά με το τρίτο ζήτημα, που τέθηκε στην εισαγωγή, ο ΠΟΕ διέπει το εμπόριο των κρατών μελών και διαδραματίζει σημαντική λειτουργία στον τομέα του πολυμερούς εμπορίου. Την τελευταία δεκαετία, οι διαπραγματεύσεις στον ΠΟΕ επιδίωκαν να εντάξουν τις ενεργειακές υπηρεσίες στις διατάξεις του ΠΟΕ, διότι από το 2006 οι τιμές στο πετρέλαιο είχαν αυξηθεί, δημιουργώντας προβλήματα σε πολλές οικονομίες των βιομηχανικών χωρών. Η αύξηση των τιμών έθεσε για μία ακόμη φορά το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας. Ένα από τα βασικά προβλήματα, που σχετίζονται με την εφαρμογή των κανόνων του ΠΟΕ στον τομέα της ενέργειας είναι η απουσία των σχετικών θεμάτων κατά την υπογραφή της GATT, λόγω της μη συμμετοχής πολλών εξαγωγικών χωρών ενέργειας. Επιπλέον, τα θέματα του πετρελαίου, λόγω της στρατηγικής τους σημασίας, επιλύονταν σε πολιτικό επίπεδο.

Το γεγονός ότι τα θέματα της ενέργειας δεν συνεκτιμήθηκαν κατά τις διαπραγματεύσεις της GATT είχε ως αποτέλεσμα την απουσία ενεργειακών συμφωνιών, στο πλαίσιο του ΠΟΕ. Υπό τις σημερινές συνθήκες, η ενεργειακή βιομηχανία δεν διαχωρίζει το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών ενέργειας. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο ενεργειακός τομέας δύναται να ενταχθεί και στη ΓΣΔΕ αλλά και στη συμφωνία για τις υπηρεσίες. Όμως, οι δύο συμφωνίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγμάτευσης το ίδιο χρονικό διάστημα και δεν συνεκτιμήθηκαν ζητήματα, που εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής και των δύο αυτών Συνθηκών

Αναφορικά με τα θέματα ουσιαστικού δικαίου υπάρχουν τομείς, όπου η κάλυψη των εμπορικών θεμάτων της ΣυνθΧΕ είναι πιο περιορισμένη από ό,τι στο πλαίσιο του ΠΟΕ. Η Συνθήκη για τον Χάρτη Ενέργειας δεν προβλέπει νομικά δεσμευτικές δασμολογικές δεσμεύσεις και οι συμφωνίες του ΠΟΕ για το Εμπόριο Υπηρεσιών (GATS) και τα εμπορικά δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (TRIPS)

δεν ισχύουν (όμως ελάχιστα είναι τα κράτη της ΣυνθΧΕ, που δεν είναι και μέλη του ΠΟΕ).

Ωστόσο, υπάρχουν τομείς ιδιαίτερης στρατηγικής σημασίας για τον ενεργειακό τομέα, όπου η ΣυνθΧΕ περιλαμβάνει περισσότερο εκτεταμένες διατάξεις σε σχέση με τον ΠΟΕ. Πρώτον, δεν υπάρχει στο σύστημα του ΠΟΕ, το σύστημα προστασίας των επενδύσεων, που διαθέτει η ΣυνθΧΕ. Δεύτερον, η ΣυνθΧΕ καλύπτει, επίσης, με περισσότερες λεπτομέρειες το κρίσιμο ζήτημα της διαμετακόμισης ενέργειας. Επιπροσθέτως, περιλαμβάνει μηχανισμό για την επίλυση των διαφορών διαμετακόμισης ενέργειας, ο οποίος, όμως, δεν είναι λειτουργικός.

Στο πλαίσιο αυτό, η ΣυνθΧΕ και ο ΠΟΕ έχουν σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν. Ο Χάρτης Ενέργειας αποτελεί τη μόνη ειδική συμφωνία, που ενώ καλύπτει, όλες τις σημαντικές πτυχές των διεθνών ενεργειακών δραστηριοτήτων από το εμπόριο και τη διαμετακόμιση, τις επενδύσεις και την ενεργειακή απόδοση, θέτει ρυθμίσεις με περιεχόμενο soft και hard law. Η συνεργασία των δύο οργανισμών θεωρείται απαραίτητη, καθόσον, ίσως, να αποτελεί τη λύση για την απελευθέρωση των ενεργειακών υπηρεσιών. Ο ΠΟΕ έχει, σαφώς, σημαντικά συμφέροντα στον τομέα της ενέργειας, αλλά η ιστορία έχει καταδείξει ότι δεν επιδιώχθηκε η σαφής ενσωμάτωση της ενέργειας στο θεσμικό πλαίσιο του ΠΟΕ. Καταληκτικά, η συνεργασία, με ισότιμους όρους, των δύο Οργανισμών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να επιλυθούν τα παγκόσμια ενεργειακά ζητήματα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Αζαρία Δ., Διεθνή δίκτυα ενέργειας και πρωτογενείς συμβατικές υποχρεώσεις κρατών στο Ν. Φαραντούρης (επιμ.) Ενέργεια: Δίκτυα και Υποδομές, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2014
- Αζαρία Δ., Η προστασία επενδυτών στο πλαίσιο μεταφοράς υδρογονανθράκων μέσω διακρατικών αγωγών, Ενέργεια και Δίκαιο 2014, Τεύχος 21, σελ. 61
- Αθανασίου Λ. Ι., Ζητήματα από την απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου (Με βάση την οδηγία 2003/55), Ενέργεια και δίκαιο 2004, Τεύχος 1, σελ. 22
- Αθανασοπούλου Χ., Οικονομική ελευθερία και προστασία του περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2002
- Αντωνόπουλος Κ., Η επίλυση των διαφορών από το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών, Νομολογία και Πρακτική, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, Κομοτηνή 2005
- Αντωνόπουλος Κ., Μέρος Δεύτερο Ι. Παγκόσμιοι Οργανισμοί, Το Σύστημα των Ηνωμένων Εθνών στο Διεθνείς Οργανισμοί, Π. Νάσκου – Περράκη, Κ. Αντωνόπουλος, Μ. Σαρηγιαννίδης, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, Θεσσαλονίκη 2015
- Αργυρόπουλος Σ. Π., Εξοικονόμηση Ενέργειας στον κτιριακό τομέα, Ενέργεια και Δίκαιο 2006, Τεύχος 6, σελ. 76
- Αποστολίδης Χ., Δευτερογενή υποκείμενα διεθνούς δικαίου, στο Μ. Σαρηγιαννίδης (επιμ.), Θεμελιώδεις Έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2014
- Βαρουξάκης Σ.Γ., Διεθνείς Οργανώσεις Τόμος Α, Αι σύγχρονες διεθνείς οργανώσεις, Αθήναι 1972
- Βασιλάκη Μπουγιούκα Κ., Το Κοινοτικό Δίκαιο του Περιβάλλοντος, ΕΕΕυρΔ 1992, Τεύχος 2, σελ. 259
- Βενιζέλος Ευ., Η πρόκληση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2003

- Βλάχου Χ., Παρατηρήσεις επί του καθορισμού των κωδικών δικτύου υπό το καθεστώς της τρίτης δέσμης, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2011, Τεύχος 16, σελ. 72
- Γέμτου Π., *Η οργάνωση των διεθνών οικονομικών σχέσεων*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθηνά 1978
- Γεννηματάς Π. Ν., *Ενέργεια και Πολιτική*, Εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα 2008
- Γιαννακούρου Γ. , *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική για το Περιβάλλον και η δημόσια διοίκηση στο Αρ. Γ. Πασσάς, Θ. Ν. Τσέκος (επιμ.), Εθνική Διοίκηση και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Η ελληνική Εμπειρία*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2009
- Γιαταγάνας Ξ. Α., *Η μακρά πορεία συνταγματοποίησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Από το Διεθνές Δίκαιο στην Ομοσπονδία*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, Θεσσαλονίκη 2003
- Γιόκαρης Α., Παζαρτζή Φ., *Η διεθνής ευθύνη των κρατών, στα άρθρα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, στη διεθνή νομολογία και βιβλιογραφία*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 2004
- Γκλαβίνης Π, *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2009
- Γουργουρίνης Αν., *Επίλυση διαφορών αναφερόμενων από συμβάσεις για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων – η συντρέχουσα δικαιοδοσία των διαιτητικών επενδυτικών δικαστηρίων της ΣυνθΧΕ*, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2014, Τεύχος 21, σελ. 69
- Γουργουρίνης Αν., *Προστασία ξένων επενδύσεων στον τομέα της θαλάσσιας μεταφοράς ενεργειακών πόρων και δικαιοδοσία επενδυτικών διαιτητικών δικαστηρίων της Συνθήκης του Χάρτη Ενέργειας*, στο Ν. Ε. Φαραντούρης (επιμ.), *Ενέργεια Ναυτιλία και Θαλάσσιες Μεταφορές* Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013, σελ. 93
- Δαγτόγλου Π. Δ. *Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, Τόμος II Ουσιαστικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 1998
- Αλεξανδρίδου Ε.(επιμ.), *Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή*, Ελληνικό – Ενωσιακό, Κατ' άρθρα ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2015
- Δίκαιος Ελ. Π., *Η προστασία του περιβάλλοντος στο ιδιωτικό δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, Κομοτηνή 2009

- Δούση Ε., ΟΗΕ Διεθνής Ευθύνη και Ειρηνευτικές επιχειρήσεις, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2008
- Ελευθεριώτου Ελ. Ι., Ιδιοκτησία και Περιβάλλον, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2007
- Ηλιάδου Αικ. Ν., Ρύθμιση αγοράς ενέργειας, Ενέργεια και Δίκαιο 2006, Τεύχος 6, σελ. 37
- Ηλιόπουλος Κ. Π., Το Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3, σελ. 583
- Ηλιόπουλος Κ. Π., Το ευρωπαϊκό δίκαιο της ενέργειας, στο Τιμητικός Τόμος Καθηγητή Ιωάννη Βούλγαρη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2010, σελ. 145
- Ηλιόπουλος Κ. Π., Η Ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας και οι διεθνείς συμβάσεις της Ελλάδας στον τομέα του φυσικού αερίου, στο Ν. Ε. Φαραντούρης, Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, σελ. 415 επ.
- Ηλιόπουλος Κ. Π., Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο της Ενέργειας – Οι επενδύσεις, Ενέργεια και Δίκαιο 2014, Τεύχος 21, σελ. 28
- Ηλιόπουλος Κ. Π., Ζητήματα Ευρωπαϊκού δικαίου ενέργειας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2014
- Θειακός Σ., Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3, σελ. 677 επ.
- Ιωακειμίδης Π. Κ., Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και ευρωπαϊκή ενοποίηση, Συμβολή στην κατανόηση και ερμηνεία της Συνταγματικής Συνθήκης, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2005
- Ιωακειμίδης Π. Κ., Η Συνθήκη της Λισαβόνας Παρουσίαση, Ανάλυση Αξιολόγηση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2008
- Ιωακειμίδης Π.Κ., Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της ΕΕ, στο Κ. Στεφάνου, Αρ. Φατούρος, Θ. Χριστοδουλίδης, Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τόμος Ι, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2001, σελ. 558
- Ιωάννου Κ., Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Τεύχος Α, Κομοτηνή 1976
- Καλαβρός Γ.- Ε. Φ., Γεωργόπουλος Θ. Γ., Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Θεσμικό Δίκαιο, Τόμος Ι, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα, 2010

- Καλπύρης Ευγ. - Δ. Ν., Κυρώσεις χωρίς χρήση βίας υπό το καθεστώς του κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2001
- Κακαράς Ε., Χατζηλάου Χρ., Η εξέλιξη του ευρωπαϊκού συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (ETS) και τα πρόσθετα μέτρα για τη δημιουργία ενός ασφαλούς επενδυτικού περιβάλλοντος στον τομέα της ενέργειας στο Ν. Ε. Φαραντούρης, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, σελ. 243
- Κανελλόπουλος Π. Ι., Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συνθήκη της Λισαβόνας, 5^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2010
- Κανελλοπούλου Μαλούχου Ν. Αθ., Η χειραφέτηση της Ευρώπης, Συνταγματική θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2012
- Καραγεώργου Β., Το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων των εκπομπών ως εργαλείο κλιματικής αλλαγής και η εφαρμογή του στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Οδηγία 2003/87/ΕΚ), Ενέργεια και Δίκαιο 2007, Τεύχος 8, σελ. 24
- Καραγεώργου Β., Β. Μανωλκίδης Σ., Αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, Η Ευρωπαϊκή και Ελληνική προοπτική, Ενέργεια και Δίκαιο 2006, Τεύχος 5, σελ. 5
- Καρακώστας Ι., Περιβάλλον και Δίκαιο, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα, Κομοτηνή 2006
- Κεντρωτής Κ. Δ., Θησέας και Μινώταυρος, Ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003
- Κεραμιδάς Ν., Ο διαχωρισμός δραστηριότητας μεταφοράς σύμφωνα με την Οδηγία 2009/72 – Το μοντέλο του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς ΑΔΜ και ο λειτουργός της αγοράς στην ελληνική αγορά ενέργειας, Ενέργεια και Δίκαιο 2011, Τεύχος 15, σελ. 40
- Κίντης Α., Ντόκος Θ., Διεθνής οργάνωση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια, Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, στο Δ. Κ. Ξενάκης, Μ. Ι. Τσινισιζέλης (επιμ.), Παγκόσμια Ευρώπη, Οι Διεθνείς Διαστάσεις της ΕΕ, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 2006

- Κορομπέλης Κ. Π., Μορφές εφαρμογής της οδηγίας 2009/72 για το νομικό διαχωρισμό των δικτύων στον ηλεκτρισμό, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2012, Τεύχος 18, σελ. 69
- Κοσούλης Σ.Ν., *Διατησία ερμηνεία κατ' άρθρο*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 2004
- Κότιος Α., Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και Διεθνής Εμπορική Πολιτική στον 21^ο αιώνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2004
- Κουνενού Ε., Τρίτο μνημόνιο και ενέργεια: Τροποποιήσεις, νέες ρυθμίσεις και επικείμενες μεταρρυθμίσεις, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2015, Τεύχος 3, σελ. 74
- Κουτούπα Ρεγκάκου Ε., *Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, 2^η Έκδοση επαυξημένη, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2007
- Κράλλης Κ., Χατζηφώτη Χ. Δ., Ορφανουδάκης Ν. Γ., *Η ενέργεια και το εμπόριο αερίων του θερμοκηπίου ETS: κίνδυνοι και ευκαιρίες*, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2007, Τεύχος 7, σελ. 75
- Κρεμλής Γ., *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική και το Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Το Κοινοτικό Κεκτημένο, Νόμος και Φύση 1998, Τόμος 5, Τεύχος 3 σελ. 553
- Κρεμλής Γ., *Ενέργεια και Περιβάλλον*, *Ευρωπαϊών Πολιτεία* 2009, Τεύχος 3, σελ. 677
- Κρίσπη Ηλ., *Το Διεθνές Δικαστήριο του ΟΗΕ*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 1959
- Μαγκλιβέρας Κ., *Οι διπλωματικές μέθοδοι επίλυσης των διαφορών στο Κ. Αντωνόπουλος*, Κ. Μαγκλιβέρας, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2014
- Μανωλκίδης Σ., *Η συνθήκη για την ενεργειακή κοινότητα της νοτιοανατολικής Ευρώπης: Ανάμεσα στις παγκόσμιες προκλήσεις και τις τοπικές γραφειοκρατίες*, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2006, Τεύχος 6, σελ. 57
- Μαρίνος Μ. Θ., *Η νέα οδηγία επιτάχυνσης 2003/54 για την πλήρη απελευθέρωση των εθνικών αγορών ενέργειας*, *Ενέργεια και Δίκαιο* 2004, Τεύχος 1, σελ. 17
- Μουρνιανάκης Ι., Άρθρο 194 ΣΛΕΕ, *Ενέργεια*, στο Β. Χριστιανός (επιμ.) *ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΕ & ΣΛΕΕ*, Κατ' άρθρο Ερμηνεία, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012

- Μούσης Ν., Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο Οικονομία και Πολιτική, 10^η έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003
- Μούσης Ν., Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο Οικονομία Πολιτική, 12^η Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008
- Μπαλιάς Γ., Η αρχή της προφύλαξης στο διεθνές, κοινοτικό και συγκριτικό δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2005
- Μπόσκοβιτς Κ., Η διάκριση μεταξύ οικονομικού και πολιτικού χώρου: το παράδειγμα του Έπατου Εκπροσώπου για θέματα ΚΕΠΠΑ, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2008, Τεύχος 1 , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σελ. 158
- Μπρεδήμας Αντ., Διεθνείς Οργανισμοί, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Τεύχος Β, Νομικό Πλαίσιο, Δομή, Λειτουργία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 1990
- Μπρεδήμας Αντ., Γουργουρίνης Αν., Το Δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2015
- Μπρεδήμας Αντ., Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις Τεύχος Α, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 1989
- Μυρογιάννης Γ., Ο ρόλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης και η Ελλάδα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1994
- Νάσκου - Περράκη Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών Η θεσμική Διάσταση, 5^η Έκδοση, Εκδόσεις Θέμις, Αθήνα 2011
- Νάσκου - Περράκη Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Η θεσμική Διάσταση, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 1993
- Π. Νάσκου – Περράκη, Μέρος ΙΙ. Β. Ειδικευμένες Οργανώσεις στο Διεθνείς Οργανισμοί, Π. Νάσκου – Περράκη, Κ. Αντωνόπουλος, Μ. Σαρηγιαννίδης, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2015
- Νεφράμη Ελ., Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς Σύνταγμα, Θεσμικές επιπτώσεις στις εξωτερικές σχέσεις, Ευρωπαϊών Πολιτεία, Δίκαιο Πολιτική και Οικονομία 2007, Τεύχος 1, σελ. 195
- Οικονομίδης Κ., Δούση Ε., Το Δίκαιο της Ευθύνης των κρατών για Διεθνείς αδικοπραξίες, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2007
- Παναγιωτόπουλος Π., Οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 2008

- Παναγόπουλος Θ. Ι, Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Περιβάλλοντος Ι: Νομικές Βάσεις στο Κ. Στεφάνου (επιμ.), Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Οικονομική Ολοκλήρωση και Πολιτικές, Το Ρυθμιστικό Πλαίσιο, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2006
- Παπαγιάννης Δ., Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 7^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, Κομοτηνή 2007
- Παπαδημητρίου Γ., Η Συνταγματοποίηση της ΕΕ και το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα στο Ν. Μαραβέγιας, Μ. Τσινισιζέλης, Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργάνωση και Πολιτικές 50 χρόνια, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2007
- Παπαδημητρίου Γ., Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την οδηγία 85/337. Ένα παράδειγμα στρεβλής προσαρμογής του ελληνικού προς το κοινοτικό δίκαιο, ΕΕΕυρΔ 1992, Τεύχος 2, σελ. 243
- Παπαδόπουλος Θ. Γρ., Ελευθερία Εγκατάστασης και ελευθερία κεφαλαίων στον τομέα της ενέργειας: Η περίπτωση της ιδιωτικοποίησης των επιχειρήσεων στο Ν. Ε. Φαραντούρης (επιμ.) Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012
- Παπαδοπούλου Ρ. Ε., Φορολογικές Διατάξεις, Άρθρο 110 στο Β. Χριστιανός (επιμ.), ΣΛΕΕ, Συνθήκη ΣΕΕ και ΣΛΕΕ, Κατ'άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012
- Παπαδοπούλου Ρ.Ε., Κεφάλαιο Ι Μέρος V, Η αρχή της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, στο Β. Χριστιανός, Μ. Κουσκουνά, Ρ. Ε. Παπαδοπούλου, Μ. Περάκης, Το Δίκαιο της ΕΕ μέσα από τη νομολογία, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2011
- Παπακώστα Α., Διεθνής Οργάνωση, Η νομική φύση της διεθνούς οργάνωσης, Διεθνείς Οργανισμοί, Εκδόσεις Απ. Αναστασίου, Αθήνα 1986
- Παπακώστα Α., Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, Εκδόσεις Απ. Αναστασίου, Αθήνα 1985
- Παπαντώνη Μ., Η Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Πολιτική στο Κ. Στεφάνου (επιμ.) Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Οικονομική Ολοκλήρωση και Πολιτικές Το Ρυθμιστικό Πλαίσιο Τόμος Γ, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2006
- Παπαντώνη Μ., Το Δίκαιο της Ενέργειας, Ευρωπαϊκή θεώρηση - Ελληνική εφαρμογή, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 2003

- Παρίσης Ι., Η Ευρώπη της Άμυνας, Έκδοση Έκφραση «Πολιτισμός», Αθήνα 2010
- Πάσσας Α., Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο Ν. Μαραβέγιας, Ν. Τσινισιζέλης, Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργάνωση και Πολιτικές 50 χρόνια, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2007
- Περράκης Σ.Ε., Το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2001
- Πετμεζάς Μ., Διεθνείς Οργανισμοί, Με ειδική αναφορά στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, Εκδοτικό Κέντρο Βόρειας Ελλάδας Ε.Π.Ε., Θεσσαλονίκη 1990
- Πλιάκος Α. Δ., Το Δίκαιο της ΕΕ, Θεσμικό και Ουσιαστικό δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012
- Πλιάκος Α. Δ., Κατανομή αρμοδιοτήτων στο Κ. Στεφάνου, Αρ. Φατούρου, Θ Χριστοδουλίδη, Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές Τόμος Α Ιστορία – θεσμοί – Δίκαιο, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2001
- Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, Μια Εισαγωγική Προσέγγιση, Εκδόσεις Το οικονομικό, Αθήνα 1996
- Ρούκουνας Εμ., Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2010
- Σαρηγιαννίδης Μ., Μέρος Πρώτο ΙΙ. Γενική θεωρία διεθνών οργανισμών, στο Διεθνείς Οργανισμοί, Π. Νάσκου – Περράκη, Κ. Αντωνόπουλος, Μ. Σαρηγιαννίδης, Εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα Θεσσαλονίκη 2015
- Σαχπεκίδου Ευγ., Στάγκος Π., Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2000
- Σβολόπουλος Κ., Η ιστορική εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας, Εκδόσεις Σάκκουλας Θεσσαλονίκη 1993
- Σκανδάμης Ν., Ευρωπαϊκό Δίκαιο Ι, Θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 2003
- Σκανδάμης Ν., Το Παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Διακυβέρνησης, Μεταξύ κυριαρχίας και αγοράς, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2006
- Σκουλίκης Α., Άρθρο 170 ΣΛΕΕ (Διευρωπαϊκά Δίκτυα), στο Β. Χριστιανός (επιμ.) ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΕ & ΣΛΕΕ, Κατ' άρθρο, ερμηνεία, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2012

- Σπαθόπουλος Φ. Μ., Η Γενική Συμφωνία Συναλλαγών στον τομέα των υπηρεσιών στο Συλλογικό τόμο, Α. Φατούρος Κ. Στεφάνου, Οι Συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης για το Διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1995
- Σπηλιόπουλος Οδ. Γ., Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα 2004
- Στάγκος Π., Τα panel της GATT, ένας ιδιόμορφος θεσμός επίλυσης διεθνών διαφορών, η πολιτική και η νομική βαρύτητα της συμμετοχής της ΕΟΚ, Εκδόσεις Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1991
- Σταμάτη Μ., Το δικαίωμα πρόσβασης τρίτων στο σύστημα μεταφοράς φυσικού αερίου, Ενέργεια και Δίκαιο 2009, Τεύχος 12, σελ. 63
- Nugent Ν., Πολιτική Διακυβέρνηση στην ΕΕ, Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές, Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Σαββάλας 2012
- Στεφάνου Κ., Το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων, στο Δ. Κ. Ξενάκης, Μ. Ι. Τσινισιζέλης (επιμ.), Παγκόσμια Ευρώπη, Οι Διεθνείς Διαστάσεις της ΕΕ, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 2006
- Στεφάνου Κ., Χρ. Γκόρτσου, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005
- Ταρνανίδου Χρ., Σύγχρονες Ενεργειακές αγορές, Θεσμικό πλαίσιο και ελληνική προοπτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016
- Τενεκίδης Γ., Τενεκίδου Φραγκοπούλου Αικ., Διεθνείς Οργανισμοί Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί, Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1981
- Τζώρτζη Β., Οι Νομικές πράξεις της ΕΕ κατά τη Συνθήκη της Λισαβόνας στο Μ. Δ. Χρυσομάλλης (επιμ.), Η Συνθήκη της Λισαβόνας, Θεματικές προσεγγίσεις, Εκδόσεις Βασ. Κατσαρός, Αθήνα 2009, σελ. 225
- Τσακίρης Θ., ο Γαλάζιος Χρυσός, Οι Ρωσοουκρανικές σχέσεις και η ευρωπαϊκή στρατηγική φυσικού αερίου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2011
- Τσαντίλης Δ., Χατζημπίρος Κ., Η Περιβαλλοντολογική Πολιτική της ΕΕ, στο Ν. Μαραβέγιας, Μ. Τσινισιζέλης, Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργάνωση και Πολιτικές 50 χρόνια, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2007

- Τυπάλδου - Λοβέρδου Ε., Θ. Τσακίρης, Η πολιτική Ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ στο τομέα του φυσικού αερίου και ο ρόλος της Ελλάδας, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3, σελ. 611
- Φαραντούρης Ν. Ε., Από το Παρίσι στη Λισαβόνα μέσω Ρώμης: Η εξέλιξη της αρμοδιότητας της ΕΚ/ΕΕ στον τομέα της ενέργειας στο Ν. Ε. Φαραντούρης Ενέργεια (επιμ.), Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική
- Φατούρος Α., Στεφάνου Κ., Οι Συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης για το Διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1995
- Φινοκαλιώτης Κ. Δ., Φορολογικό Δίκαιο, Ουσιαστικό μέρος, Φορολογική Διαδικασία, Φορολογική Δικονομία, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 1999
- Φορτσάκης Θ. Π., Δίκαιο της Ενέργειας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 2009
- Φραγκάκης Ν., Μικρό χρονικό για το Δίκαιο της Ενέργειας στην Ευρώπη, Ευρωπαϊών Πολιτεία 2009, Τεύχος 3, σελ. 563
- Χορτάτου, Κ. Το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών και η ανάγκη ενίσχυσης του ρόλου του εις την δικαστικήν διευθέτηση των διεθνών διαφορών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα 1995
- Χριστοφόρου Θ., Η Συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο τομέα του εμπορίου (TRIPS), Συνοπτική ανάλυση υπό το φώς του κοινοτικού δικαίου, στο Συλλογικό τόμο Α. Φατούρος Κ. Στεφάνου (επιμ.), Οι Συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης για το Διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1995
- Χρυσομάλλης Μ. Δ., ΔΕΚ Απόφαση της 23.11.1999, Υπόθεση C-149/96, Πορτογαλία/Συμβουλίου, Συλλ. Νομ. 1999 I-08395, Σχόλιο, Digesta 2004, σελ. 357
- Χρυσομάλλης Μ. Δ., Δίκαιο της ΕΕ, Στοιχεία Συνθήκης Λισαβόνας (Σχόλιο-Κείμενο), Εκδόσεις Κατσαρός Αθήνα 2010
- Bennet A. L., Oliver J. K., Διεθνείς Οργανισμοί Αρχές και Προβλήματα, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006

- Hobsbawm E., Η εποχή των άκρων, ο σύντομος εικοστός αιώνας, 1914-1991, Εκδόσεις Θεμέλιο 2003
- Raepenbusch S. Van., Η θεσμική μεταρρύθμιση της Συνθήκης της Λισαβόνας: Η νομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕΕυρΔ 2008, Τεύχος 2, σελ. 459
- Woods N., Η διεθνής πολιτική οικονομία στην εποχή της παγκοσμιοποίησης στο J. Baylis & St. Smith (επιμ.), Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής - Μια εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις Επίκεντρο 2007

II. Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Ahlborn Chr., The Rules of International Organizations and the Law of International Responsibility, Amsterdam Center for International Law, University of Amsterdam, ACIL Research Paper No 2011-03, International Organizations Law Review 2011, Τόμος 8, Τεύχος 2, σελ. 397 - 482
- Akinsanya A., The Expropriation of Multinational Property in the Third World, Praeger Publications, New York 1980
- Alqurashi Z. A., Indirect Expropriation in the Field of Petroleum, The Journal of World Investment & Trade 2004, Τεύχος 5, σελ. 897
- Andersen M. S., Liefferink D., European Environmental Policy: The Pioneers, Εκδόσεις Manchester University Press, Manchester, 1999
- Anderson A., Negotiations and Dispute Settlement στο M. Evans (ed.) Remedies in International law, Hart Publishing, Oxford 1998, σελ. 111
- Apostolidis N., Le nouvel instrument de politique commerciale: l'arrêt Fediol, Tendances actuelles et évolution de la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes, Ετήσια Έκδοση Institut européen d'administration publique - Maastricht 1993, Τόμος.1, σελ. 23-34
- Appleton A. E., Fediol v. Commission, Case 70/87, American Journal of International Law 1990, σελ. 258-262
- Ball S., Bell St., Environmental Law, 2^η Έκδοση, Blackstone Press, London 1994

- Bamberger A. S., Linehan J., Walde Th, Energy Charter Treaty in 2000: in a New Phase, *Journal of Energy & Natural Resources Law* 2000, Τόμος 18, Τεύχος 4, σ. 331
- Barbara B, Folz H. P., Nakajima, *European Journal of International Law* 1993 Τόμος 4, Τεύχος 3, σελ.430-432
- Bélanger M., *Institutions économiques internationales*, Economica, Paris 1992
- Belyi A. V., Klaus Ul. G, Russia's Gas Exports and Transit Dispute Resolution under the ECT: Missed Opportunities for Gazprom or False Hopes in Europe?, *Journal of Energy & Natural Resources* 2007, Τόμος 25 Τεύχος 3, σελ. 205
- Belyi A., Nappert S., Pogoretsky V., Modernising the Energy Charter Process? The Energy Charter Conference, Road Map and the Russian Draft Convention on Energy Security, *Journal of Energy & Natural Resources Law* 2011, Τόμος 29, Τεύχος 3, σελ. 390
- Birnie P., Boyle A., Redgwell C., *International Law and the Environment*, Oxford University Press, Oxford 2009
- Blank S. J., The Eurasian Energy Triangle, China, Russia and the Central Asian States, *Brown Journal of World Affairs*, 2005-2006, Τεύχος 12, σελ. 53 επ.
- Blank S. J., The Eurasian Energy Triangle, China, Russia and the Central Asian States, *Brown Journal of World Affairs*, 2005-2006, Τεύχος 12, σελ. 53 επ.
- Blokker N., *International Organizations and Their Members «International Organizations Belong to All Members and to None – Variations on a Theme»*, *International Organizations Law Review* 2004, Τεύχος 1 σελ. 139
- Blyschak P. M., *Yukos Universak v. Russia: Shell Companies and Treaty Shopping in International Energy Disputes*, *Richmond Journal of Global Law & Business*, 2010-2011, Τόμος 10, Τεύχος 2, σελ. 179
- Boyle A., *Soft Law in International Law - Making*, στο M. Evans (ed.) *International Law*, 4^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2014, σελ. 119
- Borchart K. D., *Το αλφαβητάρι του κοινοτικού δικαίου, Υπηρεσία Εκδόσεων της ΕΕ*, Λουξεμβούργο 2011

- Botchway Fr. N., International Trade Regime and Energy Trade, Syracuse, Journal of International Law and Commerce 2001, Τόμος 28, Τεύχος 1, σελ. 1
- Bradbrook A., Gardam J., Cormier M., A Human Dimension to the Energy Debate: Access to Modern Energy Services, Journal of Energy & Natural Resources Law 2008, Τόμος 26, Τεύχος 4, σελ. 536
- Brazell L., Draft Energy Charter Treaty: Trade, Competition, Investment and Environment, Journal of Energy and Natural Resources Law, Τόμος 12, Τεύχος 3, σελ. 305
- Brownlie I., System of Law of Nations: State Responsibility, Oxford University Press, Oxford 1983
- Brownlie I., Principles of Public International law, 6^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2003
- Burgstaller C, M., European Law and Investment Treaties, Journal of International Arbitration 2009, Τόμος 26, Τεύχος 2, σελ. 181
- Cassese A., International Law, Oxford University Press, Oxford 2005
- Charlesworth H., Chinkin Chr., The boundaries of International Law, Manchester University Press, Manchester 2000
- Chase K., Multilateralism compromised: the mysterious origins of GATT Article XXIV, World Trade Review 2006, Τόμος 5, Τεύχος 1, σελ.1
- Cole D. H., Pollution and Property, Cambridge University Press, Cambridge 2002
- Colier J., Lowe V., The settlement of disputes in international law, Cambridge University Press, Cambridge 1999
- Constantinesco L., Revue trimestrielle de droit européen 1971, σελ. 796-809
- Coop G., Energy Charter Treaty and the EU: Is conflict inevitable, Journal of Energy & Natural Resources Law 2009, Τεύχος 27, σελ. 405
- Craig P., European Governance: Executive and Administrative Powers under the New Constitutional Settlement, Institutional Journal of Constitutional Law, 2005, Τεύχος 3, σελ. 407 επ.
- Craig P., De Búrca G., EU Law Text, Cases, and Materials, 6^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2016
- Crawford J., Pellet A., Olleson S., The Law of International Responsibility, Oxford University Press, Oxford 2010

- D'Aspremont J., The multifaceted concept of the Autonomy of International Organizations and International Legal Discourse, στο R. Collins, N. D. White (eds) *International Organizations and the Idea of Autonomy*, Routledge, Oxon 2011
- Defilla S., Energy Trade under the ECT and Accession to the WTO, *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2003, Τόμος 21, Τεύχος 2, σελ. 430
- Demirkol E. C., Procedural Requirements in Dispute Settlement Provisions and Application of the MFN Clause in Recent Investment Disputes, *The Turkish Commercial Law Review Online*, 2015, Τεύχος 1, σελ. 1
- Denys S., Les relations extérieures de la CEE à la lumière de l'arrêt de la Cour de justice des Communautés «*Commission contre Conseil*» (AETR), στο D. Simon, E. Grillo Pasquarelli, N. Kleman (eds), *La Communauté économique européenne dans les relations internationales*, Centre Européen Universitaire, Nancy 1972, σελ 3-131
- Desmedt A., European Court of Justice on the Effect of WTO Agreements in the EC Legal Order, *Legal Issues of Economic Integration* 2000, Τόμος 27, Τεύχος 1, σελ.93
- Dick K., Exploring the Legal Status of Non-Governmental Organisations under International Energy Treaties, *International Community Law Review* 2008 Τεύχος 10, σελ. 227
- Dimopoulos A., The Validity and Applicability of International Investment Agreements Between EU Member States Under EU and International Law, *Common Market Law Review* 2011, Τόμος 48, Τεύχος 1, σελ. 162
- Dolmans M.J.F.M., Problems of Mixed Agreements: Division of Powers Within the EEC and the Right of Third States, Asser Instituut, Hague 1985
- Dugard J., *International Law, A South African Perspective*, 2^η Έκδοση, JUTA Law, Lansdowne 2001
- Duruigbo E., Permanent Sovereignty and People's Ownership of Natural Ressources in International Law, *The George Washington International Law Review*. Τόμος 38, σελ. 99
- EGE E, The Unclear Role Yet Inevitable Application of Domestic Law under Energy Charter Treaty Arbitration, *International Law Business Journal* 2012, σελ. 173

- Elshihabi S., The Difficulty Behind Securing Sector-Specific Investment Establishment Rights: The Case of the Energy Charter Treaty, *The International Lawyer* 2001, Τόμος 35, Τεύχος 1, σελ. 137
- Escobar A., An Overview of the International Legal Framework Governing Investment, *American Society International Law Proceedings* 1997, Τεύχος 91, σελ. 488
- Evans M. D., *International Law*, 3^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2010
- Feit Dr. M., Attribution and the Umbrella Clause, Is there a Way out of the Deadlock?, *Minnesota Journal of International Law* 2012, Τόμος 21, Τεύχος 1, σελ. 28-30
- Fatouros A., An International Legal Framework for Energy, *Recueil des cours de l'Académie de Droit International de la Haye*, 2007, Τόμος 332, σελ. 363
- Florini A., Sovacool B. K., Bridging the Gaps in Global Energy Governance, *Global Governance* 2011, Τεύχος 17, σελ. 57
- Giardina A., International Investment Arbitration: Recent Developments as to the applicable and Unilateral Recourse, *Law & Practice of International Courts and* 2006, Τόμος 29, Τεύχος 5, σελ. 29
- Gill A., *Economie mondiale et imperialism*, Boreal Express, Montreal 1983
- Gonzalez-Diaz F. E., EU Policy on Capacity Mechanisms, στο L. Hancher-A. de Hauteclocque-M. Sadowska, (eds) *Capacity Mechanisms in EU Energy Market*, Oxford University Press, Oxford 2015
- Gould M., Gruben W. C., The role of intellectual property rights in economic growth, *Journal of Development Economics* 1996, Τόμος 48, σελ. 323
- Hannum H., *Autonomy Sovereignty and Self Determination: The Accommodation of Conflicting Rights*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1990
- De Gramont Al., Albans E. M., *The Sun Never Sets: Provisional and the Energy Charter Treaty*, Graham Coop (ed.) *Energy Dispute Resolution: Protection, Transit and the Energy Charter*, Juris Net, New York 2011, σελ. 211

- Happ R., Bischoff J. A., Role and the Responsibility of the EU under the ECT, στο G.Coop (ed) Energy Dispute Resolution: Investment Protection Transit and the ECT, Juris Net LLC, New York 2011, σελ. 155
- Haraldsdottir K., The limits of EU Competence to regulate conditions for exploitation of energy resources: Analysis of Article 194(2) TFEU, European Energy and Environmental Law Review, 2014, Τόμος 23, Τεύχος 6, σελ. 213
- Harris D. J., Cases and Materials in International Law, 4^η Έκδοση, Sweet and Maxwell, London 1991
- Harris D., Sivakumaran S., Cases and Materials on International Law, 8^η Έκδοση, Sweet & Maxwell, London 2015
- Henig S., External Relations of the European Community, Associations and Agreements, Gatham House, London European Series No 19, 1971
- Higgins R., Problems and Process, International Law and How We Use It, Εκδόσεις Clarendon Press, Oxford 1995
- Hill Chr.,Wallace W., Diplomatic Trends in European Community, International affairs 1979, Τόμος 56, σελ. 66
- Hoffmann S., Towards a Common European Foreign and Security Policy, Journal of Common Market Studies, 2000, Τόμος 38, Τεύχος 2, σελ. 189-198
- Horlic G., WTO and NAFTA rules and Dispute Resolution, Selected Essays on Anti-dumping, Subsidies and other Measures, Cameron Publications, London 2003
- Iliopoulos K. P., Synodinos H., Greece, στο J. Laffranque (ed.), The Interface between European Union Energy Environmental and Competition Law, Τεύχος 2, Reports of the XXV Fide Congress Tallinn 2012, University of Tartu, Tartu University Press 2012, σελ. 229
- Jackson J. H., The Jurisprudence of GATT and the WTO, Cambridge University Press, Cambridge 2002
- Jamal F., Legal Aspects of Transnational Energy Pipelines: A Critical Appraisal, European Networks Law. & Regulations Quarterly 2015, Τόμος 3, Τεύχος 2, σελ. 103
- Johnston A., Block G., EU Energy Law, 1^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2013

- Joskow P. L., Lesson Learned From Electricity Market Liberalisation, The Energy Journal, Special Issue The Future of Electricity: Papers in Honour of David Newberry, International Association of Agricultural Economists (IAAE) 2008, σελ. 22
- Kiss Al., Droit International de l' Environnement, Pedone, Paris 1989
- Konoplyanic A., Gas Transit in Eurasia: Transit Issues between Russia and the European Union and the Role of the Energy Charter, Journal of Energy & Natural Resources Law 2009, Τόμος 27, Τεύχος 3, σελ. 446
- Konoplyanic A., Walde T., Energy Charter Treaty and Its Role In International Energy, Journal of Energy and Natural Resources Law 2006 Τόμος 24, Τεύχος 4, σελ. 523
- Konoplyanik A., Russian Gas to Europe: From Long-Term Contracts, On-Border Trade and Destination Clauses to ... ? Journal of Energy and Natural Resources Law 2005, Τόμος 23, Τεύχος 3, σελ. 282
- La Nasa J. A., III. Rules of Origin and the Uruguay's Round Effectiveness in Harmonizing and Regulating Them, Amsterdam Journal of International Law 1996, Τόμος 90, σελ. 625
- Lauterpacht H., The Function of Law in the International Community Clarendon Press, Oxford 1933
- Leal Arcas R., Grasso C., Rios J. Al., Multilateral, Regional and Bilateral Energy Trade Governance, Renewable Energy Law. & Policy Review 2015, Τεύχος 1, σελ. 38
- Leal-Arcas R., Peykova M., Choudhury T., Makhoul M, Energy Transit: Intergovernmental Agreements on Oil and Gas Transit Pipelines, Renewable Energy Law & Policy Review 2015, Τεύχος 2, σελ. 122
- Lee J. Y., Mansfield Ed., Intellectual Property Protection and US Direct Investment, The Review of Economics and Statistics 1996, Τόμος LXXVIII, Τεύχος 2, σελ 181
- Levine J., Current Trends in International Arbitral Practice as Reflected in the Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules, UNSW Law Journal, Τόμος 31, Τεύχος 1, σελ. 266

- Li Y., Fade Away of Socialist Planned Economy: China's Participation in the WTO, στο F. Weiss, E. Denters, P. De Waart (eds), International Economic Law with a Human Face, Kluwer Law International, Hague 1998
- Liesen R., Transit Under the 1994 Energy Charter Treaty, Journal of Energy & Natural Resources Law 1999, Τόμος 17, Τεύχος 1, σελ. 66
- Lindert P. H., Kindleberger Ch. P., Economie Internationale, 7^η Έκδοση, Economica, Paris 1986
- Lowenfeld A. F., International Economic Law, Oxford University Press, Oxford 2003
- Lyster R., Bradbook A., Energy Law and the Environment, Cambridge University Press, Cambridge 2006
- Macleod I., Henry I. D., Hyett S., The External Relations of the European Communities, Oxford University Press, Oxford 1996
- Makuch K., Pereira R., Environmental and Energy Law, 1^η Έκδοση, Wiley Blackwell, London 2012
- Marcinkeviciute E., Energy Charter Treaty Transit Protocol: European Gas Market Liberalization and its Effect on the European - Russian Gas Trade, Texas Journal of Oil, Gas and Energy Law 2009-2010, σελ. 109
- Matsushita M., Schoenbaum Th. J., Mavroidis P.C., The World Trade Organization Law, Practice and Policy, Oxford University Press, Oxford 2003
- Mavroidis P. C., Trade in goods, Oxford University Press, Oxford 2008
- McGoldrick D., International Relations Law of the European Union, Longman, London 1997
- McLachlan A., Shore L., Weiniger M., International Investment Arbitration, Oxford University Press, Oxford 2007
- Mengozzi P., La Cour de justice et l'applicabilité des règles de l'OMC en droit communautaire à la lumière de l'affaire Portugal c. Conseil, Revue du droit de l'Union européenne 2000, Τεύχος 3 σελ. 509
- Merillis J. G., International Dispute Settlement, 3^η Έκδοση, Cambridge University Press, Cambridge 1998
- Meyer T., The Architecture of International Energy Governance, American Society International Law Proceedings 2012, Τεύχος 106, σελ. 3

- Mistelis L. A., Baltag C. M., Denial of Benefits and Article 17 of the Energy Charter Treaty, *Penn State Law Review* 2008-2009, Τόμος 113, Τεύχος 4, σελ. 4
- Muchlinski P., *Multinational Enterprises and the Law*, 2^η Έκδοση, Oxford International Law Library, Oxford 2007
- Nezeys B., *Commerce International Croissance et Developpement*, Economica, Paris 1985
- Niebruegge A. M., Provisional Application of the Energy Charter Treaty: The Yukos Arbitration and the Future Place of Provisional Application in International Law, *Chicago Journal of International Law*, 2007-2008, Τεύχος 8, σελ. 355
- O'Keeffe D., Schermers H., *Mixed Agreements* Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer 1983
- Papaioannou A., Security of Energy Supply: the Approach in the European Union and the Contribution of the Energy Charter Treaty, *Maastricht Journal of European & Competition Law* 1994, Τεύχος 34, σελ. 34
- Park P., *International Law for Energy and the Environment*, 2^η Έκδοση, CRC Press, Taylor & Francis Group, London 2013
- Peters M. S., The Impact of the EU ETS on flaring of Gas on the UK Continental Shelf, *European Energy and Environmental Law Review* 2013, Τόμος 22, Τεύχος 4 σελ. 161
- Petrochilos G. *Procedural Law in International Arbitration*, Oxford University Press, Oxford 2004
- Plischke A., *Modern Diplomacy the Art and the Artisans*, American Enterprise Institute Studies in Foreign Policy, 1979, σελ. 3 επ.
- Ragazzi M., *The Concept of International Obligations erga omnes*, Clarendon Press, Oxford 1997
- Rai S., *Recognition and Regulation of antidumping measures under GATT/WTO*, Routledge Taylor and Francis Group, London and New York 2011
- Raman K. V., *Dispute Settlement through UN*, Dobbs Ferry, Unitar Oceana Publications, New York 1977

- Rashbrooke G., Clarification or Complication? The New Energy Title in the Draft Constitution for Europe, *Journal of Energy and Natural Resources Law* 2004, Τεύχος 3, σελ. 373
- Reed L. Martinez L., The Energy Charter Treaty: An overview, *Journal of International & Comparative Law* 2007-2008, Τόμος 14, Τεύχος 2, σελ. 405
- Richardson J., The European Union in the World, A Community of Values, *Fordham International Law Journal*, 2002-2003, Τεύχος 12, σελ. 12
- Roe T., Happold M., Settlement of Investment Disputes under the Energy Charter Treaty, Cambridge University Press, Cambridge 2011
- Roebuck D., Sources of the history of arbitration, *Arbitration International* 1998, Τεύχος 14, σελ. 237
- Roggenkamp M. M., K. Redgewell, I. del Guayo, A. Rónne Energy Law in Europe National EU and International Regulation, Oxford University Press, Oxford 2007
- Rojey A., Energy and climate, John Wiley, New York 2009
- Rosas A., Mixed Union-Mixed Agreements in M. Koskenniemi (ed.), *International Law Aspects of the European Union*, Kluwer Law International, Hague 1998
- Rubinm S. J., Graham Th. R., Environment and Trade, The Relation of International Trade and Environmental Policy, *The American Society of International Law* 1982, σελ. 161 επ.
- Sberman S. L. Glasboff H., Customs Valuation Commentary on the GATT Customs Valuation Code, Kluwer Law International, Deventer 1988
- Schachter O., The Erosion of State Authority and its Implications for Equitable Development, στο F. Weiss-E. Denters-P. de Waart (eds) *International Economic Law with a Human Face*, Kluwer Law International, Hague 1998
- Scherer F. M., Competition Policies for an Integrated World Economy, Brookings Institution, Washington 1994
- Schermers H.G., A Typology of Mixed Agreements στο D. O'Keeffe & H. Schermers, *Mixed Agreements*, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer 1983

- Schiavo G. L., The EU Emission Trading Scheme in Phase III and the New Californian Cap-and-Trade System: A Comparative Assessment, *European Energy and Environmental Law Review*, Τόμος 2, Τεύχος 3, σελ. 106
- Schwebel St. M., *International Arbitration: Three Salient Problems*, Grotius Publications Limited, Cambridge 1987
- Seidl-Hohenvledern A., *International Economic Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1989
- Selivanova Y., *International Energy Governance, The role of the energy charter*, *American Society International Law Proceedings* 2012, Τεύχος 106, σελ. 396-397
- Shaw M. *International Law* 7^η Έκδοση, Cambridge University Press, Cambridge 2014
- Shrijver N., *Sovereignty Over Natural Resources*, Cambridge University Press, Cambridge 1997
- Sieberson S. C., *Inching Toward EU Supranationalism? Qualified Majority Voting and Unanimity Under the Treaty of Lisbon*, *Virginia Journal of International Law*, 2009-2010, Τόμος 50, Τεύχος 4, σελ. 921
- Sieberson S. C., *The Treaty of Lisbon and its Impact on the European Union's Democratic Deficit*, *Columbia Journal of European Law* 2007-2008, Τόμος 14, Τεύχος 3, σελ. 445
- Sin-hang Ngai J., *Energy as a Human Right in Armed Conflict: A Question Of Universal Need, Survival and Human Dignity*, *Brook Journal of International Law* 2011-2012, Τόμος 37, Τεύχος 2, σελ. 584
- Spencer D. B., *Can Law Manage Competitive Markets*, *Cornel Law Review*, Τόμος 93, Τεύχος 4, σελ. 776 επ.
- Srinivasan T. N., *Developing Countries and the Multilateral Trading System*, Westviewpoint, Colorado 1998
- Sussman E., *A Multilateral Energy Sector Investment Treaty: Is it Time For a Call For Adoption by All Nations?*, *International Lawyer* 2010, Τόμος 44, Τεύχος 3, σελ. 39
- Sussman E., *The Energy Charter Treaty's Investor Protection Provisions: Potential to Foster Solutions to Global Warming and Promote Sustainable*

- Development, *ILSA Journal of International & Comparative Law* 2008, Τόμος 14, Τεύχος 2, σελ. 392
- Swaak Goldman Ol. Q., *The energy charter treaty and trade a guide to labyrinth*, *Journal of World Trade* 1996, Τόμος 30, Τεύχος 5, σελ 117
 - Talus K., *Security of Supply, An Increasingly Political Notion*, στο B. Deelvaux-M. Hunt-K. Talus (eds), *EU Energy Policy Issues*, Euroconfidential, Βρυξέλλες 2008
 - Timmermans C., Völker E., *Division of Powers between the European Communities and their Member States in the Field of External Relations*, Kluwer, Deventer 1981
 - Tita A., *Global energy institutions. Russia at the TEA can tip the scale, assuring enhanced governance*, *The Journal of World Investment & Trade* 2012, Τεύχος 13, σελ. 982
 - Touval S., Zaartman I. W., *International mediation in theory and practice*, Westview Press, Boulder and London- Foreign Policy Institute, School of Advanced International studies-The Johns Hopkins University, 1985
 - Tsutsui W., *The Changing Postwar International Legal Regime*, Kluwer Law International, Hague 2002
 - Van Vyve A., *Financial Investors and the Unbundling Provisions for TSOs*, *European Energy and Environmental Law Review* 2014, Τόμος 23, Τεύχος 2 σελ. 63
 - Vermulst A., *The WTO anti-dumping agreement: a commentary*, Oxford University Press, Oxford 2005
 - Vermulst E., Hooijer J., E. Vermulst, J. Hooijer, *Case C-69/89, Nakajima All Precision Co. v. Council, Judgment of 7 May 1991, Case C-358/89, Extramet v. Council, Judgment of 16 May 1991, Case C-49/88, Al-Jubail Fertilizer Company (Samad) and Saudi Arabian Fertilizer Company (Safco) v. Council, Judgment of 17 June 1991, Case C-16/90, Detlef Nölle v. Hauptzollamt Bremen-Freihafen, Judgment of 22 October 1991, Common Market Law Review* 1992, Τόμος 29, Τεύχος 2 σελ. 380
 - Victor D. G., Yueb L., *The New Energy Order, Managing Insecurities in the Twenty-first Century*, *Foreign Affaires* 2010, Τεύχος 89, σελ. 61

- Victor D. G., Yueb L., The New Energy Order, Managing Insecurities in the Twenty-first Century, Foreign Affairs 2010, Τεύχος 89, σελ. 61
- Vinogradov S., Cross-Border Oil and Gas Pipelines Legal and Regulatory Regimes, AIPN Study, Centre for Energy, Petroleum & Mineral Law & Policy, University of Dundee, σελ. 40
- Voermans W. J. M., The birth of a legislature: The EU Parliament After the Lisbon Treaty, The Brown Journal of World Affairs, Τόμος 17, Τεύχος 2, σελ. 163
- Voutilainen P., Developing Policy for Europe: A Finnish Perspective on Energy Cooperation in the EU, Energy Law Journal 2008, Τόμος 29, σελ. 121
- Vrhoeven J., Droit International Public, Larcier, Paris 2000
- Waelde Th., Wouters P. K., State Responsibility and the Energy Charter Treaty, The rules regarding state enterprises, entities, and Subnational Authorities, Hofstra Law & Policy Symposium 1997, Τεύχος 2, σελ. 127
- Waern K. P., Transit Provisions of the Energy Charter Treaty and Energy Protocol on Transit, Journal of Energy and Natural resources 2002, Τόμος 20, Τεύχος 2, 2002, σ.174
- Walde T., The Umbrella Clause in Investment Arbitration, A Comment on Original Intentions and Recent Cases, The Journal World Investment & Trade 2005, Τεύχος 6, σελ. 213-214
- Walde Th., Energy Charter Treaty-based Investment Arbitration - Controversial Issues, The Journal of World Investment & Trade 2004, Τεύχος 5, σελ. 380
- Walker H., Provisions on Companies in United States, Commercial Treaties, American Journal of International Law 1958, Τόμος 50, σελ. 373
- Wehland A., Intra-EU Investment Agreements and Arbitration: Is European Community Law an Obstacle, International and Comparative Law Quarterly 2009, Τόμος 58, Τεύχος 2
- Winter J.A., Annotation on Case 22/70, Re erta Commission of the EC v Council of the EC, Common Market Law Review 1971 Τόμος 8, Τεύχος 4, σελ. 550

- Wirth J., «Effective Means» Means? The Legacy of Chevron v. Ecuador Shearman & Sterling Student Writing Prize in Comparative and International Law, Outstanding Note Award, Τεύχος 52, σελ 325
- Wish R., Competition Law, 7^η Έκδοση, Oxford University Press, Oxford 2012
- Zhang S., The Energy Charter Treaty and China: Member or Bystander? The Journal of World Investment & Trade 2012, Τεύχος 13, σελ. 597
- Zonnekeyn A. G, The Status of the WTO Agreements in the E.C. Legal Order After the Portuguese Textiles Case, International Trade Law & Regulation 2000 Τόμος 34, σελ.42-47

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- <http://www.iea.org/aboutus/faqs/renewableenergy>
- <http://www.energycharter.org>
- <https://el.wikipedia.org>
- https://en.wikipedia.org/wiki/1979_energy_crisis
- <https://www.worldenergy.org/>
- http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/23.htm
- http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/25.htm
- <https://www.ief.org/about-ief/ief-overview.aspx>
- http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php
- http://unfccc.int/kyoto_protocol/doha_amendment/items/7362.php
- <http://www.energycharter.org/process/overview/>
- <http://www.energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-efficiency-protocol/>
- <http://www.energycharter.org/process/international-energy-charter-2015/1st-anniversary-of-the-hague-ii-conference/>
- <http://www.energycharter.org/process/frequently-asked-questions/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/members-observers/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/energy-charter-conference/meetings/26th-energy-charter-conference/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/strategy-group/>

- <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/investment-group/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/investment-group/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/budget-committee/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/procedural-issues/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/subsidiary-bodies/legal-advisory-committee/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/industry-advisory-panel/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/legal-advisory-task-force/>
- <http://www.energycharter.org/who-we-are/members-observers/countries/italy/>
- <http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html>
- <http://sccinstitute.com/dispute-resolution/>
- <http://www.energycharter.org/what-we-do/dispute-settlement/overview/>
- http://ec.europa.eu/energy/electricity/florence/mini_fora_en.htm
- http://ec.europa.eu/energy/international/bilateral_cooperation/russia/doc/reports/progress9_en.pdf
- http://eeas.europa.eu/russia/about/index_en.htm
- http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/index_en.htm
- <http://www.africa-eu-partnership.org/en/about-us/what-partnership>
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:127028>
- <https://ec.europa.eu/energy/en/publications/energy-union-package>
- http://ec.europa.eu/clima/policies/ets/index_en.htm
- <http://www.tap-ag.gr>
- http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-623_en.htm
- http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.7.1.html
- http://en.wikipedia.org/wiki/Smoot-Hawley_Tariff_Act
- http://en.wikipedia.org/wiki/Reciprocal_Tariff_Act
- https://www.wto.org/legal_texts

- https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm
- https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/energy_e/energy_e.htm
- https://www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl80_e.htm, Ομιλία του Pascal Lamy
- https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra55_e.htm
- https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm#mAgreement
- https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm#iAgreement
- <https://www.worldenergy.org/data/trilemma-index/>
- <http://www.iea.org/topics/energysecurity>
- <http://www.g8.utoronto.ca/summit/2006stpetersburg/energy.html>
- <http://www.energycharter.org/what-we-do/dispute-settlement/overview/>

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

I, Αποφάσεις – Γνωμοδοτήσεις του ΔΔΧ

- ICJ, Γνωμοδότηση της 08.07.1996, Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, ICJ Reports 1996, σελ. 66
- ICJ, Γνωμοδότηση της 11.04.1949, Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, ICJ Reports 1949, σελ. 174
- ICJ Γνωμοδότηση της 13.07.1954, Effect of Awards of Compensation made by the United Nations Administrative Tribunal, ICJ Reports 1954, σελ. 47
- ICJ, Απόφαση της 27.06.1986, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits Judgement, ICJ Reports 1986, σελ. 14
- ICJ, Διάταξη της 02.06.1999, Case Concerning Legality of the Use of force (Yugoslavia v. Belgium), Request for the Indication of Provisional Measures, ICJ Reports 1999, σελ. 124
- ICJ, Απόφαση της 30.06.1995, Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia), ICJ Reports 1995, σελ. 90
- ICJ, Απόφαση της 25.07.1974, Fisheries Jurisdiction, Case United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland, ICJ Reports 1973, σελ. 3

- ICJ, Απόφαση της 25.09.1997, Case Concerning the Gabrikovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia), ICJ Reports 1997, σελ. 7
- ICJ, Γνωμοδότηση της 30.03.1950, Interpretation of the Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania, ICJ Reports 1950. σελ. 65
- ICJ, Απόφαση της 21.12.1962, South West Africa (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa), Preliminary Objections, ICJ Reports 1962, σελ 319

II. Διαιτητικές αποφάσεις

- Arbitration Institute of the Stocholm Chamber of Commerce, Διαιτητική απόφαση της 26.03.2008, Υπόθεση No 080/2005, Limited Liability Company AMTO/Ουκρανίας
- ICSID, Διαιτητική απόφαση της 23.09.2010, Υπόθεση No. ARB/07/22, AES Summit Generation Limited and AES-Tisza Erömü Kft. (UK)/Republic of Hungary
- ICSID, Διαιτητική απόφαση της 27.08.2008, Υπόθεση No ARB/03/024, Plama Consortium Limited/Republic of Bulgaria
- ICSID, Διαιτητική απόφαση της 06.07.2007 (Decision on Jurisdiction), Υπόθεση No ARB/05/18, Ioannis Kardasopoulos/Georgia
- ICSID, Διαιτητική απόφαση της 13.09.2009, Υπόθεση ARB(AF)/07/2, Europe Cement Investment and Trade S.A/Turkey
- ICSID Διαιτητική απόφαση της 21.02.1997, Υπόθεση No AR/93/1, American Manufacturing and trading/Republic of Zaire
- ICSID, Διαιτητική απόφαση της 30.03.2015, No APB/11/24, Mamidoil, Jetoil Greek Petroleum Products Societe S. A./Albania
- Arbitration Institute Chamber of Commerce, Διαιτητική απόφαση της 19.12.2010, Υπόθεση No 116/2010, Anatolie Stati and others/Republic of Kazakstan
- ICSID, Διαιτητική απόφαση της 18.06.20102, Υπόθεση No. ARB/07/24, Gustav F W Hamester GmbH & Co KG/Republic of Ghana

- The Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, Διαιτητική απόφαση της 16.12.2003, Υπόθεση No 118/2001, Nykomb Synergetics Technology Holding AB/The Republic of Latvia
- ICSID, Διαιτητική απόφαση της 30.08.2000, Υπόθεση No ARB(AF)/97/1 Metalclad Corporation/The United Mexican States
- Permanent Court of Arbitration (Final Award), της 18.07.2014, Υπόθεση No. AA 227, Yukos Universal Limited/Russian Federation
- Permanent Court of Arbitration (Final Award) της 18.07.2014, Υπόθεση No. AA 226/2014, Hulley Enterprises Limited (CYPRUS)/Ρωσικής Ομοσπονδίας
- Permanent Court of Arbitration (Final Award) της 18.07.2014, Υπόθεση No. AA 228/2014, Veteran Petroleum Limited (CYPRUS)/Ρωσικής Ομοσπονδίας,
- Permanent Court of Arbitration, (Interim Award on Jurisdiction and Admissibility) της 30.11.2009, Υπόθεση No. AA 227, Yukos Universal Limited/Russian Federation
- Permanent Court of Arbitration (Interim Award on Jurisdiction and Admissibility) 30.11.2009, Υπόθεση No. AA 226/2009, Hulley Enterprises Limited (CYPRUS)/Ρωσικής Ομοσπονδίας
- Permanent Court of Arbitration (Interim Award on Jurisdiction and Admissibility), 30.11.2009, Υπόθεση No. AA 228/2009, Veteran Petroleum Limited (CYPRUS)/Ρωσικής Ομοσπονδίας,
- ICSID, Διαιτητική απόφαση της 17.09.2009, Υπόθεση ARB(AF)/06/02, Cementownia NOWA HUTA S.A./Republic of Turkey
- ICSID, Διαιτητική απόφαση (Decision on jurisdiction) της 23.09.2010, Υπόθεση No ARB/07/19, Electrabel S.A/ The Republic of Hungary

III. Αποφάσεις - Γνωμοδοτήσεις ΔΕΕ-ΔΕΚ

- ΔΕΚ, Γνωμοδότηση της 11.11.1975, Γνωμοδότηση 1/75, Συλλ. 1975 σελ. 1355
- ΔΕΚ, Γνωμοδότηση της 26.04.1977, ΔΕΚ Γνωμοδότηση 1/76, Σχέδιο συμφωνίας περί ιδρύσεως Ευρωπαϊκού ταμείου ακινητοποιήσεως πλοίων εξυπηρετούντων εσωτερικές γραμμές, Συλλ. 1977, σελ. 741

- ΔΕΚ, Γνωμοδότηση της 04.10.1979, Γνωμοδότηση 1/78, Διεθνής Συμφωνία για το φυσικό καουτσούκ, Συλλ. 1979, σελ. 02871
- ΔΕΚ, Γνωμοδότηση της 15.11.1994, Γνωμοδότηση 1/94, Αρμοδιότητα της Κοινότητας για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών στον τομέα των υπηρεσιών και της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, Συλλ. 1994, σελ. I-05267
- ΔΕΚ, Γνωμοδότηση της 19.03.1993, Γνωμοδότηση 1/96 Σύμβαση υπ' αριθ. 170 της Διεθνούς Οργανώσεως Εργασίας για την ασφάλεια κατά τη χρησιμοποίηση χημικών προϊόντων στην εργασία., Συλλ. 1993 σελ. I-01061
- ΔΕΚ, Γνωμοδότηση της 07.02.2003, Γνωμοδότηση 1/03, Σύμβαση Λουγκάνο, Συλλ. 2006, σελ. I-1145
- ΔΕΚ, απόφαση της 5^{ης} Φεβρουαρίου 1963, Υπόθεση C-26/62, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos κατά Nederlandse administratie der belastingen, Συλλ 1954-1964, σελ. 863
- ΔΕΚ, απόφαση της 15^{ης} Ιουλίου 1964, Υπόθεση 6/64, Costa κατά Enel, Συλλ. Νομ. 1954 – 1964, σελ. 1191
- ΔΕΚ, απόφαση της 31^{ης} Μαρτίου 1971, Υπόθεση C-22/70, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλ. 1971, σελ. 00263
- ΔΕΚ, απόφαση της 12^{ης} Δεκεμβρίου 1972, Υπόθεση C-21-24/72, International Fruit Company κ.λπ., Συλλ. 1972-1973, σελ. 279
- ΔΕΚ, απόφαση της 5^{ης} Φεβρουαρίου 1976, Υπόθεση C-87/75, Conceria Daniele Bresciani κατά Amministrazione Italiana delle Finanze, Συλλ. 1976, σελ. 129
- ΔΕΚ, απόφαση της 14^{ης} Ιουλίου 1976, Υπόθεση C-3, 4 και 6/76, Cornelis Kramer και λοιποί, Συλλ. 1976, σελ. 01279
- ΔΕΚ, απόφαση της 29^{ης} Απριλίου 1982, Υπόθεση C-17/81, Pabst & Richarz KG κατά Hauptzollamt Oldenburg, Συλλ. 1982, σελ. 1331
- ΔΕΚ, απόφαση της 26^{ης} Οκτωβρίου 1982, Υπόθεση C-104/81, Hauptzollamt Mainz κατά C.A. Kupferberg & Cie KG a.A., Συλλ. 1982, σελ. 3641
- ΔΕΚ, απόφαση της 23^{ης} Απριλίου 1986, Υπόθεση 294/83, Κόμμα Οικολόγων «Les Verts» κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Συλλ. 1986, σελ. 1339
- ΔΕΚ, απόφαση της 23^{ης} Νοεμβρίου 1999, Υπόθεση C-149/96, Πορτογαλία κατά Συμβουλίου, Συλλ. 1999, σελ. I-08395

- ΔΕΚ, απόφαση της 22^{ας} Ιουνίου 1989, Υπόθεση C-70/87, Fédération de l'industrie de l'huilerie de la CEE (Fediol) κατά Επιτροπής, Συλλ. 1989, σελ. 1781
- ΔΕΚ, απόφαση της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1990, Υπόθεση C-192/89, S. Z. Sevince κατά Staatssecretaris van Justitie, Συλλ. 1990, σελ. I-3461
- ΔΕΚ, απόφαση της 7^{ης} Μαΐου 1991, Υπόθεση C-69/89, Nakajima All Precision Co. Ltd κατά Συμβουλίου, Συλλ. 1991, σελ. I-02069
- ΔΕΚ, απόφαση της 23^{ης} Φεβρουαρίου 1995, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-358/93 και C-416/93 Ministerio Fiscal κατά Aldo Bordessa, Vicente Mari Mellado Concepción Barbero Maestre, Συλλ. 1995, σελ. I-00361
- ΔΕΚ, απόφαση της 10^{ης} Μαρτίου, Υπόθεση C-364/95, T. Port GmbH & Co. κατά Hauptzollamt Hamburg-Jonas, Συλλ. 1998, σελ. I-01023
- ΔΕΚ, απόφαση της 14^{ης} Δεκεμβρίου 1995, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-163/94, C-165/94, C-250/94, Ministerio Fiscal κατά Lucas Emilio Sanz de Lera, Raimundo Díaz Jiménez και Figen Kapanoglu, Συλλ. 1995, σελ. I-04821
- ΔΕΚ, απόφαση της 2^{ης} Μαρτίου 1999, Υπόθεση C-416/96, Nour Eddline El-Yassini κατά Secretary of State for Home Department, Συλλ. 1999, σελ. I-01209
- ΔΕΚ, απόφαση της 1^{ης} Ιουνίου 1999, Υπόθεση C-126/97, Eco Swiss China Time Ltd κατά Benetton International NV, Συλλ. 1999, σελ. I-03055
- ΔΕΚ, απόφαση της 11^{ης} Μαΐου 2000, Υπόθεση C-37/98, The Queen Secretary of State for the Home Department κατά Abdulnasir Savas Συλλ. 2000, σελ. I-02927
- ΔΕΚ, απόφαση της 5^{ης} Νοεμβρίου 2002, Υπόθεση 466/98, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου και Βορείου Ιρλανδίας, Συλλ. 2002, σελ. I-09427
- ΔΕΚ, απόφαση της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, Υπόθεση C-63/99, The Queen/Secretary of State for the Home Department κατά W. Gloszczuk και El. Gloszczuk, Συλλ. 2001, σελ. I-06369
- ΔΕΚ, απόφαση της 4^{ης} Ιουνίου 2002, Υπόθεση C-483/99, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλ. 2002, σελ. I-04781
- ΔΕΚ, απόφαση της 4^{ης} Ιουνίου 2002, Υπόθεση C-503/99, Επιτροπή κατά Βελγίου, Συλλ. 2002, σελ. I-04809

- ΔΕΚ, απόφαση της 13^{ης} Μαΐου 2003, Υπόθεση C-463/00, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλ. 2003, σελ. I-04581
- ΔΕΚ, απόφαση της 1^{ης} Απριλίου 2004, Υπόθεση C-286/02, Bellio F.lli Srl κατά Prefettura di Treviso, Συλλ. 2004, σελ. I-3465
- ΔΕΚ, απόφαση της 12 Απριλίου 2005, Υπόθεση C-265/03, Igor Simutenkov κατά Ministerio de Educación y Cultura και Real Federación Española de Fútbol, Συλλ. 2005, σελ I-02579
- ΔΕΚ, απόφαση της 30^{ης} Μαΐου 2006, Υπόθεση C-459/03, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Συλλ. 2006, σελ. I-04635
- ΔΕΚ, απόφαση της 10^{ης} Ιανουαρίου 2006, Υπόθεση C-344/04, The Queen International Air Transport Association και European Low Fares Airline Association κατά Department for Transport κατά Department for Transport, Συλλ. 2006, σελ. I-403
- ΔΕΚ, απόφαση της 6^{ης} Δεκεμβρίου 2007, Υποθέσεις C-463-464/04, Συνεκδικασθείσες Υποθέσεις Federconsumatori και λοιπών (C-463/04) και Associazione Azionariato Diffuso dell' AEM SpA και λοιπών (C-464/04) κατά Comune di Milano Συλλ. 2007, σελ. I-10419
- ΔΕΚ, απόφαση της 14^{ης} Δεκεμβρίου 2006, Υπόθεση C-97/05, Mohamed Gattoussi κατά Stadt Rüsselsheim, Συλλ. 2006, σελ. I-11917
- ΔΕΚ, απόφαση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 2008, Συνεκδικασθείσες Υποθέσεις C-402/05 P, C-415/05 P, Yassin Abdullah Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπή, Συλλ.2008, σελ. I-06351
- ΔΕΚ, απόφαση της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 2008, Συνεκδικασθείσες Υποθέσεις C-120-121/06 P, Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM) και Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC (C-120/06 P), Giorgio Fedon & Figli SpA και Fedon America, Inc. (C-121/06 P) κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλ. 2008, σελ. I-06513
- ΔΕΚ, απόφαση της 3^{ης} Μαρτίου 2009, Υπόθεση C-205/06, Επιτροπή κατά Αυστρίας, Συλλ. 2009 I-01301
- ΔΕΚ, απόφαση της 3^{ης} Μαρτίου 2009, Υπόθεση C-249/06, Επιτροπή κατά Σουηδίας, Συλλ. 2009 I-01335

- ΔΕΚ, απόφαση της 19^{ης} Νοεμβρίου 2009, Υπόθεση C-118/07, Επιτροπή κατά Φιλανδίας, Συλλ. 2009, σελ. I-10889
- ΔΕΚ, απόφαση της 11^{ης} Νοεμβρίου 2010, Υπόθεση C-543/08, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, Συλλ. 2010, σελ. I-11241
- ΔΕΚ, απόφαση της 11^{ης} Νοεμβρίου 2011, Υπόθεση C-212/09, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, Συλλ. 2011, σελ. I-10889
- ΔΕΚ, απόφαση της 15^{ης} Σεπτεμβρίου 2011, Υπόθεση C-264/09, Επιτροπή κατά Σλοβακίας, Συλλ. 2011, σελ. I-08065

IV. ΠΟΕ

- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Βραζιλίας/ΕΚ, European Communities, Measures Affecting the Importation of Certain Poultry Products, 13.07.1998 WT/DS69/AB/R
- World Trade Organization, Reports of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Κίνα, China, Measures Related to the Exportation of Various Raw Materials, 05.07.2011, WT/DS394/R, WT/DS395/R, WT/DS398/R
- World Trade Organization, Reports of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/ΕΚ, European Communities and its Member States, Tariff Treatment of Certain Information Technology Products, 16.08.2010, WT/DS375/R, WT/DS376/R, WT/DS377/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Φιλιππίνες/Ταϊλάνδη, Thailand, Customs and fiscal measures on cigarettes from the Philippines, 15.11.2010, WT/DS371/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Παναμάς/Κολομβία, Colombia, Indicative Prices and Restrictions on Ports of Entry, 27.04.2009, WT/DS366/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Ονδούρας/Δομινικανική Δημοκρατία, Dominican Republic, Measures Affecting the Importation and Internal Sale of Cigarettes, 25.04.2005, WT/DS302/AB/R

- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Μεξικό/ΗΠΑ, United States, Measures concerning the Importation, Marketing and Sale of Tuna and Tuna Products, 15.09.2011, WT/DS381/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Κίνας/ΗΠΑ, United States, Countervailing and anti-dumping Measures on Certain Products from China, 27.03.2014, WT/DS449/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Καναδά/ΗΠΑ, United States Customs User Fee, 02.02.1988, L/6264 - 35S/245
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Ινδονησία/ΗΠΑ, United States, measures affecting the production and sale of clove cigarettes, Report of the Panel, 02.09.2011 WT/DS406/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Ινδία/Τουρκία, Turkey, Restrictions on Imports of Textile and Clothing Products, 31.05.1999 WT/DS34/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Κορέα, Korea, Measures Affecting Imports of Fresh Chilled and Frozen Beef, 31.07.2000, WT/DS161/R, WT/DS169/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Ινδία, India, Certain Measures Relating to Solar Cells and Solar Modules, 24.02.2016, WT/DS456/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση ΗΠΑ/Ινδία, India, Quantitative Restrictions on Imports of Agricultural, Textile and Industrial Products, 06.04.1999, WT/DS90/R
- World Trade Organization, Report of the Panel, Υπόθεση Βραζιλία/Ισπανία, Spain, Tariff Treatment of Unroasted Coffee, 11.06.1981, BISD 28S/102
- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Περού/ΕΚ, European Communities, Trade description of sardines, 26.09.2002, WT/DS231/AB/R
- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Καναδά/Ιαπωνίας, Japan, Taxes on Alcoholic Beverages, 01.11.1996 WT/DS8/AB/R

- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΗΠΑ/Καναδά, Canada, Measures relating to exports of wheat and treatment of imported grain, 30.08.2004 WT/DS276/AB/R
- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΕΚ/Κορέα, Korea, Definitive Safeguard on Imports Measure on Imports of Certain Dairy Products, 14.12.1999, WT/DS98/AB/R
- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, ΗΠΑ/ΕΚ, European Communities, Selected Customs Matters, 16.11.2006, WT/DS315/R
- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΕΚ/ΗΠΑ, United States, Definitive Safeguard Measures on Imports of Wheat Gluten from the European Communities, 22.12.2000, WT/DS166/AB/R
- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Καναδάς/ΕΚ, European Communities, Measures Affecting Asbestos and Asbestos Containing Products, 12.03.2001, WT/DS135/AB/R
- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Βραζιλίας/ΕΚ, European Communities, Measures Affecting the Importation of Certain Poultry Products, 13.06.1998, WT/DS69/AB/R
- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΕΚ/ΗΠΑ, United States, Laws, Regulations and Methodology for Calculating Dumping Margins (ZEROING), 18.04.2006, WT/DS294/AB/R
- World Trade Organization, Panel Report, Υπόθεση ΕΚ/ΗΠΑ, US, Section 337 of the tariff Act of 1930, 7.11.1989, L/6439, 36S/345
- World Trade Organization, Panel report, Υπόθεση Βενεζουέλα και λοιποί/ΗΠΑ, US Standards for Reformulated and Conventional Gasoline, 20.05.1996 WT/DS2/R
- World Trade Organization, Appellate Body Report, Υπόθεση Ινδία/Τουρκία, Turkey, Restrictions on Imports of Textile and Clothing Products, 19.11.1999 WT/DS34/AB/R
- World Trade Organization, Appellate Body Report, Υπόθεση ΗΠΑ και λοιποί/ΕΚ, EC, Regime For the Importation, Sale and Distribution of Bananas, 09.09.1997 WT/DS27/AB/R

- World Trade Organization Report of the Panel, Υπόθεση ΕΚ/Αργεντινής, Argentina, Safeguard Measures on Imports of Footwear, 25.06.1999, WT/DS121/R
- World Trade Organization Report of the Appellate Body, Υπόθεση ΗΠΑ/Καναδά, Canada, Measures Relating to Exports of Wheat and Treatment of Imported Grain, 30.08.2004, WT/DS276/AB/R
- World Trade Organization, Report of the Appellate Body, Υπόθεση Ιαπωνίας/Καναδά, Canada, Certain Measures Affecting the Automotive Industry, 31.05.2000, WT/DS139/AB/R, WT/DS142/AB/R,

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

I. Νομοθεσία ελληνόγλωσση

- Οδηγία (ΕΚ) 2009/28 του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ, (ΕΕ L 140 της 5.6.2009, σελ.16 - 62)
- Οδηγία (ΕΚ) 98/30 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Ιουνίου 1998 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, (ΕΕ L 204 της 21.7.1998, σ. 1 - 12)
- Οδηγία (ΕΚ) 96/92 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, (ΕΕ L 27 της 30.1.1997 σελ. 20 - 29)
- Οδηγία (ΕΕ) 2012/27 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012 για την ενεργειακή απόδοση, την τροποποίηση των οδηγιών 2009/125/ΕΚ και 2010/30/ΕΕ και την κατάργηση των Οδηγιών 2004/8/ΕΚ και 2006/32/ΕΚ, (ΕΕ L 315 της 14.11.2012, σελ. 1 - 56)
- Οδηγία (ΕΚ) 2003/55 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 98/30/ΕΚ, (ΕΕ L 176 της 15.7.2003, σελ. 57 - 78)
- Οδηγία (ΕΚ) 2003/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003 σχετικά με τους κανόνες για την

- εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/EK, (EE L 176 της 15.7.2003, σελ. 37 - 56)
- Κανονισμός (ΕΕ) 715/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1775/2005, (EE L 211 της 14.8.2009, σελ. 36 - 54)
 - Κανονισμός (ΕΕ) 713/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009, για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενεργείας, (EE L 211 της 14.8.2009, σελ. 1 - 14)
 - Κανονισμός (ΕΕ) 347/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2013, σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις διευρωπαϊκές ενεργειακές υποδομές, την κατάργηση της απόφασης αριθ. 1364/2006/EK και την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 713/2009, (ΕΚ) αριθ. 714/2009 και (ΕΚ) αριθ. 715/2009, (EE L 115 της 25.4.2013, σελ. 39 - 75)
 - Κανονισμός (ΕΕ) 1316/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2013, για τη σύσταση της διευκόλυνσης «Συνδέοντας την Ευρώπη», την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 913/2010 και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 680/2007 και (ΕΚ) αριθ. 67/2010, (EE L 348 της 20.12.2013, σελ. 129 - 171)
 - Κανονισμός (ΕΕ) 1219/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2012 που αφορά τη θέσπιση μεταβατικών ρυθμίσεων στο πλαίσιο διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών, (EE L 351 της 20.12.2012, σελ. 40 - 46)
 - Οδηγία (ΕΚ) 2009/73/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/EK, (EE L 211 της 14.8.2009, σελ. 94 - 136)
 - Οδηγία (ΕΚ) 2009/72 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/EK, (EE L 211 της 14.8.2009, σ. 55 - 93)

- Οδηγία (ΕΚ) 2003/87 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με τη θέσπιση Συστήματος για την Εμπορία των Δικαιωμάτων Εκπομπών Αερίων του Θερμοκηπίου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και την τροποποίηση της Οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου, (ΕΕ L 275 της 25.10.2003 σ. 32 - 67)
- Απόφαση (ΕΚ) 97/800/ΕΚ, του Συμβουλίου και της Επιτροπής της 30ής Οκτωβρίου 1997 για τη σύναψη της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφετέρου, (ΕΕ L 327 της 28.11.1997, σ. 1-2)
- Οδηγία (ΕΚ) 98/93 του Συμβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 1998 για την τροποποίηση της Οδηγίας 68/414/ΕΟΚ περί υποχρεώσεως διατηρήσεως ενός ελαχίστου επιπέδου αργού πετρελαίου ή/και προϊόντων πετρελαίου από τα κράτη μέλη της ΕΟΚ, (ΕΕ L 358 της 31.12.1998, σ.100 - 104)
- Οδηγία (ΕΟΚ) 92/81 του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 1992 για την εναρμόνιση των διαρθρώσεων των ειδικών φόρων κατανάλωσης που επιβάλλονται στα πετρελαιοειδή, (ΕΕ L 316 της 31.10.1992, σ. 12 - 15)
- Οδηγία (ΕΟΚ) 88/361 του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1988 για τη θέση σε εφαρμογή του άρθρου 67 της συνθήκης (ΕΕ L 178 της 8.7.1988, σ. 5 - 18)
- Οδηγία (ΕΟΚ) 68/414 του Συμβουλίου περί υποχρεώσεως διατηρήσεως ενός ελαχίστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου και/ή προϊόντων πετρελαίου από τα Κράτη μέλη της ΕΟΚ, (ΕΕ L 308 της 23.12.1968, σ. 14 - 16)
- Οδηγία (ΕΚ) 2008/118 του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με το γενικό καθεστώς των ειδικών φόρων κατανάλωσης και για την κατάργηση της οδηγίας 92/12/ΕΟΚ, (ΕΕ L 9 της 14.1.2009, σ. 12 - 30)
- Οδηγία (ΕΚ) 2006/112 του Συμβουλίου της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας, (ΕΕ L 347, της 11.12.2006, σ. 1 – 118)
- Απόφαση (ΕΚ) 94/998 του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 1994 σχετικά με την προσωρινή εφαρμογή της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, (ΕΕ L 380 της 31/12/1994, σ. 1 - 2)

- Απόφαση (ΕΚΑΕ) 94/1067 του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 1994 για την έγκριση της προσωρινής εφαρμογής της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας με απόφαση της Επιτροπής εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας, (ΕΕ L 380 της 31.12.1994, σ. 113 – 113)
- Απόφαση (ΕΚ) 2001/595 του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2001, για τη συνομολόγηση από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της τροποποίησης των εμπορικών διατάξεων της συνθήκης για τον χάρτη ενέργειας (ΕΕ L 209 της 2.8.2001, σ. 32 - 32)
- Οδηγία (ΕΟΚ) 92/82 του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 1992 για την προσέγγιση των συντελεστών των ειδικών φόρων κατανάλωσης στα πετρελαιοειδή (ΕΕ L 316 της 31.10.1992, σ. 19 - 20)
- Οδηγία (ΕΟΚ) 76/207 του Συμβουλίου της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ L 39 της 14.2.1976, σ. 40 - 42)
- Οδηγία (ΕΟΚ) 73/238 του Συμβουλίου της 24ης Ιουλίου 1973 περί μέτρων προορισμένων να αμβλύνουν τις επιπτώσεις των δυσχερειών εφοδιασμού με πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου (ΕΕ L 228 της 16.8.1973, σ.1 - 2)
- Απόφαση (ΕΟΚ) 89/147 του Συμβουλίου της 20ης Φεβρουαρίου 1989 για τη σύναψη συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας αφενός και των χωρών μερών του καταστατικού χάρτη του συμβουλίου συνεργασίας των Αραβικών Κρατών του Κόλπου (το Κράτος των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, το Κράτος του Μπαχρέιν, το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, το Σουλτανάτο του Ομάν, το Κράτος του Κατάρ και το Κράτος του Κουβέιτ) αφετέρου, (ΕΕ L 54 της 25.2.1989, σ. 1-2)
- Απόφαση (ΕΚ) 1364/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 6ης Σεπτεμβρίου 2006, για καθορισμό προσανατολισμών σχετικά με τα διευρωπαϊκά δίκτυα στον τομέα της ενέργειας και την κατάργηση της απόφασης 96/391/ΕΚ και της απόφασης αριθ. 1229/2003/ΕΚ, (ΕΕ L 262 της 22.9.2006, σ. 1 - 23)
- Απόφαση (ΕΚ, ΕΚΑΧ, Ευρατόμ) 98/181 του Συμβουλίου και της Επιτροπής της 23ης Σεπτεμβρίου 1997 σχετικά με τη σύναψη, από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας και του πρωτοκόλλου του

Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα (ΕΕ L 69 της 9.3.1998, σελ. 1 - 116)

- Κανονισμός (ΕΚ) 714/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1228/2003 (ΕΕ L 211 της 14.8.2009, σελ. 15 - 35)
- Κανονισμός (ΕΕ) 984/2013 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 14ης Οκτωβρίου 2013, για τη θέσπιση κώδικα δικτύου σχετικά με μηχανισμούς κατανομής δυναμικότητας στα συστήματα μεταφοράς αερίου και για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 715/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ L 273 της 15.10.2013, σ. 5 - 17)
- Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ) της ΕΕ, ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σελ 391
- Νόμος. 2476/1997 (ΦΕΚ Α 58/18.4.1997) Κύρωση της Τελικής Πράξης Διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας, της Συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας και του πρωτοκόλλου του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα
- Νόμος 4001/2011 (ΦΕΚ Α 179/22.8.2011) Για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις
- Νόμος 3054/2002 (ΦΕΚ Α 230 2.10.2002) Οργάνωση της αγοράς πετρελαιοειδών και άλλες διατάξεις
- Νόμος 4217/2013 (ΦΕΚ Α 267 10.12.2013) Κύρωση Συμφωνίας Φιλοξενούσας Χώρας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της TRANS ADRIATIC PIPELINE AG
- Τελική πράξη της διάσκεψης του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας - Δήλωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη γραμματεία του Χάρτη Ενέργειας σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 3 στοιχείο β) σημείο ii) της συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας, (ΕΕ L 380 της 31/12/1994 σ. 0003 – 0023)
- Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ

II. Νομοθεσία ξενόγλωσση

- Council Regulation of 26 June 1975 on the setting of a short-term target for the reduction of oil consumption EK 1975 C 153/9
- Council Resolution of 13 February 1975 concerning measures to be implemented to achieve the Community energy policy objectives adopted by the Council on 17 December 1974, EK 1975 C 153/06
- Council Resolution of 17 December 1974 concerning Community energy policy objectives for 1985 EK 1075 C 153/02
- Council Resolution of 17 December 1974 on a Community action programme on the rational utilization of energy EK 1975/C 153/05
- Council Resolution of 17 September 1974 concerning a new energy policy strategy for the community EK 1975 C 153/02/1
- Council Resolution of 26 June 1975 extending the powers of the Advisory Committee on Programme Management for 'Treatment and storage of radioactive waste' (direct action) and 'Management and storage of radioactive waste' (indirect action) EK 1975 C 153/10
- Decision of 28 November 1979 (L/4903), Differential and more favorable treatment reciprocity and fuller participation of developing countries (enabling clause)
- Energy Charter Protocol on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects (PEEREA)
- Convention on the Settlement of the Investment Disputes between States and Nationals of other States (ICSID CONVENTION)
- ICSID Arbitration (Additional Facility) Rules
- Arbitration Rules Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce
- UNCITRAL Arbitration Rules, Publishing and Library Section United Nations Office, Vienna 2014.
- Energy Charter Secretariat, Decision of the Energy Charter Conference, Model Energy Charter Early Warning Mechanism, CCDEC 26.11.2014

ΝΟΜΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

I. Νομική τεκμηρίωση ελληνόγλωσση

- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ σχετικά με τους συγκεκριμένους τρόπους για την ενίσχυση της καταπολέμησης της φορολογικής απάτης και της φοροδιαφυγής, επίσης και σε σχέση με τρίτες χώρες COM/2012/0351 τελικό – 2012
- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, Σχέδιο δράσης για την ενίσχυση της καταπολέμησης της φορολογικής απάτης και της φοροδιαφυγής COM/2012/0722 τελικό - 2012
- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, Ενεργειακός χάρτης πορείας για το 2050 COM/2011/0885 τελικό - 2011
- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ενεργειακή Ασφάλεια, COM/2014/0330 τελικό - 2014
- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, Μια Λευκή Βίβλος για την Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(95) 682 τελικό - 1995
- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ Σχετικά με το μέλλον του ΦΠΑ, Προς ένα απλούστερο, ισχυρότερο και αποτελεσματικότερο σύστημα ΦΠΑ COM(2010) 695 τελικό - 2010
- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, Προς μια σφαιρική Ευρωπαϊκή Πολιτική Διεθνών Επενδύσεων COM(2010)343 τελικό - 2010
- Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου, Οδηγός της Συνήθους Νομοθετικής Διαδικασίας, Οκτώβριος 2010
- Δελτίο τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 18.06.2015, Η Επιτροπή ζητεί από τα κράτη μέλη να προβούν σε καταγγελία των ενδοενοσιακών διμερών επενδυτικών συνθηκών που έχουν συνάψει IP/15/5198
- Δελτίο τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 19.09.2007, IP/07/1361
- Έκθεση της 8 Φεβρουαρίου 2013 σχετικά με τον Ενεργειακό Χάρτη Πορείας για το 2050, ένα μέλλον με ενέργεια (2012/2103(INI))
- Έκτο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης για το περιβάλλον που υιοθετήθηκε με την απόφαση 1600/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, (ΕΕ L 242 της 10.09.2002 σ. 1-15)

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, The Barcelona process, The Europe-Mediterranean partnership, 2^η Έκδοση Office for Official Publications of the European Communities, Βέλγιο 2001
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φορολογία, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση με απλά λόγια», Εκδόσεις Ευρωπαϊκή Ένωση 2015
- Πρόταση οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση συστήματος για την εμπορία των δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και την τροποποίηση της οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου COM/2001/0581 τελικό - 2001
- Συμπεράσματα 7224/07 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 7^{ης} Μαρτίου 2007
- Σύσταση 2016/1318 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 29ης Ιουλίου 2016, σχετικά με κατευθυντήριες γραμμές για την προώθηση των κτιρίων με σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας και τις βέλτιστες πρακτικές για να εξασφαλιστεί ότι έως το 2020 όλα τα νέα κτίρια θα είναι κτίρια με σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας (EE L 208 της 2.8.2016, σ. 46)
- Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών «Διακήρυξη για τις αρχές του διεθνούς δικαίου σχετικά με τις φιλικές σχέσεις και τη συνεργασία μεταξύ κρατών σύμφωνα με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών»

II. Νομική τεκμηρίωση Ξενόγλωσση

- Buschle D., Navickaite J., The Energy Community Legal Framework, 3^η Έκδοση, Energy Community Secretariat Βιέννη 2013, σελ. 16-19
- Commentary to the Rules Concerning the Conduct of Conciliation of Transit Disputes CCDEC2016 (7) TTG, 20 June 2016
- COMMUNICATION OF THE EUROPEAN COMMISSION, Proposal for a Council Directive amending Directive 2003/96/EC restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity COM(2011) 169 τελικό – 2011
- DOCUMENT OF THE EUROPEAN COMMISSION, Commission Staff Working Document Capital Movements and Investments in the EU Commission Services Paper on Market Monitoring SWD(2012) 6 τελικό – 2012

- Energy Charter Protocol on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects Regular Review of Energy Efficiency Policies Kyrgystan, Βρυξέλλες 2011
- Energy Charter Secretariat (Bak T.), Potential Impact of the Energy Charter Treaty on FDI Promotion and Protection in view of Global Trends, Energy Governance and Possible Actions towards ECT Non-Members Energy Charter Secretariat, Knowledge Centre, Βρυξέλλες 2013
- Energy Charter Secretariat (Cameron P.), The Energy Charter Treaty Provisions On Low Carbon Investment Final Report, Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2013
- Energy Charter Secretariat (Kozak M.), Can Synthetic Fuels Help Alleviate Europe's Petroleum Dependence?, An Overview of Coal-to-Liquids in Poland, Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2007
- Energy Charter Secretariat (Minoronova I.), Exchanges of Business Assets within Investment Activities in the Energy Sector: Key Concepts, Knowledge Centre Βρυξέλλες 2013
- Energy Charter Secretariat (Ozgun U. E.), Analysis on Issues Related to Competition under the Energy, Βρυξέλλες 2012
- Energy Charter Secretariat (Terterov M.), Testing the Water for Global Energy Governance Reform: Can the Energy Charter Provide a New Benchmark?, Energy Charter Secretariat Knowledge Centre 2013
- Energy Charter Secretariat (Whang Z.), Securing Energy Flows from Central Asia to China and the Relevance of the Energy Charter Treaty to China, Energy Charter Secretariat 2015
- Energy Charter Secretariat Follow-up, In-depth Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Azerbaijan, Βρυξέλλες 2011
- Energy Charter Secretariat Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Kazakhstan, Βρυξέλλες 2013
- Energy Charter Secretariat Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Lithuania, Βρυξέλλες 2013

- Energy Charter Secretariat, (Leal Arcas R), Energy transit, Activities: Collection of Intergovernmental agreements on oil and gas transit pipelines and commentary, Βρυξέλλες 2015
- Energy Charter Secretariat, (Shcerban I.), Benefit's of Ukraine's Participation in the Energy Charter Process, Energy Charter Secretariat, Βρυξέλλες 2015
- Energy Charter Secretariat, Analysis of mutual exchanges of business assets within investment activities in the energy sector, Βρυξέλλες 2014
- Energy Charter Secretariat, Applicable Trade Provisions of the Energy Charter Treaty, Βρυξέλλες 2003
- Energy Charter Secretariat, Best Practices Guidelines on Restructuring (including Privatization) in the Energy Sector, Βρυξέλλες 2003
- Energy Charter Secretariat, Conflict Prevention and Dispute Resolution: Main Provisions and Instruments, Βρυξέλλες 2016
- Energy Charter Secretariat, Driving Without Petroleum?, A Comparative Guide to Biofuels, Gas-to-Liquids and Coal-to-Liquids as Fuels for Transportation, Βρυξέλλες 2007
- Energy Charter Secretariat, Energy Charter Annual Report 2015, Βρυξέλλες 2016
- Energy Charter Secretariat, Energy Efficiency and Emissions Trading, A PEEREA perspective after the entry into force of the Kyoto Protocol and of the EU ETS, Βρυξέλλες 2006
- Energy Charter Secretariat, Energy Efficiency in the Public Sector Policies and Programmes in ECT Member Countries, Βρυξέλλες 2008
- Energy Charter Secretariat, Energy Transit, The Multilateral Challenge, Βρυξέλλες 1998
- Energy Charter Secretariat, Follow-up Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Bosnia and Herzegovina, Βρυξέλλες 2011
- Energy Charter Secretariat, Fostering LNG Trade: Developments in LNG Trade and Pricing, Βρυξέλλες 2009
- Energy Charter Secretariat, From Wellhead to Market Oil Pipeline Tariffs and Tariff Methodologies in Selected Energy Charter Member Countries, Βρυξέλλες 2007

- Energy Charter Secretariat, Gas Transit Tariffs in selected Energy Charter Treaty Countries, Βρυξέλλες 2006
- Energy Charter Secretariat, Impacts of Market Liberalisation on Energy Efficiency Policies and Programmes, Βρυξέλλες 2002
- Energy charter Secretariat, In – Depth Review of Energy Efficiency Policies and Programmes of the Slovak Republic, Βρυξέλλες 2009
- Energy Charter Secretariat, In-Depth Review of Energy Efficiency Policy of Ukraine, Βρυξέλλες 2013
- Energy Charter Secretariat, In-Depth Review of Energy Efficiency Policies and Programmes of the Republic of Georgia , Βρυξέλλες 2006
- Energy Charter Secretariat, In-Depth Review of Energy Efficiency Policies of Turkey, Βρυξέλλες 2013
- Energy Charter Secretariat, In-Depth Review of Energy Efficiency Policies of Tajikistan, Βρυξέλλες 2013
- Energy Charter Secretariat, In-depth Review of Energy Efficiency Policies and Programmes of Estonia, 2002
- Energy Charter Secretariat, In-Depth Review of the Energy Efficiency Policy of Moldova, Βρυξέλλες 2015
- Energy Charter Secretariat, In-Depth Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Moldova, Βρυξέλλες 2011
- Energy Charter Secretariat, In-depth review of the investment climate and market structure in the energy sector of the Republic of Latvia, Βρυξέλλες 2015
- Energy Charter Secretariat, International Energy Charter, Agreed text for adoption in The Hague at the Ministerial Conference on the International Energy Charter on 20 May 2015, Βρυξέλλες 2015
- Energy Charter Secretariat, International Energy Security, Common Concept for Energy Producing, Consuming and Transit Countries, Βρυξέλλες 2015
- Energy Charter Secretariat, Investing in Energy Efficiency Removing the Barriers, Βρυξέλλες 2004
- Energy Charter Secretariat, Investment and Market Development in Carbon Capture and Storage Role of the Energy Charter, Βρυξέλλες 2009

- Energy Charter Secretariat, Investment and Market Development in Carbon Capture and Storage Role of the Energy Charter Treaty, Βρυξέλλες 2009
- Energy Charter Secretariat, Kazakhstan Review: Energy Saving and Improving Energy Efficiency, Βρυξέλλες 2014
- Energy Charter Secretariat, Market Trading Mechanisms for Delivering Energy Efficiency, Βρυξέλλες 2010
- Energy Charter Secretariat, Model Intergovernmental and Host Government Agreements for Cross-Border Pipelines, 2^η Έκδοση, Βρυξέλλες 2008
- Energy Charter Secretariat, Policies that Work Introducing Energy Efficiency Standards and Labels for Appliances and Equipment, Βρυξέλλες 2009
- Energy Charter Secretariat, Policy Developments and Challenges in Delivering Energy Efficiency, Βρυξέλλες 2007
- Energy Charter Secretariat, Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Mongolia, Βρυξέλλες 2013
- Energy Charter Secretariat, Taxation along the Oil and Gas Supply Chain, International Pricing Mechanisms for Oil and Gas, Βρυξέλλες 2011
- Energy Charter Secretariat, Taxation of Foreign Investments under International Law: Article 21 of the Energy Charter Treaty in Context, Βρυξέλλες 2015
- Energy Charter Secretariat, The Blue Book Making Investments in Energy Charter Member Countries, Exceptions to the principle of non-discriminatory treatment, Βρυξέλλες 2014
- Energy Charter Secretariat, The Energy Charter Treaty, A Reader's Guide, Βρυξέλλες 2002
- Energy Charter Secretariat, The Impact of CO2 Reduction Measures on Energy Trade, Βρυξέλλες 2006
- Energy Charter Secretariat, The International Energy Charter – Consolidated Energy Charter Treaty with Related Documents, Βρυξέλλες 2015
- Energy Charter Secretariat, Third Party Financing, Achieving its potential, Βρυξέλλες 2003
- Energy Charter Secretariat, Trade in Energy, WTO rules applying under the energy charter treaty, Βρυξέλλες 2002

- Energy Charter Secretariat, Review of the Investment Climate and Market Structure in the Energy Sector of Armenia, Βρυξέλλες 2015
- Energy Charter Treaty, Regional Electricity Markets in the ECT area, Βρυξέλλες 2003
- Energy Charter's Sub-Group, Interpretation of and Advice on Article 6(1), Βρυξέλλες 1993
- Energy Community Secretariat (Buschle D., Navickaite J.), The Energy Community Legal Framework, 3^η Έκδοση, 2013
- International Energy Agency, Capturing the Multiple Benefits of Energy Efficiency, 2015
- International Energy Agency, Energy Efficiency Market Report, 2015
- International Energy Agency, World Outlook Energy 2015, Executive Summary
- International Energy Agency, World Energy outlook 2014, Executive summary
- Legal Advisory Committee, Document 1/14 of 29 August 2014.
- Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, Montevideo Pan-American Conference of 1933
- Renewable Energy Network for the 21st Century, Renewables Global Status Report, Παρίσι 2014
- Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992, Annex I, Rio Declaration on Environment and Development 1992, Principle 15
- Resolution 626/1952 United Nations «Right to exploit freely natural wealth and resources»
- Statement made by the Conference Chairman on 29 June 2000, Understanding of the Energy Charter Conference with Respect to Article 7(7) of the Energy Charter Treaty, CCDEC2000 (3) TTG
- UNCITRAL Secretariat, A Guide to UNCITRAL, Basic facts about the United Nations Commission on International Trade, Law, Βιέννη 2013
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), Model Law on Competition (2010), Doc. TD/RBP/CONF.7/L.7, – Chapter VII

- United Nations Secretariat, Assessment of Member States' advances to the Working Capital Fund for the biennium 2016-2017 and contributions to the United Nations regular budget for 2016 ST/ADM/SER.B/932 2015
- United Nations, General Assembly, Resolution 1803/1962, «Permanent sovereignty over natural resources»
- United Nations, Office of Legal Affairs Codification Division, Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States, OLA/COD/2394, United Nations Publication 1992
- World Trade Organization, Committee on Technical Barriers, Decisions and Recommendations adopted by the WTO Committee on Technical Barriers to trade since 1 January 1995, G/TBT/1/Rev.10, 2011
- World Trade Organization, Commonwealth Parliamentary Association, Regional Workshops for Parliamentarians on the Multilateral Trading System, Cape Town, South Africa 19-22 May 2003, 28-30 July 2003
- World Trade Organization, Working Party Report on Border Tax Adjustments, BISD 18S/97, 1970
- WTO Secretariat, Regionalism and the World Trading System, 1995
- CCDEC1998 (11) TTG, 3-4 December 1998 Amended by CCDEC2015 (11) TTG, 21 October 2015, Rules Concerning the Conduct of Conciliation of Transit Disputes, CCDEC1998 (11) TTG, 3-4 December 1998 Amended by CCDEC2015 (11) TTG, 21 October 2015.